

МАЗМУНЫ

Содержание

Зиядин С.Т. Приветственное слово.....	8
Киселев В. Д., Герасимов Г. Б., Накипова М. Б., Ерсейтова Ж. К. СУБЪЕКТ-ОБЪЕКТНОЕ МЕРЦАНИЕ ПРИ УДАЛЕННОЙ СИНХРОННОЙ И АСИНХРОННОЙ РАБОТЕ СТУДЕНТА ДПО И НАУЧНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ НАД ВЫПУСКНОЙ РАБОТОЙ.....	9
Аганина К.Ж. ПОДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРОВ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ.....	15
Борисова С.В., Борисов В.В., Заярная Т.Н. ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ НА ПЛАТФОРМЕ MOODLE ПРИ ИЗУЧЕНИИ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ И ЭЛЕКТРОТЕХНИЧЕСКИЙ ПРАКТИКУМ».....	20
Осипов П.Н. ПРИОРИТЕТ – ТРАДИЦИОННОМУ ОБУЧЕНИЮ.....	23
Майгельдиева Ш.М. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ.....	28
Жайлауова М.К. ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИА ТЕХНОЛОГИЙ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ.....	33
1 СЕКЦИЯ. ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	
СЕКЦИЯ 1. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ОБРАЗОВАНИЯ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ	
Сейтенов А.С., Дарвиш О.Б., Аубакирова Р.Ж. ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В ДОШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ	39
Найденова И.С. ПРИНЦИПЫ И ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО ОБУЧЕНИЯ В СИНГАПУРЕ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ	44
Жәниет Н. Б. ЕРЕСЕК ТОП БАЛАЛАРЫНЫҢ СЫН ТҮРҒЫСЫНАН ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ	49
Khayitova F. A. METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR TEACHING A FOREIGN LANGUAGE OF ADULTS	52
Галиева А.Н., Болатханова Ж.Н. АРНАЙЫ МЕКТЕПТЕ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	55.
Ли Наньнань. ОСОБЕННОСТИ ДУХОВНО-ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ (НА ПРИМЕРЕ КИТАЯ И РОССИИ)	61
Сулейманова А.К., Зайцева С.В., Еркналиева М.К. ОСОБЕННОСТИ ПОКОЛЕНИЯ Z В ЦИФРОВОМ ОБРАЗОВАНИИ	66
Рапоткина А. А. СОЦИАЛИЗАЦИЯ ПОДРОСТКОВ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ, КАК ПРОБЛЕМА 21 ВЕКА	71.
2 СЕКЦИЯ. БІЛІМ БЕРУДІ ЦИФРЛАНДЫРУ: ӘДІСТЕМЕЛІК ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ ШЕШІМДЕР	
СЕКЦИЯ 2. ЦИФРОВИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ: МЕТОДИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ	
Мусафиров М.К. ЦИФРОВИЗАЦИЯ КАК НОВЫЙ ТРЕНД РАЗВИТИЯ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ В РОССИИ	77
Muchkin D.P., Khalelova A.Kh. DISTANCE EDUCATION TECHNOLOGIES – EXPERIENCE AND UNDERSTANDING	80
Kulsharipova Z.K., Kenzhebayeva T.B., Balgabay S.M. CHALLENGES OF THE DIGITAL AGE FOR THE EDUCATION SYSTEM	84

Марат К. РОЛЬ АДАПТИВНОГО ЭЛЕКТРОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ БИОТЕХНОЛОГОВ	89
Низамова Ч.И., Добротворская С.Г. ТЕХНОЛОГИЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ КАК МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ И ПРАКТИЧЕСКОЕ РЕШЕНИЕ ПО ПОВЫШЕНИЮ УСПЕВАЕМОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ЗАНЯТИЯХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЦИФРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ	93
Чарикова И.Н. ПРОЕКТИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ	97
Амзеева Г.А., Амзеева А.А. МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ОҚЫТУ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ РӨЛІ	102
Айтжанова А. Ж. БҮГІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЦИФРЛАНДЫРУ МҰҒАЛІМНІҢ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ҚЫЗМЕТІ	107
Мамирова А. Б. ҮШТІЛДЕ ОҚЫТУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДА САНДЫҚ БІЛІМ РЕСУРСТАРЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	112
Өтебай Н.Р., Булшекбаева А.И. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ІТ ДАҒДЫЛАРЫН STEAM ОҚЫТУ ТӘСІЛІ АРҚЫЛЫ ДАМЫТУ	115
Халмахан А.С., Булшекбаева А.И. АБАЙДЫ ТАҢУ ӨЗІНДІ ТАҢУ	119
Алмауытова Ә.Б. Ә.КЕКІЛБАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ТІЛДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРДІ ОРТА МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ	121
Платова Т.Ю. ПОДГОТОВКА УЧАЩИХСЯ К ИТОГОВОЙ АТТЕСТАЦИИ ПО МАТЕМАТИКЕ ЧЕРЕЗ ИННОВАЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ	128
Рахимова А.М. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОСМЫСЛЕНИЮ ПОНЯТИЯ ЛИДЕРСКОГО ПОТЕНЦИАЛА	132
Қойшыбаев М.Н., Бекмұрзаева Р.А. БАСТАУЫШ СЫҢЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ИКЕМДЕЛІГІН ДАМЫТУДЫ КОМПЬЮТЕРЛІК ТЕХНОЛОГИЯ АРҚЫЛЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ МЕН ҚҰРЫЛЫМДЫҚ МОДЕЛІ	136.
Шынахан А. , Халмирзаев Э.Э. ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ ОҚУҒА ҮЙРЕТУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТІ	142
Қойшыбаев М.Н., Зейнегабдинова Н.Б. БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕ БАСТАУЫШ СЫҢЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КОМПЬЮТЕРЛІК ОҚУ ИКЕМДІЛІГІН ДАМЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ ЖӘНЕ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	146
Қазбайқызы А., Ахметова Қ.Ө. ЦИФРЛАНДЫРУ БҮГІНГІ ОРТА БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАҢА НЕГІЗГІ БАҒЫТ	151
Сейітқазы П.Б. БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҚТЫҢ ШАРТЫ РЕТІНДЕ	155
Бероева Е.А., Каргапольцева Н.А. ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	160
Павлова С. Г. ЦИФРОВОЙ ПРОФИЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ КАК ИДЕНТИФИКАТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ И КАЧЕСТВА ПРЕДОСТАВЛЯЕМЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ И ВОСПИТАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ	166
Кожамжарова Г.Д. МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ОҚУШЫЛАРМЕН ЖҰМЫС	169
Саурықбай Ж. А. SUPERSTITIONS IN KAZAKHSTAN, GERMANY AND GREAT BRITAIN	174
Салихова К.Р. ЗНАЧИМОСТЬ РАЗВИТИЯ МЯГКИХ НАВЫКОВ КАК КРИТЕРИЯ САМОВЫРАЖЕНИЯ УЧАЩИХСЯ И ПРПОДАВАТЕЛЕЙ В ЭПОХУ КИБЕРСОЦИАЛИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА	177
Жандилдина Р. Е., Дуйсекова А. А., Жунусова Р. К. МЕКТЕП ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДА ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ	183.
Жандилдина Р.Е., Темірханова Қ. Ш., Омарова Д. Қ. ТӘРБИЕШІНІҢ БАЛАЛАРДЫ ҚАТЫНАС САЛАСЫНДАҒЫ ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУЫ	190
Жандилдина Р. Е., Ғалымжанова З. Т., Қара А. Б. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕ ЖОБАЛАУ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ	196

Жандилдина Р.Е., Дуйсебекова А. Е., Турсунова Л. А. МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ ТОП БАЛАЛАРЫНЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ОҚЫТУ ҚЫЗМЕТІНІҢ АСПЕКТІЛЕРІ	202
Жандилдина Р. Е., Оспанбекова М. Н., Умбетова М. Ж. БАЛАНЫҢ ҮЛКЕНДЕРМЕН ҚАРЫМ- ҚАТЫНАС КРИТЕРИЙЛЕРІ	209
Есберген Б., Халмирзаева К.С. SLANG ALS EIN PHÄNOM DER MODERNEN DEUTSCHEN SPRACHE	214
Бекполатова Д., Халмирзаев Э.Э. ФОРМЫ ОБРАЩЕНИЯ В НЕМЕЦКОМ, АНГЛИЙСКОМ И КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ	218
Бакиров П.У. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОСЛОВИЦ В ПРАКТИКЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В ТЮРКОЯЗЫЧНОЙ АУДИТОРИИ.....	221
Уралова О.П., Хайитова С.П. ПРИМЕНЕНИЕ ПОСЛОВИЦ НА УРОКАХ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА.....	227
Mamataliyeva N.X. THE DEFINITIONS OF “PROVERB” IN DIFFERENT COUNTRIES.....	231
Ruziyev K.B. PROVERBS AS THE CULTURAL MIRROR OF ETHNICITY.....	233
Narmuratov Z.R. INVESTIGATION OF PECULIARITIES OF PROVERBS AND THEIR CULTURAL HERITAGE.....	237
Курманалиев Н.Р. СОВРЕМЕННЫЕ СТРАТЕГИИ ОЦЕНИВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ	239
Еркибаева Г. Г. ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ	244
Горбунова Е. В. ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ РУКОВОДИТЕЛЯ, В УСЛОВИЯХ СЕТЕВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА СУБЪЕКТОВ ОБРАЗОВАНИЯ	249
Қыяқбаева Ұ.Қ., Нургазиева А.Е. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҚОЛДАНУ	254
Мұсабек Н.Д., Ернарарова Г. Ш. МЕКТЕПТІҢ БАСТАУЫШ САТЫСЫНДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	260
Парпиева Х.А. ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗІНДЕ АРАЛАС ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ	263
Бекжанова Б.Ж., Сұлтанғазы Ж.Е. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МІНЕЗ ҚҰРЫЛЫМЫ МЕН ҚАСИЕТТЕРІНІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	266
Бекжанова Б. Ж. АКМЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ НАУЧНО- ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В УСЛОВИЯХ МАГИСТРАТУРЫ	272
Карманова Ж. М. РАЗВИТИЕ ЦИФРОВЫХ МОДОЛЕЙ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ	284
Нурсейтова А.Д. «ИНТЕЛЛЕКТ» ҰҒЫМЫНА КОНТЕНТ-ТАЛДАУ.....	290
Нурсейтова А.Д. ЖАСТАРДЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ДАМУДЫҢ ЖОЛДАРЫ	293
Нұралина С.Е. «ӘЛЕУМЕТТІК ТАБЫСТЫЛЫҚ» ҰҒЫМЫНА КОНТЕНТ-ТАЛДАУ.....	297
Нұралина С.Е. БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ТАБЫСТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫ МӘСЕЛЕСІ	302
Омарова Д.Т. ОҚУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЖАҢА ФОРМАСЫНЫҢ БІРІ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ	305
Омарова Л.Т. БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ ҰҒЫМЫ	310
Nematov R. J., Akhmedov O. S. THE COMMUNICATIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE SKILLS	314
Сапарова Н.Б. СЕМАНТИКА РУССКИХ ПОСЛОВИЦ	318
3 СЕКЦИЯ. ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ. СЕКЦИЯ 3. ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ	
Гайнеев Э.Р. ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ	323

Кунеев М. С. «INSTAGRAM – ОНЛАЙН ПЛОЩАДКА, ПРЯМОЙ ЭФИР И КРАТКОЕ ИСТОРИЯ»	328.
Осипенко А.М. ОПЫТ ТРАНСЛЯЦИИ И РАСПРОСТРАНЕНИЯ ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОПЫТА СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОЙ ШКОЛЫ В ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ РАЙОНА	331
Утегалиева Н.Х. РАЗВИТИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАНИИ	336
Коротоножкин А. С., Афузова А. В. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОГРАММЫ MINECRAFT EDUCATION В ПРОЦЕССЕ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ ДЕТЯМ С ДЕТСКИМ ЦЕРЕБРАЛЬНЫМ ПАРАЛИЧЕМ	339
Гнатенко Т.С. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ФАРМАКОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19.....	343
Деревянко Д.В. ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ДИСТАНЦИОННЫХ ПЛАТФОРМ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ.....	350
Лысенко Н.В. ОТБОР ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН КАК ОСНОВЫ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОГО ПОДХОДА ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ФАРМАЦЕВТОВ	357
Жусипбек Б.К. РОЛЬ СРЕДСТВ НОВЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ	363
Капас А.К. НЕКОТОРЫЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОПРОСОВ МЕДИАЦИИ	367
Кулжабаева С.Ф. СТУДЕНТ МЕДИАТОРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	371
Mukhametkaliyeva S.Zh. PROBLEMS AND QUESTIONS OF THE DIGITAL TELEVISION USE	375
Таджиева М.Ф. USING PROVERBS IN TEACHING VOCABULARY	380
Жайлаубаева Г. М. ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ КАК УСЛОВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ФГОС.....	383
Наурызбаева Г.К., Мажитова Л.Х. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНФОРМАЦИОННО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ.....	387.
Куцаева Е.С. ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В УЧРЕЖДЕНИИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	392
Кучеренко К.А. ЦИФРОВОЕ ОБЩЕСТВО - ЦИФРОВОЕ ОБРАЗОВАНИЕ, ПРОБЛЕМЫ, ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ	397
Землина Е.М. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	399
Абдуллина А. А. ЭЛ – ФАРАБИ ИЛИМИНИҢ ҮНДЕСТИГИ	402.
Кунисова Л.В. ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ КАК КОМПОНЕНТА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЫ	405
Құлдан Ш.С. ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫНДА БАЛАБАҚША МЕН БАСТАУЫШ СЫНЫПТЫҢ ПӘНДЕР САБАҚТАСТЫҒЫ	408
Сагиева Д.Т. ЖАҢАРТЫЛҒАН ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ БАСЫМДЫҚТАРЫ	413
Паттал А. Ж. ТӘРБИЕ ПРОЦЕСИНДЕ ИНТЕРБЕЛСЕНДИ ӘДИСТЕРДИҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБИЛЕТТЕРДИҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІ	417.
Жайлауова Ж.К., Жайлауова Г.К. АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМУУ	422
Gerasimova S. S. THE ANALYSIS OF CONNOTATIVE MEANINGS OF UZBEK AND ENGLISH ANIMAL IDIOMS	425

Samiev A. S., Samieva S. O. ACHIEVEMENTS AND DEFICIENCIES IN THE FIELD OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION.....	428
Касенова К.Б, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КАЗАХСКОГО КОВРОТКАЧЕСТВА.....	431
Асанова Г. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ ТУРАЛЫ БЕЛГІЛІ ҒАЛЫМДАРДЫҢ ОЙ-ПІКІРЛЕРІ.....	439
Баймаганбетова Г.К., Ниязбаева Г.К. ИНТЕРАКТИВТІ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ – ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ДАМЫТУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ.....	445
Тобагабылова А.Ж. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ПРАВСТВЕННОЙ ОТЗЫВЧИВОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА ОСНОВЕ СРЕДСТВ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	451
Майгельдиева Ш.М., Усенова Г.С. ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	457

Уважаемые участники конференции! Мы рады приветствовать Вас на платформе Международной научно-практической интернет-конференции, проводимой в Кызылординском государственном университете им.Коркыт Ата!

Сегодня, в эпоху стремительного технологического развития, цифровизация и формирование цифровой культуры приобретают особую значимость. В настоящее время экономика и общество в Казахстане нуждаются в адаптации к современным условиям. Принятые в республике государственные меры по развитию цифровизации и цифровой культуры сформировали базу для дальнейших мер по цифровой трансформации. В Казахстане на сегодняшний день уже создана базовая инфраструктура информационно-коммуникационных технологий. В частности, постановлением Правительства Республики Казахстан от 12 декабря 2017 года утверждена государственная программа «Цифровой Казахстан» на 2018 по 2022 годы. Программа «Цифровой Казахстан» предусматривает применение инновационных информационно-коммуникационных технологий в области промышленности, образования, здравоохранения, сельского хозяйства и в других отраслях экономики страны. Однако отметим, что путь внедрения и развития цифровизации очень тернист. В этих условиях доступ к социально полезной информации является важнейшим условием прогрессивного цивилизационного развития как социума, так и творческих потенциалов личности. Если раньше основными ресурсами были предметы, вещи, орудия, то сейчас – это люди, а знания и информация – главный продукт и «товар» современного производства, основная социальная и экономическая ценность. Доказано, что доминантными целям и ценностям в современном обществе, а тем более в высшем образовании, соответствует потребность в информации и информатизации образования. Формирование потребностей в информации и ее использовании, а также закрепление информации как одной из ценностей личности – это аспект аксиологизации университетского образования, который определяет успешность самого процесса информатизации университетского образования.

Информатизация университетского образования – это процесс интеллектуализации деятельности преподавателя и студента, который развивается на основе реализации возможностей информационных технологий, поддерживает интеграционные тенденции процесса познания закономерностей предметных областей и окружающей среды (социальной, экологической, информационной и др.), сочетая их с преимуществами индивидуализации и дифференциации обучения (И.В. Роберт).

В контексте информатизации образования меняется роль преподавателя, сегодня он организует интерактивное образовательное взаимодействие «преподаватель–студент» в виртуальной образовательной среде университета и внедряет в учебный процесс поэтапно усложняющиеся задачи, требующие активизации креативно-ценностного механизма формирования информационной компетентности будущих специалистов. Об этом и о других вопросах обучения и воспитания учащихся школ, колледжей, студентов вузов в условиях развития цифровой образовательной среды говорится в поступивших на нашу интернет-конференцию из дальнего и ближнего зарубежья, из республики Казахстан многочисленных статьях и докладах. Мы благодарны всем участникам конференции! Желаю всем плодотворной работы, творческих успехов и много позитивных идей!

Главный редактор, д.э.н., профессор Зиядин С.Т.

ПЛЕНАРНЫЕ ДОКЛАДЫ

УДК 37, 374.02, 371.64/.69

Субъект-объектное мерцание при удаленной синхронной и асинхронной работе студента ДПО и научного руководителя над выпускной работой

Киселев Владимир Дмитриевич

научный руководитель студентов ДПО,

Высшая школа корпоративного управления РАНХиГС, г.Москва, Россия,

4f3f2f1f@gmail.com

Герасимов Геннадий Борисович

Программа DBA ВШКУ РАНХиГС, г.Ташкент, Республика Узбекистан,

gennady.gerasimov@itlv.lv

Накипова Маржан Бакбергеновна

Программа MBA ВШКУ РАНХиГС, Кызылорда, Республика Казахстан,

marzhan.nakipova@kor.kz

Ерсейтова Жанзира Казиевна

Программа MBA ВШКУ РАНХиГС, Нур-Султан, Республика Казахстан,

hanzira81@mail.ru

Андатпа. Қашықтықтан оқыту үйреншікті аудиториялық оқыту түрлерінен айтарлықтай ерекшеленеді. Қорытынды аттестаттау жұмысын дайындау кезінде «профессор-студент» тобының қашықтықтан электронды түрде өзара әрекет етуі, сондай-ақ, бірлескен ғылыми басылымды немесе зерттеу кейс-стадиін дайындау кезінде рөлдік жалт етіп көрініс табуы мүмкін өзіндік ерекшелігі бар оқытудың тағы бір өте нәтижелі нысаны болуы мүмкін.

Негізгі сөздер: қашықтықтан жобалау жұмысы, бөлінген командалар, біліктілікті қашықтықтан дамыту, ғылыми жарияланым дайындау.

Abstract. Distance learning is significantly different from the usual classroom learning. The remote electronic interaction of the group "professor-student" in the preparation of the final certification work can also be another very productive form of training that has its own specifics, which can manifest itself in role-playing flicker when preparing a joint scientific publication or research case study

Key words: remote project work, distributed teams, remote development of competencies, preparation of a scientific publication.

Введение

Парадокс в образовании

Для того, чтобы обеспечить востребованность и устойчивый спрос на качественное образование от растущей экономики страны, качественное образование, предоставляемое учебными заведениями, должно быть дефицитным, но постоянный дефицит (отсутствие) хорошо подготовленных кадров тормозит развитие экономики и подрывает доверие к образовательным структурам, которые порождают его своей недостаточной оперативностью.

По этой причине доступ к качественному образованию у желающих обучиться, должен быть избыточным, но какие информационно-технологические ресурсы для этого требуются? Этические дилеммы: «низкое

качество общедоступного массового образования и дороговизна элитарного образования для избранных», «необходимость одномоментной избыточности и дефицитности качественного образования» требуют своего разрешения.

Возможно, цифровизация образования – это один из каналов, которые приведут к приемлемым решениям проблемных образовательных ситуаций, в частности, при удаленной подготовке обучающимися выпускных аттестационных работ (уровень MBA и DBA). Однако есть понимание, что основная проблема не в техническом канале, а в качественном контенте, который кто-то должен создавать и упаковывать в цифре. Возможно ли это в процессе удаленного взаимодействия «преподаватель – обучающийся»? [1]

А может быть это всё не надолго?

Может, от традиционного образования отказываться рано? Коронавирус (как форма кризиса) скоро закончится, и мы всё счастливо позабудем про удалёнку как про что-то лишнее, надуманное, нагромождённое, избыточное? Сможет ли онлайн заменить офлайн и наоборот? Эмпатия как осознанное сопереживание текущему эмоциональному состоянию другого человека без потери ощущения происхождения этого переживания – это очень важно, а животный магнетизм талантливой личности по интернету не передается, вероятно. Давно известно, «искусство клинической беседы передается только из рук в руки, когда студент сидит за спиной профессора, который ведёт приём и работает с клиентом». Кризис COVID-19 обнажил узкие места и спорные моменты. Вероятно, в ближайшем будущем можно будет продолжать использовать отдельные удачные (успешные, отработанные) элементы цифровизации, что легко отсекает непродуктивную архаику, добавит новые свежие краски и технологии в процесс обучения, воспитания, образования, образования личности обучающегося?

Ещё один не праздный вопрос: каким должно быть планирование в образовании - реактивным или проактивным? Ответ на него определяет многие приоритеты в жизни обучающегося и его преподавателя. Нас опять ждёт перестройка образования, всего образования? По всей линейке от роддомов до домов престарелых? Гарантированно возникнут нам пока не известные социальные риски? Что будет с ЕГЭ? Потребуется ли очное присутствие на экзаменах, на приёмных экзаменах в нескольких вузах в разных городах? А что будет, если цифровизация образования не сработает, как перестроиться с минимальными гарантированными потерями?

Из СМИ, до 2021 года в Кембридже все большие лекции будут в дистанте.

Основная часть

Почему воробей поет хуже соловья?

Потому, что он закончил консерваторию дистанционно?

Сконструировать новую систему образования

Что предпочесть потребителю - ходить в театр на живых актеров (профессоров) или ходить в кино на художественные видеоконсервы (например, в лучшем случае, на Чаплина)? Новые информационные технологии

неизбежно запускают процессы переформатирования системы образования «от пионеров до пенсионеров», но что тогда норма в меняющемся контенте и формате образования? Абитуриенту и его спонсорам хочется верить, что вслед за «фанерным искусством» их не постигнет «фанерное образование», где будут только узкие разовые компетенции вместо фундаментального универсального образования для постоянно меняющегося мира. Не получают ли они вариант «троянского обучения», когда учат тому, что оцифровано, а не тому в чем есть реальная нужда, а образовательному инсайту места не будет?

Сомнения мучают и преподавателей. Так получается, что можно отчитать дисциплину под цифровую запись один раз, а может обновлять её с какой-то периодичностью? А как же саморазвитие преподавателя, ведь он растёт вместе со своими слушателями, благодаря их вопросам и запросам. А что делать с новыми фактами, не вошедшими в оцифрованный курс лекций, и старыми ошибками, которые туда дошли? А про адаптивность к уровню подготовки, составу, отраслевым и индивидуальным интересам группы можно забыть? Можно ли объективно оценить результаты обучения (предварительные, на входе, процессуальные, промежуточные, на выходе и эхо-результаты)?

Несколько заметных тенденций:

- Пожилые преподаватели, которые раньше легко обходились без компьютеров, компьютеры себе купили и начинают их осваивать на уровне пользователей, но некоторые не справились.
- Представители информационных технологий оказались готовы к кризису. Коммуникационные технологии (Zoom, Skype, Slack, MS Teams, телеграм, Google Meet, звонилки, мессенджеры, облачные хранилища, почтовые сервисы, групповая работа с файлами и другие) позволяют проводить онлайн удаленные совещания и конференции с коллегами, личное общение, увлекательные игры и даже весёлые застолья с друзьями.
- От преподавателей потребовалась такая компетентность как альтернативное (сетевое) сценарное мышление, умение сценарии переключать.
- Обозначилась конкуренция и сотрудничество между вузами. Поточковые лекции - профессур, напр., из МГУ, а семинары и активные формы обучения - местные преподаватели. Следствие, обезличивание вуза?
- Меняются управленческие и административные функции в образовании.
- Есть запрос рынка на дистанционное обучение. Начинают об этом спрашивать абитуриенты, которым важен доступ с удобной скоростью.
- Обозначилась перестройка заочных и очно-заочных форм обучения.
- Мобильность докладчиков и слушателей во времени и пространстве. Докладчик в Нью-Йорке, доклад в Москве в 11:00 (мск), доклад в Красноярске в 12:00 (мск). Есть практика многопользовательских конференций.
- Смещение акцента с синхронности на асинхронность в удаленной обучающей коммуникации, повышение уровня подготовленности к такой асинхронной коммуникации, которая требует связного задокументированного изложения своих мыслей (тексты, схемы, рисунки и

таблицы с комментариями). Тенденция к оперативной фиксации выработанного решения.

Синхронность и асинхронность в коммуникации

Синхронность - сообщения (напр., в вебинарах или чатах) в реальном времени передаются, принимаются, воспринимаются, обрабатываются и получают практически мгновенную реакцию, практически без подготовки на обдумывание. Длительный перерыв и отвлечение от диалога не предполагается. Соблюдается правило: говорит один, остальные его слушают. Если участников много, то значительное время тратится на последовательное прослушивание всех выступающих и обсуждение выступлений. Каждый новый участник увеличивает время обсуждения в разы.

Задание, выданное и проверенное преподавателем в заранее обговоренное время, удобное преподавателю, любые длительные отвлечения по любому поводу – это уже асинхрон. Продуманный и многократно отредактированный ответ может случиться через минуты или дни. Увидеть и отреагировать на него смогут сотни людей, не создавая звуковую и смысловую какофонию.

Субъектность и объектность в коммуникации

Часто в связке «преподаватель – обучающийся» (ещё со школьных времен) предполагается, соответственно, **субъект-объектные отношения**. Преподаватель активен, он знает цели и ценности своей деятельности, структурирует, задает её масштабы и ограничения. Он вещает знания, а обучаемый - пассивен, он впитывает предложенные знания, осмысливает свои действия внутри предложенной образовательной деятельности, получает конструктивную и персонализированную обратную связь, в заданных субъектом границах ожидаемого. **Объект-субъектные отношения** - от обучаемого идет посыл, «а ты, препод, спой или спляши, а я на тебя посмотрю».

Если изучить таблицы 1 и 2, то в удаленной синхронной и асинхронной коммуникациях можно насчитать восемнадцать типов отношений, каждое из которых имеет свою образовательную ценность.

Таблица 1. Синхронная удаленная работа

		Преподаватель		
		Субъект	Мерцающее состояние ¹	Объект
Обучающийся	Субъект ²	Результат [2, 3]		
	Мерцающее состояние		Переходное состояние	
	Объект ³	Школьные отношения		

Таблица 2. Асинхронная удаленная работа

		Преподаватель		
		Субъект	Мерцающее состояние	Объект
Обучающийся	Субъект	Результат [2, 3]		
	Мерцающее состояние		Переходное состояние	

¹ Преподаватель предоставляет свободу выбора, автономии при принятии решения.

² Обучающийся – независимый субъект собственной учебной деятельности

³ Обучающийся четко выполняет указания преподавателя, не проявляя собственной инициативы, не пытаясь расширить учебный дискурс.

	Объект	Школьные отношения	
--	--------	--------------------	--

Субъект-субъектные отношения: преподаватель и обучающийся образуют доверительный дуэт, в котором присутствует синергия в образовательной деятельности, всё обсуждается, формируется общая культура.

Объект-объектные отношения: есть договорённость, преподаватель-функция формально правильно провел занятие (прочитал лекцию), а студент – формально правильно ответил на стандартные вопросы, которые четко были описаны в лекции. Особый педагогический интерес представляют **мерцающие (переходные) состояния коммуникации**. Например, когда преподаватель, уменьшает проявления своей субъектности, он предоставляет обучаемому или тот сам проявляет инициативу к субъектности, начинает вести диалог (лидировать в нем, меняет свою роль), проявляет самостоятельную продуктивную активность. Преподаватель в процессе удаленной работы может для более точной фокусировки внимания полностью отдать или частично (временно) поделиться с обучающимся своей ролью фасилитатора, модератора или медиатора, при этом очень важно поддерживать у обучающегося ощущение «у меня получается».

Уровни совместной работы связки «преподаватель - обучающийся»

Экспертно оценить динамику и результаты, достигнутые обучающимся можно при помощи шкалы, приведенной в таблице 3.

Таблица 3. Шкала «Оценка компетентности обучающегося»

Суть компетентности обучающегося	№ компетентности	Обучающийся	Экспертная оценка, А-Б-В
Знает предметную область	1	Знает и воспроизводит основные термины (в рамках отраслевой парадигмы);	–
	2	Понимает их и может построить концептуальную модель с полями проблем; Семантическая сеть (20 понятий),	–
	3	Принимает предметную модель и может её развивать, легко декомпозирует проблемы из «полей проблем» на «поля задач» и конкретные задачи в терминах «ресурсы», которые успешно решает	–
Умеет осуществлять деятельность	4	Умеет что-то делать (в рамках отраслевой парадигмы);	–
	5	Имеет устойчивый навык в этой продуктивной и результативной деятельности; например, умение под руководством преподавателя создавать эссе, гипертексты (политексты), исследовательские кейс-стади, научные статьи по шаблону	–
	6	Имеет адекватную внешним вызовам установку на автоматическую реализацию имеющихся умений;	–
Имеет профессиональные значимые отношения	7	Знает людей, необходимых и достаточных для проведения успешной профессиональной деятельности (в рамках отрасли);	–
	8	Может при помощи преподавателя выйти на контакт, имеет с ними устойчивые отношения; пример, умение распаковки смысла в творческой коммуникации в профессиональном сообществе;	–
	9	Имеет с ними устойчивые дружеские продуктивные отношения;	–
Мотивация на достижение результата	10	Низкая (проявил интерес к материалу дисциплины),	–
	11	Средняя (мотивирован преподавателем),	–
	12	Высокая (обучающийся самомотивирован)	–

В процессе проведения обучения: пункты 1, 4, 7 и 10 можно поручить роботу из искусственного облака; пункты 2, 5, 8, 11 должны выполняться совместно с преподавателем; пункты 3, 6, 9, 12 должны выполняться обучающимся преимущественно самостоятельно.

Обсуждение полученных результатов

В результате работы над темами: «Динамика взаимоотношений государства и корпораций (управленческий аспект) (уровень ДВА) и «Системы государственных закупок и ГЧП (МЧП) в Российской Федерации и Республике Казахстан», «Трансформация системы стимулирования на примере АО Нефтяная компания «КОР» (уровень МВА) написано в формате научной статьи более двух десятков исследовательских кейс-стади в формате кейкис. [1] Средний размер каждого - 16 страниц. Часть из материалов опубликована в научных журналах из списка ВАК [2, 3], часть готовится к публикации. Таким образом продуктивность удаленной синхронной и асинхронной работы в паре «обучающий – обучаемый» получила практическое подтверждение. Это ещё один элемент для конструирования новой системы образования, это относительно новая форма работы (взаимодействия) со студентом. Попытка встроить старые формы преподавания в новые технологические возможности. Эта форма за счет ролевого мерцания удерживает (фокусирует) внимание обучаемого, она способна увлекать обучающего и обучаемого. Эта форма позволяет проводить поиск коллективных решений в сетевом взаимодействии. Пример, Антикризисный клуб РАНХиГС, в котором предварительно готовятся и разбираются по ролям сложные проблемные ситуации, для которых ни у кого нет однозначно правильных решений. Еще пример. Сейчас мало читают. Совместное удаленное прочтение (или написание) книг, статей, гипертекстов как форма продуктивного учебного взаимодействия может быть очень востребована.

Заключение

Обозначилась образовательная услуга преподавателя как услуга навигатора по информационным и технологическим ресурсам, услуга по фокусированию внимания обучаемого при навигации по исследуемому учебному материалу. Поступают новые технологические вводные, никто не знает какими они будут завтра. Наблюдается растерянность элит, которую, как выяснил кризис, нигде и никто не ждет, которым надо обустраиваться здесь и сейчас, у себя дома. Возможно - это предвестник возвращения социального государства, которое предполагает гражданский мир и гражданскую солидарность, это запрос на реиндустриализацию, когда надо заниматься собой и своей страной? В медиасфере проскакивают нотки ужаса перед процессами цифровизации, в частности, в образовании. Новые цифровые ценности, убеждения и представления до недавнего времени формировались у достаточно узкой прослойки профессионалов, но кризис насильно втащил очень многих в шестой технологический уклад.

Литература

1. Киселев В.Д. Как написать авторский проектный социально-экономический кейс в формате КЕЙКИС. – М.: Галактика, 2019. <https://www.labirint.ru/books/615910/>
2. Киселев В. Д., Герасимов Г. Б. Поля эталонных проблем в динамике взаимоотношений корпораций и государства [Эл.ресурс] // Вестник МИРБИС.

2019, № 1 (17). С. 163–178. <https://cs.journal-mirbis.ru/-/rhdA-8yuEIpNBkZ6BO-ziQ/sv/document/e1/4a/be/521295/489/163-178.pdf?1556025418>

3. Киселев В. Д., Накипова М. Б. Мотивация новаторской деятельности специалистов и функциональных руководителей при внедрении технологических нововведений [Эл. ресурс] // Вестник МИРБИС. 2019. № 4 (20). С.126–142. <https://cs.journal-mirbis.ru/-/hMhbX5owMfjG0Xa91rzFxQ/sv/document/44/ac/f4/521295/727/126-142.pdf?1576065653>

УДК 371. 14

ПОДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРОВ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ

Аганина К.Ж.

Казахский национальный педагогический университет им. Абая, г.

Алматы,

Республика Казахстан

aganinak@mail.ru.

Түйіндеме: Мақалада цифрландыру жағдайында білім саласы менеджерлерін даярлаудың әдіснамалық ерекшеліктері мен оны жүзеге асыру барысы қарастырылады. Білім саласы менеджерлерін даярлаудың негізгі бағыты ретінде білім мазмұнын іріктеп, білімге қойылатын талаптар мен оқу нәтижелерін және болашақ маманның қызмет түрлерін іріктеу негізінде оқу бағдарламасын түзу бағытында жүргізілген жұмыстар сипатталады. Білім саласы менеджерлерін даярлаудағы қолданылған инновациялық бағыттар туралы айтылады.

Тірек сөздер: білім саласындағы менеджмент, білім менеджерлерін даярлау, инновация, оқу бағдарламалары, оқу нәтижесі, менеджер моделі.

Abstract: the article discusses the methodological features of training managers in the field of education in the conditions of digitalization and the progress of its implementation. The main direction of training managers in the field of education describes the work on the selection of educational content, the formation of training programs based on educational requirements and the selection of training results and activities of the future specialist. We are talking about the applied innovative directions in the training of managers in the field of education.

Keywords: management in education, training of education managers, innovations, training programs, learning outcomes, Manager model.

В государственной программе развития образования и науки в РК на 2011-2020 гг. было указано, что «руководителями организаций образования признаются лица, прошедшие подготовку и переподготовку по менеджменту в образовании». Были выделены основные направления совершенствования менеджмента в образовании. [1]

Значимость подготовки и переподготовки руководящих кадров, отмечена Государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2020- 2025 гг., в которой указана необходимость формирования кадрового резерва управленцев из числа лидеров в своей области, а также внедрение оценки деятельности руководителей организаций образования,

организации сертифицированных курсов повышения квалификации по менеджменту для руководителей организаций образования. [2]

В законе «О статусе педагога», дано следующее определение: «педагог - лицо, имеющее педагогическое или иное профессиональное образование по соответствующему профилю и осуществляющее профессиональную деятельность педагога по обучению и воспитанию обучающихся и (или) воспитанников, методическому сопровождению или организации образовательной деятельности». [3]

Перед педагогическими вузами стоят задачи внедрения инновационного менеджмента и совершенствования подготовки специалистов-менеджеров образования. Решение поставленных задач обусловило необходимость разработки теоретико-методологических и методических оснований для внедрения менеджмента в систему образования в современных условиях цифровизации.

С учетом современных требований цифровизации образования, особую актуальность приобретает подготовка менеджеров образования, как условие эффективного функционирования системы образования, как основной фактор формирования высококвалифицированных специалистов для системы образования.

Опираясь на фундаментальные труды ученых с 2011 года, по данному направлению на базе Казахского Национального педагогического университета имени Абая ведется научно-исследовательская работа по направлению «Менеджмент в сфере образования», такие как:

- ✚ Научно-методические основы развития менеджмента образования в Республике Казахстан» приказ №12.04/19-672 от 19 апреля 2012 г.
- ✚ Подготовка менеджеров образования в условиях инновации приказ № 01-02-02/24-62 от 25.04.2013 года.
- ✚ Менеджмент в сфере образования в условиях инновационного подхода приказ №01-05-39 от 26.02.2014 года
- ✚ Создание системы научно-методического обеспечения подготовки менеджеров образования в условиях инновационного развития. / проект 2018-2020 гг./

По результатам исследования разработаны основные положения образовательной программы «Менеджмент в сфере образования» для применения в организациях образования, в дальнейшем применены при разработке учебно-методической литературы по подготовке менеджеров образования.

По результатам исследования разработаны и изданы учебно-методические пособия, которые применяются в подготовке менеджеров образования:

Данные учебные пособия подготовлены в электронном и бумажном варианте и успешно применяются при подготовке магистрантов и докторантов, будущих менеджеров образования. На основе данных научных изданий нами были разработаны образовательные программы по подготовке менеджеров образования на базе магистратуры и докторантуры.

С 1 сентября 2017 года, согласно приказа Министерства образования и науки РК №350 от 24 июля 2017 года, осуществлена реализация экспериментальной образовательной программы «Менеджмент в образовании», в рамках специальности магистратуры 6М010300- Педагогика и психология.

В прошлом году завершили обучение первые специалисты-менеджеры образования Республики Казахстан:

Сферами профессиональной деятельности менеджера образования, освоившего образовательную программу "Менеджмент в сфере образования" являются: образовательные учреждения и органы управления образованием.

Начиная с внедрением специальности «Менеджмент в образовании» изучаются целый блок предметов, необходимые для формирования компетентности будущих менеджеров образования. Нами разработаны и составлены программы элективных курсов по этим направлениям, таких как: «Менеджмент в сфере образования», «Инновационный менеджмент в образовании», «Стратегический менеджмент в образовании», «Кадровый менеджмент в образовании», «Финансовый менеджмент в образовании», «Тайм менеджмент», «Кросскультурный менеджмент в образовании», «Маркетинг в сфере образования», и др. С учетом современных требований к специалистам разработаны модель менеджера образования, компетентностного специалиста. Во всех этих разработках были привлечены магистранты и докторанты, занимающиеся исследованиями развития менеджмента в образовании. [5- 12]

С учетом вышеизложенных материалов в КазНПУ им. Абая, на базе кафедры педагогики и психологии разработаны ОП для магистратуры и докторантуры по подготовке менеджеров образования, где выделены основные компоненты ОП в следующей формулировке:

Цель образовательной программы: подготовка магистров, сформированной компетентностью в области менеджмента в образовании, имеющих гражданскую позицию, способных формулировать и решать современные научные и организационно-управленческие проблемы и успешно осуществляющих управленческую деятельность в сфере образования

Модель выпускника-менеджера образования:

Специалист новой формации, владеющий:

- + профессиональной компетентность;
- + социальной и моральной ответственностью,
- + эмоциональным интеллектом и стабильностью,
- + креативностью,
- + толерантностью,
- + адаптивностью к глобальным вызовам

в управленческой деятельности системы образования;

Объекты профессиональной деятельности менеджеров образования:

- + - организации дошкольного образования
- + - организации общего среднего образования;
- + - организации профессионально-технического образования;
- + - организации высшего и послевузовского образования;

- ✚ - районные, областные, республиканские отделы и управления образования;
- ✚ - научно-исследовательские организации, занимающиеся изучением проблем образования;
- ✚ - организации дополнительного образования;
- ✚ - центры учебно-методического обеспечения образования;
- ✚ - центры оценки и качества образования.

Виды профессиональной деятельности менеджеров образования:

- ✚ образовательная (педагогическая)
- ✚ организационно-управленческая.
- ✚ маркетинговая.
- ✚ социально-педагогическая.
- ✚ научно-исследовательская.
- ✚ информационно-коммуникационная.
- ✚ экспертно-оценочная.
- ✚ научно- методическая.
- ✚ проектно-финансовая.
- ✚ аналитико-мотивационная
- ✚ проектно-авторская

Разработанные образовательные программы по МО для магистратуры и докторантуры были утверждены комиссией МОН РК, внесены в систему Универ и применяются при подготовке менеджеров образования в КазНПУ им. Абая

В процессе подготовки менеджеров образования были организованы: Круглый стол, Академические чтения и WORKSHOP «Подготовка менеджеров в сфере образования» с участием ученых Казахстана, России и Литвы Ведущие ученые и специалисты: Таубаева Ш.Т.(КазНУ им.Аль-Фараби) Нармбаев К.Н., Альмухаметов Б.А. (КазНПУ им. Абая), Миразова А.Т(СШ№159, Еңбек Ері.), А.Ирсалиев (МОН РК), Р.Желвис, В.Торгамадзе (Литва), Г.Курганбаева, А.Арын (Alma University), Hans Shahl (Австрия), Н. Дроботенко (Омский университет), Трапицын С.В. (Санкт-Петербург) др., читали лекции по разным аспектам развития менеджмента в образовании. И сейчас мы продолжаем сотрудничество и участвуем в вибенахах проводимых нашими зарубежными коллегами.

Нашим магистрантам и докторантам организованы зарубежные стажировки, в г. Вильнос. Литовский педагогический университет и г. Санкт-Петербург, Российский Государственный педагогический университет имени Герцена, где ведутся подготовка менеджеров образования по разным образовательным программам.

В настоящее время подготовкой менеджеров образования занимаются ППС кафедры педагогики и психологии, ведущие ученые РК. Все наши профессора и преподаватели занятия, консультации и прием экзаменов осуществляют в онлайн режиме, применяя подготовленные по программе презентационные материалы, успешно осваивая необходимые программы дистанционного образования. Совершенствуется разработка учебных

материалов по подготовке менеджеров образования с учетом цифровизация образования .

Использованная литература:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған [мемлекеттік бағдарламасы](#) Астана, Ақорда, 2010 ж
2. «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы» Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988.
3. Закон Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 293-VI ЗРК «О статусе педагога». "Казахстанская правда" от 31.12.2019 г., № 250 (29127/
4. Приложение к приказу Председателя Правления Национальной палаты предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен» № 133 от 8 июня 2017 года «Профессиональный стандарт «Педагог».
5. Нармбаев К.Н., Аганина К.Ж., Нурлихина Г.Б., Жунусбекова А., Кенесарина М.М., «Менеджмент в сфере образования Республики Казахстан/Уч.пособие. Алматы 2014. КазНПУ им.Абая, - С. 220
6. Аганина К.Ж-Инновация жағдайында білім беру саласы менеджерлерін даярлау. // Білім әлемінде. В мире образования. In the world of Education. № 5 2017. С. 30-34.
7. Аганина К.Ж, Рахымбердиева А.В.,Саудабаева Д., Сағынғалиев Д.Н. «Жоғары білім жүйесіндегі менеджмент» элективтік курс бағдарламасы. Алматы, 2019 -36 бет.
8. Журавлева Л.В. Практические основы профессиональной подготовки менеджеров образования (Пособие). – «Дефис», Сургут, 2000.
9. НармбаевК.Н., Аганина К.Ж., Утебаева Н.М Менеджмент образования в условиях инновационного развития Республики Казахстан // БІЛІМ әлемінде. В мире Образования, IntheworldofEDUCATION№ 5 2011ж 8-11 беттер
- 10.Исаева З.А. Подготовка менеджеров образования как фактор повышения качества педагогического образования. // Качество педагогического образования: проблемы и перспективы развития: Материалы Международной научно-практической конференции. 18-19 мая 2004 г.-Алматы: КазНПУ им. Абая, 2004.
- 11.Аганина Қ.Ж Дидактические условия разработки учебной литературы по подготовке менеджеров образования. // Білім әлемінде. В мире образования. In the world of Education. №4. 2015
- 12.Аганина Қ.Ж., Оқу бағдарламалары- жоғары білім жүйесіндегі менеджментті жетілдіру құралы ретінде. Алматы. КазНПУ им. Абая, // Педагогика и психология № 1. 2020 ж. 62-71 беттер

**ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ТЕХНОЛОГИЙ НА ПЛАТФОРМЕ MOODLE ПРИ ИЗУЧЕНИИ
УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ И
ЭЛЕКТРОТЕХНИЧЕСКИЙ ПРАКТИКУМ»**

Борисова С.В.,

*Донбасский государтсвенный педагогический университет, г.Славянск,
Украина*

Борисов В.В.

*Хортицкая национальная учебно-реабилитационная академия,
г. Запорожье, Украина*

Заярная Т.Н.

*Краснолиманская общеобразовательная школа I-III ступеней №2, г.Лиман,
Украина*

Аннотация: стремительное развитие информационно-коммуникационных технологий определяет разработку подходов к использованию веб-ресурсов в образовательном процессе высших учебных заведений. Информационные технологии в образовании стимулируют стремление к самообучению и саморазвитию. Содействуют развитию творческого потенциала студентов. Размещенный на платформе Moodle курс «Технологический и электротехнический практикум» обеспечивает результативное взаимодействие студентов и преподавателя.

Ключевые слова: студент, преподаватель, платформа Moodle, практикум.

Abstract: the rapid development of information and communication technologies determines the development of approaches to the use of web resources in the educational process of higher education institutions. Information technology in education stimulate the desire for self-learning and self-development. Promote the development of students' creative potential. The “Technology and Electrical Engineering Workshop” course, hosted on the Moodle platform, provides effective interaction between students and the teacher.

Keywords: student, teacher, Moodle platform, workshop.

Проблема практической подготовки будущих учителей технологий находится в центре внимания исследователей в течении нескольких десятилетий. Содержание, формы, методы и средства обучения технологическому практикуму (практикуму в мастерских) в процессе подготовки будущих учителей трудового обучения, а позже учителей технологий исследовали Й. Гушулей, Н. Корец, В. Кузьменко, В. Курок, Л. Оршанский, В. Сидоренко, Д. Тхоржевский, В. Юрженко и др.

Проблеме современного развития практикумов и организации деятельности студентов на различных образовательных платформах активно обсуждалась на международной [1], всеукраинской [2] конференциях и вебинаре «Дистанционное обучение как современная образовательная технология» [3].

В то же время проблема организации деятельности стунентов на платформе Moodle при изучении учебной дисциплины «Технологический и электротехнический практикум» остается неостаточно изученной.

Анализ учебных программ подготовки будущих учителей технологий, который был проведен членами творческого коллектива во главе с Р. Гуревичем, завершился вы

Члены творческого коллектива во главе с Р. Гуревичем провели анализ учебных программ подготовки будущих учителей технологий и пришли к выводу, что возможности использования информационно-коммуникационных средств при изложении специальных дисциплин не одинаковые но большая часть дисциплин и в частности практикумы могут быть реализованы в дистанционном формате [4].

Есть все основания согласится с В.Лукияненко, что образовательная платформа Moodle имеет все необходимые средства для организации деятельности студентов при изучении дисциплины «Технологический и электротехнический практикум»: самообучение, оценивание достижений, коммуникации [1].

Обращаем внимание на то, что учебная деятельность студентов может осуществляться как асинхронно, когда каждый студент работает самостоятельно в удобное для него время, так и синхронно- в режиме реального времени или онлайн лекции и семинара.

Собранный нами и проанализированный фактический материал по организации деятельности студентов на платформе Moodle при изучении учебной дисциплины «Технологический и электротехнический практикум» позволяет конкретизировать требования к эффективному практикуму в условиях дистанционного обучения: четкая структура практикума, который должен способствовать развитию навыков студентов: соответствовать профессиональным потребностям будущих специалистов; профессиональные тексты; предупреждать прокрастинацию; предусматривает возможность профессиональной саморефлексии.

Результативность практикума в таком формате возможна при наличии системного отслеживания активности студентов. Именно платформа Moodle обеспечивает это; создает и сохраняет данные о каждом студенте, все работы, оценки, комментарии, сообщения, время, которое затрачено студентами на работу с учебным материалом. Отбор объектов труда осуществляется в смешанном формате. Студент реализует право выбора: выбирает объект из предложенных преподавателем, или предлагает собственный объект для изготовления, который соответствует четко определенным требованиям, что изложены в задании.

Элементы и ресурсы дистанционного курса информационной среды Moodle предоставляют неограниченные возможности преподавателям для создания информационно качественных, динамичных, логично структурированных курсов. Типовая функциональность Moodle содержит интерактивные инструменты для совместного решения задач: вики, глосарый, блог, форум, чат. Они предусматривают обмен информацией в режиме «преподаватель-студент», «студент-студент», являются коммуникативно ориентированными и способствуют формированию профессиональной

компетентности будущих учителей технологий.

В шестом семестре на факультете начального, технологического и профессионального образования Донбасского государственного педагогического университета осуществлялось обучение студентов III курса специальности Среднее образование (трудовое обучение и технологии) по дисциплине «Технологический и электротехнический практикум» в общем объеме 90 часов. По своему содержанию эта дисциплина предусматривает овладение студентами навыками работы с швейными машинами с электрическим приводом.

Целью изучения дисциплины «Технологический и электротехнический практикум» является развитие у студентов общих и специальных компетентностей. Конкретизация специальных компетентностей позволяет учитывать особенности организации деятельности студентов на платформе Moodle при изучении этой дисциплины.

Вопрос обеспечения доступа студентов во время проведения практикума к высокотехнологическому оборудованию и виртуальным лабораториям может стать предметом отдельной дискуссии.

Размещенный на платформе Moodle Донбасского государственного педагогического университета курс «Технологический и электротехнический практикум» оказался эффективным и результативным, как для преподавателя так и для студентов. Студенты могут выполнять работу в удобное время, а преподаватель может обеспечить индивидуальную образовательную траекторию студентов и достаточно объективно оценить выполнение предусмотренных практикумом заданий.

Полученные результаты позволяют определить перспективу дальнейшего теоретического исследования и внедрения метода проектов, используя при этом методы обучения: операционно-предметный и нормирования времени, как необходимое условие организации учебной деятельности будущих учителей технологий.

Список использованной литературы

1. Лук'яненко В. В. Впровадження в навчальний процес пілотного проекту «Дистанційне навчання для підготовки бакалаврів за напрямом «Метрологія та інформаційно-вимірювальні технології» / В.В. Лук'яненко // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов (25-26 лютого, 2011 р.). - Київ: НТУУ «КПІ», 2011. - С. 129-130.
2. Дистанційне навчання – старт із сьогодні в майбутнє: матеріали III всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 19-20 квітня 2018р., Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2018. – 96 с.
3. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс] : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. – Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – 102 с.

4. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. - Львів : ЛДУ БЖД. 2012. – 380 с.

УДК 378.14

ПРИОРИТЕТ – ТРАДИЦИОННОМУ ОБУЧЕНІЮ

Осипов П.Н.

*Казанский национальный исследовательский технологический университет,
г.Казань, Российская Федерация
posipov@rambler.ru*

Аннотация. Охвативший весной 2020 года все страны мира коронавирус стал мощным стимулом перехода к цифровым технологиям в образовании. Всем субъектам образовательного процесса – школьным учителям, вузовским преподавателям, обучающимся и даже их родителям срочно пришлось осваивать дистанционное обучение. Однако, по мнению автора, оно не должно и не заменит традиционного обучения, основанного на преподавании и учении, а станет важным дополнительным средством обеспечения образовательного процесса.

Ключевые слова: образование, цифровизация, дистанционное обучение, традиционное обучение.

Abstract. Covering all countries of the world in the spring of 2020, coronavirus became a powerful incentive for the transition to digital technologies in education. All subjects of the educational process – school teachers, university teachers, students and even their parents urgently had to learn distance learning. However, according to the author, it should not and does not replace traditional teaching based on teaching and learning, but will become an important additional means of ensuring the educational process.

Keywords: education, digitalization, distance learning, traditional learning.

Аңдатпа. 2020 жылдың көктемінде әлемнің барлық елдерін қамтитын Коронавирус білім берудегі цифрлық технологияларға көшудің қуатты ынталандырушысы болды. Оқу процесінің барлық субъектілері – мектеп мұғалімдері, ЖОО оқытушылары, студенттер және тіпті олардың ата-аналары қашықтықтан оқытуды шұғыл үйренуге мәжбүр болды. Алайда, автордың пікірінше, бұл оқыту мен оқуға негізделген дәстүрлі оқытуды алмастырмайды және алмастырмайды, бірақ оқу процесін қамтамасыз етудің маңызды қосымша құралы болады.

Түйінді сөздер: білім беру, цифрландыру, қашықтықтан оқыту, дәстүрлі білім.

В XXI веке все очевиднее проявляется тенденция, согласно которой человек из непосредственного участника производства все более становится менеджером, переходит к дистанционному управлению им. На смену человеку приходят искусственный интеллект, цифровые технологии. Цифровизация рассматривается как условие и/или эпоха развития высшего образования [1].

Сегодня существенно изменилась социальная ситуация развития человека. Налицо «интенсивный натиск информационных потоков», прежде всего интернета и телевидения, оказывающих влияние на эмоциональное, физическое и интеллектуальное развития человека [2, с.44].

Охвативший весной 2020 года все страны мира коронавирус стал мощным стимулом перехода к цифровым технологиям в образовании. Всем субъектам образовательного процесса – школьным учителям, вузовским преподавателям,

обучающимся и даже их родителям срочно пришлось осваивать дистанционное обучение. На повестку дня встал вопрос о подготовке учителей, преподавателей к онлайн обучению [3].

Легче оказалось тому, кто им уже пользовался. Работая в Институте дополнительного профессионального образования, мы давно и успешно используем дистанционное обучение. Но это часть моей работы, вторая её составляющая – учебный процесс со студентами и аспирантами.

Отношение обучающихся к дистанционному обучению неоднозначное. Они осознают, что дистанционное обучение позволяет достигнуть заданных целей с помощью современных систем телекоммуникаций. Они видят в нём как несомненные плюсы, так и минусы. В качестве плюсов называются:

- возможность обучаться в любое время, в любом месте;
- сокращение затрат времени на дорогу до университета и обратно, и соответственно увеличение времени на саму учебу;
- доступность учебных материалов, конспектов (в электронном виде), экономичность, широкое использование IT-технологий;
- возможность обучаться в своем темпе и уделять учебе столько времени, сколько потребуется;
- индивидуальный подход.

Вот несколько типичных мнений студентов о дистанционном обучении:

«Мое отношение к дистанционному обучению скорее негативное, чем положительное. Конечно у него есть свои плюсы, но их гораздо меньше минусов. Получение образования, сидя дома, удобно в том плане, что не нужно никуда ездить, нет временных рамок – приступить к работе можно в любое удобное время. Можно, например, днем заниматься домашними делами, а вечером со спокойной душой и свежими мыслями садиться за компьютер» (*Алия М.*).

«Единственное, что мне нравится в дистанционном обучении – не надо просыпаться рано утром. Дистанционное обучение – это просто выполнение домашних заданий в увеличенных объемах. Изучать новые темы без учителя достаточно сложно. Учитель нужен, ибо в любой момент он может протянуть руку помощи там, где ты споткнулся. А как готовиться к экзаменам? Приходится рассчитывать только на себя. С нетерпением жду окончания карантина, чтобы вернуться к нормальной учебе» (*Фатима Р.*).

«Моё отношение к дистанционному обучению негативное. Плюс, наверное, в том, что студенты проводят через себя очень много информации, ведь тут приходится изучать и то, что преподавал преподаватель, плюс к этому домашнее задание, но дистанционное обучение не заменит живое общение с преподавателем. Я за традиционное обучение!» (*Ильсур С.*).

Практически большая часть студентов отмечает, что дистанционное обучение не способствует полному пониманию изучаемого материала, особенно это относится к техническим дисциплинам.

Объективным минусом является несовершенство некоторых систем дистанционного обучения, например, Moodle. У них есть отдельное приложение, что, казалось бы, является плюсом. Но толку от этого приложения фактически

нет, так как оно не работает должным образом. Кроме того, как у студентов, так и у преподавателей бывают проблемы с подключением к интернету, видеолекциям.

Все студенты называют в качестве одного из существенных минусов потерю коммуникации с преподавателем и с одногруппниками, из-за чего теряются коммуникативные навыки, что, скажем, в профессии педагога не хорошо. Невозможность коммуникации с преподавателем и другими учащимися не позволяет изучить материал более обширно и услышать различные точки зрения относительно того или иного вопроса

«Никакое обучение на расстоянии не заменит живого общения с людьми, преподавателями, одногруппниками. Находясь на самоизоляции, я поняла, что мне очень не хватает деятельности, общения с друзьями, веселых и разнообразных занятий в университете, а самообразование занимает гораздо больше времени, нежели разбор материала с преподавателем-специалистом в данной области (Алия М.).

Со своей стороны, как преподаватель, хочу также обратить внимание на некоторые плюсы и минусы цифровизации.

Чтобы не говорили, но весна 2020 года стимулировала самообразование каждого преподавателя, овладение новыми технологиями обучения. Безусловно, это несомненный плюс.

Многие преподаватели в силу своей постоянно возрастающей загруженности не имеют тех навыков поиска информации и общения в цифровом мире, которые студенты быстро и хорошо осваивают. И здесь на помощь может прийти так называемое реверсивное наставничество, когда не только преподаватель оказывает образовательную услугу студенту, но и студент помогает преподавателю в освоении цифрового мира.

Дистанционное обучение, нравится нам оно или нет, является важным средством делегирования ответственности за процесс и результаты обучения самим обучающимся [5]. Получение образования дистанционно рассчитано на ответственность и добросовестность обучающихся, что способствует развитию у них такого важного качества, как самостоятельность.

Из многочисленных минусов цифровизации назову лишь некоторые.

1. Поиск необходимой информации в интернете приводит к тому, что студенты привыкают к беглому и быстрому чтению, без углубления в суть, они ищут только ответ на конкретный вопрос. Цифровые технологии освобождают студента от его главного вида деятельности – умственной работы. Отсутствие ежедневных умственных тренировок способствует отмиранию мозга.

2. Зачастую нужная информация бывает так запрятана, что порой приходится потратить много времени на пусть и беглое, но совсем не нужное чтение. При ориентации на поиск готовых ответов (информации) снижается и утрачивается способность мыслить, анализировать, обрабатывать информацию. Она не становится знанием.

3. Есть существенная разница между чтением с экрана и с бумаги, она не в пользу первого. Читая бумажный текст, студент делает подчеркивания (карандашами или маркерами разного цвета), выписки из прочитанного, что

неоспоримо способствует лучшему осмыслению, пониманию и запоминанию текста. При восприятии бумажного текста идёт бессознательная и очень важная работа мозга по ориентации на странице, имеют место тактильные ощущения и другие процессы.

4. Анализ самостоятельных работ студентов свидетельствует, что экранная зависимость способствует прогрессирующему усилению их безграмотности. Да, что скрывать, и многие преподаватели не знают и не соблюдают орфографию, пунктуацию и грамматику. Налицо и проблемы профессионально-речевой культуры.

5. И, что особенно немаловажно, у многих, как у студентов, так и у преподавателей имеют место проблемы со зрением. Нам приходится по многу часов в день проводить за компьютером, чтобы готовить презентационные материалы, писать монографии, статьи, отзывы, в том числе в личных кабинетах студентов. Это и большие затраты времени, которого все меньше остается на личностное и профессиональное саморазвитие, да просто на отдых. Кстати, использование Wi-Fi тоже не только благо, но и фактор физического здоровья – электромагнитное излучение.

6. Есть опасение, что в перспективе преподаватель может оказаться не нужен. Все идет к тому, чтобы он был исключен из образовательного процесса. При наличии учебников-роботов обучающиеся перестанут общаться друг с другом, не будет необходимости в учебной группе, да и в самом вузе с его помещениями, лабораториями (мы все больше говорим о виртуальном мире). Студент будет сидеть дома или где-то ещё, где ему захочется, и учиться. Согласитесь, что каждому для личностного и профессионального развития и саморазвития нужна, прежде всего, среда человеческого общения, которое Антуан Экзюпери назвал самой большой роскошью.

Переход на дистантное обучение не стал неожиданностью. Он изменил содержание занятий так, чтобы каждую неделю студенты что-то представляли мне. Это дисциплинирует их, повышает ответственность за учебу. Стремлюсь с опережением готовить разработки занятий, вопросы и задания обучающимся.

Будем откровенны, лучше бы провести аудиторные занятия, по окончании которых уйти и забыть о них, чем круглосуточно каждый день получать «эсэрэс» (СРС), читать их, писать рецензии. И все бы ничего, если бы интернет работал хорошо. К сожалению, он перегружен – и школьники, и студенты сейчас учатся дистанционно, многие работники выполняют свои функции также удаленно.

Хорошо, что нам разрешили общение с обучающимися через электронную почту. А вообще-то положено через их личные кабинеты. Можно себе представить сколько времени надо потратить, чтобы войти в личные кабинеты каждого студента, проверить их задания, оставить свои отзывы, комментарии?!

К сожалению, далеко не у всех обучающихся есть компьютеры или айпады, поэтому они пользуются сотовыми телефонами. Выполняют задания от руки, фотографируют их и пересылают по e-mail или WhatsApp. А мне приходится по несколько минут ждать загрузки получаемых от студентов фотокопий

выполненных заданий. Времени на учебный процесс приходится тратить значительно больше.

А как принимать у студентов экзамен с помощью компьютера и смартфона, тратя на каждого до 40 минут и все это записывая на видео. У меня более 60 студентов. Сколько я должен общаться с ними? 40 часов! А по нормативам на экзамены сегодня вообще времени не выделяется. Где логика? А сколько мороки! Надо установить с каждым связь, каждый должен показать комнату, в которой находится, документ, удостоверяющий личность и т.д. Зачем?! Если бы ещё интернет (перегруженный) работал.

Больше половины студентов одной группы (из Ближнего зарубежья) не выходят на связь, как их аттестовать? Терять контингент нельзя. И сегодня, в привычном режиме, я делаю рассылку, убеждаю их в необходимости выполнять задания. На это уходит много времени, значительно больше, чем, когда занятия проводятся в аудиториях. Радует, что хоть и понемногу, но количество осознающих растет. К студентам приходит понимание ответственности за процесс и результат обучения.

Таковы лишь некоторые опасения, вызванные проникновением тенденции цифровизации в нашу жизнь.

Рано или поздно студенты и преподаватели вернуться в привычные для них аудитории, улучшится качество электронных платформ, интернета, дистанционное обучение продолжит внедряться в нашу жизнь – прогресс не остановишь. Однако, думается, что оно не должно и не заменит традиционного обучения, основанного на преподавании и учении, а станет важным дополнительным средством образовательного процесса. Практика свидетельствует, что в системе дополнительного образования, переподготовки и повышения квалификации удельный вес дистанционного обучения может быть значительно выше аудиторных занятий, однако, что касается вузовского учебного процесса, то здесь несомненный приоритет обучающиеся и преподаватели пока отдают традиционному обучению. И с этим нельзя не считаться!

Список использованной литературы

1. Левина Е.Ю. Цифровизация – условие или эпоха развития системы высшего образования? //Казанский педагогический журнал. 2019. №5. С.8-13.
2. Бозиев Р.С., Перминова Л.М. Гаджеты в учебном процессе: за и против (по материалам опроса) //Педагогика. 2018. №8. С.44-56.
3. Галиханов М.Ф., Хасанова Г.Ф. Подготовка преподавателей к онлайн обучению: роли, компетенции, содержание //Высшее образование в России. 2019. Т.28. №2.С.51-62.
4. Осипов П.Н. Студент как субъект ответственности за процесс и результаты образования // Право и образование. 2017. №2.

Майгельдиева Ш.М.

*Кызылординский государственный университет им.Коркыт Ата,
г.Кызылорда, Республика Казахстан*

sharban56@mail.ru

Түйіндеме: Мақалада автор болашақ мамандарды дайындауда компьютерлік-ақпараттық технологиялар білімінің маңыздылығын атап өтеді. Осыған байланысты студенттердің ақпараттық-технологиялық құзыреттілігін қалыптастыру мен дамытудың бірқатар педагогикалық шарттарын анықтайды және ғылыми тұрғыдан негіздейді.

Тірек сөздер: ақпараттандыру, білім беру, құзыреттілік, ақпараттық-технологиялық құзыреттілігі, ақпараттық технологиялар

Abstract: In the article, the author notes the importance of computer information technology knowledge in the training of future specialists. In this regard, it identifies a number of pedagogical conditions for the formation and development of information technology competency among students

Keywords: informatization, education, competence, information and technological competence, information technology

В современном мире умение использовать информационные и телекоммуникационные технологии является необходимым для каждого члена общества так же, как умение читать и писать. Следовательно, знания и навыки будущих специалистов в данной области будут способствовать дальнейшему развитию общества. Информатизация образования требует конкретных преобразований в деле подготовки будущих педагогов, предъявляет новые требования к их профессиональным качествам и уровню подготовки.

В Республике Казахстан основное направление информатизации системы образования связано с повышением эффективности и качества всех уровней учебно-воспитательного процесса, обучением и воспитанием личности, внедрением возможностей дистанционного обучения на основе новых информационных технологий [1].

Знание компьютерных информационных технологий в настоящее время является объективно необходимым элементом подготовки будущих специалистов. Хотя педагогу необязательно быть специалистом в области программирования, т.к. эту работу выполняет специалист, прошедший профессиональную подготовку в соответствии с данной специальностью, но он должен понимать основы программирования и суть работы программиста.

Для реализации данных требований возникает необходимость определения педагогических условий формирования у студентов навыков применения информационных технологий.

В научно-педагогической литературе условия определяются как совокупность мероприятий (объективных возможностей) учебно-методического процесса, обеспечивающего достижение более высокого уровня деятельности студентов (М. Е. Дуранов, А.Я.Найн, Н. М. Яковлева и др.).

Исходя из этого, в контексте нашего исследования под педагогическими условиями мы понимаем комплекс взаимосвязанных и взаимодействующих мероприятий педагогического процесса, обеспечивающих достижение будущим учителем более высокого уровня применения информационных технологий в своей профессиональной деятельности.

В настоящее время исследователи, занимающиеся проблемами обучения в школе и в вузе, выделяют несколько групп педагогических условий. Одни ученые относят к ним учебники, программы, творческие и проблемные задания (И.М. Богданова, В.М.Горбунова и т.д.).

Вторая группа ученых считает важным моделировать педагогическую деятельность, выполняемую с использованием компьютерных систем, использовать комплекс методов и форм в зависимости от содержания и особенностей исследуемого материала (И.В.Алехина, В.И.Андреев, А. А.Вербицкий, Н.Н. Виноградов, Е.А. Перевалова, С.М. Кенесбаев, К.М. Беркимбаев и др.)

Характеризуя условия, способствующие результативности подготовки будущих учителей, З.С. Левчук, В. П. Пустовойтов, Д. В. Семенова, Г.А.Караев отмечают важность таких познавательных процессов, как запоминание, воображение, мышление и т.п, подчеркивают необходимость учета мотивационно-добровольной сферы, формирования педагогической эмпатии, коммуникативности и культуры в общении, способности к самоконтролю и самопознанию.

И. Д. Кузнецов, М. А.Лейбовский, И. М. Марусева, М. Ташбалтаев и другие исследователи важнейшим условием воспитания информационной культуры студентов считают психолого-педагогическую и специальную подготовку в этом направлении.

Г.Н. Чусавитина, исследуя проблему использования электронно-коммуникативных средств в будущей профессиональной деятельности, определяет следующие педагогические условия: модульный метод, инновационная направленность обучения, творческий характер овладения знаниями и умениями [2, 65].

Разнообразие педагогических условий во многом объясняется различиями целей и задач конкретных исследований, которые меняются в зависимости от требований общества к подготовке специалистов в высшем учебном заведении.

Кроме того, теоретический анализ психолого-педагогической литературы показывает, что важным направлением эффективности образования в вузе является создание педагогических условий, при которых студент занимает активную позицию и является полноценным субъектом учебной деятельности, т.е. необходимо создавать условия для сознательного обучения, при котором проявляется интеллектуальная, личностная и социальная активность студента.

Реализация принципа познавательной активности будущего учителя предполагает обеспечение принципа детерминизма: внешние причины действуют через внутренние условия.

К внутренним условиям относятся различные субъективные факторы: вид и уровень мотивации к применению информационных технологий в будущей профессиональной деятельности, отношение личности будущего учителя к использованию информационных технологий в своей деятельности, способы применения информационных технологий в профессиональной деятельности и т. д.

Интеграционным проявлением этих факторов является уровень активности субъекта в использовании информационных технологий в профессиональной деятельности, уровень готовности студента применять информационные технологии в будущей профессиональной деятельности и уровень формирования управленческой подготовки преподавателя.

Как было отмечено выше, к педагогическим условиям формирования готовности студента к применению информационных технологий в будущей профессиональной деятельности, относятся следующие условия:

- актуализация субъективной позиции личности будущего учителя в процессе формирования готовности к применению информационных технологий в профессиональной деятельности;

- управление процессом формирования готовности студентов к применению информационных технологий в профессиональной деятельности и способности к самостоятельному управлению;

- модульная технология конструирования учебного материала в соответствии с теорией и практикой применения информационных технологий в профессиональной деятельности.

Образование в современном вузе ориентировано на личностно-профессиональное развитие будущего педагога, направлено на активизацию самопознания, саморазвития студентов. В связи с этим возникает вопрос о необходимости создания условий, направленных на изменение их отношения к самостоятельным достижениям в области исследований и использования информационных технологий в профессиональной деятельности.

По нашему мнению, развитие личностной позиции студента, значимость повышения его опыта по применению информационных технологий в профессиональной деятельности, его субъективная позиция в процессе подготовки актуализирует следующее:

- стимулирование личностных достижений студента по применению информационных технологий в профессиональной деятельности;

- создание проблемных ситуаций в процессе формирования готовности студентов к применению информационных технологий в профессиональной деятельности (проблемном обучении);

- вовлечение студентов в личностно-значимую деятельность.

Само понятие "достижения личности" неразрывно связано с понятиями «личностные достижения», «достижения личности в деятельности», «результат деятельности личности». Достижения личности дифференцируются на личностные достижения и успехи в деятельности

Успех личности в деятельности рассматривается как положительная динамика в зависимости от целей деятельности, т. е. результат деятельности личности является положительным результатом, характеризующим определенные преобразования, а не его достижения. Достижения личности в деятельности связаны с его личностными достижениями.

Достижения личности в деятельности являются важной предпосылкой для позитивных изменений (его ценностные ориентиры, устремления, отношения и т. д.). Однако это происходит через определенное отношение личности к этим достижениям.

Отношение студента к своим достижениям в области применения и освоения информационных технологий в профессиональной деятельности может быть разным. Студент может оценивать свои достижения или неудачи позитивно или негативно; стремиться к успехам или не задумываться об этом; прилагать усилия или не прилагать никаких усилий для достижения успеха. Иначе говоря, степень значимости личностных достижений человека может быть разной. Низкая оценка собственных достижений в различных видах деятельности может сдерживать развитие человека, и напротив, высокое значение личностных достижений ориентировано на самореализацию, стимулирует развитие личности. Одним из условий, обеспечивающих эффективность процесса формирования готовности будущего учителя к применению информационных технологий в профессиональной деятельности, является способность к управлению данным процессом и к самоуправлению (маневренность).

Основываясь на понимании процесса формирования готовности к применению информационных технологий в профессиональной деятельности как управляемого процесса, мы считаем, что названный процесс успешно реализуется при условии управления со стороны преподавателя и самоуправления со стороны студента. Так, Н.Ф.Талызина подчеркивает, что формирование готовности к данным видам деятельности возможно только в условиях непосредственного управления ею [3, 123]. А.А.Кирсанов считает, что управление учебной деятельностью студентов со стороны преподавателя является важным условием для формирования их деятельности [4].

В.А.Сластенин, основываясь на управленческом подходе в деятельности учителя, считает, что педагогическая деятельность является процессом решения педагогических задач социального управления [5], Студент рассматривается в качестве субъекта управления процессом освоения знаний по применению информационных технологий, а управление со стороны преподавателя должно являться не средством воздействия преподавателя на студента, а рассматриваться как процесс взаимодействия преподавателя и студента.

По нашему мнению, управление процессом формирования готовности будущего учителя к применению информационных технологий в профессиональной деятельности заключается в превращении студента из объекта в субъект управления. Готовность студента к использованию в своей

профессиональной деятельности информационных технологий – это самостоятельно управляемая деятельность, поэтому рассматриваемые нами педагогические условия мы определяем в зависимости от уровня самоуправления преподавателя и студента.

Кроме того, мы основываемся на следующих закономерностях: насколько внешние воздействия соответствуют внутренним потребностям личности. В зависимости от этого будут обеспечены условия для реализации её собственной активности, будет повышен уровень самоуправления.

Перед преподавателем встает следующая задача – выбрать оптимальный вариант управления процессом формирования у студентов готовности к применению информационных технологий в профессиональной деятельности. Для повышения активности и самостоятельности студентов необходимо соблюдать следующее соотношение: чем больше степень управления, тем ниже уровень активности и самостоятельности, и напротив, чем ниже степень управления, тем выше уровень активности и самостоятельности студентов.

В связи с этим, мы согласны с точкой зрения Н.Д. Никандрова, который считает, что целью обучения является развитие мышления и других качеств личности, что требует снижения степени управления и предоставления студентам большей самостоятельности [6].

Следующее условие формирования готовности будущего учителя к применению информационных технологий в педагогической деятельности – это использование модульной технологии передачи учебного материала по применению информационных технологий в профессиональной деятельности.

В ходе исследования нами были рассмотрены вопросы поиска форм формирования готовности будущего учителя к применению информационных технологий в профессиональной деятельности, которые, с одной стороны, обеспечивают индивидуализацию работы обучающихся, с другой стороны, способствуют процессу внедрения информационных технологий в процесс обучения[7;8].

Таким образом, данный вопрос можно решить посредством использования возможностей модульного подхода в обучении, который в настоящее время широко используется в педагогической практике и оказывает позитивное влияние на эффективность профессионального обучения. В основу модульного подхода положены следующие принципы: системность, структурирование, модульность, динамичность, подсчет целей и обратная связь, активность и наглядность. При модульной системе обучения обучающийся является центральной фигурой процесса обучения, что обеспечивает возможность полного достижения требуемых результатов.

Следовательно, обозначенные нами выше в статье условия формирования у студентов готовности к применению информационных технологий в будущей профессиональной деятельности, на наш взгляд, способствуют повышению интереса студентов к своей профессии, развитию творческого вдохновения, формированию научного мировоззрения, подготовке специалистов, конкурентоспособных сегодня на рынке труда.

Литература:

1. Госпрограмма «Цифровой Казахстан» /утверждена постановлением Правительства РК №827 от 12.12.2017
2. Чусавитина Г.Н. Подготовка будущих учителей к обеспечению информационной безопасности: Монография / Г.Н. Чусавитина, Л.В. Курзаева, Л.З. Давлеткиреева, М.О. Чусавитин. – Магнитогорск: МаГУ, 2013. – 188 с.
3. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений . -- М.: Издательский центр «Академия», 1998. -288 с.
4. Кирсанов А.А. Профессионально-педагогическая компетентность преподавателя технического вуза. Учебное пособие. - КГТУ, 1996.
5. Слостенин В.А. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А.Слостенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов. - М.: Школа-Пресс, 1997. - 512 с.
6. Никандров Перспективы российского образования//Образование спасет мир. По программам : Всемирное десятилетие образования , 1996-Ч.2-С.87-198
7. Алейников В.В. Подготовка будущего учителя гуманитарных дисциплин к использованию компьютерных технологий в учебном процессе //В сб. материалов VII международной конференции –выставки «Информационные технологии в образовании» - М. ЗАО «Издательство БИНОМ».- С.9-13
8. Беркимбаев К.М., Ниязова Г.Ж. Результаты исследования эффективности формирования профессиональных компетенций студентов на основе информационно-коммуникационных технологий// Материалы международной научно-практической конференции «Шоқан тағылымы-13». Том 6. Кокшетау.2008.- С. 272-275

УДК 37.02

**ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИА
ТЕХНОЛОГИЙ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ В УСЛОВИЯХ
ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ**

Жайлауова М.К.

*Кызылординский государственный университет им. Коркыт Ата,
г. Кызылорда., Республика Казахстан
mzhailauova@mail.ru*

Аннотация: Мақала жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында бастауыш мектепте мультимедиа технологиясын пайдалану ерекшеліктерін зерделеуге арналған. Жаңартылған білім беру мазмұнына өту білім беруге құзыретті қатынас шеңберінде жұмысқа жаңа талаптар қоятыны, педагогтарды денсаулық сақтаушы технологиялармен қамтамасыз ету қажеттігі, білім беру үдерісінің өсіп отырған жеке даралануы жағдайында жұмыс істеуге дайындықты қалыптастыру қажеттігі атап көрсетілген. АКТ көмегімен шешілетін міндеттер қарастырылған.

Кілт сөздер: медиаорта, мультимедиа технологиялар, мультимедиа, презентация, компьютерлік технологиялар, жаңартылған білім мазмұны.

Abstract: The article is devoted to the problem of studying the features of using multimedia technologies in primary schools in the conditions of updated educational content. The transition to updating the content of education imposes new requirements for working within the framework of a competence-based approach to education, providing teachers with health-saving technologies, and forming a readiness to work in conditions of increased individualization of the educational process. The problems that can be solved with the help of computer technologies are considered.

Keywords: media environment, multimedia technologies, multimedia, presentation, computer technologies, updated content of education.

Современное общество живет в условиях активного воздействия медиасреды. Особенно мощное воздействие она оказывает на детей. Телевидение, интернет, видео и аудио устройства, компьютерные игры окружают современного ребенка повсюду, прочно вошли в его жизнь. Роль медиасреды неуклонно растет и ее влияние трудно контролировать. Но современный учитель может сделать все эти потоки информации направляемыми и обучающими на своем уроке, в учебном классе[1].

Мультимедийные технологии представляют широкий набор средств и методов для выполнения поставленной задачи. Мультимедийные презентации используются на уроке для того, чтобы учитель или ученик смог на большом экране или мониторе наглядно продемонстрировать свой материал: видеозапись, снимки, чертежи, диаграммы, графики и др. Эти материалы могут также быть подкреплены соответствующими звукозаписями.

Современные компьютерные технологии предоставляют огромные возможности для развития процесса образования. Мультимедиа – это средство или инструмент познания на различных уроках. Мультимедиа способствует развитию мотивации, коммуникативных способностей, получению навыков, накоплению фактических знаний, а также способствует развитию информационной грамотности.

Презентация несет в себе образный тип информации, понятный младшим школьникам, формирует у них познавательную активность, интерес к обучению. Младшему школьнику, с его наглядно - образным мышлением понятно лишь то, что можно одновременно рассмотреть, услышать, подействовать или оценить действие объекта.

Разумное использование в учебном процессе наглядных средств обучения играет важную роль в развитии наблюдательности, внимания, речи, мышления учащихся[2].

Переход на обновление содержания образования предъявляет новые требования к работе в рамках компетентного подхода к образованию, обеспечение педагогов здоровьесберегающими технологиями, формирование готовности работать в условиях возросшей индивидуализации образовательного процесса. Обновление структуры образования заключается в преодолении традиционного репродуктивного стиля обучения и переход к новой развивающей, конструктивной модели образования, обеспечивающей познавательную активность и самостоятельность мышления школьников.

Обновленное содержание образования предполагает, что обучение должно быть активным, проводиться в условиях созданной коллаборативной среды,

должна осуществляться дифференциация обучения, в процессе осуществления должны реализовываться межпредметные связи. Кроме этого обязательным является использование ИКТ, диалоговое обучение, использование методов исследования и своевременное реагирование на потребности учащихся[3].

Обновление содержания образования – это, прежде всего, пересмотр самой модели среднего образования, его структуры, содержания, подходов и методов обучения и воспитания, внедрение принципиально новой системы оценивания достижения учащихся. Содержание образования направлено на создание образовательного пространства, благоприятного для гармоничного становления и развития личности.

Результатами должно стать то, что учебные достижения будут иметь продуктивный характер, а реальный учебный процесс будет характеризоваться активной деятельностью самих учащихся по «добыванию» знания на каждом уроке.

Сегодня учитель перестал быть для ученика «единственным источником информации». Вовлечь каждого ученика в процесс обучения, суметь выслушать его, сделать его своим помощником или ассистентом, посмотреть глазами самого ребёнка на беспокоящую его проблему – задача для современного учителя. Новое время потребовало от учителя освоить инновационные технологии и активно их применить на своих уроках. Современный ученик прекрасно владеет информационными технологиями, легко разбирается в технике. Поэтому нам нужны новые средства и подходы для обучения и развития умения размышлять, понимать, анализировать, т.е. для формирования практических навыков у учеников.

Будущее компьютерных технологий в школе напрямую зависит от того, насколько продуман начальный период их внедрения в учебный процесс.

Первый шаг – это создание медиатеки по предметам. Во всех школах есть диски по различным предметам, их можно использовать в качестве самоучителя, справочника по данному предмету. Необходимо определиться с содержанием урока, очень удобно использовать готовые уроки, которых сейчас очень много. Медиатека должна находиться в кабинете, который оснащен компьютером и мультимедийным проектором.

Особенно интересны обучающие и контролирующие курсы (презентационные программы, компьютерные занятия) составленные самим учителем. Во-первых, они представляют правильное в методическом отношении изложение нового материала. Во-вторых, соблюдается строгая последовательность в изложении материала в соответствии с учебным планом. В-третьих, дидактический материал, используемый в собственных курсах, может быть максимально разнообразным и обновляться так часто, как это необходимо.

Второй шаг – освоение учителем технологии создания презентации к уроку. Наиболее доступна и проста для создания таких уроков среда Power Point. Проектирование компьютерных уроков начинается с составления

календарно-тематического плана изучения темы (использование средств ИКТ оптимально распределяется по всем урокам).

При этом учитывается содержание изучаемого материала; основная педагогическая технология; наличие в учебном заведении компьютерных, программных и аудио-видеосредств; психологические и социометрические характеристики группы и каждого ребёнка; необходимость чередования различных типов компьютерных средств и др.

Для плана конкретного компьютерного урока учитель:

- составляет временную структуру урока, намечает задачи и необходимые этапы для их достижения;
- из резервов компьютерного обеспечения отбирает наиболее эффективные средства, рассматривает целесообразность их применения в сравнении с традиционными;
- отобранные материалы оценивает во времени: их продолжительность не должна превышать санитарных норм; рекомендуется просмотреть и хронометрировать все материалы, учесть интерактивный характер материала; запланировать резерв времени;
- из найденных материалов (файлов) собирает презентационную программу.

При презентации на большом экране можно соединить вместе карты и схемы, диаграммы и фотографии, фильмы и аудиозаписи — всё это при необходимости снабдить подписями и комментариями, выделить шрифтом, цветом и светом наиболее важную информацию. А компьютерная «мышь» может использоваться как указка, обращающая внимание учеников на наиболее важные места на экране; планируя достижение определённых целей, предусматривает их поэтапную и результирующую диагностику.

Третий шаг – освоение навыков работы с мультимедийными программными средствами учащимися. Одним из методов активизации познавательной деятельности учащихся на уроках является работа с книгой, а умение работать на компьютере является одной из самых востребованных видов деятельности. Технология осваивается в проектных формах. Даже младший школьник выполняет простой по содержанию проект в Microsoft Power Point. В проектной деятельности ученик осознает свою миссию – раскрыть другим значение освоенных им технологических способов деятельности. Он ставит цель развивать способности при освоении необходимого предметного содержания, составляет пошаговый план действий, затем воплощает его в рабочих слайдах, наконец, анализирует результат и путь, который привел к нему.

Информация, представленная в наглядной форме, является наиболее доступной для восприятия младшими школьниками, усваивается легче и быстрее. Максимально активизируя наглядно-чувственное восприятие, мультимедийные материалы обеспечивают более легкое и прочное усвоение знаний в их образно-понятийной целостности и эмоциональной окрашенности,

существенно влияет на формирование мировоззрения, стимулирует развитие абстрактно-логического мышления[4].

Учителю необходимо заинтересовать, вовлечь ребенка в атмосферу деятельности учебного процесса. Это позволит раскрыть индивидуальные особенности учащихся и дать им возможность приложить свои знания, показать достигнутые результаты. Основной задачей школьного образования является подготовка учащихся к жизни в современном информационном обществе. Эти факторы говорят о важности внедрения ИКТ в систему образования, и поэтому грамотное применение средств ИКТ в образовательном процессе способно существенно повысить его эффективность.

Обучение с использованием средств ИКТ позволяет создать условия для формирования таких социально значимых качеств личности, как активность, самостоятельность, креативность, способность к адаптации в условиях информационного общества, для развития коммуникативных способностей и формирования информационной культуры личности[2].

С помощью компьютерных технологий можно решить следующие задачи:

- усилить интенсивность урока;
- повысить мотивацию учащихся;
- поводить мониторинг их достижений.

Улучшение данных показателей в основном зависит от учителей. Использование ИКТ поможет учителю повысить мотивацию обучения детей к предмету и приведет к положительным результатам:

- обеспечит процесс усвоения учебного материала младших школьников;
- увлекается каждый ученик в процесс обучения;
- увеличит объем выполненной работы;
- вызовет живой интерес к предмету познания;
- осуществит дифференцированный подход;
- расширит общий кругозор учащихся;
- повысит уровень использования наглядности на уроке[5].

Психолого-педагогические исследования показали, что использование возможностей ИКТ в начальной школе способствует:

- повышению мотивации к учению;
- повышению эффективности образовательного процесса за счёт высокой степени наглядности;
- качественной успеваемости школьников;
- развитие наглядно-образного, информационного мышления;
- развитию навыков самообразования и самоконтроля у младших школьников;
- повышению активности и инициативности младших школьников на уроке;
- повышению уровня комфортности обучения[4].

Таким образом, учащихся начальных классов привлекает новизна проведения мультимедийных уроков. В классе во время таких уроков создаётся обстановка реального общения, при которой ученики стремятся выразить мысли «своими словами», они с желанием выполняют задания, проявляют интерес к изучаемому материалу, у учеников пропадает страх перед компьютером.

Учащиеся учатся самостоятельно работать с учебной, справочной и другой литературой по предмету. У учеников появляется заинтересованность в получении более высокого результата, готовность и желание выполнять дополнительные задания. При выполнении практических действий проявляется самоконтроль.

Литература:

1. Кузьмина И. С. Использование ИКТ на различных уроках в начальной школе // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2014. – Т. 12. – С. 501–505.
2. Какулина Н. М. Использование ИКТ в начальной школе / // Актуальные вопросы современной педагогики : материалы VI Междунар. науч. конф. (г. Уфа, март 2015 г.). — Уфа : Лето, 2015. — С. 120-121.
3. Программа повышения квалификации учителей . – Астана, 2016.- 71 с.
4. Суровцева И. В. Добываем знания с помощью компьютера // Начальная школа плюс До и После. — 2007. — № 7.- С.5-9.
5. Губарева Е. Г. Использование мультимедийных технологий в начальной школе / Е. Г. Губарева, В. Н. Хаустова, Н. Н. Мальцева. — Текст : непосредственный // Педагогическое мастерство : материалы IX Междунар. науч. конф. (г. Москва, ноябрь 2016 г.). — Москва : Буки-Веди, 2016. — С. 94-95.

**1 СЕКЦИЯ. ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ БІЛІМ БЕРУДІҢ
ӘДІСНАМАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ
СЕКЦИЯ 1. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ
ОБРАЗОВАНИЯ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ**

УДК 37.0

**ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ЦИФРОВОЙ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В ДОШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ**

Сейтенов А.С.

*Павлодарский государственный университет им. С.Торайгырова,
г.Павлодар, Республика Казахстан
oyna.pvl@gmail.com*

Дарвиш О.Б.

*Алтайский государственный педагогический университет, г.Барнаул,
Российская Федерация
darvish2772@mail.ru*

Аубакирова Р.Ж.

*Павлодарский государственный университет им. С.Торайгырова,
г.Павлодар, Республика Казахстан
Kata_0168@mail.ru*

Аннотация: Статья посвящена инновационным подходам к организации интеллектуальных игр в дошкольном возрасте через формирование цифровой образовательной среды на примере Центра «Ойна» г. Павлодара

Ключевые слова: инновационный подход, цифровая образовательная среда, образовательный центр

Abstract: The article is devoted to innovative approaches to the organization of intellectual games in preschool age through the formation of a digital educational environment using the example of the «Oina» Center in Pavlodar.

Keywords: innovative approach, digital educational environment, educational center

Инновационные подходы к организации образовательного процесса в детском саду востребованы в современных условиях жизни, и отвечают актуальным потребностям родителей, детей и педагогов и возможностям дошкольных образовательных учреждений. Они способствуют достижению устойчивых результатов. Однако необходимо учитывать и глубокую взаимосвязь между методологическими и практикоориентированными основами в осуществлении инновационных подходов к организации дошкольного образования, и в том числе к организации интеллектуальных игр. В данной статье мы попытаемся рассмотреть инновационные подходы к организации интеллектуальных игр в дошкольном возрасте через формирование цифровой образовательной среды на примере Центра «Ойна» г. Павлодара.

Дошкольный возраст всегда был и остается самым благодатным, сенситивным для развития мышления, интеллектуального потенциала личности. Прежде, чем выстроить правильную траекторию организации интеллектуальных игр, необходимо определить концептуальные подходы, обратившись к трудам отечественных теоретиков и практиков, ученых, таких как Л.С. Выготский, А.Н.Леонтьев, П.Я. Гальперин, Талызина, А.А. Люблинская, Н.Г. Салмина, Л.Ф. Обухова, Л.А. Венгер, А.Р. Лурия и другие [13]. В таблице представлен контент – анализ теоретических положений отечественных ученых по проблематике.

Таблица – 1 . Контент – анализ широко известных методологических подходов в психолого-педагогической науке

№	Автор Концепции	Концептуальный подход. Практическая значимость концептуальных положений	Ценность и значимость концептуальных положений
1	Л.С. Выготский [1]	Культурно-исторический подход. Дошкольный возраст как этап психологического развития. Понимание психологических потребностей детей дошкольного возраста	
2	П.Я. Гальперин [2]	Теория поэтапного формирования умственных действий. Метод поэтапного формирования умственных действий. Теория интернационализации. Исследования Гальперина П.Я. способствовали методологической и теоретической перспективе развития проблемы интеллектуальных способностей детей.	
3	А.А. Люблинская [3]	Возрастной подход к дошкольному образованию Систематизация экспериментальных данных, касающихся психологического развития детей и образовательных практик с детьми дошкольного возраста.	
	А.Н.Леонтьев[4]	Деятельностный подход. Теория о ведущем виде деятельности. Направление, положившее начало большому количеству исследований о ведущем виде деятельности.	
	Н.Г. Салмина [5]	Теория о добровольной деятельности. Добровольный характер человеческой психики связан с организацией внимания, памяти, использования языка, мышления и	

		эмоционально-эмоциональной сферы.
	Л.Г. Венгер [6]	Теория о формировании умственных способностей в дошкольном возрасте. Фундаментальное направление о ведущем виде деятельности в дошкольном возрасте – игре. Фундаментальные исследования, посвященные изучению психологических проблем в области восприятия, познавательных способностей, диагностики умственного развития
	А.Р. Лурия [7]	Культурно – историческая концепция развития психики. А.Р. Лурия разрабатывал культурно – историческую концепцию развития психики, участвовал в создании теории деятельности.
	Л.Ф. Обухова[8]	Теория новых психологических образований. Внесла большой вклад в развитие отрасли возрастной психологии
	Л.И. Божович[9]	Концепция возрастного подхода. Фундаментальным является сформулированный ею тезис о том, что подлинно возрастной подход предполагает не только учет тех свойств, которые ярко проявляются на данном возрастном этапе, но и опору на те особенности, которые еще не полностью проявились на данной стадии развития, но которым принадлежит будущее.
	С.Л. Рубинштейн[10]	Деятельностный подход. Принцип субъекта и его творческой самодеятельности. Принцип единства сознания и деятельности Автор фундаментального учебника «Основы общей психологии». Основоположник методологических подходов в психологии
	В.С. Мухина[11]	Авторская концепция механизмов (идентификация – обособление). Авторская позиция на условия развития. Внесла вклад в понимание феноменологии развития и бытия человека с рождения до взрослости
	Е.И. Тихеева[12]	Принцип парности. Методика развития речи и мышления. Создатель дошкольной психологии в России, автор ряда трудов по дошкольному образованию. Разработчик оригинальной системы и дидактических материалов с использованием живого слова.

	Н.Ф. Талызина[13]	Теория формирования умственных действий и понятий. Деятельностный подход при разработке проблем обучения. Принципы управления познавательной деятельностью. Деятельностная концепция программированного обучения. Автор учебников и учебных пособий по психологии, разработчик методологических основ психологии познавательной деятельности, внесший неограниченный вклад в развитие отечественной психологии.
--	-------------------	--

Как показывает контент - анализ методологических подходов в психолого-педагогической науке, все упомянутые подходы имеют концептуальный инструментарий и, тем самым, служат основой для организации педагогического процесса в дошкольном возрасте. Фокус многих концептуальных подходов сосредоточен не только на развитии личности в целом, но и на целевых ориентирах обучения, методах познания окружающей действительности, условиях, гарантирующих эффективное влияние. Учитывая глобальные изменения в различных сферах жизни во всем мире, возникает необходимость модернизации современного образования с точки зрения нахождения новых методов, которые позволят внести важный вклад в психологическое развитие детей и подготовку их, таким образом, к взрослой жизни. Безусловно, методологические подходы по-прежнему остаются мощным фундаментом в организации дошкольного образования, но жизнь диктует также и применение новых инновационных методов.

Навыки социального и эмоционального интеллекта влияют на качество жизни современного человека. Психологические процессы и состояния у детей дошкольного возраста развиваются сложно и неоднозначно. Мы попытались внедрить некоторые инновационные методы обучения с опорой на информационный формат отражения результатов образовательной деятельности Центра «Ойна». Нами было организовано трехэтапное экспериментальное исследование до-тестового и пост-тестового экспериментального дизайна с использованием количественных и качественных методов исследования. Основные исследования проходили в филиалах образовательного Центра «Ойна» в гг. Экибастуз, Аксу и Павлодар Павлодарской области Республики Казахстан.

На первом этапе, который был доэкспериментальным, были проанализированы лучшие практики использования инновационных подходов в дошкольных учреждениях. Были определены зависимые переменные и инструменты измерения. На экспериментальном этапе был проведен педагогический эксперимент, и для сбора данных были использованы опросы, интервью, вопросники, тесты, контрольные списки, записи наблюдений родителей, психологов за детьми. На постэкспериментальном этапе был

проведен анализ статистических данных, и результаты были интерпретированы и отражены в социальных сетях, инстаграмме Oyna_pvl.

Все результаты экспериментальной работы о внедрении элементов SEL (социально-эмоциональное обучение), «STEAM – образование», интеллектуальных игр «Equilibrio», «Look look», «Six», «Son Tas», «Dama Reversi» и других, изучения языка с носителем отражены с помощью информационных технологий. В современных условиях социальные сети выполняют не только роль некой информационной платформы, где отражается основная деятельность образовательного Центра, но и мощнейшим мотиватором к развитию личности, а также механизмом отражения результатов обучения.

Таким образом, анализ работы образовательного центра «Ойна» и анализ результатов экспериментальной работы показал, что создание цифровой образовательной среды способствует продвижению инновационных подходов к организации интеллектуальных игр в образовательном Центре «Ойна». Грамотное ведение социальных сетей, цифровизация результатов творческой деятельности детей мотивируют детей, родителей и педагогов к самосовершенствованию, развитию личности.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Выготский Л.С. Лекции по психологии. / Л.С. Выготский [Электронный ресурс]- [http:// www.koob.ru](http://www.koob.ru). Умственное развитие детей в процессе обучения/ Л.С. Выготский - М., 1935
2. Гальперин, П.Я. Развитие исследований по формированию умственных действий/ П.Я. Гальперин / Психологическая наука в СССР. Т.1. М., 1959.
3. Детская психология/А.А. Люблинская.– Москва: Просвещение, 1971.- 410с.
4. А.Н.Леонтьев, Психологическое развитие ребёнка в дошкольном возрасте // Вопросы психологии ребёнка дошкольного возраста. — М.-Л., 1948
5. Салмина Н.Г. Знак и символ в обучении. М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1998.- 288с.
6. Л.Г. Венгер Игры и упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста: книга для воспитателя детского сада / Л.А. Венгер. – Москва: Просвещение, 1989. – 127 с 1989
7. Обухова, Л.Ф. Возрастная психология/ Л.Ф. Обухова.-М.: Издательство Юрайт, МГППУ, 2011.- 460 с. – Серия: Основы наук
8. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: Избр. психол. тр. / Под ред. Д.И. Фельдштейна ; Рос. акад. образования, Моск. психол.-соц. ин-т. - 3-е изд. - М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2001. - 349 с. - (Психологи Отечества : избр. психол. тр.: В 70 т.). - Библиогр.: с. 342-348.
9. Ссылка: http://elib.gnpbu.ru/text/bozhovich_problemy-formirovaniya-lichnosti_2001/

10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2-х т. Т.1.- М.: Педагогика, 1989.-488 с. – (Труды д.членов и чл.корр. АПН СССР)
11. Мухина В.С. Возрастная психология. Феноменология развития. 10-е изд., переаб. И доп.- М.: 206.-608с. <https://may.alleng.org/d/psy/psy088.htm>
12. Е. И. Тихеева «Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста)» Пособие для воспитателей детских садов. Издание 4-е. Издательство «Просвещение», Москва, 1972 год. <https://www.livelib.ru/author/501740/top-elizaveta-tiheeva>
13. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 1998. - 288 с.

УДК 371

ПРИНЦИПЫ И ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО ОБУЧЕНИЯ В СИНГАПУРЕ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ

Найденова И.С.

Федеральное государственное бюджетное научное учреждение «Институт стратегии развития образования Российской академии образования», Российская Федерация, г. Москва
irinasnaydenova@gmail.com

Аннотация: В статье выделены основные положения, принципы и особенности современной культуры обучения государства, занимающего лидирующие позиции в международных исследованиях качества школьного образования. На пути создания национальной системы образования Сингапур делает упор на использовании современных технологий, основными из которых более двух десятков лет развитие цифровизации образования, что особенно актуально в условиях пандемии COVID-19.

Ключевые слова: Цифровизация, цифровые технологии, культура обучения, образовательная система, Сингапур.

Түйін: Мақалада мектептегі білім беру сапасын халықаралық зерттеуде жетекші орын алатын мемлекеттің қазіргі заманғы мәдениетінің негізгі ережелері, қағидаттары мен сипаттамалары көрсетілген. Ұлттық білім беру жүйесін құру жолында Сингапур заманауи технологияларды қолдануға баса назар аударады, оның негізгі мәні жиырма жылдан астам уақыт ішінде білім беруді цифрландыруды дамыту болып табылады, бұл әсіресе COVID-19 пандемия жағдайында маңызды.

Түйінді сөздер: цифрландыру, сандық технологиялар, оқыту мәдениеті, білім беру жүйесі, Сингапур.

В последние десятилетия в ряде стран Азии наблюдаются массовые социальные, экономические и политические преобразования. Город-государство Сингапур не является исключением [1; 2]. Современная система школьного образования, которая показывает высокие результаты в международных рейтингах, была создана за относительно короткий период времени. При британском правлении образование было прерогативой богатых, а большая часть населения было неграмотным. После обретения независимости (1965 г.) страна испытывала значительные социально-политические трудности

(бедность населения, этнические конфликты и др.) [3;4]. Многонациональное государство, не имеющее природных ресурсов, делает упор на развитии образования, как инвестиции в будущее, т.е. развитие экономики за счет вложений в человеческий капитал. Правительство посчитало, что образование должно объединить конфликтующие этнические и религиозные группы и стать важнейшим элементом создания единой нации, а так же помочь развитию профессиональной рабочей силы, конкурирующей на мировом уровне. Привлечение иностранных инвесторов и создание успешного производственного сектора рассматривалось как важный шаг в постколониальном развитии государства.

В этот период не было ни единой образовательной структуры, ни единого языка обучения. Существовали национальные (китайские, тамильские, малайские) и английские школы, не имеющие единых целей и требований к результату обучения. Первоначальная задача молодого государства состояла в создании единой национальной системы образования с основной функцией объединения нации через создание представлений о гражданственности («быть гражданином Сингапура»), определение базовых ценностей и социальных установок [5].

В то время как, согласно Конституции гл XII.153А, в Сингапуре четыре официальных языка (малайский, тамильский, китайский, английский), из них тамильский является национальным языком [6], а английский язык – рабочим языком государственных учреждений и обучения. Использование единого английского языка в образовании стало важным элементом для объединения разных рас людей, живущих в Сингапуре. [7, С. 16]. Это позволило размыть границы многонациональной страны между культурами, развивать уважение и понимание своеобразия различных этнических групп в Сингапуре, а так же формировать уникальную сингапурскую идентичность и быстрее интегрироваться в мировую экономику. Ландшафт образования Сингапура выстраивается во взаимосвязи с экономикой, основанной на знаниях и инновациях, глобализации и интенсивных научно-технических достижениях.

До 90-х годов XX века эффективность системы образования Сингапура рассматривалась в реализации стандартизированной учебной программы и обеспечение охвата базового образования всех обучающихся путем передачи готовых знаний от учителя к ученику. В основе такого обучения лежало в основном заучивание и воспроизведение полученных знаний, где активную позицию занимал учитель, а основной целью была подготовка обучающегося к выпускным экзаменам. Однако уже в 1980-е годы формулируется и постепенно начинает реализовываться национальный план в области информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). Параллельно проводятся исследования о влиянии ИКТ технологий на эффективность обучения и мотивацию учащихся [8].

В 1990-х гг. меняются взгляды на образование и преподавание, а лозунгом развития образовательной системы Сингапура становится «Мыслящая школа, ученая нация» («Thinking Schools, Learning Nation»).

Акценты смещаются на развитие способности людей учиться, справляться с изменениями, вызванными глобализацией и быстрым развитием технологий, поэтому основной целью обучения было подготовить учащихся Сингапура к будущему, к обучению на протяжении жизни. В 1997 г. Министерство образования Сингапура пересмотрело цели и задачи образования, а также происходит масштабный пересмотр учебных программ, которые способствовали достижению цели развития мыслительных навыков и творческого потенциала («*Учите меньше, узнайте больше*») [9]. Соответственно происходит смещение фокуса с механического запоминания к развитию мышления, внедряются цифровые технологии в школы. На первом этапе (1997 г.) было запланировано обеспечение школ компьютерным оборудованием, программным обеспечением и сетевым подключением для доступа учащихся и учителей к сетевым ресурсам, а 30% учебного плана предполагало использование компьютеров [10]. В 2009 г., ориентируясь на необходимые навыки, необходимые человеку 21-го века, было сформулировано четыре основных результата обучения: уверенный в себе, самонаправленный учащийся (формулирует цели своего обучения, отрабатывает, знает, за какой помощью обратиться и пр.), активный и ответственный гражданин. Позже результаты дополнили: социально-эмоциональными компетенциями и ценностными ориентациями. С 2009 г. создаются комитеты по оценке и повышению качества начального образования (Primary Education Review and Implementation Committee (PERI)) и среднего образования (Singapore Eye Research Institute (SERI)).

В результате аналитической деятельности, в том числе на основе международных исследований школьного образования и сопоставления лучших образовательных практик, происходило реформирование образования Сингапура. Вводились новые требования к обучению на основе современных подходов, что позволило за небольшой период развития независимого государства сформировать современную систему образования и достичь высоких результатов на международном уровне. [11].

Важным механизмом внедрения успешных образовательных инноваций, ученые Сингапура отводят тесной трехсторонней связи между исследованиями, политикой (потребности рынка труда, правительства, ожидания родителей) и практикой, как ключевому атрибуту образовательного ландшафта Сингапура [12]. Во все периоды реформирования образования большое значение имело качество подготовки педагогических кадров с учетом новых технологий, внедряемых в образовательный процесс. Политики осознавали, что ключ к качеству образования лежит через квалификацию учителя, а высокое качество образования тесно связано с высоким качеством преподавания. Развитие навыков в области ИКТ в качестве компетенции 21-го века было в центре внимания не только для лучшей подготовки граждан к активному участию в глобальном обществе знаний, но также в качестве инструмента, используемого учителями для мотивации и привлечения учащихся [13].

Система образования Сингапура основывается на целостном подходе к обучению, которое обеспечивает разностороннее развитие личности, а так же создание условий для саморазвития, самопознания и самореализации. Разностороннее развитие обучающихся включает развитие индивидуальных способностей и следующих навыков: самоуправления; социального и совместного взаимодействия; языковой и математической грамотности; общения; информационной грамотности; мышления и креативности; применения знаний в повседневной жизни. Предполагается, что по итогам окончания средней школы обучающиеся приобретут вышеперечисленные навыки. Благодаря цифровому обучению предоставляются автономные возможности учащимся во временном контроле (когда), месте (где), пути (как) и темпе (как быстро), в котором они получают новые знания. Современные цифровые технологии трансформируют традиционные формы обучения и создают возможности для реализации потенциала учащихся с различными стилями и темпами обучения, позволяющими получать постоянный доступ к информации. В условиях пандемии COVID-19 и закрытия школ, характер образования существенно изменился, в результате чего обучение осуществляется дистанционно и на различных цифровых платформах, предоставляющих бесплатный доступ к образовательным ресурсам.

С 2013 г. во всех средних школах Сингапура имеются прикладные программы обучения, которые предполагают использование цифровых технологий и охватывают широкий спектр интересов: STEM, гуманитарные науки, бизнес и пр. Ожидается, что к 2023 г. прикладной программой обучения будут тоже охвачены все начальные школы Сингапура. Эта программа не предполагает тестовых испытаний или экзаменов, а направлена на экспериментальную деятельность, где учащиеся учатся, в том числе и на собственных ошибках. Участники программы получают доступ к семинарам, консультациям, дискуссиям в области интеграции использования информационно-коммуникационных технологий в преподавании интегрированной учебной программы.

С 2017 г. введены дополнительные образовательные программы: прикладное обучение (Applied Learning Programme (ALP)) и обучение для жизни. Эти программы основываются на междисциплинарных знаниях и применении навыков в реальной жизни, основными целями являются воспитание характера и ценностных ориентаций у обучающихся, развитие навыков межличностного общения [10]. Прикладное обучение относится к подходу, способствующему освоению и реализации теоретических знаний в практике, в том числе с использованием цифровых технологий, что приводит к осмыслению и актуализации ценности изученного материала. Это повышает мотивацию и целеполагание для приобретения новых знаний.

Концепция современного обучения в Сингапуре основывается на признании ценности обучающегося как личности, признании его индивидуальности с разнообразными потребностями. Для эффективности обучения адаптируется темп обучения, подходы и методы оценки. С учетом

темпов технологических изменений система образования Сингапура по-прежнему опирается на то, что обучение в XXI веке должно быть тесно связано с информационными технологиями.

Статья выполнена в рамках гранта РФФИ № 19-013-00147-а "Трансформации в зарубежном образовании"

Литература

1. Bell D.A., Li C. eds. The East Asian challenge for democracy: Political meritocracy in comparative perspective . New York: Cambridge University Press. 2013.
2. Mok K. H. Education reform and education policy in East Asia. – Routledge, 2006. 273 p. [Электронный ресурс]. URL: <https://is.gd/uf7ArP> (дата обращения: 10.03.18).
3. Lim L., Apple M.W. The politics of curriculum reforms in Asia: Inter-referencing discourses of power, culture and knowledge. Curriculum Inquiry. P. 139-148. 2018. doi.org/10.1080/03626784.2018.1448532
4. Lee S. K., Goh C. B., Fredriksen B. Toward a better future: Education and training for economic development in Singapore since 1965. Chapter 3. The World Bank. 2008. P. 80-108
5. Алишев Т.Б., Гильмутдинов А.Х. Опыт Сингапура: создание образовательной системы мирового уровня // Вопросы образования. 2010. №. 4. С. 227-246.
6. Конституция Сингапура. Часть 13 // официальный сайт правительства Сингапура [Электронный ресурс]. URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/CONS1963?ValidDate=20170401&ProvIds=P1XIII> - (дата обращения: 24.01.2020).
7. Lizeray J.Y., Lum Ch. Semionauts of Tradition: Music, Culture and Identity in Contemporary Singapore Springer Nature Singapore. 2018. 250 p. doi.org/10.1007/978-981-13-1011-9 [Электронный ресурс]: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-981-13-1011-9.pdf>
8. Koh T.S., Le S.C. Digital skills and education: Singapore's ICT master planning for the school sector. Washington, DC: The World Bank and the National Institute of Education (NIE) at Nanyang Technological University. 2008. Chapter 8. P. 167-190.
9. Saravanan V. «Thinking schools, learning nations» implementation of curriculum review in Singapore // Educational Research for Policy and Practice. 2005. Vol. 4. №. 2-3. P. 97-113.
10. Tan J.P., Koh E., Chan M., Costes-Onishi P., Hung D., Advancing 21st Century Competencies in Singapore. Asia Society, Centre for Global Education. 2017. 32 p.
11. Tan C., Koh K., Choy W. The education system in Singapore. Torun: Adam Marszalek Publishing House. 2016. P. 129-148.
12. Poon C. L. (2012). Fourth way in action: Translation of research into policy and practice. Educational Research for Policy and Practice. Vol. 11 (1). P. 19-25

13. Wong L.F., Kaur B.A Study of mathematics written assessment in Singapore secondary schools. 2015. P. 19-44. [Электронный ресурс]. URL: <https://is.gd/CBWwvD> (режим доступа 13.02.2017).

ӘОЖ 37.11.02

Ересек топ балаларының сын тұрғысынан ойлауын дамыту

Жәниет Нүргүл Бағдаулетқызы

Zhadieva.n@mail.ru

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің «Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту педагогикасы» мамандығының 1 курс магистранты

Ғылыми жетекші: П.Ғ.к., профессор Қыяқбаева Ұ.Қ
Алматы, Қазақстан

Аннотация: Эта статья содержит информацию о том, как развивать критическое мышление у детей старшего возраста. Предоставляя информацию о результатах психолого-педагогических исследований, проведенных учителями критического мышления - учеными и практиками, было доказано, что использование этой стратегии в дошкольном образовании может обеспечить основу для дальнейшего развития мышления детей в соответствии с современными требованиями

Ключевые слова: Критическое мышление, дети дошкольного возраста, интеллект
Annotation: This article stores information about the volume of how to break a critical figure into a small beginning. Providing information on the results of psychological and pedagogical training, providing critical areas of critical thinking, sections and practices, this is training, using these strategies to complement each other with additional training

Keywords: Critical Thinking, Preschool Children, Intelligence

Қазіргі әлемде білім беруді модернизациялау процестері белсенді жүруде. Қазіргі мектепке дейінгі педагогика жүріп жатқан процестерден тыс қала алмайды. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту заманауи өзгермелі кезеңде сол сәтке сәтті бейімделе алатын баланың жеке басының қалыптасуы мен дамуына жағдай жасайды. Педагог - ғалымдар мен практиктердің жүргізген психологиялық-педагогикалық зерттеулері адамның интеллектуалдық, тұлғалық, әлеуметтік және эмоционалды дамуының анықтайтын шарты болып мектеп жасына дейінгі кезең екенін дәлелденді. Сондықтан мектепке дейінгі білім беруде сыни тұрғыдан ойлау стратегиясын қолдану балалардың ойлауының қазіргі заманғы талаптарға сай әрі қарай дамуына негіз бола алады.
[1]

Сыни ойлауды дамыту технологиясы бойынша сабақ құрылымы үш кезеңнен тұрады:

- 1 - міндет (жаңа білім алуға қызығушылықты ояту)
- 2 - мазмұнын түсіну (жаңа ақпарат алу)

Сыни ойлауды дамыту әдістері:

- шынайы және жалған мәлімдемелер
- Болжау ағашы
- оңай және қиын сұрақтар
- аялдамалармен оқу
- Синквейн
- Аралас оқиғалар
- жұмбақ, дәйексөз
- Идеялар қоржыны және басқалары

Сыни тұрғыдан ойлау – бағалау, рефлексиялық ойлау. Бұл сыни ойлау мен шығармашылық ойлаудың айырмашылығы - ол бағалауды қамтымайды, бірақ көбінесе өмірлік тәжірибеден, сыртқы нормалар мен ережелерден тыс болатын жаңа идеяларды шығаруды қамтиды. Сыни тұрғыдан ойлау бағытталған ойлау, ол тепе-теңдік, логика және мақсаттылықпен ерекшеленеді. [2] Сыни тұрғыдан ойлаудың мақсаты - балаға зерттеу әдісін қолдануға үйрету, сұрақтар қоюға, оларға жауап іздеуге және өзі үшін жаңа нәрсе ашуға үйрету. Сыни тұрғыдан ойлаудың міндеттері баланың білімге деген құштарлығын ояту, олардың нұсқауларымен баланы педпгогтың сұрақтарына жауаптан емес, өз сұрақтары мен проблемаларынан бастай отырып, ойлануға үйрету. Баланы іс-әрекет барысында туындайтын білімін қалыптастыруға деген ынтасын ояту. Сонымен, сыни тұрғыдан ойлау - бұл баланың жағдайды, әрекеттерді немесе заттарды талдайтын жүйесі және бұл кез-келген мәселені шешу кезінде логикалық тұжырым жасауға мүмкіндік беретін негізгі «сүзгі».. Дәл осы ақыл-ой қабілеті балаға қорытынды шығаруға, болып жатқан жағдайға өз бағасын беруге, нәтижесін туындайтын жағдайлар мен проблемаларға қолдануға мүмкіндік береді.

Сыни тұрғыдан ойлауды үйрету керек. Балалардың сыни ойлау қабілеттерін балалбақшада белгілі бір пәндік іс-әрекетте қолдана алуы өте маңызды. Балалардың бес жасында құрдастарымен қарым-қатынас қажеттілігі артады. Сондықтан бірлескен ойындардың негізінде балалар қоғамы пайда болады. Коммуникативтік дағдылар дами бастайды. Жасы өскен сайын, бала өзінің іс-әрекеті мен достарының іс-әрекетін, сондай-ақ әртүрлі іс-әрекеттегі өзінің қабілеттері мен жетістіктерін бағалауды үйренеді. Бес жасқа толғанда балалардың қарым-қатынас жүйесі қалыптасады, топтық ынтымақтастықта сыни тұрғыдан бағалай алады. Осы жаста бала ұзақ әңгімелер, түсініктемелер, сипаттамалар бере алады, өйткені олар белгілер-символдық функцияға ие (әріптерге, сандарға қызығушылық) болады. Бес жасқа келгендетұрақтыназараударылады, еріктіестесақтау қабілеті пайда болады, қабылдау мен қиял жақсарады, визуалдық-бейнелі ойлаудың жоғары формалары дамиды: ойлау, қорытынды жасау, жіктеу қабілеті жақсарады. Және осы жаста сөйлеудің маңыздылығы әр түрлі ақпаратты, ойды жеткізу тәсілі ретінде артып келеді. Әңгіме практикалық байқау мен экспериментпен қатар балалардың көкжиегін кеңейтудің тиімді әдісіне айналады. [3] Бес жасқа келгенде түбегейлі жаңа қабілет пайда болады: ойдан шығарылған кейіпкерлерге жанашырлық, б.а.

басқа адамның ішкі өмірі балаларға қол жетімді болады. Және тұлғаның «психологиялық портреті» дамиды, онда құзіреттілік, әсіресе зияткерлік маңызды рөл атқарады. Сондай-ақ шығармашылық жас. Бұл жас «нақтылау» сынының екінші деңгейіне сәйкес келеді - ол таным объектісінде белгілі бір қателіктердің немесе абсурдтардың болуын анықтауға және көрсетуге ұмтылыста көрінеді. Балалардың жауаптары ерекше және жиі ыммен бірге жүреді. Осы деңгейде сыни көзқарас сұрақ түрінде көрінуі мүмкін, олардың көмегімен балалар өздерінің позицияларының дұрыстығын анықтауға тырысатын көрінеді. Бұл деңгейге жету балалардың ақыл-ой белсенділігі жағдайында, объектінің жекелеген элементтерінің қарама-қайшылығында көрінеді. Сыни тұрғыдан ойлау фактіні әртүрлі тұрғыдан қарастыру қабілетін қамтиды. Бұл әртүрлі құбылыстардың себептерін бағалауға мүмкіндік береді. Жағдайға қатысты барлық ықтимал пікірлерді талдаудан бұрын қарастырған жөн. Бұл мәселелерді тиімді шешуге көмектеседі. Балада сыни ойлауды дамыту үшін оны тақырыпқа қатысты маңызды ақпаратты табуға үйрету керек. Заттарды жіктеу қабілеті логикалық дағдыларға негізделген. Балада бұл дағдыларды дамыту үшін түрлі-түсті ойыншықтарды немесе суреттерді қолдануға болады. Балалардағы сыни ойлауды оята отырып, мұғалім балалардың сұрақтарының жауабын білмесе де, бірге жауап іздеуге үйренеді. [4]

Сын тұрғысынан ойлау бір жағынан логикалық ойлауды, екінші жағынан сұрақтар қоюды және кез-келген мәлімдемеге дәлел іздеуді қамтиды. Сыни тұрғыдан ойлайтын адам өзінің талаптары үшін ең жақсы дәлелдерді және кез-келген жағдай үшін ең жақсы түсіндірмені іздейді. Оның дәлелдері мүмкіндігінше айқын болады. Белгілі бір жаттығуларды қолдана отырып, ата-аналар да үйде отырып балада сыни ойлау қабілеттерін дамыта алады. Бұл үшін ең қолайлы жаста сыни ойлауды дамытуды бастау өте маңызды. Балада сыни ойлауды дамытуға арналған жаттығулар оны тек қана ақылды етуге емес, дұрыс шешім қабылдау қабілетін дамытуға бағытталған. Мұндай жаттығулар баланың жалпы дамуына ықпал етеді, оған қоршаған объектілер туралы мәліметтерді әлемнің жалпы көрінісіне синтездеуге көмектеседі. Осылайша, бала ойлау қабілеттерін дамытады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері» С. Мирсеитова, 2011 жыл.
2. «Қазіргі кездегі оқытудың педагогикалық технологиялары», Н. Қошқарбаев, 2010 жыл.
3. «Психология критического мышления» Д. Халперн
4. Ташенова А. Сын тұрғысынан ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту // Білім-Образование -2006.

METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR TEACHING A FOREIGN LANGUAGE OF ADULTS

Khayitova Feruza Abdikhalikovna,
Teacher of Termez State University, Faculty Foreign languages
E-mail: feruza7277@gmail.com
Uzbekistan. Phone: +998915757277

Abstract: The article is devoted to the description of teaching a foreign language to adults and the impact of this process on adult students, certain difficulties encountered by an adult student in learning a foreign language, as well as determining the benefits of studying a foreign language in adulthood, identifying errors in learning a foreign language, defining principles for presenting materials, identify the most useful methods, as well as methods of teaching a foreign language to the adult category of students.

Key words: Adult student, androgenic process of learning a foreign language, method of teaching an adult student to a foreign language.

Аннотация: Статья посвящена описанию обучения иностранному языку взрослых и влиянию этого процесса на взрослых студентов, раскрытию определенных трудностей, с которыми сталкивается взрослый студент при изучении иностранного языка, а также определению преимуществ изучения иностранного языка в зрелом возрасте, выявлению ошибок в изучении иностранного языка, определению принципов изложения материалов, определению наиболее полезных методик, а также методик обучения иностранному языку взрослой категории учащихся.

Ключевые слова: взрослый школьник, андрогенный процесс изучения иностранного языка, методика обучения взрослого школьника иностранному языку.

Learning a foreign language is no longer exclusively for young students or schoolchildren. We were lucky to live in a time of rapidly developing pedagogical technologies and high scientific and intellectual competition. We cannot afford not to study a certain foreign language. That is why the need for learning foreign languages for adults is growing more and more. For some, this is not difficult, but for others it may not be a reliable goal. If an adult decided to seriously take up a foreign language in adulthood, he should be aware of the features and necessities of the process.

Everyone who teaches a foreign language to adults, I often hear “I have a problem with” Tenses, with the vocabulary, pronunciation, listening, etc. after Analyzing all the possible obstacles to learning for adults, we defined them into four groups: 1) cognitive 2) psychological 3) language 4) objective

What cognitive difficulties are often encountered when teaching the adult learner. Adult ceases to take the foreign language information in 35 years to foreign language courses for adults, learn new words 10 times harder than the child and therefore start to learn a foreign language from scratch for an adult is very difficult. The difference in learning a foreign language for adults and children a really big and significant, but what approaches and methods used by professional teachers to teach this population studying a foreign language, Everyone is different, but the psychological difficulties in learning a foreign language for adults is quite similar. The most common can be called the fear of making mistakes in speech at a particular moment or failure in learning a foreign language. For adults it is very often convenient not to speak of what with a possible error. Hence, the second

psychological barrier is the obsession with rules. Out of fear to do something against the rules we often forget about the main thing.

The goal of our methods of foreign adult not to follow the rules. We offer adult students are other means of learning foreign languages is the correct approach to the study of language from the ground up for adults and not for the stubborn repetition of unnecessary exercises and rules will help you to overcome psychological obstacles.

An adult does not fragments and perceives information in a foreign language holistically while learning a foreign language by adult learners is not an arbitrary connection of background knowledge about systems in General. This simplifies the understanding of a foreign language. Learning a foreign language the adult generation a lot easier, because they already operate on a large set of concepts, they have not need to learn new concepts for learning about the world, you need to attach concepts to foreign words. Moreover, Methodists and teachers, it has been proven that learning a foreign language is very useful for adults, in terms of medicine and psychology; it extends the healthy brain in old age.

Nobody is perfect when it comes to training. When is not important and knowledge. We are more responsible attitude to studying, but still make different mistakes. That all communications and relations consists of situations when we speak the native language constantly translating the words. This chain is complicated and in such a length of chain to make a mistake or to delay the answer. Learning a foreign it is necessary to build direct links between communication and foreign language.

If you take the correct methodological process of foreign language learning for adults will be quick and painless. There is a rule or rather recommendations to help you quickly and effectively learn a foreign language. Prerequisite, conversation clubs social network but only in a foreign language.

Speaking about different ways of learning a foreign language go to the second rule which States that adults are big children. What we are serious we wouldn't be trying to feel the inner child always wants to play. Learning a foreign language being a Mature use it is Not necessary to put pressure on an adult learner and get to sit in the classroom, in addition a relaxed atmosphere helps to avoid psychological barriers.

In world practice there is no optimal option of learning a foreign language the older generation. In pedagogy there are several ways of presenting educational material to adult learning.

1) Voluntary classes if the lessons will become a duty, they may quickly get bored adult. 2) The motivation of an adult, they need to build a career, they realize that foreign language required in the professional service if it will be an interesting learning process, man himself will seek for classes. 3) Comfort when learning comfort is important moment for learning a foreign language, it strongly depends on the specific age and his character. If classes are natural, then an adult will easily master the material. If the adult human brain resists to the study perhaps it is not suitable for this method of learning. When there will be no visible results, the teacher should support an adult learner with overcome learning difficulties.

In practice, there are several criterion of the organization of the lesson in a foreign language of an adult. Form of training should be aimed at the assimilation of an increasing number of lexical units, the development of language and communication skills. Form classes may be the following:

- daily 35-45 minute lesson followed by a speech in a foreign language:
- classes twice a week 60-70 minutes with breaks for specific games:
- special classes or “thematic classes” and meetings with native speakers classes and in the workplace the learner of a foreign language :

At all levels of material supply is the principle of sociability, everything serves to achieve the goal. Self-consumption of foreign speech units, must precede their comprehension skills, which leads to the linguistic patterns of language acquisition.

To teach a foreign language of the adult person there are some methods for teaching a foreign language:

-Associative method. Adult people with their developed world-knowledge this method is very suitable. Its essence is that the studied phrase or word is taking root with some very vivid way.

-Communicative method. It's called the lexical approach teaches language through communication and discussion is possible in a foreign language to discuss how the day went, where you went for the weekend.

-Audio lingual and Audio-visual techniques. At the core of these methods is different-dark dialogues, learning which adults easily learn to speak.

-The immersion method. Adults watch movies without translation, listen to songs, seeing thus the original foreign language. The best way to communicate with a native speaker who can not answer in Russian. The immersion method teaches you to think in a foreign language facilitates mastering good skills.

In adult age when learning a foreign language an adult first of all is learning to communicate in a foreign language. The main emphasis for this is that people understand foreign speech and could react to it.

For a long time to keep the attention of an adult is much more complicated therefore, classes in a foreign language should not exceed 50-60 minutes. As a rule, classes should be carried out two or three times a week. Foreign language lessons at an adult audience strongly develop thinking, attention, memory, observation and well prepares a person to work for their specialty. In the process of adult learning foreign language is an important role for more digestible understanding of linguistic forms and rules.

In the process of learning a foreign language, improving memory and brain health, returned to former information and linguistic stocks that were lost or damaged with the advent of adult age. For a successful study of a foreign language of course you can try on your own. For this they need to be proficient in their native language and to use well-known techniques developed by specialists in the teaching of adult age.

If you want the classes were easy and comfortable, and the approach to learning was the system, select teacher-professional who use the most modern techniques.

Thus, methods of teaching adult foreign language still, like his teaching methods.

Used Literature:

1. Kitaygorodskaya, G.A. The optimal organization of the educational process with intensive teaching foreign languages to adults M. 1978.
2. Vitlin, J. L. Methodological recommendations for taking into account the psychological characteristics of adults in the process of teaching a foreign language. Development J.L. Vitlina 1976.
3. Ekaterina Poprotskaya. What is the difference between teaching English for adults and how it affects us. Moscow 2017.
4. Stepanova, E. I. Psychology of Adults: Experimental Acmeology 2000. P- 286

ӘОЖ 378.24

АРНАЙЫ МЕКТЕПТЕ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Галиева А.Н., Болатханова Ж.Н.

*І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті,
Талдықорған қ. Қазақстан Республикасы*

E-mail: nurai_gali@mail.ru, bolatkhanova.97@gmail.com

Аннотация. В статье рассматриваются пути организации воспитательной работы в специальной школе. Авторы анализируют особенности организации воспитательной работы в общеобразовательной школе и специальной школе и приходят к выводу, что воспитательная работа должна быть направлена на удовлетворение потребностей ребенка с особыми потребностями, формирование как личности и социализацию в обществе.

Ключевые слова: специальная школа, специальная педагогика, воспитательная работа, ребенок с особыми потребностями, методы воспитания.

Abstrakt. The article considers ways of organizing educational work in a special school. The authors analyze the features of the organization of educational work in secondary schools and special schools and come to the conclusion that educational work should be aimed at meeting the needs of a child with special needs, forming as a person and socialization in society.

Key words: special schools, special pedagogy, educational work, children with special needs, methods of education

ҚР «Білім туралы» Заңында [1] баланың өмір сүру жағдайына байланысты жеке қажеттіліктері, балалардың жекелеген санаттарының, оның ішінде денсаулық мүмкіндігі шектеулі балалардың жеке қажеттіліктері ескеріледі.

Денсаулық мүмкіндігі шектеулі балалармен тәрбие жұмысы қазіргі әлемде өте өзекті, өйткені қазіргі уақытта дамуында қиындықтары бар балалар санының көбеюі байқалады, олардың көпшілігі бейімделу мен әлеуметтендіруде, бағдарламаны меңгеруде қиындықтарға тап болады. Бүгін

білім берудің маңызды мәселелерінің бірі - ерекше қажеттіліктері бар балалармен тәрбие жұмысында жаңа тәсілдерді дамыту .

Мемлекет тарапынан осындай балаларға жан-жақты көмек көрсетуге, арнайы білім беру ұйымдарында тәрбие процесін үнемі дамыту және жетілдіру үшін қажетті жағдайлар жасауға, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымының ата-аналардың (заңды өкілдердің) мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеу мен оқытуға әлеуметтік тапсырысын жүзеге асыруға бағытталған, заңнамалық актілерде көрініс табатын денсаулық мүмкіндігі шектеулі балалармен тәрбие жұмысының проблемаларына көңіл бөлінген.

Денсаулық мүмкіндігі шектеулі бала, барлық балалар сияқты өз дамуында әлеуметтік тәжірибені игеру, әлеуметтендіру, қоғам өміріне қосу бағытталған. Алайда, ол бұл үшін өтуге тиіс жол жалпы қабылданған жолдан айтарлықтай ерекшеленеді [2]. Тәжірибе көрсеткендей, ДМШ бар балаларға тәрбие жұмыстарының жалпы білім беру бағдарламасы сәйкес келмейді. Арнайы білім беру ұйымдарының тәрбиешілері мен мамандары тәрбие жұмысы жүзеге асырылатын білім беру және тәрбие процесін ұйымдастыруда көптеген проблемалармен бетпе-бет келеді.

Тәрбие жұмысы — бұл педагогикалық ұжыммен немесе жеке педагогпен олардың өзін-өзі толық дамыту және өзін-өзі жүзеге асыру мақсатында жүзеге асырылатын ересектер мен балалардың бірлескен өмір сүруін ұйымдастыру бойынша мақсатты қызмет. Оның мазмұны, әдістемесі мен технологиялары қандай да бір білім беру мекемесінің тәрбие жұмысы жүйесімен анықталады.

Тәрбие жұмысын ұйымдастырушылардың функциялары әртүрлі, олар атқаратын қызметі мен жүзеге асыратын тәрбие процесіне байланысты өзгереді. Мысалы, мектеп директорының тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасарының қызметі функциялардың кең ауқымын қамтиды, олардың ішіндегі ең бастысы: әкімшілік (әлеуметтік, дамытушы, білім беру, тәрбиелеу); ұйымдастырушылық (талдау-рефлексивтік, түзетуші, бағалау-нәтижелі, ынталандырушы); технологиялық (диагностикалық, конструктивтік, әдістемелік, коммуникативтік, ұйымдастырушылық, зерттеу).

Сынып жетекшісінің негізгі функциялары: жүйелік-ұйымдастыру, диагностикалау, коммуникативтік, тәрбиелік, жобалаушы, ұйымдастырушылық-іс-әрекет, дамытушы, әдістемелік, ынталандырушы, бағалаушы, қорғау-қорғау, түзетуші. Көрсетілген функциялар педагог-тәрбиешінің маңызды бағыттарын анықтайды.

Әртүрлі тәрбиелік жүйелердің болуы, сондай-ақ мектептегі тәрбие жұмысы жүйесі әртүрлі әлеуметтік институттар арасында тәрбиелік функцияларды қайта қарауды және қайта бөлуді, педагогтар қызметіндегі мақсаттар мен міндеттерді өзгертуді талап етеді.

Жетекші міндеттердің арасында мыналарды бөліп көрсетуге болады: адам тұлғасын абсолюттік құндылық ретінде тану; гуманистік тәрбие идеяларын білу және оларды тәжірибеде пайдалану; тәрбиелеуші ортаны анықтау; жеке тұлға мен ұжымның тәрбиелілік деңгейін анықтау; оқушыларды тәрбиелеу бағдарламасын құру; тәрбие процесін ұйымдастырудың инновациялық

тәсілдерін қамтамасыз ету (жүйелі-құрылымдық, гуманистік, құндылықтық, мәдени, ұйымдастырушылық-іс-әрекеттік, қарым-қатынас, жеке тұлғаға бағытталған, кешенді және т. б.); өзін-өзі басқару органдарымен жұмысты ұйымдастыру; тәрбие процесінің әдістері мен вариативтік технологияларын пайдалану.

Бұл міндеттерді жүзеге асыру педагогтың, оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастырушының кәсібилігі мен жалпы мәдениетіне жоғары талаптар қояды. Тәрбие жүйесін құру білім беру мекемесінің тәрбие жүйесін: сынып, топ, бірлестік және т.б. құруды талап етеді, сынып жетекшісінің тәрбие жұмысының негізгі бағыттарына басқару және өзін-өзі басқару арқылы әртүрлі қызықты әлеуметтік маңызды ұжымдық қызметті ұйымдастыру; ұжымда қолайлы моральдық-психологиялық климат құру үшін балалардың қарым-қатынасын ұйымдастыруды атап көрсетуге болады.

Жалпы білім беретін мектеппен арнайы мектепті тәрбиелеудің мақсаттары мен міндеттерінің ортақтығы, қалыпты және психикалық дамуы бұзылған балалардың жеке қасиеттерін қалыптастырудың басты заңдылықтарының бірлігі тәрбиенің бір қағидаларының іс-қимылына себепші болады, алайда оларды іске асыру кезінде интеллектісі бұзылған балалардың танымдық мүмкіндіктері мен психикасының басқа да ерекшеліктері ескеріледі.

Арнайы білім беру жүйесіндегі тәрбие жұмысын ұйымдастырудың өз ерекшеліктері бар, себебі арнайы оқытумен, түзету жұмыстарымен байланысты, барлық оқу кезеңінде баланың тіршілік әрекетінің барлық элементтеріне қосылады. Ол білім беру жүйесі үшін дәстүрлі ғана емес, тәрбие жұмысын да, оқу қызметін де, түзету-педагогикалық жұмысты да қамтиды [3].

ДМШ балаларды тәрбиелеу қалыпты дамып келе жатқан оқушылар сияқты қағидаттар бойынша жүзеге асырылады, бірақ жалпы қағидаттармен қатар тәрбиелеудің түзету *қағидаттары* бар.

Арнайы білім беру және тәрбиелеу жағдайында, егер балаға әсер жүйелі, дәйекті, мақсатты және жоспарлы түрде жүзеге асырылса, қағидаттар іске асырылуы мүмкін. Тәрбие бағдарламасы ДМШ баланың жалпы және нақты міндеттерін айқындауға, балалардың осы санатының психофизикалық ерекшеліктерін ескеруге тиіс.

Тәрбие бағдарламасы [4] тәрбие жұмысының нақты бағыттары тәрбиенің жалпы және түзету міндеттерін ашуға көмектеседі.

Тәрбие жұмысының негізгі бағыттары:

- оқушылардың азаматтық және адамгершілік қасиеттерін, саналы тәртіпті, әлеуметтік және құқықтық қорғалуын қалыптастыру;
- қалыпты дене дамуы мен денсаулықты нығайту үшін жағдай жасау;
- оқушылардың әдемі сезімдерін қалыптастыру және осы негізде эстетикалық талғамдарды, көзқарастарды, сұлулық сезімдерін дамыту;
- шығармашылық мүмкіндіктерді дамыту, қарым-қатынас жасау және жеке тұлға ретінде «танылған» болу;
- жеке ой-өрісін кеңейту және байыту, ақыл-ой қабілетін дамыту .

Барлық міндеттерді арнайы мектеп оқушылардың нақты тобының мүмкіндіктерін, олардың психофизикалық ерекшеліктерін ескере отырып шешеді. Ақау туғызған қиындықтарды жұмсарту емес, барлық күш-жігерді оның өтемақысына бағыттау керек.

Тәрбиелеуді ұйымдастыруға қойылатын бастапқы талаптарды түсінетін тәрбие принциптері жүйені құрайды, олар өзара тығыз байланысты және кешенді түрде іске асырылады. Тәрбие процесі негізінде жатқан бұл негізгі ережелер үш топқа бөлінеді.

Қағидаттардың **бірінші тобы** «Неге тәрбиелеу керек?» деген сұраққа жауап береді. «Тәрбиенің мазмұндық деңгейін, оның мақсаттары мен міндеттерін анықтайды, оларды жеке тұлғаның, топтың ерекшеліктерін, тәрбие жағдайларын ескере отырып нақтылауға мүмкіндік береді. Олардың арасында:

Мақсаткерлік және қоғамдық бағыттылық қағидаты. Жеке тұлғаның қасиеттерін мақсатты қалыптастыру ретінде тәрбиелеуді анықтауға сүйене отырып, біз педагогтің осы мақсатқа бағынбайтын іс-әрекеттері тәрбиеге қатысы жоқ деп айта аламыз. Балалармен мақсатсыз сөйлесулер, «іс-шаралар» және педагогтің тәрбие тұрғысынан кез келген басқа белсенділігі мағынасыз. Тәрбиенің мақсаты, сипаты мен мазмұны қоғамның қажеттіліктеріне, мәдениетіне, салт-дәстүрлеріне және халықтың мүдделеріне, яғни, сәйкес келуі тиіс. Тәрбие жұмысының мақсаты қоғам талаптарына жауап бере алатын болуы керек.

Тәрбие үрдісінің тұтастығы мен бірлігі қағидаты. Тәрбие еңбекке, адамгершілік, эстетикалық, дене және т.б. баулиды. Тәрбиенің бұл құрамдас бөліктері өз ерекшеліктеріне ие, бірақ бір мезгілде тұлғаның жан-жақты дамуының мақсаттары қызмет етеді. Тәрбие үрдісінің тұтастығы мен біртұтастығы интеллектісі бұзылған оқушы тұлғасының дамуының тұтастығын қамтиды. Зияткерлік, адамгершілік, эстетикалық сезімдерді, түсініктерді және ұғымдарды дамыту өзара тығыз байланыста және өзара әрекеттестікте өтеді. Бұл қағидат балаларды тәрбиелеумен айналысатын түрлі ұйымдар мен тұлғалардың келісілген қызметін де көздейді.

Тәрбие үрдісінің өмірмен байланыс қағидаты ең алдымен мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастыруды талап етеді, ол интеллектінің бұзылуымен оқушылардың қызметін белсендіруге ықпал етеді, олар үшін кең әлеуметтік маңызы бар. Балаларға тәрбиелік-түзету әсерлерінің оң әсері оларды іске қосқан кезде айтарлықтай артады, олардың қоғамдық пайдалылығы сынып пен мектеп шеңберінен шығады.

Төменде көрсетілген қағидаттардың **екінші тобы** ұйымдастыру деп аталады. Олар: «Тәрбиені қалай ұйымдастыру керек?» деген сұраққа жауап береді және тәрбие жұмысында тәртіпке қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Педагогтар мен балалардың ынтымақтастық принципі балалардың және балалар тобының даму деңгейіне байланысты өзінің қатысуының сипаты мен көлемін өзгерте отырып, тәрбиеші балалар қызметінің қатысушысы болуы тиіс екендігін білдіреді.

Жеке тұлғаны ұжымда және ұжым арқылы тәрбиелеу қағидаты де арнайы мектепте өз маңызын сақтайды. Практикалық тәжірибе мен арнайы зерттеулер оқушылар топтарында шынайы ұжымдық қарым-қатынасты тәрбиелеу және ұжым мүшесінің тұлғасына тәрбиелік ықпал ету үшін ұжымдық пікірді пайдалану мүмкіндігін көрсетеді. Алайда жалпы білім беретін мектептен айырмашылығы ДМШ балалар ұжымын тәрбиелеуде, ұжым мүшелерінің тұлғааралық қарым-қатынасын және ұжымның жеке тұлғаға әсерін басқаруда мұғалімнің рөлі айтарлықтай.

Сана және белсенділік қағидаты. Маңызды тәрбиелік міндет - балаларға меңгеруге жататын адамгершілік нормаларды бөліп көрсетуге, ұғынуға, жинақтауға көмектесу. Мінез-құлық нормаларын білмеу мінез-құлық дағдысын қиғаш, тұрақсыз етеді. Демек, толыққанды тәрбиені қамтамасыз ету үшін балалардың сөздік түсіндірмелері мен практикалық тәжірибесінің бірлігі қажет. Бұл ретте оқушылардың белсенділік танытуы маңызды. Осы жағдайда ғана оқушылардың мораль нормаларын берік және саналы игеруі қамтамасыз етіледі. Педагог балалардың дербестігін дамытудағы ілгерілеушілікке немқұрайлы әрекет етуі және олардың жеке де, ұжымдық та қызметін өз бетінше ұйымдастыру және жүзеге асыру іскерліктерін қалыптастыру бойынша мақсатты жұмыс істеуі тиіс.

Тәрбие бірлігінің қағидаты қандай да бір іс-шара бұрын жүргізілген жұмыстың жалғасы болып табылатын, қол жеткен жетістікті нығайтатын және дамытатын тәрбие процесінің ұйымдастырылуын және әдістемесін болжайды.

Тәрбие қағидаттардың **үшінші тобы** - әдістемелік, олар «Тәрбие мақсаттарына қандай әдістермен қол жеткізу керек?» деген сұраққа жауап береді. Бұл топқа мынадай қағидаттар жатады.

Іс-әрекеттік тәсіл принципі. Тұлғаның қасиеттері басқа адамдармен қарым-қатынаста және қызметте қалыптасады. Арнайы ұйымдастырылған қызметсіз тиімді, кепілді тәрбие жоқ. Сондықтан, арнайы мектепте қарым-қатынас орнату аса маңызды міндет болып табылады.

Тәрбиенің келесі *қағидаты* - *оқушылардың жас, жеке және типологиялық ерекшеліктерін есепке алу.* Жалпы білім беретін мектеппен салыстырғанда арнайы мектептің сыныптастары арасында ақау құрылымының өзіндік ерекшелігімен және оның тұлғалық көріністерімен туындаған жеке айырмашылықтар едәуір көп. Бұл ретте балалардың мінез-құлқының, тәртібінің, іс-әрекетінің бірдей формаларымен белгілі бір ұқсастығы анықталады. Негізгі кемістіктің пайда болу ерекшеліктерін және оларға байланысты барлық ауытқуларды білу педагогқа өз тәрбиеленушілерінің іс-әрекеттерінің шынайы себептерін түсінуге және осыған сәйкес тиімді педагогикалық шаралар қолдануға мүмкіндік береді. Әрбір оқушының жеке-жеке ерекшеліктерін — оның мүдделерін, қызмет уәждерін, әдеттерін, өзін-өзі бағалауын және талаптану деңгейін, құрдастары ұжымындағы жағдайын, жолдастарға, мұғалімдерге, оқуға, еңбекке, ойынға көзқарасын ескеру маңызды. Осы мәліметтерді ескере отырып, оқушыға жеке көзқарастың тактикалық және стратегиялық бағыттары белгіленеді. Тәрбие жұмысын ұйымдастырудың

мазмұнын, әдістерін, нысандарын таңдау кезінде интеллекті бұзылған оқушылардың жас ерекшеліктеріне бағдарлануы маңызды емес. Мысалы, арнайы (түзету) мектеп үшін тәрбиелік іс-шараларға қойылатын осындай маңызды талап, олардың нақтылығы мен эмоционалдығын қамтамасыз ету сияқты төменгі сыныптарда ерекше өткірлікке ие болады.

Педагогикалық әсер етудің жанамалығы қағидаты. Балалардың жеке басының қасиеттерін қалыптастыру және жетілдіру педагогтердің тікелей іс-әрекеттерінің нәтижесінде емес, олардың даму жағдайларын ретке келтіру, өзгерту, жетілдіру арқылы, қызметті ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылады. Педагогтердің тәрбиелік ниеттері мен іс-әрекеттері балалар үшін байқаусыз жүзеге асырылуға тиіс және тәрбиеленушілер арасында оларды жарияламауға тиіс.

ДМШ балалармен жұмыс істеуге қолданылатын тәрбиеленушінің *жеке тұлғасына деген құрмет пен талапшылықтың бірлігі қағидаты* ең алдымен, олардың әрқайсысына оның жеке тұлғасын жетілдіру мүмкіндігіне, оқушылардың оң қасиеттерінің болуына деген сеніммен қарау қажеттілігін білдіреді. Оған белгілі бір тапсырманы тапсыру кезінде оқушыға сенім білдіру — мектепте тиімді тәрбие беру. Педагогтер тарапынан балаға мейірімді, бірақ талапшыл қарым-қатынасты қамтамасыз ету қажет. Балаға қойылатын талаптар оған көп болуы тиіс. Көптеген балаларға қандай да бір тапсырмаларды, міндеттерді орындауға көмектесу керек екенін ескеру қажет. Оқушыларға қойылатын талаптар балалардың дамуына қарай жүйелі түрде күрделенуі тиіс. Балалар арасында ұжымдық қарым-қатынас қалыптасқан үлкен жаста оқушылар ұжымның талаптарын саналы түрде орындауы, өз мүдделерін ұжым мүддесіне бағынуға үйренуі тиіс. Бұл ұжымға да, жеке тұлғаға да педагогтың басшылық және корригациялық көмегі қажет. Осыдан бұл принцип: педагогтің балалармен жұмысы адамгершілік негізде, педагогтың оларға деген ақылға қонымды талапшылықпен қарым-қатынасы бойынша сезімталдығын, назарын, тілектестігін ұштастыра отырып құрылуы тиіс.

Л.С. Выготскийдің ойынша, тәрбиелеуде ақау кедергі емес, ол ерекше тәсілді талап етеді [5]. Ақаумен бірге оның салдарын еңсеру үшін компенсаторлық мүмкіндіктер туындағанын есте сақтау қажет.

ДМШ оқушы қалыпты заңдар бойынша дамиды. Тәрбиеші өзінің жеке тұлғасын дамыту үшін барлық күш-жігерді жұмсауы, оған қамқорлық және құрмет көрсетуі қажет.

ДМШ оқушылармен тәрбие жұмысында табыс тәрбиенің барлық қағидаттарын үнемі сақтаумен анықталады.

Педагог-тәрбиеші қызметінің жүйесі педагогикалық қызметтің әртүрлі түрлерінің жүйелі жиынтығын көрсетеді.

Арнайы білім беруде мүмкіндіктері шектеулі балаларды, кемістіктеріне қарамастан, жан жақты дамыған тұлға ретінде тәрбиелеу негізгі мақсат. Жан-жақты дамыту өмірдің барлық салаларына белсенді қатысуын қамтиды, зият, құндылықты бағдарлау, қоғамдық еңбек ету, көркем өнер, спорт, ойын,

коммуникативті т.б. әрекеттер арқылы, қоршаған ортамен байланыста болуынан көрінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Білім туралы. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы.
2. Борякова Н.Ю., Касицина М.М. Коррекционно-педагогическая работа в детском саду для детей с задержкой психического развития. 2007. [Электронный ресурс]: ol.com/2016031788721/korrekcionno-pedagogicheskaya-rabota.
3. Дружиловская, О.В. Деонтологический аспект в формировании профессиональных качеств специалистов в области коррекционной педагогики и специальной психологии / О.В. Дружиловская // Практическая психология и логопедия. – 2006. – № 2. – С.77–80.
4. Типовые учебные программы для детей с ООП. <http://special-edu.kz/>
5. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М., 1999. – 536 с.

УДК 37.035

ОСОБЕННОСТИ ДУХОВНО-ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ (НА ПРИМЕРЕ КИТАЯ И РОССИИ)

Ли Наньнань

*Южный федеральный университет,
г. Ростов-на-Дону, Россия*

李楠楠 <lnn1761816355@163.com>

Annotation. The article presents the characteristics of pedagogical approaches to the consideration of the essence of spiritual and patriotic education in Russia and the People's Republic of China. The historical, philosophical and pedagogical analysis of the formation of this scientific category in Russian and Chinese traditions is given. A comparative analysis of the consideration of the concept of spiritual and patriotic education of students in modern Russian and Chinese socio-economic conditions is presented.

Keywords. Patriotic, moral, spiritual, upbringing, education, tradition, culture, features, patterns,

Аңдатпа. Мақалада Ресей мен Қытай Халық Республикасында рухани-патриоттық тәрбиенің мәнін қарастырудағы педагогикалық тәсілдердің сипаттамалары келтірілген. Осы ғылыми категорияның орыс және қытай дәстүрлерінде қалыптасуының тарихи-философиялық және педагогикалық талдауы келтірілген, қазіргі орыс және қытай әлеуметтік-экономикалық жағдайындағы студенттердің рухани-патриоттық тәрбиесі тұжырымдамасын қарастырудың салыстырмалы талдауы келтірілген.

Түйінді сөздер. Патриоттық, адамгершілік, рухани, тәрбие, білім, дәстүр, мәдениет, ерекшеліктер, үлгілер.

В условиях цифровизации мирового образовательного пространства, включая период вынужденной изоляции, актуализируется значимость

воспитания духовности учащихся. Построение современного гражданского общества, динамичное развитие страны зависит от усилий дееспособных и ответственных людей, любящих свою Родину, заботящихся о ней, способных отстаивать её интересы. Воспитание гражданина-патриота сегодня – есть залог гарантированного будущего для всего российского общества. Этот подход к воспитанию как условия успешного функционирования государства рассматривается и в России, и в Китайской народной республике.

В то же время современная ситуация оценивается как нестабильная, поскольку связана с существенным изменением жизненных стратегий и ценностных ориентаций значительной части современной молодёжи, ее отчуждением от отечественной культуры, общественно-исторического опыта своего народа, с отсутствием чётких перспектив в воспитании личности. И эта оценка характерна как для российских ученых, так и для китайских. Наиболее беспокойство вызывает произошедшая под влиянием западной культуры переоценка духовных и нравственных ценностей, присущих определённой группе детей, молодым гражданам. В ряде российских исследований (Занина Л.В., Мищеряков А. А., Руденкин Д.В., Холод А.М. и др.) делают вывод о том, что под воздействием негативного влияния Интернета, где большую часть времени проводит ребенок, снижена степень значимости в воспитании семьи, образовательных учреждений и общественных институтов [1; 2; 3; 4].

В исследованиях китайских ученых влияние особенностей изменений социальных условий актуализирует значимость социально-психологической адаптации, включающая адаптацию к условиям жизни; к образовательному процессу; к принципам и нормам коммуникации с субъектами образовательной среды, к учебной деятельности (Чень Хуйчан, 1999; Цзя Сяобо, 2001; Ван Шишен, 200; Ли Цайна, Чжоу Вэй, 2009). Ван Шишен подчеркивает, что основной ситуацией человеческой жизни является социальная адаптация личности в условиях стресса, когда сталкиваясь с давлением конкретных сложных условий, человек стремится оптимизировать свои ресурсы, изменить отношения с окружающей средой, уменьшить эмоциональное напряжение. Именно в этой ситуации и актуализируется проблема ценностных ориентаций молодого поколения, ее гражданская и нравственная позиции.

Подчеркнем, что гражданско-патриотическая направленность воспитания всегда была присуща российской педагогической науке и практике, опирающейся на уникальный опыт и традиции народной педагогики. В России воспитание со времен «Поучения» для детей и «Домостроя» Владимира Мономаха (1053-1125гг.) рассматривалось, прежде всего, как воспитание защитника родной земли, своего Отечества, жизнь во благо которого представляется высшей добродетелью и основой нравственного самосознания. Основоположник русской педагогической науки К.Д. Ушинский отводил патриотическому воспитанию в нравственном развитии ребенка ведущую роль, и этот подход продолжается в идеях народности и патриотизма как основ культуры общества, ценностных ориентиров в просвещении и воспитании

гражданина в работах русских историков, педагогов, философов, литераторов: В.Г. Белинского, Н.А.Бердяева, И.А.Ильина, П.Ф.Каптерева, В.О. Ключевский, А.А. Мусина-Пушкина, Н.И. Пирогова, В.В.Розанова, Л.Н. Толстого и др.). В современной России, гражданско-патриотическая направленность воспитания подчеркивается в проекте федерального закона «О патриотическом воспитании в РФ», а ведущаяся вокруг данного Проекта дискуссия, ставит перед исследователем задачу сравнительного анализа практик патриотического воспитания в России и мире. В законе РФ «Об образовании» дано следующее определение сущности воспитания: деятельность, направленная на развитие личности ребенка, создание условий для его самоопределения и социализации на основе социокультурных, духовно-нравственных ценностей и принятых в обществе правил в интересах человека, семьи, общества и государства, на формирование чувства патриотизма и гражданственности, уважения к памяти защитников Отечества и подвигам героев Отечества, к закону и правопорядку, человеку труда и старшему поколению, взаимного уважения, бережного отношения к культурному наследию и традициям», к природе и окружающей среде.

В основе национальной традиции нравственного воспитания Китая рассматриваются представления морали и нравственности, определенные в этическом учении древнекитайского философа и мыслителя Кун-цзы (Конфуций, 551-479 гг. до н.э.) имеющего антропоцентристский характер и рассматривающего проблемы человека, его нравственного облика, включающего честность, скромность, верность долгу, гуманность, милосердие, уважение к родителям и старшим по возрасту и социальному статусу, стремление к стабильности, порядку и дисциплине, к разрешению конфликтных ситуаций на основе компромисса. Можно утверждать, что эти качества могут быть рассмотрены как нравственно-ценностные ориентации жителя любой страны и любого исторического периода. Они значимы в любом обществе и определяют идеал, к которому должен стремиться человек в своём нравственном развитии.

Важным для рассмотрения особенностей культурно-национальной методологии воспитания является то, что в ситуациях нравственного выбора, Конфуций подчеркивал приоритет этических требований перед социальными, что является основой менталитета и национального характера китайцев [5; 6]. Воспитание подрастающего поколения в Китайской Народной Республике также является одной из важнейших функций государства и основывается на концепции национальный духа, насчитывающей пять с лишним тысяч лет, ядро которой составляет патриотизм, выражающийся в сплоченности и единении, миролюбии, трудолюбии, мужестве и неустанном стремлении вперед. В 80-е гг. XX века Коммунистической партией Китая было выдвинуто положение о необходимости «строительства духовной цивилизации», включающей политику, идеологию, образование, воспитание, науку, культуру. При этом в качестве основного пути строительства духовной цивилизации рассматривается «утверждение высоких идеалов и нравственности», что

свидетельствует об особой значимости духовно-нравственного воспитания в целостной воспитательной системе страны.

В основе системы нравственного воспитания в Китае лежат государственные нормативные документы: Конституция страны, «Закон КНР об образовании» и другие. Понимание нравственного воспитания, представленное в этих документах, оказывает существенное влияние как на развитие научных исследований в сфере нравственного воспитания, так и на особенности организации практики духовно-нравственного воспитания. В частности, определяющей категорией духовно-нравственного развития человека в КНР является понятие «общественная мораль», характеристики которого включают любовь к родине, народу, труду, науке, социалистическому государству и социалистическим идеям (речь идёт о «социализме с китайской спецификой»). Соответственно целью воспитания подрастающего поколения является становление патриотизма, коллективизма и других общественно значимых личностных качеств [7].

Следует подчеркнуть некоторые специфические особенности в методологических трактовках педагогических понятий, отражающие культурно-национальные традиции. В частности, педагогический тезаурус научно-педагогических исследований современного Китая не используется термин «духовно-нравственное воспитание» - китайские учёные оперируют понятием «нравственное воспитание», поскольку духовность рассматривается в качестве феномена духовной культуры, являющимся составляющим нематериальной сферы жизни общества, с приобщением к культуре, искусству, включая музыку (которую Конфуций считал важнейшим средством воспитания «цзюньцзы»), живописи, национальным видам искусства. Т.е. эстетическое воспитание рассматривается в качестве составляющей духовного развития человека. Таким образом, в Китае внимание исследователей духовно-патриотического воспитания акцентируется на его нравственной составляющей. В исследованиях российских ученых духовно-нравственное воспитание, с одной стороны, рассматривается как имеющее религиозное происхождение (и сохраняющееся в определенной части воспитательных институтов). Но, при этом, в целом ряде исследований ведущих российских ученых, духовно-патриотическое развитие человека рассматривается в контексте ценностно-смысловых аспектов (Е.В. Бондаревская, И.А. Колесникова, Л.М. Лузина, И.А. Соловцова, Н.Е. Щуркова).

В современных условиях в Китае налицо обновление концепции воспитания, что выражается в отказе от жёсткой догматизации, от «увязывания» воспитания с теорией классовой борьбы; обращение к исследованию всестороннего развития личности. По мнению китайских ученых, концепция «Строительство духовной цивилизации», частью которой является воспитание, предполагает переосмысление и включение в новый образовательный контекст китайских национальных традиций (в том числе в сфере этики) и духовных ценностей, особенностей современных экономических, социальных, политических реалий и тенденций развития

страны. В данном контексте специфика китайской методологии воспитания патриотизма в условиях рыночной экономики состоит в признании возрастающей роли нравственного воспитания, благодаря чему достигается нивелирование негативных последствий рыночных отношений и воспитание в человеке лучших нравственно-патриотических качеств – честности, стремления служить своей стране, справедливости и гуманности, которые Чжан Цзянь рассматривает как проявления «социалистического духа» [8]. В современном Китае основными направлениями нравственного воспитания являются патриотическое, нравственно-идеологическое, эстетическое, ориентированные на общественно одобряемые нормы поведения. Эти методологические подходы в рассмотрении сущности и содержания духовно-нравственного воспитания являются базовыми в условиях модернизации образования в современном Китае на всех образовательных уровнях. Для этого предлагается: рассмотрение нравственного воспитания в образовательном процессе как приоритетного компонента; интеграция нравственного воспитания, общего и профессионального образования и/или сочетание традиционного политико-идеологического воспитания с нравственным, что позволит модернизировать учебно-воспитательный процесс в образовательных учреждениях разного уровня путём [7];

Значимость нравственного воспитания как показателя качества образования подчеркивает Сунь Гожун. По мнению автора, следует не только вооружать учащихся знаниями этического характера, сущности морали, моральных нормах, традициях, этикете, но и формировать навыки нравственного поведения. Другой сторонник деятельностного подхода исследователь Ци Ваньмо обосновал «теорию активного нравственного воспитания в процессе деятельности», в которой духовное и нравственное совершенствование человека рассматривается в контексте его активной учебной, производственной и общественной деятельности, и ввел понятие «практическая нравственность» [8]. Таким образом, в настоящее время в начальной школе Китая сложилась и функционирует система патриотического воспитания, как часть духовно-нравственного воспитания, которая рассматривается в контексте общего развития личности. Основанием данной системы является чувство принадлежности к великой и самой древней китайской цивилизации, которое определяет уровень самоуважения и идентичности абсолютного большинства китайцев. [9]

Многие ценности, которые являются показателями патриотического воспитания личности (честность, искренность, умение избегать конфликтов, коллективизм, справедливость) являются «вечными ценностями» и берут начало в старой культуре и входят в содержание современной китайской «Программа построения гражданской морали» которая основывается на пяти духовных принципах: 1) практика - единственный критерий истины; 2) дух смелого творчества и обновления; 3) продвижение вперед, невзирая на трудности; 4) дух упорной борьбы; 5) дух бескорыстного служения. В процессе воспитания личности важное значение имеют «пять принципов

любви» 1) любить Родину, 2) любить народ, 3) любить труд, 4) любить науку, 5) любить социализм. Под принципом «любить Родину» понимается знание исторического прошлого китайской нации, чувство гордости за него. [10]

Литература

1. Занина Л.В. Междисциплинарные основы профилактики саморазрушающего поведения детей и подростков / Интегративный подход в профилактике зависимостей в молодежной среде: Материалы IV Международного научного форума, г. Ростов-на-Дону - Таганрог: Издательство Южного федерального университета, 2017. – с.115-118
2. Мищеряков А. А. Безопасность и свобода личности в информационном обществе: анализ проблемы//Теория и практика общественного развития . 2011, № 1. шифр Информрегистра 0421100093\0009
3. Руденкин Д.В. Экспансия интернета в пространство повседневной коммуникации российской молодежи: портрет явления // Научный журнал «Дискурс» - 2018 – 4 (18) Социологические науки с.188 -196
4. Холод А.М. «Новая электронная культура", цифровой нómадизм и трансформация сознания /цифровое кочевничество как глобальный и сибирский тренд. Сборник материалов III Международной трансдисциплинарной научно-практической WEB-конференции. Издательство: Национальный исследовательский Томский государственный университет. Томск. 2017.- с. 283-290
5. Кравцова, М.Е. Культ Конфуция [Текст] / М.Е. Кравцова, В.Н. Баргачева // Духовная культура Китая. Т. 2. – М., 2006.
6. Спешнев, Н.А. Китайцы. Особенности национальной психологии [Текст] / Н.А. Спешнев. – М.: КАРО, 2012.
7. Педагогическая наука в Китае [Текст]. – Пекин, 2006 (на китайском языке).
8. Цуй, Сянлин. Новый подход к духовно-нравственному воспитанию [Текст] / Цуй Сянлин. – Пекин, 1987 (на китайском языке).
9. Просеков С.А. Социально-философский анализ модернизации современного Китая в условиях глобализации: монография. М.: Финакадемия, 2009
10. Просеков С.А. Особенности образования и воспитания в КНР// Гуманитарные науки. Вестник финансового университета. 2017 - №2. С.80

УДК 371.322.3

ОСОБЕННОСТИ ПОКОЛЕНИЯ Z В ЦИФРОВОМ ОБРАЗОВАНИИ

Сулейманова А.К., Зайцева С.В., Еркналиева М.К.

Оренбургский государственный университет, г.Оренбург, Россия

philosophy_school@mail.ru

Аннотация: Бұл мақалада цифрлық білім берудің әдістері мен түрлерін анықтау мақсатында Z ұрпағының өзіндік ерекшеліктері қарастырылады. Мақалада 15-16 жастағы жас адамдар арасында өткізілген сауалнама нәтижелері беріледі, бұл нәтижелер негізінде Z ұрпағының білім беруді цифрландыру мен Интернет-ресурстарын тынығу уақытында пайдалану мен кәсібін таңдауға қатысты жеке қатынасы анықталды.

Кілт сөздер: Z ұрпағы, білім беруді цифрландыру, ұрпақтар теориясы, жастар, ұрпақ құндылықтары, т.б.

Abstract: This article discusses the features and characteristics of Z generation to identify methods and forms of digital education. The article presents the results of a survey of young people aged 15-16 in Uralsk, West Kazakhstan region. Based on these results, the personal attitude of Z generation to digitalization of education, the use of Internet resources in the leisure sector and the choice of professional activity is revealed.

Keywords: Z generation, digitalization of education, generation theory, youth, generational values, etc.

В современном мире образование является основным ресурсом развития. Оно непрерывно изменяется, совершенствуется, проходя этапы эволюции и этапы коренных преобразований, реформ. Сегодня необходима современная система образования, соответствующая потребностям экономической и общественной модернизации [1]. Актуальные парадигмы образования сосредотачиваются, в основном, на изменении содержания образования и методов обучения. "В период радикальных изменений в обществе резко обостряются противоречия смены приоритетов и прошлого, настоящего и будущего" [2, с.5]. Работая над усовершенствованием методов образования, в настоящее время мы опираемся не на опыт прошлого, а на тенденции и достижения современных научных разработок. Начиная с 1990-х годов в зарубежной литературе социогуманитарных наук, появляется теория поколений, сформулированная Нэйл Хоувом и Уильямом Штраусом. По этой теории у каждого поколения имеются глубинные и подсознательные ценности, влияющие на их жизнь и поведение.

"Поколением Z" в зарубежных моделях обозначают людей, родившихся в начале 2000-х гг., хотя некоторые исследователи относят хронологическое начало цифрового поколения к 1991 г., считая точкой отсчета изобретение интернета» [3, с.37]. Значительная часть представителей поколения Z все еще учится в школе или в колледже. «Поколение Z живет в условиях преодоления глубокого экономического кризиса, возможного ожидания террористических актов, в условиях роста информации о криминале, несчастных случаях, эпидемиях» [4, с.6]. Чтобы выработать стратегию прием в обучении, воспитании и социальной адаптации детей поколения Z, необходимо определить характеристики современного подростка. Что же входит в характеристики поколения Z?

Одной из главных характеристик – это выработка своего пути формирования как личности. Родители и педагоги формулируют установку на поиск себя, эту же установку подростки получают через массовую культуру и интернет. Поколение Z боится «серой жизни». В их понимании жизнь должна состоять не только из работы и семьи, но и из увлечений, общения с друзьями, путешествий. Она должна быть насыщена радостными переживаниями и

эмоциональными ощущениями, иначе, в их понимании, человек лишенный постоянного поиска в жизни «деградирует». В то же время они не ставят перед собой грандиозных и амбициозных целей. Разочарование в жизни из-за рухнувших надежд их пугает больше, чем радость от взлета по карьерной лестнице. Для них важнее - спокойствие и комфортность. Счастье и успех понимается ими в духе Бесси Андерсен Стенли и не измеряется богатством в денежном эквиваленте. В тоже самое время, основная цель в жизни – это стать в этой жизни счастливым. Наслаждаться жизнью, получать от неё удовольствие, понимать и чувствовать ценность каждого мгновения и любить себя.

Это видится нелогичным, но среди ценностей молодых людей поколения Z очень важными являются семейные ценности, так называемая «Апология семейных ценностей». Отсутствие семьи, друзей для них означает выпадение из человеческого социума, а к одиночеству имеется негативное отношение и воспринимается как болезненное состояние. Так же у центениалов, как называют поколение Z ученые, свое отношение к свободе выбора. Если для предыдущих поколений это одна из высших ценностей, но для поколения 2000-х это проблема, которая вызывает замешательство и нерешительность, ведь у них для этого нет четких жизненных ориентиров. Очень противоречиво у молодого поколения и отношение к взрослым: родителям, учителям. С одной стороны разрушено безусловное почтение к возрасту как у других поколений. Они контактируют со старшими на равных. С другой стороны у них присутствует страх разочаровать родителей. Воспитанные в атмосфере поощрений и особых психологических условиях молодые люди испытывают «позитивное давление» со стороны родителей, боясь не оправдать их надежды, возложенные на них. Особые условия, созданные родителями, отдаляют их детей от формирования навыков решения проблем, связанных с бытом, человеческими отношениями, возвращают в них инфантилизм и уверенность в собственной уникальности. Поколение Z растет в уверенности в собственной индивидуальной неповторимости и исключительности.

Взращенная родителями «детскость» и жизненная неопытность порождает у центениалов неуверенность в процессе выбора страх перед неправильным выбором. Повредилась и модель постепенного достижения к успеху. Интернет, статьи в социальных сетях, средства массовой информации формируют у молодежи мнение, что успех может быть только внезапный и легкий, как найденный клад, и нет необходимости в постепенном и кропотливом труде на пути к достижению жизненного успеха. Работа, в их понимании, должна нести удовольствие и приносить доход, но не занимать много времени. Их мотивирует похвала за любое действие. Признание их как личности означает социальную популярность на работе, среди друзей, в социальных сетях, в семье.

Для поколения Z характерен так называемый «минимальный горизонт планирования». Будущее далеко и пугает, взращенных родителями в тепличных

условиях, своей неопределенностью. Поэтому границы планирования вытекают из конкретной определенной цели – окончание школы, сдача экзаменов, приобретение специальности в ВУЗе. Социальные сети, в которых поколение 2000-х проводит значительное время, формируют у них ощущение потока, в котором все ежесекундно меняется. Это непостоянство не дает сформироваться устойчивым предпочтениям. Социальные сети так же навязывают стереотипы поведения. Молодой человек должен отличаться общительностью, эмоциональностью живым интересом к жизни, быть нескучным, т.е. «Модно быть умным». Зависимость от социальных сетей проявляется и в том, что для детей поколения Z значимо всегда иметь возможность связи, они не любят одиночества. Также им свойственно полноценное выполнение онлайн рекомендаций и советов. Для поколения Z важно спокойствие, им не свойственен бунт и разрушение. Они «родились с кнопкой на пальце», «Онлайн» для них измерение действительности, которое формирует направления их жизни.

Центениалы - это дети мультимедийных технологий. Это поколение, появившееся на свет в условиях современного информационного общества. Представители поколения Z объединены друг с другом собой при помощи таких вещей, как Интернет, YouTube, мобильные телефоны и т.д. В настоящее время для подключения к интернету используется не только персональный компьютер, но и планшет, мобильный телефон, доступ к цифровой среде, социальный статус в ней становятся значимой ценностью. И с течением времени эта значимость и объективная, и субъективная, только усиливается. Мы провели исследование с целью, выявить какую роль в ценностных ориентациях современных подростков занимает интернет и уровень зависимости от цифровых технологий. Изучая уровень использования возможности Интернета, мы обращались к учащимся с вопросами, позволяющими выявить личностное отношение поколения Z к цифровизации образования и использованию Интернет-ресурсов в досуговой сфере.

Нами было проведено тестирование среди старшеклассников городских школ - учащиеся охотно отвечали на вопросы анкеты, касающиеся занятия в свободное от учебы время, компьютера, интернета, социальных сетей. Количественные данные диагностики были получены на основе изучения 18 классных коллективов 7 школ города с общим количеством школьников, участвовавших в констатирующем эксперименте – 213 учащихся. Вопросы, затрагивающие использование Интернет-ресурсов звучали так: «Какие материалы ты ищешь в Интернете?», «Способствуют ли развитые Интернет технологии взаимопониманию людей?», «Помогает ли тебе Интернет осваивать дополнительные знания?», «Сколько времени ты проводишь в Интернете?», «Что привлекает Вас больше всего в свободное время?».

Вопрос «Какие материалы ты ищешь в Интернете?» подразумевал, что учащиеся используют возможности Интернета в учебных целях. Из ответов становится ясно, что эти возможности расширяют их знания по интересам,

помогают готовиться к урокам, но в то же время активно используются социальные сети, чтение онлайн-книг, музыка.

На вопрос «Способствуют ли развитые Интернет технологии взаимопониманию людей?» мнения учащихся разделились: 40% считает, что «да», 20% дали отрицательный ответ, 20% не задумывались над этим вопросом, 20% считает, что Интернет технологии помогают взаимопониманию людей, при условии, что у них будет «схожее образование, мышление и интересы». «Помогает ли тебе Интернет осваивать дополнительные знания?» получил 100% утвердительный ответ. Обобщение количественных данных на вопрос «Сколько времени ты проводишь в Интернете?» показывает, что ученики проводят в сети от 1,5 до 5 часов внеурочного времени. С учетом режима дня – занятий в школе, выполнение домашних заданий – напрашивается вывод, что часть учащихся проводит в сети часть времени, отведенного на сон.

Вопрос «Что привлекает Вас больше всего в свободное время?» напрямую не связан с использованием Интернета, но 19,7% учащихся как форму досуга выбрали «Интернет – просмотр роликов, видео и общение в социальных сетях».

Современные ученики активно используют возможности Интернета, преимущественно для общения в Сети – общаются через социальные сети, играют в онлайн-игры, постоянно просматривают интересующие их блоги и странички. Как было указано в характеристиках поколения Z профессия для них, не способ зарабатывания денег, отнимающая время на жизнь, а сочетание самореализации, развития и достаточного дохода. Как показали данные исследования, при таком подходе представители Z чаще всего выбирают интеллектуальные и творческие профессии (врачи, переводчики, музыканты, программисты, блогеры, дизайнеры, архитекторы, инженеры).

Учитывая вышеперечисленные характеристики поколения Z, следует обратить внимание на методологию работы с ними - призывать к уважению из-за возраста, многоопытности, устоявшихся традиций беспрекословного подчинения старшим, в общении с центениалами бесплодно и безрезультативно. Единственный язык на котором возможно общаться с поколением 2000-х это - объяснения, логические доводы, выкладки и обоснования. В коммуникации с ними бесполезно взывать к амбициозным целям и к карьерному росту, делать акцент на упорном труде, ведь их понимание счастья лежит вне этих представлений. Их цель жизни достижение счастья и равновесия. Их невозможно мотивировать далекими и труднодостижимыми целями в отдаленном будущем, их цели должны находиться в «шаговой доступности». У поколения Z свой аксиологический подход к жизни и в общении с ними необходимо учитывать это.

Чтобы удерживать внимание центениалов в ходе учебного процесса необходимо не перегружать их большими объемами информации. Навязанный социальными сетями способ восприятия информации в виде «клипового мышления» не позволяет им проникать в информацию и позволяет лишь считывать внешние факты. Поэтому преподнесенная информация должна быть

понятной, наглядной, преподнесенной предпочтительно в визуальном виде. Изложение информации должно быть на понятном, не перегруженном научными терминами языке. Способствует усвоению информации также и использование различных «практических» взаимодействий, широкий спектр которых предоставляет нам использование компьютерных технологий.

В заключении мы хотели бы отметить наличие положительных перспектив у представителей поколения Z, так как развитие технологий способствует обучению вне учебных заведений, мотивирует учащихся. В каждом поколении присутствуют свои особенности, которые могут стать как плюсами, так и минусами в развитии цифрового образования. Использование цифровых технологий и переход к цифровому образованию является процессом, необходимость которого естественным путем возникает перед системой образования. Осуществлять переход к цифровому образованию необходимо с учетом особенностей современного поколения.

Литература.

1. Стратегия вхождения Казахстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран мира. Казахстан на пороге нового рывка вперед в своем развитии. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана. Март 2006 г. [электронный ресурс]. – Режим доступа:<http://www.akorda.kz/ru>
2. Кирьякова А.В. Теория ориентации личности в мире ценностей./А.В.Кирьякова. – Оренбург: 1996 г. -188 с.
3. Нечаев В.Д., Дурнева Е. Е "Цифровое поколение": психолого-педагогическое исследование проблемы./ В.Д. Нечаев, Е. Е. Дурнева // Педагогика журнал .- 2016.- №1. С.36-45
4. А.Б. Кулакова. Поколение Z: теоретический аспект/ Кулакова А.Б.// Вопросы территориального развития - 2018 . вып.2.(42)

УДК 37.013

СОЦИАЛИЗАЦИЯ ПОДРОСТКОВ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ, КАК ПРОБЛЕМА 21 ВЕКА

Рапоткина Ангелина Андреевна

Оренбургский государственный университет

г.Оренбург, Российская Федерация

Lina13804@gmail.com

Аннотация: Статья поднимает актуальную проблему социализации подростков в современном обществе. Автор отмечает значительную роль школы в этом процессе. Изучаются способы участия школы в жизни подростка и её сотрудничества с семьёй; анализируется общая социальная система профилактики и раннего предупреждения правонарушений.

Ключевые слова: воспитание молодежи, социализация подростков, роль школы, духовно-нравственное развитие, организация досуга, семья и школа, девиантное поведение, профилактика девиантного поведения.

Abstract: The article raises the topical problem of socialization of teenagers in modern society. The author notes the significant role of the school in this process. The ways in which the school participates in the life of a teenager and its cooperation with his family are being studied; The general social system of prevention and early warning of offences is analysed.

Key words: education of young people, socialization of teenagers, role of school, spiritual and moral development, organization of leisure, family and school, deviant behavior, prevention of deviant behavior.

Аннотация: Қазіргі қоғамда әлеуметтендіру жасөспірімдердің бапта көкейтесті мәселе көтеріледі. Бұл процеске мектептің Аутор Кенесарының маңызды рөл атқарады. Мектеп, оның өмірінде оның отбасымен жасөспірімнің ынтымақтастыққа қатысу тәсілдерін зерделенеді; толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу және ерте общесоциальная талданады.

Кілт сөздер: тәрбие, жасөспірімдердің, жастардың рөлі әлеуметтену отбасы және демалысын ұйымдастыру, дамыту, мектеп, девианттық мінез-құлық, мектептер, рухани-бар болмысымен девиантты мінез-құлықтың алдын алуы.

Подростковый возраст - один из самых сложных периодов, как для ребенка, так и для его родителей. Сложность заключается в возникновении разногласий и конфликтов на "отцах и детях". В этот период внимание и забота очень необходимы ребенку, как от родителей, так и от школы. На первый план выходит проблема социально-психологической адаптации как одна из важнейших функций менталитета, определяющих механизмы социализации личности.

Общесоциальными мерами профилактики являются государственные программы, направленные на разрешение экономических, духовных, правовых проблем несовершеннолетних; Решение проблем материнства, безнадзорности, бездомности подростков в нуждающихся семьях; Материальное обеспечение детского спорта, творчества, мастерства, досуга; Формирование нравственной и духовной основы воспитания несовершеннолетних подростков; Организация юридического образования через средства массовой информации; Укрепление путей и методов индивидуальной профилактики девиантного поведения подростков с психическими отклонениями и т.д.

Особые меры по предупреждению подростковой преступности принимаются учителями, проводятся работа по профилактике безнадзорности несовершеннолетних и работа с неблагополучными семьями по месту жительства.

Изучение потребностей и интересов подростков с девиантным поведением может сыграть ключевую роль в решении проблемы. Условия негативного социального микроокружения - семенной и школьный недостаток - способствуют процессу деморализации с последующей криминализацией личности подростка. Эффективность профилактики подростковой преступности зависит от социального оздоровления этой негативной среды.

Успешная социализация подростка возможна только в том случае, если учителя и родители работают вместе. Школа является своего рода учебным рабочим центром. Она может прививать здоровый образ жизни, может влиять на уровень самооценки подростка. Кроме того, школа является одним из немногих государственных учреждений, имеющих свободный доступ к семье ребенка, что важно для мониторинга положения "трудных" подростков и профилактики подростковой преступности.

Важнейшая роль в воспитании, духовно-нравственном становлении ребенка принадлежит школе. Ведь в школе ребенок не только получает знания, но и приобретает навыки социального поведения. Школа учит приличию, честности, трудолюбию, отказу от хамства, жестокости, равнодушию и эгоизму. Тем не менее подавляющее большинство несовершеннолетних правонарушителей - подростки школьного возраста.

Школьное образование иногда недостаточно связано с жизненными вопросами, оно оторвано от трудового воспитания. В результате выпускники школ - почти взрослые, плохо приспособленные к самостоятельной практике; Они не в состоянии использовать свои силы ни в каком общественно полезном деле. Необходимо обеспечить бесперебойную работу новой системы образования в нынешних социально-экономических условиях. Подросткам должна быть предоставлена возможность участвовать в трудовой деятельности.

Однако следует понимать, что трудовая деятельность - это работа, в которой гармонично сочетаются индивидуальные и общественные интересы. Школа проводит психологическую подготовку к высшему образованию, но подготовится в полной мере к реальной жизни удастся далеко не всем подросткам. Здесь и начинают проявляться сбои и отклонения в поведении, совершаются неправомерные действия. Психическое недовольство подростком чревато возможностью педагогического срыва.

И все же, наряду с вышеупомянутыми упущениями в школьном образовании, положительное влияние нельзя уменьшить. Анализ криминологических исследований свидетельствует о том, что чем раньше подросток ушел из школы, тем выше вероятность того, что он пойдет преступным путем.

Исключение из школы, досрочное прекращение образования могут лишить подростка образовательного влияния школьной команды. У подростка проявляются гнев, негатив к учителям и школе в общем, он бездумно разгуливает по улице, общается с сомнительными людьми и т.д.

Досуг может компенсировать недовольство подростка. Если нет никаких успехов в обучении, нет никакой возможности участвовать в трудовой деятельности, подросток, естественно, будет искать удовлетворение в общении с ровесниками, и не всегда это положительный опыт.

Учеба и общение для подростка - сфера понимания собственного значения. Здесь у него больше трудностей и чтобы преодолеть их ему нужно приложить усилия. Внутреннее состояние подростка напрямую зависит от успеха в учебе и реализации своей личности в общении. Поэтому привлечение

несовершеннолетних к общественно полезной деятельности - важная мера пресечения.

В заключение, нельзя умалять роль школы как важнейшего учреждения для формирования и формирования личности подростка. Жизнь современного общества и его благополучие напрямую зависят от успешной социализации подрастающего поколения, от уровня его нравственного развития.

Сложность поставленных задач привела к обращению к такому современному управленческому ресурсу, как социальные технологии. Их применение в описанной управленческой ситуации позволяет снизить затраты на управление и минимизировать затраты, сделать деятельность по формированию социальных качеств тиражируемой и воспроизводимой в целом для оптимизации управления социализацией подростков. Фактическое отсутствие научных разработок в этой области обусловило необходимость разработки основных принципов построения социальных влияющих технологий, применяемых в средних школах. Социальная деятельность является неотъемлемым способом влияния на подростков. Один из его видов - педагогическая деятельность. Потребности общества удовлетворяются за счет сознательной, энергичной, интенсивной образовательной деятельности, обусловленной устойчивым общественным отношением. Развитие социальных и образовательных технологий - самый перспективный способ решения проблемы социализации подростков в общеобразовательном учреждении в 21 веке.

Методологические принципы закладывают основу для развития прикладных социальных технологий управленческого влияния на процесс социализации подростка. Реализация этой проблемы предполагает разработку системы показателей, определение критериев оценки, подготовку рабочих инструментов и процедур. Система показателей является неотъемлемой частью модели исследований, которая позволяет фиксировать состояние объекта технологизации, тенденции его развития и соотноситься с идеальной моделью, выступающей в качестве цели управленческого воздействия. Критерием оценки показателей является их соответствие идеальному типу подростка. Полученные данные обрабатывают по стандартному методу. На процесс получения информации в некоторой степени влияют особенности менталитета. Процедурные особенности обусловлены низким образовательным уровнем обучающихся, подростковым негативом, а также циклическим характером образовательного процесса. Этот тип функций следует учитывать при подготовке основного инструмента сбора данных и при установлении контактов с подростками в ходе исследования. Их влияние на результат можно исключить или свести к минимуму. Значимые особенности обусловлены тем, что внутренняя структура личности анализируется в момент её формирования. Высокий уровень конфликтности, слабая дифференциация ценностей, ценностная неопределенность, с которой сталкивается исследователь, объективно присуща подростковому возрасту и не является следствием недостатков инструментов. Эти особенности необходимо учитывать на этапах

социологических исследований, таких как стратегическое планирование и анализ результатов.

Решение задач по сбору и анализу необходимой информации для подготовки и научного обоснования управленческих решений требует создания комплексной и многоуровневой системы управления. Таким образом, будут созданы условия, при которых сознательное, системное управленческое воздействие достигнет своей цели: реальные параметры личности подростка к моменту перехода от отечества к молодежи будут максимально приближены к параметрам идеальной модели. Следствием этого будет удовлетворение как личной потребности подростка в образовании, так и объективной социальной потребности в повышении качества образования, сохранении и развитии интеллектуального потенциала нации.

Время быстро меняется, общество и отношения между людьми меняются. Образование является одним из важнейших компонентов образования на благо личности, общества и государства. Воспитание подрастающего поколения всегда вызывало беспокойство и беспокойство людей, но эта вечная проблема сегодня особенно актуальна, так как связана с резким изменением требований к человеку со стороны общества.

В федеральных государственных стандартах общего образования второго поколения под образовательным процессом понимается не только усвоение системы знаний, навыков, составляющих инструментальную основу компетенций учащихся, но и процесс личностного развития, принятие духовных, нравственных, социальных и семейных ценностей.

Школа является социальным учреждением, призванным защищать права, свободы и достоинство каждого ребенка, осуществлять его психолого-педагогическую поддержку в сложном и противоречивом процессе личного и социального развития и становления.

Главная задача современной школы - помочь ребенку реализовать свой потенциал, внести вклад в его развитие, создать условия для самосовершенствования [1]. Успешная социализация - одно из условий подготовки школьников, способное возродить общество и духовность нации, развить адресованную человеку идею государственности.

Процесс социализации детей в школе призван "связать" внутреннюю ценность подростковой жизни и своевременную социализацию между их внутренним миром и внешним миром с ее нормами, требованиями и проблемами. Социальное созревание в подростковом возрасте связано с переходом от правового статуса ребенка к правовому статусу взрослого [3]. Идет процесс оценки роли человека и норм поведения, усвоения нравственности и правильного восприятия мира. Ребенок узнает, как ему следует действовать как члену общества и как сосуществовать со своими другими представителями, отстаивать свое мнение и подчиняться. А школа призвана, с одной стороны, помочь подросткам избежать социально-психологических стрессов (и, по возможности, вылечить уже полученных), а с

другой - подготовить их к бесконфликтному, конструктивному взаимодействию с другими людьми на следующих этапах жизни.

Нарушения в процессе социализации могут привести к отклонениям. Если, например, подросток не получит правильных и откровенных ответов на интересующие его вопросы от родителей и учителей, его мнение сформирует улицу, сверстников и часто в искаженном виде. Агент в процессе социализации подростков является социальным учителем, который устанавливает связь между учеником и родителями, учеником и учителем, учителем и родителями [5].

Таким образом, целью образовательной деятельности школы в контексте социализации является ознакомление учащихся с социальными ценностями и поведением, ориентированными на эти ценности, Помочь освоить различные способы взаимодействия с окружающей средой, Изучение нормы и ценности подростка, формирование совместной деятельности со взрослыми и сверстниками, собственного образа жизни и субъективного социального опыта. Нельзя недооценивать роль школы как важнейшего учреждения для формирования и становления личности подростка. Жизнь современного общества и его благополучие напрямую зависят от успешной социализации подрастающего поколения, от уровня его нравственного развития.

Список использованной литературы:

1. Асмолов А.Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа. – М.: Смысл, 2001.
2. Мудрик, А.В. Социальная педагогика: Учебник для студ. учреждений высш. проф. образования / А.В. Мудрик. - М.: ИЦ Академия, 2013. - 240 с.
3. Мудрик, А.В. Социальная педагогика: Учебник / А.В. Мудрик. - М.: Академия, 2009. - 192 с.
4. Шакурова М. В. Социальное воспитание в школе: Учебное пособие. – М., 2004.
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-sotsializatsii-sovremennyh-podrostkov-1>

2 СЕКЦИЯ. БІЛІМ БЕРУДІ ЦИФРЛАНДЫРУ: ӘДІСТЕМЕЛІК ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ ШЕШІМДЕР

СЕКЦИЯ 2. ЦИФРОВИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ: МЕТОДИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ

УДК 374

Цифровизация как новый тренд развития дополнительного образования детей в России

Мусафиров М.К.

Оренбургский государственный университет, г. Оренбург,

Российская Федерация

musafirov15@yandex.ru

Аннотация: В статье рассматривается проблематика цифровизации дополнительного образования детей в России как нового тренда его развития. Акцент в исследовании делается на способность российской внешкольной системы адаптироваться и трансформироваться к новым условиям. Затрагивается проблема усиления значения цифровизации образования после переосмысления итогов перехода на дистанционное обучение в период пандемии Covid-19, а также значение процесса цифровизации для российского образовательного пространства. Сделана попытка охарактеризовать барьеры осуществления повсеместного эффективного процесса цифровизации в системе дополнительного образования детей в Российской Федерации.

Ключевые слова: Россия, цифровизация, дополнительное образование детей, значение цифровизации, барьеры цифровизации.

Anotasiya: maqalada problematikasy sifrlandyry balalarga qosymsha bilim berý boýnsha da, jaña trend emes. Zertteýde reseilik mektepten tys júeniń jaña jaǵdaılargǵa beıimdelýi men ózgerýi qabiletime basa nazar aýdarylady. Covid-19 pandemiasy kezeńinde qashyqyqtan oqytýǵa kóshý qorytyndylaryn qaita qarastyrgannan keiin bilim berýdi sifrlandyry mánin kúsheitý máselesi, sondaı-aq reseilik bilim berý keńistigi úshin sifrlandyry prosesiniń máni qozǵalady. Resei Federasiasynda balalarga qosymsha bilim berý júesinde sifrlandyrydyń barlyq jerde tiimdi prosesin júzege asyry kedergilerin sıpattaýǵa áreket jasaldy.

Túıindi sózder: Resei, sifrlandyry, balalarga qosymsha bilim berý, sifrlandyry máni, sifrlandyry kedergileri.

Abstract: the article deals with the problem of digitalization of additional education for children in Russia as a new trend in its development. The research focuses on the ability of the Russian extracurricular system to adapt and transform to new conditions. The article deals with the problem of increasing the importance of digitalization of education after rethinking the results of the transition to distance learning during the Covid-19 pandemic, as well as the significance of the digitalization process for the Russian educational space. An attempt is made to characterize the barriers to the implementation of a widespread effective process of digitalization in the system of additional education of children in the Russian Federation.

Keywords: Russia, digitalization, additional education of children, the importance of digitalization, barriers to digitalization.

Система дополнительного образования детей в России, являющаяся преемницей системы внешкольного воспитания СССР, исторически, как и

сейчас, так и в советский период, выполняет важнейшую функцию по раскрытию творческих способностей, самореализации, вовлечению обучающихся в различные отрасли науки и техники, помощи в определении профессии, формировании необходимых компетенций и развития человеческого капитала [1, с. 231-237]. Её важность заключается в том, что она позволяет организовать внешкольное пространство ребёнка, являясь важнейшим ресурсом повышения образовательных результатов и его личностного развития [2, с. 416-430].

Как и советское внешкольное воспитание дополнительное образование в Российской Федерации всегда являлось носителем инноваций - успешно адаптировалась и трансформировалась под новые вызовы времени. К примеру, в советский период внешкольные учреждения активно взаимодействовали с вузами и НИИ. Благодаря этому вовлекали одаренных детей в исследовательскую деятельность. Так, Станция юных натуралистов города Оренбурга активно взаимодействовала с научно-исследовательскими институтами СССР - Украинским научно-исследовательским институтом сахара и свеклы, Сибирским научно-исследовательским институтом, Центральным научно-исследовательским институтом овощного хозяйства [3, л. 57]. Социально-экономические изменения 90-х годов сопровождались появлением новых идеалов, как и перестройкой всей системы образования к новым условиям и потребностям общества, однако кардинальная общественная трансформация не помешала внешкольной системе страны сохранить позиции основного института организации внешкольного времени обучающихся [4, с. 93-97].

Сегодня актуальным вызовом является глобальная цифровизация всех сфер жизни общества в том числе в системе образования. Исходя из новой тенденции общественного развития, можно выделить новое направление развития внешкольной системы – цифровизацию, активного введения дистанционных форм обучения и сетевого взаимодействия.

Переосмысление итогов перехода на дистанционное обучение в период пандемии Covid-19 еще больше актуализировало и акцентировало внимание на новом направлении развития внешкольной системы. В период самоизоляции в России педагоги активно апробировали новые формы работы с помощью систем дистанционной интернет видеосвязи. Так, обучающиеся спортивной школы «Лидер» города Орска Оренбургской области самостоятельно в условиях самоизоляции тренировались дома по ежедневным заданиям – рекомендациям тренеров вольной борьбы, бокса. Юноши организовывали в домашних условиях спортивные уголки, где размещались боксерские груши или снаряды для выполнения упражнений для жима лежа, перекладины, беговые дорожки. Обучающиеся при выполнении общефизических упражнений и элементов единоборств производили видеозапись выполнения упражнений, а затем с помощью мессенджеров отправляли отчет о тренировках своим тренерам, взаимодействуя с ними по интернет видеосвязи. Тренеры (педагоги дополнительного образования) просматривали выполнение заданий

обучающимися и в дистанционном формате благодаря сети интернет вносили коррективы в выполнение упражнений или отдельные дополнения, предлагали на последующие дни новые задания. Это способствовало поддержанию хорошей физической формы, совершенствованию навыков, несмотря на режим самоизоляции. Юноши продолжали готовиться к предстоящим соревнованиям, а тренеры стремились поддерживать благодаря интернет видеосвязи соответствующий положительный психологический тонус юных спортсменов.

Для Российской системы дополнительного образования детей, несмотря на общую сформированную материальную и техническую базу, укомплектованностью квалифицированными педагогическими кадрами, существует фиксируемая российскими специалистами и учеными диспропорция в доступности качественного дополнительного образования [2, с. 416-430]. Благодаря цифровизации образовательного процесса создаются возможности создания центров дистанционного взаимодействия педагогов с обучающимися из различных регионов Российской Федерации, предоставляя возможность талантливым детям и молодёжи из отдалённых от центра населенных пунктов напрямую взаимодействовать с лучшими специалистами страны. Это позволит в значительной степени решить проблему доступности качественного дополнительного образования в ряде регионов России и труднодоступных территориях страны.

Однако, несмотря на сформированный тренд цифровизации, активного введения дистанционных форм обучения и сетевого взаимодействия в дополнительном образовании детей в РФ, существуют барьеры для качественной реализации повсеместной эффективной цифровизации и использования дистанционных форм обучения. К этим барьерам можно отнести консерватизм части педагогического сообщества и родителей обучающихся, скептически относящихся к подобной форме обучения, не воспринимая его как аналог традиционных – офлайн образование. К другому барьеру можно отнести проблему не возможности в рамках дистанционного обучения максимально реализовывать социализацию обучающихся, а оно является важнейшим составным компонентом внешкольной системы [5, 6]. Также можно отметить и экономический барьер, связанный с возможными трудностями приобретения дорогостоящего компьютерного оборудования и использования его персонально ребенком в необходимое для процесса обучения время.

Преодоление вышеприведенных барьеров будет способствовать эффективной реализации цифровизации в системе дополнительного образования детей в России, которое является новым трендом его развития.

Список используемых источников и литературы

1. Мусафиров, М. К. Становление и развитие системы внешкольного воспитания в Оренбургской области во второй половине XX в. (историко - педагогический аспект) / М. К. Мусафиров // Научно-педагогическое обозрение. – 2018. – № 3 (21). – С. 231-237.

2. Доступ к дополнительному образованию. Влияние характеристик семьи / К. Н. Поливанова, Е. В. Сивак // В кн. : Образование и социальная дифференциация : коллективная монография. – М. : НИУ ВШЭ, 2017. – С. 416-430.

3. Годовой отчёт о работе станции юных натуралистов за 1962 год // ГАОО (Государственный архив Оренбургской области). – Ф. р. 1893. – Оп. 3. – Д. 3445.

4. Мусафиров, М. К. Процесс трансформации внешкольного воспитания и развития дополнительного образования детей в Оренбуржье в 90-е годы XX века / М. К. Мусафиров // Россия, Европа и Азия в контексте историко-культурного взаимодействия : материалы международной конференции. – Ставрополь : Логос, 2017. – С. 93-97.

5. Каргапольцева, Н. А. Социализация личности и ценности современного образования / Н. А. Каргапольцева // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2011. – № 2. – С. 174-180.

6. Beregovaya, E. B. Organizational and methodical directions of integrative programs implementation for adolescent creative development and social adaptation / E. B. Beregovaya, O. B. Ushakova, M. A. Antonova, L. G. Pak, E. R. Saitbaeva, M. K. Musafirov, M. V. Olinder, O. E. Savenko // Humanities and Social Sciences Reviews. – 2019. – Vol. 7, № 4. – P. 1120-1127.

ГРНТИ 14.15.15

DISTANCE EDUCATION TECHNOLOGIES – EXPERIENCE AND UNDERSTANDING

Muchkin D.P.

Pavlodar State Pedagogical University,
Pavlodar, Republic of Kazakhstan
pochta_dem_m@mail.ru

Khalelova A.Kh.

Pavlodar State Pedagogical University,
Pavlodar, Republic of Kazakhstan
khalelovaiga@mail.ru

Аңдатпа: Қазақстан Республикасының жоғары білім беру жүйесінде қашықтықтан оқыту технологияларын одан әрі кеңейту өзектілігі көрсетілген. Практикалық тәжірибені талдау негізінде автор бұл технологияның жоғары педагогикалық білімде іске асырылуының кейбір проблемалық аспектілерін анықтап белгілейді.

Түйінді сөздер: қашықтықтан білім беру, білім беру коммуникациялары, электрондық білім беру технологиялары.

Аннотация: В статье обозначена актуальность дальнейшего расширения дистанционных образовательных технологий в системе высшего образования Республики Казахстан. Автор, на основе анализа имеющегося практического опыта, выявляет и обозначает некоторые проблемные аспекты реализации данной технологии в высшем педагогическом образовании.

Ключевые слова: дистанционное образование, образовательные коммуникации, электронные образовательные технологии.

In the spring of 2020, citizens of the Republic of Kazakhstan, as well as citizens of most countries of the world, faced the need for self-isolation in a declared emergency caused by the COVID-19 pandemic. In the current circumstances, the need to find adequate ways to organize the distance education process at all levels of the education system, probably only with the exception of pre-school, has become acutely relevant. It is obvious that at this stage of development of information technologies, options for organizing the process of distance education can be very diverse. We will not list these options, but only point out that the possibilities of their implementation largely depend on the level of economic and technological development of a particular state in general, and a particular subject of education in particular.

The purpose of our work is to try to understand the experience of forced mass application of distance education in the aspect of pedagogical activity in higher education, to find the strengths and weaknesses of such an organization of interaction of educational subjects. For additional argumentation of the relevance of the object of our research, we would like to quote S.A. Nurgalieva and G.M. Tulekova who point out that: "currently, every university in the country has practically implemented elements of distance learning, but the results of the study revealed that there are no unified approaches that determine its development" [1, p. 230].

In accordance with the document "Law of the Republic of Kazakhstan on education", distance education technologies (hereinafter DET) should be understood as: "training carried out with the use of information and communication technologies and telecommunications facilities with the mediated (at a distance) or not fully mediated interaction of the student and the teacher" [2]. That is, as follows from this definition, interaction can be carried out without direct contact between the teacher and the student - as subjects of the educational process. Our statement is reflected in the rules for the organization of the educational process on remote educational technologies, which States: "DET is based on conducting distance learning sessions in the "on-line", "off-line" mode. <...> Training sessions in the "off-line" mode provide for the process of educational interaction, in which the communication between the teacher and the student is asynchronous (e-mail, the work of the student with the textbook on the instructions of the teacher) [3]. Thus, there may be a problem that: "in the presence of attendance control of the student, the system is not able to record the fact whether the student used the system himself or someone else did it using his username and password" [4]. That is, there is a possibility that in the interaction mode "off-line", individual tasks can be performed not by the student himself, but by someone instead of him.

We would also like to note that the "on-line" interaction provided in the DET is not generally effective enough. The arguments in favor of our statement are very obvious. It is known that DET at the level of higher education are applied to such categories of students, such as:

- students who have left the state for exchange programs at the level of higher education;
- extramural forms of training, conscripted for military service at the level of higher education;
- those who are on a long-term business trip abroad (more than 4 months) at the level of higher education [3].

Consequently, a situation may arise when an organization "on-line" interaction will be hampered by factors such as, for example, the time difference due to time zone at the location of the student, no coincidence of labor and employment schedule of the teacher and the student, the absence of the access of the student (at a particular moment) to the telecommunication means. It is also necessary to take into account that "on-line" consultations included in the schedule of teachers are regulated by time and controlled by the University administration. This, in turn, makes it less flexible to organize "on-line" interaction between the teacher and the student within the DET.

The next aspect that we think is worth paying attention to is that the number of hours a teacher is allowed to interact with students in the DET is not related to the number of students in the group. Thus, the same amount of time is allocated for virtual interaction with groups of students with different quantitative composition. And here it is important to note that the introduction of DET should contribute to the implementation of the requirements of an individual approach to each student in the education process. So, A. Solodov stresses: "This requirement has been difficult to implement during the many decades of predominance of group forms of training. < ... > E-learning in practice embodies the idea of an individual approach, which is also always noted as its significant advantage over traditional methods. We are talking about the possibility of choosing an individual trajectory for studying educational material, regulating the pace of its development" [5, p. 109]. A similar point of view is held by K.Zh. Ibraeva and D.M. Khamidulina, who write: "due to the specifics of remote telecommunications, training becomes more motivated, interactive, technological and individualized" [6, p. 669]. In turn, R.R. Shamsutdinov, studying the role of the tutor in the distance learning system, points out that the main direction of the tutor's work is: "organization of conditions for the formation of an individual educational program of students and its support" [7].

Thus, the implementation of an individual approach within the DET requires a review of the workload of teachers, in favor of increasing the hours in accordance with the number of students in the academic group. Otherwise, there may not be enough time for a quality check of individual tasks of students.

Further, we would like to remind that in the Law of the Republic of Kazakhstan on education, the main principles of state policy in the field of education include "unity of training and education" [2]. It is necessary to point out that within the framework of DET, there are all the necessary conditions for successful training (mastering knowledge, skills, and competencies based on them). As for upbringing (assimilation of social values) within the framework of DET, it is not specially organized, in contrast to full-time students. And here we should agree with A.V. Soloalbm and A.A. Menshikov, who argue that: "the functions of general

development and education can not be realized only through formal, technological training: since ancient times, imitation of people around is the most effective method of upbringing" [8]. And this is true, because: "The most important advantage of traditional (face-to-face) teaching methods, from tutoring to group lectures, is the educative and stimulating nature of the impact of the teacher's personality. Skeptics rightly speak about the danger of losing such an impact. Numerous examples show that sometimes only one public lecture can define the life-work for one of the listeners. [5, p. 108].

In conclusion, I would also like to point out the obvious economic benefits of implementing DET compared to full-time training. As K.Zh. Ibraeva and D.M. Khamidulina noted: "the total cost of training is reduced by about 40% due to savings in transport costs, the cost of renting or maintaining premises, reducing paperwork and copying study guides, and so on [6, p.669]. You can even try to imagine that the entire education system will soon be implemented within the framework of DET (well, probably only with the exception of pre-school education). The problem of low-quality teaching will disappear, as unified high-quality materials on subjects will be prepared for students, the need to maintain an army of thousands of teachers will disappear, the mandatory need to attend an educational institution on a set schedule will disappear, and many other things, which is now characteristic of the education system in many countries. Is it possible? Probably... But it is important to remember that: "Not many people are self-sufficient by their psychological nature, not all can independently plan their educational activities and adequately assess their results. Most people, even adults with a high level of education, need the support of a teacher" [5, p. 108].

And so, our analysis of the existing practical experience in implementing distance teacher education has allowed us to identify, in addition to the above-described advantages, the following disadvantages of DET:

- the predominance of "off-line" interaction with students within the DET, so it is not possible to record the fact whether the student used the system himself or it was someone else who did it using his username and password;
- insufficient number of paid hours of a teacher working in the framework of DET to implement the requirement of an individual approach to each student in the educational process;
- upbringing (assimilation of social values) in the framework of DET, basically is not specially organized.

It is necessary to point out that we do not claim to cover the issues related to the implementation of DET, but we hope that our publication may be of interest to those who study various aspects of DET to find ways to optimize them. In conclusion, we would like to quote A.T. Karimova, from whose point of view we agree: "Distance education creates wide opportunities for the use of training and information technologies, implying their joint application. Even the best and most advanced technologies - both informational and psychological and pedagogical without adequate organization of the educational process can have the opposite, sometimes destructive impact, so for high-quality and affordable education it is not

enough just to introduce them into the learning process, you need a creative approach to business, the creation of an established system for organizing the educational work of teachers and students. [9, p. 61].

References:

1 Нургалиева С. А., Тулекова Г. М. Дистанционное образование в Казахстане: состояние и перспективы // Вестник ПГУ, Серия Педагогическая №3. - 2016. - С. 230 – 238

2 Закон Республики Казахстан об образовании // [Electronic Source] // Available at: <http://ppi.kz/doc/vneshnyaya-normativnaya-dokumentacziya/3.pdf>

3 Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 20 марта 2015 года № 137: «Об утверждении Правил организации учебного процесса по дистанционным образовательным технологиям» // [Electronic Source] // Available at: <http://ppi.kz/doc/vneshnyaya-normativnaya-dokumentacziya/29.pdf>

4 Михалева Г. В., Ромашова Т. В. Особенности дистанционного обучения в системе образования // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы V Междунар. науч. конф. (г. Уфа, май 2014 г.). - Уфа: Лето. - 2014. - С. 39-41.

5 Соловов А.В. Электронное обучение – новая технология или новая парадигма // Высшее образование в России. – 2006. - №11. – С. 104 - 112

6 Ибраева К.Ж., Хамидулина Д.М. Этапы развития дистанционного обучения // Молодой учёный. - № 18 (77). - 2014 - С. 669- 671

7 Шамсутдинов Р.Р., Абдурахманова А. Р. Роль тьютора в системе дистанционного обучения // Молодой ученый. - 2014. - №4. - С. 1134-1135.

8 Сололов А.В., Меньшикова А.А. Электронное обучение: вектор развития // Высшее образование в России. - № 11. - 2015. – С. 72

9 Каримова А. Т. Дистанционное обучение как передовой метод инновационного образования // Вестник АПН Казахстана. - 2012. - № 1. - С. 58 – 62

SRSTI: 14.33.09

CHALLENGES OF THE DIGITAL AGE FOR THE EDUCATION SYSTEM

Z.K. Kulsharipova, T.B. Kenzhebayeva, S.M. Balgabay

Pavlodar state pedagogical University, Pavlodar, Republic of Kazakhstan
kulsharipovazk@mail.ru

Annotation.

Informatization of education is currently an integral part of the global process of formation of the educational digital environment as a whole, which is intensively unfolding in the conditions of modern society. Given the crucial role of the human factor in this process, the education system

plays a leading role in creating and developing the digital and cultural potential of our country as a whole. Digital competence will allow creating conditions for self-development, increasing students' level of creative skills, and mastering the skills of using modern digital technologies.

Keywords: digital educational environment, digital platform, information and service platform, digital competence.

Аннотация.

Информатизация образования в настоящее время выступает составной частью глобального процесса формирования образовательной цифровой среды в целом, который интенсивно разворачивается в условиях современного общества. Учитывая определяющую роль человеческого фактора в этом процессе, система образования играет ведущую роль в создании и развитии цифрового и культурного потенциала нашей страны в целом. Цифровая компетенция позволит в процессе обучения создать условия для саморазвития, повышения у обучающихся уровня творческого мастерства, владение навыками использования современных цифровых технологий.

Ключевые слова: цифровая образовательная среда, цифровая платформа, информационно-сервисная платформа, цифровая компетенция.

Андатпа

Қазіргі уақытта білім беруді ақпараттандыру қазіргі қоғамда қарқынды дамып келе жатқан жалпы білім беру цифрлық ортасын қалыптастыру процесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл процестегі адам факторының шешуші рөлін ескере отырып, білім беру жүйесі еліміздің жалпы цифрлық және мәдени әлеуетін құруда және дамытуда жетекші рөл атқарады. Сандық құзиреттілік оқу процесінде өзін-өзі дамыту үшін жағдай жасауға, студенттердің шығармашылық шеберлік деңгейін арттыруға, заманауи цифрлық технологияларды қолдану дағдыларын игеруге мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: цифрлық білім беру ортасы, сандық платформа, ақпараттық-сервистік платформа, сандық құзиреттілік.

Creating a modern and secure digital educational environment (DSCS) that ensures the formation of value for self-development and self-education of students of educational institutions of all types and levels, by updating the information and communication infrastructure, training future personnel, creating a common Kazakhstan digital platform.

Create central profile of education transformation is indicated by its functionality: implementation of measures for the implementation of the target model DSP: design and implementation of Kazakhstan information-serviceuptime TSOs: the establishment of centers of digital education "IT-center", the introduction of modern digital technologies in the educational process.

To achieve global competitiveness of Kazakhstani education, joining of Kazakhstan among the leading countries in quality of overall education, it is necessary to create a modern and safe digital learning environment, ensuring high quality and availability of education of all types and levels, i.e. the development of digital education as a Foundation for the development of digital educational system.

The development of a target model of the digital educational environment includes target models: a digital school, learning management systems, building individual curricula, forming a basic profile of digital competencies of students,

organizing an objective assessment of students, creating services and content for teachers and parents.

The main tasks of improving the management of educational organizations and the field of education are to create conditions for the active use of digital services and educational content by all participants in the educational process (Table 1).

Table 1 Tasks of management of the educational environment

Tasks of managing the educational environment	Content
Creating new opportunities for organizing the educational process	Systems for organizing the educational process, digital modular systems for managing the educational process
Conditions for forming an individual educational trajectory of a student	Educational program that determines the individual trajectory of the student
Monitoring of the educational process	Characteristics of educational monitoring
Automating the process of monitoring students	Reducing the routine burden of monitoring the completion of tasks by students
The formation of new conditions for the motivation of students in the creation and execution of tasks	Creating a learning motivation model
Formation of conditions for transferring the activity of the educational process to the student	access to the most up-to-date educational resources;
Formation of digital competence	dissolving the framework of educational organizations to the scale of the entire world.

Both Russian and foreign scientists have devoted their works to the problem of digital competence formation. N.V. Gafurova [1] created a methodology for teaching information technologies; A.P. Shmakova [3], E.L. Fedotova [2] point to the importance of information technologies in the professional activity of future teachers; K. Fross, D. Winnicka-Jasłowska, Sempruch [4] emphasize that activities related to the use of the network and new forms of work create new functional and spatial relationships and interactions.

This digital competence is based on logical thinking, a high level of knowledge of information management and a highly developed mastery of digital technology. In this competence, we suggest including the following knowledge: understanding the General structure and interaction of computer devices; understanding the potential of digital technologies for innovation; basic understanding of the reliability and

reliability of information received, the ability to use programs for designing training sessions.

Currently, the process of obtaining knowledge takes place in social networks, and in electronic form. M. Cattik, S. Odluyurt [5] in their research show how important it is for a teacher to have knowledge of working with smartphones. A.M. Quarles, C.S. Conway, S. Harris, J. Osler, L. Rech [6] believe that today's digital audience should include modern learning strategies to interest students of the Millennium. The new generation must learn the latest digital/mobile technologies every day. A. Maxwell, Z. Jiang, C. Chen [7] emphasize that the style of teaching changes from generation to generation, and therefore it is important for the current generation to have the latest digital technologies. A. Jones, R. Bennett [8] warn that in the quest to digitize aspects of higher education to meet an increasingly diverse and large-scale University market, there is a fear that the best teaching and learning based on good pedagogy may be left behind. H. Demarle-Meusel, B. Sabitzer, J. Sylle [9] talk about the need to create digital laboratories where both students and teachers can study at any time. I. Horvath [10].

Currently, the goal is to create a digital educational environment in Kazakhstan, where educational institutions should be at the forefront of this task. We believe that it is advisable to use tablet computers, mobile apps, and an interactive whiteboard when organizing educational and research activities.

The next factor is the formation of a community of "horizontal learning" among students and teachers.

The transition to the digital educational process significantly transforms the professional activity of teachers, which distinguishes the following groups of role positions that provide different levels of interaction in the digital educational process:

- the role of a subject teacher (a specialist in a particular subject area);
- the role of a teacher-mentor/tutor, who helps students organize their work, achieve the required above-subject results, and form the competence of the XXI century.

The importance of team work of teachers and students is increasing. Teachers join forces to engage each student in active learning, including through e-learning. Teachers will still need to update the content and methods of educational work and move to new models of its organization, update existing teaching practices.

In the context of digital transformation of education, changes in pedagogical practice are necessary, based on the fullest use of the opportunities of digital technologies, which will create new opportunities for building the educational process and solving a wide range of educational tasks. Among the educationally significant digital technologies are: big data processing technologies; artificial intelligence; blockchain; Internet of things; as well as virtual and augmented reality, digital twin technology, and others.

The development of a system for fixing the "digital footprint" and building an individual learning trajectory is an important step in creating a digital educational environment. At the same time, the development of students' independent learning skills and the ability to build individual educational trajectories becomes particularly

relevant and valuable. These skills and abilities will allow them to independently master the latest knowledge, develop new skills of professional activity after graduation throughout their lives.

In didactic terms, the latter task is much more extensive and includes the development of independent learning skills. The development of independent learning skills in the course of training at an educational institution expands to the ability of students to build individual educational trajectories.

Individual educational trajectory and skills of independent learning activities. In our research, the term "individual educational trajectory" is understood as a personal path to achieve the set educational goal (or educational task) for a specific student, corresponding to their abilities, motives, interests and needs. In the process of training in an educational institution, the individual trajectory of achieving the goal is built by the student together with the teacher, both using existing and proposed elements for General training, and using an additional set of methodological elements.

Online platforms are firmly beginning to take their place in the education system. Now it is impossible to meet a person who has not heard anything about distance or open education. For some – it is a way to learn something new for yourself, even to master a new profession without leaving.

For others, it is a way to declare yourself as a teacher and find your students. However, today OnlineTestPad is a more or less formed platform for creating and implementing your own online courses. This is also facilitated by a number of new additional tools, such as complex tasks. However, before the start, online courses must pass a public examination, after which they will be available on the "National platform for open teacher education». Development of reporting solutions in the process of automation, the introduction of unified reference books and classifiers is one of the tasks of unifying the management and educational process. The result of this stage of formation of the educational information environment will be the development of separate documents on transformational and consolidation adjustments with a description of the methods of their implementation and increasing the requirements for the regulatory framework and the creation of unified requirements for accounting actions in the educational process. The introduction of modern digital technologies in the main educational programs will improve the educational process in certain subject areas using the technology of virtual and augmented reality, "digital doubles" and creating conditions for the training of highly qualified teaching staff.

BIBLIOGRAPHY

1. Гафурова Н. В. Методика обучения информационным технологиям. Практиум : учеб. пособие / Н. В. Гафурова, Е. Ю. Чурилова. – Красноярск : Сибирский федеральный университет, 2011. – 181 с

2. Шмакова А. П. Формирование готовности будущего учителя к педагогическому творчеству средствами информационных технологий / А. П. Шмакова. – М. : ФЛИНТА, 2013. – 184 с.

3. Федотова Е. Л. Информационные технологии в профессиональной деятельности : учеб. пособие / Е. Л. Федотова. – М. : ИД ФОРУМ : НИЦ ИНФРА-М, 2015. – 368 с.

4. Fross K. «Student zone» as a new dimension of learning space / K. Fross, D. Winnicka-Jasłowska, A. Sempruch // Case study in Polish conditions (Conference Paper). Advances in Intelligent Systems and Computing Volume. – 2018. – Vol. 600. – P. 77–83

5. Cattik M. The effectiveness of the smart boardbased small-group graduated guidance instruction on digital gaming and observational learning skills of children with autism spectrum disorder / M. Cattik, S. Odluyurt // Turkish Online Journal of Educational Technology Volume. – 2017. – Vol. 16, Issue 4, October. – P. 84–102.

6. Quarles A. M. Integrating digital/mobile learning strategies with students in the classroom at the historical black college/university (HBCU) / A. M. Quarles, C. S. Conway, S. Harris, J. Osler, L. Rech // Handbook of Research on Digital Content, Mobile Learning, and Technology Integration Models in Teacher Education. – 2017. – 13 July. – P. 390–408.

7. Maxwell A. Mobile learning for undergraduate course through interactive apps and a novel mobile remote shake table laboratory (Conference Paper) : Мобильное обучение для курса / A. Maxwell, Z. Jiang, C. Chen // Annual Conference and Exposition, Conference Proceedings. – 2017. – Vol. 24. – June. –

8. Jones A. Reaching beyond an online/offline divide : invoking the rhizome in higher education course design / A. Jones, R. Bennett // Technology, Pedagogy and Education. Journal. – 2017. – Vol. 26, Issue 2, 15 March. – P. 193–210.

9. Demarle-Meusel H. The teaching-learning-lab : Digital literacy & computational thinking for everyone / H. Demarle-Meusel, B. Sabitzer, J. Sylle // CSEDU 2017 – Proceedings of the 9th International Conference on Computer Supported Education. – 2017. – Vol. 2. – P. 166–170 (9th International Conference on Computer Supported Education, CSEDU 2017; Porto; Portugal; 21 April 2017 до 23 April 2017; Код 128072).

10. Horvath I. Digital life gap between students and lecturers / I. Horvath // 7th IEEE International Conference on Cognitive Infocommunications, CogInfoCom 2016 – Proceedings 3 January 2017.

УДК 378

РОЛЬ АДАПТИВНОГО ЭЛЕКТРОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ БИОТЕХНОЛОГОВ

Марат К.

*Павлодарский государственный университет им. С.Торайгырова,
г.Павлодар, Республика Казахстан
Kamila_marat01@mail.ru*

Аннотация: Статья посвящена раскрытию роли электронного обучения в подготовке будущих биотехнологов.

Ключевые слова: адаптивное электронное обучение, биотехнология, будущие биотехнологи

Abstract: The article is devoted to the disclosure of the role of e-learning in the preparation of future biotechnologists

Keywords: adaptive e-learning, biotechnology, future biotechnology

Последние события в мировом сообществе, связанные с пандемией коронавируса, привели к усилению значимости электронного обучения, которое включает в себя компьютерные обучающие системы. Данное обучение, как показали реалии сегодняшнего дня, подходит всем обучающимся от технических до гуманитарных наук. Также это коснулось и высшего биотехнологического образования, так как практически все учебные материалы, могут адаптироваться к студенту (обучающемуся) путем варьирования содержания, представленного на основе индивидуальных особенностей студента.

Биотехнология – это наука, изучающая использование живых организмов для получения ценных продуктов. Достижения в области биотехнологии, несомненно, выводят ее в первую десятку самых востребованных наук. Безусловно, биотехнология как образовательная программа, активно внедряется в высшие учебные заведения, и активно осваивает новые цифровые форматы организации информационного пространства.

Электронное обучение обычно воспринимается с точки зрения обучения и, которые могут взаимодействовать с учащимся для обеспечения наиболее подходящего обучения. Любое обучение, как традиционное, так и цифровое, не обходится без учебного материала.

Как показал анализ литературы [1], студенты из разных стран, поступающие в магистратуру по биотехнологии, не имеют общего образования. Их предварительные знания и стратегии обучения различны, и это требует индивидуального обучения. Одним из способов достижения персонализации является использование адаптивного электронного учебного материала. Адаптивный цифровой учебный материал был реализован в ряде дисциплин, например в области иностранных языков, и литературы [2, 3], медицинских наук [4, 5] и компьютерного программирования [6].

Адаптивный цифровой учебный материал может помочь преподавателям справиться с неоднородным притоком студентов, предлагая предмет в персонализированном виде [7]. Например, адаптивный цифровой учебный материал обеспечивает индивидуальную обратную связь по конкретным ошибкам, которые совершают обучающиеся. Обратная связь указывает на ошибку и направляет студента к соответствующей информации, предпочтительно в соответствующей (онлайн) документации, чтобы найти правильный ответ.

Система также может адаптировать количество практики по биотехнологии, которую получают студенты, так что те, кто имеет мало предварительных знаний по предмету, будут практиковать больше, чем студенты, которые имеют больше предварительных знаний.

Электронное обучение определяется Шютом и Тоулом [8, с.106] как "обучение, которое происходит перед компьютером, подключенным к интернету". Адаптивное электронное обучение обычно воспринимается с точки зрения обучения и включает в себя компьютерные обучающие системы, которые могут взаимодействовать с учащимся, чтобы обеспечить наиболее подходящее обучение. Таким образом, адаптируется не обучение студентов, а обучение, предоставляемое системой. Адаптивное электронное обучение в настоящее время применяется для улучшения обучения, предоставляемого разнородным группам студентов [9, 10]. Адаптивный цифровой учебный материал был исследован многими дисциплинами, включая педагогическую психологию и информатику, и каждая дисциплина использует свою собственную терминологию для обозначения сходных понятий.

Адаптивный цифровой учебный материал широко используется для предоставления персонализированного обучения [11]. Системы, обеспечивающие адаптивное электронное обучение, характеризуются на основе того, что, где, почему и как системы могут адаптироваться [12].

Адаптивный электронный учебный материал, созданный с помощью Proteus, строится вокруг набора согласованных целей обучения, выбранных разработчиком. Proteus адаптирует объем обучения и содержание обратной связи, которую получают студенты (что) [13]. Адаптация объема обучения и обратной связи происходит в процессе взаимодействия студентов с системой электронного обучения. Разработчик обычно является лектором, который хочет интегрировать материал в курс, но также может быть другим экспертом в этой области. Студенты могут достичь целей обучения, выполняя упражнения. Количество попыток, необходимых студентам для правильного выполнения упражнений, определяет скорость, с которой они достигают целей обучения. Минимальное количество упражнений, которые студенты должны выполнить для достижения целей обучения, устанавливается разработчиком. Это делается путем присвоения зачетных баллов упражнениям и установления необходимого порогового значения зачетных баллов, которые учащиеся должны получить для достижения цели обучения. Все обучающиеся начинают с нулевого уровня для всех целей обучения и заканчивают тем, что заканчивают с требуемыми пороговыми значениями. Пути, по которым студенты следуют для достижения этих пороговых значений, различаются между студентами, что делает материал адаптивным.

Свободно доступная система Proteus облегчает такую плавную реализацию, поскольку для ее функционирования требуется только доступ в Интернет и интернет-браузер. Эта система позволяет учителям интегрировать вопросы и ресурсы, которые, по их мнению, подходят для концепций, которые они хотят преподавать, используя адаптивный электронный учебный материал. Количество и вид вопросов могут быть легко адаптированы. Но учителям приходится проявлять осторожность при разработке упражнений, поскольку эффективность усвоения материала в значительной степени зависит от качества самих упражнений.

Таким образом, возможность предоставления персонализированного образования делает адаптивный цифровой учебный материал перспективным инструментом для разнородных студенческих групп по программам биотехнологии. Изучение мирового образовательного опыта показал, что адаптивная система электронного обучения адаптируется к индивидуальному студенту, принимая во внимание темп, с которым он хочет пройти обучение.

Использованная литература

1. Brusilovsky, P. and Peylo, C., Adaptive and Intelligent Web-based Educational Systems. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 2003. 13(2): p. 159-172
2. Ferreira, A. and Atkinson, J., Designing a feedback component of an intelligent tutoring system for foreign language. *Knowledge-Based Systems*, 2009. 22(7): p. 496-501 <http://dx.doi.org/10.1016/j.knosys.2008.10.012>
3. Amaral, L. and Meurers, D., From recording linguistic competence to supporting inferences about language acquisition in context. *Computer Assisted Language Learning*, 2008. 21(4): p. 323-338 <http://dx.doi.org/10.1080/09588220802343454>
4. El Saadawi, G., et al., A natural language intelligent tutoring system for training pathologists: implementation and evaluation. *Advances in Health Sciences Education*, 2008. 13(5): p. 709-722 <http://dx.doi.org/10.1007/s10459007-9081-3>
5. Munoz, D.C., Ortiz, A., Gonzalez, C., Lopez, D.M., and Blobel, B., Effective e-Learning for Health Professional and Medical Students: The Experience with SIAS-Intelligent Tutoring System. *Stud Health Technol Inform*, 2010. 156: p. 89-102
6. Han, K.W., Lee, E., and Lee, Y., The Impact of a Peer-Learning Agent Based on Pair Programming in a Programming Course. *Ieee Transactions on Education*, 2010. 53(2): p. 318-327 <http://dx.doi.org/10.1109/te.2009.2019121>
7. Brusilovsky, P., Methods and Techniques of Adaptive Hypermedia. *User Modeling and User-Adapted Interaction*, 1996. 6: p. 87-129 <http://dx.doi.org/10.1007/BF00143964>
8. Shute, V. and Towle, B., Adaptive E-Learning. *Educational Psychologist*, 2003. 38(2): p. 105 - 114 http://dx.doi.org/10.1207/S15326985EP3802_5
9. Brusilovsky, P., Eklund, J., and Schwarz, E., Web-based education for all: a tool for development adaptive courseware. *Computer Networks and ISDN Systems*, 1998. 30(1-7): p. 291-300 [http://dx.doi.org/10.1016/S01697552\(98\)00082-8](http://dx.doi.org/10.1016/S01697552(98)00082-8)
10. Van Seters, J., Ossevoort, M., Goedhart, M., and Tramper, J., Accommodating the difference in students' prior knowledge of cell growth kinetics. *Electronic Journal of Biotechnology*, 2011. 14(2) <http://dx.doi.org/10.2225/vol14-issue2-fulltext-2>
11. Schiaffino, S., Garcia, P., and Amandi, A., eTeacher: Providing personalized assistance to e-learning students. *Computers & Education*, 2008. 51(4): p. 1744-1754 <http://dx.doi.org/10.1016/j.compedu.2008.05.008>

12. Knutov, E., De Bra, P., and Pechenizkiy, M., AH 12 years later: a comprehensive survey of adaptive hypermedia methods and techniques. *New Review of Hypermedia and Multimedia*, 2009. 15(1): p. 5-38 <http://dx.doi.org/10.1080/13614560902801608>

13. Van Seters, J., Ossevoort, M., Goedhart, M., and Tramper, J., Accommodating the difference in students' prior knowledge of cell growth kinetics. *Electronic Journal of Biotechnology*, 2011. 14(2) <http://dx.doi.org/10.2225/vol14-issue2-fulltext-2>

УДК 378

ТЕХНОЛОГИЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ КАК МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ И ПРАКТИЧЕСКОЕ РЕШЕНИЕ ПО ПОВЫШЕНИЮ УСПЕВАЕМОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ЗАНЯТИЯХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЦИФРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ

Низамова Ч.И.

*Казанский (Приволжский) федеральный университет, г.Казань,
Республика Татарстан*

Cnulpannizamedin@gmail.com

Добротворская С.Г.

*Казанский (Приволжский) федеральный университет, г.Казань,
Республика Татарстан*

Sveta_dobro@mail.ru

Аннотация: Сегодня наблюдается тенденция цифровизации образования. Однако многие студенты воспринимают новые цифровые формы организации образовательного процесса настороженно, иногда с негативом. Причины такого рода неготовности студентов к обучению посредством цифровых образовательных ресурсов и понижение успеваемость при обучении online связана с отсутствием у студентов необходимых навыков для самостоятельной организации учебной деятельности с цифровыми образовательными ресурсами. **Целью нашего** исследования является повышение уровня навыков самоорганизации студентов в их учебной деятельности. **Методы исследования.** Исследования проводились в Казанском (Приволжском) федеральном университете. В качестве технологии, повышающей уровень навыков самоорганизации в исследовании была использована технология тайм-менеджмент, которая имеет педагогический потенциал. По **результатам исследования** были получены выводы, что уровень навыков самоорганизации на фоне обучения с применением технологии тайм-менеджмент повышается. **Значимость исследования** заключается в повышении готовности и адаптации студентов к использованию цифровых образовательных ресурсов в своем обучении, а также, как следствие, общую академическую успеваемость.

Ключевые слова: цифровые образовательные ресурсы, самоорганизация, уровень навыков самоорганизации, навыки самоорганизации, технология, тайм-менеджмент.

Abstract: Today there is a trend in the digitalization of education. However, many students perceive new digital forms of organizing the educational process with caution, sometimes with a negative. The reasons for this kind of unpreparedness of students to learn through digital educational resources and a decrease in academic performance when studying online are associated with the lack of necessary skills for students to independently organize educational activities with digital educational resources. **The aim** of our study is to increase the level of self-organization skills

of students in their educational activities. **Research Methods.** Studies were conducted at the Kazan (Volga) Federal University. As a technology that increases the level of self-organization skills in the study, time management technology was used, which has a pedagogical potential. **According to the results** of the study, it was concluded that the level of self-organization skills on the background of training using the technology of time management is increasing. **The significance of the study** is to increase the readiness and adaptation of students to the use of digital educational resources in their education, as well as, as a result, overall academic performance.

Keywords: digital educational resources, self-organization, self-organization skills level, self-organization skills, technology, time management.

Аңдатпа: Бүгінгі таңда білім беруді цифрландыру үрдісі байқалады. Алайда көптеген студенттер оқу процесін ұйымдастырудың жаңа цифрлық формаларын сақтықпен, кейде теріс мәнде қабылдайды. Оқушылардың цифрлық білім беру ресурстары арқылы білуге дайын еместігінің себептері және онлайн режимінде оқу үлгерімінің төмендеуі цифрлық білім беру ресурстарымен студенттердің оқу іс-әрекеттерін өз бетінше ұйымдастыруға қажетті дағдылардың болмауымен байланысты. Біздің зерттеуіміздің мақсаты - студенттердің оқу іс-әрекетінде өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын арттыру. Зерттеу әдістері. Зерттеулер Қазан (Еділ) федералды университетінде жүргізілді. Зерттеуде өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын жоғарылататын технология ретінде педагогикалық потенциалы бар уақытты басқару технологиясы қолданылды. Зерттеу нәтижелері бойынша уақытты басқару технологиясын қолдану арқылы оқыту аясында өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларының деңгейі артып келеді деген қорытынды жасалды. Зерттеудің маңыздылығы - оқушылардың цифрлық білім беру ресурстарын оқуға дайындығы мен бейімделуін, сонымен қатар жалпы академиялық үлгерімін арттыру.

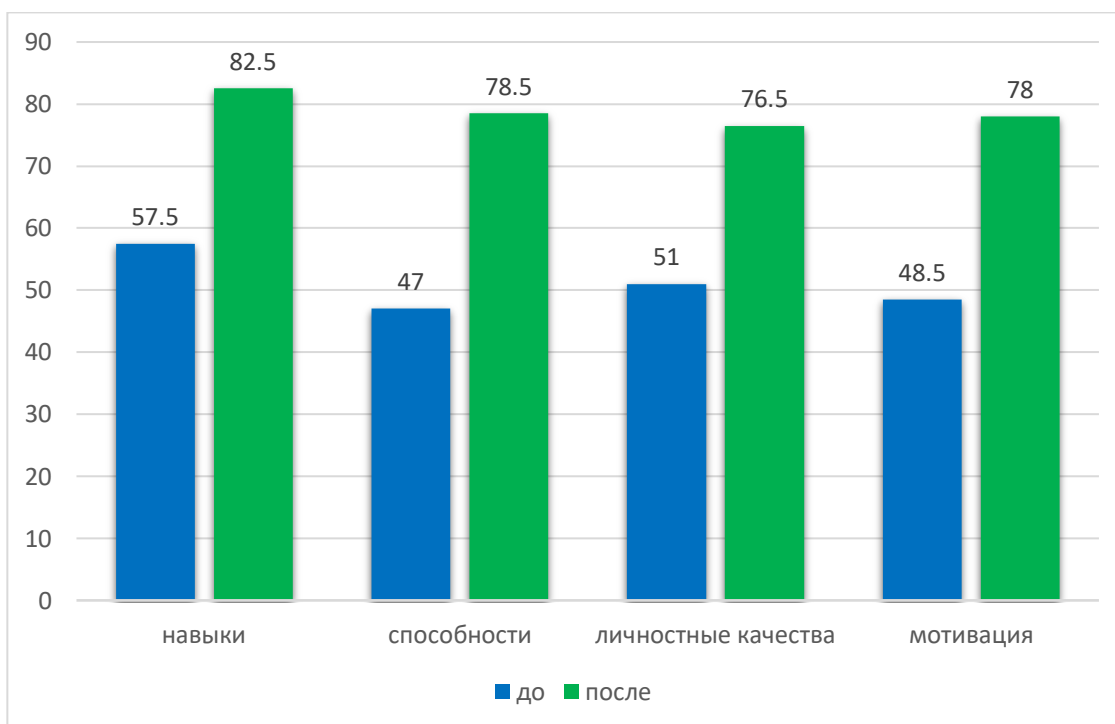
Түйінді сөздер: сандық білім беру ресурстары, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі ұйымдастыру дағдылары деңгейі, өзін-өзі ұйымдастыру дағдылары, технология, уақытты басқару.

Глобализация запускает изменения в социальной, экономической, политической и культурной сторонах жизни общества (Boguslavsky & Neborskiy, 2015; Assare et al., 2016; Kassymova et al., 2018). Глобализация экономики приводит к изменениям в системе Высшего образования (Neborskiy, 2018; Popov, 2016; Sosnin, 2011; Marginson, 2016; Xing & Marwala, 2017). Глобализация образования привела к ее цифровизации (Kuznetsov, 2019; Sushko, 2019; Chernykh, 2020). Поэтому цифровизация образования требует от студентов формирования умений самостоятельно осуществлять процесс организации собственного образования (Dyakova & Sechkareva, 2019; Petrova & Bondareva, 2019). В связи с чем, необходимыми навыками для обучения с помощью цифрового образовательного являются навыки самоорганизации. Если студент не обладает навыками организовывать собственную учебную деятельность, свой образовательный процесс, он будет сталкиваться с негативными эмоциями и переживаниями при использовании цифровой среды или результаты использования цифровых образовательных ресурсов будут низкими (Vostroknutov, 2015; Brophy, 2017). Студент будет не готов к применению в образовательном процессе цифровых образовательных ресурсов, требующих от него самостоятельности (Antonova, Ospennikova & Spirin, 2018). Следовательно, перспективным направлением в педагогике является развитие самообразовательной компетенции и навыков самоорганизации.

В нашем исследовании мы используем педагогический потенциал технологии тайм-менеджмент для того, чтобы эффективно повысить уровень владения навыками, которые необходимы для организации учебной деятельности, а именно: анализирование, целеполагание, планирование, оценка, поиск и устранение ошибок.

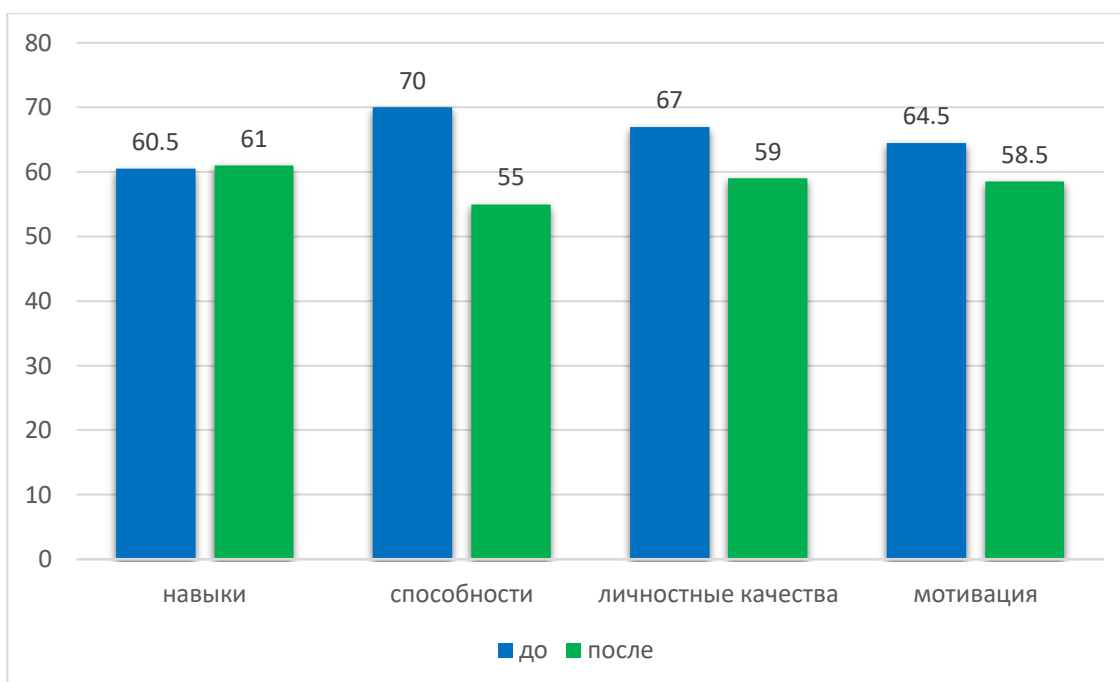
В ходе исследования нами получены следующие результаты, позволяющие сделать выводы об эффективности технологии тайм-менеджмент в развитии навыков самоорганизации студентов в учебной деятельности.

После проведения эксперимента у экспериментальной группы студентов критерии самоорганизации повысились в среднем на 27,88% (Рисунок 1): навыки на 25% с 57,5% (низкий уровень) до 82,5% (хороший уровень); способности на 31,5% с 47% (крайне низкий уровень) до 78,5% (хороший уровень); личностные качества на 25,5% с 51% (крайне низкий уровень) до 76,5% (хороший уровень); мотивация на 29,5% с 48,5% (крайне низкий уровень) до 78% (хороший уровень).

Рисунок 1. Динамика развития критериев самоорганизации у экспериментальной группы студентов

Тогда как у контрольной группы студентов динамики критериев самоорганизации после проведения эксперимента не показал положительной динамики (Рисунок 2): уровень критерия навыки незначительно увеличился на 0,5% с 60,5% до 61%, уровень критерия способности уменьшился на 15% с 70% до 55%, уровень критерия личностные качества уменьшился на 8% с 67% до 59%, уровень критерия мотивация уменьшился на 6% с 64,5% до 58,5%.

Рисунок 55. Динамика развития критериев самоорганизации у контрольной группы студентов

Таким образом, наблюдается, что у контрольной группы студентов не было положительной динамики развития самоорганизации. Снижение уровня показателей и критериев самоорганизации студентов контрольной группы может быть объяснено тем, что при первичной диагностике студенты первого курса были более сконцентрированы и собраны после подготовки к экзаменам зимней сессии и их силы были восстановлены во время зимних каникул. Повторная диагностика проводилась в середине второго семестра, когда студенты могли быть менее собраны, расслаблены и рассеяны, истощены после первой сессии и новых предметных нагрузок.

Заключение. В исследовании была достигнута цель повышения уровня навыков самоорганизации студентов в их учебной деятельности. полученные в ходе исследования результаты позволяют сделать вывод, что технология тайм-менеджмент может быть применима как методологическое и практическое решение по повышению успеваемости студентов при занятиях с использованием цифровых образовательных ресурсов.

Список использованной литературы.

1. Boguslavsky M.V., & Neborskiy E.V. (2015). Prospects for the development of higher education in Russia // Bulletin of Eurasian science, 3 (28).
2. Assare A.R. et al. (2016). The Impact of Globalization on Education // Journal of Administrative Management, Education and Training (JAMET), 5, 27-33.
3. Kassymova G.K. et al. (2018). Self-development management in educational globalization // Harmony, 4, 5.

- 4.Neborskiy E.V. (2018). Management aspects of the sociocultural matrix of higher education in the context of globalization // Bulletin of the Udmurt University. Sociology. Political science. International relationships. 2, 124-131.
- 5.Popov D.V. (2016). Influence of globalization on national systems of higher education // Successes of modern science. 10, 84-89.
- 6.Sosnin N.V. (2011). Learning Content in the Competency Model of Higher Professional Education (Toward the Development of the Federal State Educational Standard for Higher Professional Education): Monograph. Krasnoyarsk: Siberian Federal University.
- 7.Marginson S. (2016). High participation systems of higher education // The Journal of Higher Education, 2, 243-271.
- 8.Xing B., & Marwala T. (2017). Implications of the fourth industrial age for higher education // The Thinker Issue 73 Third Quarter 2017.
- 9.Kuznetsov N.V. (2019). Transformation of social interaction in the context of digitalization // Theory and practice of social development, 3 (133).
- 10.Sushko V.A. (2019). Globalization and the digital revolution as factors of social transformations // Transformation of the social world in the modern era, 25-30.
- 11.Chernykh S.I. (2020). Digitalization of education as a disruptive innovation // Problems of higher education and modern trends in socio-humanitarian knowledge (VIII Arsentiev readings), 254-258.
- 12.Dyakova E.A, & Sechkareva G.G. (2019). Digitalization of education as the basis for teacher training of the XXI century: problems and solutions // Bulletin of Armavir State Pedagogical University, 2.
- 13.Petrova N.P., & Bondareva G.A. (2019). Digitalization and digital technologies in education // World of science, culture, education, 5 (78).
- 14.Vostroknutov E.V. (2015). Technology for the formation of professional and creative competencies of students of a technical university in research activities // Scientific and Technical Sheets of the St. Petersburg State Polytechnic University. Humanities and social sciences, 2 (220).
- 15.Brophy J.E. (2017). Fostering student learning and motivation in the elementary school classroom // Learning and motivation in the classroom. Routledge, 283-306.
- 16.Antonova D.A., Ospennikova E.V., & Spirin E.V. (2018). Digital Transformation of the Education System. Resource design for a modern digital educational environment as one of its main areas // Bulletin of the Perm State Humanitarian and Pedagogical University. Series: Information Computer Technologies in Education, 14.

УДК 378.14

**ПРОЕКТИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ
ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ**

Чарикова И.Н.

*Оренбургский государственный университет, г.Оренбург, Россия
irnic@bk.ru*

Аннотация: В статье рассматриваются особенности применения цифровых технологий в обучении будущих инженеров проектной деятельности. Определены основные функции, методические и дидактические возможности электронных учебных пособий. Представлены этапы разработки электронного учебного пособия. Практическая значимость исследования заключается в реализации процесса создания электронного учебного пособия. Актуальность исследования по созданию цифровых учебных пособий в настоящее время обусловлена эпидемиологической ситуацией в стране.

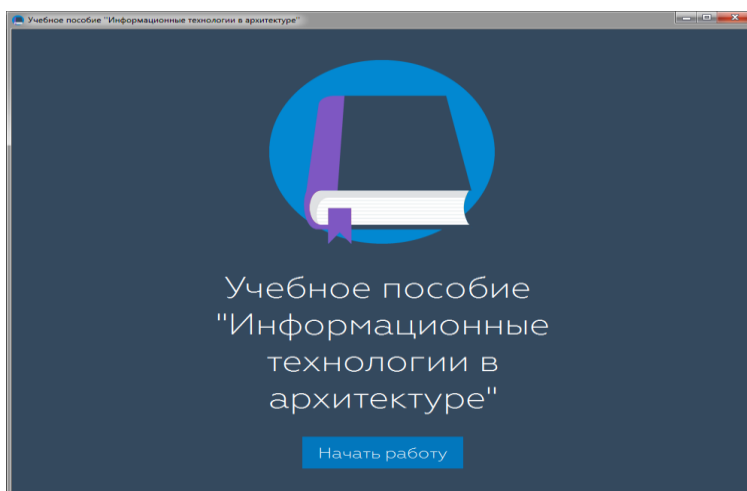
Ключевые слова: информационные технологии обучения, проектирование, электронный учебник, инженер.

Abstract: The article discusses the peculiarities of digital technologies application in training of future project-design engineers. Main functions, methodological and didactic possibilities of e-learning manuals are defined. Stages of the electronic tutorial development are presented. The practical significance of the study lies in the implementation of creating an electronic training manual process. Nowadays the special relevance of the study on digital training manuals development is due to the epidemiological situation in the country.

Keywords: training information technology, design, electronic manual, engineer

Образование на сегодняшний день занимает особое значение в жизни социума. Эта система подвижна, она неоднократно подвергалась изменениям и все еще продолжает совершенствоваться. В настоящее время актуальной и востребованной потребностью образования является поиск новых и более действенных педагогических цифровых технологий обучения. Особенно актуальным это представляется в связи с эпидемиологической ситуацией в стране. Дистанционный формат обучения в вузе не должен снизить уровень подготовки будущих специалистов. В этой связи концепция внедрения цифровых средств обучения рассматривается педагогическим сообществом в числе приоритетных направлений и инноваций.

Одним из наиболее популярных цифровых средств обучения сегодня стали электронные учебные пособия, позволяющие реализовать функции обучения, самообучения, демонстрации изучаемого материала, тренинга в применении изученного материала [1]. Дополнительные функции автоматизированного контроля и самоконтроля являются еще одним значимым достоинством электронных учебных пособий, позволяющих оценить уровень подготовки специалиста, его профессиональную пригодность, качество полученных знаний. В исследовании представлены результаты практической реализации электронного учебного пособия разработанного доцентами кафедры информатики Оренбургского государственного университета (рисунок 1).

Рисунок 1 – Стартовый экран учебного пособия

Дисциплина «Информационные технологии в архитектуре» входит в общепрофессиональный цикл по направлению подготовки 07.03.01 – Архитектура. Целью освоения дисциплины является формирование у студентов компетенций, необходимых для эффективного использования информационных технологий при проектировании и в процессе освоения других общеинженерных и специальных дисциплин. В основу специфики преподавания дисциплины «Информационные технологии в архитектуре» положен аспект интеграции знаний смежных дисциплин с целью их практической реализации по проектированию объектов на основе информационных технологий моделирования, визуализации и имитирования. Каждый проект должен гармонично сочетать в себе форму и содержание, поэтому естественно необходимо воспользоваться той программой, которая оптимизирует процесс разработки проекта, объединяя и реализуя при этом замыслы проектантов и требования к разработке проекта. Поэтому при разработке учебного пособия мы будем прежде всего руководствоваться принципами проектного обучения с использованием компьютерных технологий и возможностью вариативного проектирования виртуального образа объекта.

Развитие индустрии создания электронных учебных пособий в силу их востребованности и социальной значимости обусловлено: возможностью динамического отображения материала; компактностью и мобильностью электронных учебников; удобством и быстротой поиска учебной информации; возможностью объективного контроля и оценки уровня знаний и навыков пользователя в изучаемой области [2].

В исследовании мы исходим из того, что при подготовке бакалавров - архитекторов, проектное обучение предусматривает не только интеграцию знаний, но и применение актуализированных знаний, приобретение личностных «живых» знаний.

Организация проектного обучения на основе электронного учебного пособия должна обеспечивать одновременную реализацию следующих режимов работы:

- 1) поисковую (инициативную);
- 2) обучающую (активную);
- 3) контрольную (тестирующую)[3].

Алгоритмической и программной реализацией является одноуровневая архитектура приложения, сохраняющая промежуточные результаты своей работы в виде файлов двоичных данных на любом запоминающем устройстве. Среди большого разнообразия продуктов для разработки электронных учебных пособий мы остановились на Microsoft Visual Studio. Данное инструментальное средство занимает одно из ведущих мест в программировании и обладает следующими преимуществами:

- имеет более удобный в разработке язык программирования C#;
- позволяет использовать более современные технологии при проектировании и написании программных средств;

– имеет бесплатную для коммерческого использования версию среды разработки.

Основой разработки сценария электронного учебного пособия является структурно-логическая модель, представляющая собой граф, узлы которого соответствуют основным понятиям, знаниям и умениям изучаемой дисциплины, а дуги отображают отношение между понятиями. Данная модель наглядно отображает объем, последовательность изучения материала, является каркасом для создания гиперссылок и может применяться для организации контроля знаний и выбора правильного маршрута обучения [4]. На основе структурно-логической модели производится разбиение текстового материала на логически законченные разделы, разметка текста учебного пособия по разделам, указания желаемых динамических эффектов, цветового выделения важных слов, терминов, выводов, правил для запоминания, указания мест гиперссылок на глоссарий, практическое задание, другие разделы курса.

В ходе проектирования и создания электронного учебного пособия «Информационные технологии в архитектуре» мы руководствовались следующими требованиями:

- учебное пособие должно иметь интуитивно понятную навигацию с возможностью самостоятельного выбора траектории изучения материала;
- учебное пособие должно облегчить усвоение информации за счет обоснованного отбора и структурирования учебного материала;
- за счет включения в учебное пособие информационного, исполнительного, контролирующего, методического блоков должна обеспечиваться результативность усвоения знаний и норм проектной деятельности будущими инженерами.

Алгоритм программы разрабатывался с помощью метода нисходящего проектирования программ и основан на модульном принципе программирования. Первоначально определяются функции программного продукта без реализации их кода и строится архитектура программного продукта. Это дает возможность увидеть будущее приложение хотя и без реализации возложенных на нее функций, что позволяет на раннем этапе проектирования просмотреть будущую программу, оценить, а если нужно, скорректировать структуру всей программы, что позволит избежать переписывания кода программы в будущем [5].

Общий принцип построения алгоритма основан на графическом пользовательском интерфейсе, который предоставляет пользователю следующие возможности:

- обращаться к программному средству путем выбора на экране подходящего графического или текстового объекта;
- осуществлять прямые манипуляции с графическими и текстовыми объектами, представленными на экране [6].

При этом действия пользователя заключаются в выборе пункта меню, вводе числовых данных, в выборе варианта ответа, а программа должна вызывать соответствующую процедуру обработки (рисунок 2).

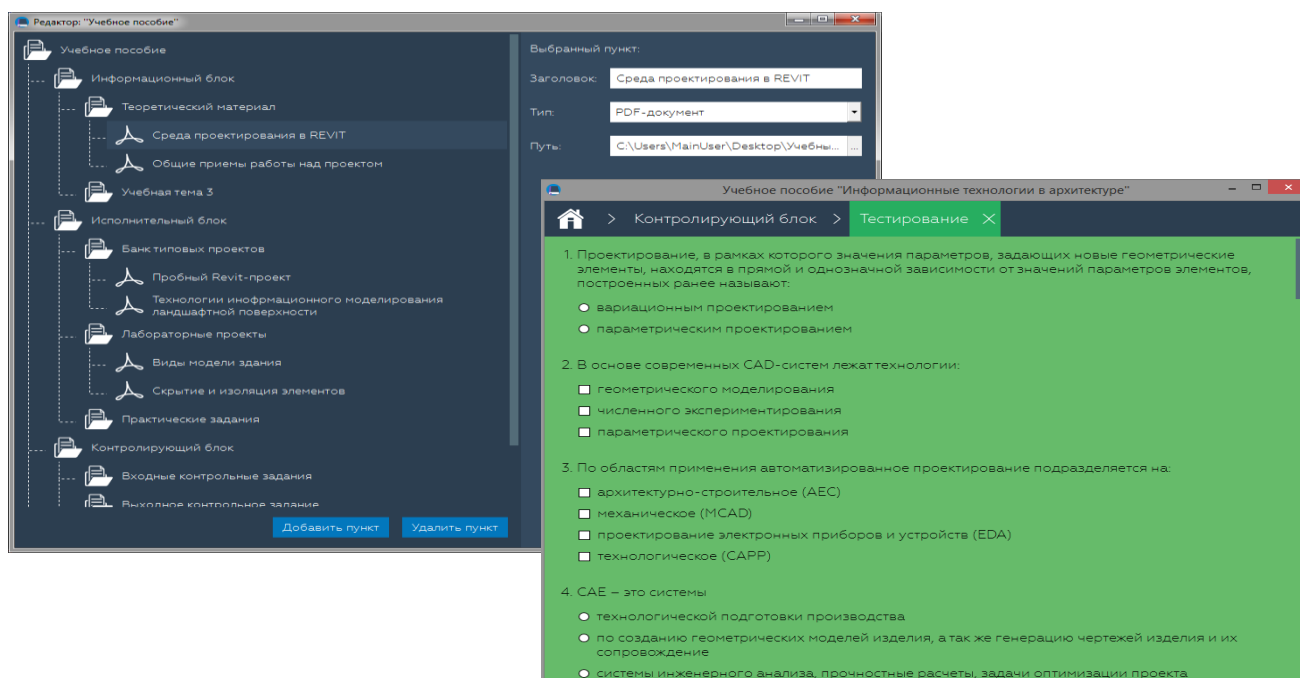

Рисунок 2 – Структура учебного пособия. Тестирующий блок.

Процесс обучения с использованием представленного учебного пособия представляет собой выбор одного из предложенных вариантов, а также вывод на экран всей необходимой справочной и методической информации. Для удобства восприятия процесс обучения разбит на модули, а графический интерфейс построен по принципу «мастера», когда на экране отображается единственный текущий шаг. Перемещение между шагами обучения осуществляется с помощью кнопок «Назад» и «Вперед», а также кнопкой «Домой», которая отображает главное меню. В любом окне диалога, есть пункты меню: «Главное меню» (позволяющий вернуться в главное меню программы), «Параметры» (отображающий на экране текущий выбор), «Методические материалы» (отображающий на экране текст учебного пособия, необходимого для выполнения проектирования) [7].

В процессе тестирования работоспособности электронного учебного пособия и целесообразности использования в учебном процессе установлены необходимость и дидактические возможности обучения будущих инженеров проектной деятельности, которые состоят в развитии различных форм мышления, в создании условий для проявления творческой инициативы по преобразованию проектируемого объекта, в преодолении психологического барьера при реализации самостоятельности, отработке умений и навыков проектной деятельности.

Список использованных источников

1. Кирикова, З. З. Педагогическое проектирование в контексте социального проектирования / З. З. Кирикова, О.В. Тарасюк // Образование и наука.

– 2003. – № 3. – С. 116-130.

2. Колесникова, И. А. Педагогическое проектирование : Учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.А. Колесникова, М.П. Горчакова-Сибирская ; Под ред. И. А. Колесниковой. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 288 с.

3. Галочкин, А. И. Проблемно-модульная технология обучения / А. И. Галочкин, Н. Г. Базарнов, В. И. Маркин, Н. С. Касько – Барнаул, 2004. – 182 с.

4. Миханова, О. П. Особенности модульного обучения информатики / О. П. Миханова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2010. – № 58. – С. 427-431.

5. Красильникова, В. А. Использование информационных и коммуникационных технологий в образовании: учебное пособие / В.А. Красильникова; Оренбургский гос. ун-т. 2-е изд. перераб. и дополн. – Оренбург : ОГУ, 2012. – 291 с.

6. Чарикова, И. Н. Деятельностная эпистемология в обучении автоматизированному проектированию : Учебное пособие [Текст] / И.Н. Чарикова. – Оренбург, ООО ИПК «Университет», 2016.

7. Чарикова, И. Н. Эпистемологические ракурсы проектной деятельности студентов университета [Текст] / С.М. Каргапольцев, И.Н. Чарикова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2016. – № 9. – С. 15-19.

ӘОЖ 004.032.6:004.357:371.3

МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ОҚЫТУ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Амзеева Г.А.

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, Қызылорда қ.,
Қазақстан Республикасы*

Амзеева А.А.

*№233 Ж.Нұрсейітов атындағы орта мектебі, Қызылорда қ., Қазақстан
Республикасы*

Gulnaramzeeva@mail.ru

Аңдатпа: мақалада мультимедиялық технологияның мәні мен негізгі түсініктеріне ізденістер жасалған. Мультимедиялық технологияның оқыту сапасын арттырудағы рөлі көрсетілген. Білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың аспектілері мен білім беруде мультимедия құралдарын пайдаланудың артықшылықтары мен кемшіліктері қарастырылған.

Кілт сөздер: мультимедия, мультимедиялық технология, мультимедия құралдары, мультимедия ресурстары, компьютерлік техника, ақпарат.

Аннотация: в статье указан смысл мультимедийной технологии и их основные понятия. Роль мультимедийного обучения для улучшения учебного процесса. Указаны аспекты в

использовании информационно-коммуникационных технологии и плюсы и минусы мультимедийных инструментов.

Ключевые слова: мультимедиа, мультимедийные технологии, мультимедийные средства, мультимедийные ресурсы, компьютерная техника, информация.

Abstract: The article indicates the main purpose of multimedia technology and its basic concepts. The role of multimedia education in order to improve the learning process. Aspects in the use of information and communication technologies and the pros and cons of multimedia tools are indicated.

Keywords: multimedia, multimedia technologies, multimedia tools, multimedia resources, computer technologies, information.

Тұңғыш Елбасымыздың халыққа арнаған «Төртінші өнеркәсіпті революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты жолдауында жоғары оқу орындары алдына цифрлық білім беру ресурстарын дамыту міндетін қойып, цифрландыру кәсіпорындар мен жалпы елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыруда, сондай-ақ халықтың өмір сапасын жақсартуда аса қажет екенін айтқан болатын [1]. Қазіргі таңда дидактикалық оқыту жүйелерін қалыптастырудың перспективалық бағыттарының бірі - мультимедиялық технологияларды оқыту үдерісінде пайдалану болып табылады.

Оқытуда мультимедиялық технологияларды пайдаланудың теориялық және практикалық аспектілерін Ю.Н.Егорова, дидактикалық аспектілерін Н.В.Клемешова, тұжырымдамалық аспектілерін О.Г.Смолянинова, жоғары оқу орындарында студенттердің өзіндік жұмыстарын дамытудағы мультимедияның мүмкіндіктерін Д.Э.Френки, студенттердің болашақ кәсіби іс-әрекетінде мультимедиялық технологияларды пайдалану даярлығын қалыптастыру мәселелерін О.Г.Смолянинова, О.В.Лобач, А.И.Гридюшко, Е.А.Шипнягова, жоғары оқу орындары оқытушыларының оқу-әдістемелік іс-әрекетінде мультимедияны пайдалану әдістемесін Т.Ю.Волошинова, А.Г.Казаков зерттеді [2]. Білім беру жүйесінің жаңа талаптары мен жоғарыда атап кеткен ғалымдар еңбектерінің нәтижелерін ескере отырып, үздіксіз білім беру жүйесін жетілдіру бағыттарының бірі ретінде мультимедиялық технологияларды қолдану бүгінгі күннің басты талабы екендігін атап өту керек.

Компьютерлік техниканың дамуы көзқарасы тұрғысынан, аппараттық жасақтамада сипаттамалық ерекшелігі салыстырмалы түрде жаңа болып саналатын ақпараттың әр алуан түрін өңдеу мен ұсыну мүмкіндігі бар құралдар тобын ерекше бөліп қарастыруға болады. Шындығында, соңғы жылдары осындай құралдардың қатарына мультимедия құралдары санатына қосылған дыбысты, фотоны және бейне кескінді жазу мен жаңғыртуға арналған құрылғылар да жатады. Егер де жақын арада иістерді сандық өңдеуге арналған құрылғылар пайда болып және кеңінен таралып жатса, онда бұл құрылғылар да мультимедия құрылғыларының тобына жатқызылатын болады.

Барлық мультимедия (ағылшын сөзі multimedia латын сөзінен алынған: multum – көп және media, medium – орта, құралдар) – зерттелетін объектілерді, құбылыстар мен оқиғаларды бейнелеу тәсілдерінің бай жинағы. Мультимедия өнімдері ақпараттың сан алуан түрін: компьютерлік мәліметтерді, теле және бейне ақпаратты, сөз бен әуенді қолданады. Ақпаратты тіркеу мен жаңғыртуда

компьютермен басқарылатын теледидардың, магнитофонның, HiFi – аудиожүйенің, жинақы дискілер (CD) ойнатқышының әр алуан түрлі техникалық құралдарын пайдалануға болады. Мультимедия құралдары өзінің табиғаты бойынша интерактивті, яғни мультимедия өнімдерінің көрермені мен тыңдаушысы ешқашанда енжар болып қалмайды. Мультимедия оқытудың сапасын арттырады және үйренушінің назарын аударуға мүмкіндік туғызады. Қазіргі заманғы техникалық құралдар компьютерлік имитация түріндегі ойын-сауықтарды және физикалық бақылауға мүмкін емес құбылыстарды, мысалы, жердің ішкі қабаттарында, машина ішіндегі механизмдерде, ғарышта болып жатқан құбылыстарды көрсетуге арналған оқу құралдарын әзірлеуге мүмкіндік береді[3].

Информатиканың зерттеу пәні болып саналатын ақпарат түрлерін (типтерін) және оны ұсыну тәсілдерін білмейінше, мультимедия құралдарының ерекше сипатын түсіну мүмкін емес. Жоғары оқу орындарының оқыту үдерісінде мультимедия құралдарын пайдаланудың ерекшеліктерін оқып білу үшін біз мәні бар ақпаратты топтастырудың негізгі аспектілеріне ғана тоқталамыз.

Ақпаратты топтастырудың бірнеше критерийі бар. Қабылдау түрлері бойынша барлық ақпаратты үш топқа бөлуге болады:

1. Мәтінді, графикалық кескіндер мен суреттерді, фотографияны, мультфильмдерді, бейнефильмдерді қамтитын көру немесе көрініс ақпараты деп аталатын, адамның көруімен қабылданатын ақпарат;

2. Еркін ызыңдарды, әуендік жаңғыртуларды, сөзді қамтитын дыбыстық ақпарат деп аталатын, адамның есту аппаратымен қабылданатын ақпарат;

3. Арнайы техникалық құралдар көмегімен жұмыс істеу кезінде адамның сенсорлық жүйесімен қабылданатын сенсорлық немесе тактильдік ақпарат.

Осы аталған ақпараттың барлық түрін басқа критерий бойынша да топтастыруға болады. Олардың бірі ақпаратты адамның қабылдау тәсілі болып саналады. Осыған байланысты білім алушыларға келетін ақпараттың барлығын топтастырылған және тура ақпарат деп бөлуге болады[4].

Топтастырылған ақпарат, бұрындары меңгерілген ақпараттың ықпалымен адамда туындайтын, қабылдануы топтастыруға негізделген ақпарат ретінде анықталады. Топтастырудың мұндай амалы кезінде ақпараттың бұл түріне, сөзді және де суреттерді жатқызуға болады.

Сонымен, мультимедия ұғымы, жалпы мультимедия құралдары, бір жағынан, әр алуан типті ақпаратты компьютерлік өңдеумен және ұсынумен тығыз байланысты болса, екінші жағынан, білім берудің тиімділігіне айтарлықтай ықпал ету мультимедия құралдары қызметінің негізіне жатады.

Мультимедияның тағы бір ерекше артықшылығы оның анимациялылығы болып саналады. Демек, мультимедияның оқыту үдерісіндегі орны ерекше деп айтуға болады.

Мәселен, бейнефильмдерді сақтауға, өңдеуге және жаңғыртуға мүмкіндік тудыратын мультимедия құралдарының пайда болуы білім алушыларға көрсетілетін бейнефильмдердің үзінділері бар және оқытуға пайдаланылатын компьютерлік бағдарламаларды дайындауға қол жеткізді. Бұл өз кезегінде сабақтарды өткізудің жаңа әдістемелік сценарийлерін тудырды да, білім алушылар компьютермен жұмыс істей отырып, оқу уақытының бір бөлігін, оқып білу мақсаты көзқарасы тұрғысынан, маңызды болып саналатын бейне үзінділерді көруге арнайды. Оны көшірмелеп алу және түсіндірмелер енгізу қажеттілігі туындаса, білім алушылардың фильм кадрларын тоқтату мүмкіндігі пайда болады [5].

«Мультимедия» ұғымын да анықтайтын әр түрлі бірнеше мағыналы мынадай объектілерден тұрады. Мультимедия – бұл:

- Типі әр түрлі ақпаратты өңдеу мен ұсыну технологиялары негізінде әзірленген ақпараттық ресурстар;
- Ақпаратты өңдеу мен ұсынуға байланысты жұмыс істеу типі әр түрлі компьютерлік бағдарламалық жасақтамалар;
- Көмегімен типі әр түрлі ақпаратпен жұмыс істеуге мүмкін болатын компьютерлік аппараттық жасақтамалар;
- Типі әр түрлі ақпаратты өңдеу құралдарын дайындау, жұмыс істеу және қолдану ретін сипаттайтын технологиялар;
- Типі әр түрлі дәстүрлі статикалық көрінерлік ақпаратты да (сөз, әуен, бейне үзінділер, анимация және т.б.) өзіне қамтитын ақпараттың ерекше қорытынды түрі.

Графикалық, дыбыстық, фото және бейне ақпараттың бір мезгілде әсер ету есебінен ақпараттандыру құралдарында мультимедияны қолданудың арқасында мұндай құралдар үлкен сезімдік ықпалға және оқу әлеуетіне ие болады, өйткені ақпарат әр түрлі қабылдау арнасына келеді. Әркімнің ақпаратты қабылдауы әр түрлі: кейбіреулер тікелей оқығанды, енді бірі тікелей тыңдағанды, ал үшіншісі бейнені қарағанды қалайды[6].

Мультимедия технологиялары ақпараттың көптеген түрін мағыналы және үйлесімді түрде кіріктіруге мүмкіндік туғызады. Бұл компьютер көмегімен ақпаратты мынадай әр түрлі формада ұсынуға мүмкіндік туғызады:

- Сканерленген фотографияны, сызбаларды, карталар мен слайдтарды қамтитын кескіндер;
- Дауыстың дыбыстық жазбалары, дыбыстық әсерлер мен әуен;
- Бейне, күрделі әсерлі бейне;
- Анимация мен анимациялық имитация.

Білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың тиімді жақтары өте көп (оның қатарына, әрине, мультимедия да жатады). Негізгі аспектілеріне мыналар жатады:

- Білім мазмұнын таңдау мен қалыптастырудың әдістері мен технологияларын жетілдіру;
- Информатика және ақпараттық технологиялармен байланысты жаңа мамандандырылған оқу пәндері мен оқыту бағыттарын енгізу;

- Қосымша құлшыныс механизмдерін пайдалана отырып, оқытуды даярлау мен саралау есебінен оқытудың тиімділігін арттыру;
- Оқыту үдерісінде өзара әрекеттің жаңа формасын ұйымдастыру;
- Білім алушылар мен оқытушы іс-әрекеттерінің мазмұны мен сипатын өзгерту[7].

Жоғары білім беруде бұдан басқа мультимедия құралдарын пайдаланудың артықшылықтары қатарына мыналарды жатқызуға болады:

- Оқыту үдерісінде білім алушылардың қабылдауына бірнеше арнаны бір мезгілде пайдалану, осының есебінен бірнеше әр түрлі сезім мүшелеріне жеткізудің ақпараттың бірігуіне қол жетімділігі;
- Күрделі, қымбат немесе қауіпті шынайы тәжірибелерді моделдеу мүмкіндігі;
- Үрдістерді динамикалық көрсету есебінен ақпарат көзін көрінерлік ету;
- Микро және макроәлемінің нысандары мен үрдістерінің көрінерлік ету;
- Оқытылатын материалды кеңінен оқулық, қоғамдық, тарихи мәтін мәнге көмкере отырып және когнитивтік құрылымды дамыту мен түсініктеме беру мүмкіндігі.

Жеке тұлғаландыру оқытушы мен білім алушының, білім алушылардың бір-бірімен бетпе-бет қарым-қатынас жасауын шектейді де, оларға «компьютермен сұхбаттасу» түріндегі қарым-қатынасты ұсынады. Білім алушы кәсіби тілде сұхбаттық қарым-қатынастың, ойын қалыптастыру мен тұжырымдаудың жеткілікті практикасын ала алмайды.

Ақырында, компьютерлік техниканы шамадан тыс және қажетсіз пайдалану білім беру үдерісі қатысушыларының денсаулықтарына теріс әсер етеді [8].

Аталған мәселелер мен қарама-қайшылықтар оқытуда мультимедия құралдарын пайдалану «неғұрлым көп болса, соғұрлым жақсы» қағидасы бойынша жоғары білім беру жүйесінің тиімділігін нақты арттыруға жеткізе алмайтындығының дәлелі болып табылады.

Сонымен, кең мағынада «мультимедия» термині (бір мезгілде оқырман да, тыңдаушы да, көрермен де бола алатын) пайдаланушыға аса тиімді ықпал ету мақсатымен әр түрлі бағдарламалық және техникалық құралдарды пайдаланатын ақпараттық технологиялар құрамын білдіреді. Мультимедия технологиясы білім беру іс-әрекетінің әртүрлі салаларына күн сайын барынша еніп жатыр. Бұған қоғамда жаппай ақпараттандыруға байланысты сыртқы факторлар да, білім беруді ақпараттандырудың мемлекеттік және мемлекет аралық бағдарламалардың қабылданумен, білім беру мекемелеріндегі қазіргі заманғы компьютерлік техникамен бағдарламалық жасақтаманың таралуымен, ақпараттандырудың қажетті тәжірибелердің пайда болуымен байланысты ішкі факторлар да мүмкіндік туғызады. Көптеген жағдайда мультимедия құралдарын пайдалану педагогтардың еңбегін қарқынды етуге, сондай-ақ білім алушыларды оқытудың тиімділігіне оң ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Төртінші өнеркәсіпті революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы.- 2018 жылғы 10 қаңтар.
2. Егорова Ю.Н. Теоретические и практические аспекты мультимедиа-технологии: монография.- Ч.: НАНИ ЧР.-2000.-189 с.
3. Косенко И.И. Изучение мультимедии в процессе подготовки учителя информатики: дисс.канд.пед.-Москва, 1999.-119 с.
4. Вернер И. Все о мультимедии. Уч.пособие.-Киев: ВНУ,1996.-157 с.
5. Досжанов Б.А. Тұлғаның танымдық іс-әрекетін мультимедиялық технологияларды пайдалану арқылы дамыту. Қ.А.Яссауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университетінің хабаршысы.-Түркістан, 2007.-№3.-176-180 б.
6. Досжанов Б.А. Мультимедиа және оның техникалық құрамы. Оқу құралы.- Қызылорда: ҚМУ, 2004.- 81 б.
7. Аяжанов С.С., Сатымбекова С.Б. Компьютерлік желілер. Оқулық / Оқулық / Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011. – 239б.
8. Бастауыш сыныпта оқыту тиімділігін арттырудағы мультимедиялық технология құралдарының маңызы //«Білім беру жүйесін трансформациялау тұрғысындағы әлемдік білім саясаты» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. – Алматы-Москва, 2006. –Т.2. 135-140 б.

ӘОЖ 001.76

БҮГІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЦИФРЛАНДЫРУ МҰҒАЛІМНІҢ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ҚЫЗМЕТІ

Айтжанова Акзада Жанабайқызы

*Шалқар ауданы, Байқадам селосы «Қорғантұз ЖОББ» КММ,
Өзін-өзі тану пәні мұғалімі*

Аннотация. На сегодняшний день концептуально ведется система образования по трем основным направлениям: цифровизация образовательного процесса, цифровой образовательный контент, цифровизация управления образованием. Цифровизация школьного образования в Казахстане является одной из главных тенденций в процессе его реформирования. Видение будущих школ во многом связано с постепенным переходом всех дисциплин к системе облачного образования. Мы говорим о онлайн учебниках и виртуальных лабораториях, о содержании открытого образования, гибком и индивидуальном подходе к каждому участнику. Домашнее задание учащиеся могут работать вместе в режиме онлайн.

Ключевые слова: информационный, компьютерный, педагогический, творческий, учитель.

Summary. Today, the education system is conceptually conducted in three main areas: digitalization of the educational process, digital educational content, and digitalization of education management.

Digitalization of school education in Kazakhstan is one of the main trends in the process of its reform. The vision of future schools is largely related to the gradual transition of all disciplines to the cloud education system. We are talking about online textbooks and virtual laboratories, the content of open education, flexible and individual approach to each participant. Homework students can work together online.

Keywords: informational, computer, pedagogical, creative, teacher.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқына «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты жолдауында: «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Бүгінгі таңда тұжырымдамалық түрде білім беру жүйесі негізгі үш бағыт бойынша жүргізілуде: білім беру үдерісін цифрландыру, цифрлық білім беру контенті, білім беруді басқаруды цифрландыру. Қазақстанда мектептік білім беруді цифрландыру оны реформалау үрдісіндегі басты тенденциялардың бірі болып табылады. Болашақ мектептерінің көрінісі көбінесе барлық пәндердің бұлтты білім беру жүйесіне біртіндеп көшуімен байланысты. Біз онлайн оқулықтар мен виртуалды зертханалар туралы, ашық білім беру мазмұны, әрбір қатысушыға икемді және жеке көзқарас туралы айтып отырмыз. Үй тапсырмаларын оқушылар онлайн режимінде бірге жұмыс істей алады. Мектеп кітапханалары ақпараттық және компьютерлік орталықтарға айналды. Сондықтан әрбір қазақстандық сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек.

Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға асуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында», - деген болатын. Дүниежүзілік экономикалық форум ХХІ ғасырдағы табысты адамның білімі мен іскерлігінің он алты түрін – командадағы жұмыс дағдылары, көшбасшылық қасиет, бастамашылық, ІТ құзыреттілік, қаржылық және азаматтық сауаттылық және т.б. – атап өткен.

Кемел ел келешегі - жас ұрпаққа сапалы, бәсекеге қабілетті, өнегелі тәрбие мен білім беру, оқушылардың мектепте алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдану дағдыларын қалыптастыру - бүгінгі күннің басты талабы. Әр оқушыны оқыту, тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек.

Оқушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің қабілетіне, оның құзыреттілігіне байланысты. Мұғалім оқушылар үшін қандай да бір пән бойынша білім беретін жан ғана емес, сондай-ақ олардың оқудағы еңбегін қызықты, тиімді ұйымдастыра алатын, оларға үлгі болатын ерекше тұлға болуы керек. Жаңа заман мұғалімнен күнделікті оқушылармен қарым-қатынас барысында әрбір жағдаят үстінде ерекше білім деңгейін көрсетуді және шығармашыл шешім қабылдай алуын талап етіп отыр. Мектептерді цифрландыру осы үрдіске қатысатын барлық ойыншыларға: оқушыларға, олардың ата-аналарына, мұғалімдеріне, білім беру жүйесінің әкімшіліктеріне ыңғайлы және тиімді құралдарды жасауды білдіреді. Сонымен қатар, оқу үдерісін цифрландыру, адамның адамдық қарым-қатынасының

оңтайлы теңгерімі және виртуалды ортада нақты және цифрлы әлемді синтездеудің бір түрі болып табылатыны маңызды.

Қазіргі заманның мұғалімі жаңашыл, икемді, өзгерісті тез қабылдай алатын, жан-жақты, жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды меңгерген болуы керек.

Білім берудегі жаңғырту мен инновациялық үрдістердің жалғасуына ықпал етудің маңызды факторының бірі - мұғалімнің кәсіби шеберлігі. Солай бола тұра «кәсіби шебер» түсінігіне пәндік, дидактикалық, әдістемелік, психология-педагогикалық білім мен дағды ғана емес, педагогтің жеке тұлғалық әлеуеті, кәсіби құндылықтары да жатады.

Білім мазмұнын жаңарту тікелей шығармашылық ізденістегі мұғалімнің кәсіби шеберлігіне байланысты. «Мұғалім көп әдісті білуге тырысуы керек.

Оны өзіне сүйеніш, қолғабыс нәрсе есебінде қолдануы керек», - деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қазіргі заман талабына сай білім беру мәселесі сол қоғам мүддесіне сай болуы керек. Өз ісінің шебері ғана жоғары жетістіктерге жетеді. Қазіргі таңда пәнді жақсы, терең білетін, күнделікті сабақтағы тақырыпты толық қамтитын, оны оқушыға жеткізе алатын, әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды білу іскерлігі, оқытудың дәстүрлі және ғылыми жетілдірілген әдіс-амалдарын, құралдарын еркін меңгеретін, оқушылардың пәнге қызығушылығын арттыра отырып дарындылығын дамытудағы іздену-зерттеу бағытындағы тапсырмалар жүйесін ұсыну өмір талабы. Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты -білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериалды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әр құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді.

Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу. ХХІ ғасырдың икемділігі мен құзыреттілігіне келсек, олар бастауыш мектептен бастап барлық білім беру қызметінде қалыптастырылуы керек. Білім беруді цифрландырудың, атап айтқанда жалпы білім беру жүйесінің іске асуының кейбір аспектілеріне тоқталайық. Соңғы уақытта жеке тапсырмалардан бастап тағайындалған құзыреттерді қалыптастыру үшін толық курстар мен модульдерге дейін ашық жалпы білім беру, жалпы дамудың онлайн-ресурстарын құру және пайдалану үдерісі белсенді түрде жүргізілуде. Онлайн курстардың бірыңғай платформасы баршаға ақпараттық ағындарға жылдам бейімделуге, ақпаратты бағалауға, ерекше жағдайларда шешімдер қабылдауға, бір сөзбен айтқанда, ХХІ ғасырдағы дағдыларды игеруге мүмкіндік береді. Жаңа білім беру бағдарламасы сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) үйретеді. Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі «шиыршық» қағидатымен беріледі, бағалау жүйесі де өзгереді.

Жаңартылған білім беру бойынша критериалды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Бұл бағалау түрлері баланың жан-жақты ізденуіне ынталандырады. Бұл бағалау жүйесінің артықшылығы - баланың ойлау қабілетін дамытып, ғылыммен айналысуына ықыласын туғызады. Қалыптастырушы бағалау күнделікті оқыту мен оқу үдерісінің ажырамас бөлігі болып табылады және тоқсан бойы жүйелі түрде өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау үздіксіз жүргізіле отырып, оқушылар мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді және балл не баға қоймастан оқу үдерісін түзетіп отыруға мүмкіндік береді. Жиынтық бағалау оқу бағдарламасынның бөлімдерін (ортақ тақырыптарын және белгілі бір оқу кезеңін (тоқсан, оқу жылы, орта білім деңгейі) аяқтаған оқушының үлгерімі туралы ақпарат алу мақсатында балл және баға қою арқылы өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау барлық пәндер бойынша қолданылады.

Кіріктірілген білім беру бағдарламасында қазақ тілі пәнінің берілу жайы да өзгеше. Бағдарлама оқушының төрт тілдік дағдысын: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым жетілдіруге бағытталған. Бұл төрт дағды оқу жоспарында «Шиыршық» әдісі бойынша жыл бойына бірнеше рет қайталанып отырады және сынып өскен сайын тілдік мақсат та күрделене түседі.

Заманауи талап бойынша дарынды балаларға білім беретін мамандандырылған мектеп мұғалімдерінің ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану жөнінде кәсіби құзыреттіліктерін арттыруға ұмтылдыру мақсатында мектептерде жүйелі жұмыс жүргізіледі. Ақтөбе қаласы, №30 орта мектеп мұғалімдері, іс-тәжірибеде ақпараттық-коммуникациялық технологияны, атап айтқанда Google формаларын, Kahoot, Plickers бағдарламаларын тиімді қолдануда.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды оқытуда пайдаланудың көрсетілім, модельдеу, бағалау мен талдау, ұсыну, қайталай ұсыну және қарым-қатынас, тестілеу және растау сияқты үлгілерімен танысады; өз іс-тәжірибесімен байланыстырып, өзін-өзі реттеу үдерісі жүзеге асады; өз бойларында технологиялық, педагогикалық және пәндік білімдерді ұштастыруға ұмтылады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану құзыреттілігі базалық АКТ дағдылар негізінде құрылады және жұмысқа, қарым-қатынасқа, бос уақытқа арналған технологияларды дұрыс шығармашылықпен қолданудан тұрады. Білім алушылар өздерінің АКТ бойынша дағдыларын білім алу процесіндегі барлық оқу пәндері арқылы дамытады, яғни ақпаратты табу, құру, мәліметтермен, идеялармен алмаса отырып, кең спектрлі жабдықтар мен қосымшаларды пайдалану арқылы бірлесіп қызмет жасау барысында өзінің жұмысын бағалайды және жетілдіреді.

Мектепте АКТ-ні мультимедиялық құралдарды пайдалануға қойылатын талаптар: дерекқордан және интернеттен ақпаратты іздеу, табу; сандық,

интернет жүйелері арқылы алынған ақпараттарды өңдеу және оның нақтылығын, сенімділігін, құндылығын бағалай алу; сандық, мәтіндік және визуалдық ақпаратпен және дерекқормен, оның ішінде гиперсілтемелерді, электрондық кестелерді, графикалық және басқа да қосымшаларды пайдаланып жұмыс істеу арқылы мәліметті жүйелеу; заңдылықтар мен үрдістерді зерттеу; модельдер мен модельдеуді пайдалану мүмкіндіктерін зерделеу, сонымен қатар жылжымайтын және қозғалыстағы бейнелерді, дыбыстарды және мәтіндерді мультимедиалық таныстырылымдар құру үшін біріктіру, басқа нұсқаларды зерделеуде, нақтылауда және нәтижелерді жақсартуда сандық ақпараттың икемділігін толығымен пайдалану; электронды байланыс арқылы басқа білім алушылармен және оқытушылармен ынтымақтаса онлайн форумдарға, виртуалдық оқыту орталарына қатысып, қарым-қатынас жасау және ақпарат алмасу; интерактивті тақтаны белсенді оқытуға техникалық қолдау көрсету мақсатында қолдану; аяқталған жұмыс бойынша мектептің шеңберінде немесе одан тыс жерде мультимедиялық таныстырылым жасау болып табылады.

Қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Мемлекет басшысы атап көрсеткендей, елді цифрландыру – бұл мақсат емес, бұл – Қазақстанның абсолюттік артықшылыққа қол жеткізу құралы. Бүкіл процесс жүйелілікті, реттілікті және кешенді тәсілді талап етеді. Білім сферасындағы цифрландырудың ең басты міндеті – білім беру сапасын арттыру, яғни халықаралық дейгейде әртүрлі салаларда, оның ішінде «жасанды интеллект» және «ауқымды деректер» жасау саласында бәсекеге қабілетті Ел жастарын дайындау. Қорыта айтқанда, жаңа бағдарламаның мәні - баланың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде пайдалана білуі керек. Оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек.

Жаңартылған білім беру мазмұнын тиімді жүзеге асыруда мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің маңызы зор болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты жолдауы, 2017.
- 2.Білім берудегі ақпараттық және коммуникациялық технологиялар: монография / Под.редакциясымен: Бадарча Дендева - М.: ИИТО ЮНЕСКО, 2013. - 320 бет.
- 3.2017-2018оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы Әдістемелік нұсқау хат.
- 4.Байкенова Б.А., Ислямова С.А. Оқыту үшін бағалауды жүзеге асыру. Оқыту үшін бағалау жолын жүзеге асыруды оқыту платформасы қалай жеңілдетеді

алады? - Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015.

ӘОЖ 021.81

ҮШТІЛДЕ ОҚЫТУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДА САНДЫҚ БІЛІМ РЕСУРСТАРЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Мамирова Анаргүл Байсултановна

*Ақтөбе облысы, Темір ауданы, Шұбаршии жалпы орта білім беретін мектебі,
география пәні мұғалімі*

Аннотация: В статье раскрывается проблема перехода к системе трехязычного образования, которая в настоящее время является одной из самых актуальных проблем в сфере образования, связанных с развитием общества. За основу будет заложена государственная программа развития образования на 2011-2020 годы. На основе трехязычного обучения развиваются коммуникативные навыки учащихся, расширяются возможности вхождения в информационное пространство, повышается конкурентоспособность. Одной из актуальных в настоящее время проблем является разработка и внедрение в учебный процесс лучших образовательных ресурсов и технологий для вхождения в мировое образовательное пространство и подготовка новых специалистов, свободно владеющих тремя языками. Цифровые образовательные ресурсы являются одним из комплексов системы электронного обучения, определяющих содержание образования. Обучение через цифровые образовательные ресурсы позволяет учащимся быстро и легко понять тему, самостоятельно повторять пройденные темы и свободно владеть языками.

Ключевые слова: общество, мир, цифровой, образовательный, ресурс, качество.

Annotation. The article reveals the problem of transition to the system of trilingual education, which is currently one of the most pressing problems in the field of education related to the development of society. It will be based on the state program for the development of education for 2011-2020. On the basis of trilingual education, students' communication skills develop, opportunities to enter the information space expand, and their competitiveness increases. One of the current problems is the development and implementation of the best educational resources and technologies in the educational process for entering the world educational space and training new specialists who are fluent in three languages. Digital educational resources are one of the complexes of the e-learning system that determine the content of education. Learning through digital educational resources allows students to quickly and easily understand the topic, repeat the topics themselves, and be fluent in languages.

Keywords: society, world, digital, educational, resource, quality.

Қоғамның дамып өркендеуіне байланысты қазіргі таңда білім саласында ең өзекті мәселенің бірі әлемдік білім кеңістігіне жол ашатын үш тілде білім беру жүйесіне көшу болып отыр. Үштілді меңгеру дәрежесі сол адамның немесе бүтіндей халықтың өмір сүрген тілдік ортасы, әлеуметтік, экономикалық, мәдени өмірі, тұрмыс-тіршілігі секілді көптеген факторларға байланысты [1:14]. Көптілді меңгерген адам әуелі өз тілінде ой қорытып, туған халқына өнеге болып, өзге жұртпен бәсекеде ырықты орынды иеленіп, сан мәдениетті санасына салып сараптай алса, онда ол өз өмірін қалай да мағыналы өткізетін айтулы тұлға болып жетілері қақ. Сондықтан қазіргі қоғамда көп тілді болу әр адамды кең өріске, тың өмірге бастайтын жол болып есептелмек. Көптілді білім

- мәдениетті тұлғаны қалыптастырудың өзегі. Бүгінгі таңда көп тілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беретін қажеттілік.

«Қазақстан әлемде тұрғындары үш тілді қатар қолданатын, яғни қазақ тілі- мемлекеттік тіл, орыс тілі-халықаралық тіл ретінде, ағылшын тілі- әлемдік экономиканың жетістікті интеграциясы ретінде, жоғары білімді елдер қатарында қабылдануы тиіс»- деді Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев [2]. Қазіргі білім беру жүйесінде көп тілділікті оқыту мен дамытуда Қазақстан Республикасының «Тіл туралы» Заңы, «Тілдердің үштұғырлылығы» мәдени жобасы, «Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы №1118 Жарлығымен бекітілген білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы» басшылыққа алынуда. Үш тілде оқыту негізінде оқушылардың коммуникативтік дағдылары дамып, ақпараттық кеңістігіне ену мүмкіндіктері кеңейіп, бәсекеге қабілеттілігі артады.

Тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын үш кезеңде жүзеге асырылу жоспарланған: 2011-2013 жылдарға белгіленген бірінші кезеңінде тілдерді қолдану мен одан әрі дамытудың нормативтік құқықтық және әдіснамалық базасын жетілдіруге бағытталған іс-шаралар жиынтығын өткізу белгіленген; 2014-2016 жылдарға арналған екінші кезең аясында мемлекеттік тілді меңгеру мен қолдану саласында жаңа технологиялар мен әдістерді енгізу бойынша іс-шаралар кешенін жүзеге асыру, сондай-ақ тілдік көп түрлілікті сақтау жоспарланған; 2017-2020 жылдары, яғни үшінші кезеңінде қоғамдық өмірдің барлық саласында мемлекеттік тілдің қажеттілік деңгейі, оның тиісті қолданылу сапасы мен басқа тілдердің ұстанымын одан әрі сақтай отырып, оны меңгеру деңгейіне жүйелі мониторинг жүргізу арқылы нәтижені бекіту жүзеге асырылады[3]. Бүгінде аталған бағдарламаның екі кезеңі жүзеге асырылып, түпкі нәтижені көрсететін үшінші, негізгі кезеңі басталды. Алдағы екі жылда үш тілді білім беру жүйесін енгізу үшін ұстаздарды қажетті біліммен даярлау, оқу орындарын оқыту құралдарымен қамтамасыз ету сияқты барлық қажетті жағдайлар жасалынып жатыр. Сандық білім беру ресурстары осы мәселелерді шешуде маңызды құралдардың бірі. Сандық білім беру ресурстары әсіресе география пәнін оқытуда аса қажет. Себебі жердің көлемі мен пішіні, оның географиялық маңызы, жер шарының халқы, адамзаттың негізгі нәсілдері, Қазақстанның географиялық жағдайының алуан түрлілігі мен жер аумағының біртұтастығы және әлемдегі орны туралы білімді меңгеру, саусақ қимылымен түсіндіру мүмкін емес.

Қазіргі таңда сандық білім беру ресурстары пәндер бойынша құрастырылып, оқу жүйесіне енгізіліп жатыр. Алайда құрастырылған сандық білім беру ресурстары мектепте оқытылатын пәндер бойынша тақырыптарды қамтығанымен әлі де толықтырулар мен түзетулерді қажет етеді. Осыған орай география пәні бойынша сандық білім беру ресурстарын жалпы білім беретін мектептің оқу жоспарына сай әзірлеп, қолданысқа енгізу өзекті мәселелердің бірі болғандықтан, енді осы мақсатта жұмыстар атқарылуда. Сандық білім беру

ресурстары арқылы оқыту оқушылардың пәнге деген қызығушылықтарын арттырумен қатар үш тілді еркін меңгеруіне, өтілген материалдарды толық игеруіне жағдай жасайды. Сандық білім беру ресурстары білім беру мазмұнын анықтайтын электрондық оқыту жүйесі кешендерінің бірі [5:34].

Білім берудің жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін, оқу үдерісінде өскелең ұрпақтың сандық білім беру ресурстарын белсенді қолдану, бүгінгі таңда педагогикалық қоғамдастықтың алдындағы өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Сандық білім беру ресурстары - мультимедиалық дыбысталған презентациялар, сандық форматқа айналдырылған мәтіндер, интерактивті тапсырмалар мен білгілі бір тапқырып бойынша тестілеу бағдарламалары түріндегі интерактивті кешен.

Сандық білім беру ресурстары арқылы оқыту оқушылардың тақырыпты тез, әрі оңай түсінуіне, өткен тақырыптарды өз бетінше қайталап отыруына жағдай жасайтындықтан оны құрастыруда мыналарды ескерген жөн:

- ✓ Оқу материалы жоспарға сай болып, мазмұны ғылыми тұрғыда оқушының жас ерекшелігіне сай берілуі керек;
- ✓ Берілген ақпараттар оқушының өзіндік ұстанымын қалыптастыруға бағытталған болуы керек;
- ✓ Мәліметтер қысқа да, нақты түрде берілгені жөн;
- ✓ Ақпараттар жылдам табылуы керек;
- ✓ Оқушылардың логикалық ойлауын, интеллектуалдық потенциалын және шығармашылық белсенділігін дамытуды жетілдіретін материалдармен қамтамасыз етілген болуы керек;
- ✓ Тақырыпқа сәйкес өзін-өзі тексеру, қорытынды бақылау сұрақтары болғаны жөн.

Сонымен қатар сандық білім беру ресурстарында (СБР)иллюстрациялар, бейнематериалдар мен анимациялар, тест тапсырмалары, жаттығулар қолданылады. Сандық білім беру ресурстарын сабақтың барлық кезеңдерінде және сабақтан тыс уақыттарда қолдануға болады.

Әдебиеттер:

1. Солташұлы Ы. Заман Талабы – көптілді болу. // Ақиқат. 26 қараша- 2012. № 11. 14-15 б.
- 2.Қазақстан Республикасы Президентінің Ресми сайты.http://www.akorda.kz/kz/category/poslaniya_narody.
3. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы /Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы №1118 Жарлығы. 7желтоқсан, 2010.
4. Сағадиев Е. Үш тілді оқыту – жаңа министрдің жаңалығы емес, елбасының тапсырмасы. /<http://qamshy.kz/home/show/6240> 22-сәуір 2016.
5. Образовательные ресурсы сети Интернет: Каталог / Под ред. А.Н. Тихонова. – М., 2006. -58 с.

**МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ІТ ДАҒДЫЛАРЫН STEAM ОҚЫТУ
ТӘСІЛІ АРҚЫЛЫ ДАМУЫ**

Өтебай Н.Р.

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
университеті, Алматы қ., Қазақстан Республикасы
nur_rzagaliyevna@mail.ru*

Ғылыми жетекшісі: Булшекбаева А.И.

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
университеті, Алматы қ., Қазақстан Республикасы
bulshekbaeva@mail.ru*

Аннотация: Бұл мақалада STEAM жүйесі туралы, анықтамасы, осы жүйенің артықшылықтары жайлы жазылған. Сонымен қатар мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың ІТ дағдыларын STEAM оқыту тәсілі арқылы дамытудың артықшылықтары мен тиімді тұстары сараланып талданған және құрастырудың түрлері мен формалары робототехника мен Лего конструкторлары туралы ақпарат берілген, балалардың құрастыру біліктері мен дағдыларын дамыту жағдайлары ашып көрсетілген.

Кілт сөздер: STEAM оқыту тәсілі, ІТ дағдылар, мектепке дейінгі білім, білім беру, робототехника, ғылыми-техникалық білім, технологиялық шығармашылық.

Abstract: the article discusses the STEAM system, about, help, about, and the advantages of THIS system. We also analyzed the advantages and effective aspects of developing IT skills of children of senior preschool age by teaching STEAM and provided information about the types and forms of construction of robotics and LEGO constructors, disclosed the conditions for the development of children's constructive skills.

Keywords: STEAM training method, IT skills, preschool education, education, robotics, scientific and technical education, technological creativity.

Елімізде білім беру жүйесінің құрылымы мен мазмұнын қазіргі заман талабына сай жаңарту және оны әлемдік білім беру кеңістігіне кіріктіру мақсатында жұмыстар жасалуда. Осы мақсатқа орай Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2018 жылы 5 қазандағы «Қазақстандықтардың әл-әуқатын өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты жолдауында «Мектепке дейінгі білім беру сапасын түбегейлі жақсарту керек» деп атап өткен. Соның ішінде білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда.

Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев тағы да 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауында әлемнің дамыған елдерінің қатарына қосылу үшін Қазақ елі атқаруға тиісті 10 міндетті нақтылап беріп, оқытудың заманауи әдістемелер мен технологияларды қолдану керектігін баса айтты. Сол себепті, бәсекеге қабілетті елдер қатарында болу үшін STEAM – білім беру мен оқуды бірдей бағытта ілгерілетуіміз қажет. Әлемде бүгінгі нарық заңы бойынша жақсы маманға жақсы төлем жасайтын жұмыс берушілер санының жоғары

екендігін ескерсек, нақты ғылымдарға деген бүлдіршіндер, оқушылар мен студенттердің қызығушылығын арттыра білу қажеттілігі тәрбиешілерден, ұстаздардан, жоғарғы оқу орнының оқытушыларынан үлкен жауапкершілікті, жоғары біліктілікті талап етуде. Жастарды ғылыми-техникалық шығармашылыққа баулу үрдісі жоғары технологиялы өндірісі дамыған мемлекеттерде приоритетті іске айналған. Технологиялық прогресті алға мақсат еткен мемлекеттерде ғылыми-инженерлік мамандарға сұраныс күн санап артуда, ал инновациялық экономиканың өсуі де IT-компаниялардың «маман тапшылығын» сезінуіне алып келуде. Экономикадағы бұл үрдіс көптеген алдыңғы қатарлы мемлекеттердің STEAM-білім беру жүйесіне баса көңіл бөлуге мәжбүрлеп отыр. Күні бүгін болашағы ерен, экономикасы күннен-күнге дамып, спорт, өнер, ғылым саласында әлемнің алдыңғы қатарлы мемлекеттерінің қатарынан үзеңгі қағыстырып, алға ұмтылған мемлекетіміздегі жастарды жан-жақты білімді, шығармашыл, іздене білетін, нанотехнологияларды да, өнер әлемін де меңгерген тұлға ретінде дайындау ісінде STEAM – оқытудың өзекті екендігіне көз жеткізуге болады.

STEAM білім беру дегеніміз не? Бір сөзбен жеткізе алсақ, дәстүрлі оқытылатын ғылымдарға заман ағымымен келген және келе беретін жаңалықтарды кіріктіріп оқыту.

S – science,

T – technology,

E – engineering,

A – art,

M – mathematics

STEAM білім берудің кілттік мақсаты – балалардың білу және істей алу қабілеттерін өнертапқыш шешімдер, зерттеушілік қызметтер және тәжірибелік форматтарда көрсету. Сондықтан да, америка мектептерінде «Ел экономикасына АҚШ өнертапқыштарының үлесі» пәнін оқытады. Күтілетін нәтиже – балалардың функционалдық сауаттылықтары, олардың өмірлік және кәсіби перспективалары, өз күштеріне деген сенімділік. STEAM білім берудің үздік педагогтері мақсат тек қана құзыретті жұмыс күшін тәрбиелеу ғана емес, балалардың «қатты» және «жұмсақ» дағдыларын қалыптастыру қажеттігін де көреді. Егер «қатты» (конгнитивті) дағдыларын пәнаралық байланыстарды жүзеге асырумен байланыстырса, ал «жұмсақ» дағдылар – командада жұмыс жасау қабілеті, өнертапқыштық шешімдер қабылдау, өзіне сенімділік және т.б.

Әлемнің көптеген білім беру жүйесінде тәжірибесінің көрсеткіштері бойынша, робототехника тек қана қосымша оқыту мазмұнында ғана емес, сонымен қатар балабақшалар, орта білім беру мен кәсіби білім беруде орын алып, балалардың интеллектуалды дамуы үшін ең қуатты құрал ретінде қарастырылады. Робототехника, құрастыру, бағдарламалау, үлгілеу, 3D-жобалау және тағы басқа – бұның бәрі енді дүниежүзінің қазіргі балаларын

қызықтырады. Бұл қызығушылықтарды жүзеге асыру үшін анағұрлым күрделі дағдылар мен құзыреттер керек. Технологиялардың қарқынды дамуының арқасында жаңа мамандықтар пайда болып жатыр, STEM мамандарға, ертеңгі күннің мамандықтарына сұраныс жаппай өсіп жатыр. Келешектің мамандарына жан-жақты дайындық пен жаратылыстану ғылымдары, инженерия, технологиялар мен математиканың әр түрлі білім беру салаларынан алынған білім керек. Ғылым, математика, технологиялар, инженерия және өнер сияқты басты академиялық салаларды оқытудың біріктірілген тәсілі STEAM (science, technology, engineering, mathematics and art) зор сұранысқа ие болып отыр. Өйткені оның шеңберінде академиялық ғылыми-техникалық тұжырымдамалар шынайы өмір контексінде зерттеліп, қолдануға мүмкіндік алады. Оның тұжырымдамасы балаларды технологиялық тұрғыдан дамыған әлемге дайындайды. Лего-құрастыру мен білім берудегі робототехника мектепке дейінгі ұйымда техникалық тұрғыдан сауатты тұлғаны дамыту үшін жаңа мүмкіндіктер береді. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты «Құрастыру» ұйымдастырылған оқу қызметін білім беру процесінің міндетті компоненті ретінде айқындайды және тәрбиелеу, білім беру мен дамытудың маңызды міндеттерін шешуге бағытталады. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартын енгізу жағдайында STEAM оқыту тәсілі білім беру салаларын («Денсаулық», «Қатынас», «Таным», «Шығармашылық» және «Әлеумет») кіріктіруді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын іске асыру тиісті заттық-кеңістіктік дамытушы орта құру жағдайында, инновациялық әдістер мен технологияларды қолдануда, сонымен қатар өтпелі тақырыптарға сәйкес білім беру салаларын кіріктіруде қамтамасыз етіледі. Мектепке дейінгі ересек жаста бейнелік-сызбалық ойлау қалыптасатынын ескеретін болсақ, 5-6 жастағы бала суреттер, фотосуреттер және сызбалар бойынша құрылыстар мен қолдан бұйымдар жасай алуы мүмкін. Олар балалардың құрылыстарды салуға деген қызығушылықтарын ояту үшін қажет. Балалар қолда бар жиынтықтарды пайдалана білу керек, бөлшектердің неге арналғанын білу және оларды дұрыс атау (ұзын, қысқа, кең, тар, төртбұрышты, үшбұрышты пластина, үлкен (кіші) текше, кесек, цилиндр). Құрылыс материалының жиынтықтары мен конструкторлар балаларға бірден берілмейді, олармен жұмыс істеуді игеруіне қарай біртіндеп беріледі. Балалар педагогтың басшылығымен конструктормен танысқаннан кейін оны дербес әрекетте өздері пайдалануы үшін «Шығармашылық» бұрышына орналастыруға болады. Құрастыруда қолданылатын материалдардың әртүрлі болуы ескеріліп, оларды сақтайтын орын ойластырылуы тиіс. Материалдардың түріне байланысты оларды қораптарға бөліп салу ыңғайлы, сондай-ақ олар балаларға қол жетімді болуы керек. Материалды топтастыру процесін балалармен бірге жүзеге асыру

орынды. Бұл оның тұрған орнын есте сақтауға, балаларды жинақылыққа, ұқыптылыққа баулуға және әртүрлі материалдардың қасиеттері туралы білімдерін бекітуге мүмкіндік береді. Осылайша, мектепке дейінгі ересек жас балаларында робототехниканы іске асыру барысында:

- құрастыру мен бағдарлама жасаудың негізгі дағдыларын қалыптастыруды;

- қолдың ұсақ моторикасын дамытуды;

- өз өнімдерін әзірлеуге ынталандыруды;

- танымдық процестерді дамытуды;

- жеке тұлғалық қасиеттер: еңбек сүйгіштікке талпыну, қоршаған ортаға қамқорлықты, ұқыптылықты, шыдамдылықты, жинақтылықты және т.б. тәрбиелеуді қамтамасыз етеді.

Құрастыру және робототехника – балалар мен ата-аналардың назарын аударатын ғылым мен техниканың ең озық бағыттарының бірі. Ең кішкентай «робототехниктер» үшін үлкен бөлшектермен құрастырудың ерекше түрін пайдалану көптеген балабақшалар мен дамыту орталықтарында кең қолданыс табуда. Мектепке дейінгі ересек жастағы балалар үшін LEGO Education, Huna, Makeblock т.б. конструкторлары қолдануға тиімді әрі қолайлы. Аталған конструкторлар ең танымал және әмбебап болып саналады, көбінесе ол мектепке дейінгі ұйымдарда қолданылады. Бұл құрастырулар қарапайым LEGO модельдерін компьютерде қолданбалар арқылы жинауға мүмкіндік береді. 158 элемент жиынтығында, оның ішінде қозғалтқыш, қозғалыс және орнығу датчиктері, сондай-ақ LEGO USB Hub (коммутатор) бар. Бағдарламалық қамтамасыз ету мен оқу құралдарын біріктіре отырып, 12 тақырыптық тапсырмаларды орындауға болады («Би құстары», «Маймылдар-барабаншылар», «Аш аллигатор», «Жыртқыш құс», «Ырылдаған арыстан» т.б.).

Қорытындылай келе, балаларды құрастыруға үйрету барысында дербестік, белсенділік, шығармашылық, көркемдік талғам, сондай-ақ мақсатқа жетудегі ұқыптылық, табандылық және т.б. дамиды. Балалар жұмысты жоспарлауға, өз әрекеттерін бақылауға, қателерді өз бетінше түзетуге үйренеді. Осылайша, білім беру процесіне STEAM оқыту тәсілін пайдалана отырып заманауи білім беру технологияларын енгізу болашақ IT мамандар мен инженерлер ұрпағын балабақшадан тәрбиелеуге, ғылыми-техникалық шығармашылық саласында қабілеті бар балаларды анықтауға және олардың одан әрі дамуына жағдай жасауға ықпал етеді. Science is fun! Ғылым мереке болуы керек, ол балалар үшін қызықты әрі қуанышқа толы болуы шарт.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Развитие STEM-образования в мире и Казахстане, «Білімді ел-образованная страна» №20(57) от 25 октября 2016 г.

2. Қазақстан Президентінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы. 12.04.2017 ж.
3. Мектепке дейінгі ересек жаста құрастыру дағдыларын қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. - Астана, 2019. 30 б.
4. И.Т.Юсупова. «STEM» білім беруді жаңғырту, әлеуметтік көзқарас, стратегиялық бастамалар, технологиялық шешімдер» халықаралық ғылыми-тәжірибелік online конференция материалдары. - Атырау, 2019. 221 б
5. Broadening STEM to STEAM (arts) and how it can engage the business - 27 October 2017.

ӘОЖ 378.14

АБАЙДЫ ТАҢУ ӨЗІҢДІ ТАҢУ

Халмахан А.С.,

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
университеті, Алматы қ., Қазақстан Республикасы
ainxxx@mail.ru*

Ғылыми жетекшісі: Булшекбаева А.И.

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
университеті, Алматы қ., Қазақстан Республикасы
bulshekbaeva@mail.ru*

Аннотация: В статье на наглядных примерах анализируется влияние Абая и его творчества на самопознание и самореализацию личности.

Ключевые слова: самопознание, нация, личность

Abstract: Abay's Article on self-government of recognition analyzes the impact and provides examples.

Keywords: self-knowledge, nationality, identity, personality

Биыл есімі алты алашқа белгілі болған әйгілі тұлға, ғұлама ойшыл, абзал ақын, халқымыздың бетке ұстар тұлғасы, ұлтымыздың бас ақыны Абай (Ибраһим) Құнанбайұлының дүние есігін ашқанына 175жыл толады. Осынау айтулы мерекеде Абай есімі әлем деңгейінде қайта жаңғырмаса елдігімізге сын болар.

Ұлы тұлғаларын ұлықтаған, бабаларымыздың өсиет мұрасын ұмытпаған халықпыз ғой. Осы мерейтой қарсаңында президентіміз Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» атты мақаласында тиек еткен бастамаларды толықтай қолдаймыз. Президент өз сөзінде: «Абайдың көзқарастары ХХІ ғасырдағы Қазақстан қоғамы және оның береке-бірлігі үшін аса құнды. Хәкім Абайдың ұстанымдары өркениетті мемлекет қағидаларымен үндеседі» [1],-деп, ұлттық болмыстың үлгісінде көрсетеді. Абайдың шығармашылығына бір ғасырдан астам уақыт өтсе де, өз маңызын,салмағын

жоймай келеді. Адам өзін-өзі тәрбиелеймін десе, бір Абайдың мұрасы жетерлік. Тұтас бір елді тәрбиелеуге де жетеді деп айтар едік.

Мен өзім ес білгелі Абай өнегесімен сусындап келемін. Дайындық сыныбынан бастап Абай атындағы орта мектепте білім алдым. Енді міне, қазіргі таңда Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде білімімді жалғастырудамын. Осы уақытқа дейін бүкіл өмірім Абаймен байланысты бола тұра, бір мақала жазу қолымнан келмейді ме деген ойға келдім. Менің болашақ ісім шәкірт тәрбиелеу болғандықтан, Абайдың өсиет-өнегесін келер ұрпаққа жеткізуді парызым деп білемін.

«Тегінде адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озады, одан басқа нәрсемен оздым ғой демектің бәрі де ақымақшылық» [3], - демей ме, хәкім Абай?! Сол секілді қазір біліммен жарысатын заман туды. Абайдың әрбір сөзінің мағынасын түсініп, миға тоқып, өз өмірлік пайдамызға жаратар болсақ, әсте кенде қалмаймыз. Абайдың айтқан әрбір өсиетімен кез келгеніміздің бойымыздан табылатын қасиеттерді тәрбиелеуге болады.

Абай «Қара сөздерінің» ішінде отыз жетінші қара сөзінде былай деген: «Мен егер закон қуаты қолында бар кісі болсам, адам мінезін түзеп болмайды деген кісінің тілін кесер едім» [3]. Расында, Абайды қай жас шамасында оқысаң да, тіпті кеш емес. Себебі, бұл қара сөздерді ұлы ақын жасы ұлғайған шағында, көпті көріп, бәрін саралап, ой елегінен өткізіп барып жазған. Абайдың қара сөздері қазақ халқына қалған, қала берді бүткіл адамзат баласына қалған өшпес мұра. Негізінен, қара сөздерді 7-сынып оқып жүргенімде анамның әкеп берген «Абайдың қара сөздер жинағы» кітабынан білемін. Қанша қайталап оқысаң да жалықпайсың. «Адам баласын заман өсіреді, кімде-кім жаман болса, замандасының бәрі виноват» [3], - деп Абай атамыз айтпақшы замандастарымзбен Абай туралы сөз қозғайық, Абайдан үлгі алуға шақыра жүрейік. Бүкіл қазақ елінде тараған «Абай өлеңдерін оқу эстафетасын» қабыл алып, университетімізде бүкіл топпен Абай өлеңдерін оқыдық. Енді Абайдың тек өлеңдерін ғана емес, қара сөздерінің де мән-мағынасын айшықтайтын эстафета көтергім келеді. Себебі, қара сөздердің ішінде күнделікті өмірде де, болашағымыз үшін де, өз-өзімізді тәрбиелеу үшін де көптеген кеңестерді, тәлім-тәрбиені алуға болады.

Әсемпаз болма әрнеге,

Өнерпаз болсаң арқалан.

Сен де бір кірпіш дүниеге

Кетігін тап та, бар, қалан! [2]

Бұл өлең жолдары еш бірімізге таңсық емес, бала кезімізден оқып, миымызда жаттанды болып қалған. Оның мән-мағынасын енді ғана түсініп келемін. Сөйтсек, ол «қайран елі қазағының» жағдайын ойлап бас қатырған

екен ғой. Өз халқының басқалардан кем болмай білімді, парасатты болсын деген екен ғой. Надандықтан құтқарғысы келіп шырылдаған екен ғой...

Абайды тану-өзінді тану деп бекер айтпадық. Өзім болашақ өзін-өзі тану маманы ретінде, Абайдың шығармашылығын өзін-өзі танумен байланыстырғанды жөн көрдім. Абай шығармашылығы кез келген салада өзіндік орны бар екенін, кез келген адамға өзін тәрбиелеуі үшін де таптырмайтын дүние екенін дәлелдегім келді. Сонымен, өзін-өзі тану бағдарламасында жалпыадамзаттық құндылықтарды Абаймен байланыстырайын. Абай оны да айтып, талдап кеткен. Мысалы, «ақиқат» құндылығын алсақ: «Растың бір аты-хақ, хақтың бір аты-Алла»[4], -деген, хәкім Абай. Яғни, адамның өмірге келуі, бұл жалған дүниенің бәрі де Алланың бұйрығымен болатыны ақиқат нәрсе екенін айтқысы келді. Ал «сүйіспеншілік» құндылығын Абайша айтқанда «жүрек» дер едім. Себебі, бәріміз білетін Абайдың он жетінші қара сөзіне зер салсақ, «ыстық қайрат», жылы жүрек», «нұрлы ақылдың» дауына айтқан жауабында: «Сен үшеуіңнің басыңды қоспақ менің ісім. Бірақ сонда билеуші әмірші жүрек болса жарайды. Ақыл, сенің қырың көп, жүрек сенің ол көп қырыңа жүрмейді. Қайрат, сенің қаруың көп, күшің мол, сенің де еркіңе жібермейді. Осы үшеуің басыңды қос, бәрін жүрекке билет. Үшеуің ала болсаң, мен жүректі жақтадым»[3], -деген екен. Әрбір істі сүйіспеншілікпен бастасаң, жүрек қалауымен жасасаң істің бәрі бітеді.

Ал, «дұрыс әрекет» туралы Абайдың кез келген сөзінен көруге болады деп ойлаймын. Ол кімнің болса да дұрыс емес әрекетке барғанын қаламас еді. Абайдың «ішкі тыныштығын» оның мына бір сөзінен аңғарамын: «Адамды сүй, Алланың хикметін сез, не қызық бар өмірде онан басқа?!»[4] Яғни, Алланы сүйіп, оған сенуден тыныштық табамыз және ең бастысы, «қиянат жасамауды» дәл Абайдан үйрену керек. Абай қазақ халқының надан болмай, ел болып қалыптасуы жолында аянбай күш жұмсады. Халқының көзі ашық, көкірегі ояу бір-бір тұлға болсын деді. Қиянат жасамау өзіңе қиянат қылмаудан басталады. Әрбіріміз жалқаулыққа салынып жүрер болсақ, өнер-білім қумасақ, алдымен өзімізге қиянат, сонан соң ұлтымызға қиянат, Абайдың қаншама дабыл қағып айтқан сөздеріне, қалдырған асыл мұраларына қиянат. «Бес нәрсеге асық бол»[4], -демекші, осы аталған бес құндылықты жадымызда ұстасақ, Абай аңсаған «толық адам» болуға жасалған бір қадам болар еді.

Міне, Абайдың кемеңгерлігі. Міне, Абайдың ұлылығы. Міне, Абайдың даналығы. Абайды оқысаң, кез келген мәселенің жолын табуға болады. «Ендеше Абай өнегесі әрдайым көз алдымызда болғай! Қай ісіміз де Абай армандаған биіктен көріне бергей!»[2], -деген Елбасының керемет сөздерімен қорытындылағым келеді. Ұлы мұраларымыз күн сайын жаңғыра бергей! Абайға қанша жыл толса да, оны насихаттаудан жалықпайық!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қ.Тоқаев «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» мақаласы, 2020
2. Абайдың мемлекеттік қорық-музейінің қоры «Абай туралы естеліктер», Қаламгер, Алматы 2018
3. Абай Құнанбаев «Қара сөздер»
4. Мұхтар Әуезов «Абайды білмек парыз ойлы жасқа», Алматы «Санат» 1997

ӘОЖ 371.02

**Ә.КЕКІЛБАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ТІЛДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРДІ ОРТА
МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ**

Алмауытова Ә.Б.

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті,
Қызылорда қ., Қазақстан Республикасы*
almauytova73@mail.ru

Резюме: В данной статье рассматривается актуальность обучения произведений Абиша Кекилбаева в средней школе

Ключевые слова: этнокультура, художественный текст, топоним, лексика, роман «Үркер»

Abstract: This article examines the work of Abish Kekilbayev, their relevance and methods of teaching in secondary schools

Keywords: Language culture, ethnoculture, artistic text, toponym, lexis, «Urker» novel

Қазіргі тіл білімінде ұлттың рухани-мәдени қазынасы ретіндегі тілді зерттеудің ауқымы кеңейе түсуде. Оның себебі: әр тіл - өз бойында ұлт тарихын, тіл мәдениетін, танымы мен талғамын, мінезі мен санасын, кәсібі мен салтын, дәстүрі мен даналығын тұтастықта сақтаған таңбалық жүйе. Осындай мазмұнды құрылымына сәйкес ол жай таңбалық жүйе емес, мәдениет. Сондықтан оны зерттеуде дәстүрлі құрылымдық лингвистиканың мүмкіншілігі шектеулі. Себебі, бұл арада тілдің қызметі тек коммуникативтік емес, ол (тіл) – этномәдени ақпаратты жинап, сақтаушы, жеткізуші, келесі ұрпаққа жалғастырушы, сайып келгенде бір бүтін етіп тұтастырушы. Сондықтан да қазіргі қазақ тіл білімінде тіл мен мәдениет сабақтастығын, атап айтқанда, тілдің бойындағы ұлттық сипатты, ұлттық рухты тануға негізделген когнитивтік лингвистика, оның лингвомәдениеттану, этнолингвистика т.б. салалары өріс алып келе жатыр [1, 55].

Осымен байланысты қазақ халқы өмірінің тарихи-мәдени болмысын бейнелейтін тілдік көркемдеу құралдарының бірі болып табылатын антропонимдер мен топонимдердің этномәдени, тарихи т.б. сипаттары Әбіш Кекілбаевтың «Үркер» романында елеулі рөл атқарады. Ұлттық-мәдени сипаты бар топонимдер арқылы қазақ жері мен елінің тарихи-мәдени колориті бейнеленеді, халқымыздың басынан өткерген дәурені мен дәуірлердің шынайы көріністері айшықталады. Осы тұрғыдан келгенде Әбіш Кекілбаев шығармаларын орта мектепте оқыту өзекті, тың тақырыптардың бірі.

Оқыту білім берудің негізгі жолы болып табылады. Оқыту оқытушы мен оқушының біріккен іс-әрекеттері, сондықтан да ол екі жақты бір текті процесс. Оқытушы оқушыларға білім беріп іскерлікке, дағдыға үйретеді, ал оқушы таным міндеттерін түсініп, дағдыны игереді. Оқыту барысында оқушыларға теориялық білім мен тәрбие беру бір-бірімен ұштастырыла жүргізіледі.

Әдебиет - өнер, сөз өнері пәні. Мектепте қазақ тілін оқыту барысында көптеген интербелсенді әдістерге ерекше көңіл бөлінуі тиіс. Бағдарламада берілетін арнаулы сағаттарда мұғалімдер білім негіздерін қалыптастыру жұмыстарымен айналысады. Сөз жоқ, икем – дағдысын дамыту, тәрбиелеу, қабілетті, дарынына әсер ету, оны ары қарай мәпелеу істері білім берумен қоса жүреді. Ол жұмыстардың қандай түрі болмасын, оның негізгі мақсаты – оқушылардың түсінігін арттыру, халықтың салтын, мәдениетін, өнерін бойына сіңіре отыру рухани ұлтжандылық тәрбие беру. Сөйтіп, бұл – қазақ тілі пәнінен оқушылардың алған білімдерін одан әрі тиянақты ету, дамыту, жинақтау, оларды өмір тәжірибелерінде дұрыс пайдаланып, сөз мағынасын терең ұғынып, сауатты жазуға баулитын жұмыстардың бірі.

Оқыту барысында оқушылардың сыныпта алған білімін дамытып, оны ары қарай жетілдіруде, оқушылардың белсенділігін арттыруда, өзіндік көзқарасының қалыптасуында, білімін жетілдіруде бірден – бір маңызды тәрбие құралы әдебиет пәнін оқыту кезеңінде көреміз. Әдістемелік жұмыстарды дұрыс ұйымдастырған жағдайда оқушылар бойында ұйымдастырушылық, белсенділік дамиды. Бағалы моральдық қасиеттер қалыптасады. Белсенді өмір сүру негізі салынады. Қазақ тілі сабағында көркем шығарманы талдау оқушылардың шығармашылық ойын дамытып, өзіндік іздену жұмыстарына баулиды. Осыған орай оқушы бағдарламада белгіленген білімді игеріп қана қоймай, жан – жақты ізденіп, ой - өрісін дамытады. Әдебиет сабағында көркем шығарманы жан-жақты талдап оқыту тәрбие саласындағы барлық жұмыстарды әрі дамытып, жалғастыру мақсатын көздейді. Оны жүзеге асыру жолында мұғалім ең озық әдістерді тандап алып, оны іс жүзінде пайдалана білуі қажет. Бұл шаралардың бәрі мұғалімнен көп ізденісті күтеді.

«Көркем мәтінде, шығармада ұлттық колорит жасау болып табылады. Қазақ топонимдерінің, әдетте, семантикасы айқын, жеңіл танылады және ұлттық-мәдени ерекшелікке ие. Осындай өзіндік ерекшелігі бар қазақ топонимдерін ұлттық таңбаланған сөздерге жатқызуға болады, мұндай сөздер көркем мәтінде шығарманы ұлттық-тарихи стильдеу (үлгілеу) мақсатында өзге де міндеттермен қатар қолданылады» [2, 19].

Қазақ тіл білімінің лексикология саласын оқыту аса маңызды қызмет атқарады. Лексиканы оқытудағы мақсат-оқушыларға тіліміздің сан қырлы сөз байлығын меңгерту, сөз сырына үнілту және сөздік қорымыздың небір өнегелі нақыл, мақал-мәтелдері, тұрақты тіркестері арқылы оқушыларды адамгершілік, ізгілік, имандылық қасиеттерге баулу болып табылады.

Оқушының сөздік қорының дамуы, сөздерді дұрыс және мағыналық тұрғыдан дәл қолдана білуге жаттығуы, бейнелі әрі әсерлі сөйлеу дағдысы, жазба жұмыстарында өз ойын анық та айқын жеткізе алуы, стильдік қателерді

көп жібермеуі лексиканы жетік меңгеруден қалыптасса керек. Оқушыға тілдегі сөздердің мағынасы мен мәнін меңгерудің маңызы зор. Себебі өзі өмір сүріп отырған қоғам мен ана тілінің, тіл мен мәдениеттің өзара байланысын түсінуде оның ықпалы мол. Халықтың рухани мәдениеті мен салтын, халықтық педагогиканы сана-сезімдеріне сіңіре отырып, оқушы барлық адами жақсы қасиеттерге тәрбиеленеді. Қазақ лексикологиясын меңгерту арқылы оқушы тілдің небір терең қабаттарындағы тылсым қырларын меңгеруге мүмкіндік алады. Сөз мағынасындағы түрлі мағыналық реңктерді меңгерген оқушының сөйлеу мәдениеті де, ақыл ойы да, сана-сезімі де, адамгершілігі де жоғары болмақ.

Әдіскер А.Айғабылов лексиканы оқытудың маңызын былайша дәйектейді: «Ана тілінде сөйлей білген адамның барлығы да сол тілдің заңдылықтарын, қыр-сырын, сыр-сипатын толық біле береді деуге болмайды. Сондықтан лексиканы оқытудың прафилактикалық маңызы зор. Оқушы сөз жүйесін түсіну арқылы оның орфоэпиялық, орфографиялық нормасын саналы түсінуге, әр сөздің орынды қолданысын білуге, мәнерлі сөйлеуге, көркем әдеби тілдің бейнелі әуезділігін, әсерлігін түсінуге дағды алады. Лексиканы оқытудағы мұндай талаптар жастарды дұрыс сөйлеу, ойын жеткізіп айта білуге тәрбиелеу мақсатын қояды, өйткені тіл заңдылықтарын, ережелер мен анықтамаларды үйрете отырып тілдік фактіні меңгеру бар. Сондай-ақ оның күнделікті қатынас құралы ретінде қажет болатын қыр-сырын түсіндіру керек».

Лексиканы оқытқанда әрбір лексикалық категорияларды түсіндіру лексикалық мағына мен грамматикалық мағынаны қатар қойып салыстыру арқылы жүрсе ғана ұтымды. Былайша түсіндіру лексикалық мағынаны ашуға көмектесумен бірге, оқушылардың грамматикалық ұғымдарды дұрыс ажыратып, сөздердің қолданылу аясын терең түсінуге мүмкіндік жасайды. Лексиканы оқыту кезінде мұғалім оқушыларды сөздікпен жұмыс істей білуге үйретуі тиіс. Сөздердің шығу тарихын, сөз мағыналарын сөздіктерді қолдана отырып меңгерту оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Сабақта өткен тақырыптардың ішінен түсініксіз сөздерді тапқызып, сол сөздердің мағынасын сөздіктен таптырып отырса, пәнаралық байланыс жүзеге асып, оқушылардың белсенділігі артады.

Өздігінен ой толғай білу, күрделі даму жағдайында дәстүрлі емес шешім қабылдай білу – қазіргі заман мұғалімінің кәсіби келбетіне тән қасиет. Бүгінгі мұғалім балаларға тек білім беріп қана қоймай, олардың жаңа қалыптасып келе жатқан ой-санасын жоғары рухта байыта білуге, ойы алғыр, қиялы ұшқыр оқушы тәрбиелей білуге міндетті. Бұл – өмір талабы.

Әрине, сабақтың нәтижелі өтіп, алға қойған міндеттің орындалуы үшін мұғалім мен оқушы арасындағы әрекеттің келісімділігі, сондай-ақ оқушылардың сабаққа дайындығы анықтаушы рөл атқарады. Мұндай жағдайда оқушылардың ойын сергітіп, миын шынықтыруға негізделген әдіс-тәсілдерді пайдаланудың тиімді болатыны белгілі.

Білім мен тәрбиені қазіргі талапқа сай жаңа технологиялар арқылы сабақта ұштастыра білу мұғалімнің асқан шеберлігіне байланысты. Қазіргі кезде

сабақтарда көп қолданылып жүрген «оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технолоиясының әдістерін пайдалансақ, сабақтың тақырыбын меңгерту неғұрлым тиімдірек болар еді. СТО технологиясының тиімділігі сонша, қазіргі қазақ тілі сабақтарында тәжірибелі мұғалімдердің көпшілігі дерлік осы технологияны қолданып жүр. Технологияның мақсаты - барлық жастағы оқушыларға кез-келген мазмұндағы тақырыпқа, бағдарламаға сыни тұрғыдан қарауға үйретуді мақсат етеді. Лексиканы оқытуда сөзге үлкен мән беріледі. Тілдің ең кіші бөлшегі сөздің фонетикамен, морфологиямен, синтаксис және стилистикамен байланысын жете түсіндіру қажет. Оқушы сөз жүйесін түсіну арқылы тілдің орфоэпиялық және орфографиялық нормаларын саналы түсінуге, әр сөзді орынды қолдану арқылы өз ойын жүйелі, түсінікті жеткізуге үйренеді. Тілдегі сан алуан мағыналы сөздерді түсініп, талдап, таңдап қолдануға тырысады. Көркем әдеби тілдің әуезділігін, әсерлігін түсінуге дағдыланады. Лексиканы өткен кезде сөздің тура және ауыспалы мағынасына ерекше мән беріледі.

Қазақ тілін мәдениеттаным тұрғысынан оқыту арқылы балалардың адамдық, азаматтық қасиеттерді бойына сіңірген жеке тұлға болып қалыптасу мәдениетіне үлкен ықпал жасалады.

Ұлттың болмыс-мазмұнын тұтас мәдени жүйе ретінде өз бойында сақтаған құнды этномәдени дерек ретіндегі тілдік бірліктерді «ұлт пен тіл біртұтас» деген қағидаға сәйкес жинақтап, жүйелеу, талдау игілікті де өзекті іс болмақ [3,5]. Осы тұрғыда төл мәдениетіміздің өткен дәуірлерінен елес беретін ұлттық бояуы қанық алуан түрлі этномәдени атаулардың тілдік табиғатын тіліміздегі төл шығармалардан тауып, олардың ұлттық мазмұнын оқушыға түсіндіру негізгі міндет болып табылады.

Жалпы орта білім беру деңгейінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11 сыныптары үшін «Қазақ әдебиеті» пәнінен типтік оқу бағдарламасында 11 сыныптың 4-тоқсанында Әбіш Кекілбаевтың «Үркер», «Елең-алаң» романдарын оқытуға 2 сағат бөлінген. Тақырыпты меңгертуде төменде берілген тақырыптар қарастырылады: Әбіш Кекілбаевтың өмірі мен шығармашылығы туралы, «Үркер», «Елең-алаң» тарихи романдары. Тақырыбы, идеясы. Композициясы. Тарихи негізі. Романдағы халықтық бейнелер. Әбілқайыр тұлғасы, тарихи шындық және көркемдік шешім. Жазушының тіліндегі тың теңеулер, метафоралық қолданыстар, айшықты бояулар мен соны тіркестер.

Орта мектептің 11-сыныбында қазақ тілі пәнінің факультатив сабақтарында «Ә.Кекілбаевтың «Үркер» романындағы топонимдерді меңгертудің тиімді жолдары», «Әбіш Кекілбаевтың «Үркер» романы – қазақ әдебиетінің алтын қазынасы» т.б. тақырыбындағы сабақтарды өткізу Әбіш Кекілбаевтың шығармашылығын оқушылардың кеңінен талдап, түсінуіне мүмкіндік туғызары даусыз.

1-САБАҚ ҮЛГІСІ.

САБАҚТЫҢ ТАҚЫРЫБЫ: ӘБІШ КЕКІЛБАЕВТЫҢ «ҮРКЕР» РОМАНЫНДАҒЫ ЖЕР-СУ АТАУЛАРЫ

Сабақтың мақсаты: «Үркер» романындағы жалқы есімдермен (топонимдермен) таныстыру, аталмыш тақырыпты түрлі жаттығулар арқылы меңгерту.

Сабақтың түрі: ізденіс, шығармашылық сабағы.

Сабақтың көрнекілігі: Әбіш Кекілбаевтың «Үркер» романы, слайд, үлестірме қағаздар.

Сабақтың әдіс-тәсілі: талдау, СТО, шығармашылық әдістері

Сабақ барысы: Интербелсенді тақтаға: көркем мәтіннен (Әбіш Кекілбаевтың «Үркер» романы) үзінді беріледі.

Оқушылар осы мәтіннен бүгінгі тақырыпты анықтайды. Сабақ тақырыбы анықталған соң, сабақ барысы интербелсенді тақтадан көрсетіледі.

Үй жұмысы

1-тапсырма. Мәтіннен жер-су атауларын табыңыз, түсіндірме сөздік арқылы мағыналық қолданысын анықтаңыз.

2-тапсырма. Мәтінді қажетті сөздермен толықтырыңыз.

1.Қазақтың қазақ екенін білгің келсе, халық екенін білгің келсе, мамыр өте ... кел дейтін сөз де содан қалған-ды. 2.«Қыста сонау ..., ..., ... бойларын қыстаған жалпақ елден талай естиді; жұрт арасында иіні жылтыраған біреу көрінсе: немене ... барып келіп пе ең?»дейтін мәтел тарапты.3. Қыста қар басып, жазда шөп өсіп, біресе ақ, біресе көк, біресе сарғыш тартыпқырық құбылып тұратын осы бір он екіде бір гүлі ашылмаған бала қыздың енді-енді қылтиіп келе жатқан ұялишақ көкірегідей бұлтың төмпекті жұрт ... деп атайды.

Қажетті сөздер: Мәртөбе, Жаңадария, Қуаңдария, Петербор, Қызыл үйік.

3-тапсырма. Төменде берілген сөздерді пайдалана отырып, сөйлем құрастырыңыз.

Дәурен биік, Мәртөбе, Шыршалы ауылы, Қызылқұм, Қамысты өзені.

4-тапсырма.

Міндетті деңгей: «Әбіш Кекілбаев. Өмірі мен шығармашылығы туралы» тақырыбында эссе жазу.

5-тапсырма.Мүмкіндік деңгей:

«Әбіш Кекілбаевтың «Үркер» романында кездесетін жер-су атауларының ұлттық-мәдени сипаты» тақырыбында реферат жазу.

2-САБАҚ ҮЛГІСІ

САБАҚТЫҢ ТАҚЫРЫБЫ: ӘБІШ КЕКІЛБАЕВТЫҢ «ҮРКЕР» РОМАНЫ – ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ АЛТЫН ҚАЗЫНАСЫ

Сабақтың мақсаты: Оқушыларды өзіндік ізденіске бағыттау барысында Әбіш Кекілбаевтың «Үркер», «Елең-алаң» романдары туралы білім-біліктерін арттыру.

Романның тақырыбы, идеясы, композициясы туралы, романның жазылу тарихы туралы мәліметтерді жинақтап, меңгерту.

Жазушы тіліндегі тың теңеулер, метафоралық қолданыстар, айшықты бояулар мен соны тіркестер, адам мінезін сомдаудағы суреткерлік шеберлігін анықтау.

Сабақтың түрі: ізденіс сабағы

Сабақтың әдіс-тәсілі: СТО стратегиясының элементтері, талдау, салыстыру, нысықтау.

Сабақтың көрнекілігі: Әбіш Кекілбаевтың өмірі мен шығармашылығына арналған ғылыми-танымдық әдебиеттер, слайд, үлестірме материалдар.

Сабақ барысы: I. Ұйымдастыру кезеңі.

Сынып оқушыларын екі топқа бөлемін. I топ «Әдебиет»,

II топ «Әдебиетші».

«Ой қозғау» сатысы. Интербелсенді тақтаға төмендегідей мәтін жазамын.

«Әдебиет –сөз өнері, халықтың сана-сезімін, көркемдік ойлау қабілетін байытатын рухани дүние, халықтың айшықты сөзбен кестелеп, асыл ойлармен зерлеген баға жетпес бай қазынасы, тарихы.

Оқушылар әдебиет туралы алған әсерлерін ортаға салады. «Әдебиет» және «Тарихи роман» деген сөздерге тірек ойларын жазады.

Мысалы, Әдебиет – тарих, сөз өнері, халық қазынасы т.б.

«Ой жалғау» сатысы. Оқушыларға Әбіш Кекілбаевтың «Үркер» романы туралы, көркем мәтіндегі антропонимдер мен топонимдер туралы мәлімет таратылады.

Олар өздеріне берілген тақырып тәңірегінде негізгі мағлұматтарды жинақтап, өзіндік ойларын ортаға салады.

I топ. «Әдебиет».

Зерттейтін мәселелері: Әбіш Кекілбаевтың «Үркер» романының тілі, композициясы

II топ. «Әдебиетші».

Зерттейтін мәселелері: Әбіш Кекілбаевтың «Үркер» романының жазылу тарихы

Осы мәселелерді оқушылар зерттеп, ойларын ортаға салады.

«Ойтолғау» сатысы.

Сабақ қорытындысын шығару үшін пікір-талас ұйымдастырылады.

Өзекті тақырыбы: «Сөз өнері дертпен тең».

Бағалау кезеңі:

<i>p/c</i>	<i>Оқушының аты-жөні</i>	<i>«Ой қозғау» сатысы</i>	<i>«Ой жалғау» сатысы</i>	<i>«Ойтолғау» сатысы</i>	<i>«Пікір-талас»</i>	<i>Қорытынды баға</i>

Үй жұмысы:

Міндетті деңгей: Әбіш Кекілбаевтың «Үркер» романын пысықтау. Жазушы тіліндегі тың теңеулер, метафоралық қолданыстарды табу және шығармадан алған әсерлері жайлы эссе жазу.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Қайдаров Ә.Т. Тарихи лексикология және этнолингвистика. //Қазақ тілі тарихи лексикологиясының мәселелері. –А., 1998.
- 2.Арысбаев А. Қазақ топонимдерінің кумулятивтік қызметі. Филол. ғылым. канд.дисс. автореф:10.02.02. –А., 2005.
- 3.Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке. –М., 1990.

УДК 373

ПОДГОТОВКА УЧАЩИХСЯ К ИТОГОВОЙ АТТЕСТАЦИИ ПО МАТЕМАТИКЕ ЧЕРЕЗ ИННОВАЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ

Платова Т.Ю.

*Государственное учреждение «Школа-лицей №8 для одаренных детей»,
г.Павлодар, Республика Казахстан
t-piatova@inbox.ru*

Аңдатпа: бұл мақалада қорытынды аттестацияға дайындалу кезінде оқушыларға пайдалы болатын практикалық кеңестер берілген. Сондай - ақ, бұл кеңестер математика мұғалімдеріне тиімді, себебі бұнда тест тапсырмалардың шешу тәсілдері мен алгоритмдері бар. Оқушылармен жүргізілетін барлық жұмыс формалары олардың шығармашылық әлеуетін арттыруға, шешудің бірегей және стандарттан тыс әдістерін қолдануға ықпал етеді.

Abstract: This article comprises useful practical tips for the students who prepare for the final examination. These tips are furthermore effective for teachers of Mathematics as moves and algorithms of test questions can be found here. All described types of work assist students in increasing their creative possibilities and teach them to find original and non-standard ways of mathematical solutions.

Важнейшим показателем качества образования является объективная оценка учебных достижений учащихся. Этот показатель важен как для всей системы образования, так и для отдельных её компонентов.

Хочу поделиться советами для учащихся, которые могут помочь при подготовке к итоговой аттестации.

Совет первый. Внимательно прочитайте не только тестовое задание, но и ответы. Постарайтесь отбросить невозможные ответы. Обратите внимание на свойства искомого ответа. Проверьте, обладают ли этими свойствами оставшиеся для анализа ответы.

Пример 1. Найдите самое наименьшее решение неравенства

$$\frac{x^3 - 3x^2 - x + 3}{x^2 + 3x + 2} > 0. \quad \text{A) } 0 \quad \text{B) } 1 \quad \text{C) } -1 \quad \text{D) } -2 \quad \text{E) } 2$$

Если не читать ответы совсем, то нужно решить данное неравенство, например, методом интервалов, найти правильный ответ. При этом потребуются примерно около десяти минут времени. Выпишем сначала номера всех ответов на черновике: А, В, С, D, E.

Обратите внимание, что нужно найти самое наименьшее решение неравенства. А что, если взять самое наименьшее число из предложенных ответов и подставить его в неравенство. Вычислите сначала знаменатель. Если он будет равен нулю, тогда и числитель не нужно вычислять. Значит -2 – не искомое решение. Это мы отразим в черновике зачеркиванием ответа D: А, В, С, D, E.

Попробуем теперь по аналогии проверить в качестве наименьшего решения предложенный ответ С. Здесь также начнем вычисления со знаменателя и т.д. Методом последовательной подстановки ответов приходим к выводу, что верным будет ответ А.

Предлагаю после изучения первого и каждого из следующих советов прервать чтение и взять имеющиеся у них сборники с тестовыми заданиями и попытаться найти в них упражнения, которые легко и быстро решались бы с опорой на данные советы.

Совет второй. Вместо упрощения сложных алгебраических выражений подставляйте в это выражение и возможно в предложенные для выбора ответы значения переменных этого выражения. Данный совет очень полезен при упрощении стандартных тригонометрических выражений.

Пример 1. Упростить выражение:

$$1 - \frac{\sin 2\alpha \cdot \sin \alpha}{2 \cos \alpha}.$$

A) $2\cos 3\alpha$ B) $\sin 2\alpha$ C) $\cos \alpha$ D) $\cos 2\alpha$.

Хотелось бы применить подстановку $\alpha = 0$. Но этого делать нельзя (ответы С и D совпадут). Тогда будем считать, что $\alpha = 180^\circ$. Тогда значение данного выражения равно 0 и совпадает только со значением выражения из варианта D.

Совет третий. Пытайся всегда оценить значение арифметического выражения.

Пример 1. Вычислите: $5084 \cdot 23 + 5084 + 976 \cdot 5084$.

A) 508400 B) 58400 C) 5084 D) 585000 E) 5084000

Нам надо срочно получить правильный ответ. Оценим последнее слагаемое $976 \cdot 5084 \approx 1000 \cdot 5000 = 5\,000\,000$. Значит, правильным ответом может быть только вариант E.

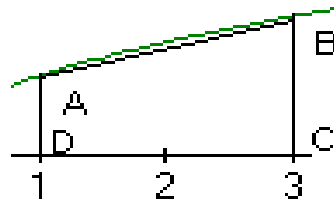
Отметим, что метод оценки значений числовых выражений следует применять тогда, когда предложенные ответы в тесте не близки друг другу. Как, например, в следующем задании.

Пример 2. Найдите объем тела, полученного при вращении вокруг оси абсцисс криволинейной трапеции, ограниченной линиями $y = \sqrt{x}$, $x = 1$, $x = 3$, $y = 0$.

- А) 4π В) π С) 2π D) 5π E) 3π

Построим, указанные в условии задания линии в прямоугольной системе координат.

Заменим дугу АВ на отрезок АВ. Тогда вместо того, чтобы вычислять объем искомого тела будем вычислять объем усеченного конуса, полученного при вращении трапеции ABCD вокруг оси ОХ. При этом искомый объем будет незначительно отличаться от найденного объема.

Объем усеченного конуса вычисляется по формуле $V = \frac{1}{3}H(S_1 + S_2 + \sqrt{S_1 \cdot S_2})$, где $H = DC = 2$, S_1 – площадь круга с радиусом $AD = 1$, S_2 – площадь круга с радиусом $BC = \sqrt{3}$. Поэтому $V = \frac{1}{3} \cdot 2 \cdot (\pi + 3\pi + \pi\sqrt{3}) \approx 3,8\pi$. Так как искомый ответ должен быть чуть больше $3,8\pi$. Он должен совпадать с ответом А.

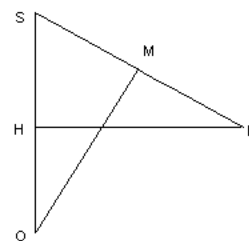
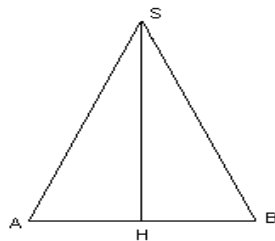
Совет четвертый. Активнее используйте графики, геометрические чертежи.

Пример 1. Вершина конуса и окружность, ограничивающая его основание, находятся на сфере. Длина образующей конуса равна 4 см, а его высота равна 2 см. Найдите (в куб. см) объем шара, ограниченного сферой.

- А) $216\pi/3$ В) 80π С) 90π D) $256\pi/3$ E) $286\pi/3$

Рассмотрим осевое сечение данного конуса.

Очевидно, что центр шара расположен на прямой SH. Так как центр шара еще и равноудален от точек В и S, то он расположен на серединном перпендикуляре к отрезку SB. Поэтому имеет смысл построить треугольник SHB (по гипотенузе $SB = 4$ см и катету $SH = 2$ см). Через середину М отрезка SB провести перпендикуляр к SB и найти точку пересечения этого перпендикуляра с SH – точку О.

Однако на практике нас ждет сюрприз. Мы ожидаем, что точка О будет лежать на отрезке SH, но на самом деле точка О окажется на продолжении

отрезка SH за точку H. Это расположение точки O обусловлено числовыми данными задачи. К таким сюрпризам лучше быть готовым заранее. При других условиях точка O может оказаться и на отрезке SH.

Выполняя измерение обычной школьной линейкой, получим, что $SO \approx 4$ см. Поэтому искомый объем будет близок к числу $4\pi \cdot 4^3 \approx 267,79$. Найденное нами значение объема шара практически совпадает со значением выражения, приведенного в варианте D.

Предложенный нами метод решения этого тестового задания по времени почти не отличается от времени, затрачиваемого учащимися при математическом решении.

Тестовые задания, в которых предлагаются выбрать правильный ответ, содержат, как правило, подсказку для тестируемого. Иногда, даже не решая само задание, можно указать либо однозначно правильный ответ, либо отбросить все заранее неправильные ответы, оставив только один ответ, который следует признать правильным, так как все остальные ответы ложные.

Рассмотренные приемы решения тестовых заданий невольно подталкивают учащихся к мысли, что всегда можно ограничиваться только угадыванием ответа, а не решением соответствующих математических задач. Однако это не всегда приемлемо, так как встречаются тестовые задания, в которых простое сопоставление условия с предложенными ответами не приводит к правильному ответу.

Поэтому дадим еще один полезный совет. Не только решайте тестовые задания, но и ищите различные алгоритмы решения тестовых заданий. Даже если ваши поиски приведут вас к неэффективным алгоритмам в данном задании, при решении других заданий эти алгоритмы могут оказаться весьма полезными.

В заключение хочется сказать, что все вышеперечисленные формы работы способствуют повышению творческого потенциала учащегося, который учится анализировать собственную деятельность, предвидит способы ее реализации, учится принимать оригинальные и высокоэффективные способы решения.

Литература

1. Цукерман Г.А. Оценка читательской грамотности. Презентация и обсуждение первых результатов международной программы PISA . Российская Академия Образования. М: 2010.
2. Послание Президента РК Назарбаева Н.А. народу Казахстана «Стратегия вхождения Казахстана в число пятидесяти наиболее конкурентоспособных стран мира». Март, 2006.
3. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2016-2020 гг. Режим доступа: nfourok.ru/material.html?mid=40028
4. Рыбников К.А. Возникновение и развитие математической науки. М: «Просвещение», 1987.

5. Рустюмова И.П. Пособие по подготовке к единому национальному тестированию по математике. Алматы. 2005.
6. Гусев В.А. Практикум по решению математических задач. М: «Просвещение», 1985.
7. Алексеев Н.И. Личностно-ориентированное обучение: вопросы теории и практики. Тюмень, 1997.
8. Букатов В.М. Педагогические тайнства дидактических игр. Учебное пособие. М., 1997.

УДК 159.99

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОСМЫСЛЕНИЮ ПОНЯТИЯ ЛИДЕРСКОГО ПОТЕНЦИАЛА

Рахимова А.М.

*Государственный университет имени Шакарима, город Семей,
Республика Казахстан
aisha_rakhimova@mail.ru*

Аңдатпа: Бұл мақалада көшбасшылық әлеует тұжырымдамасын түсінудің заманауи тәсілдері талданады. Әлеуметтік психологиядағы көшбасшылық туралы әртүрлі зерттеушілердің көзқарастары қарастырылады.

Түйін сөздер: көшбасшылық, көшбасшы, көшбасшылық қабілет, көшбасшылық қасиеттер.

Abstract: This article analyzes modern approaches to understanding the concept of leadership potential. The views of various researchers on leadership in social psychology are examined.

Key words: leadership, leader, leadership potential, leadership qualities.

Прежде чем перейти к рассмотрению структуры и компонентов лидерского потенциала организационного лидера, необходимо внести ясность в понятийный аппарат, уточнить понятия «потенциал» и «лидерский потенциал».

Слово «потенциал» является производным слова «потенция» (лат. *potentia*), которое трактуется в толковом словаре русского языка С.И. Ожегова и Н.Ю. Шведовой как возможность, то есть то, что существует в скрытом виде и может проявиться в соответствующих условиях [1]. Иными словами, потенциал есть некая возможность, сила, включающая в себя источники и средства, которые могут быть использованы для решения какой-либо задачи, достижения определенной цели. Соответственно, и применительно к лидерству потенциал (лидерский потенциал) в обобщенном виде обычно рассматривается как возможность и готовность индивида к эффективному лидерскому поведению.

М.В. Кирсанов лидерский потенциал представляет как социально-психологическую характеристику личности, отражающую как ситуационно обусловленную, так и не зависящую от ситуации способность индивида к успешному осуществлению лидерства [2].

И.В. Дрыгина под лидерским потенциалом представляет качественную характеристику личности, отражающую совокупность внутренних

потребностей, возможностей, ценностного отношения, средств, способствующих достижению такого уровня интеграции компетентности, ответственности, активности и коммуникативности, который обеспечивает ее ведущее влияние на членов группы при совместном решении задач в различных областях жизнедеятельности [3].

В процессе лидерства, как и в любом процессе взаимоотношения, участвуют как минимум две стороны: «лидер» и «последователи». Каждая из которых, так или иначе воспринимает ситуацию лидерского взаимодействия и совершает определенные действия и поступки в определенных социально-психологических условиях, то и в определении лидерского потенциала руководителя как организационного лидера полезно отразить следующие содержательные «маркеры»:

– лидерские качества (компетенции) лидера обеспечивают эффективность лидерства;

– особенности восприятия лидера последователями обеспечивают принятие последователями руководителя в качестве лидера;

– условия осуществления лидерства определяют возможности проявления лидерства.

Учитывая результаты семантического анализа понятия «потенциал» и описанные выше маркеры, можно дать следующее определение лидерскому потенциалу руководителя: лидерский потенциал руководителя в социальной группе включает в себя совокупность его лидерских качеств, условий проявления лидерства, а также особенности его восприятия данной группой, которые определяют возможности руководителя занять лидерское положение и успешно использовать лидерский ресурс в практике управления.

Евтихов О.В., столкнувшись с проблемой о не изученности организаторского лидерского потенциала и об отсутствии четко выработанной модели, поставил перед собой задачу о определении социально-психологической модели, позволяющей повышать лидерский потенциал определенных руководителей в конкретных социальных группах. Соответственно каждый структурный компонент модели лидерского потенциала организационного лидера должен обеспечивать возможность руководителя занять лидерское положение в группе и успешно использовать лидерский ресурс в практике управления [4].

Исходя из описанных ранее существенных характеристик лидерства и определений «организационного лидерства» и «лидерского потенциала» в структуре лидерского потенциала организационного лидера необходимо выделить следующие базовые компоненты:

– лидер и последователи. Лидерство как социально-когнитивный феномен может существовать тогда, когда есть не только лидер, но и готовые следовать за ним последователи, то есть люди, приверженные его целям и решаемым задачам;

– когнитивные компоненты лидера и последователей. Лидер и последователи так или иначе воспринимают себя и идентифицируют друг друга;

– компетентностно-поведенческие компоненты лидера и последователей. Лидер и последователи определенным образом взаимодействуют друг с другом;

– ситуацию (условия) осуществления лидерского взаимодействия. Взаимодействие лидера и последователей осуществляется в определенных условиях, которые могут способствовать или препятствовать проявлению организационного лидерства.

Важным условием формирования и реализации лидерского потенциала руководителя как организационного лидера является формирование в организации соответствующих организационно-управленческих и социально-психологических условий, обеспечивающих возможность проявления руководителем организационного лидерства и запечатления его лидерского образа в восприятии сотрудников. Несомненно, что условия и возможности для проявления организационного лидерства различаются у руководителей разных управленческих уровней, а также зависят от специфики решаемых организацией профессиональных задач. Так, Л. Джуэлл прямо указывает, что бывают ситуации, которые препятствуют появлению предпосылок социального лидерства в контексте конкретной организации. Например, в случае выполнения подразделением постоянных, рутинных заданий руководителям нет необходимости брать на себя роль лидеров. Не отличающиеся гибкостью организации, которые ограничивают возможности руководителей влиять на распределение вознаграждений, также не создают предпосылок для лидерского поведения [5].

Таким образом, О.В. Евтиховым, в структуре лидерского потенциала организационного лидера были выделены пять основных составляющих компонентов:

1) когнитивный компонент лидера – включает в себя Я–концепцию и профессионально-управленческое мировоззрение лидера;

2) компетентностно-поведенческий компонент лидера – включает в себя комплекс индивидуально-личностных, социальных и организационно-управленческих качеств, обеспечивающих эффективность осуществления руководителем лидерских функций и формирования его лидерского образа;

3) когнитивный компонент последователей – включает в себя образ, имидж руководителя как организационного лидера в восприятии последователей;

4) поведенческий компонент последователей – включает их психологическую готовность и способность быть последователями;

5) организационно-управленческие и социально-психологические условия проявления лидерства – включают в себя комплекс организационных и социальных условий, в той или иной степени способствующих проявлению организационного лидерства в организации.

В предлагаемой структурной социально-когнитивной модели лидерского потенциала отражены наиболее значимые его компоненты, каждый из которых необходимо учитывать при решении задачи развития лидерского потенциала руководителя как организационного лидера.

Прежде всего, уточним содержание понятия «лидерские качества». В зарубежной литературе, как правило, используется термин «черта». В современной российской литературе применительно к лидерству понятия «качества» и «черты» часто не различаются, а объединяются под термином «лидерские качества». В «Толковом словаре русского языка» С.И. Ожегова эти понятия выступают как синонимы и одно определяется через другое [6]. Согласно Г.Олпорту, черты – это психологические особенности, преобразующие множество стимулов и обуславливающие множество эквивалентных ответных реакций [7]. Л.Хьюэлл и Д.Зиглер применительно к поведению личности уточняют определение термина «черта» как предрасположенность вести себя определенным сходным образом в широком диапазоне ситуаций [8]. Таким образом, под термином «черты» обычно представляются личностные особенности человека, во многом проявленные в его поведении.

Термин «качество» в «Философском словаре» [9] определяется как философская категория, выражающая существенную определенность объекта, благодаря которой он является именно тем, а не иным. Схожего мнения придерживается К.Т. Базарова, которая различает качества и черты следующим образом: термин «черта» – это интраидальная характеристика человека, которая присуща конкретной личности и трактуется как общепсихологическая характеристика. Качества же личности проявляются во взаимодействии с другими людьми, то есть в них проявляется межличностный, социально-психологический аспект [10]. К указанному К.Т. Базарова добавляет предположение, что к лидерским качествам человека можно относить и такие черты личности, как ее способность инициировать активность других участников.

Для определения лидерских качеств организационного лидера первоначально был проведен анализ различных перечней лидерских качеств, описанных в научной литературе. Изучением и описанием лидерских качеств занимались S.Covey, В. Bass, W. Bennis, В. Nanus, М. DePree, F. Heider, J.O'Toole, J.Gardner, R. Stogdill, А. Лоутон и Э. Роуз, М.И. Рожков, Л.И.Уманский и др.

М.И. Рожков определяет следующие основные качества лидера-организатора: а) способность управлять собой, в полной мере использовать свое время, энергию, умение преодолевать трудности, выходить из стрессовых ситуаций и т.п.; б) наличие четких целей, понимание реальности поставленных целей и оценка продвижения к ним; в) умение решать проблемы, вычленять главное и второстепенное, оценивать варианты, прогнозировать последствия, оценивать и распределять ресурсы; г) творческий подход к решению управленческих задач, умение генерировать идеи, готовность к нововведениям;

е) знание особенностей организаторской и организационной деятельности, умение управлять людьми, мотивировать и стимулировать их на работу, умение работать с группой; ж) наличие специфических организаторских качеств личности и др. [11].

В трудах Л.И. Уманского приводятся общие и специфические качества лидера. Под общими понимаются качества, которыми могут обладать и не лидеры, но которые повышают эффективность лидера. В число специфических качеств лидера входят: организаторская проницательность – тонкая психическая избирательность, способность понять другого человека, проникнуть в его внутренний мир, найти для каждого человека его место в зависимости от индивидуальных особенностей; способность к активному психологическому воздействию – разнообразие средств воздействия на людей в зависимости от индивидуальных качеств, от сложившейся ситуации; склонность к организаторской работе, лидерской позиции, потребность брать на себя ответственность [12].

Литература

1. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. М.: Азбуковник, 1999. С. 571
2. Кирсанов М.В. Лидерский потенциал антикризисных управляющих :дис. канд. психол. наук. М., 2003.
3. Дрыгина И.В. Указ.раб. С. 37.
4. Евтихов, О.В. Лидерский потенциал руководителя: специфика, содержание и возможности развития: монография / О.В. Евтихов. – Красноярск :СибЮИ МВД России, 2011. – 288 с
5. Джуэлл Л. Индустриально-организационная психология. СПб.: Питер, 2001
6. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. М.: Азбуковник, 1999. С. 146.
7. Allport G. Pattern and growth in personality. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1961. P. 347
8. Хьелл Л., Зиглер Д. Указ.раб. С. 274.
9. Философский словарь / под. ред. И.Т. Фролова. 6-е изд.:М., 1991
10. Базарова К.Т. Социально-психологические факторы развития лидерских качеств :дис. канд. психол. наук. М., 2008. С. 12–13.
11. Рожков М.И. Теория и практика развития самоуправления в ученических коллективах. М., 1990
12. Уманский А.Л. Педагогические условия и средства стимулирования лидерства в детских и юношеских коллективах. Кострома, 1994.

ӘОЖ 37.02

**Бастауыш сынып оқушыларының оқу ікемділігін дамытуды
компьютерлік технология арқылы жүзеге асырудың педагогикалық
шарттары мен құрылымдық моделі**

М.Н.Қойшыбаев, Р.А.Бекмұрзаева

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті,

Қызылорда қаласы, Қазақстан республикасы

Mahat75.62@mail.ru

Аннотация: Бастауыш сынып оқушыларында оқу икемділіктерімен қатар, компьютерлік жұмыс икемділігі де қалыптаса бастайды. Ол “компьютерлік сауаттылық” ұғымымен тығыз байланысты. Компьютерлік технологияны бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамыту үшін қолданудың педагогикалық қағидаларына сәйкес “оқушы-компьютер, технология-мұғалім” өзара қарым-қатынасы мүмкіндіктерінің білім беру үрдісін ұйымдастырудағы тиімділігі оған қажетті төмендегі шарттарды орындағанда ғана мүмкін болатындығы көрсетілді. Олар:

-пәннің мазмұны мен логикалық құрылымына сай келетін электрондық оқу-әдістемелік кешен материалдарының ғылымилық, проблемалық, түсініктілік, көрнекілік, жүйелілік, тізбектілік қағидаларын қанағаттандыру шарты;

-оқушылардың ақпарат іздеу, алгоритмді орындау, бақылау объектісін сипаттау, іс-әрекет нәтижесін үлгімен сәйкестендіру, ынтымақтастықта жұмыс жасау іс-әрекеттерін жүзеге асыру шарты;

-қолданылатын компьютерлік технология бастауыш сынып оқушыларын оқуға ынталандыратындай және өзіндік білім алуды іске асыратындай ахуал туғызу шарты.

Кілт сөздер: оқушы-компьютер, технология-мұғалім, компьютерлік технология, модель, Мотивация

Abstract: In addition to learning skills, primary school students begin to develop computer skills. It is closely related to the concept of "computer literacy". In accordance with the pedagogical principles of using computer technology for the development of learning flexibility of primary school students, it was shown that the effectiveness of "student-computer, technology-teacher" interaction in the organization of the educational process is possible only if the following conditions are met.

They:

- The condition of satisfaction of the principles of scientific, problem, comprehensibility, visibility, consistency, sequence of materials of the electronic educational-methodical complex corresponding to the content and logical structure of discipline;

- conditions for students to search for information, perform algorithms, describe

the object of control, identify the results of activities with the model, work in collaboration;

- creating the conditions for the use of computer technology to stimulate primary school students to study and implement independent learning.

Keywords: student-computer, technology-teacher, computer technology, model, Motivation

Бастауыш сынып оқушыларында оқу икемділіктерімен қатар, компьютерлік жұмыс икемділігі де қалыптаса бастайды. Ол “компьютерлік сауаттылық” ұғымымен тығыз байланысты.

Компьютерлік технологияны бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамыту үшін қолданудың педагогикалық қағидаларына сәйкес “оқушы-компьютер, технология-мұғалім” өзара қарым-қатынасы мүмкіндіктерінің білім беру үрдісін ұйымдастырудағы тиімділігі оған қажетті төмендегі **шарттарды** орындағанда ғана мүмкін болатындығы көрсетілді. Олар:

- пәннің мазмұны мен логикалық құрылымына сай келетін электрондық оқу-әдістемелік кешен материалдарының ғылымилық, проблемалық, түсініктілік, көрнекілік, жүйелілік, тізбектілік қағидаларын қанағаттандыру шарты;

- оқушылардың ақпарат іздеу, алгоритмді орындау, бақылау объектісін сипаттау, іс-әрекет нәтижесін үлгімен сәйкестендіру, ынтымақтастықта жұмыс жасау іс-әрекеттерін жүзеге асыру шарты;

- қолданылатын компьютерлік технология бастауыш сынып оқушыларын оқуға ынталандыратындай және өзіндік білім алуды іске асыратындай ахуал туғызу шарты.

Бірінші мазмұндық-жобалау шарты бойынша ақпараттық технологияны білім мазмұны ретінде қолдану қызметі жүзеге асырылады. Мультимедиалық мүмкіндіктері бар электрондық оқу-әдістемелік кешен материалдары оқушылардың оқу іс-әрекетінің қайнар көзі болып табылады. Егер материал иллюстрация, анимациялық объекті, дыбысы бар объекті түрінде берілгенімен, бастауыш сынып оқушыларының психологиялық, физиологиялық дамуына сәйкес келмесе, онда ол дүниенің қажеттілігі шамалы. Сол себепті электрондық оқу-әдістемелік кешендегі оқу материалдары жүйелілік пен бірізділік, ғылымилық, түсініктілік қағидаларын есепке алу арқылы жобаланады.

Ұсынылып отырған екінші іс-әрекеттік шарт бойынша электрондық оқу-әдістемелік кешендегі оқу материалдары тұлғалық-бағдарлы тұрғыдан бастауыш сынып оқушыларының өзіндік білім алу икемділігін дамытуға мүмкіндік туғызады.

Үшінші технологиялық шартқа сәйкес электрондық оқу-әдістемелік кешендерді сабақта қолдану демонстрациялық, жинақтаушы, басқарушы, бақылаушы (Гершунский жіктемесі бойынша) құрал қызметін атқарып, мұғалімнің қызметіне жеңілдіктер туғызады. Мұғалімнің компьютерлік мәдениетті болуы бастауыш сыныпта информатиканы оқыту және компьютерлі технологияны қолдану мақсаттарына жету жолында оқушылардың алгоритмдік мәдениеттілік, компьютерлік сауаттылық элементтерін қарапайымнан күрделіге ауысу тәсілімен дамытуға әсер етеді, өйткені оқушының құзыреттілігі жалпы жағдайда алгоритмдік мәдениет → компьютерлік сауаттылықты → компьютерлік мәдениет → ақпараттық құзырет тізбегі түрінде қалыптасады.

Анықталған педагогикалық шарттарды жүзеге асыруда олардың әрқайсысы өзіндік қызмет атқарады. Біз мұны сызба түрінде былайша көрсетеміз (сурет 6):

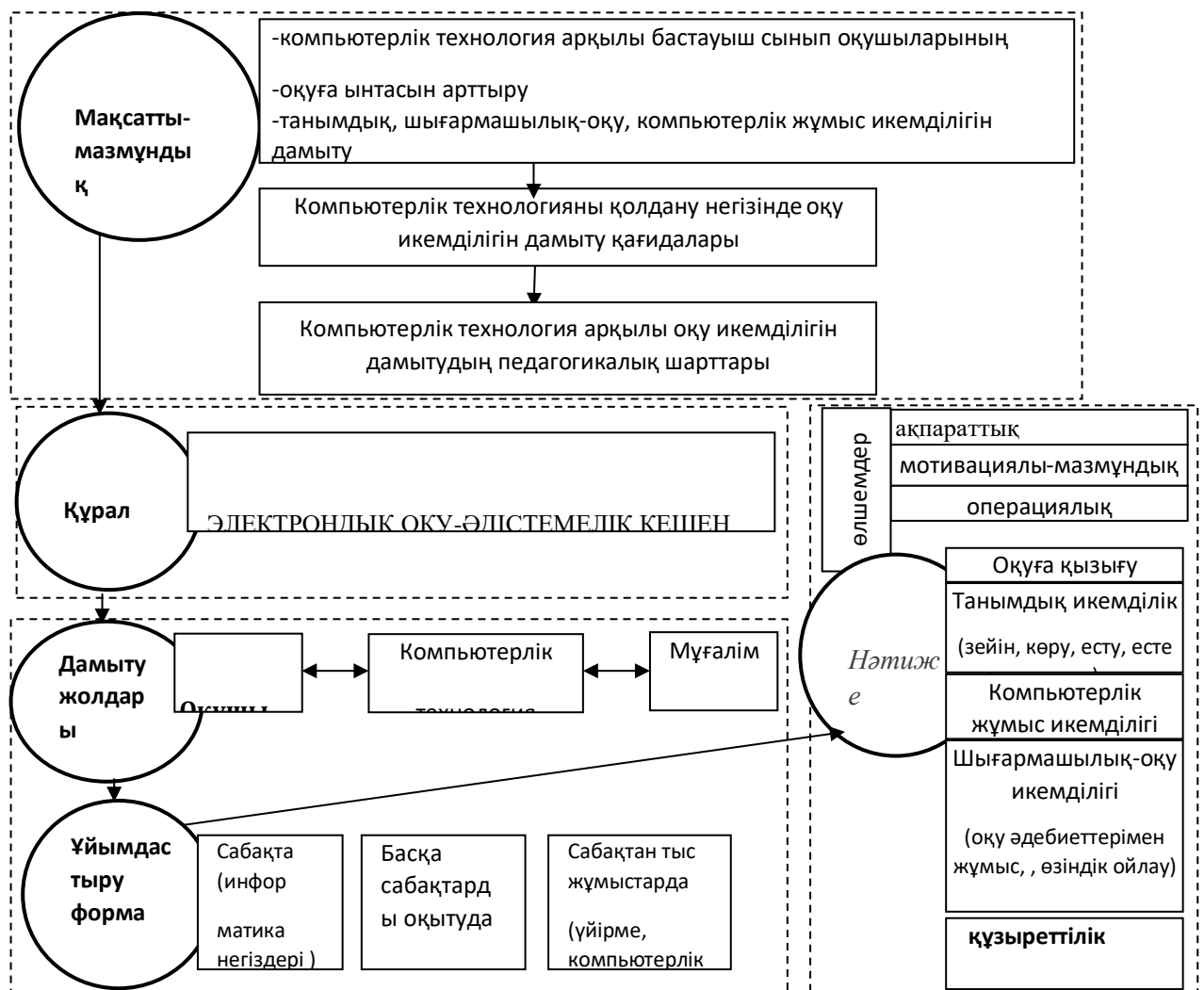
Сурет 1 – Педагогикалық шарттардың қызметтік жүйесі

Компьютерлік технологияны қолданудың педагогикалық шарттарын жүйелей келе, бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамыту ұғымын анықтадық. **Бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін компьютерлік технология арқылы дамыту** дегеніміз - оқушының өзіндік білім алу іс-әрекетін компьютерлік бағдарламалық және техникалық жабдықтардың көмегімен іске асыру.

Компьютерлік технологияны қолдану негізінде бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамытуды ғылыми-практикалық тұрғыдан зерттеу логикалық құрылымдық модель құруды қажет етеді.

Модельдеу мәселелері жөніндегі маман В.А.Штофф : "модель деп зерттеу объектісін бейнелей немесе шығара отырып, оны оқып-үйрену бізге ол объекті жөнінде жаңа ақпарат беретіндей етіп алмастыруға қабілетті, ойша ұсынылатын немесе материалдық тұрғыдан іске асатын жүйе түсініледі",- деп анықтама береді[1]. Модель көбінесе өзін-өзі басқаратын, ұйымдастыратын және реттейтін ең тиімді техникалық жүйелер жасауда қолданылады. Бұл проблеманы жүзеге асыруға белгілі В.М.Глушков, А.И.Берг, Н.М.Амосов, А.Дородницы[2]. н, т.б. өз үлестерін қосты.

“Компьютерлік технология”, “оқу икемділігін дамыту” ұғымдарының теориялық негізіне сүйеніп, компьютерлік технология арқылы бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамытуды зерттеудің моделін құруды жөн санадық (Сурет 2).

Сурет 2 –Компьютерлік технология арқылы бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамыту моделі

Модельде бастауыш мектепте оқытудың дәстүрлі жақтары мен бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділіктерін дамыту жолдары мен ұйымдастыру формалары компьютерлік технология арқылы үйлесімді көрсетілген.

Бірінші блок зерттеудің мақсат-міндеттерін айқындайды. Мұндағы бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамытудың мақсаты компьютерлік технология арқылы мұғалім мен оқушының өзара интерактивті әсеріне сүйену, оқушы іс-әрекетін басқару арқылы жүзеге асады.

Мотивациялық мақсат - оқу икемділігін дамытуға себеп болатын оқуға қызығуды тудыру. Қызықпаған баланың оқу іс-әрекеті мардымсыз жүреді, сондықтан бастауыш сынып оқушыларының физиологиялық, психологиялық даму ерекшеліктеріне сәйкес келетін пәндік мазмұнды қызыға қабылдап, түсініп, оны өз бетімен жетілдіруге негіз болатындай түрткіні айқындау жатады.

Мазмұндық мақсат - бастауыш сынып оқушыларының компьютерлік құзырлығын дамыту білімді меңгерумен байланысты. Меңгерілетін білім мазмұны электрондық оқу-әдістемелік кешенде оқу материалдарынан құрылған модульдер түрінде беріледі. Білімді меңгеру электрондық оқу-әдістемелік кешен арқылы жүреді, сондықтан ондағы оқу материалдарын жинақтау, сұрыптау, жобалау технологиясы мен мазмұнын айқындау мақсаты алға қойылады

Қызметтік мақсат -

мұғалім мен оқушының өзара әсері арқылы бастауыш сынып оқушыларының танымдық, ақыл-ой, компьютерлік жұмыс икемділігін дамытуды қамтиды.

Блоктың әдістемелік-технологиялық жағы оқушылардың оқу икемділігін дамыту үшін сабақта компьютерлік технологияны қолдану, оңтайлы жұмыс формаларын ұйымдастырумен түсіндіріледі. Компьютерлік технологияны бастауыш мектепте қолдану арқылы білім беру әдістері, мұғалім мен оқушының өзара қарым-қатынас тәсілдері, оқушылардың оқу іс-әрекетін ұйымдастыру және басқару формалары қарастырылады.

Модельдің мұндай блогын дәстүрлі білім беру әдістері арқылы жүргізу мүмкін емес. Себебі, мұнда мұғалімнің білім беру, оқушының оқу іс-әрекеттері айқын көрсетілген. Бұл білім беру үрдісіне қатысушылар (мұғалім, компьютерлік технология, оқушы) арасында қызметтерді бөлу қажеттігіне әкеліп тірейді. Педагогикалық-психологиялық әдебиеттерді талдау негізінде мұғалім мен оқушылардың өзара әсерлесу кезеңдері (кесте 4) анықталды: мақсатты қалыптастырушы, ұйымдастырушы, бағалау-талдамалық.

Оқу икемділігін дамыту үшін компьютерлік технологияны қолданудың педагогикалық жолдары арқылы мұғалім мен оқушының іс-әрекеттерін анықтау - білім беру үрдісін жетілдіру мақсатындағы басты міндеттердің бірі. Мұнда басты назар компьютерлік технология мүмкіндіктеріне ауады:

- “мұғалім-компьютерлік технология-оқушы” арасындағы интерактивті байланыс,
- объекті мен субъектілер арасындағы кері байланыс,
- оқу ақпаратын компьютердің мүмкіндіктерін пайдаланып көрнекі түрде беру,
- есте сақтау, оқу, ойлау, салыстыру, пайдалану іс-әрекеттерін компьютердің көмегімен ұйымдастыру,
- ақпараттың үлкен көлемін кішірейтіп сақтау
- оқу экспериментінің нәтижелерін автоматты түрде өңдеу,

Бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігі деңгейін анықтау мұғалімге өзінің білім беру іс-әрекетінің тиімділігін білуге мүмкіндік береді. Оқу икемділігі деңгейін анықтау кейбір қажетті және жеткілікті өлшемдер жиынтығымен байланысты беріледі. Оқу икемділігінің әрбір деңгейінің эталонын анықтау, сәйкестендіру, білім беру субъектілерінің өзара әсер нәтижелерін талдауға өлшемдер негіз болады. Объективті өлшемдер жүйесі оқушының өзіндік бағалауы үшін маңызды. Компьютерлік өлшемдерге компьютерлік сауаттылық деңгейі; мотивациялы-мазмұндық өлшемге қызығу, құштарлық, құндылық бағдарлау, сенім, әлеуметтік қатынастар, қызығу, есте сақтау, қисынды ойлау; операциялық өлшемге өзіндік жоспарлау, өзіндік басқаруға бейімділік, шығармашылық жұмыс деңгейі жатады. Бұл мәселе негізінен американдық ғалым Б.С.Блумның таксономиясына сүйенеді. Ал, бұл мәселе Абыканова Б.Т, Г.Жадрина, М.Жанпейісова, В.В.Краевский, Ж.А.Қараев, С.Нашарипова, А.В.Усова[3], т.б. еңбектерінде түрліше сипатталады.

Компьютерлік технология арқылы бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамытудың ғылыми-теориялық негіздерін былай қорытындылаймыз:

Тәуелсіз Қазақстан мемлекетінің қазіргі даму кезеңіндегі қоғамның түрлі салаларының құрылуы мен тұлғаның белсенді іс-әрекетінің жоғарылауы арасында байланыс айқындала түсті. Осыған байланысты бастауыш сынып оқушыларының білімін, оқу икемділігін дамыту, оны тиімді басқаруды ұйымдастыру, психологиялық және физиологиялық тұрғыдан қамтамасыз ету күрделі педагогикалық мәселе ғана емес, маңызды әлеуметтік міндет болып отыр, өйткені, “балалар-біздің болашағымыз”. Бұл міндеттің шешуін табу еліміздің даму стратегиясына сәйкес барлық салада жүріп жатқан компьютерлендіру үрдісі арқылы жүзеге аспақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Компьютерные технологии обучения: Определение терминов Киев, 2013. – 246.
2. В.М.Глушков Современные информационные технологии в образовании: / В.М.Глушков. – М., 2004 - 102с.
3. Абыканова Б.Т. Компьютерлік технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың дидактикалық шарттары /Пед. ғыл. канд. дәреж. алу үшін дайынд. диссерт Б.Т.Абыканова. – А. – 2005. - 36.
4. Медешова А. Оқу ақпаратын компьютерлік технология жағдайында меңгеру. /А.Медешова //Бастауыш мектеп. – 2005. -№3 - 23б.

УДК 28:347.167.1-057.875

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ ОҚУҒА ҮЙРЕТУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТІ

Шынахан А. - ФИ-17-3к4 тобының студенті

Халмирзаев Э.Э.–ғылыми жетекші

*М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік Университеті,
Шымкент қ., Қазақстан Республикасы*

Резюме. В этой статье рассматриваются цели и задачи обучения иностранному языку. Обучение чтению на иностранном языке должно осуществляться на хорошо известном лексическом материале, уже усвоенном в устной речи. А это достигается в результате проведения устного вводного курса, устного опережения. Устное опережение помогает в содержательном плане, то есть обучающиеся должны понимать то, что они читают, но практически не помогает в процессуальном плане. Обучение чтению должно строиться как познавательный процесс. Спецификой чтения как речевой деятельности является то, что оно используется при решении задач познавательного плана. Будучи всегда направленным на получение информации, оно само может быть охарактеризовано как познавательная деятельность. В связи с этим важное значение приобретает содержание текстов для чтения.

Оно фактически предопределяет, будут ли обучающиеся относиться к чтению на иностранном языке как к способу получения информации. Поэтому все тексты должны представлять для них определенный интерес, быть для них значимыми.

Ключевые слова: устное опорежение, задача, речевая деятельность, текст, общение.

Abstract: This article discusses the goals and objectives of teaching a foreign language. Learning to read in a foreign language should be carried out on well-known lexical material already learned in oral speech. And this is achieved as a result of an oral introductory course, an oral lead. Oral advancing helps in a meaningful way, that is, students should understand what they read, but practically does not help in the procedural plan. Learning to read should be built as an educational process. The specificity of reading as a speech activity is that it is used in solving problems of the cognitive plan. Being always aimed at obtaining information, it can itself be characterized as cognitive activity. In this regard, the content of reading texts is of great importance. It actually determines whether students will relate to reading in a foreign language as a way of obtaining information. Therefore, all texts should be of certain interest to them, be meaningful to them.

Keywords: oral retraction, task, speech activity, text, communication.

Қазіргі таңда қоғамда болып жатқан өзгерістерге байланысты қоғам шығармашыл әрекет пен шығармашыл тұлғаға мұқтаж екенін күнделікті өмірдің өзі дәлелдеуде, осыған орай бүгінгі күні білім беру мекемелері мен ұстаздарға үлкен талап қойылуда. Шетел тілін оқытудың басты мақсаты – шынайы өмірде білім алушылардың шетел тілінде қарым-қатынас жасай алу негіздерін қалыптастыру болып табылады. Білім алушылардың жан-жақты дамуына, сапалы білім алуына, өмірде жақсы көрсеткіштерге қол жеткізуінде шетел тілін жақсы меңгеруінің маңызы үлкен. Осыған орай қазіргі заманға сай шетел тілін тиімді үйретуге мүмкіндік беретін көптеген әдістер пайда болды. Сондықтан, әр мұғалім өзінің шығармашылығын дамыта отырып озық іс-тәжірибелерді пайдалана білуі тиіс.

Бастапқы деңгейде студенттердің шет тілін үйренуге ынтасы өте зор болады. Олар шет тілінде сөйлегісі және түсінгісі келеді. Олар көптеген жаттығуларды орындайды және олармен сабақ үстінде көп жұмыс жасауға мүмкіндік бар. Бастапқы деңгейде ауызша оқуға көп көңіл бөлінеді. Әрине, оқу процессінің тыңдау, сөйлеу, жазу, оқу түрлері де беріледі.

1. Шет тілін үйрету ауызша үйретуден басталады. Әуелі шет тілінің фонетикасының тек өзіне тән дыбыстарымен танысады, оның дауыс ырғағы, екіпіні, ритмі үйретіледі. Жаңа әліпби, әріп ерекшеліктері ескерілді.

Тілдің әріптер мен дыбыстарын үйренгеннен кейін сөздердің жазылу-оқытылуын үйрене отырып, сөйлем құрастырып, сөйлеуге қолдана бастайды. Яғни, сараптамалық ойлаудан синтетикалық ойлауға ауысады.

Ауызша сөйлеуде шет тілінде өз ойын айта алу және ауызша хабарлама жасауға (монолог) және шет тілінде әңгіме жүргізе білуге (диалог) мән беріледі. Оқуға қойылатын талап та өзгерді. Тәжірибелік мақсатқа жету үшін магнитофон таспасын, күйтабақты, интернет желісін қолдану және үйге оқуға берілетін мәтіндер пайдаланыла бастады.

Шетел тілін үйренуде мынадай талаптар қойылды:

— Шет тілінде әңгімелесе білу.
— Сөздіксіз күрделі емес мәтінді оқып-түсіну.
— Оқи білу.

Оқытудың нәтижесі әдістерге тәуелді болады. Оқыту әдісі білім алушыға білім, тәрбие беру және оның қоғамдық мәнісін дамыту міндеттерінен шығатын оқу материалын, теориялық және тәжірибелік меңгеру түрлері. Оқыту әдісіне қойылатын талаптар: Оқыту әдісінің нақтылығы,ғылымилығы, жүйелігі, қол жетімділігі, айқындылығы,нәтижелілігі.[1]

Қазіргі кезде педогогикада оқыту әдістерін үш топқа бөліп қарастырып жүр:

- 1) сөздік
- 2) көрнекілік
- 3) тәрбиелік-тәжірибелік әдістер

Оқытудың сөздік әдістерінің тобы мұғалімнің сөзіне сүйенеді. Сөздік әдістердің тобына баяндау,әңгіме,түсіндіру,арнайы мәтінмен кітап оқу және магнитофондық жазбамен,интернет желісімен, өз бетімен жұмыс істеу жатады.Көрнекілік әдістер сөздік әңгімемен тығыз байланысты.Себебі кез елген көрнекі құрал түсіндіріледі,талданады.Оқытудың тәжірибелік әдістеріне білім алушының білімі мен дағдыларын қалыптастыру және жетілдіру процестеріне байланысты әдістер жатады. Шетел тіліне оқытудың басты әдістері: — әңгіме әдісі шетел тілі сабағында кеңінен қолданылуы тиіс. Оны кез келген сабақта қолдануға болады. Сондықтан ол мазмұны жағынан сан алуан болады. Әңгіме әдісі оқыту материалын білім алушының жеке өмір тәжірибесімен байланыстыруға үлкен мүмкіндік береді.Оқытуда әңгіме екі түрлі пайданылады;

— сұрақ –жауап негізіндегі әңгіме және қандай да жаңалық ойлап табу жолындағы әңгіме.Ойлап табылған әңгіме білім алушының білімін тексеру, бекіту, оқылған мәтіндерді талдау жұмыстары үшін қолданылады. Ал, жаңалық ойлап табылған әңгіме жаңа қағидалар мен қорытындыларға әкелу бағытында қолданылады.

Мәтіндерге тілдік талдау әдісі. Мәтіндерге тілдік талдау әдісі көркем шығарма тілін талдағанда, сөздік жұмыс,мәтінмен жұмыс істегенде қолданылады.Ол мәтіннің сөздік құрамын анықтауда сөз мағыналарын,сөздердің қолдану мақсатын ашу, талдаудан тұрады. Талдаулардың білім алушының логикалық ойлауын,талдау қабілетін дамытуға жетелейді.

Грамматикалық талдау әдістрі. Грамматиканы оқығанда білім алушылар біріншіден грамматикалық құбылыстарды табады. Сөйлем мүшелері, жеке морфемалар, олардың нақты белгілеріне қарай түр-түрге, мақсатына сәйкес бөліп, толық грамматикалық сипаттама береді. Жұмыстың бұл түрінде білім алушының өздігінен жұмыс істеу дағдылары қалыптасады.

Шетел тілін оқытудың тиімді әдістерінің бірі, сипаты, түрі, мақсаты жағынан алуан түрлі жаттығулар жүйесі болады. Білім алушылар жаттығулар

орындағанда тілге белсенді байқау жүргізеді, тілдік фактілерге талдау жасайды, қорытындылайды, жинақтайды.

Тест әдісі. Қазіргі кезде шетел тілі сабағында негізінен қолданылатын әдістердің бірі-тест әдісі. Тест білім алушылардың оқыған тақырыбын, игерген білімдері мен білім дағдаларын тексеру, бағалау, өткенді бекіту, қайталау сабағында пайданылады. Тест білім алушылардың ойлау белсенділігін, қабылдау, ой қорыту мүмкіндіктерін анықтауға көмектеседі.[2.]

Оқуға қойылатын негізгі талаптары. Шетел тілінде тән дыбыстарды дұрыс оқуға байланысты мәтіндегі сөз, сөйлемдерді орфоэпиялық нормада айтуға жаттықтыру үшін арнайы жаттығу жұмыстры жүргізіледі. Мәтінді оқытудан бұрын оның құрамында кездесетін жаңа сөздер түсіндіріледі.

Білім алушылар мәтінді рөлге бөліп, оқумен, аударумен ғана шектелмей, оның мазмұнын шете тілінде айтуға жаттығады. Мәтін бойынша қойылатын сұрақтар осы талапқа сай ойластырылып, білім алушылар мәтін мазмұнын түсініп оқуға, жүйелі түрде айтуға талаптанады. Бұл мақсатқа жету үшін білім алушының сөздік қоры мол, грамматикалық тұлғаларды менгеру дәрежесі ойдағыдай болумен қатар, оны байланыстырып, сөйлей білуі қажет.

Білім алушылар мәтінді оқып, оның мазмұнын айтып беру үшін әр мәтінді дұрыс мәнерлеп түсініп оқуы, сұрақтарға дұрыс жауап беруі, жетекші сұрақтарға жауап беріп, тыныс белгісіне дауыс ырғағын келтіріп оқуы, мәтінді әр сөзге, сөйлемдерге дауыс екпінін дұрыс түсіруі керек. Мәтінді екі тілге аудару білуі маңызды. Әр мәтін сайын жаңа сөздердің, сөз тіркестерінің, мақалдардың, нақыл сөздердің сөздігін жасап отыруы керек. Мақал-мәтелдерді мәнерлеп оқу сөйлемдердің логикалық екпінге ие сөзді, логикалық паузаны, дауыс ырғағын білуге үйретеді. Білім алушы мәтінді оқыған кезде алдына мақсат қоюы керек. Оларды шығарма кейіпкерлерін өз атынан әңгімелеуге үйретудің де маңызы зор. Шығарманың рухани кейіпкерлерінің сезім сырларына баға бере отырып, оған тыңдаушы назарын аударта білуі қажет. Автор сөзінің, төл сөздің дауыс ырғағын сақтай отырып, төл сөздерді жалғас әуенмен оқуы тиіс.

Диалогтарды рөлге бөліп оқып, диалогты, мәтінді авторлық баяндау, суреттеулерге оқуға жетілдіру, жаттықтыру да оқуға қойылатын негізгі талаптарға жатады.

Қазіргі уақытта шетел тілін оқытудың коммуникативтігі, интерактивтілігі, аутенттігі тілді үйрену үрдісінің мәдени контексте болуы үстемдікке ие болуда. Аталған ұстанымдар коммуникативтілік қабілетінің компоненті ретінде мәдениетаралық біліктілікті дамытудың алғышартын жасайды. Шетел тілін дәстүрлі оқытуда тіл үйренушілер тілдік жаттығуларды жасап, қажетті материалды жаттаумен ғана шектеледі.

Қорыта айтқанда, шетел тілін үйретуде түрлі әдістерді сабақта қолдану - бұл оның нәтижелігіне қолайлы жағдайды жасаудың бірден – бір жолы, ал ол өз кезегінде бірлесе жұмыс жасауға, адами қарым - қатынастарға себепкер болады. Оқыту барысында жаңашыл

көзқарасты қолдану, тәжірибеге бағытталған оқытудың үлкен жетістігі болып табылады, сондай-ақ оның сапасы алынған білімнің нақты жағдайда мақсатқа жетумен қатар өмірдің сапасын көтеруде үлкен сұранысты қанағаттандыруды қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер:

- 1.Рогова Г.В., Верещагина М. «Методика обучения английскому языку» М., «Просвещение» 2000
- 2.Қазақстан мемлекеті, №3 2007ж.
- 3.Мектептегі шет тілі, №3 2006ж.

ӘОЖ 37.02

Білім беру үрдісінде бастауыш сынып оқушыларының компьютерлік оқу икемділігін дамытудың педагогикалық негіздері және ерекшеліктері

М.Н.Қойшыбаев

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті,

Н.Б. Зейнегабинова

№11 мектеп –лицейдің Бастауыш сынып мұғалімі,

Қызылорда қаласы, Қазақстан республикасы

Mahat75.62@mail.ru

Аннотация: Бастауыш сынып оқушылары үшін мынадай оқу икемділіктерін меңгеру маңызды:

-жасына сәйкес келетін көркем әдеби, ғылыми-көпшілік мәтіндерді түсініп оқу, мәтіндегі негізгі ойды анықтау, мәтінді өз сөзімен баяндау,

-оқу әдебиеттерінен, сөздіктер мен анықтамалықтардан, компьютердің деректер қорынан ақпарат іздеу,

-жұмысты компьютерде орындау, жаңа есептің мазмұнын оқу, есептің шартына сәйкес әрекеттер тізбегін анықтау, оны аяғына дейін жеткізу,

-өзіндік іс-әрекет нәтижесін үлгімен сәйкестендіру, өзінің және басқаның оқу жұмысындағы қатені табу мен жою, өзіндік және басқаның әрекетін ұсынылған өлшемдер бойынша бағалау, есеп шығарудағы қиындықтан құтылу мақсатында үлкендерден кеңес сұрау, жетіспейтін тәсілдерді іздеу,

-ынтымақтастықта жұмыс жасау, пікірталастарға қатысу, сыныптастарының көзқарасын түсіну, кикілжіңді тудырмауға тырысу, ұжымдық оқу іс-әрекеттерінің жетістігі мен кемшілігін мазмұнды бағалау, жалпы нәтижеге жету жолын табу .

Кілт сөздер: Информатика, компьютер, оқу икемділігі, бағалау көрсеткіштері,

Annotation: learn the following important skills and skills for Primary school students:

- understanding and understanding of artistic, popular science texts that correspond to the age, determining the main thoughts in the text, presenting the text in your own words,

- search for information in educational literature, dictionaries and reference books, computer databases,

- performing work on the computer, reading the contents of a new report, determining the sequence of actions in accordance with the report conditions, and completing it,

- to identify the results of the self-activity of the template, to identify and correct mistakes in own and other academic work, assess their own and others actions on the proposed criteria, interview advice from adults to overcome difficulties in solving problems, search missing methods.,
- cooperation, participation in discussion

Keyword: Computer science, computer, educational flexibility, evaluation indicators

Бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігіне оқулықтағы мәтінді оқу, түсіну, есте сақтау, оқыған мәтінді қысқаша жазу; қандай да бір жетекші оқу әрекетін табу; білімді таныс жағдайларда қолдану; қажетті ақпаратты, объектіні табу және онымен өзара әсер тәсілдерін дұрыс бағалау; іс-әрекетті жоспарлау; орындалатын әрекеттің нәтижесін алдын-ала болжау; жоспарды іске асыру; жоспар бойынша алынған аралық, соңғы нәтижелерді салыстыру; күтілетін нәтиженің дұрыстығын дәлелдеу; жіберілген қатені анықтау; орындалған әрекеттің нәтижесін бағалау мен технологиялық жағынан алғанда, ақпаратты файл аты, адресі бойынша іздеу, мәтіндік редакторда мәтін енгізу, оны өңдеу, сақтау; графикалық редакторда сурет салу, сақтау, оған өзгерістер енгізу; мультимедиалық бағдарламаларды пайдалану жатады. Бастауыш сынып оқушылары үшін мынадай оқу икемділіктерін меңгеру маңызды:

- жасына сәйкес келетін көркем әдеби, ғылыми-көпшілік мәтіндерді түсініп оқу, мәтіндегі негізгі ойды анықтау, мәтінді өз сөзімен баяндау,
- оқу әдебиеттерінен, сөздіктер мен анықтамалықтардан, компьютердің деректер қорынан ақпарат іздеу,
- жұмысты компьютерде орындау, жаңа есептің мазмұнын оқу, есептің шартына сәйкес әрекеттер тізбегін анықтау, оны аяғына дейін жеткізу,
- өзіндік іс-әрекет нәтижесін үлгімен сәйкестендіру, өзінің және басқаның оқу жұмысындағы қатені табу мен жою, өзіндік және басқаның әрекетін ұсынылған өлшемдер бойынша бағалау, есеп шығарудағы қиындықтан құтылу мақсатында үлкендерден кеңес сұрау, жетіспейтін тәсілдерді іздеу,
- ынтымақтастықта жұмыс жасау, пікірталастарға қатысу, сыныптастарының көзқарасын түсіну, кикілжіңді тудырмауға тырысу, ұжымдық оқу іс-әрекеттерінің жетістігі мен кемшілігін мазмұнды бағалау, жалпы нәтижеге жету жолын табу .

Информатикада компьютерді іске қосу мен өшіру, сурет салу, объектіні көшіру, өңдеу, сақтау, мәтін жазу, қаріп пен мәтінді форматтау, алгоритм құру және оны орындау, адресі бойынша іздеу, табылған файлды іске қосу, гипермәтінді пайдалану, т.с.с. икемділіктерді қалыптастыруға көңіл бөлінеді.

Оқу икемділігін қалыптастыруды К.К.Платонов 1) бастапқы, 2) толық емес, 3) жекелеген, 4) дамыған, 5) шеберлік деп бес сатыға бөледі . Оқу икемділігінің қалыптасу кезеңдеріне байланысты қарапайым икемділіктің қалыптасуы, қарапайым икемділік көлемінің ұлғаюы(күрделі икемділік) деп анықталады (Н.А.Лошкарева). Ал, Л.А.Лебедева оқу икемділігі мен дағдыны қалыптастыру үрдісін дайындық, таныстыру, икемділік қалыптастыру, дағды қалыптастыру, қолдану кезеңдеріне бөледі .

Егер оқушы өздігінен әрекеттенуге үйренбесе, оның оқуы жемісті болмайды, оқушының оқуға ынтымағы төмендейді .

Білімді меңгеру - оқу іс-әрекетінің негізгі мазмұны, икемділік - білім беру үрдісінің нәтижесі болып табылады. Икемділікті бұлай қарастыру білім беру нәтижелерін нақты болжау мен білім мазмұнында жоспарланған жетістіктерді алдын-ала көре білуге мүмкіндік туғызады. Білімді меңгеру икемділікпен өте тығыз байланысты, өйткені ол өмірде нақты қолдану үшін қажет. Меңгерілген білімді әрбір оқушы түрліше қолданады, соған сәйкес олардың өзіндік білім алу икемділігі қалыптасады. Пәрменді ойлау арқылы баланың өзіндік білім алу икемділігінің шығармашылық-оқу икемділікке айналуы мүмкін. Шығармашылық-оқу икемділікті дамыту оқушының жеке тұлғалық ерекшелігін бағалай білуге мүмкіндік береді. Сонымен, біз жоғарыда берілген ғылыми еңбектерді талдай отырып, мынадай тұжырым жасаймыз: бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігі дегеніміз - білім мазмұнын меңгеру үрдісінде қалыптасатын тұлғалық-бағдарлы оқу іс-әрекеті. Тұлғалық-бағдарлы білім беру жағдайында бастауыш сынып оқушыларының тұлғалық іс-әрекетіне баса назар аударылып, бастауыш білім мазмұнында берілген икемділіктерді қалыптастырып қоймай, әрбір баланың мынадай оқу икемділіктерін дамытуға мүмкіндік береді:

- білімді өз бетімен таба білу, алынған білімді шығармашылықпен қолдану;
- өз бетімен жауапты шешім қабылдау;
- өз әрекетін жоспарлау, болжау және нәтижесін бағалау;
- өзі және өзін қоршаған ортасы үшін жауапкершілікті сезіну;

Басқа адамдармен ынтымақтастық және көмек беру қарым-қатынастарын құру. **Бастауыш сынып оқушыларының оқу икемділігін дамыту** дегеніміз оқушының оқуға қызығушылығы мен тұлғалық, физиологиялық, психологиялық даму ерекшеліктеріне сәйкес өзіндік білім алуын жүзеге асыру.

Білімдік құзыреттілік нақты шындық объектілеріне қатысты тұлғалық және әлеуметтік мәні бар өнімді іс-әрекетті жүзеге асыруға қажетті өзара байланысты мағыналық бағдар, білім, икемділік, дағды мен іс-әрекет тәжірибелерінің жиынтығын қарастырады. Жалпы құзыреттілік мынадай икемділіктерді қамтиды:

- 1) өз елінің азаматы және патриоты болу;
- 2) өмірді түсіну, өзінің интеллектуалды, шығармашылық, дене мәдениет ресурстарын тиімді пайдалану;
- 3) өзінің мүмкіндіктерін жетілдіре білу,
- 4) компьютермен жұмыс жасай білу, жинау, өңдеу және талдау жасау дағдыларына ие болу;
- 5) өзінің іс-әрекетін ұйымдастыру және ұжымда жұмыс жасай білу;
- 6) әр түрлі тілде ауызша және жазбаша идеяларды негіздеп айта білу;
- 7) базалық білімді пайдалана білу.

Ал, оқу икемділігін дамытудың педагогикалық әдіс-тәсілдері көп түрлі, біз соның ішінде компьютерлік технологияның мүмкіндіктерін қолдану мәселесіне тереңірек тоқталамыз. Ол үшін алдымен компьютерлік технологияның мәні мен оның бастауыш сыныптардағы орнын анықтап алған

жөн. Бұл туралы келесі параграфта қарастырамыз. Білім беру жүйесінде компьютерлік технология құралдарын пайдалана отырып, қоғам мүшелерінің ақпараттық мәдениетін қалыптастыру және көтеру деңгейін қамтамасыз ету үрдісі. Педагогтардың компьютерлік мәдениеттілігін қалыптастыру (пән мұғалімдерінің компьютерлік жұмыс икемділігін арттыру, кез келген бағдарламалық жабдықты сабақта және сабақтан тыс шараларда пайдалана білуге даярлау) жатады [89]. Білім беруді дамытудың жана бағыттарының бірі – білім мазмұнын оқушының толық меңгеруін іске асыратын оқыту технологиясын жетілдіру.

Оқыту технологиясы - дидактикалық және әдістемелік жүйенің құрамды бөлігі болып табылады. Оқыту технологиясын зерттеуге белгілі педагогтардан В.П.Беспалько, О.П.Околелов, Ж.А.Қараев, Г.Қ.Нұрғалиева, Ә.М.Мұханбетжанова және т.б. зор үлес қосты. Оқыту технологиясы – дидактикалық жүйенің құрамдас, процессуалдық бөлігі [1].

«Оқытудың компьютерлік технологиясы» термині ғылымда ХХғ.-дың 40-50 жылдары пайда болған, оны Америкада ХХғ.-дың басында дидактиктер «оқуға арналған медиа» (instructional media), «оқыту машиналары» (teaching machines), «оқытуды автоматты түрде басқару» (programmed instruction) сияқты ұғымдармен атаған. Сол кезде «оқуға арналған медиа» ұғымы «қандай да болмасын хабарды демонстрациялау немесе тасымалдау, сақтауға арналған техникалық құралдар, технологиялар, т.б. жиынтығы» ретінде анықталған (В.М.Степанов, Г.Г.Мангазеева) [2]. Басқаша айтсақ, оқытудың компьютерлік технологиясы дегеніміз - оқушылар мен мұғалімдердің педагогикалық-психологиялық іс-әрекеттерінің өзара әсерлері мен білім берудің мақсаттарына сәйкес меңгерілуге тиіс оқу материалының мазмұны берілген жүйені құрайтын ресурстар. Оқытудың технологиясының ерекше белгілері - оны жүзеге асыратын орта және ол ортамен байланысты техникалық (пайдаланылатын техника түрі), бағдарламалы-технологиялық (бағдарламалық жабдық), ұйымдастыру-әдістемелік (оқу үрдісін ұйымдастыру), білімнің пәндік аймағы сияқты құраушылар болып табылады.

Қандай да болмасын оқу материалы бастауыш сынып оқушыларының компьютерлік оқу икемділігін дамытуда маңызды элемент болып табылады, өйткені, оқу материалынан негізгіні ажырату, қажетті объектіні табу, оқыған, көрген, естіген ақпаратты бір түрден екінші түрге аудару, мәтін бойынша жоспар құру, қысқаша бейнелеу сияқты икемділіктердің дамуы оқулықтағы оқу материалының мазмұны мен құрылымынан тәуелді.

Басты дидактикалық бірліктерді бөліп көрсету әдісі оқушыға берілетін ақпарат ағынынан негізгі және қосымша сұрақтарды ажырата білуді игеру мақсатында ұсынылады. Бұл дағды логикалық-құрылымдық сызбаларды талдау үрдісінде жүзеге асады. Өзіндік оқу іс-әрекетін компьютерлік технология арқылы бағалау үш түрлі қызмет атқарады: бақылаушылық (ікемділіктің дәрежесін сараптау), білімдік (қайталау, жаттығу), тәрбиелік (жауапкершілік, реттілік, жинақылық). Жеке тұлғаның білім алудағы жетістіктері мен табыстарын талдап, айтып берудің және оны бағалаудың маңызы зор. Мұғалім

мен оқушы үшін мұндай жұмыс, кибернетикалық терминмен айтқанда, “кері байланыс”, кеңейтілген түрде, қазіргі педагогикалық терминмен «интерактивтік» болып табылады.

Компьютерлік технологияны бастауыш сыныпта қолдану оқушылардың оқуға деген ынтасын арттырады; оқушылардың компьютерде бірлесіп жұмыс істеулері оларды өзара қарым-қатынас жасап, бір-бірімен ақылдасып барып әрекет жасауға үйретеді; компьютерде оқушылардың өзіндік жұмыс жасауы олардың шығармашылық, зерттеушілік сияқты ең қажетті қабілеттерінің көрініп, шындала түсуіне көмектеседі. Сондай-ақ, электрондық оқу тапсырмалары оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытады; компьютерлік ойындар мен жаттықтырғыштар оқушылардың компьютермен қарым-қатынас жасауға қажетті дағдыларын, икемділіктерін қалыптастыруға көмектеседі; электрондық оқу материалдары (теориялық) оқушылардың ақыл-ойын дамытып, көрнекі-бейнелік, өзіндік ойлауының дамуына әсер етеді (Ж.С.Сардарова). Басқа да ғылыми еңбектерді зерделей келе, бастауыш сыныптың оқу үрдісінде пайдаланылатын компьютерлік техниканың мүмкіндіктерін былай көрсетуге болады:

- оқушының қарекетін жеңілдетіп, уақыт көп кететін амалдарды орындаудан босатады, қажет ақпаратты өзі іздеп табуға мүмкіндік алады;
- оқушы қатесіне оперативті реакция көрсете отырып, қате жіберіп алу қорқынышынан құтқарады, оның білімін бағалау функциясының көп бөлігін өзіне алады;
- оқушыға өз ырғағында жұмыстануға мүмкіндік береді;
- бағалау көрсеткіштері нақты, дәл болады;
- мұғалімнің бос уақыты көбейеді;
- мұғалім сыныптағы оқушылардың жағдайын толық көріп, әрбір оқушының қабілетіне қарай онымен жеке жұмыстануына мүмкіндік ашылады;
- көрнекі-бейнелі ойлауды, қозғалыстық және ауызша қарым-қатынас машықтарын, мақсатты әрекеттерді және әлеуметтенуді дамыту үшін мүмкіндіктер туғызады;
- педагогикалық қарым-қатынасты, интерактивті байланысты күшейтеді. Сонымен қорыта келе, компьютерлік технологияның қазіргі шарттарына сәйкес оқушыны тұлғалық дамыту міндетіне үйлесетін оқыту әдістерін, мазмұнды сұрыптау әдіснамасы мен стратегиясын жетілдіру; оқушының өзіндік білім алу, компьютерлік жұмыс икемділігін дамыту үшін маңызды рөл атқарады деп есептейміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Околелов О.П.Современные информационные технологии в образовании:— М., 2004 - 102с.
2. Степанов В.М. Компьютерлік технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың дидактикалық шарттары

/Пед. ғыл. канд. дәреж. алу үшін дайынд. диссерт В.М.Степанов. – А. – 2005. - 3б.

3. Медешова А. Оқу ақпаратын компьютерлік технология жағдайында меңгеру. /А.Медешова //Бастауыш мектеп. – 2005. -№3 - 23б.

МРНТИ 14.25.07

ЦИФРЛАНДЫРУ БҮГІНГІ ОРТА БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАҢА НЕГІЗГІ БАҒЫТ

А.Қазбайқызы

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті
Қызылорда қ., Қазақстан*

Қ.Ө. Ахметова

*С.Лапин атындағы № 261 орта мектебі
Қызылорда қ., Қазақстан*

[*karla.a92@bk.ru*](mailto:karla.a92@bk.ru)

Аннотация. В статье раскрывается значение цифровизации Казахстанского среднего образования, особенно в сложных условиях пандемии. *Рассматриваются государственные программы в направлении цифровизации образования.* Подчеркивается, что дистанционное образование или массовые открытые онлайн-курсы не могут служить альтернативой традиционной системе образования. Поднимаются проблемы процесса внедрения цифровых технологий в учебный процесс средней школы. Говорится о необходимости овладения навыками и компетенциями в использовании ИКТ не только педагогами, но и всеми гражданами.

Ключевые слова: онлайн-обучение, цифровизация образования, учебный процесс.

Abstract. The article reveals the importance of digitalization of Kazakhstani secondary education, especially in difficult pandemic conditions. State programs in the direction of digitalization of education are considered. It is emphasized that distance education or mass open online courses cannot serve as an alternative to the traditional education system. The problems of the process of implementing digital technologies in the educational process of high school are being raised. The necessity of mastering the skills and competencies in the use of ICT not only by teachers, but also by all citizens, is discussed.

Key words: online education, digitalization of education, educational process.

Төтенше жағдайда біздің мемлекет студенттер мен оқытушылардың қауіпсіздігін, білім беру жүйесінің толыққанды жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін барлық жағдайларды жасайды. Тәрбие жұмыстарын тиімді жүргізу үшін мұғалімдерге толық қолдау көрсетіледі. Ол үшін мемлекет барлық ресурстарды, ең алдымен елдің ақпараттық және телекоммуникациялық желілерін жұмылдырды. Бұл қызметтерді мемлекет барлығына бірдей деңгейде ұсынады.

Оқшаулану және білім беру жүйесінің қашықтықтан оқыту технологиялары мен интернет-білім жүйесіне көшу жағдайында біздің көптеген азаматтар терең түсінді:

- мұғалімдер мен тәрбиешілердің еңбек және әлеуметтік-мәдени миссиясы, мектептер мен университеттердің білім беру миссиясы деген не?

- мұғалімнің мәртебесін одан әрі нығайту қажеттілігі;

- АКТ қолдану дағдылары мен құзыреттіліктерін тек мұғалімдер ғана емес, барлық азаматтар да игеру қажеттілігі.

2018 - 2022 бесжылдығына арналған «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы халықтың сандық сауаттылық деңгейін көтеру және барлық мектептерді компьютерлермен, мультимедиялық жабдықтармен және желіге кең жолақты қол жетімділікпен қамтамасыз ету үшін қажет. 2018 жылы Қазақстандағы негізгі цифрлық сауаттылық деңгейі 77% құрады.

Жоспар төмендегідей:

- 2019 - 78,5%;
- 2020 - 80%;
- 2021 - 81,5%;
- 2022 - 83%. [1]

Сандық технологиялар білім берудің кең мүмкіндіктерін ұсынады, білім көкжиегін кеңейтеді және оқуға деген көзқарастарды әртараптандырады, бірақ білім берудің іргелі құндылығы - адам тұлғасының жан-жақты дамуын алмастыра алмайды.

Қашықтан оқыту немесе жаппай ашық онлайн курстар дәстүрлі білім беру жүйесіне балама деп айту дұрыс емес. Бұл технологиялар адамның қосымша білім алуының өздігінен білім алуына жағдай жасауға бағытталған. Олар тек жеке құзіреттілікті қалыптастыруға арналған. Сонымен қатар, олар негізділік пен педагогикалық қарым-қатынастан айырылған. Педагогиканың негізгі принципі - оқыту мен тәрбиенің бірлігі қағидасы - талап етілмеген, жұмыссыз қалады.

Онлайн курстар тек біреуін ғана алмастыра алады, оқу процесінің маңызды бөлігі - білім беру. Алайда сапалы оқулықтар мен оқу құралдары білім беруде және жаңа білімді қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Білім берудегі сандық технологиялар, қашықтықтан оқыту білім берудің маңызды қағидатын - тең мүмкіндіктер қағидатын іске асыруда қайшылықтар тудырады.

Біздің елімізде цифрландыру саласындағы кейбір жетістіктерге қарамастан, мүмкіндіктер теңсіздігі, атап айтқанда білім беру жүйесінде әлі де бар. Интернетке және цифрлық технологияларға қол жетімділіктің теңсіздігі, әсіресе ауылдық жерлерде айқын көрінеді. Дамыған инфрақұрылымы және жетілдірілмеген коммуникациялары бар елді мекендерде тұратындар теңсіз және қолайсыз жағдайға тап болады, бұл олардың сапалы білім алу құқығының бұзылуына әкелуі мүмкін.

Соңғы уақытқа дейін біз білім беруді ақпараттандыру туралы сөз қозғадық. Бұл термин оқыту мен тәрбиелеуде ақпараттық өнімдерді, құралдарды, технологияларды енгізуге негізделген педагогикалық процестерді түрлендіруге арналған шаралар жиынтығы ретінде түсінілді [2, с. 136].

Педагогикалық энциклопедия кең мағынада білім беруді ақпараттандыруды білім беру жүйесін ақпараттық өнімдермен, құралдармен және технологиялармен қанықтырумен байланысты әлеуметтік-педагогикалық қайта құрулар кешені ретінде қарастырады; тар мағынада микропроцессорлық технологияларға негізделген білім беру ұйымдарын, сондай-ақ осы құралдарға негізделген ақпараттық өнімдер мен педагогикалық технологияларды енгізу [3]. Осы идеялардың негізінде ақпараттандыру кезеңінің аяқталуы туралы айтуға болады. Барлық деңгейдегі білім беру мекемелері компьютерлік техникамен жабдықталған, мұғалімдер оқу процесінде ақпараттық технологияны (IT) қолдану бойынша біліктілігін арттырып, қайта даярлықтан өтті.

Білім беруде ақпараттық технологияны қолданудың негізгі бағыттары:

әр түрлі мақсаттағы педагогикалық бағдарламалық жасақтаманы әзірлеу;

• білім беру сайттарын дамыту;

оқу-дидактикалық материалдарды әзірлеу;

• нақты объектілерді басқару;

• виртуалды модельдермен компьютерлік тәжірибелерді ұйымдастыру және өткізу;

• ақпаратты іздеуді жүзеге асыру.

Қазақстанда мектеп білімін цифрландыру - реформалаудың жетекші бағыттарының бірі. Болашақ мектептерінің көрінісі көбінесе барлық пәндердің бұлтқа негізделген оқыту жүйесіне біртіндеп ауысуымен байланысты. Интернеттегі оқулықтар мен виртуалды зертханалар, ашық, әр оқушыға икемді және дара тіл табу туралы айтып жатырмыз. Оқушылар онлайн режимінде үй тапсырмаларын бірге орындай алады. Мектеп кітапханалары ақпараттық және компьютерлік орталықтарға айналады. Барлық оқу процесі әр оқушының жеке куәлігімен байланысты болады деп жоспарлануда, ол сізге бағалар қоюға және рейтингтер қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта Қазақстанда «Сандық білім беру ресурстары» жобасы жүзеге асырылуда. Мектептердегі оқушылардың білім сапасын арттыру мақсатында цифрлық білім беру ресурстары үш тілде: қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде қолданылады. Бұл сандық ресурстарға барлық мектептер қол жеткізді. Бұл сандық ресурстар онлайн және офлайн режимінде қол жетімді, яғни пән мұғалімі дайын бейне материалды алып, оны оқу материалын түсіндіру немесе бекіту үшін сабаққа енгізеді. Платформа үнемі жетілдіріліп, жаңартылып отыратындығын ескеріңіз. Қазақ тілінде ең көп оқылатын пәндер: 1-4 сыныпқа дейінгі математика, қазба-сілтеме, химия, орыс тілінде - аудиожазғыш, орыс әдебиеті, тренажерлер, ағылшын тілінде - математика, физика, химия. Бүгінгі таңда 2000 жаңа сабақ және 50 000 жаңа тест өткізілді. Республика бойынша 697 тренингтер мен 126 вебинарлар өткізіліп, 15 050 мұғалімдер оқытылды. Сондай-ақ, мұғалімдерге арналған ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың сапасын арттыру мақсатында Астана, Алматы, Шымкент, Талдықорған және Оралда бес ресурстық орталық ашылды. [4]

«Цифрландыру» термині ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуына байланысты пайда болды. 1960-1980 жылдардағы алғашқы цифрлық революцияны «өнеркәсіптік» деп атаған Давоссе Клаус Шваб оның катализаторы жартылай өткізгіш компьютерлердің дамуы деп санайды, 60-70 жж. - дербес компьютерлер, 90-шы жылдары - Интернет [5, с. 84]. 1982 жылы Интернеттің пайда болуымен виртуалды әлем құрылып, оны онлайн ойындар, оны нақты әлемге қосатын әлеуметтік желілер сияқты жаңа қосылыстар толтырады.

Әлемдік экономиканы дүр сілкіндірген сандық революция қарқын мен ауқымды әсер қалдырады. Электрондық компьютерлерден дербес компьютерлерге көшу ондаған жылдар бойы жалғасып келеді және қазір бірнеше айдың ішінде осындай жаһандық технологиялық өзгерістер орын алууда. Бастапқыда цифрландыру технологияны автоматтандыру, Интернет, мобильді байланыс, әлеуметтік желілердің таралуы, смартфондардың пайда болуы және жаңа технологияларды қолданатын тұтынушылар санының өсуі байқалмады. Алайда, өте тез цифрлық технологиялар адамның экономикалық, саяси және мәдени өмірінің бір бөлігіне айналады.

Цифрландыру білім беру жүйесіне еніп кетті. Википедия сөздігінде «цифрландыру» ұғымының мазмұны «цифрлық құрылғыларды қолдану арқылы байланыс, жазу, мәліметтерді берудің цифрлық әдісі» ретінде көрсетілген [6]. Э. Л. Вартанова, М. И. Максеев, С. Смирнов бұл тұжырымдаманың мазмұнын нақтылайды - бұл ақпаратты цифрландыру ғана емес, инфрақұрылымды, басқарушылық, мінез-құлық, мәдени табиғатты кешенді шешу [7, с. 17]. Яғни, Интернет пен ұялы байланыстың дамуы цифрландырудың негізгі технологиялары болып табылады деп қорытынды жасауға болады.

Білім беруді цифрландыру еңбек нарығындағы, білім беру стандарттарындағы өзгерістерге, халықтың жаңа құзыреттіліктерін қалыптастыру қажеттіліктерін анықтауға алып келеді және мұғалімнің рөлін қайта қарастыру арқылы оқу процесін қайта ұйымдастыруға бағытталған. Бір жағынан, цифрландыру мектептің өткеннен мұра еткен әдіснамалық негізіне нұқсан келтірсе, екінші жағынан, оның мәтіндік ғана емес, сонымен қатар дыбыстық және көрнекілік түрінде де әртүрлі нысандардағы ақпараттың қол жетімділігін тудырады. Демек, білім беруді цифрландыру оның түбегейлі, сапалы қайта құрылуына алып келеді.

Мұғалім жаңа технологиялық құралдарды және шексіз ақпараттық ресурстарды қолдануды үйренуі керек. Мобильді оқыту технологиялары сізге кез-келген уақытта, кез-келген жерде білім алуға мүмкіндік береді. Бұл бүгінгі таңда ақпарат пен білім экономикалық дамудың негізі болып табылады, оған дәстүрлі ұғымдар мен модельдер қолданылмайды.

Әр түрлі жастағы балалар цифрлық ортаға тез бейімделеді, олардың кейінгі дағдылары мен қабілеттерін қалыптастырады. Нақты құзыреттіліктердің қалыптасуы білім берудің әртүрлі деңгейлерінде жүреді, алайда цифрлық құзыреттілік өмір бойы қалыптасады. Демек, білім беруді цифрландыру

мұғалімнің цифрлық технологияларын білім беру қызметінде тиімді пайдалану мақсатымен олардың білім деңгейіне тікелей байланысты.

Заманауи мұғалім сандық ақпараттың ағымын бағдарлай білуге, онымен жұмыс істеуге, оны өңдеуге қажет. Ақпараттық формат ақпараттың сандық көрінісіне негізделген. Электрондық форматтан айырмашылығы, сандық формат ақпараттарды дәл көрсетеді, оның еркін қозғалуын, орналастырылуын, өңделуін және компьютерлік желілерде қолданылуын қамтамасыз етеді. Сандық білім беру жүйесіне ақпараттық ресурстар, телекоммуникациялар және басқару жүйесі кіреді. Ақпараттық ресурстар: медиа, видео, аудио, фото, графика, анимациялар, білім беру порталдары, интернет-сайттар. Телекоммуникациялар: желілік және мобильді орта, БАҚ, теледидар, телефония, телеконференция, почта байланысы. Басқару жүйесі: пайдаланушыларды авторизациялау, тестілеу, мазмұн, рейтингтер, сайттар, блогтар, чаттар және т.б.

Сонымен, білім беруді цифрландыру студенттердің мобильді және интернет технологияларын қолдануын, олардың білім көкжиегін кеңейтіп, шексіз етуді көздейді. Сандық технологияларды тиімді пайдалану, студенттерді өз бетінше іздеуге тарту, ақпарат таңдау және жобалық іс-шараларға қатысу олардың ХХІ ғасыр құзыреттілігін құрайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. <https://informburo.kz/stati/cifrovizaciya-obrazovaniya>
2. Никулина Т.В. Білім беруді ақпараттандыру және цифрландыру: ұғымдар, технологиялар, басқару // Ресейдегі педагогикалық білім.- 2018.- № 8.- Б.107-111.
3. Білім беруді ақпараттандыру [Электрондық ресурс] // Орыс педагогикалық энциклопедиясы. - Кіру режимі: <https://pedagogicheskaya.academic.ru>
4. <https://www.inform.kz/kz/cifrovizaciya-v-obrazovanii-novye-tehnologii>
5. Лаптев В.В. Бейнелеу әдістемесі. - М.: Мир, 2011. - 304 б.
6. Цифрландыру [Электронды ресурс] // Уикисөздік. - Кіру режимі: <https://ru.wiktionary.org/wiki/цифрландыру>.
7. Вартанова Е. Л. Ресейлік медиа индустриясы: сандық болашақ: академиялық монография / Е. Л. Вартанова, А. В. Вырковский, М. И. Максеенко, С.Смирнов. - М.: MediaMir, 2017. -- 160 б.

ӘОЖ 37.013

**БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІ КӘСІБИ
ДАЙЫНДЫҚТЫҢ ШАРТЫ РЕТІНДЕ**

Сейітқазы П.Б.

*Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ,
Қазақстан Республикасы*

Perizatbs@mail.ru

Аннотация. Статя посвящена вопросам формирования цифровых компетенций у будущих специалистов в условиях информатизации образования

Abstract: The article is dedicated to the formation of digital competencies among future specialists in the context of education informatization.

Ключевые слова: цифровизация образования, медикомпетенция, медиаобразование, цифровые образовательные ресурсы.

Keywords: digitalization of education, media competence, media education, digital educational resources.

Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық құжаттарында студенттердің цифрлық технологияларға қол жеткізуін қамтамасыз етуге бағытталған бірқатар құжаттарды кездестіруге болады. Білім саласындағы цифрландыру мәселесі ең алдымен «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының «Адам капиталын дамыту» [1] атты төртінші бағытымен сабақтасады және ҚР «Білім туралы» заңында [2] ақпараттық технологияларға, білім беру жүйесін ақпараттық қамтамасыз етуге байланысты мәселелер ескерілген. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының білім беру саласында стратегиялық маңызы бар құжаттардың бірі, «ҚР білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» да [3] аталған мәселелерге кеңінен мән берілген. Бағдарламаның басты мақсаты білім беру үдерісінің барлық қатысушыларының үздіксіз білім беру ресурстары мен технологияларына тең қол жеткізуін қамтамасыз ету болып табылады. Аталған құжатта 2020 жылдың өзінде білім алушылардың - 90% - ы электрондық оқыту жүйесін мергеріп, жүзеге асыратын болады делінген еді. Демек, алдағы жылдарға арналған электрондық оқыту жүйесінің тұжырымдамасында білім беру ұйымдарының технологиялық инфрақұрылымын дамыту; оқу үдерісінде ақпараттық – коммуникациялық технологияларды пайдалануды дамыту; цифрлық білім беру ресурстарын жүзеге асыру; электрондық оқыту жүйесін пайдаланушыларды қамтамасыз ету және даярлау көзделеді.

Замануи болашақ мамандарға күрделі өндірісті түсінуге көмектесетін іргелі базалық дайындық қана қажет емес, сонымен қатар ақпараттық және технологиялық дайындық керек, атап айтқанда: ақпараттық және цифрлық технологиялар құралдары мен оларды басқару қабілеттерін білу; ақпаратты жинау, бағалау және пайдалану мүмкіндігі; жаңа еңбек жағдайларына бейімделу қабілетінің жоғары болуы; коммуникативтілік және топта жұмыс істей білу; өздігінен білім алу мүмкіндігі және үнемі кәсіби дамуға қажеттілік және т.б. Демек, үнемі өзгеріп отыратын әлеуметтік-экономикалық жағдайлар мен цифрлық технологияларды қолдануға байланысты қазіргі уақытта жоғары білім алып жатқан түлектерге қойылатын талаптар өзгерді. Аталған талаптарды және қоғамның сұраныстарын қамтамасыз ету мақсатында әрбір білім беру ұйымдары, оның ішінде жоғары оқу орындары да білім бағдарламаларында болашақ мамандарды дайындауда цифрлық заманның ерекшеліктерін ескеріп, білім алушылардың цифрлық сауаттылығын, құзіреттілігін қалыптастыруға бағытталған пәндерді ұсынатындығын көруге болады. Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» кафедрасының мамандықтарының барлық

деңгейінде медиақұзіреттілік, цифрлық құзіреттілікпен байланысты бірнеше пәндер енгізілген. Мысалы, «Педагогика және психология» мамандығының білім алушыларына «Цифрлық білім беру медиатехнологиялары» атты элективті курс оқылады. Бұл курста ақпараттандыру заманындағы цифрлық технологиялардың маңызы, көкейкестілігі, тиімді қолдану жолдары қарастырылады. Цифрлық технологиялардың дамуы жағдайындағы медиа және ақпараттық мәдениет, медиақұзіреттілік мәселелері талданады. Цифрлық құзіреттілік негізіндегі білім берудің ерекшеліктері, бүгінгі күні цифрлық құзіреттіліктің өмірлік дағдылардың бір компоненті ретіндегі ролі талқыланады. Білім алушылар пәннің мазмұнын игеру барысында цифрлық сауаттылық және базалық құзіреттіліктер, білім берудегі цифрлық құзіреттілікке стратегиялық тұғырлар, білім беруді басқару және цифрлық құзіреттілік және тағы да басқа мәселелер бойынша білімдерін дамытады. Білім саласында цифрлық технологияларды пайдаланудың психологиялық-педагогикалық аспектілері және оқу-тәрбие үдерісінде медианы тиімді пайдалану жолдары көрсетіледі. Пәннің негізгі мақсат, міндеттері болашақ мамандардың цифрлық педагогика, цифрлық технологиялар туралы білімдерін жетілдіру және цифрлық технологиялардың мүмкіндіктерін оқу-тәрбие үдерісінде тиімді пайдаланудың әдіс-тәсілдерін үйрету болып табылады. Сонымен қатар, цифрлық қоғам жағдайындағы білім жүйесінің оған бейімделуіне байланысты тәсілдеріне үйрету. Элективті курстың «Білім саласында цифрлық медиатехнологиялардың дамуы» атты бірінші модульде «Цифрлық педагогика – білім беру жүйесіндегі жаңа бағыт», "Медиатехнология", "Цифрлық білім беру" ұғымдары, олардың мазмұндық сипаттамасы», «Цифрлық технологиялар дәуіріндегі медиасауаттылық пен медиақұзіреттілік», «Цифрлық сауаттылықты қалыптастырудың әдістері мен тәсілдері», «Қазіргі білім беру үдерісіндегі цифрлық медиатехнологиялар ақпараттық мәдениеттің бір бөлігі ретінде» және тағы басқа да мәселелер қарастырылады. Ал екінші модуль «Оқу-тәрбие үдерісінде цифрлық медиатехнологияларды тиімді пайдаланудың әдістемесі» деп аталады. Бұл модульде «Цифрлық білім беру ресурстары, олардың жіктелуі мен типологиясы», «Цифрлық білім беру ресурстары (ЦББР): анықтамасы, дидактикалық мүмкіндіктері мен әдістері», «Электрондық кітапхана цифрлық қоғамның жетістігі ретінде», «Электрондық оқулықтарды пайдалану ерекшеліктері», «Электрондық портфолио мен жеке кабинетті құруға қойылатын талаптар», «Қашықтықтан оқыту технологиялары: бейне-дәрістер, онлайн-семинарлар, вебинарлар» және тағы басқа цифрлық технологиялардың маңыздылығы мен оларды пайдалану ерекшеліктерін негіздейтін тақырыптар талқыланады. Дәріс, тәжірибелік сабақтарда алған білімдерімен қатар білім алушылар өзіндік жұмыстарды орындау барысында «Оқу үдерісінде бейнекоммуникацияны қолдану дидактикалық принциптерді жүзеге асырудың шарты ретінде», «Электрондық кітапханалармен жұмыс жасаудағы мұғалімнің ақпараттық құзіреттілігі», «Электрондық портфолио және жеке кабинет құру: мұғалімнің кәсіби жетістіктерінің электрондық базасы»,

«Цифрлық жүйе жағдайындағы білім беру ұйымдарындағы менеджмент» және тағы басқа да тақырыптар бойынша баяндама, конспект, реферат, эссе, презентациялар дайындайды, жоба орындап, қорғайды.

Жоғарыда айтқанымыздай цифрлық қоғамда болашақ педагогтардың медиақұзіреттілігі көкейкесті мәселелердің қатарында. Болашақ педагогтар медиақұзіретті маман болып шығуы үшін оқытудың қажетті формаларын, әдіс-тәсілдері мен құралдарын таңдауды да қажет етеді.

Цифрлық құзіреттіліктің негізі болып табылатын медиақұзіреттілікті қалыптастыру технологиясы тұрғысынан студенттерге жаңа ақпарат беру, арнайы тәжірибелік тапсырмалар әзірлеу, олармен үнемі диалогтық қарым – қатынас жасау және проблемалық жағдайлар құру маңызды. ЖОО-да медиақұзіреттілікті қалыптастырудың келесі формаларын атап өтуге болады: дәріс, семинар, мәселелік оқыту, интернет – форумдар, пікірталас және портфолио. Бұл аталғандарды ресейлік ғалым И.В. Челышева ғылыми зерттеу жұмысында медиақұзіреттілікті қалыптастырудың негізгі формалары ретінде қарастырған [4].

ЖОО – да болашақ мамандарды оқытудың жетекші формаларының бірі бұл дәріс және семинар сабақтары екені айқын. Дәріс – студенттердің танымдық қызығушылығын жандандырудың тиімді формасы және медиа құралдарымен тығыз байланыста болуды қажет етеді. Бұл жұмыс формасы академиялық пәндер бойынша қосымша білімді дамытуға ғана емес, сонымен қатар әр қатысушыға өздерінің қабілеттеріне деген сенімін арттыруға көмектеседі. Семинар – оқу-тәжірибелік сабақтарының нысаны, онда студенттер оқытушының басшылығымен оқу немесе ғылыми зерттеулердің нәтижелері бойынша орындаған хабарламаларды, баяндамалар мен рефераттарды талқылайды. Бұл жағдайда оқытушы семинар тақырыбын талқылаудың үйлестірушісі болып табылады. Талқылаудың мақсаты кәсіби дағдыларын қалыптастыруға және талқыланатын материалды бекітуге бағытталған. Семинар сабақтары студенттердің танымдық және эмоциялық қызметін жандандыруға, олардың шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Семинар ЖОО-да педагогикалық кадрларды даярлаудың тиімді түрі болып табылады.

Студенттердің медиақұзіреттілігін қалыптастыруда тиімді формалардың бірі – мәселелік оқыту. Мәселелік оқытудың табыстылығы оқытушы мен студенттердің бірлескен күші негізінде жүзеге асады. Оқытушының негізгі міндеті – ақпаратты берумен ғана шектелмей, тыңдаушылардың ғылыми білімдерінің дамуындағы объективті қарама-қайшылықтарды шешу тәсілдеріне бағыттау. Оқытушы мен білім алушы жаңа білім алу үшін ақпарат алмасу арқылы ынтымақтастықта жұмыс жүргізе отырып, ғылымның теориялық ерекшеліктерін меңгереді.

Ақпараттық технологиялар заманында медиашығармашылықтың мүмкіндігін де ескеру маңызды. Медиашығармашылық – болашақ педагогтардың көркемдік тұрғыдан дамуына және өзін-өзі көрсетуіне мүмкіндік береді. Мәселен, медиашығармашылықпен айналыса отырып, болашақ

мамандар өздерінің жеке фильмін немесе виртуалды мұражайын жасауға мүмкіндік алады, онда фотосуреттер немесе бейнежазбалар экспонаттар ретінде орналастырылады. Тәжірибе көрсеткендей, студенттер түсірілім процесіне қатысып, өздерінің шығармашылық ізденістерінің нәтижелерін көрсетіп отырады. Дайындалған бейнематериалдарды көргеннен кейін олар медиамәтінінің негізгі құрылымдық компоненттерін, дайындалған жұмыстың жарияланған жанрға сәйкестігін, дайын бейнематериалдардың сапасын және т.б. талқылайды. Шығармашылық топтардың қатысушылары түсіру процесін жүзеге асырып қана қоймай, сонымен қатар «жарнамалық кампанияны» ұйымдастырып, өз қолдарымен кино афишаларын жасауға, жарнамаларды дайындауға, медиа құралдарына ұжымдық сызбаларды құруға, өздерінің медиа өнімінің компьютерлік тұсаукесерін жасауға бейімделеді. Осы мақсатта сурет техникасы, коллаж, экрандық медиамәдениеттің, компьютерлік бағдарламалардың және т.б. танымал туындылар негізінде комикстерді құру кеңінен қолданылады [5].

Оқу-тәрбие үдерісінде медиа құралдарының элементтері жиі қолданылады. Мысалы, оқытушылардың жиі қолданатын жұмыс формасы ауызша журнал болып табылады, яғни студенттердің әртүрлі білім саласына енгізетін медиа құралдары арқылы арнайы дайындалған ақпарат. Журналдың сұрақтары әр түрлі тақырыптарға арналған: «Ақпараттық қоғам», «Компьютерлік анимация», «Адам – қоғам – ақпарат» және т.б.

Соңғы жылдары интернет – форумдар университеттік медиабілім беру тәжірибесінде белсенділікке ие болды. Бұл жұмыс формасы – белгілі бір тақырыптағы электронды хабарламалар арқылы пікір алмасу. Интернет – форумдар мобильділік, кері байланыс мүмкіндігі, қосымша ақпараттық ресурстардың (фотосуреттер, бейнелер және т.б.) пайдаланылуымен сипатталады.

Цифрлық құзіреттілікті қалыптастыруда оқытудың келесі әдістеріне басымдық беріледі: түсіндірмелі – иллюстративті, медиамәтіндерді сыни талдаудың әдістері мен тәсілдері, оқытудың белсенді және мәселелік әдістері және т.б. Оқыту барысында және дәрістерді жүргізуде түсіндірмелі – иллюстративті әдістер мен оқытудың белсенді әдістері (оның ішінде іскерлік ойындар, топтық пікірталастар) кеңінен қолданылады. Медиамәтіндерді талдаудың нақты мақсатқа бағытталған әдістері мен техникалары семинар мен практикалық сабақтарда қолданылады.

Аталған әдістердің ішінде іскерлік ойындарға тоқталғымыз келеді. Ойын студенттердің ішкі күшін оятуға, оның дербестігін дамытуға, оның алдында тұрған проблемалар мен міндеттерді шеше білуге бағыттайды. Ойын білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін, соның ішінде жаңа қызмет түрлерін жүзеге асыру қабілетін дамытады. Ойын мазмұнын басқара отырып, оның сюжетінде белгілі бір рөлдерді қоса, педагог жеке тұлғаның оң қасиеттерін ынталандыруға, тәжірибе мен сезімдерінен хабардар етуге мүмкіндік береді.

Медиабілім беру қызметінде ойын-импровизация, театрландырылған, рөлдік, сюжеттік-рөлдік, бейнелі-рөлдік, имитациялық, режиссерлік ойындар кеңінен таралды. Медиа материалындағы рөлдік ойындарға студенттер қай уақытта да қызығушылық танытады. Мысалы, медиамәтіндердің көркем компонентіндегі дизайнерлер конкурсын өткізу барысында студенттер берілген нақты немесе еркін тақырыптарға өз медиамәтіндерін жасау бойынша белсенді жұмыс істейді, әртүрлі техникалық құралдардың, яғни цифрлық технологиялардың мүмкіндіктерін (қарапайым суреттер мен коллаждардан компьютерлік монтажға және дизайнға дейін) қолдана отырып, түрлі жанрлардың мақалаларын суреттейді.

Қорыта айтқанда, қазіргі өркениет, адам, мәдениет, цифрлық қоғам – бұл ұғымдардың барлығы медиамәдениетпен тығыз байланысты. Жаңа цифрлық телеарналар, интернет-сайттардың саны күн сайын артуда және олардың білім саласындағы мүмкіндіктерін пайдалану тиісті түрде жүзеге асырылуда.

Бүгінгі таңда медиабілім, ақпараттық сауаттылық, цифрлық сауаттылық, медиамәдениет, медиақүзіреттілік сияқты ұғымдар күнделікті өмірдің мәніне айналды, демек осы ұғымдарды терең зерделеудің және меңгерудің нәтижесінде болашақ мұғалімдерде цифрлық технологияларды тиімді пайдалана білу іскерлігінің болуы маңызды. Олай болса, болашақ мұғалімдердің цифрлық құзіреттілігін қалыптастыру, жетілдіру мәселесі көкейкесті мәселелердің бірі болып қала бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. <https://egemen.kz/article/162100-tsfirlandyru-turaly-ne-bilemiz>
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі №319-III Заңы (21.07.2015ж берілген өзгерістер мен толықтырулармен).
3. Қазақстан Республикасында білім берудің 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2010 ж.
4. Чельшева И.В. Развитие критического мышления и медиакомпетентности студентов в процессе анализа аудиовизуальных медиатекстов. Учебное пособие для вузов. - Таганрог, 2008. - 300 с.
5. Сейітқазы П.Б., Ғабитова А.З. Медиақүзіреттілік: мәні, негізгі ұғымдары // «ҮІІ Боранбаев оқулары: көркемдік білім берудегі ғылыми тәжірбие: проблемалары, тәжірбиесі, келешегі»: Халықаралық ғыл.-тәжірбиелік конференцияның материалдары. – Астана, ҚазҰӨУ, 2018. Б – 35 – 39.

УДК 378.091

ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Бероева Е.А., Каргапольцева Н.А.

*Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования «Оренбургский государственный университет»*

E-mail: borscheva.e@yandex.ru; karna1@yandex.ru

Аннотация: В статье рассматриваются пути развития у преподавателей профессиональных качеств, составляющих профессиональную компетентность. Новой задачей для системы дополнительного профессионального образования является построение эффективной системы обучения преподавателей, базирующейся на современных формах обучения и образовательных технологиях, позволяющей выстраивать индивидуальные траектории освоения новых компетенций. Оценивается влияние процесса цифровизации на дополнительное профессиональное образование преподавателей. В статье представлено обобщение организационно-методического опыта Оренбургского государственного университета по созданию системы дополнительного профессионального образования.

Ключевые слова: процессы цифровизации, инновационные технологии, профессиональная компетентность, индивидуальная образовательная траектория, система дополнительного профессионального образования.

Abstract: The article discusses ways to develop professional qualities of teachers that make up professional competence. A new task for the system of additional professional education is to build an effective system of teacher training based on modern forms of training and educational technologies, which allows you to build individual trajectories for the development of new competencies. The impact of the digitalization process on additional professional education of teachers is evaluated. The article summarizes the organizational and methodological experience of Orenburg state University in creating a system of additional professional education.

Keywords: digitalization processes, innovative technologies, professional competence, individual educational trajectory, system of additional professional education.

Современная образовательная парадигма предполагает мобильную реакцию преподавателя на изменения, происходящие в сегодняшнем обществе, объективную самооценку уровня своего профессионализма для успешной реализации образовательных инноваций. Развертывание этих идей на практике определяет необходимость модернизации системы образования, направленной на развитие профессиональной компетентности преподавателя, способного обеспечить вариативность, личностную и профессионально-ориентированную направленность образовательного процесса. В этих условиях дополнительное профессиональное образование приобретает новые целевые ориентиры, оно должно обеспечить: целостный, интегративный процесс развития личности и ее качеств; управление индивидуальной познавательной деятельностью; механизмы профессионально-личностного роста слушателей, формирование «способности встать в практическое отношение к миру, сделать свою деятельность и самого себя предметом анализа и изменений» [1].

Толковый словарь по информационному обществу и новой экономике определяет цифровизацию, как «преобразование информации в цифровую форму» [2]. Система образования должна обеспечивать обществу переход в цифровую эпоху, ориентированную на потребности обучающегося, что возможно посредством выстраивания индивидуальных маршрутов обучения, управления собственными результатами обучения.

В Государственной программе «Развитие системы образования Оренбургской области» на 2014–2020 годы отмечено, что система образования призвана обеспечить непрерывность образования в течение всей жизни человека, подготовку высокообразованных и высококвалифицированных специалистов, способных к профессиональному росту и профессиональной

мобильности в условиях информатизации общества и развития новых наукоемких технологий [3]. Изменение приоритетов, целей и содержания образования требуют от преподавателя переориентации на инновационный характер его педагогической деятельности.

Современная система дополнительного профессионального образования должна быть нацелена на развитие профессиональной компетентности преподавателя, которая предполагает способность реализовывать в профессиональной деятельности нормативно-правовые требования в сфере образования, владение теоретическими знаниями и практическими навыками для педагогической работы в вузе; готовность применять современные технические средства обучения и образовательные технологии, в том числе при необходимости осуществлять электронное обучение, использовать дистанционные образовательные технологии, информационно-коммуникационные технологии, электронные образовательные и информационные ресурсы [4].

Профессиональная компетентность преподавателя длительное время остается предметом педагогических исследований. В.А. Сластенин под профессионально-педагогической компетентностью понимает «совокупность профессиональных компетенций, включающих наличие знаний, профессионального и жизненного опыта, способностей преподавателя действовать в конкретной ситуации, решать профессиональные задачи разного уровня сложности и неопределенности, его готовности к достижению высокого качества результатов» [5].

Н.В. Кузьмина рассматривает профессиональную компетентность как способность преподавателя превращать специальность, носителем которой он является, в средство формирования личности обучающегося с учетом ограничений и предписаний, накладываемых на учебно-воспитательный процесс требованиями педагогической нормы, в которой он осуществляется» [6].

О.И. Мезенцева определяет профессиональную компетентность, как «характеристику, синтезирующую профессиональные и личностные качества преподавателя, отражающие опыт, уровень профессиональных умений, необходимых для реализации профессиональных задач, выполнения должностных обязанностей в соответствии с принятыми на данный момент в социуме стандартами и нормами» [7].

Исходя из вышеизложенного, профессиональная компетентность преподавателя, понимается как интегративное, непрерывно совершенствующееся профессионально-личностное качество, обеспечивающее продуктивное осуществление трудовой активности, проявляется в осознанной готовности преподавателя осуществлять педагогическую деятельность, выражается в постоянном стремлении к овладению личностно-значимыми профессиональными знаниями и умениями, качественном освоении нового в профессиональной сфере образовательного труда.

Роль системы дополнительного профессионального образования преподавателей охарактеризовал Ю.Н. Кулюткин, который констатировал, что данная система «имеет своей целью не только вооружить слушателей новыми подходами к содержанию образования и его технологиями, но и выработать у педагога систему ценностных ориентации и установок по отношению к тем коренным переменам, которые происходят в обществе» [8].

Педагогическими условиями эффективности совершенствования процесса развития профессиональной компетентности преподавателей в системе дополнительного профессионального образования являются: проектирование содержания дополнительной профессиональной программы на основе практикоориентированной направленности, модульного построения; дифференциация образовательного процесса; активизация профессионального самообразования.

Представим опыт Оренбургского государственного университета по созданию системы непрерывного педагогического образования преподавателей. Факультет повышения квалификации преподавателей создан с целью реализации системы непрерывной профессиональной подготовки специалистов в области образования.

Основными направлениями работы факультета являются:

- непрерывное повышение педагогической квалификации преподавателей высших и средних профессиональных учебных организаций;
- разработка и внедрение профильных образовательных курсов для преподавателей университета различных специальностей и направлений подготовки;
- модернизация системы повышения квалификации слушателей в сфере современных информационных технологий образования;
- профессиональная переподготовка по различным направлениям.

Преподаватели в условиях постоянной модернизации высшей школы, появления новых образовательных технологий могут испытывать затруднения и в процессе профессионального развития нуждаться в педагогической поддержке. В Оренбургском государственном университете разработана и апробирована система непрерывного педагогического образования преподавателей, которая реализуется дополнительными профессиональными программами. По утверждённым дополнительным профессиональным программам осуществляется профессиональная переподготовка и повышение квалификации преподавателя, разнообразные как по тематике, так и по содержанию и продолжительности. В настоящее время на факультете повышения квалификации преподавателей Оренбургского государственного университета реализуются такие программы повышения квалификации как «Современные образовательные технологии в учебном процессе в условиях реализации ФГОС 3++», «Технология разработки электронного контента для онлайн - образования», «Массовые открытые онлайн - курсы: проектирование и создание», «Использование ресурсов электронной информационно - образовательной среды ОГУ при реализации образовательных программ ФГОС

ВО». Реализация дополнительных профессиональных программ направлена на изучение возможностей электронной информационно-образовательной среды ОГУ для организации доступа к учебным планам, рабочим программам дисциплин (модулей), практик; рассмотрение способов проведения занятий и процедур оценки результатов обучения, реализация которых предусмотрена с применением электронного обучения, дистанционных образовательных технологий; формирование готовности разрабатывать массовые открытые онлайн-курсы в соответствии с требованиями ФГОС ВО, способности использовать массовые открытые онлайн-курсы в образовательном процессе вуза.

Очно - заочная форма обучения с применением дистанционных образовательных технологий и использованием электронной образовательной платформы Moodle, консультации ведущих специалистов на межпредметном уровне, индивидуальное курирование слушателей курсов переподготовки – всё это направлено на повышение уровня готовности слушателей к реализации целей и задач образования в изменяющихся условиях социума.

Результаты анкетирования 46 слушателей дополнительных профессиональных программ свидетельствуют, что разработанный вариант методической поддержки развития профессиональной компетентности оценивается позитивно (97 % респондентов). Преимуществами такого подхода преподаватели считают сочетание свободы выбора программы обучения, освоение педагогической рефлексии и участие в обобщении и распространении инновационного опыта. Анализ результатов позволил определить, что дистанционный формат обучения предпочитают 47 % слушателей и 53 % - аудиторный. Достоинствами сочетания дистанционного и аудиторной форм обучения в профессиональном педагогическом развитии преподаватели считают, как осознание значимости своего педагогического опыта и создаваемых инноваций, так и возможность самосовершенствования в своем ритме и направлении, возможность реализовать свою профессионально-субъектную позицию и педагогическое мастерство в большей мере, чем при традиционной организации обучения по дополнительной профессиональной программе. Среди форм обучения большое количество респондентов предпочитают тренинги (62 %), меньше всего – лекции (16 %), семинары же выбрали 22 %. Среди ожиданий от обучения выделилось «Овладение профессиональными навыками» - 76 %, «Развитие общепрофессиональных качеств» - 19 % и 5 % ожидают «Получение новых теоретических знаний», 42,4% слушателей мотивировали свое обучение возросшими требованиями к уровню профессиональной компетентности преподавателя, и потребностью к саморазвитию и самосовершенствованию, что демонстрирует личностную осознанность потребности слушателей к получению дополнительного профессионального образования.

Опрос слушателей дополнительной профессиональной программы показывают, что главным критерием эффективности обучения является повышение уровня развития профессиональной компетентности, содержание

нового знания и развитие общепрофессиональных качеств. В ответах на вопросы преподаватели отмечали гибкость, открытость, адаптивность предлагаемой системы.

Таким образом, дополнительное профессиональное образование обеспечивает развитие профессиональной компетентности преподавателя в условиях меняющихся стандартов, образовательных программ, учебно-методической и научно-исследовательской работы и обеспечивает подготовку педагогов к работе в инновационной образовательной среде. Тем самым создаются условия, способствующие обеспечению доступа преподавателей к системе дополнительного образования в соответствии с их индивидуально-профессиональными потребностями на протяжении педагогической деятельности.

Литература

1. Зотова, Н.К. Формирование команды в условиях апробации персонифицированной модели повышения квалификации / Н.К. Зотова// Современные проблемы науки и образования. 2014. № 3. С. 298.

2. Толковый словарь по информационному обществу и новой экономике [Электронный ресурс].- Режим доступа: <https://investfuture.ru/dictionary/word/cifrovizaciyaadigitization>

3. Распоряжение Правительства РФ от 22.11.2012 № 2148-р «Об утверждении государственной программы Российской Федерации «Развитие образования» на 2013-2020 годы» [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://минобрнауки.рф/документы/4106>

4. Приказ Министерства труда и социальной защиты РФ от 8.09.2015 № 608н «Об утверждении профессионального стандарта «Педагог профессионального обучения, профессионального образования и дополнительного профессионального образования» [Электронный ресурс]. URL: <https://base.garant.ru/71202838>.

5. Сластенин, В.А. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.

6. Кузьмина, Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М.: Высш. школа, 1990. – 119 с.

7. Мезенцева, О. И. Проектирование и реализация дополнительных профессиональных образовательных программ повышения квалификации для педагогических работников / О. И. Мезенцева // Философия образования. - 2013. - № 4 [49]. - С. 123-128.

8. Кулюткин, Ю.Н. Ценностные ориентиры и когнитивные структуры в деятельности учителя / Ю.Н. Кулюткин, В.П. Бездухов – Самара: СамГПУ, 2002. – 400 с.

УДК 37.013

**ЦИФРОВОЙ ПРОФИЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ
КАК ИДЕНТИФИКАТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ И КАЧЕСТВА
ПРЕДОСТАВЛЯЕМЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ И ВОСПИТАТЕЛЬНЫХ
УСЛУГ**

Павлова С. Г.

*Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования*

«Оренбургский государственный университет», Россия

335736s@mail.ru

Аннотация: Стремительное развитие информационных технологий и интернет - коммуникаций связано с повышением эффективности деятельности образовательных и воспитательных услуг образовательных организаций. В фокусе данного вопроса анализируется уникальная возможность рассмотрения сайта школы (детского сада, Вуза) как идентификатора качества работы и реализацией национальных проектов.

Ключевые слова: цифровой профиль, национальные проекты, качество образования, сайт образовательной организации

Abstract: The rapid development of information technology and Internet communications is associated with increasing the effectiveness of the educational and educational services of educational organizations. This issue focuses on the unique opportunity to consider the school website (kindergarten, university) as an identifier of the quality of work and the implementation of national projects.

Keywords: digital profile, national projects, quality of education, website of an educational organization

Федеральный национальный проект «Цифровая образовательная среда», являющийся одним из десяти направлений национального проекта «Образование», в век глобализации и инновационных преобразований с учётом развития информационных технологий в различных сферах человеческой деятельности является одним из самых актуальных и востребованных современной действительностью, как в общем образовании, так и высшем. Основная цель связана с повышением качества образования и его доступностью, с возможностями IT-технологий, призванных на развитие как обучающихся, так и педагогов и преподавателей детского сада, школы, ВУЗа. Безусловно, данный проект невозможно считать обособленным, а скорее включающим в себя границы и других направлений, в частности: успех каждого ребёнка, учитель будущего, новые возможности для каждого, молодые профессионалы, социальная активность, современная школа. Данные конгломераты могут быть основополагающими при открытом отчёте для общественности (в том числе родительской как заказчика образовательных и воспитательных услуг) на официальном информационном сайте.

В рамках исследуемой темы по стратегическому менеджменту образовательной организации в аспектах внедрения национального проекта по организации цифровой образовательной среды предполагается рассматривать интернет ресурс учреждения как цифровой профиль, идентифицирующий

эффективность и качество предоставляемых образовательных и воспитательных услуг. Критерии предоставляемой информации определяются полнотой, открытостью, доступностью и мобильностью. Кроме основных сведений, связанных с деятельностью, структурой и органами управления, документах и о финансово-хозяйственных отчётах организации, материально-техническом оснащении, сведений о порядке приёма и обучения, предполагается наличие сведений о руководителе, его заместителях.

Таблица 1 Национальные проекты на сайте образовательной организации

Проект	Мероприятия	Цифровая среда, ссылка на сайте
Современная школа	Оснащение передовым оборудованием, участие в грантовых программах, создание IT-площадки, внедрение новых методов обучения	Публикации о жизни школы в социальных сетях, СМИ, обмен опытом
Учитель будущего	Сведения об уровне образования педагогических работников организации, квалификации, учёном звании, профессиональной деятельности и участием в конкурсном движении. Методология наставничества	Ссылка на личный сайт или интернет - ресурс с авторскими работами и методическими материалами
Успех каждого ребёнка	Использование дистанционных образовательных технологий, Наличие и полнота информации о конкурсах и олимпиадах в отчетном году (в том числе во всероссийских и международных), проводимых при участии организации.	Публикация результатов конкурсов, олимпиад, соревнований
Социальная активность	Взаимодействие с общественными организациями, учреждениями дополнительного и профильного образования Реализация программ школы с привлечением частных инвестиций	Публикации на сайте школы и в СМИ
Дополнительное образование	Наличие дополнительных (авторских) образовательных программ: туризм и краеведение, социально-педагогическое, техническое, физкультурно-	Ссылка на сайте организаций

	спортивное, художественное, естественно-научное направления	
--	---	--

Один из примеров реализации выше обозначенного. В МОАУ СОШ№6 г. Орска» в рамках дополнительной парциальной программы для обучающихся специальных коррекционных классов для детей с ОВЗ было создано детское объединение «Медиа центр «ФОКУС: ДЕТИ», где ребята проходят обучение по специализации «журналистика» и пробуют себя в роли корреспондента школьных новостей: освещают массовые мероприятия, берут интервью у одноклассников, гостей (респонденты - от первоклассника до начальника управления образованием г. Орска), делают фото и видеорепортажи. Все данные новости транслируются на специально созданном интернет-портале (режим доступа <https://vk.com/public187053722>), а читателями являются ученики школы, родители, гости мероприятий, педагоги других образовательных учреждений. Занятия в кружке журналистов помогают обучающимся справиться с большинством нарушений в общем недоразвитии речи различной степени, гиперактивностью, эмоциональной закрытостью и замкнутостью, обеспечивают социальную реализацию, тест в профессии и формируют потребность в успешности, которая так легко приходит в процессе творческой деятельности, в создании выпуска школьной новости. Кроме того, дети с удовольствием больше познают предметы русского языка, культуры речи, литературы, психологии, эстетики, поскольку всё это и есть необходимые составляющие профессионального журналиста. Данный пример демонстрирует на практике реализацию задач сразу нескольких национальных проектов: успех каждого ребёнка (обучающийся готовит и размещает новость на школьном канале и получает широкое признание не только одноклассников, но и широкой общественности), социальная активность (юный журналист общается с людьми разного возраста, образования, статуса, самостоятельно преодолевает коммуникативные барьеры, вызывая собеседника на диалог), современная школа (для фото и видео сюжетов новостей обучающийся использует новейшие гаджет-системы, телефоны, компьютеры и размещает в сети интернет в цифровом пространстве), социальные лифты для каждого (для обучающихся в детском объединении нет дифференциации по уровням восприятия, развития, понимания, обученности, в режиме подготовки школьных новостей работает единая команда разновозрастных учащихся, в том числе из специальных коррекционных классов с ОВЗ), новые возможности для каждого (ранняя профориентация по специальности журналистика), цифровая образовательная среда (подготовленная юным журналистом работа размещается на новостном сайте «Медиа центр «ФОКУС: ДЕТИ» и является одновременно и результатом обучения по дополнительной программе внеурочной деятельности, и стимулом к дальнейшей реализации данного направления).

В настоящее время сайт образовательной организации является стратегически значимой характеристикой и брендом, характеризующим успешность учеников (в детском саду-воспитанников, в ВУЗе-студентов),

профессионализм и высокий уровень подготовки педагогического персонала, востребованность выпускников в обществе. Интернет-ресурс позволяет образовательной организации быть открытой, быть готовой к диалогу для любого представителя общества через электронную почту, систему google, социальные сети. Таким образом, школа может принимать участие в межрегиональном сетевом сообществе, участвовать в Международных конференциях.

Список литературы

1. Государственная программа Российской Федерации «Информационное общество 2011-2020 гг» [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.rg.ru/2010/11/16/infobschestvo-site-dok.html>. Дата обращения 09.05.2020

2. Бренд школы как фактор её конкурентоспособности в образовательном пространстве города. Киберленинка [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/brend-shkoly-kak-faktor-ee-konkurentosposobnosti-v-obrazovatelnom-prostranstve-goroda> Дата обращения 09.05.2020

3. Павлова, С. Г. Феномен речевых коммуникаций как способ акмеологического развития детей с ОВЗ в условиях социальной инклюзии. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://conference.osu.ru/registration/about_members/extra_info.html?id=1562 Дата обращения 09.05.2020.

Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры [Электронный ресурс] : материалы Всероссийской научно-методической конференции ; Оренбург. гос. ун-т. — Электрон. дан. — Оренбург : ОГУ, 2020. — 1 электрон. опт. диск (CD-ROM) : зв., цв. ; 12 см. — Систем. требования : IBM PC 686 (Pentium II, K6-2) ; MS Windows 9.x/NT 5.x ; процессор 233 МГц ; оперативная память 128 Мб ; доп. программные средства : веб-браузер ; Adobe AcrobatReader XI — Загл. с этикетки диска.

Материалы конференции зарегистрированы в ФГУП ИТЦ «Информрегистр», изданию присвоен номер государственной регистрации 0322000439 (<http://catalog.inforeg.ru/Inet/GetEzineByID/326625>)

ӘОЖ 37.05

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ОҚУШЫЛАРМЕН ЖҰМЫС

Кожамжарова Гульсим Джумагалиевна
№212 мектеп-гимназиясының педагог-психологы
Қызылорда қ., Қазақстан Республикасы
kozhamzharova.gulsim@mail.ru

Аңдатпа. Қазақстанда ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға арнайы білім беру жүйесінің құрылуының алғышарттары өткен ғасырдың 20-жылдардан бастау алған. Дамуында ауытқуы бар балаларды оқыту және тәрбиелеу қызметі туралы Елбасымыз халыққа Жолдауында, ҚР Білім туралы заңында айрықша мән беріп көрсеткен. Аталған мемлекеттік қызмет бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру жүйесінің бағдарламаларын, психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация ұсынысы бойынша даму мүмкіндігі шектеулі балаларға логопед, дефектолог, психолог пен әлеуметтік педагогтың түзете қолдауымен бірге ұсынылған арнайы бағдарламаларды іске асырады.

Түйін сөздер: мүмкіндігі шектеулі оқушы, арнайы білім беру, оңалту-түзету

Аннотация. Предпосылки создания специальной системы образования для детей с особыми образовательными потребностями в Казахстане относятся к 1920-м годам. Президент Республики Казахстан в своем Послании народу Закона Республики Казахстан об образовании уделил особое внимание деятельности по образованию и воспитанию детей с нарушениями развития. Эта государственная служба реализует программы начального, основного среднего, общего среднего образования, специальные программы, предлагаемые детям-инвалидам с коррекционной поддержкой логопедов, психологов и социальных педагогов по рекомендации психологического-медико-педагогического консультирования.

Ключевые слова: ученик с ограниченными возможностями, специальное образование, реабилитация

Abstract. The prerequisites for creating a special education system for children with special educational needs in Kazakhstan date back to the 1920s. The President of the Republic of Kazakhstan in his Message to the People of the Law of the Republic of Kazakhstan on Education paid special attention to the activities on education and upbringing of children with developmental disabilities. This public service implements primary, basic secondary, general secondary education programs, special programs offered to children with disabilities with the corrective support of speech therapists, psychologists and social educators on the recommendation of psychological, medical and pedagogical counseling.

Keywords: student with disabilities, special education, rehabilitation

Қазіргі таңда мемлекетімізде даму мүмкіндігі шектеулі балаларға ерекше мән беріліп, барынша қолдау көрсетілуде. Елбасының халыққа жолдауында, ҚР Білім туралы заңында: «Кемтар балаларды әлеуметтік-медициналық – педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» жолдауында жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті оқыту жүйесі туралы айрықша айтылып, көрсетілген.

Инклюзивті оқыту - бұл балалардың физикалық, ақыл-ой және басқа ерекшеліктеріне қарамастан жүргізілетін, жалпы білім беру жүйесіне жаңадан енгізілген оқыту жүйесі. Терминнің өзі латын тілінен алынған, «include» - «қосу, қамту» деген мағынаны білдіреді. Инклюзивті білім беру аясында оқыту процесіне бейімделетін бала емес, керісінше, білімнің сипаты мен қарқыны баланың қажеттіліктеріне бейімделеді.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға орта мектептерде білім беру мамандандырылған мекемелерде білім беруге қарағанда тиімдірек, өйткені балалар сол жерде әлеуметтік тәжірибе алады. Сонымен қатар, дені сау балалар даму мүмкіндігі шектеулі балалармен бірге білім ала отырып, толеранттылық пен жауапкершілікті сезінеді.

Мүмкіндігі шектеулі балалар үшін оқытудың басқа нұсқалары қолданылады:

- ❖ Үйде оқыту;
- ❖ Арнайы мектептер мен мектеп-интернаттар;

- ❖ Орта мектептердің түзету сыныптары
- ❖ Қашықтан оқу;

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес үйде тегін жеке оқу құқығы «Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарына денсаулығына байланысты ұзақ уақыт бойы бара алмайтын балаларды үйде жеке тегін оқытуды ұйымдастыру» мемлекеттік қызметі арқылы іске асырылады. Үйден оқыту Л.С.Выготскийдың дамыту концепциясына сәйкес, актуальды дамыту аймағына – баланың даму деңгейіне және – баланың ересек адамның сәл ғана көмегімен, серіктестігімен, оның өзара әрекеттестігімен қол жеткізетін – жақын даму аймағына негізделген. Бұл бағдарлама оқушының танымдық қызметін түзету жұмысын берілген санаттағы балалардың жеке-жас шамасы бойынша ерекшеліктерін есепке ала отырып, мақсатты бағыттауға және дифференциалдауға, сонымен бірге баламен диагностикалық-түзету жұмыстың болашағын бақылауға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда дүние жүзі бойынша дамуында ауытқуы бар балалар саны артуда. Ол балалар арнайы бала-бақшаларда, арнайы мектеп интернаттарында, арнайы сыныптарда және де логопедиялық пункттарда тәрбиеленеді. Демек, мұнда олар арнайы коррекциялық, психологиялық және педагогикалық көмектермен қамтамасыз етіледі. Арнайы педагогикадағы бұндай жағдайлар әлемдік деңгейде барлық мемлекеттерде кездесетін өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Бұл мәселе мүмкіншілігі шектелген балаларды мүмкіндігінше әлеуметтік қоғам өміріне белсенді және жеке тұлға ретінде қалыптасып, өз беттерінше өмір сүріп дағдылануына көмектеседі.

Жалпы білім беретін мектептердегі ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушыларды түзете-дамыта қолдау қарқынды жүргізілуде. Есту, көру, сөйлеу қабілеті, жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған, психикалық дамуының тежелуі, жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды арнайы сыныптар жағдайында түзете-дамыту қолдау осы санаттағы оқушылардың нақты ерекшеліктері ескерілген олардың ерекше білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруды кешенді тәсілмен қамтылады. Әр санаттағы оқушыларды оқыту процесінде түзете-дамыта қолдауды қамтамасыз ету үшін кешенді тәсіл ағзаның сақталған және бұзылған қызметінің сабақтасу ерекшеліктерін ескерілуімен іске асырылады. Арнайы сыныпта білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылар үшін оқу процесі арнайы мектептер типіне сәйкес ҚР ББҒМ бекіткен оқу бағдарламалары мен оқу жоспарлары негізінде іске асырылады.

Қашықтықтан оқыту формасы – ақпараттық-коммуникациялық технологиялар көмегімен, қолайлы уақытта, кез келген жерде, жеке режимде қашықтықтағы оқытушыдан білім алу үрдісі. Елімізде індеттің таралуына байланысты орналған төтенше жағдай негізінде, 2019-2020 оқу жылының IV тоқсанында 3 миллионнан астам оқушы қашықтықтан оқыту жүйесімен білім алды. Қашықтан оқытуға “Balapan” мен “Еларна” телеарналары атсалысты.

Осы қашықтықтан оқыту жүйесі барысында мүмкіндігі шектеулі балалармен және олардың ата-аналарымен телефон арқылы, WhatsApp желісі арқылы хабарласып, бейнеқоңырау арқылы психологиялық қолдаулар жүргізілді. Төтенше жағдайы орналған алғашқы уақыттарда қиындықтардың болғанына қарамастан, түзету-дамыту сабақтары өз деңгейінде, тақырыптық-күнтізбелік жоспар бойынша жүргізілді. Мүмкіндігі шектеулі оқушымен «Біз біргеміз! Біз үйдеміз!» видеоролигі түсірілді. Оқушыларға еліміздегі белең алып жатқан індет кезінде сабырлық сақтап үйде отыру, карантин талаптарын сақтау қажеттігі туралы кеңестер берілді. Осы мақсатта оқушыларға коронавируc індеті туралы мәлімет таратылды.

Қорытындылай келе, “дені сау адам-табиғаттың ең қымбат жемісі” деп тегін айтылмаған ғой, осы өзгерістер арқылы – мүгедек балалардың ата-аналары балдырғандарының қоғамға етене араласуына үміттері қайта оянып, өз балдары ешкімнен кем еместігін, қоғам бұған бей-жай қарамайтынын түсінеді. Сондықтан, даму мүмкіндігі шектеулі жандарды назардан қалдырмай, олардың қоғамда бейімделуіне ат салысып, психологиялық тұрғыдан қолдау көрсету біздің, яғни педагог-психологтардың басты міндеті деп білемін!

№212 мектеп-гимназиясының мүмкіндігі шектеулі 9 сынып оқушысы Әзімов Мадиярдың шығармашылық жұмыс барысы

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Н.А.Назарбаев "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания"
http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/
2. ҚР заңы 27 шілде 2007 жыл № 319-ІІІ «Білім беру туралы»
<http://adilet.zan.kz/>
3. Л.С. Выготский. Собрание сочинений в 6т. Педагогика, 1982-1984
4. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалар және үйде оқытылатын балалардың оқу жетістіктерін бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік құрал - Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
5. informburo.kz
6. Республиканская образовательная общественно-политическая газета bilimdinews.kz

SUPERSTITIONS IN KAZAKHSTAN, GERMANY AND GREAT BRITAIN

Саурықбай Жеңіс Асылбекұлы

Қазақстан Республикасы

Шымкент қаласы

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік Университеті

zhenistlemisov@gmail.com

Аңдатпа. Егер де сіздің мамандық салаңыз шет тілдеріне қатысты болатын болса, сізге жай ғана тілді жақсы меңгеру жеткіліксіз. Сіз өзіңіз сөйлейтін тілдегі мемлекет пен ұлттың мәдениеті мен мінезін де терең түсініп білуіңіз міндетті. Қазіргі жаһандану заманында мемлекеттерді әртүрлі жағынан салыстыру бізге ұнайтыны анық. Бұл елдердің халқының табиғаты мен мінезіндегі айырмашылықтар қандай деген сұрақ өте жиі қайталанатын. Менің жұмысымның мақсаты да осында жатыр. Өз оқуым барысында тілін меңгеріп жүрген елдердің наным-сенімдерін біздікімен салыстыру. Ұқастықтары мен айырмашылықтарын анықтау. Осы тақырып үстінде іздену барысында бірнеше таң қаларлық ақпараттармен танысқаным және оның сіздерді қызықтыратыны риясыз жайт. Әрине әр елдің салты басқа, иттері қара қасқа, дегенмен түбі бір ұқастықтар да жетерлік екен. Бұл жұмысымда шығу тегі жағынан үлкен айырмашылығы бар үш елдің наным-сенімі мен ырым-тыйымын көрсетіледі.

Аннотация. Если ваша профессия касается на иностранных языков, вы должны не только хорошо знать язык, но и иметь глубокие и информативные знания об культуре и характере разных нации и стран. Нам часто нравится сравнивать разные страны и нации в некоторых отношениях. Какова природа этих стран в людях? В чем разница между ними? - это часто задаваемые вопросы для любителей страновых экспертов. Цель моей работы именно в этом. Показать и сравнивать суеверия в трех странах, которые я изучаю в университете. Во время изучения этой темы я несколько раз встречался с очень интересными информациями и фактами. У каждой нации есть свои особенности и, конечно, сходства. Эта работа показывает суеверия в трех странах, происхождение которых абсолютно отличается друг от других.

Are you a superstitious person? Most of us are superstitious to some extent, some more, some less. Manifestations of superstitious behavior can be seen everywhere. And as you know, every culture has its own superstition. In Chinese culture, for example, cutting nails at night is a symbol of bad luck as it can attract ghosts. In addition, everyone can find personal and special characters based on their life experience.

The word "superstition" is found in many languages. In every language, this concept sounds differently: in Russian, "sueverye" (русс: "суеверие") , in German "aberglaube", and in Kazakh it seems to you generally difficult. In the Kazakh language, this concept is divided into two types. Nanym-senyum (қаз: "наным-сенім") and Yrym-tyym (қаз: "ырым-тыйым"). From this, nanym-senyum is more like superstition. In nanym-senyum lies historical origin, based on both real and mythical events. But yrym-tyym is another. It is often used in raising children and even adults. Tyym has its own good features and usefulness for human life.

Here are some superstitions that bring good luck or good signs: to find a four leaf clover; to put something old, something new, something alien and something blue at the wedding (this symbol came to our culture from Western traditions); to spit and knock on the tree, to cross your fingers, to throw a coin in the well; Do you want something, light a candle, see a shooting star or, if your eyelash falls, horseshoes ... [4]

“Superstition is a prejudice because of which much of what is happening is a manifestation of supernatural powers, a sign of fate or a vision of the future.” When you think about it, you can easily see that in German the word “*aberglaube*” consists of two words: (*Glauben und Eitelkeit*) faith and vanity. Superstition is useless faith (useless, empty, without real value). The most interesting thing is that there are practically no universal signs and superstitions, which would be the same in all countries and peoples. In reality, the opposite is true: their own superstitions and signs that may mean something else in other countries and often, on the contrary, this shows inconsistency and superstition.

Black cats are subject to superstitions of different nations. According to superstition, this serves as a harbinger of misfortune (for example, if a black cat crosses the street, this leads to further setbacks in life). For example, according to other superstitions, the black cat who lives in the house brings good luck. The prejudice does not depend on the breed of the cat and applies only to its color. [1]

For centuries, the black cat has been an indispensable companion of witches, the home of evil spirits and the servants of the devil. At least the people of the Middle Ages thought. Now, little has changed; this graceful animal still boasts failure: if it crosses the road for the traveler, it seems to cross the intended path.

In Germany, this works if only a cat walks from left to right, a “walk” in the opposite direction is perceived as a good sign: the fact is that the left side is traditionally considered weak and unhappy, and the right side is good. Here the Germans mixed a bad omen with the symbols of the sides of the body . [3]

In the past, edible salt was considered a valuable product in Germany, Kazakhstan and the UK, helped to preserve food and, therefore, was literally considered as the weight of gold and was delivered only on the table for the most valuable guests. Because superstitions here and there are similar.

If you wake up or scatter grease, you will have seven years of misfortune. This is customary in Germany. Like Russians, you can neutralize them by dropping a pinch over your left shoulder directly into the devil's eye. If the food is salty it means too much to fall in love. During cooking, the lover “fills” him with his senses, salt and absorbs them like water - so the food is too salty!

Salt also ensures that the family has a comfortable and fulfilling life: you must bring bread and salt through the threshold - this is why this set is often presented as an inaugural party. By the way, you need to be careful with bread: crumbs from the table need to be raked with one palm and thrown in your mouth - then the family will prosper. The Russians, on the other hand, cannot do this - there will be no money. [3]

The number 13 in ancient Rome was considered the number of death and destruction. From a historical point of view, the “curse of the 13th” is connected with

the events of 1307, when on Friday the 13th many members of the Templars were brutally murdered by order of the pope.

Superstitious Germans are afraid of this figure that they will never start a new business on the 13th day of the month. There are those who are ready to postpone their birthday one day earlier or later in order to avoid trouble for the next year.

The lucky number for the Germans has always been seven. If the number of your house, your apartment, your car is number 7, you are a happy person. Wednesday is the best day of the week. And on Tuesday you can't go on a long road. On these sides, the Germans and Kazakhs are very similar. Kazakhs also have such superstitions. But we know that the number 13 means nothing to our people. In Kazakhs, there is such a word, "A boy in 13 is ready to start a family" (қаз: «он үште отау иесі»)[3]

The British always had a special relationship with number 13. As you know, today we use the numbering system based on number 10. However, in ancient times, both eastern and western peoples were 12. Because of this, they were common in many European countries, including Great Britain. twelve, not tens. The number 13 is very different from 12 because it is not divisible by any other number except for itself: it is these properties of 13 that lead to something dark and miserable. rooted attitude

Loud rumbles and rattles drive away evil spirits and bring good luck - therefore, if you break good china, you should be happy that you were saved from something worse. Belief in broken glass is expressed in various rituals. For example, the Bridal Shower is an important part of the wedding ceremony in Germany, where porcelain and ceramics are broken in front of the bride to ensure a happy future. In the Kazakhs it is customary that if a spoon falls into the ground then a guest will come to the house. This is accepted in the British. But be careful: not everything that breaks is in trouble. Anyone who breaks a mirror can expect seven years of misfortune.

After such an impressive list of superstitions, the "inevitable" curse for several years is fundamental. A chimney sweep can cure this disease: it not only removes soot from a blocked pipe, but also reduces the risk of fire, which often led to a fire in the Middle Ages. In addition, evil spirits crowded in sooty chimneys. According to legend, the chimney sweep made an agreement with the evil spirits that saved them from the chimney pipe.

There is such a concept in Greek - "Metēōtēs", which is translated as superstition into English. In Greek it means emptiness, ghostly, you also give a word with a similar meaning in Hebrew: "smoke, steam that is easily dispersed means nothing, doesn't matter" and also "nonsense and deception". It seems to me that these languages: Greek and Hebraic - since these are the languages of the Holy Scriptures and exactly the hectic pace of which the Holy Scriptures speak very well convey the essence of this phenomenon - superstition. The content is a kind of emptiness and stupidity. And when we talk about the Hebrew, it's even fraud. In this case self-deception.

Superstition - a prejudice is a belief or practice based on the perception of forces that are not based on religion and are not explained by natural laws. As a rule, it

manifests itself on the behavioral level in simplified ceremonial forms: the use of talismans, tattoos, magical gestures, etc. Characters take a place: certain events are assigned a predictive value special. It is useless - nothing, nothing, emptiness, that which is not real. And a person attaches this meaning as if it was connected with something existing in reality, and as a result, he falls into deception, self-deception and makes him naturally injured, erroneous. This is what superstition is: faith is futile, insignificant, meaningless, and meaningless for things.

References:

1. Kronfeld M.E., Der Krieg im Aberglauben und Volksglauben, 2018 y.
2. Gerharts G., was glauben die Deutschen, 2016 y.
3. Bim I. L., Ryzhova L. I., Sadomova L. V., Lytaeva M. A., Какие у них суеверия?, 2011 y.
4. Rose B., Superstitions, 1990 y.

ЗНАЧИМОСТЬ РАЗВИТИЯ МЯГКИХ НАВЫКОВ КАК КРИТЕРИЯ САМОВЫРАЖЕНИЯ УЧАЩИХСЯ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В ЭПОХУ КИБЕРСОЦИАЛИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

Салихова К.Р.

*Оренбургский Государственный Университет,
Российская Федерация, г. Оренбург*

k.salikhova@inbox.ru

Аннотация: В статье рассматриваются потребность и возможность развития мягких навыков в пространстве образовательной среды. Учащимся и преподавателям необходимо быть продвинутыми не только в профессиональной сфере, но и в коммуникационной, а в эпоху киберсоциализации общества и цифрового образования участники образовательного процесса стремятся к усовершенствованию многих навыков и компетенций.

Ключевые слова: мягкие навыки, цифровизация образования, киберсоциализация общества, критерий самовыражения

Abstract: In this article the question of the necessity and possibility of the soft skills development in the educational sphere is considered. Students and teachers need to be advanced not only in the professional field but also in communicative sphere. In the period of community cybersocialisation the information-oriented society triggers the school community to the improvement of many skills and competencies.

Keywords: soft skills, digitalization of education, community cybersocialisation, self-expression criteria

В последнее время в вопросе развития soft skills (англ. «мягкие/гибкие навыки») возникает множество спорных моментов, начиная с самого определения. Примечательно, что универсального термина soft skills не существует. Согласно Оксфордскому словарю, «мягкие навыки» — это личные качества, которые позволяют эффективно и гармонично взаимодействовать с другими людьми[2]. Но даже это емкое описание весьма

расплывчато, ведь при определении того, что такое soft skills, стоит отталкиваться от контекста и сферы деятельности. Например, когда у специалиста есть навыки проджект-менеджмента, они могут быть необязательны для инженера. Умение выступать на публике и организовывать мероприятия, возможно, будет полезно физику, но намного важнее оно для event-менеджеров и работников культурно-массовой сферы. «Мягкие навыки» — это приобретенные навыки, которые получают через дополнительное образование и личный опыт и используются для дальнейшего развития в своей профессиональной отрасли, именно поэтому они так ценятся при приеме на работу.

Среди значимых soft skills выделяют коммуникативные навыки, критическое мышление, навыки урегулирования проблем, креативность, умение работать в команде, искусство ведения переговоров, самоорганизацию, тайм-менеджмент, толерантность, ответственность, этикет и хорошие манеры, тактичность, рабочую этику, бизнес-менеджмент и др.[3] И это только некоторые из них. Хотя существует более четкое разделение навыков на три группы: личные качества, навыки межличностного общения и дополнительные знания. Важность каждой из категорий так или иначе зависит от контекста и целей.

Стоит отметить, что существует два типа навыков: hard skills и soft skills. Hard skills — это все навыки, которые связаны непосредственно с профессиональной деятельностью. Для повара hard skills — это все, что связано с кулинарией, для бухгалтера hard skills — это его навыки делать бухгалтерский учет, анализ и аудит и т.д.

Soft skills в свою очередь связаны с коммуникациями и навыками, необходимыми для успешной работы с другими людьми. Самый широкий блок soft skills — это коммуникативные навыки. Общекоммуникативные навыки, которые необходимы всем, — это умение вести беседу, аргументировать свою позицию, выстраивать контраргументацию, задавать правильные вопросы, давать рефлексию и так далее. Но есть и более узконаправленные коммуникативные навыки — например, коммуникации в продажах, управлении, умение вести переговоры. Существует также большой блок других soft skills различной направленности: навыки управления временем, управления личными финансами, работы с информацией, целеполаганием и так далее.

Если мы говорим о саморазвитии в эпоху цифрового образования, важно понимать, какие мягкие навыки становятся наиболее актуальными, чтобы быть успешным в своей профессии. Спрос на мягкие навыки рождает предложение на рынке дополнительного образования: появляются различные школы, курсы, коучеры и консультанты. Хотя и государственные образовательные учреждения сейчас обладают достаточной гибкостью, чтобы развивать мягкие навыки. Ведь в школе, даже в советской, можно заметить неосознанное, но тем не менее их развитие. Например, внеклассное чтение, которое было обязательным, раскрывало способности учеников вести дискуссии, участвовать в спорах, не переживая об оценивании своих знаний, выражая мнение свободно.

Как и говорилось выше, мягкие навыки включают в себя множество критериев, рассмотрим развитие некоторых.

Коммуникабельность – способность общаться и строить диалог с самыми разными людьми – этому безоговорочно человек учится с самых ранних лет в социуме. Но важным элементом этого навыка является умение адаптироваться к речевой ситуации. Для развития коммуникабельности подходят дискуссии между группами в классе, организация разговорных клубов, презентация проекта. Последнее задание хорошо тем, что «включает» одновременную проработку нескольких гибких навыков – это и самопрезентация, и лидерство, и позитивность, и другие. Различные творческие задания на подготовку стенгазет раньше, или разработка школьного сайта сейчас, давало возможность учащимся проявить себя, распределить роли, коммуницировать и генерировать идеи.

Сейчас в словаре предпринимателей и инвесторов есть слово «питчить» (от «pitch» – выставлять на продажу), то есть представлять свой проект с целью привлечь финансирование. Такой подход можно взять за основу и, трансформировав с учётом ваших собственных задач, использовать в школе.

Стандартная структура питчинга очень проста:

Интро – представиться, назвать тему

Кому и зачем – описание проблемы и целевой аудитории

Что? – суть проекта

Как? – описание решения

Заключение – в чём польза [5]

Держа под рукой эту памятку, можно защищать проекты по разным дисциплинам.

В настоящее время, когда доминирует цифровая система образования, данные способы самовыражения могут стать более доступными и легкими в исполнении.

Поставив в центр дискуссии мягкие навыки, стоит обязательно упомянуть эмоциональный интеллект, о котором заговорили все, после работы журналиста Дэниела Гоулмана «Эмоциональный интеллект: Почему он значит больше, чем IQ», опубликованной ещё в девяностые годы. В этой статье автор, используя разработки учёных из области антропологии и эмоций, говорит о том, что образование, вклад семьи и окружения в успешность, безусловно, важны, но ещё более важным элементом является умение управлять своими эмоциями и осознавать чувства других людей.

Эмоциональный интеллект состоит из четырёх категорий:

1. Умение общаться с другими людьми, работать в команде и/или возглавлять её.
2. Эмпатия вне зависимости от того, является человек интровертом или экстравертом.
3. Знание своих сильных и слабых сторон.
4. Умение управлять своими эмоциями.[8]

Навыки управления своим эмоциональным интеллектом влияют на работу человека с другими членами группы (например, вместе с одноклассниками готовить какой-либо проект), мотивацию и самоконтроль. Снова – комплекс определённых навыков.

Для развития эмоционального интеллекта можно предложить несколько шагов, самые очевидные из которых – ставить себя на место другого человека и называть свои и чужие эмоции.

Наряду с гибкими навыками в современной терминологии выделяются и особо востребованные сейчас digital skills – навыки работы с цифровыми ресурсами, умение ориентироваться в технологической среде и использовать преимущества цифровизации.[5]

Сразу нужно учесть, что, к примеру, для инженера, эти умения относятся к разряду hard skills, жёстких навыков, имеющих практическое применение. Но для тех, кто не планирует работать в IT, уметь работать с технологиями – это гибкие навыки, которые помогут в разных сферах будущей профессиональной деятельности.

Конечно, можно отметить, что современные дети более чем свободно чувствуют себя в цифровой среде, для них технологии – неотъемлемая часть жизни. Но чаще всего происходит разделение: учебный процесс строится на основе традиционных методов, а все прелести интернета и технологий остаются за границами школы, потому что используются только для развлечений.

Использование цифровых ресурсов в обучении не только формирует навык работы с технологиями, но и интегрирует их во все сферы жизни. Таким образом нет разрыва между «интересными» занятиями и «скучной» учёбой. Если ребёнок учится, применяя доступные современные технологии, он привыкает к тому, что их можно использовать не только для отдыха.

Как мы видим, говорить о развитии какого-то одного навыка нельзя – все они связаны между собой, поэтому работа идёт по всему комплексу soft skills.

Ряд ученых, изучающих гибкие навыки, подчеркивают, что успех человека в профессиональной сфере на 85% зависит от мягких компетенций, а на 15% от жестких (О.Л. Чуланова и А.И. Ивонина). Не удивительно, что при приеме на работу чаще диагностируют многоцелевые навыки «softskills», которые универсальны, важны вне зависимости от профессии и сферы, «забывая» зачастую поинтересоваться профессиональными компетенциями «hardskills».[2]

Наряду с богатством определений softskills, в зависимости от угла зрения исследователей на понятие, также разнообразно представлены модели гибких навыков и их составляющие, что дополнительно подчеркивает стремление ученых (Ю. Портланд, Д.Татаурщикова, Ф.Лукьянов, С.Мамаева, Д.Иванов, О.Абашкина, О.Чуланова и др.) точнее разобраться в механизмах формирования данной группы компетенций. [3]Ведь весьма ценно понимать, какие именно гибкие компетенции необходимо сформировать, чтобы стать конкурентоспособным как на рынке труда, так и при восхождении по карьерной лестнице. Актуальность этого знания сложно переоценить, особенно

для профессорско-преподавательского состава вузов в практике подготовки будущих специалистов.

Так, Ю. Портланд в комплект softskills помещает 8 основных компетенций, среди которых - способность проявлять гибкость, смелость в принятии ответственности на себя, умение хорошо ладить с людьми, умение работать в команде, умение обучать других, способность быстро и точно ставить задачи перед людьми, мотивируя их на качественную работу, умение убеждать людей, умение грамотно управлять своим временем[9].

Ф. Лукьянов видит за понятием softskills комплекс эмоциональных компетенций, составляющих эмоциональный интеллект [7].

С. Мамаева разделяет структуру softskills на четыре компонента: принятие решений, лидерство, ведение переговоров, управление, полагая, что именно эти составляющие позволяют сформировать умение личности бороться за себя и свои идеи, а также помогают самостоятельно, не прибегая к посторонней помощи, управлять любой ситуацией, которая может возникнуть на жизненном пути, в том числе в профессиональной деятельности [8]. Более того, у С. Мамаевой и В. Давидовой мягкие навыки мыслятся, скорее, как коммуникативные компетенции, а О. Л. Чуланова, операционализируя понятие «мягких навыков», сосредотачивается на эмоциональной компетентности [5].

Ученые-исследователи Института Макса Планка (г. Мюнхен) предлагают четырехкомпонентную модель мягких навыков, которые наиболее важны в современных условиях. В модель включаются компетенции, обеспечивающие личную динамику (чувство ответственности, стремление к достижениям, уверенность в себе, высокая мотивация), область межличностных отношений (контактность, объективная самооценка, сочувствие и сопереживание другим людям), стремление к успеху (самоотдача, мотивация к поддержанию статуса, склонность к систематизации, инициативность), выносливость (устойчивость к критике, устойчивость к неудачам, позитивная эмоциональная установка, твердость жизненной позиции, удовлетворенность работой) [3].

В. Шпилов также конструирует модель, состоящую из четырех компонентов: базовые коммуникативные навыки, которые помогают вам развивать отношения с людьми, поддерживать разговор, эффективно вести себя в критических ситуациях при общении с окружающими; навыки self-менеджмента, помогающие эффективно контролировать свое состояние, время, процессы; навыки эффективного мышления, которые помогают сделать жизнь и работу более системными и управленческие навыки, которые требуются людям на этапе, когда они становятся руководителями любых бизнес-процессов и предпринимателями[2].

Ведя диалоги со старшеклассниками и задавая им вопросы о развитии мягких навыков, самыми встречающимися оказались: целеустремленность, терпеливость, работоспособность, стрессоустойчивость, умение организовать время, пунктуальность, честность, упорство, подчинение правилам, соблюдение обязательств, дисциплинированность, исполнительность, самостоятельность. Преобладание перечисленных компетенций невероятно востребовано в

практике обучения и зачастую подчеркнута культивируется преподавателями. Более того, при упоминании тех или иных навыков подчеркивалась важность системы цифрового образования, которая дает возможность проявлять себя творчески более, чем при отсутствии такой системы.

Вузам не стоит смещать акценты исключительно на профессиональные компетенции, в ущерб развитию мягких навыков, общекультурных и общепрофессиональных компетенций. В исследованиях Т.А. Ярковой, И.И. Черкасовой проведен глубокий анализ зарубежного и отечественного опыта по формированию гибких компетенций у студентов-педагогов. Например, в ряде зарубежных университетов, а также в Российской Высшей школе экономики есть курс тимбилдинга (командообразования).

Конечно, далеко не исчерпан ресурс ежедневных практических занятий для становления и развития гибких компетенций преподавателей и студентов. Особенно уместно с этой целью применять методы активного обучения (работу малыми группами, мозговой штурм, круглые столы, обучающие квесты, ролевые и деловые игры, «перевернутые классы», проектное обучение, кейс-стади и др.), чтобы, как можно раньше создать развивающую среду, способную подчеркнуть и заострить активную, субъектную позицию обучающегося внутри многолетнего учебно-воспитательного процесса. А при неизбежности перехода системы образования на электронный формат, экономится такой важный ресурс как время, усиливается аккумуляция энергии, направленной только на образовательный и самообразовательный процессы без бумажной волокиты. Несмотря на недостатки, представленные рядом ученых и выступающих против цифровизации общества, этот процесс неизбежен, а значит сообщество педагогов и преподавателей может только принять это и найти способы уравновесить систему. Так, например, в Приказе Минобрнауки РФ от 09.01.2014 г. №2 «Об утверждении Порядка применения организациями, осуществляющими образовательную деятельность, электронного обучения, дистанционных образовательных технологий при реализации образовательных программ» определены санитарные нормы, в которых прописано, что в 1-4-х классах школы ребёнок может непрерывно работать за компьютером не более 15 минут [1], что не допускает полный переход на цифровое обучение.

Значимость развития мягких навыков не преувеличена, а необходима, а эпоха киберсоциализации лишь неизбежно вносит свои коррективы, делая образовательный процесс более продвинутым, а ресурсы экономичными.

Список использованной литературы:

1. Приказ Минобрнауки РФ от 09.01.2014 г. №2 «Об утверждении Порядка применения организациями, осуществляющими дистанционных образовательных технологий при реализации образовательных программ» // Справочная правовая система Консультант-Плюс - <http://www.consultant.ru>
2. Абдуллаев С.Г. Оценка эффективности системы дистанционного обучения // Телекоммуникации и информатизация образования. - 2017. - N 3. - С. 85-92.

- 3.Ананьева Т. Десять компетенций, которые будут востребованы в 2020 году [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.tananyeva.com/single-post/>
- 4.Долгих В.В. «Мягкие навыки» и успешная самореализация [Электронный ресурс] /В.В. Долгих // Профессиональное еженедельное интернет издание «Психологическая газета», 01.06. 2018. Режим доступа: <https://psy.su/>
- 5.Ивонина А.И., Чуланова О.Л., Давлетшина Ю.М. Современные направления теоретических и методических разработок в области управления: роль softskills и hard skills в профессиональном и карьерном развитии сотрудников // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ» Том 9, №1 (2017)
- 6.Лукиянов Ф. Твердые и мягкие навыки [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://delovoymir.biz/2013/02/19/tverdye-i-myagkie-navyki.html>
- 7.Отекина Н.Е. Использование электронного учебного пособия в образовательном процессе // Инновационная наука, 2016. - №11. - с. 185-187.
- 8.Портланд Ю.Что такое soft skills и почему они так важны для карьеры? [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://dnevnyk-uspeha.com/rabota-ikarera/chto-takoe-soft-skills-i-pochemu-oni-tak-vazhnyi-dlya-kareryi.html> (
- 9.Шипилов В. Перечень навыков soft-skills и способы их развития 395 с. 2016. - 292 с.
- 10.Яркова Т.А., Черкасова И.И.Формирование гибких навыков у студентов в условиях реализации профессионального стандарта педагога / Т. А. Яркова, И. И. Черкасова // Вестник Тюменского государственного университета. Гуманитарные исследования. Humanitates. 2016. Том 2. № 4. С. 222-234. DOI: 10.21684/2411-197X-2016-2-4-222-234

ӘОЖ 378(045)

МЕКТЕП ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДА ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Р.Е.Жандилдина

А.А.Дуйсекова

Р.К.Жунусова

*Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты,
Арқалық қ., Қазақстан Республикасы*

Аңдатпа: Баланың салауатты өмір салтын құру баланың тек психологиялық жеке-дара ерекшеліктері ғана емес, оны қоршаған ортасы мен жанұясы қолдап отыру қажет.Қазақстандағы салауатты өмір салтын дамытудың бастамасы мектепке дейінгі ұйымдардағы балалардың денсаулығын сақтаудың аса қажет екендігін көрсетеді. Балабақша жұмысына денсаулық сақтау технологияларын енгізу қажетті заман талабынан туындайды.Осыған орай жұмыстың объектісі – мектепке дейінгі жаста баланың денсаулығын қорғау болып саналады.

Кілт сөздер: Бала, салауатты өмір салты,психологиялық, жеке-дара мектепке дейінгі ұйымдар, балалар денсаулығы, денсаулық сақтау технологиялары, заман талабы,. мектепке дейінгі жаста бала,денсаулық қорғау

Abstract: the formation of a healthy lifestyle of a child must support not only the psychological personality of the child, but also the environment and family. The initiative to develop a healthy lifestyle in Kazakhstan demonstrates the need to preserve the health of children in preschool organizations. The introduction of health technologies in the kindergarten is due to the time requirement. In this regard, the object of work is to protect the health of children at preschool age.

Keywords: child, healthy lifestyle, psychological, private preschool organizations, children's health, health-saving technologies, time requirements. child in preschool age, health protection

Мектеп жасына дейінгі балалардың денсаулығын нығайту жұмыстары берілген іс-шаралар арқылы жүзеге асырылады. Бала денсаулығының құндылығын күнделікті өмірде балабақшаға келгеннен бастап кеткенге дейінгі уақытты қамтиды. Мектепке дейінгі мекемеде бала денсаулығының жағдайын оның дамуындағы кемшіліктерді жоюға мүмкіндік беретін бұл денсаулық технологиясы.

Қазіргі кездегі елімізде жүргізіліп жатқан білім саясаты әлемдік білім кеңістігімен ықпалдасуға бағдарланған. Әлемдік білім кеңістігінен жалпы білім берудің басымдылық мақсаты – өзгермелі өмір жағдайына тез бейімделетін, өз жолын дұрыс таңдай білетін, оң шешім қабылдай алатын тұлға даярлау. Қай кезеңде болмасын білім мен тәрбие егіз ұғым екендігін ескерсек, отбасынан бастау алған бала тәрбиесі мектепке дейінгі тәрбие ұйымдарында жалғасын тауып, болашаққа қадам басары анық. Олай болса, мектепке дейінгі тәрбие ұйымдарындағы бүлдіршіндер тәрбиесін жан-жақты жетілдірудің жолдарын айқындап, бала денсаулығын сақтаудың жолдарын қарастыру заман талабынан туындап отырған жағдайлардың бірі. Мектепке дейінгі білімде баға жетпес гигиеналық тәрбиенің тәжірибебиесі мол болғанымен, қазіргі заманға сай баланың денсаулығының нашарлап, әлеуметтік жағдай баланың дұрыс өмір сүру бейнесін қалыптастыруда жаңа қарым-қатынасты меңзейді. Ұлттық денсаулық сақтау ұйымында баланың салауатты өмір салтына тәрбиелеу негізгі міндеттердің бірі болып саналады.

Баланың салауатты өмір салтын құру баланың тек психологиялық жеке-дара ерекшеліктері ғана емес, оны қоршаған ортасы мен жанұясы қолдап отыру қажет. Қазақстандағы салауатты өмір салтын дамытудың бастамасы мектепке дейінгі ұйымдардағы балалардың денсаулығын сақтаудың аса қажет екендігін көрсетеді. Балабақша жұмысына денсаулық сақтау технологияларын енгізу қажетті заман талабынан туындайды[1].

Осыған орай жұмыстың объектісі – мектепке дейінгі жаста баланың денсаулығын қорғау болып саналады.

Жұмыстың мақсаты - мектепке дейінгі ұйымда баланың денсаулығын сақтаудың, салауатты өмір салтын ұйымдастыру мен бала денсаулығын шыңдаудың мүмкіндіктерін қарастыру болып табылады.

Міндеттер:

- мектепке дейінгі ұйымда денсаулық сақтау технологиясын қолдану мүмкіндіктерін анықтау;
- денсаулық сақтау технологиясына сипаттама бере отырып, мектепке дейінгі ұйымда денсаулық сақтау технологиясын пайдалану әдістемесін ұсыну;

- білім берудің жаңа технологияларын қолдану (денсаулық сақтау, ақпараттық) ғылыми -әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз ету, оларды іске асыру механизмдерін жетілдіру;

- балалардың денсаулығын сақтау мақсатында инновациялық бағыттағы материалдық-техникалық база қалыптастыру.

Күтілетін нәтижесі: Мектепке дейінгі мекемедегі балалардың дені сау, психологиялық және интеллектуалдық тұрғыда жан-жақты қалыптасқан, бастауышқа дайын болған мекеме түлегі. Баланың денсаулығын сақтау және нығайту, дене жаттығуларын жасауға қызғушылықтарын арттыру, қимылдық іскерліктерін жақсартуда мектепке дейінгі мекемеде денсаулық сақтау технологияларының түрлері:

Балабақшада оқу-тәрбие жұмыстарын заман талабына сай жүргізу, баланың денсаулығын сақтау мен нығайту мәселелерін тиімді шешу медициналық және педагогикалық қызметкерлердің бірлескен нәтижелі еңбектеріне байланысты. Осындай мәселені шешу барысында біздің анықтағанмыз, баланың денсаулығын нығайтуда және аурудың алдын-алуда тек қана баланың қимыл белсенділіктерін көтеру өте аз, сонымен қатар шынықтыру шараларын жүйелі өткізу керек. Ол үшін педагог дәстүрлі жұмыстарға дәстүрден тыс жұмыс түрлерінің жүйесін тудыруы жөн.

Баланың бойындағы жақсы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып , олардың өнегелі де тәрбиелі болып тәрбиеленуіне балабақшаның маңызы зор. Баланың бақытты болуы үшін, денінің сау болуы үшін үлкен қамқорлық жасауымыз керек. Дені сау баланың ақыл-ойы айқын, өз-өзіне сенімді, жан-жағына қуанышпен шаттана қарайтындай болуы шарт. Бала денсаулығының мықты болып, қозғалыс, дене құрылысының дұрыс жетілуі мектепке дейінгі кезеңде қалыптасады. Сондықтан, бала организмінің қызметін жетілдіру, қабілетін арттыру ең басты міндетіміз. Организмнің қорғаныс қабілеті нашар қалыптасқан кішкентай балалар сыртқы ортаның қолайсыз әсерлеріне тез ұшырайды. Сондықтан да сүйектің, буынның дұрыс әрі мерзімінде жетілуіне бел омыртқаның физиологиялық иіндерінің қалыптасуына табан дөңестерінің дұрыс жетілуіне айрықша мән беру керек. Бұлшық еттерді қатайту, жүрек қан тамыр жүйесінің жетілуіне, тыныс алудың тереңдігі мен ырғақтылығына тыныс алуды қозғалыспен үйлестіруге мүмкіндік жасап, үнемі ықпал жасау керек.

Балабақшадағы дене тәрбиесін ұйымдастырудың түрлері: күн әртібі бойынша сауықтыру шаралары (таңертеңгілік жаттығу, қимыл- қозғалыс ойындары, серуен кезіндегі жаттығулар мен спорттық ойындар, сергіту сәттері , ауладан тыс жерге саяхат жасау, спорттық ойын сауықтар). Дене шынықтыру балалардың денсаулығын сақтап, нығайтады. Дене мүсінінің сұлулығын қалыптастырып, қимыл-қозғалыс қабілетінің белсенділігін арттырады. Дені сау, рухы таза ұрпақ өсіру ең маңызды мәселе дей отырып, біздің балабақшадағы басты міндетіміз: баланың денсаулығын нығайту, шынықтыру, түрлі аурулардың алдын-алу сақтану жұмыстарын дәстүрден тыс әдістерді қолдану арқылы жүргізіледі. Бүлдіршіндердің денесін шынықтыруға көп көңіл бөлінеді.

Дене шынықтырудың нұсқаушысымен бірлесіп әртүрлі массаждар жасатып, жалпақ табандылыққа қарсы алдын-алу жаттығуларын жасатамыз[2.].

Барлық топтарда оқу іс- әрекеттерінде және одан тыс кезде тәрбиешілеріміз балалардың қимыл белсенділігін арттырып отырады. Ауа, су, күн шуағын қабылдау ықшам киім, ертеңгілік жаттығу, ауладағы дене шынықтыру, серуендеу шаралары бәрі де баланың шынығып, шымыр болуына ықпалын тигізеді. Балабақшаның медбикесі балалар денесінің өсіп жетілуін қадағалап, әртүрлі жұқпалы аурулардың алдын-алу шараларын өткізеді. Түрлі емдік шөптерден, фито шәй дайындап балаларға бергізеді.

Денсаулықты нығайту мақсатында түрлі спорттық сауықтыру жұмыстарын ұйымдастырады.

1. Гигиеналық жұмыс (жуыну шынтакқа дейін қолға су құю, дәрілік шөптермен ауызды шаю);

2. Шынықтыру жұмыстары күн, су, ауа, су құю, сүргіну;

3. Дене шынықтыру оқу іс- әрекеті таза ауадағы қимылдық ойындар;

4. Дәрумендер терапиясы;

5. Денсаулықты жақсарту мәселелерін шешу әдістері;

6. Психогимнастикалық жаттығулар;

7. Жалпақ табан, омыртқаның қисаюының алдын-алу;

8. Дем алу, сергіту жаттығулары

Осы кесте бойынша барлық топтарда жұмыстар жүргізіледі. Мұндай жұмыстар түрлі оқиғаларға қатысты балалардың өзіндік эмоциялық жай-күйін білдіруге мүмкіндік береді. Және денсаулық сақтау негіздері мен жеке бас гигиенасының дағдыларын меңгеруге жағдай тудырады. Мектеп жасына дейінгі балалардың денсаулығын нығайту жұмыстары берілген іс-шаралар арқылы жүзеге асырылады. Бала денсаулығының құндылығын күнделікті өмірде балабақшаға келгеннен бастап кеткенге дейінгі уақытты қамтиды. Мектепке дейінгі мекемеде бала денсаулығының жағдайын оның дамуындағы кемшіліктерді жоюға мүмкіндік беретін бұл денсаулық технологиясы. Денсаулық технологиясы арқылы тәрбиеші педагог ата-аналар баланы педагогикалық ықпал ету объектісі ретінде емес қорғайтын тұлға ретінде қарастырылуы керек.

Денсаулық сақтау технологиясы мынадай ерекшеліктері бар.

1. Бала денсаулығының сапасы;

2. Тұқым қуалаушылықтың әсері;

3. Баланың жас ерекшелігін ескеру;

4. баланың этникалық ерекшеліктері

Денсаулық сақтау технологиясын жүзеге асыратын талаптар:

✓ баланың денсаулығын сақтауда бала құқығын сақтау;

✓ баланың ақпараттық аясын құрау;

✓ баланың қозғалыс белсенділігіндегі бәсекелестілікті дамыту;

✓ бала қимылындағы қабілеттілікті анықтау.

Дене шынықтыру балалардың денсаулығын сақтап, нығайтады. Дене мүсінінің сұлулығын қалыптастырып, қимыл- қозғалыс қабілетінің белсенділігін арттырады. Дені сау, рухы таза ұрпақ өсіру ең маңызды мәселе

дей отырып, балабақшадағы басты міндетіміз: баланың денсаулығын нығайту, шынықтыру, түрлі аурулардың алдын-алу сақтану жұмыстарын дәстүрден тыс әдістерді қолдану арқылы жүргізіледі. Бүлдіршіндердің денесін шынықтыруға көп көңіл бөлінеді. Балабақшамыздың медбикесі балалар денесінің өсіп жетілуін қадағалап, әртүрлі жұқпалы аурулардың алдын – алу шараларын өткізеді[3.]. Түрлі емдік шөптерден, фито шәй дайындап балаларға бергізеді. Денсаулықты нығайту мақсатында түрлі спорттық сауықтыру жұмыстарын ұйымдастырады.

Осы кесте бойынша барлық топтарда жұмыстар жүргізіледі.

- Түрлі оқиғаларға қатысты өзінің эмоциялық күйін білдіруге
- Денсаулық сақтау негіздері мен жеке бас гигиенасының дағдыларын меңгеруге мүмкіндік береді.

Кіші сала	1 жастан 3 жасқа дейін	3 жастан 5 жасқа дейін	5 жастан 6 жасқа дейін
Мәдени гигиеналық дағдылар	Жеке бас гигиенасының алғашқы дағдыларын меңгереді.	Гигиеналық шараларды орындау ретін біледі.	Гигиеналық шараларды өздігінен орындауға ынта білдіреді.
Дене шынықтыру	Жүгіру, өрмелеу және секіруде алғашқы дағдыларды меңгереді.	Өмірлік маңызды қимылдарды өздігінен орындайды.	Негізгі қимылдарды орындауда шығармашылық тәсіл білдіреді.
Өздігінен қозғалу белсенділігі	Кейбір қимылдарды ересектердің көрсетуімен орындайды.	Саптық және спорттық жаттығуларды меңгереді.	Топтағы балалармен бірге қимыл- қозғалыс ойын іс- әрекеттерін ұйымдастырады.
Салауатты өмір салты	Қауіпті жағдайда сақтық, шынықтыру шараларын өткізуде оң эмоция білдіреді.	Салауатты өмір салты ережелерін біледі. Ересектердің көрсетуімен шынықтыру элементтерін орындайды.	Қауіпсіздік ережелерін саналы түрде орындайды шынықтыру шараларының маңыздылығы мен қажеттілігін түсінеді.

«Денсаулық» білім беру саласының мақсаты: өз денсаулығына саналы көзқарасын тәрбиелеу, денсаулықтың адамға табиғаттың берген басты құндылығы екенін түсіну, қозғалыс белсенділігін дамыту, физикалық қасиеттерін қалыптастыру. «Денсаулық» білім саласының базалық мазмұны ұйымдастырылған оқу іс- әрекетінде.

- Дене шынықтыру іс-әрекеті
- Валеологияда жүзеге асырылады.

«Денсаулық» білім беру саласында педагогикалық процеске қойылатын талаптар.

Ерте жас (1 жастан 3 жасқа дейін)

- Балалардың өз бетімен қимыл-қозғалыс іс - әрекеттеріне жағдай жасауды қарастырады.

-Балабақшада баланың дене бітімі мен психикасын, қолайлы сезінуін қамтамасыз етеді.

-Моторика, қозғалыс іс- әрекетінің түрлі қимылдарын дамытуды қамтамасыз етеді.

-Қимыл ойындары мен дене шынықтыруларын ұйымдастыруды көздейді.

-Режимнің сақталуын, режимдік процестермен шынықтыру шараларының орындалуын қарастырады.

- Мәдени- гигиеналық дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Мектепке дейінгі мекемеде мемлекеттік стандарт бойынша денсаулық сақтау технологиясы“Денсаулық блогы” бойынша жүзеге асырылады. Денсаулық сақтау технологиясы мектеп жасына дейінгі баланың сауықтыру жүйесін құру үшін педагогикалық ұстанымдарға сүйенеміз.

-мектеп жасына дейінгі баланың қозғалыс белсенділігі интеллектуалдық дамуы, денсаулығын қорғау;

-денсаулық сақтау технологиясы бойынша балалардың жас ерекшеліктерін ескеру;

-денсаулық сақтау технологиясын жүргізуде тәрбиешінің жүргізген жұмысының әдіс-тәсілдерін белгілі бір жүйеге келтіру;

-бала денсаулығын қорғауда мекемедегі қызметкерлермен мамандардың біліктілігі қажет;

-мектепке дейінгі мекемеде мәдени-гигиеналық дағдылар күн тәртібі, дұрыс тамақтану – баланың денсаулығына әсерін тигізетін факторлар;

Мектепке дейінгі мекемеде дене шынықтыру жұмыстары денсаулық сақтау технологиясы бойынша ата-аналармен жүргізілетін жұмыстың орны ерекше. Ата-аналарды түрлі спорттық жарыстарға қатыстыру. Ашық есік күндерін ұйымдастыру, педагогикалық семинар-практикум өткізу, кеңес, тренингтер өткізу[4.].

Мектепке дейінгі мекемеде денсаулық сақтау технологиясын жүргізуде мынадай қайшылықтар болады.

-баланың дене және психикалық дамуында ауытқушылықты болдырмау;

-мектепке дейінгі мекемеде балалардың салауатты өмірге бейімдеу

Мектеп жасына дейінгі балаларға дене тәрбиесін берудің мақсаты балалардың денсаулығын нығайту, денесінің дұрыс дамуын қамтамасыз ету, өйткені бұл кезде баланың дамуына қолайлы жағдай жасалса, бала денесі тез жетіліп, өседі.

Мектеп жасына дейінгі балаларға дене тәрбиесін беру негізінде мыналар жатады: балалар күтімі және оның өсуіне қолайлы мәдени –гигиеналық жағдай жасау, дұрыс жасалған күн тәртібі, тамақтандыру, дененің тазалығы, баланың жасына, ауа райына ыңғайлы киінуі гимнастика және қимылдық ойындар ойнату, ұйқысын ұйымдастыру, серуенге шығару, күнді, ауаны, суды тиімді пайдалану.

Қимылдың тәрбиелік әсерін де зор: ойын,, гимнастикалық жаттығулар мен еңбек үстіндегі балалардың кеңістікті бағдарлау, шапшаңдық, дәлдік,

ептілік қасиеттері ұжымдық қарым-қатынастары тәрбиеленеді. Қимылды дамытуды жоспарлағанда мынадай жалпы қағидаларды ескеру керек:

1) жаттығуларды, ойындарды, еңбек тапсырмаларын таңдағанда балалардың қолынан келетін, оларды қызықтыратын, бүкіл ағзаның дамуына ықпал жасайтын бұлшық еттердің қимыл әрекетіне әсері барын сұрыптап алу.

2) ойындар мен жаттығулар еңбек тапсырмаларын орындауға, жүгіру, жүрі, лақтыру, секіру, өрмелеу сияқты қимылдың дамуына ықпал ететін, дұрыс дағдыны қалыптастыратын болуы керек;

3) физиологиялық жағынан әлсіз бұлшық еттерді нығайту, баланың тұлғасын дұрыс қалыптастыруға себепкер болуы керек;

4) ұжымда жұмыс істей білуге жетілуін қамтамасыз етуге тиіс. Мектепке дейінгі балалардың қимылың дамытудың негізгі құралдары – қимылды ойындар, гимнастикамен, спортпен шұғылдану, еңбектену.

Баланың денесін шынықтыру үшін бірте-бірте жалаңаштап, көктемде күн жылына бастасымен – ақ балаларға шолақ жеңді жеңіл көйлек, жазда шалбар кигізу ұсынылады. Суық түсе бастағанда біртіндеп жылы киімге ауысады. Күн сәулесін дұрыс пайдалана білудің әсерінен ағзада болатын өзгерістер шапшаң өтеді, қан айналысы жақсарады, шеміршектері сүйектенеді, сүйектері бекиды, тері аурулары жазылады. Күн сәулесін дұрыс пайдаланбау да шамадан тыс ұзақ күн көзінде болу да зиян. Тәрбиеші күнде жүру мерзімін қатаң қадағалап, бала денесінің ыстықта немесе суықта қалмауын бақылап, көлеңке мен күнде болуды алмастырып отыруы керек. Балабақшада дене тәрбиесін ұйымдастыру. Балалармен жұмысты тікелей тәрбиеші жүргізеді және олардың өміріне, денсаулығына, дамуына дербес жауап береді. Меңгеруші мен тәрбиешінің балалармен жұмысы жәрігермен медбикемен тығыз бірлікте жүргізіледі.

Бүгінгі қоғамымызда денсаулық сақтауға деген саналы көзқарастың жеткіліксіздігі азаматтардың рухани деңгейінің төмендеуіне және соның нәтижесінде жағымсыз жайлардың кең өрістеуіне себепкер болып отыр [5.].

Ал денсаулық әрбір адам бақытының негізгі компоненті. Қоғамның болашағы - әрбір адам өміріндегі ең басты қажеттілік, бой тазалығы, дертті бойға дарытпау, яғни адам ағзасының дұрыс және қалыпты жұмыс жасауы, әрі сыртқы ортамен динамикалық тепе-теңдікке келіп барлық мүшелер жүйелерінің қарым-қатынасы гармониялық түрде болуы, организмнің өзін-өзі басқара білуі. Бұл пікірден айқындайтынымыз, денсаулық сақтау құзыреттілігінің мақсаты – қимыл-қозғалыс жаттығулары арқылы оны дамыту.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан республикасының мектепке дейінгі ұйымдарында 2019-2020
2. оқу жылында тәрбиелеу-білім беру процесін ұйымдастыру туралы әдістемелік нұсқау хат. Нұр-Сұлтан: 2019
3. Қожахметова К.Ж. Салауатты әдеттер.- Алматы: Рауан, 2004.-476
4. Икіманова Т. Саулық пен сымбат. – Алматы, «Қайнар» 1991 жыл.

5. Прусакова М.И Мектепалды сыныптары бойынша серуенде жүргізілетін қимылды ойындар мен физикалық жаттығулар / Мектепалды даярлық журналы 4.2008 ж.
6. В.Г. Фролов, Г.П. Юрко. Мектепке дейінгі жастағы балалармен ауада жүргізілетін дене сабағы / М,-1993 ж.

ӘОЖ 373.2.

ТӘРБИЕШІНІҢ БАЛАЛАРДЫ ҚАТЫНАС САЛАСЫНДАҒЫ ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУЫ.

Р.Е.Жандилдина

АрқМПИ доценті, п.ғ.м

Қ.Ш.Темірханова

аға оқытушы, п.ғ.м.

Д.Қ.Омарова

аға оқытушы, п.ғ.м.

*Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты
Қазақстан Республикасы, Арқалық қаласы.*

Аңдатпа: Қарым-қатынастың құрамдас бөліктері-коммуникацияны, өзара әрекетті, өзара түсінушілікті атай отырып, біз өзара қарым-қатынасты жай ғана өзара әрекетті ұйымдастыру ретінде ғана емес, қарым-қатынастың осындай барлық құрамдас бөліктерін біріктіруші ретінде қарастырамыз. Осылайша, қарым-қатынастың екі түрін айыруға болады: ересектермен қарым-қатынас және құрбысымен қарым-қатынас. Осы салалар өзара бір-бірімен тең бе? Жоқ әрине. Бала дүниеге келісімен ересектермен қарым-қатынаста болады, бірақ оның мазмұны мен бағыты барған сайын өзгерістерге ұшырап отырады.

Кілт сөздер: қарым-қатынас, коммуникация, өзара әрекет, өзара біріктіруші ересектер, қарым-қатынас, құрбысы, қарым-қатынас. өзгерістер.

Abstract: Relations, components of communication, interaction, mutual understanding, saying that we are not just a relationship as an organization of interaction, communication, consider as such a unifying of all components. Thus, you can distinguish between two types of communication: communication with adults and communication with peers. Are these industries equal to each other? Of course not. Upon arrival at birth, the child is in contact with adults, but its content and direction are changing more and more.

Keywords: communication, communication, interaction, mutually enriching adults, relationships, girlfriend, relationships. changes'.

Елімізде болып жатқан өзгерістер білім беру жүйесіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауды, балалардың дамуын, шығармашылық әлеуетін жаңа тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді. Қоғамдық ортаға жеңіл бейімделетін, елгезек, тез тіл табысқыш мектеп жасына дейінгі бала тұлғасын қалыптастырудың орыны ерекше. Осы тұрғыда мектеп жасына дейінгі балалардың қарым-қатынасы әлеуметтік-эмоционалдық дамуын сипаттайтын мәселелер бар.Әлеуметтік қобалжу, қоршаған орта алдындағы қорқыныш, қауіптенушілік сезімі, құрбыларының шектеп тастауы, конфликтілі жағдайдағы топтан оқшаулану сезімдері бала

психикасындағы көп толғандыратын жайт. Бала әрбір халықтың, әрбір мемлекеттің болашағы. Мемлекеттің өзінің өскелең ұрпағына қандай қамқорлық жасап отырғанына қарап, оның келешек қоғамының бет бейнесін көруге болады. «Бала келешек жеке тұлға емес, ол - осы күннің өзінде- ақ жеке тұлға. Балалар бізді толғандыратын барлық сезімдер мен ойлардың бастауына негіз болатын тіршілік иелері, бұл бастауларға жетекшілік етуде нәзіктік пен мейірімділік таныту керек». Мектепке дейінгі жас бала дамуында жаңа әлеуметтік жағдайлардың пайда болуымен сипатталады. Мектеп жасына дейінгі баланың өзін қоршаған адамдар арасынан алатын орнының ерте сәбилік шақтағы балаға қарағанда елеулі айырмашылығы болады. Баланың қарапайым міндеттер өрісі пайда болады. Баланың ересектермен байланысы жаңа формаға ие болады, бірлескен іс- әрекет ересек адамның нұсқаларын дербес орындаумен алмасады.

Мектепке дейінгі шақтың елеулі ерекшелігіне баланың құрдастарымен арнайы өзара қарым - қатынасының пайда болуы «Балалар қоғамының» құрылуы жатады. Мектеп жасына дейінгі баланың басқа адамдарға қатысты өзіндік ішкі позициясы өз «менінің» және өз қылықтарының маңызын аңғарудың арта түсуімен үлкендердің ішкі дүниесіне олардың іс -әрекеттері мен өзара қарым-қатынасына ерекше қызығуымен сипатталады.

Еліміздің болашағы -бүгінгі балалар . Ал олардың қандай азамат болып шығуын қадағалау- қазіргі балабақша мектептерге, тәрбиеші мұғалімдерге тікелей жүктелетін жауапты жұмыс. Сондықтан да мектеп жасына дейінгі балалардың өзара және ересектермен арасындағы қарым- қатынасы аса маңызды өзекті мәселе болатыны сөзсіз. Қарым –қатынас - ол адамның жеке басының дамуында қалыптасуында үлкен рөл атқарады. Тілдесу арқылы адамдар өзара қарым -қатынас жасап, бір- біріне білдірмек болған ойын жеткізіп пікір алысады. Мектеп жасына дейінгі балалардың өз құрбылары арасындағы қарым-қатынас сипаты көбінесе ойын әрекеттерінде көрінетіндіктен, ойын барысында туындаған кейбір келіспеушіліктер мен конфликтілер баланың топтан оқшаулануының бір себебі болып табылады.

Қарым-қатынас зерттеу мәселесімен айналысушы ғалымдардың көпшілігі(А.Г.Ковалев, М.И.Лисина, А.В.Петровский, К.Обуховский, В.С.Мусина, В.С.Мусина, В.С.Мухина және т.б.) адамдардың қарым-қатынасты жүзеге ерекшеліктерін тағайындаған. Тәрбиелеудің жаңа шарттары мектепке тәрбие қызметінің жаңа формасы оқушылар ұжымын тудырады. Ол жеке адамның жан-жақты дамуына мейлінше жақсы жағдайлар жасайды. А.С.Макаренко көпжылдық педагогикалық тәжірибені қорытып-талдау негізінде: егер балалар ұжымы нағыз ұйым болса, онда ғажайып нәрселер жасауға болады деген[1.].

Ұжым-бұл баланың жеке басын қоғамдық бағытта қалыптастыру мектебі. Мұнда оның жеке қасиеті, қабілеттілігі және адамгершілік сапалары неғұрлым айқын көрінеді. Ұжымда бала айналадағы дүние дүниеге, іс-әрекетке көзқарасын: көмек көрсетуге, нәтиже шығаруға, құрбыларына қамқорлық жасауға, рахымдылыққа, қарапайымдылыққа, еңбек етуге ұмтылуын көрсете алады. Ұжым-жалпы мақсатпен және қоғамдық пайдалы бірлескен еңбекпен

топтасқан тұрақты бірлестігі. Дені таза және топтасқан ұжымына тән сипаттар - идеялық нысаналылық, оның іс-әрекетін жалпы ұйымдастыру, өзара тығыз әрекет етуі, жалпыға бірдей жауапкершілік, ұжымның жеке мүшелеріне жоғары талап қоюшылық. Жақсы ұйымдасқан ұжымның маңызды белгісі - дені таза қоғамдық пікір, сенім мен жоғары талап болуы. Сондай-ақ, топтық коллективі үшін онда игі дәстүр, алға тартымды перспектива қою, сергек, көңілді күй, жоғары тәртіп орнату, сын мен өзара сынды дамыту тән. Мектеп жасына дейінгі ұжым - бұл өзіндік әрекетке ие ұйым, ол оның барлық мүшелері әр түрлі іс-әрекет ұйымдастыруда дербестік және инициатива көрсеткен жағдайда өсіп, дамиды. Ұжымының тәрбиелік ролін көтеру - даму тенденциясының бірі. Жақсы ұйымдастырылған ұжымда үш негізгі қызмет: ұйымдастырушылық, идеялық-тәрбиелік және әр алуан іс-әрекетті ынталандыру қызметі ойдағыдай орындалып отырады. Ұжымдық- топтық жұмысты ұйымдастыру жайында сөз қозғалғанда, оны жарақтауды есте тұтудың маңызы үлкен. Тәрбиеші балаға тікелей әсер жасай алады, бірақ оған жолдастары арқылы, балалар коллективі арқылы да әсер жасай алады. Жеке адамға тәрбиелік ықпал жасаудың негізгі формасы, негізгі құрал-жарағы балалар коллективі болады.

Ұжымдық-топтық жұмысты ұйымдастыру және тәрбиелеу жөніндегі мәселені шешу кезінде жеке адам мен коллективтің ара қатысы туралы маркстік-лениндік ілімді басшылыққа алады, аса көрнекті педагогтарының теориялық тұжырымдарына және тәжірибелерге арқа сүйейді. Бұл тәжірибе ұжымның тәрбие берудің өте маңызды және ешнәрседен ауыстыруға болмайтын формасына айналғанын көрсетеді. Жеке адамның жан-жақты дамуы үшін қажетті жағдай ұжымда ғана жасалады. Әрине, ұжымда жеке адамға автоматты түрде әсер етпейді. Ішкі ұжымдық қарым-қатынастарды дұрыс ұйымдастырудың маңызы үлкен. Олар жеке-дара даму үшін қолайлы, қолайсыз және екіталай болуы мүмкін. Педагогтардың міндеті - балалардың бір-бірімен араласуын ұйымдастыру, балалар коллективінде дұрыс өзара қарым-қатынасты қамтамасыз ету. Мұның өзінде араласу балалардың бір-біріне ықпал жасауын ғана емес, өзара әрекеттес болуды, өзара әсер етуді, өзара тәрбиені де қарастырады [2.].

Тәрбиешінің тәрбиелік ықпалына біріктіру 20-30 жылдары педагогика мен мектептің маңызды міндеттерінің бірі болды. «Тәрбиешілер ұжымы болуы керек, - деп жазды А.С.Макаренко - тәрбиешілер ұжымға біріккен жерде және біртұтас жұмыс жоспары, балаға деген бірыңғай ықпал жоқ жерде ешқандай тәрбие процесі болуы мүмкін емес».

А.С.Макаренко «Совет мектебіндегі тәрбие проблемалары» атты мақаласында: «Зор беделді және сүйікті мектеп коллективінің қоғамдық пікірін бақылау осы тамаша достық одақтың мүшесі ретінде оқушының мінезін шыңдайды, ерікті тәрбиелейді, жеке бастық мінез-құлықтың қоғамға пайдалы дағдыларын, мектеп үшін және өзі үшін мақтаныш сезімін бойға сіңіреді. Сонда бала... өзін қалай ұстауды, өзі құрметтейтін коллективтің оны не үшін мақұлдайтынын және не үшін: кіналайтынын біледі» [3.].

Әрине, қоғамдық пікірдің барлығы дерлік жақсы роль атқара бермейді. Кейде, дұрыс тәрбиелемеудің нәтижесінде нашар пікір туады. Мысалы, бір топ тұтасымен тәртіп пен әдепті әдейі бұзатындарды бүркемелейді де мұны жолдастықтық көрінісі деп біледі. Педагогтардың міндеті - өтіп жатқан оқиғаға коллективтің дұрыс көзқарас қалыптастыру қоғамдық пікірді жағымсыз фактілермен қарсы күресуге жұмылдыру. Тәрбие беруде коммунистік тәрбие міндеттеріне лайықты қоғамдық пікір ғана игі роль атқарады. Ұжым іс-әрекетінің жоғары идеялы, оның ұжымдарының өзін-өзі басқару органдарының негізгі міндеттеріне сәйкес келуін қамтамасыз етудің соншама маңызды екендігі осында жатыр. Ұжым өз ішінде байсалды сын және өзара сын, оның мүшелерінің теріс қылықтарын коллектив болып айыптау бар жағдайда тәрбие берудің қуатты құралына айналады. Егер кемшіліктер туралы батыл да ашық айта алатын болса және іскер және принципті сынды дұрыс қабыл ала білсе, мектепте жақсы қасиеттерді қалыптастыру ойдағыдай өтеді. Жөнсіз қылықтар ескерусіз қалмайды. Оларды тәрбиеші, меңгерушінің нұсқауын күтпей-ақ балаларды өздері-ақ айыптайды. Ұжымында сын мен өзара сынның даму деңгейі көбіне оның топтасу дәрежесіне байланысты болады.

Тіпті, өте талантты педагогтың бір өзі, ұжымдық топқа сүйене отырып қол жеткізерліктей табысқа жете алмайды. А.С. Макаренконың тәрбие беретін мекемелердегі көпжылдық тәжірибесі негізінде дұрыс, советтік тәрбие тұтас, күшті, әсерлі коллективтер құру жолымен ұйымдастырылуы тиіс деген қорытындыға келуі тегін емес. Ол оқушылар коллективін тәрбие жұмысын ұйымдастырудың ең басты формасы ретінде қарастырылады.

Ұжымда және ұжым арқылы тәрбие беру жеке-дара ықпал жасауды, әрине, жоққа шығармайды, оны да қарастырады.

Ұжымдық-топтық қарым-қатынасты ұйымдастыру, топтастыру және тәрбиелеудің ролі үлкен. Олар ұжымының өмірі мен жұмысына идеялық мазмұн береді. Қазіргі жағдайда мектепке дейінгі ұйымдарының алдына қойған міндеттерді ойдағыдай шешуге көмектесуге жұмылдырылған: саяси жағынан белсенді, істі білетін, еңбекті сүйетін және жұмыс істей алатын, өз Отанын қорғауға әрқашанда дайын адамдар ұрпағын қалыптастыруға септігін тигізу.

Ойын мектепке дейінгі балалардың жетекші іс-әрекеті болып табылатындықтан, қоршаған ортаны тануы, жалпы дамуы, қарым-қатынасы ойын барысында жүреді. Жетекші іс-әрекеттің шешуші маңызын көрсету бала айналысатын басқа іс-әрекеттердің назардан тыс қалдыру дегенді білдірмейді, дегенмен олар психологиялық жаңа құрылымдардың сипатын ашпайды.

Біріншіден, бұл баланың ересектермен қатынастарының, ал осы арқылы нақтылыққа деген қатынасының осы кезеңге сай дамуы толық көрсетіледі.

Екіншіден, жетекші іс-әрекет баланы осы кезеңде психикалық дамудың қайнар көзі болып табылатын қоршаған ортаның элементтерімен байланыстырады. Үшіншіден, жетекші іс-әрекетке ең алдымен дамудың осы кезеңінде байқалатын бала тұлғасының негізгі психологиялық өзгерістеріне тәуелді. Төртіншіден, жетекші іс-әрекет ішінде баланың негізгі психикалық

процестері қалыптасады немесе қайта құрылады, баланың жаңа жоғарғы даму сатысына өтуін даярлайтын психикалық процестері дамиды[4.].

Баланың кез келген ойынында өзара қарым-қатынас орнайды. Ойынды ересек ұйымдастыратын және онымен бірге ойнайтын жағдайда, бұл - ересектермен өзара қарым-қатынас, балалар бір-бірімен ойнағанды қалайтындықтан, көбіне бұл-құрбыларымен өзара қарым-қатынас. Қарым-қатынастың құрамдас бөліктері-коммуникацияны, өзара әрекетті, өзара түсінушілікті атай отырып, біз өзара қарым-қатынасты жай ғана өзара әрекетті ұйымдастыру ретінде ғана емес, қарым-қатынастың осындай барлық құрамдас бөліктерін біріктіруші ретінде қарастырамыз. Осылайша, қарым-қатынастың екі түрін айыруға болады: ересектермен қарым-қатынас және құрбысымен қарым-қатынас. Осы салалар өзара бір-бірімен тең бе? Жоқ әрине. Бала дүниеге келісімен ересектермен қарым-қатынаста болады, бірақ оның мазмұны мен бағыты барған сайын өзгерістерге ұшырап отырады. Құрбысымен қарым-қатынас кейіннен үш жасқа қарай пайда болып, мектепке дейінгі шақта өз кемеліне жетеді. Балалық шақ кезеңінде ересектермен қарым-қатынас ересектердің әсерінің мазмұнымен қатар формасы бойынша ажыратылатын түрлі іс-әрекет барысында пайда болады. Іс-әрекеттің негізгі үш түрін бөліп көрсетуге болады. Біріншіден, ересек қоршаған ортаға деген қатынасын баланың өзіне алған рөлі арқылы жанама түрде қатысатын ойын.

Ойында баланың мінез-құлқы, ойын барысында (басқа адамдардың міндеттерін атқаратын) өзінің достарына деген қатынасы анағұрлым бедерлі түрде ересектің бағыттаушы бейнесі арқылы жанамаланады. Ойында бала түрлі рөлдерді орындау арқылы бір жағынан әдеп нормаларын меңгереді, екінші жағынан тұлғалық мінез-құлық механизмдері, яғни өзінің мінез-құлқын шынайы елес түрінде берілетін үлгіге бағындыру механизмі қалыптасады. Ойынға бір табан жақын, формасы жағынан түрліше болатын баланың өнімді іс-әрекеті – сурет салу, мүсіндеу, құрастыру болып табылады.

Ересек пен баланың осындай жаңа қатынастарының орнауы мектепке дейінгі бала тұлғасын қалыптастыру үрдісі болып табылады. Бала тұлғасының дамуында қарым-қатынас басты рөл атқарады. Себебі, өзінің ең қарапайым тікелей эмоционалдық түрінде ол қоршаған ортадағы адамдармен байланыс орнатуға алып келеді және тұлға мәнін құрайтын қоғамдық өзара қатынастар үйлесімділігінің немесе жиынтығының бірінші компоненті болып табылады. Қатынастардың көрсетілген түрлері бір-бірінен оқшау емес, керісінше бала өзін басқалар арқылы танитын «үйлесімділікті» құрайды.

Ұжымдық-топтық жұмыс балалар құрбыларымен өзінің тұлғалық сапаларын дамытуға мүмкіндік беретін ойын барысында айқын байқауға болады. Бірлескен ойын іс-әрекетінде бала өзінің әрекеттерін басқа балалардың әрекеттеріне сәйкестендіруге үйренеді. Балалар тобындағы басқа мүшелерімен нақты қатынастары ұжымдық сапаларды қалыптастырып қана қоймай, баланың өзіндік санасын да дамытады. Құрбыларына, жаңадан қалыптасып келе жатқан ұжымның пікіріне ден қою оның бойында әлеуметтік сезімдерді: дербестікті, топқа еру қабылетін, жан ашу қабілеттерін

калыптастырады. Егер ойын сюжеті балаға ересектердің қызметімен және өзара қарым-қатынастарымен танысуға мүмкіндік беретін болса, онда нақты өзара қарым-қатынастар оны түрлі жағдайларда өзін ұстауға үйретеді.

Мектепке дейінгі барлық жас кезеңінде ойынның мазмұны мен түрі елеулі өзгерістерге ұшырап отырады. Кіші жастағы балалар ойынның негізгі мазмұны - ересектердің өмірдегі шынайы заттармен жасалатын әрекеттерін (еден сыпыру, нан кесу және т.б.) ойын заттарымен орындау. Бұл жаста балалар әдетте жалғыз ойнайтынын атап өткен маңызды. Тіптен ойынды ересектер ұйымдастырып, ойын заттары ортақ болған күннің өзінде де балалар бірге емес, қатар ойнайды. Ал ересек балаларда рөлдерді орындау қажеттілігінен бірлесіп ойнауға қызығушылық туындайды. Балалардың шынайы қарым-қатынастарын дамыту тұрғысынан маңыз алатын рөлдік қарым-қатынас пайда болады [5.].

Ойында балалар өз әрекеттерін жеңіл үйлестіреді. Рөлдік бағыну мен әрекеттерін үйлестіру сатысы құрбыларының біріне деген ұзақ қызығушылығының пайда болуына сәйкес келеді. Ойын белсенді қарым-қатынасқа себеп бола бастайды. Ұжымдық-топтық жұмыс арнайы дағдыларынсыз басқа баламен бірлесіп әрекет жасау оңайға түспейді. Осыған орай бала қарым-қатынасты орнату мен құрбыларының өзіне деген ықыласын жоғалтып алмас үшін өзара түсіністік жолдарын іздестіреді.

Қарым-қатынастардағы кейбір «жеңілтектік», ойында серіктесін жиі ауыстыру баланың адамдар арасындағы түрлі өзара қарым-қатынастарды меңгеруге тырысуын білдіреді. Достық қарым-қатынастарды әлсін-әлсін жаңарта отырып, бала мінез-құлықтың көптеген формаларымен танысады, осылайша құрбылары арасында еркін әрекет етуіне мүмкіншілік туады. Балалар іс-әрекетін күрделендіру көбіне досының пікірін, оның мүдесін ескеру қажеттілігінің пайда болуына алып келеді. Балаларға өзара қарым-қатынас ережелерін меңгеру оңайға түспейді, және көбіне олар алғашқы кезде осы нақты жағайдың ерекшеліктерін түсінбестен оларды үстірт қабылдайды. Өзара қарым-қатынас ережелерін меңгеру тек осы ережелерді өзгерту, бұзу және қалпына келтіру тәжірибесінде жинақтайтын балалардың тәжірибесі нәтижесінде жүзеге асады. Ересектермен жағымды өзара қатынасты орнатқан жағдайда, бала оларға сеніммен қарап, қоршаған ортадағылармен жеңіл қатынас орнататын болады.

Ересектердің балаға деген немқұрайлы қатынасы оның әлеуметтік белсенділігін төмендетеді: бала тұйықталып, шырмалып қалады, өз-өзіне сенімсіздікпен қарайды және өзінің агрессиясын құрбыларына көрсетеді. Ересектер тарапынан немқұрайлы қатынас жағдайында балалардың бір бөлігі бастаған іс-әрекетін тоқтатады, ал басқалары, керісінше жұмыс екінін ұлғайтуы мүмкін, бірақ іс-әрекеттің өнімділігі бәрібір дереу төмендейді.

Мектепке дейінгі бала тұлғасының дамуында құрбыларымен жасалатын қарым-қатынас әсері ерекше рөл атқарады; құрбыларымен қарым-қатынас жасау қажеттілігі пайда болады. Балалар қоғамында бала ұжымдағы мінез-құлықтың, ұстаз емес, іс-әрекетке өзімен теңдей қатысушылар болып табылатын қоршаған ортадағылармен өзара қарым-қатынас орнатудың алғашқы

дағдыларын меңгереді. Осылайша, ойын ересектермен де, құрбыларымен де өзара әрекеттесуге (қарым-қатынас) мүмкіндік береді. Ойынның кез келген түріндегі қарым-қатынаста балалардың позициясы өзгеріп отырады. Ересектермен ұйымдастырылатын кез келген ойын түрлері, оның ойынға жетекші және серіктес ретінде қатысуын анықтайды. Дидактикалық ойында, ережелі ойындарда, дамытпалы ойындарда ересек - ұйымдастырушы, ойынның жетекшісі ретінде танылатындықтан, ойынның осындай түрлерінде бірінші орынға балалармен қарым-қатынас мәселесі қарастырылады[6].

Мектепке дейінгі сала педагогтары мен психологтарының кәсіби білімінің баламалы үлгілерінде басты қағида - тәрбиелеу мен білім беру үрдісіндегі педагог ұстанымын өзгерту. Бұл жерде басты мәселе бала болуы, ал ересек ойын арқылы оны оқытып және тәрбиелеп қана қоймай бірқатар білім беру міндеттерін шешуге тиіс. Осылайша, мектепке дейінгі жастағы балаларды ойын мен қарым-қатынастың ара қатынасын қарастыра отырып, біз өзара әрекет ретіндегі қарым-қатынастың басымдылығын байқаймыз. Мұндай көзқарас осы саладағы көптеген шетел және Қазақстанның психолог-педагог ғалымдардың еңбектерінде қарастырылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту стандарты. Астана 2008
2. «1 жастан бастап 6 жасқа дейінгі балалардың мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жалпыға міндетті білім беру бағдарлама мазмұнының базалық минимумы». Астана. 2004
3. Ж.Б.Қоянбаев , Р.М.Қоянбаев «Педагогика» -Алматы 2002, 382 бет
4. Ж.Әбиев, С.Бабаев , А.Құдияров «Педагогика», Алматы «Дарын»-2004,443
5. Құрманалина Ш.Х., Мұқанов Б.Ж., Ғалымова Ә.У., Ильясова Р.К. “Педагогика” - “Фолиант” баспасы Астана – 2007 ж, 211 бет
6. Психологические исследования общения (отв. Ред, Б.Ф.Ломов, А.В.Беляев,В.Н.Носуленко)-М.: Наука, 1985-344 с.
7. Сухомлинский В. «Коллективтің құдіретті күші» Алматы, 1979 ж. Л.А. Венгер, Э.Г. Пилюгина, Н.Б. Венгер воспитание сенсорной культуры ребенка М, 1988

ӘОЖ 373.2

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕ ЖОБАЛАУ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

**Р.Е.Жандилдина
З.Т.Ғалымжанова
А.Б.Қара**

*БІ.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты,
Арқалық қ., Қазақстан Республикасы*

Аңдатпа: Балалармен зерттеу жұмысын жүргізудің басты құндылығы мынада, ол ақыл-ойды қалыптастырады, сөздік қорды байытады, бала тұлғасының дамуын ынталандырады. Жобалау зерттеу әрекетінің өзектілігі барлық білім беру салаларынан өтіп, баланың есте сақтауын дамыту, ойлау процестерін белсендіру, балаларға зерттелетін нысанның әртүрлі тұстары, оның басқа нысандармен және тіршілік ету ортасымен байланысы туралы шынайы түсінік беруінде.

Кілт сөздер: балалар, зерттеу, жұмыс, құндылық, ақыл-ой, қалыптастыру, сөздік қор, тұлға, даму, жобалау әдісі, есте сақтау, дамыту, ойлау, белсендіру

Аннотация: главная ценность проведения исследовательской работы с детьми заключается в том, что он формирует ум, обогащает словарный запас, стимулирует развитие личности ребенка. Актуальность проектной деятельности заключается в том, чтобы пройти все сферы образования, дать детям истинное представление о развитии памяти ребенка, активизировать процессы мышления, о различных аспектах исследуемого объекта, его взаимосвязи с другими объектами и средой обитания.

Ключевые слова: дети, исследования, работа, ценность, интеллект, формирование, словарный запас, личность, развитие, метод проектирования, запоминание, развитие, мышление, активизация

Abstract: the main value of conducting research with children is that it forms the mind, enriches the vocabulary, and stimulates the development of the child's personality. The relevance of project activities is to go through all areas of education, to give children a true idea of the development of the child's memory, to activate the processes of thinking, about various aspects of the object under study, its relationship with other objects and the environment.

Keywords: children, research, work, value, intelligence, formation, vocabulary, personality, development, design method, memorization, development, thinking, activation

Заманауи жағдайда мектеп жасына дейінгі бала мектепке барған кезде «таза парақ» ретінде бола алмайды. Бірінші сынып оқушысына қойылатын талаптар көп жағдайда «дамытуға, үлесін қосуға, ақпараттандыруға, жаттығуға және т.б.» мәжбүр етеді. Ақпараттар мен білімнің көп көлемін білетін балалар оларды жүйесіз алады. Ересектің борышы – балаға қажетті ақпаратты табуға және алуға, оны жаңа білім түрінде меңгеруге көмектесу. Педагог баланы сауатты басқарады, тәрбиеленушіге білім беру әдістері мен тәсілдерін анықтайды. Мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі жобалық іс-әрекетінің ерекшелігі қоршаған әлемде қайшылықтарды дербес таба алмауы, проблеманы тұжырымдай, мақсатты (ойды) анықтай алмайтындығы болып табылады. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдардағы тәрбиелеу-білім беру үдерісінде проблемалық іс-әрекет ынтымақтастық сипатында болады, бұл үдеріске мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтары мен балалары қатысады, сонымен қатар ата-аналар мен отбасының басқа мүшелері тартылады.

Бүгінгі күні педагогтердің алдына қойылған міндет: белсенді, білуге құмар еліміздің ертеңі - жас ұрпақты тәрбиелеу. Қазіргі уақытта білім беру тәжірибесінде баланың танымдық әрекеті басым бағытқа ие болатын бала дамуының жаңа моделіне көп көңіл бөлінуде.

Жобалау зерттеу әрекеті бала жаратылысына және тәрбие мен оқытудың заманауи талаптарына неғұрлым толығырақ сәйкес келетін зерттеу

проблемалық, шығармашылық әдістер жиынтығын қамтитын инновациялық әрекет. Жобалау әдістері ХІХ ғасырдың соңы – ХХ ғасырдың басында АҚШ-та пайда болды, оның негізін салған америка философы, психолог және педагог Дж. Дьюи, ол баланың жеке қызығушылығын ескеріп, оқытуды әрекеттерді мақсатқа сәйкестендіру негізінде жүргізуді ұсынды. Осы әдістің одан әрі дамуы У.Х. Кильпатриктің, Э. Коллингстің, Е. Пракхерстің, И.Ф. Свадковскийдің, С.Френнің және т. б., еңбектерінде көрініс тауып, бүгінгі күні де өзінің өзектілігін жоғалтқан емес. Бұл әдістің негізгі мақсаты таным процесін баланы кез-келген әрекетке емес, зерттеу сипатындағы әрекетке енгізу арқылы ұйымдастыру[1.].

Балалармен зерттеу жұмысын жүргізудің басты құндылығы мынада, ол ақыл-ойды қалыптастырады, сөздік қорды байытады, бала тұлғасының дамуын ынталандырады. Жобалау зерттеу әрекетінің өзектілігі барлық білім беру салаларынан өтіп, баланың есте сақтауын дамыту, ойлау процестерін белсендіру, балаларға зерттелетін нысанның әртүрлі тұстары, оның басқа нысандармен және тіршілік ету ортасымен байланысы туралы шынайы түсінік беруінде. Сонымен бірге, ғалым- педагогтар мектепке дейінгі ұйымдарда жобалау әдістерін іске асыруда негізгі мәселелерді анықтады, олар: зерттеу әрекетінде бала дамуына ықпал ететін біртұтас тәсілдің жеткіліксіздігі және педагогтардың жобалау зерттеу әрекетіне дұрыс басшылық жасай алмауы.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (бұдан әрі – Стандарт) талаптарына сәйкес бала дамуының негізгі деңгейі ретінде мектепке дейінгі білім беруге көзқарас елеулі түрде өзгерді. Бұл кезеңде бала өзін және өмірдегі өз орнын сезіне бастайды, қарым- қатынас жасауға, басқа балалармен және ересектермен өзара әрекет етуге үйренеді.

Жобалау әдісін қолдана білу – педагогтың жоғары біліктілігінің, оның озық оқыту әдістемесін білуінің және балалар дамуының көрсеткіші.

Әдістемелік ұсынымдардың мақсаты: мектеп жасына дейінгі балалардың жобалау зерттеу әрекетін дамыту үшін жағдай жасау.

Міндеттері:

- мектепке дейінгі ұйымдардың білім беру процесіне жобалау зерттеу әрекетін енгізуді кеңейту;
- жобалау зерттеу әдісі бойынша жұмыс жүргізуде педагогтердің кәсіби біліктерін жетілдіру.

Әдістемелік ұсынымдардың құрылымы келесі бөлімдерден тұрады:

«Мектепке дейінгі ұйымдардағы жобалау зерттеу әдісі», «Жобаларды топтастыру», «Жобалау әрекеті бойынша балалармен жұмысты ұйымдастыру», «Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық және интеллектуалдық қабілеттерін дамыту тәсілдері».

Мектепке дейінгі ұйым жағдайында жобалау зерттеу әрекетін жүйелі ұйымдастыру мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық, интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі ұйымның білім беру процесіне зерттеу әдістерін енгізу – баланың жаратылысына және оқытудың заманауи міндеттеріне неғұрлым толық сәйкес келетін танымның негізгі бағыттарының бірі.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында тәрбиеленушілердің дайындық деңгейіне қойылатын талаптар айқындалған, олар:

- ұлттық дәстүрлерге, сондай-ақ жалпы адамзаттық қағидалар мен нормаларға негізделген рухани-адамгершілік және мәдени-әлеуметтік құндылықтарды қалыптастыруға;
- балалардың денсаулығын сақтау мен нығайтуды қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық жағдайларды жасауға;
- жеке тәсілдер негізінде балалардың түрлі іс-әрекеттерінде олардың қабілеттерін, бейімділіктерін, талаптары мен дарындылықтарын дамытуға;
- бастапқы тең мүмкіндік беруді көздейтін қарапайым қимыл-қозғалыс, коммуникативтік, танымдық, шығармашылық білім, білік және дағдыларын қалыптастыруға;
- мектепке дейінгі ұйымның ата-аналармен ынтымақтастығына бағытталған.

Стандарт: мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұнын; заттық-кеңістіктік дамытушы ортаның мазмұнына, тәрбиеленушілердің дайындық деңгейіне, мектепке дейінгі ұйымдарда білім беру процесін ұйымдастыруға қойылатын талаптарды айқындайды[2.].

Стандарт талаптары баланың қызығушылықтары мен бейімділіктерін іске асыруға бағытталған Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы мазмұнын (бұдан әрі-Үлгілік бағдарлама) іске асыру кезінде міндетті. Үлгілік бағдарламаға сәйкес әрбір білім беру салаларының ұйымдастырылған оқу қызметтерінің мазмұны күтілетін нәтижелер түріндегі оқыту мақсатынан тұрады.

Белгіленген мақсаттар, мысалы, педагогтарға мектепке дейінгі ересек жастағы балалармен жобалау зерттеу әрекетін ұйымдастыруға және балалардың жетістіктерін келесі өлшемдер бойынша бағалауға мүмкіндік береді:

- қажетті ақпаратты түрлі дереккөздерден алады;
- өзіне айтылған сөздерді тыңдайды және түсінеді, әңгімені қолдайды, сұрақтарға жауап береді және сұрайды, әңгімелесу кезінде өзін мәдениетті ұстайды, сөйлегенде сөздерді және тілдік этикетті қолданады;
- таныс материалдармен эксперимент жасай алады, себеп-салдар байланыстарын орната біледі;
- шарты бойынша, ойдан табиғи және қалдық материалдардан заттар құрастырады;
- жұмыс тәсілдерін таңдайды және негіздейді;
- заттардың саны және шамасы бойынша арақатынастарын көрсететін математикалық терминдерді қолданады;
- өзін-өзі көрсете білуде жеке шығармашылық қабілеттерін танытады;
- өз ойын айта алады, өзгелердің пікірін тыңдай біледі;

- адамның табиғатты қалай сақтауға болатыны туралы қорытынды жасайды;
- әртүрлі материалдардың қасиеттері мен белгілері және олардың қолданылуы арасындағы байланыстарды орнатады.

Жобаларды топтастыру:

қатысушылардың құрамы бойынша:

- жеке жобалар (бейнелеу және сөздік шығармашылықта);
- бір топтың балаларымен («Дені саудың жаны сау», «Достық көмек»);
- бірнеше топтың балаларымен («Айналамыздағы өсімдіктер», «Жануарлар әлемі» және т.б.);
- мектепке дейінгі ұйымның барлық балаларымен («Менің балабақшам», «Менің Қазақстаным»);

Мақсатқа бағытталуы бойынша:

- зерттеу-шығармашылық («Су әлемі», «Дұрыс тамақтану. Дәрумендер»);
- рөлдік ойын («Театр әлемі», «Сүйікті ойыншықтар» және т.б.);
- шығармашылық («Ертегілер елінде», «Ғажайып қыс» және т.б.);
- ақпараттық («Отан қорғаушылар», «Туған күн» және т.б.).

Перспективалық жоспарға сәйкес өтпелі тақырыптарды зерделеу барысында балалар үй жануарларының төлдерін, гүлдерді, өсімдіктерді, жәндіктерді бақылайды, экологиялық жобаларды орындайды және өз зерттеуінің нәтижесінде сұрақтарға жауап береді. іске асыру мерзімі бойынша:

- қысқа мерзімді (1 – 3 апта);
- орта мерзімді (бір айға дейін);
- ұзақ мерзімді (1 айдан бірнеше айға дейін). әрекет түрлері бойынша:
- зерттеу-шығармашылық (нәтижелерді газет, драматизация, балалар дизайні (макеттер және үлгілер) түрінде безендіру);
- рөлдік ойын (балалар ертегі кейіпкерлерінің бейнесіне енеді және мәселелерді өздері шешеді);
- ақпараттық (балалар ақпарат жинайды және оны іске асырады);
- шығармашылық (жұмыс нәтижесін балалар мерекесі, балалар дизайні түрінде безендіру және т.б.).

Жобалау әдісінің негізі педагогтың нақты практикалық мәселе (тақырып) бойынша балалармен және ата-аналармен бірлескен жұмыс барысында қол жеткізетін мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық әрекетінің нәтижесіне бағытталуы[3.]. Жобамен жұмыс жасау – Үлгілік бағдарламаның білім беру салаларындағы білім мен біліктерді қойылған мақсатқа қол жеткізу үшін қолдану.

Жобалау әдісі келесі әрекет түрлерін қамтиды:

Зерттеу әрекеті – Жобалау әрекеті – Ғылыми-техникалық шығармашылық.

Мектепке дейінгі ұйымдардағы зерттеу әрекеті оқытуды бала сұрақтар қоя алатындай және оларға өзі жауап таба алатындай ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Аталған әдістің ерекшелігі мынада, педагог дайын білім бермейді, танымдық әрекетті ұйымдастырады және балаға түрлі өмірлік жағдайларда әрекет етуге жәрдемдесетін тәжірибелік біліктерді алуға көмектеседі.

Жобаларды орындау бірнеше жүйелі кезеңдерді қарастырады:

- ынталандыру (қызығушылығын ояту);
- жобаның мақсаты мен міндеттерін анықтау;
- жобаны іске асыру (Не білемін? Не білгім келеді? Қалай білуге болады?);
- бақылау;
- жобаны таныстыру;
- бағалау.

Әр кезеңде педагогтің балалармен өзара әрекеті тұлғаға бағытталған сипатта болады. Жобалау әрекетін жоспарлау: «Жоба не үшін қажет?», «Жобалау әрекеті қалай іске асырылады?», «Жобалау әрекетінің нәтижесіне қалай қол жеткізуге болады?», «Жобаның нәтижесі қалай ұсынылады?» деген сұрақтардан басталады.

Осы әдістің табысты іске асырылуы келесі шарттар болғанда ғана жүзеге асырылуы мүмкін:

- балалардың жас ерекшеліктерін ескеру;
- Үлгілік бағдарламаның білім беру салаларының мазмұнын білу;
- күтілетін нәтижелерді анықтау;
- заттық-дамытушы ортаны ұйымдастыру.

Жобалау технологиясы қатысушылардың білім беру процесіндегі бірлескен әрекетіне бағытталған: тәрбиеші-бала, бала-бала, балалар-ата-аналар. Бірлескен-жеке, бірлескен-өзара әрекет етуші, бірлескен-зерттеу әрекет түрлері болуы мүмкін.

Тақырып:

- балаға қызықты;
- орындалатындай, пайда тигізетіндей;
- бірегей болуы тиіс;
- жұмыс барынша жылдам орындалуы қажет.

Жобалау әдісі тәрбиешінің мектепке дейінгі жастағы балалармен бірлескен әрекетін: бейне мәтін, іскерлік ойын, таныстыру, дөңгелек үстел (жобаны іске асыру мәселелері), case-study әдісі (ағылшын тілінен аударғанда, case – оқиға, жағдай): жағдайды позициялық талдау, зерттеу жұмысының әр түрлерін қамтиды[4.].

Жобалау әрекеті нәтижесінің түрлері:

- газет, журнал, альбом; коллаж; гербарий; карта; экскурсия;
- ойын, мереке сценарийі; костюм, үлгі, сыйлық;
- мультимедиялық өнім; көрме және т.б.

Зерттеу жобасымен жұмыс жүргізу білім көлемінің үнемі кеңеюімен қызықты, себебі балалар барлық қол жетімді құралдарды қолдана отырып, өздері іздене бастайды. Нәтижелі зерттеу жұмысын жүргізгеннен кейін оқу жылының соңында балалар жобаларының көрмесі ұйымдастырылуы, балалардың белсенділігі атап өтілуі және әрбір қатысушы «Бәрін білгім келеді!» медалімен, ата-аналар ғылыми жетекшінің атынан (топ тәрбиешісі, әдіскер, меңгеруші) «Зерттеу жұмысында балаға қолдау көрсеткені үшін» алғыс хаттарымен марапатталуы тиіс. Нәтижесінде балалардың өзін бағалауы артады, түрлі білім салаларына танымдық қызығушылығы дамиды,

коммуникативтік дағдылары және адамгершілік қасиеттері қалыптасады. Мектепке дейінгі ұйымда жобалау әрекетін ұйымдастыру педагогтарға қолданылатын инновациялық әдістер мен технологияларды, балалар мен ата-аналардың, тәрбиешінің арасындағы өзара әрекетті кеңейтуге мүмкіндік береді; балалардың бойында белсенділік, дербестік қалыптасады. Жобалау технологиясын мектепке дейінгі ұйымда іске асыру үшін педагогтардың жобалау әрекеті мазмұны мен маңызы туралы білетіндерін зерделеп алу қажет. Мектепке дейінгі білім берудің жаңартылған мазмұнын іске асыру барысында жобалау зерттеу әрекетін қолдану әр баланың толыққанды дамуына мүмкіндік туғызады. Көптеген заманауи педагогтар тәжірибесі көрсеткендей жобалау әдісі мектеп жасына дейінгі баланың дамуына оң ықпал ететін танымдық әрекеттің маңызды саласын қамтиды[5.].

Жобалау әдісі қолданылу аясының ауқымдылығымен өзекті, ол балаға эксперимент жасауға, алған білімдерін жинақтауға, «Денсаулық», «Коммуникация», «Таным», «Шығармашылық» және «Әлеумет» барлық білім беру салаларында ойлауын, шығармашылық және танымдық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Балаларда дербестік, белсенділік, жауапкершілік, бір-біріне сенім білдіруі, танымдық қызығушылығы, өз уақытын нақты бөлуі және жоспарлай білуі дамиды. Еліміздің болашақта көркейіп, бәсекеге қабілетті 50 мемлекеттің қатарына қосылуы бүгінгі ұрпақтың қандай білім мен тәрбие алатынына тікелей байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1.Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы мазмұны (-Үлгілік бағдарлама) 2019 ж Нұрсұлтан қаласы.28 б
- 2.Бахишева С.М. Педагогикалық жобалау: теориясы мен технологиясы: Оқулық. – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір». 2011. - 336 бет.
- 3.Секербекқызы С.Р. Жобалау және кейс технологиясы. Алматы, 2007ж.,
- 4.Бағдаулет Ж. Жобалау әдісі – жобалы оқыту құралы / Педагогика мәселелері. – 2010., №4, 33б.
- 5.Жиенбаева С.Н., Сыздықбаева А.Д. Жобалау әрекеті-мектепке дейінгі білім берудегі инновациялық ерекшелік. Алматы 2015 ж
- 6.Кульчицкая Т.Е.,Проектная деятельность старших дошкольников. - Волгоград: Учитель, 2011

ӘОЖ 372.2

МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ ТОП БАЛАЛАРЫНЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ОҚЫТУ ҚЫЗМЕТІНІҢ АСПЕКТИЛЕРІ

Р.Е.Жандилдина

А.Е.Дуйсебекова

Л.А.Турсунова

*Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты,
Арқалық қ., Қазақстан Республикасы*

Аңдатпа: Интерактивті оқыту – оқыту құралы болғандықтан, оқыту үрдісінде ойынды қолдану кездейсоқ нәрсе емес. Педагогтар мен психологтар білім берудегі дағдарыстарды жеңудегі ойынның аумақты мүмкіншілігі зор екенін атап өтеді. Интерактивті оқыту барысында есту, көру, сезіну, қабылдау сияқты үрдістері дамып, балалар музыкалық ойыншықтар мен әр түрлі саздық аспаптардың дыбыс шығару ерекшелігін ажыратуға, заттарды пішініне, түсіне, көлеміне қарай іріктеуге, әр түрлі қимылдарды орындауға үйренеді. Ауызша ойналатын дидактикалық ойындарда сұрақ, өтініш, келісімді білдіретін дауыс ырғақтарына еліктеу қабілеттері жетіледі.

Кілт сөздер: Интерактивті оқыту, оқыту құралы, оқыту үрдісі, ойын, педагогтар, психологтар, білім беру, дағдарыстар, аумақты мүмкіншілік, танымдық үрдістері, музыкалық ойыншықтар, әр түрлі саздық аспаптар, ажыратуға, заттарды пішіні, түсі, көлемі, әр түрлі қимылдар. дидактикалық ойындар, сұрақ, өтініш, дауыс ырғақтары, еліктеу қабілеттері .

Annotation: since interactive learning is a learning tool, the use of the game in the learning process is not accidental. Teachers and psychologists note that the game in overcoming crisis situations in education has great opportunities. In the course of interactive learning, such processes as hearing, vision, sensation, perception develop. children learn to distinguish the sound features of musical toys and various musical instruments, select objects by shape, color, volume, and perform various movements. In the oral didactic game, the ability to imitate intonation rhythms that Express a question, statement, or agreement is developed.

Keywords: interactive learning, textbook, educational process, game, teachers, psychologists, education, crises, regional opportunities, cognitive processes, musical toys, various musical instruments, distinguish, shape, color, volume of objects, various movements. didactic games, questions, statements, voice rhythms, and the ability to imitate .

Бүгінгі білім мен тәрбие технологиясында «жеке тұлға» тәрбиелейтін тәрбиешінің де өзіндік жеке тұлға ретінде шығармашылығының орны ерекше. Жаңа педагогикалық технология балаларды сабақ процесіндегі белсенділігін арттыруға тікелей әсер етеді. Міне осы талап тұрғысынан алғанда «Оқытудың интерактивті әдісі» шешуші орын алады. Егерде сабақ үстінде балалар мен тәрбиешілердің арасында тығыз қарым – қатынас орнатылса және ұтымды нәтижеге жетсе, бұлайша оқытуды интерактивті деп атаймыз. Мұндай қарым – қатынас балалар өз ойларын талқылап, шешімін табуға тырысқан кезде байқалады.

Тәуелсіз Қазақстан мемлекетінің қазіргі даму кезеңіндегі қоғамның түрлі сфераларының құрылуы мен тұлғаның белсенділігінің жоғарылауы арасында байланыс айқындала түсуде. Осыған байланысты мектепалды даярлық тобы балаларының танымдық әрекетін белсенді, оны тиімді басқару және дамыту тұрғыдан қамтамасыз ету күрделі мәселе ғана емес, маңызды әлеуметтік міндет болып табылады.

Қазіргі таңда мемлекеттік тілді оқытуда жаңа идеяларды әр сабақта жан-жақты қолданып, жаңаша оқытудың тиімді жолдарын тауып, жүйелі түрде қолдану – заман талабы. Көп жайларды зерттеп, көңілге түйіп, іздену - әр ұстаздың міндеті.

Білім берудің негізгі мақсаты – білім мазмұнын жаңартумен қатар, оқытудың әдіс-тәсілдері мен әр түрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді.

Интерактивті сөзі – өзара әрекет ету бейімділігін білдіреді немесе әңгімелесу, әлде кіммен (адаммен) не болмаса әлде немен (мысалы, компьютермен) сұхбаттасу режимінде болады. Демек, интерактивті оқыту – бұл, ең алдымен, сұхбаттасып оқыту, оның барысында тәрбиеші мен баланың өзара әрекет етуі жүзеге асырылады.

Қазақ тілін оқыту үрдісінде көптеген негізгі әдістемелік инновациялар оқытудың интерактивті әдістерін қолданумен тығыз байланысты болып отыр. Әдіс-тәсілдерді мұғалім ізденісі арқылы бала қабілетіне, қабылдау деңгейіне қарап іріктеп қолданады. Бұл жерде балалардың жауаптарынан гөрі мәселенің шешімін табуға талпынғаны маңызды. Себебі интерактивті оқытудың басты мақсаты – балаларды өз бетінше ой қорытып, жауап табуға үйрету. Интерактивті әдісті пайдаланудың тиімділігі аса жоғары. Оқушы дайын білімді көшіріп алмай, өз бетімен ізденуге мүмкіндік алады. Әсіресе табиғатынан тұйық, өз ойын жеткізе алмайтын, өздеріне сенімсіздеу оқушыларға пайдасы зор. Ал тәрбиешінің міндеті – баланың неғұрлым белсенділік танытуына жағдай жасау, қажет кезде жол көрсету болып табылады. Мұнда тәрбиешінің шығармашылықпен жұмыс істеуі үлкен рөл атқарады [1.].

Интерактивті оқыту – түсіндіру мен өзара қарым – қатынас диалог ретінде топқа бөлініп оқыту әдіс – тәсіліне негізделген оқытудың түрі. Нәтижесінде оқушы жинақталған тәжірибесін сыртқа шығарып, оны өмірде пайдалана алады. Интерактивті оқыту әдісінің бір ерекшелігі – оның білімді меңгеруге емес, тұлғаның танымдық қабілеттерін және танымдық үдерістерді, яғни жауабының алуан түрлерін, ойлауды, ынтаны, қабылдау қабілеттерін арнайы жасалған оқу және танымдық жағдайлар арқылы дамытуға, қарым-қатынас ойын, танымдық және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыруға, сөздік қорын белсенді дамытуда бағытталуында. «Интерактивті оқыту» бұл ағылшынның «interact», “Inter”» – өзара, «act» – әрекет ету деген сөзінен шыққан. Сондықтан, интерактивті оқыту ең бірінші диалогтық оқыту, оқыту барысында оқушы мен оқытушы арасындағы өзара байланысуы. Интерактивтік әдістеме өзара қарым-қатынастың мол ауқымын қамтиды. Дегенмен, әдістемелік амал қандай болса да, оқушылардың өздерінің өмірлік тәжірибелерін білім берудің негізгі көзі саналады. Оқу процесінің барысында мынадай қарым-қатынасқа түседі:

1. Тәрбиешімен (балалар тәрбиешінің сұрағына жауап берген кезде);
2. Өзге балалармен (қосақталып жұмыс істеу барысында)
3. Шағын топтармен (3-5 баламен);
4. Балалардың үлкен тобымен (көбіне пікірталас, сынып болып әлдебір мәселені талқылау барысында);
5. Балалардың тобымен және халықпен (топ әлеуметтік сауалнама жүргізеді);
6. Кейбір техника түрлерімен (мысалға, компьютермен);

Белсенді оқыту әдістемесінде топтағы балалардың сандық құрамы өзара қатынастың не оқудың сапалылығын білдірмейді. «Өзара қатынас» әдісінің ерекшелігі оқушылардың өзін-өзі ашуы, ашылу үрдісімен

байланыстылығында. Оның мәні – балалар білім алу дағдыларын өзара қарым-қатынас арқылы меңгереді. Белсенді әдістеме білім берудің сапалы, нәтижелі болуына көмектеседі.

Белсенді әдістемені пайдаланудың факторлары:

Балалар ақпарат алып қоймай, сол сұрақтың шешімін табу жолы мен шешімнің дұрыстығын түсіндіре білуі, өз ойларын талдауы, бағалауы және дәлелдеуі; талқыланып отырылған мәселе бойынша дұрыс емес шешімдер қабылдау дау туғызатындықтан балалар өз көзқарастарын, пікірлерін терең талдайды, сараптаудан және қорғаудан өткізеді, сөйтіп олардың ойлау белсенділіктерінің деңгейі жоғарылайды.

Оқушылар кейбір мәселені шешу барысында өздерінің күнделікті өмірде алған тәжірибелерін не басқалардың тәжірибелерін пайдаланады. Балалардың жұп болып немесе шағын топпен жұмыс жасағандары өте тиімді. Балалар өздерінің жеке көзқарасынан не пікірінен басқа, дұрыс пікірлердің бар екендігін біліп, түсінеді.

Интерактивті оқыту – оқыту құралы болғандықтан, оқыту үрдісінде ойынды қолдану кездейсоқ нәрсе емес. Педагогтар мен психологтар білім берудегі дағдарыстарды жеңудегі ойынның аумақты мүмкіншілігі зор екенін атап өтеді. Интерактивті оқыту барысында есту, көру, сезіну, қабылдау сияқты үрдістері дамып, балалар музыкалық ойыншықтар мен әр түрлі саздық аспаптардың дыбыс шығару ерекшелігін ажыратуға, заттарды пішініне, түсіне, көлеміне қарай іріктеуге, әр түрлі қимылдарды орындауға үйренеді. Ауызша ойналатын дидактикалық ойындарда сұрақ, өтініш, келісімді білдіретін дауыс ырғақтарына еліктеу қабілеттері жетіледі.

Бала өмір құбылыстарына, адамдарға, жануарларға деген ынтасын, қоғамдық мәні бар іс-әрекетке деген құштарлығын ойын арқылы қанағаттандыратындықтан, ойынның қай түрі болсын балалардың адамгершілік тәрбиесінің дамуында маңызды рөл атқарады[2.].

Интерактивті оқыту екі түрлі уақыттық кезеңінде әсер етеді: қазіргі және болашақта. Бір жағынан бала бірден, осы мезетте қуанышқа бөленеді, екінші жағынан, ойын әрқашан болашаққа бағытталған, өйткені онда, ойын барысында келешек өміріне ықпал ететін рухани адамгершілік қасиеттер мен дағдылар, икем қалыптасады.

Интерактивті оқыту арқылы жүргізілетін ойындар кеңінен пайдаланылады. Ойын әдісі көрсету, түсіндіру, нұсқау беру, сұрақтар қою сияқты тәсілдермен ойын әрекетінің құрамдас бөліктерін үйлестіре отырып, пайдалануды көздейді. Айталық, ойынның негізгі құрамдас бөлігі – ойын ахуалы (ситуациясы) деп көрсетеді Ә.Меңжанова. Мысалы, байланыстыра сөйлеуге жаттықтыруды ұйымдастыру үшін «Ойыншықтар дүкенін» құру. Балалар сатушы, сатып алушылардың ролінде болып, бір-бірімен қарым-қатынас, ойыншықтармен, ойын материалдарымен түрлі әрекет, қимылдар жасайды. Еліктеу арқылы жаттығады.

Өйткені бұлар өмір сүруге әлде де жөнді дағдыланбаған, мұндай ұжымның құрамы екі-үш баладан аспайды. Мәселен, ойында топ-топ болып ойнау, ойын

ережесін сақтау жолдастарының алдында жауапкершілігін сезіне бастау, өзін ұстай білу сияқты ұжымдық ойындардың негізгі белгілерін олар жақсы түсінеді. Ұжымдық ойындарда бала жолдастықтың мәні неде екенін түсіне бастайды. Өзінің басындағы мінез-құлықтың кейбір теріс бітістерінен (тартыншақтық, менмендік, өкпешілдік, қыңырлық т.б.) ұялып, одан арылғысы келеді. Осындай ойындарда баланың қабілеттері жақсы жетіле бастайды.

Балалар үшін интерактивті оқыту - сергіту тапсырмалары, демалу уақыты болып табылады. Ойын сергіту, демалу құралы бола тұрып, оқу қызметіне ауысады, оқушылардың танымы кеңейеді, еңбек етуге үйретеді.

Бала белсенділігі ойын үстінде танылады. Ойында барлық балалар тең. Оны әр бала орындай алады. Сондай-ақ тілден дайындығы нашар оқушы ойында бірінші болуы да мүмкін [3.].

Мектепалды даярлық топ балаларының танымдық белсенділігін дамытуда дидактикалық ойынның тәсілдері мен ойындық жағдайлар мынадай бағыттарда жүреді:

- 1) оқу әрекеті ойын ережесі мен тәртібіне бағынады;
- 2) оқу материалы оның құралы ретінде қолданылады;
- 3) оқу әрекетінде жарыс, байқау элементтері екеуі де жақсы мағынадағы бәсекелестік рух береді, әрі жарықтық рух дидактикалық міндетке айналдырады;
- 4) тапсырмалардың жемістері, жетістіктері ойын нәтижесімен байланыстырылады.

Мектепалды даярлық топ балаларының танымдық белсенділігін дамытуда интерактивті оқыту қызметі мынадай функцияларды орындайды: оқыту, тәрбие, сергіту, қарым-қатынастық, релаксациялық, психологиялық, дамытушылық. Енді осы функцияларды нақтырақ қарастыратын болсақ:

1) Оқыту функциясы есте сақтау, зейін, ақпаратты қабылдау, жалпы оқытуда білім және біліктерін, тілдік ұғымдарды меңгеру қабілеттерінің дамуына мүмкіндік береді. Мұның бәрі ойынның эмоциялық және ойлау қызметі, шешім қабылдау білігінің қалыптасуын талап ететін және басқа да оқыту мүмкіндіктеріне бай ерекше ұйымдастырылған оқу қызметі екенін көрсетеді.

2) Тәрбие функциясы зейінділік, ойын бойынша серігіне адамгершілік қатынасы, ізеттілік, өзара көмек және өзара қолдау сияқты қасиеттерге тәрбиелейді. Сөйлеу мәдениетін қалыптастырады.

3) Сергіту функциясы сабақ барысында жағымды атмосфераны қалыптастыра отырып, сабақты қызықты, тартымды, тіпті кейде ертегі әлеміне немесе ерекше оқиғаға айналдырады.

4) Қарым-қатынастық (коммуникативтік) функциясы тілдік ұғымдарды сөйлеу тілінде сапалы және сауатты қолдана білуде оқушы ұжымдарын біріктіреді, жаңа эмоциялы-коммуникативтік қатынастарды қалыптастырады.

5) Релаксациялық функция – тілдік теорияларды белсенді меңгеруде жүйкеге салмақ түсуінен пайда болған эмоциялық шаршауды жоюға көмектеседі.

6) Психологиялық функциябаланың неғұрлым сапалы қызметі үшін жеке физиологиялық біліктерінің қалыптасуынан және кең көлемді ақпараттарды меңгеру үшін психикасын қайта құрудан тұрады. Психологиялық тренинг жүзеге асырылады, өмірдегі жағдайларға жақын рөлдік ойындарды және басқа да ойындар кезінде қалыптасатын түрлі жеке психологиялық аспектілердің пайда болуынан байқалады.

7) Дамытушылық функциясы жеке тұлғаның жасырын мүмкіндіктерін ашылуы және белсенділігі үшін жеке қасиеттерінің даму үйлесімділігіне бағытталады [4.].

Мектепалды даярлық топ балаларының танымдық белсенділігін дамытуда дидактикалық ойынның алатын орны ерекше. Біз ол туралы зерттеу жұмысымыздың алдыңғы тарауларында айтып өткен болатынбыз.

Интерактивті оқыту – оқыту құралы. Балалар үшін интерактивті оқыту - сергіту тапсырмалары, демалу уақыты болып табылады. Ойын - сергіту, демалу құралы бола тұрып, оқу қызметіне ауысады, балалардың танымы кеңейеді, еңбек етуге үйретеді. Бала белсенділігі ойын үстінде таныла бастайды.

Ойын арқылы оқыту – мектеп жасына дейінгі кезеңнің негізгі ерекшелігі болғандықтан оның мәні: баланы қоршаған дүние туралы түсінігін кеңейтіп және оны бекітіп нақтылай түседі, баланы ойлай білуге баулып, сөздік қорын өсіреді, ақыл-ой қызметін қалыптастырады және интерактивті оқыту тәрбиелеудің құралы болып табылады.

Интерактивті оқыту шешуін іздеп табарлықтай қызғылықты жайлармен ұштасып жатқаны жөн. Қызыға ойнаған ойын баланың ақлын өсіреді, құмарлығын арттырып –қойылған міндетті жөндеп орындауға ұмтылдырады.

Мектепалды даярлық топ балаларының танымдық белсенділігін интерактивті оқыту арқылы дамыту «Біз мектепке барамыз» мектепке дейінгі ересек жастағы (5 жастан 6 жасқа дейінгі) балаларды тәрбиелеу мен оқыту бағдарламасы негізінде жүзеге асады.

Бағдарлама бес білім беру саласын қамтиды және мектепте білім алуға бағытталған баланың әлеуеттік мүмкіндігін ашуды көздейді. Әр саланың мазмұны төмендегідей құзыреттіліктерді қалыптастыруға бағытталған: денсаулық сақтау; коммуникативтік-тілдік; танымдық; шығармашылық; әлеуметтік.

Бағдарламаның мазмұнын іске асыру – белгілі бір мақсатқа бағытталған, бір-бірімен тығыз байланысты дербес бөлімдерден тұратын білім беру салаларының жұмысын жүргізу болып табылады.

«Таным» білім беру саласында баланың қоршаған ортада бағдарын кеңейтіп, толықтыру, салыстыру, талдау, жалпылау, байқау, үлгілеу, қарапайым іздеу әрекеттерін меңгеру, табиғатты қорғау тәсілдерін меңгеруі, түрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған педагогикалық жұмыстардың міндеттерін, мазмұнын мен шарттарын айқындап көрсетеді.

«Таным» білім беру саласының базалық мазмұнының мақсаты: жас ерекшелігіне сай танымдық іс-әрекет дағдыларын меңгерген, әлемнің тұтас бейнесін түсінуге, ақпаратты күнделікті өмірлік мәселелерді шешуде қолдануға қабілетті тұлғаны қалыптастыру.

Танымдық белсенділікті дамытатын интерактивті оқыту сабақ кезінде өтетіндіктен оқу жүйесіне саналады.

Айталық, мектепалды даярлық тобындағы балаларға төмендегідей интерактивті оқыту барысында компьютермен дидактикалық ойындарды ұсынуға болады.

«Жылдың төрт мезгілі» дидактикалық ойыны. Жылдың төрт мезгілі орманда кездеседі. Амандасып бір-бірімен хал сұрасқаннан кейін олардың әр қайсысы «Жаз», «Көктем» және «Күз»,

«Қыс» өздерінің ерекшеліктерімен мақтанады.

Қыс:-Мен қыспын! Ең суық, қаһарлы мезгілмін. Үш ай – желтоқсан, қаңтар, ақпан айында күнді суытып, қарды жаудырамын. Өзендерде, көлдерде мұзды қатырамын. Сол кездерде қандай ұлттық мерекенің бар екенін айтады.

Балалардан «Қыс» туралы қандай тақпақ, өлең, жұмбақ білетіндерін сұрайды.

Көктем: -Мен көктеммін – деп мақтанып, «Құстар» туралы, табиғаттың өзгеруі туралы, «Наурыз» туралы айтады. Осылай жылдың төрт мезгілі айтысып, соңында табиғат та, жылдың төрт мезгілі де тамаша деп қорытындыланады.

Қорыта келе, дидактикалық ойындар арқылы мектепалды даярлық топ балаларының танымдық белсенділігін арттыру үшін төмендегідей әдістемелік ұсыныстар белгіленді:

- Интерактивті оқыту мектепалды даярлық тобынды мақсатты, жүйелі ұйымдастырылуы керек;

- Балаларға ұсынылатын интерактивті оқыту олардың жас ерекшелігіне сәйкес болуы керек;

- Әр дидактикалық ойынның мақсаты анық, шарты түсінікті болуы керек;

- Интерактивті оқыту қорытындыланып отыру керек; [5].

- Мектепалды даярлық топ балаларының танымдық белсенділігін дамытуда дидактикалық ойындарға қойылатын талаптар орындалуы керек:

- Сипатына қарай бөлінетін интерактивті оқыту оқу іс-әрекетінің мазмұнына сай қолданылуы керек;

- Мектепалды даярлық топ балаларының танымдық белсенділігін дамытуда тәрбиеші интерактивті оқыту қызметінің функцияларын жақсы білуі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тойбазарова Н.А. Интерактивті оқыту .-Ақтөбе, 2006
2. Дзуличанская Н. Н. «Интерактивные методы обучения как средство формирования ключевых компетенций»././Электронное научно-техническое издание «Наука и образование». – 2011. 5.
3. Абтикалыков Н.Б. «Педагогикалық пәндерді оқытуда инновациялық технологияларды пайдалану». – Қызылорда, 2012.
4. Тұрғанбаева Б. Интерактивті оқыту технологиялары. –Алматы, 2000

5. Меңжанова Ә., Исмағұлова Г., Дайрабаев Е. Мектепке дейінгі педагогика. –Алматы, 2002

ӘОЖ 373.2.

БАЛАНЫҢ ҮЛКЕНДЕРМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС КРИТЕРИЙЛЕРІ

Р.Е.Жандилдина
М.Ж.Оспанбекова
М.Ж.Умбетова

*БІ.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты,
Арқалық қ., Қазақстан Республикасы*

Аңдатпа: Мектеп жасына дейінгі балалардың ересектермен қарым-қатынасы туралы М.И.Лисина зерттей келе балалардың әлеуметтік мінез-құлқы мен жеке басының дамуын тек ересектермен қарым-қатынасымен ғана түсіндіруге болмайтындығын атап өтеді. Баланың жасы ұлғайған сайын оның жеке басының дамуында қарым-қатынас ерекше орын алатындығын айтып өтеді. Өз құрбыларымен қарым-қатынас жасай отырып, өзінің ішкі жан дүниесіндегі тұйықтықты аша алады, өз құрбыларымен өзара әрекеттесе отырып, өз көзқарастарын жеткізе алады.

Кілт сөздер: Мектеп жасына дейінгі балалар, ересектер, қарым-қатынас, әлеуметтік мінез-құлқы, жеке бас, ішкі жан дүниесі, тұйықтық, өзара әрекеттес, көзқарастар.

Abstract: studying M. I. Lisina about the relationship of preschool children with adults, M. I. Lisina notes that social behavior and personal development of children can not be explained only by communication with adults. With age, the child says that communication occupies a special place in his personal development. When communicating with their peers, they can open up their isolation in their inner world, Express their views in interaction with their peers.

Keywords: preschool children, adults, communication, social behavior, personality, inner world, stupidity, interaction, views.

Жалпы адам өмір сүруінің негізгі жағдайы қалыпты өмір сүру үшін, өзінің психикалық қасиеттерін дамыту үшін, жеке тұлғалық ерекшеліктерін жетілдіру үшін, сондай-ақ білім меңгеріп тәжірибе жинақтау үшін адамдармен қарым-қатынас жасайды. Ұжымдық-топтық жұмыс арқасында ғана адам өзінің кім екенін танып, өзін өзгелерден ажырата алады, өзін басқалармен салыстыру арқылы басқа адамдағы қасиеттерді меңгереді. Қоғамнан тыс адам өмір сүре алмайды. Адам психикасының дамуындағы қарым-қатынастың ролі ерекше. Сондықтан адам өзгелермен қатынасқа түсу арқылы ғана қалыпты өмір сүре алады [1.].

Мектеп жасына дейінгі балалардың ересектермен қарым-қатынасы туралы М.И.Лисина зерттей келе балалардың әлеуметтік мінез-құлқы мен жеке басының дамуын тек ересектермен қарым-қатынасымен ғана түсіндіруге болмайтындығын атап өтеді. Баланың жасы ұлғайған сайын оның жеке басының дамуында қарым-қатынас ерекше орын алатындығын айтып өтеді. Өз құрбыларымен қарым-қатынас жасай отырып, өзінің ішкі жан дүниесіндегі тұйықтықты аша алады, өз құрбыларымен өзара әрекеттесе отырып, өз көзқарастарын жеткізе алады. Тек балалардың қарым-қатынас ерекшеліктерін

зерттеу ғана олардың арасында туындаған қиыншылықтарды басқаруды жеңілдетеді, топтағы барлық балалармен өзара қатынасты толық құруға жол ашады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың өз құрбылары арасындағы қарым-қатынас сипаты көбінесе ойын әрекеттерінде көрінеді. Ойын барысында туындаған кейбір келіспеушіліктер мен конфликтілер баланың топтан оқшаулануының бір себебі болып табылады. Осыған орай психологиялық конфликтіні олардың ойын іс-әрекеті жағдайында зерттеу, сонымен қатар еңбек іс-әрекетінде бақылау арқылы топтан оқшауланатын баланы зерттеу оңайырақ. Ойын кезіндегі балалар қарым-қатынасының құрылымы мен мазмұны. Ойын - мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі іс-әрекеті бола отырып, ол жан-жақты әрекет негізінде балалар қарым-қатынасының бірқатар типтерін ажыратады. А.Н.Леонтьев балалар арасындағы ұжымдық-топтық жұмыс ойындарда фантастикалық өлшемдер кездесетіндігін көрсетеді. Оның айтуы бойынша шындық әрекет, шындық тәсіл және заттармен шындық бейне жасау болады. Сюжетті-рольдік ойындарда әрбір баланың сюжетке, рольге, рольді орындауға қатысы көрінеді. Рольге бөліну немесе ойыншықтарды бөліп алу негізінде туындаған конфликті нәтижелердің соңғы нәтижелері адалдыққа бағытталған жағдайда баланың адамгершілік нормаларын меңгеруге бірқатар әсер етеді.

Кей жағдайда педагогтың басқаруымен жүргізілген ойындар сырт қарағанда жағымды қатынас болғанымен, дәрігер ролінде ойнайтын баланың орнында топтағы әрбір бала болғысы келуі мүмкін, яғни емделуші емес, емдеуші болатын балалардың қалауы болуы да мүмкін. Осының негізінде балаларда үнсіз келісу туындайды.

Балалар арасындағы қарым-қатынас ерекшеліктері туралы көптеген педагогикалық, психологиялық және әлеуметтік-психологиялық зерттеулер анықталып келеді. Сонымен қатар балаға комплексті, жүйелік формадағы іс-әрекетті ұйымдастыру Л.С.Выготский, В.Н.Мясищев, С.Л.Рубинштейн, Л.И.Божович еңбектерінде терең қарастырылады. Педагогика және психология ғылымындағы А.С.Макаренконың ойы: «Жеке адам ұжымда дамиды және ұжым арқылы қалыптасады».

Балалар арасындағы жүйелі қатынас балаларда болатын әсерлік жағдайлардың бір-бірімен тығыз қатынас құратындығын, жеке адам қатынасында эмоционалды жиынтық құратындығы, топтағы адамдарға үйреніп қалатындығын, оларда эмоционалдық қанағаттану, жағымды әсер алатындығын дәлелдей түседі. Мектеп жасына дейінгі балаларда сыртқы және ішкі психологиялық конфликтілер кездеседі. Сыртқы психологиялық конфликті олардың бірлескен іс-әрекеті барысында туындаған қарама-қайшы көзқарастарынан шығады (мысалы: жалпы істі таңдау, міндеттерді бөлісу, ойын, еңбек материалдарын бөлісу, рольдерді таңдау).

Мектеп жасына дейінгі балалардың өз құрбылары арасындағы қарым-қатынас сипаты көбінесе ойын әрекеттерінде көрінетіндіктен, ойын барысында туындаған кейбір келіспеушіліктер мен конфликтілер баланың топтан

оқшаулануының бір себебі болып табылады. Осыған орай психологиялық конфликтіні олардың ойын іс-әрекеті жағдайында зерттеу, сонымен қатар еңбек іс-әрекетінде бақылау арқылы топтан оқшауланатын балаға қарым-қатынас жасау технологиясын дұрыс меңгерту мен үйрету.

Адам дүниеге шыр етіп келіп түскеннен бастап-ақ айналасындағылармен қатынас жасай бастайды. Өмірінің алғашқы кезеңінде биологиялық сипаттағы қарым-қатынас болса, одан әрі оның қарым-қатынас сипаты әлеуметтік сипатқа түсе бастайды. Мектеп жасына дейінгі балалардың ересектермен қарым-қатынасы туралы М.И.Лисина зерттей келе балалардың әлеуметтік мінез-құлқы мен жеке басының дамуын тек ересектермен қарым-қатынасымен ғана түсіндіруге болмайтындығын атап өтеді [2.].

Баланың жасы ұлғайған сайын оның жеке басының дамуында қарым-қатынас ерекше орын алатындығын айтып өтеді. Өз құрбыларымен қарым-қатынас жасай отырып, өзінің ішкі жан дүниесіндегі тұйықтықты аша алады, өз құрбыларымен өзара әрекеттесе отырып, өз көзқарастарын жеткізе алады.

Тек балалардың қарым-қатынас ерекшеліктерін зерттеу ғана олардың арасында туындаған қиыншылықтарды басқаруды жеңілдетеді, топтағы барлық балалармен өзара қатынасты толық құруға жол ашады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың өз құрбылары арасындағы қарым-қатынас сипаты көбінесе ойын әрекеттерінде көрінеді. Ойын барысында туындаған кейбір келіспеушіліктер мен конфликтілер баланың топтан оқшаулануының бір себебі болып табылады. Осыған орай психологиялық конфликтіні олардың ойын іс-әрекеті жағдайында зерттеу, сонымен қатар еңбек іс-әрекетінде бақылау арқылы топтан оқшауланатын баланы зерттеу оңайырақ. А.Н.Леонтьев балалар арасындағы қарым-қатынастық ойындарда фантастикалық өлшемдер кездесетіндігін көрсетеді. Оның айтуы бойынша шындық әрекет, шындық тәсіл және заттармен шындық бейне жасау болады. Сюжетті-рольдік ойындарда әрбір баланың сюжетке, рольге, рольді орындауға қатысы көрінеді [3.].

Рольге бөліну немесе ойыншықтарды бөліп алу негізінде туындаған конфликті нәтижелердің соңғы нәтижелері адалдыққа бағытталған жағдайда баланың адамгершілік нормаларын меңгеруге бірқатар әсер етеді.

Кей жағдайда педагогтың басқаруымен жүргізілген ойындар сырт қарағанда жағымды қатынас болғанымен, дәрігер ролінде ойнайтын баланың орнында топтағы әрбір бала болғысы келуі мүмкін, яғни емделуші емес, емдеуші болатын балалардың қалауы болуы да мүмкін. Осының негізінде балаларда үнсіз келісу туындайды. Ойын кезіндегі қарым-қатынастың сыртқы көріністерінің бір жағы- баланың өзіндік, жеке даралық қатынасында байқалады. Мысалы, бір-біріне симпатиялық, антипатиялық, селқостық-балалар қатынасында көп байқалмайды, бұл арнайы зерттеуді қажет етеді.

Балалар арасындағы қарым-қатынас ерекшеліктері туралы көптеген педагогикалық, психологиялық және әлеуметтік-психологиялық зерттеулер анықталып келеді. Сонымен қатар балаға комплексті, жүйелік формадағы іс-әрекетті ұйымдастыру Л.С.Выготский, В.Н.Мясищев, С.Л.Рубинштейн,

Л.И.Божович еңбектерінде терең қарастырылады. Педагогика және психология ғылымындағы А.С.Макаренконың ойы: «Жеке адам ұжымда дамиды және ұжым арқылы қалыптасады».

Баланың үлкендермен қарым-қатынасының генезисі. А.С. Выготскийдің позициясына сәйкес әлеуметтік өмір және қоршаған орта адам дамуының органикалық қажетті жағдай болып табылады. Бала жастайынан қоғамға енеді және ол неғұрлым кіші болса, соғұрлым ол әлеуметтік нәрсе болады. А.С. Выготскийдің концепциясына сүйене отырып М.И.Лисина ғылыми мектеп ашады. Ол Кеңестік психологияға жаңа - баланың үлкендермен қарым-қатынасы атты пәнді енгізіп, оны зерттеудің жанаша жолдарын қарастырады. М.И.Лисина қарым-қатынастың әсерін ғана зерттеп қоймай, өзінің түсіндірмелік схемасын ұсынады. Схема қарым-қатынастың жүйесін, спецификасын көрсетті. Сол арқылы баланың үлкендермен қарым-қатынас генезисінің концепциясын анықтау мүмкіндігі туды.

Біз білетіндей, 1970-ші жылдары психологиялық ғылымның екі жетекші саласы қарым-қатынас пен іс-әрекет кеңінен зерттелді. Осыған сәйкес М.И.Лисина қарым-қатынасты іс-әрекеттің ерекше түрі деп қарауды ұсынды. М.И.Лисина баланың үлкендермен қарым-қатынасының келесідей критерийлерін бөліп көрсетті:

- 1) үлкенге деген қызығушылық,
- 2) үлкендердің әсерінің қабылдануындағы эмоционалды деңгейі,
- 3) баланың үлкендерге бағытталған индивидуалды актілері,
- 4) баланың үлкендердің оның әрекетіне деген қарым-қатынасы немесе сезімталдылығы.

Зерттеу нәтижесінде баланың үлкендермен қарым-қатынасының генетикалық реттелген 4 формасы байқалды. Олардың әр қайсысы коммуникативті қажеттіліктің түрлілігімен сипатталады:

I - ситуативті - жекелік (сәбилік шақ)

II - ситуативті - іскерлік (ерте балалық шақ)

III - ситуациядан тыс танымдық (мектепке дейінгі ерте орта шақ)

IV - ситуациядан тыс - жекелік (мектепке дейінгі орта және жоғары деңгей).

Үлкендермен қарым-қатынас формаларының классификациясы оның психикасының басқа да қырларының дамуымен бірлікте қарауға мүмкіндік берді. Қарым-қатынастың әр бір жаңа формалары өткен формаларына сәйкес орнығады. Бала өскен сайын барлық коммуникативтік құралдарды жақсы пайдаланып, әрекет жағдайына қарай қарым-қатынас формасын өзгерте алады. Қарым-қатынастың дұрыс дамуы - әрбір қарым-қатынас формасының өздеріне сәйкес жас кезінде ретті түрде толығымен орындалғанда ғана жүзеге асады.

Жүргізілген зерттеулер негізінде мектепке дейінгі шақтағы балалардың қарым-қатынасын дамытушы және түзетуші бағдарламалары жасалынды.

Ал балалар арасындағы қарым-қатынас сипатына түсініктеме беретін болсақ, балалардың өз құрдастарымен қарым-қатынас жасауына, бірлестік

әрекеттеріне тәрбиешінің жеке тұлғасы үлкен әсерін тигізеді. Оның әрекеттесуі әртүрлі аспектілерден көрінуі мүмкін[4.].

Біріншіден, тәрбиешінің басқа балалармен әрекеттесу стилі баланың өзімен жасты балалармен әртүрлі қарым-қатынасқа түсуінің алғы шарты болып табылады. О.Осадьконың зерттеулерінің көрсетуі бойынша баланың алғашқы тәрбиешісінің педагогикалық тактикасы мен қарым-қатынасқа түсу стилі, оның ата-анасымен және құрдастарымен қарым-қатынасқа түсуін және жеке тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына үлкен әсерін тигізеді екен. Тәрбиешілердің жеке тұлғалық қарым-қатынасқа түсу стилі және педагогикалық іскерлік тактикасының әсері балалардың бір-бірімен конфликтілі қарым-қатынасқа түспеуінің алғы шарты.

Екіншіден, тәрбиеші балалар арасындағы болып жатқан қиыншылықтарға араласуға міндетті.

Тәрбиеші үшін балалардың жеке арақатнастары мазмұнында шешімін күткен көптеген проблемалар бар. Балалар басқалардың қайсысына ортақтасып, өз тарапынан қайырымдылық көрсете алама немесе құрбысының жеке басы мінезіндегі қылықтарға байланысты туатын наразылықтарға қарсылық білдіріп, олардың пікірімен санаса біле медейтіндер - ең алдымен тәрбиешінің ықыласы мен талантына байланысты шешілетін нәрселер.

Егер балада беделге ие болуға деген таныс талпыныс болмаса, баланың жеке басы толық түрде дамымайды дегенге біздің көзіміз жетті. Бірақ бұл талпынысты жүзеге асыруда басқа адамның ісінің сәтті болуына байланысты арам ниеті азалы сезім-қызғанышпен күйінішті көңіл күйден туатын өшпенділік сезім - қараниеттілік сияқты көлеңкелі көріністер де ілесе жүруі мүмкін. Бұл жағдайда бала сұмпайы «сиқырлы» сөз айтуға (әрекеттің табысты болуына символды түрде кедергі жасау) қолын шығарып: «Тигізе алмайсың, Тигізе алмайсың!» «Мүлт кеттің, мүлт кеттің», - деп, мазақтап, басқада жағымсыз қылықтар көрсетуге дайын тұрады.

Әуелі баланың мінез-құлқындағы қиындықтың пайда болу себептері туралы қарастыралық. Мінез-құлқында қиыншылығы бар балаларды әдетте 2 топқа бөліп қарастырады:

1) тән кемтарлығы және жан жарақаты бар ;

2) отбасында, жеке басын қалыптастыруда сыртқы кері факторлардың, әлеуметтік жағдайдың әсері болған және өтпелі кезеңнің күрделілігінен мінезі дұрыс қалыптаспаған.

Әдістеменің мақсаты: мектепке дейінгі жастағы балалардың ұжымдық-топтық жұмысын қарым-қатынастағы даярлық деңгейін анықтау

Сұрақтар:

1) Ойыншықпен ойнағанды ұнатасың ба ?

2) Ойыншықтарды достарыңмен бірге ойнауды қалайсың ба?

3) Сенің достарын нешеу ?

4) Досыңа сыйлық бергенді ұнатасың ба?

5) Біреуге көмектесуге дайынсың ба?

6) Ойын алаңында кіммен ойнағанды ұнатасың?

7) Достарына көмектесуге дайынсың ба?

«ДЖИГСО – ұжымдық оқыту» стратегиясы. Мақсаты жалпы мәселені алдымен жұпта, сосын ұжымда талқылау. Бұл стратегияны қолдану төмендегіше ұйымдастырылды. Балалар 5 баладан тұратын 5 топқа бөлінді. Бұл «жанұя» топтар деп аталды. Содан кейін 1, 2, 3, 4, 5-ке санау арқылы 1-лер бөлек, 2, 3, 4, 5-өз алдына «жұмыс» тобы құрылып сұрақтарға жауап береді. Жұмысты бастамас бұрын балаларға «жұмыс тобында» тапсырманы жақсы орындау қажеттілігі ескертіледі.

Тәрбиешімен бала арасындағы қарым-қатынас - баланың ата-анасына және баланың құрбыларына қарым-қатынасын анықтай бастайды.

Б.Г.Ананьев, Л.И.Божович, И.С.Славина осы мәселені эксперименттік түрде зерттеп көрсеткен [5.].

Жемісті педагогикалық қатынастың белгілерінің бірі - бұл балалар тобындағы адамдар арасындағы қатынаста ұнамды психологиялық климат жасау және оны қалыптастыру.

Қатынастың мазмұны - балалардың жан дүниесін байыту, ой-өрісін дамыту, рухтандыру, олардың қызығушылығын арттыру, іс-әрекетке ынталандыру. Осындай нәтижеге қол жеткізгенде ғана қатынас педагогикалық жағынан ақтаған болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «1 жастан бастап 6 жасқа дейінгі балалардың мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жалпыға міндетті білім беру бағдарлама мазмұнының базалық минимумы». Астана. 2004
2. Ж.Әбиев, С.Бабаев, А.Құдияров «Педагогика», Алматы «Дарын»-2004,443
3. Қ. Жарықбаев. Жалпы психология- Алматы «Білім», 1996.-223.
4. Психологические исследования общения (отв. Ред, Б.Ф.Ломов, А.В.Беляев,В.Н.Носуленко)-М.: Наука, 1985-344 с.
5. Мұсаева С.А., Бегалиев Т.Б. “Жас ерекшелік педагогикасы” - “Фолиант” баспасы Астана – 2006 ж. 298-311 бет
6. Бархатова «Воспитание культуры поведения» Д/в №11-89

УДК 28:347.167.1-057.875

SLANG ALS EIN PHÄNOM DER MODERNEN DEUTSCHEN SPRACHE

Б.Есберген

студентка группы ФИ-17-3к2

К.С.Халмирзаева

научный руководитель

*Южно-Казахстанский Государственный Университет им.М.Ауэзова,
г.Шымкент, Республика Казахстан*

Түйін. Бұл мақалада қазіргі неміс тілінің сленгтері туралы айтылады. Неміс сленгі қазіргі кезде жастар деп аталады, өйткені оның қалыптасуының негізгі көзі - неміс жастарының сөйлеуі - жастар ортасында жаңа лексикалық бірліктердің көпшілігі пайда болады немесе әдеби неміс тілінің кең таралған сөздерінің дәстүрлі семантикасы кеңейеді, содан кейін ол неміс сленгтерін толықтырады. Неміс тілінің сленгімен танысу белгілі бір кезеңде неміс тілін үйренушілер үшін өте маңызды қадамға айналады, өйткені бұл неміс тіліндегі сөйлеуді жақсы түсінуге және күнделікті өмірде өзін сенімді сезінуге мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: сленг, сөйлеу, түсіну, жастар, заманауи, маңызды, бірлік.

Резюме: В этой статье рассматриваются сленги современного немецкого языка.

Сленг в немецком языке называется молодежным постольку, поскольку основным источником его формирования является именно речь немецкой молодежи – именно в молодежной среде происходит формирование большинства новых лексических единиц или расширение традиционной семантики широко распространенных слов литературного немецкого языка, которые затем и пополняют запас немецкого сленга. Знакомство с немецким сленгом становится на определенном этапе очень важным шагом для изучающих немецкий язык в первую очередь потому, что позволяет лучше понимать немецкую разговорную речь и увереннее чувствовать себя в разнообразных житейских ситуациях.

Ключевые слова: сленг, речь, понимание, молодость, современный, важно, единство.

Über die deutsche Sprache wird seit jeher diskutiert, wenn nicht gar kontrovers debattiert. Das war so, das ist so, das wird immer so bleiben. Den Deutschen fehlt einfach so etwas wie der französische Nationalstolz oder die angelsächsische Sprach-Selbstverständlichkeit („man spricht englisch“); und selbst die romanischen Länder und die kleineren Nationen mit ihren eigenen Sprachen tun sich da nicht so schwer wie wir. Dabei sind die meisten Sorgen keineswegs neu, werden aber seit einigen Jahren mit neuer Dringlichkeit öffentlich diskutiert. Im Ersten Bericht zur Lage der Deutschen Sprache werden nun die Ergebnisse wissenschaftlicher Untersuchungen zu vier Themen-Bereichen vorgelegt, nämlich Wortschatz, Anglizismen, Flexion und Nominalstil.

Nachfolgend eine komprimierte Übersicht zu den Kapiteln über Wortschatz und Anglizismen, die beiden Themen, die allen, denen ihre deutsche Muttersprache am Herzen liegt, wohl am ehesten auf den Nägeln brennen.

Derzeit sind rund 7.000 Sprachen auf unserer Erde registriert (wobei allenfalls für die Hälfte eine Schrift verfügbar, also mehr oder weniger konkret beforschbar ist). Entscheidend sind dabei Lexik (der Bestand an elementaren Ausdrücken an Wörtern) und Grammatik (also jene Regeln, nach denen sich aus einfachen Ausdrücken komplexere bilden lassen).

Das Ausdrucksvermögen einer Sprache hängt aber vor allem mit einer reichen Lexik zusammen. Der Bestand an elementaren Ausdrücken, an Wörtern, aber ändert sich dauernd. Einige kommen außer Gebrauch, die meisten Kultursprachen aber leben von einer gewaltigen Anreicherung ihres Wortbestandes über die Jahrhunderte. Wahrscheinlich ist das ohnehin das kennzeichnende Merkmal einer Kultursprache. Die Grammatik dagegen wird im Laufe der Jahre eher einfacher, was übrigens nicht unbedingt als Verlust empfunden wird.

Insgesamt ist also der deutsche Wortschatz im Verlauf des 20. Jahrhunderts deutlich gewachsen. Es sind aber auch – wie erwähnt – Wörter außer Gebrauch geraten, zumindest für die Allgemeinheit

Zwei Erkenntnisse sind es, die Wolfgang Klein am Schluss seines Kapitels noch einmal zusammenfasst:

1. Die heutige deutsche Sprache verfügt über einen überaus reichen Wortschatz. Er liegt weit über dem, was in jedem verfügbaren Wörterbuch beschrieben worden ist.

2. Der Wortschatz ist im Verlauf der letzten hundert Jahre um mindestens eine Million Wörter angewachsen.[1.]

„Da der Ausdrucksreichtum einer Sprache letztlich auf ihrem Wortschatz beruht, muss man schließen, dass sich das Deutsche in dieser Zeit zu einem immer mächtigeren Instrument entwickelt hat. Wenn es uns bisweilen so scheint, also würde unsere Sprache verarmen, dann liegt es nicht an der deutschen Sprache, sondern an denen, die von ihr Gebrauch machen“, so der Experte. Fremde Sprachen spielten im Deutschen schon immer eine Rolle, und zwar keine geringe. Das meiste ist uns nur nicht mehr gegenwärtig, obwohl wir es ständig gebrauchen.

Eine bedeutende soziale Sprachgruppe in der deutschen Sprache ist die der Jugendlichen. Jugendsprache ist eine Varietät des Deutschen und gehört zu der Jugend. Beim Untersuchen von Jugendzeitschriften ist es wichtig die Kennzeichen der Jugendsprache zu kennen, um anzudeuten, ob etwas Geschriebenes typisch für Jugendliche ist. Wenn die Personen einer sozialen Gruppe sich regelmäßig treffen, kreieren sie eine eigene Umwelt, mit der sie sich identifizieren können. Die Jugend will sich zum Beispiel von 13 der Erwachsenenwelt abgrenzen und dazu entsteht auch eine neue ‚eigene‘ Sprache, die Jugendsprache[4.]

Deutscher Jugendjargon ist Obszönität an der Grenze oder jenseits des Rahmens der literarischen deutschen Sprache. Deutscher Slang wird Jugend genannt, da die Hauptquelle seiner Entstehung genau die Sprache der deutschen Jugend ist - im Jugendumfeld werden die meisten neuen lexikalischen Einheiten gebildet oder die traditionelle Semantik der weit verbreiteten literarischen deutschen Wörter erweitert, die dann den deutschen Slang wieder auffüllen.

Die Vertrautheit mit dem deutschen Slang wird zu einem bestimmten Zeitpunkt für die Lernenden der deutschen Sprache zu einem sehr wichtigen Schritt, vor allem, weil Sie so die deutsche Umgangssprache besser verstehen und sich in verschiedenen alltäglichen Situationen sicherer fühlen können. Die Bekanntschaft mit dem deutschen Jugendjargon sollte nicht die unverzichtbare Einführung dieses Vokabulars in Ihre Sprache zum Ziel haben, da dieses Vokabular sehr spezifisch ist und zusammen mit einem völlig neutralen Klang eine ausgesprochen negative und oft sehr unhöfliche Bedeutung haben kann, die in einer bestimmten Situation oder im Kontext eines Gesprächs verwendet wird.

Daher müssen Sie solche Wörter mit äußerster Vorsicht und nur dann verwenden, wenn dies unbedingt erforderlich ist. Die Kenntnis des Slang-Vokabulars ist jedoch sehr nützlich, um besser zu verstehen, was in der Umgebung geschieht und diskutiert wird.

- Einige gängige Beispiele für deutschen Jugendjargon, die häufig in der modernen Umgangssprache zu finden sind:
- Lasst mich in Ruh (e)! = Bleibt mir vom Lieb! - Abbestellen, aushaken (= mich in Ruhe lassen) von mir! (Dies ist eine harmlose, aber sehr strenge Anforderung, jemanden in Ruhe zu lassen). Junge, Junge! - Aber sei vorsichtig (einfach)! (Dieser harmlose Ausdruck enthält in seiner Semantik eine Warnung von jemandem, einen Aufruf zur Vorsicht in gewissem Sinne, basierend auf der kontextuellen Verwendung).[3.]

Die Jugendsprache unterscheidet sich von der Standardsprache, was die Wortwahl betrifft. Sie besteht nach Hoppenbrouwers größtenteils aus der Entlehnung von Wörtern aus anderen Sprachen. Sie entlehnen das vor allem aus dem Englischen, oder aus verwandten Gruppensprachen/ Gruppen mit Sozialprestige, wie zum Beispiel Sprachen von Musikern. Auch denken Jugendlichen sich oft neue Wörter aus. Die Jugendsprache hat einen Einfluss auf die Gemeinsprache, mit der Änderung des Lexikons zu folge.

Sehr oft verbringen die Studenten Jahre damit, Deutsch zumindest auf mittlerem Niveau zu beherrschen, um zu erkennen, dass sie den dritten Teil des Erzählens nicht verstehen, wenn sie einen deutschen Sprecher treffen. Vertraute Situation? Dies geschieht, weil Sie im Unterricht klassisches oder literarisches Deutsch lernen. Aber es ist ein Pech, dass Menschen, die wie Figuren aus Johann Wolfgang Goethes Romanen sprechen, auf deutschen Straßen nicht so häufig sind. Aus diesem Grund haben wir beschlossen, diesen Artikel den beliebtesten Slang-Ausdrücken der deutschen Sprache zu widmen. Gesprochene Grüße auf Deutsch. Neben Standardgrüßen wie: "Hallo und "Guten Morgen "auf Deutsch gibt es noch viel mehr Jugend- oder Straßenkollegen. Gruß. "Hallo". Wird oft anstelle von Hallo verwendet" Hallo". Diese Wörter kamen aus dem Englischen ins Deutsche. Auf Deutsch ist es nur eine modische Version des Standard "Hallo". Hallo. Gleich wie Hi. Es kam aus der amerikanischen Version des Englischen. [1.]

Trotz der Tatsache, dass der deutsche Jugendjargon in fast allen Bereichen der menschlichen Kommunikation zu finden ist, ist das thematisch gesprochene Vokabular ungleichmäßig gruppiert. Die überwiegende Mehrheit der Slang-Wörter bezieht sich auf die allgemeinen Merkmale einer Person, auf ihre Charaktereigenschaften, geistigen Fähigkeiten, Aussehen, Verhaltensweise, Sprechweise, Beruf, Beziehungen zwischen Geschlecht und Finanzen.

Literatur:

1. Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung – Union der Deutschen Akademien der Wissenschaften (Hrsg.): Reichtum und Armut der deutschen Sprache. Erster Bericht zur Lage der deutschen Sprache. Verlag Walter de Gruyter, Berlin-Boston 2013.
2. Häcki-Buhofer, A. (Hrsg.) (2002) Basler Studien zur deutschen Sprache und Literatur. Tübingen und Basel: A. Francke Verlag.

3. Hofer, L. (2002) „Stadien des Erwerbs pragmatischer Kompetenz: Sprachliche Hypervariabilität bei Teenagern“. In: Häcki-Buhofer, A. (Hrsg.) Basler Studien zur deutschen Sprache und Literatur. Tübingen und Basel: A. Francke Verlag.
4. Hoppenbrouwers, C. (1991) Jongerentaal: De tipparade van de omgangstaal. Hoogezand: Stubeg.

УДК 28:347.167.1-057.875

ФОРМЫ ОБРАЩЕНИЯ В НЕМЕЦКОМ, АНГЛИЙСКОМ И КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ

Д.Бекполатова

студентка группы ФИ-17-3к4

Э.Э.Халмирзаев

научный руководитель

*Южно-Казахстанский Государственный Университет им.М.Ауэзова,
г.Шымкент, Республика Казахстан*

Түйіндеме. Мақалада салыстырмалы аспекте қазақ және неміс тілдеріндегі сөйлеу этикетінің формулалары қарастырылған, олардың білімі мәдениаралық қарым-қатынасқа қатысушылар арасында өзара түсіністік орнатуда үлкен мәнге ие. Бұл мақаланың мақсаты - қазақ және неміс тілдеріндегі сөйлеу этикет формулаларының ерекшеліктерін қарастыру.

Өзіңіз білетіндей, сыпайылық категориясының екі негізгі аспектісі бар, бір жағынан, әдептілік әлеуметтік-мәдени құндылықтарды анықтайды, бұларға этикет, мінез-құлық стилі мен әдептілік жатады. Сыпайылық - бұл адамның мінез-құлқын сипаттайтын моральдық сапа, ол үшін адамдарға құрмет күнделікті мінез-құлық нормасы және басқалармен қарым-қатынастың таныс тәсілі болады.

Қарым-қатынастағы сыпайылықтың нақты көрінісі, оның объективтілігі - сөйлеу этикеті. Сөйлеу этикеті - бұл қажет болған жағдайда қарым-қатынаста қолданылатын стереотиптік тіл формуласы. Біздің мақалада сөйлеу этикетінің формулаларын апелляция ретінде қарастырамыз; назарын аудару; амандасу; қоштасу; танысу; кешірім; рахмет; құттықтаулар мен тілектер; жайлылық; жанашырлық; көңіл айту; қазақ және неміс лингвистикалық мәдениеттеріне шақыру.

Кілт сөздер: коммуникативті мінез-құлық, сөйлеу этикеті,аспект , формула, қарым-қатынас.

Abstract: In the comparative aspect, the article considers the formulas of speech etiquette in the Kazakh and German languages, the knowledge of which is of great importance in establishing mutual understanding between the participants of intercultural communication. The purpose of this article is to consider the features of speech etiquette formulas in the Kazakh and German languages. As you know, there are two main aspects to the category of politeness, on the one hand, decency determines socio-cultural values, which include etiquette, behavioral style and decency. Politeness is a moral quality that characterizes a person's behavior, for which respect for people is a daily norm of behavior and a familiar way of dealing with others. A clear manifestation of politeness in communication, its objectivity - speech etiquette. Speech etiquette is a stereotypical language formula used in communication when necessary. In our article, we consider the formulas of speech etiquette as an appeal; to draw attention; greeting; farewell; acquaintance; forgiveness; thank you congratulations and wishes; comfort; compassion; offer condolences; invitation to Kazakh and German linguistic cultures.

Keywords: communicative behavior, speech etiquette, aspects, formulas, communication.

Обращение – это слово или сочетание слов, называющее лицо, к которому обращена речь. Обращение используется для привлечения внимания собеседника. Произносится оно с особой звательной интонацией. На письме обращения, как в казахском, так и в английском языке, выделяются запятыми. Эмоционально окрашенное обращение, стоящее обычно в начале предложения, выделяется восклицательным знаком.

Изучая немецкий язык, мы с первых шагов сталкиваемся со множеством случаев несовпадения структур, значений слов и грамматических форм с родным языком. Рано или поздно мы приходим к выводу о том, что наш родной язык и немецкий различаются не только и не столько звучанием слов, а тем, что вкладывается в эти слова

Вспомним, сколько раз каждый из нас был удручен тем обстоятельством, что невозможно качественно перевести предложение с родного языка на немецкий или наоборот, просто переводя по очереди слова? Действительно, немецкий язык, как и русский язык, отражает национальное сознание соответственно немецкого или русского народа. Чтобы качественно овладеть немецким языком, надо «влезть в шкуру» немца, посмотреть на мир его глазами.

В Германии очень любят быть вежливыми друг к другу и немцы придают большое значение тому, как ты к ним обращаешься! Может даже показаться, что они себя ну очень любят. А, если ты не хочешь выглядеть грубым и невоспитанным, то тебе обязательно нужно знать, как следует обратиться к человеку — на “Вы” или на “ты”! Для этого и существует вежливость в немецком языке!

Обращаясь к лицу или лицам, с которыми мы на “Вы”, которые нам мало знакомы либо, которые уже находятся в пожилом возрасте, следует использовать форму вежливости “Sie” - “Вы”. Эта форма одинакова по отношению ко всем лицам мужского и женского рода, а также в отношении многих лиц.

Также, для немцев характерно использование (в обращении к ним) таких слов, как “Herr” и “Frau” перед тем, как назвать фамилию, например: *Herr Schmidt, Frau Kundler*. На русский это можно перевести, как господин (Herr) и госпожа (Frau). Конечно, мы так не обращаемся к людям. А, если мы все же хотим обратиться к человеку вежливо, то говорим имя и отчество. Но немцы *Herr* либо *Frau*.

Также, если немец/немка защитил диссертацию и получил докторскую степень (например, это врачи, профессора..), то перед фамилией вместо “Herr” и “Frau” будет уже использоваться Doctor (сокращ. “Dr.”), например: *Doctor Dunkel (Dr. Dunkel)*. [1.]

В английском языке начиная с XV века практически повсеместно было принято обращение «на вы» (англ. you). В результате этого нормативные формы местоимений второго лица перестали различаться, таким образом обращение «на вы» исчезло из английского как самостоятельная форма. Исключением является архаичная либо поэтическая речь: религиозные тексты,

молитвы (при обращении к Богу), стихотворения, где используется местоимение «ты», впрочем, являющееся уважительным (англ. *thou*). При этом в разговорной речи для обращения к группе людей, вместо местоимений второго лица во множественном числе, иногда используется словосочетание «вы все» (англ. *you guys, you all*), а в некоторых диалектах — архаичная форма «вы» и её сокращённые формы (англ. *ye, y'all, yinz*).[2.]

В казахском языке существуют разнообразные формулы приветствия, употребление которых зависит от: 1) возраста адресата и говорящего; 2) дистанции между партнерами: чужой, знакомый, друг, родственник; 3) социальной иерархии партнеров; 4) ситуации общения (бытовая либо официальная); 5) пола адресата и говорящего. Для казахской общности характерно уважительное, почтительное отношение к старшим. Детей с раннего возраста приучают не перечить, уступать место, быть услужливыми по отношению к родителям и посторонним людям преклонного возраста. Такое отношение не могло не найти отражение в языке: так, формула приветствия “Сәлеметсің бе” (“Здравствуй!”), употребляемая по отношению к младшим либо родственникам, имеет следующие варианты: “Сәлеметсіңдер ме!” (по отношению к нескольким представителям той же возрастной группы), “Сәлеметсіз бе!” (по отношению к людям старшего возраста) и “Сәлеметсіздер ме!” (по отношению к нескольким представителям старшего возраста). Анализируя данные формулы речевого этикета, можно заметить, что языковым элементом вежливости в них является суффикс “сіз”, присутствующий во всех вежливых обращениях ко второму лицу, соответствующих русскому “Вы”. Выбор формулы приветствия зависит и от того, знакомы или нет участники коммуникативной ситуации. Если они незнакомы, то выбор приветствия зависит, в основном, от возраста адресата: к ровеснику или старшему обращаются с приветствием “Ассалаумағалейкум!” (к мужчине), либо “Сәлеметсіз бе!”, а к младшему либо “Сәлеметсің бе!” либо “Сәлем!”. Использование формул приветствия зависит также и от ситуации, в которой они употребляются: бытовой или официальной. Официальные приветствия, как правило, лишены эмоциональной окраски и являются чисто ритуальным элементом общения. Говорят “Сәлеметсіздер ме, ханымдар мен мырзалар!” (“Здравствуйте, дамы и господа!”). Выбор формулы приветствия зависит еще и от пола приветствующих друг друга людей. В казахском языке существуют формулы приветствия, употребляемые только мужчинами: “Ассалаумағалейкум!”, на что приветствуемый мужчина отвечает: “Уағалейкумассалам!”.[3.]

Их употребление подчеркивает уважительное отношение к адресату, такие приветствия можно услышать на работе между коллегами, так может поздороваться начальник с подчиненным, причем подчиненный ответит так же.

Этикетные формулы в немецком, казахском и английском языках направлены на создание благожелательного, толерантного отношения между коммуникантами. Таким образом, знание этикета, представляющего собой

систему стандартизированного, нормированного поведения, в том числе и речевого, обеспечивает успешную межкультурную коммуникацию.

Литература:

1. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. Dudenverlag, 1989. 1816 с.
2. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. Алматы, 2008. 968 с.
3. Үлкен қазақша-орысша сөздік. Алматы: Алтын қазына, 2001. 704 с.
4. Қазақша-орысша сөздік. Алматы, 2008. 962 с.
5. Большой немецко-русский словарь. Том 1. Москва: Астрель Аст, 2002. 1120 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОСЛОВИЦ В ПРАКТИКЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В ТЮРКОЯЗЫЧНОЙ АУДИТОРИИ

Бакиров П.У.

*Термезский государственный университет,
г. Термез, Сурхандарьинская область, Республика Узбекистан.*

bakirov.poyan@mail.ru

Аннотация: В статье будут рассмотрены вопросы изучения пословиц в аспекте методики преподавания русского языка как иностранного. Главное внимание уделяется анализу национально-культурных особенностей пословичных выражений, принципам отбора методического материала, специфике его подачи на разных ярусах владения языком. Анализу будут подвергнуты поговорки русского языка в контексте формирования лингвокультурологической компетенции тюркоязычных студентов. Предлагаются различные виды учебно-языковых заданий с пословицами.

Ключевые слова: языковая политика, билингвизм, пословица, поговорка, пословичный фонд, русский язык как иностранный, методика преподавания, лингвокультурология, тюркоязычная аудитория, языковое пространство.

Resume: The article will discuss the study of proverbs in terms of the methodology of teaching Russian as a foreign language. The main attention is paid to the analysis of national and cultural features of proverbial expressions, the principles of selecting methodological material, the specifics of its presentation on different tiers of language proficiency. The analysis will undergo paremia of the Russian language in the context of the formation of linguocultural competence of Turkic-speaking students. Various types of language exercises with proverbs are offered.

Keywords: language policy, bilingualism, proverb, paremias, proverbial foundation, Russian as a foreign language, teaching methods, linguistic and cultural studies, Turkic-speaking audience, language space.

В Республике Узбекистан особое внимание уделяется развитию как государственного узбекского языка, так и других национальных языков наций и народностей, проживающих на территории страны. Статья 4 Конституции Республики Узбекистан гласит: «Государственным языком Республики Узбекистан является узбекский язык. Республика Узбекистан обеспечивает уважительное отношение к языкам, обычаям и традициям наций и народностей, проживающих на ее территории, создание условий для их развития» [1. с.4]. Узбекоязычное пространство способствует развитию разных видов билингвизма: узбекско-русского, узбекско-каракалпакского, узбекско-таджикского, узбекско-казахского и др. Узбекско-русский билингвизм в условиях традиционного многоязычия и поликультурности Узбекистана имеет свои особые черты, обусловленные как историческими причинами, так и тенденциями современной языковой политики.

С давних пор народы мира живут в условиях **двуязычия**. На наш взгляд, в мире больше билингвов, чем монолингвов. В своё время видный американский лингвист Леонард Блумфилд отмечал, что билингвизм «наблюдается в тех случаях, когда на двух языках говорят в территориально и политически в едином коллективе» [2, с. 506]. В процессе обучения конкретному второму языку в условиях диглоссии (*диглоссия* линг. – наличие в одном обществе двух языков и использование говорящими каждого из них в зависимости от сферы общения. – П.Б.) можно использовать пословицы, являющиеся народной мудростью.

В.П.Аникин во вступительной статье к сборнику «Пословицы и поговорки народов Востока» пишет, что содержательная сторона пословиц интересует специалистов различных профилей. Историки находят в пословицах обычаи народной старины и отзвуки событий древности; юристы видят в пословицах отражение норм обычного права; этнограф благодаря пословицам получает представление о характере «уже исчезнувших обычаев и порядков»; философы «через пословицы пытаются понять» особенности и «строй народного

мышления»); лингвисты видят в пословицах «ценнейший материал для изучения характера и законов человеческой речи» [3, с.7].

Как отмечают М.Джусупов и др., в настоящее время в мировом языкознании наряду с фольклористским материалом, собственно лингвистическими подходами к паремиям возник совершенно новый подход – **лингвокультурологический**, который даёт возможность увидеть анализируемые единицы как результат взаимодействия языка, культуры и мышления, описать их, обращая внимание на национально-специфические характеристики, что не всегда удастся сделать в рамках традиционной системно-структурной парадигмы. По мнению Г.В. Колшанского, пословицы являются «познавательными актами, выраженными в изолированных языковых структурах», интерпретация которых может быть «...адекватной лишь при учете не только самого языкового выражения, но и знания о действительных ситуациях, приобретенных русским или другим народом на основе общеизвестного опыта, закрепленного и переданного в языковых формах (текстах)». Особенности языкового общественного сознания накладывают свой отпечаток на пословицы русского и тюркских языков и составляют национальный языковой характер русского и тюркских народов (в нашем случае узбекского и казахского)» [4, с.46].

Пословицы в качестве паремиологических единиц можно **изучать в разных разделах науки о языке**. В разделе “Фразеология” активно изучаются пословичные изречения, так как есть ученые, которые включают пословицы в число фразеологизмов. Они выделяют «так называемые фразеологические выражения, которые также устойчивы, однако, состоят из слов со свободным значением, т.е. отличаются семантической членимостью. ...В эту группу фразеологизмов относят крылатые выражения, п о с л о в и ц ы, п о г о в о р к и (выделено нами. – П.Б.)» [5, с. 113]. При изучении предметно-тематической группы **лексики** целесообразно в качестве примеров использовать разнообразные паремии. Согласно нашим данным, «в этих кратких и мудрых изречениях отражены темы о Родине, патриотизме, труде, трудолюбии, дружбе,

науке, искусстве, книге, мудрости, невежестве, мужестве, человечности, храбрости, трусости, бдительности, ... хвастливости, зазнайстве, жадности, алчности, животных, бедности, нужде. Как видно темы пословиц бесчисленны» [6, с. 6].

Приведем примеры пословиц на тему «книга»: *«Кто знает «аз» да «буки», тому книги в руки»; «Книга поможет в труде, выручит в беде»; «Книгу читаешь, как на крыльях летаешь»; «Не красна книга письмом, красна умом»; «Хорошую книгу читать не в тягость, а в радость».*

Примеры антономических пар, выражающие противоположные, но соотносительные друг с другом понятия, часто встречаются в паремиологических единицах: *Хорошая жизнь ум рождает, плохая и последний теряет; Свой глаз – алмаз, чужой – стеклышко.*

Пословицы в изучении **синтаксиса** русского языка являются одним из полезных лингвистических материалов. Их можно найти в составе простых и сложных предложений **различных типов**: *«Время – судья» (ПП); «Солнце, воздух и вода – наши лучшие друзья» (ПП); «Поговорка – цветочек, пословица – ягодка» (БСП); «Званный – гость, а незванный – пёс» (ССП); «Где пастух дурак, там собаки дуры» (СПП); «Рыба – вода, ягода – трава, а хлеб – всему голова» (СПсРТС).*

Как отмечалось, исследование пословиц может проводиться на разных ярусах изучения языка. В связи с этим методика преподавания русского языка, учитывая паремию как языковое явление, имеющее большое теоретическое и практическое значение, предполагает разработку различных видов упражнений с целью прочного усвоения лингвистических материалов по лексике, фразеологии, грамматике (синтаксису), применяя их в качестве лингвострановедческого наполнения.

Нами рекомендуются различные виды учебно-языковых заданий.

Задание 1. Определите значение следующих пословиц: 1) *Лучше синица в руках, чем журавль в небе;* 2) *Без труда не вынешь и рыбку из пруда;* 3) *Слово – не воробей, вылетит – не поймаешь.*

Задание 2. Прочитайте пословицы о Родине и запомните их. 1). *Человек без Родины – что соловей без песни*; 2). *Жить – Родине служить*; 3). *Первое в жизни – честно служить Отчизне*; 4). *Тот герой, кто за Родину горой*.

Задание 3. Вместо точек поставьте нужные слова и сочетания, дополните пословицы. 1). *Труд – основа ...*; 2). *Дерево узнают по плодам, а ...*; 3.) *Счастье и труд ...*; 4). *Чтоб в почёте быть, ...*.

Задание 4. Прочитайте пословицы. Найдите имена существительные в именительном падеже, определите их синтаксическую функцию. 1). *Пословица – мудрость народов*; 2). *Родимая сторона – мать, чужая – мачеха*; 3). *Кто Родину любит, тому она в долгу не будет*.

Задание 5. Определите в пословицах формы косвенных падежей и их синтаксическую функцию. 1). *Что делает коза, то делает и козленок*; 2). *Без труда не вытянешь и рыбку из пруда*; 3). *Злату-серебру старости нет, родителям – цены*.

Задание 6. Чем отличаются приведенные пословицы русского, узбекского и казахского языков, сходные в логико-семиотическом плане? Русск. *Волков бояться – в лес не ходить*. Узб. *Чумчуқдан қўрққан тариқ экмас* (Кто боится воробья, тот не сеет проса). Каз. *Шегірткеден қорыққан егін екпес* (Бояться саранчи – не заниматься земледелием) (Во всех пословицах ситуация: «без разумного риска не обойтись»). Русск. *Два медведя в одной берлоге не живут*. Узб. *Бир қинга икки қилич сизмас* (В одни ножны две шашки (сабля, меч) не поместятся); Каз. *Екі қошқардың басы бір қазанға сыймайды* (Две бараньи головы в один котел не влезают) (Во всех пословицах ситуация: «два равных во всех отношениях человека не могут находиться в одном месте, не мешая друг другу»).

Таким образом, включение в учебный процесс пословиц целесообразно на любом этапе изучения русского языка как иностранного. Использование паремий на занятиях содействует созданию творческой обстановки в аудитории, помогает активизировать развитие речи у студентов-билингвов. Конкретное применение пословиц «в процессе обучения студентов

тюркоязычных (узбекских) групп русскому языку будет способствовать более осознанному и более быстрому овладению ими образной системой изучаемого языка, обогатит их речь, углубит и расширит русскоязычное мышление. Пословица как объект методики обучения языку является трудной, но интересной проблемой» [4, с. 46].

Обращение к паремиям имеет не только собственно лингвистическое значение, но и немаловажно в психолого-педагогическом плане как один из источников усвоения идей гуманизма, патриотизма, формирования межнационального мировоззрения, внимательного отношения к языковым и культурным контактам народов. Пословичные выражения не менее важны и в лингвокультурологическом аспекте: уместное применение пословиц может содействовать взаимопониманию между нациями и народами, желающими находиться в толерантности.

Использованная литература

1. Конституция Республики Узбекистан. – Ташкент: Узбекистан, 2019. С.4.
2. Блумфилд Л. Язык//Пер. с англ./Под ред. и с предисл. Гухман М.М. Коммент. Кубряковой Е.С. Изд. 4-е. - М.: Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2010. С. 506.
3. Пословицы и поговорки народов Востока / Сост. Брегель Ю.Э. - М.: Изд. вост. лит., 1961. 736 с.
4. Джусупов М., Алибекова К.Е., Мажитаева Ш. Специальная лексика и пословицы (лингвоконтрастивные и методические аспекты). – Ташкент: MERIYUS, 2013. 46. С.
5. Розенталь Д.Э., Голуб И.Б., Теленкова М. А. Современный русский язык. - М.: Рольф, 2001. 113 с.
6. Бакиров П. Пословицы – энциклопедия народной жизни. - Ташкент: Akademnahr, 2018. 97 с.

ПРИМЕНЕНИЕ ПОСЛОВИЦ НА УРОКАХ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА

Уралова Ойсулув Поян кизи,

Хайитова Санобар Пояновна

*Термезский государственный университет, г. Термез,
Сурхандарьинская область, Республика Узбекистан.*

oysuluv.tersu.2019@mail.ru

Аннотация: В статье будут рассмотрены вопросы применения пословиц в аспекте методики преподавания родного узбекского языка. Анализируются различные мнения ученых и специалистов, занимающихся проблемами узбекской паремиологии. Приводятся примеры пословиц, для которых характерны меткость, краткость и образность языка. На конкретных примерах показано использование паремий на уроках узбекского языка при изучении разных разделов узбекской лингвистики, затронут вопрос о воспитательном значении пословиц.

Ключевые слова: паремия, паремиология, фразеология, пословица, узбекский язык, пословичный фонд, методика преподавания узбекского языка, пословичное пространство, разделы языкознания.

Resume: The article will discuss the use of proverbs in terms of teaching methods of the native Uzbek language. Various opinions of scientists and specialists involved in the problems of Uzbek paremiology are analyzed. Examples of proverbs are given for which accuracy, brevity and figurativeness of language are characteristic. Using concrete examples, the use of paremias in the lessons of the Uzbek language when studying different sections of Uzbek linguistics is shown, the question of the educational meaning of proverbs is raised.

Key words: paremia, paremiology, phraseology, proverb, Uzbek language, proverbial fund, methodology of teaching the Uzbek language, proverbial space, sections of linguistics.

В каждом языке есть жемчужина народной мудрости, источник поучительной информации, которая передается из поколения в поколение. В науке их называют паремиологическими единицами (паремиями). Пословицы всегда привлекали специалистов как объект исследования, потому что они отражают быт, опыт, мировоззрение народа. В них можно найти ответы на многие важные вопросы, касающиеся жизни людей и общества.

В узбекском языке область науки, которая изучает комплекс афористических жанров устного народного творчества, таких как пословицы, поговорки, загадки, называется паремиологией. Область фольклора, которая изучает жанры афоризмов, также называется «паремиология» [1.С.223].

Подробное содержание этого термина мы находим в «Узбекской национальной энциклопедии»: «ПАРЕМИОЛОГИЯ (гр. *paroimia* – мудрое слово, пословица и ... *логия*) – 1) пословица, афоризм, миниатюрное и простое, краткое и осмысленное логическое обобщение, переходящее от поколения к

поколению...; отрасль науки, которая изучает паремии; 2) система мудрых изречений – пословиц, поговорок, афоризмов, которые существуют на определенном языке, система паремий. Паремии являются предметом изучения литературы, потому что они передавались из поколения в поколение только в устной форме, поскольку они являются продуктом фольклора, большинство из них часто напоминают поэтические формы и используют ряд изобразительных средств, таких как аналогия, антитеза, анафора, аллитерация, ирония, аллегория. В то же время паремии также являются объектом изучения лингвистики, так как они состоят из слов и предложений, которые выражают определенную идею. Паремиология объединяет эти два аспекта. Паремиология, которая изучает происхождение, историческое развитие и семантические особенности паремий, тесно связана с *фразеологией*. Паремиология изучает все различные выражения, существующие в языке, в то время *фразеология*, являясь частью, изучает только устойчивые единицы с переносимым значением. В этом отношении они отличаются друг от друга. Единство объекта исследования, то есть изучение постоянных, устойчивых сочетаний, состоящих из нескольких слов, является сходным, общим аспектом паремиологии и фразеологии. Сбор и изучение пословиц начинаются со времен Махмуда Кашгари («Девони луғотит турк») и Гулхани («Зарбулмасал») [2. С. 686].

Хотя в области узбекской паремиологии имеется множество научных работ ученых и исследователей, но до сих пор нет единого мнения о понятии “мақол” («пословица»).

Термин “мақол” происходит от арабского слова نلوق “қавлун”, что по своей этимологии означает «говорить, сказать». Пословица в современном узбекском языке – «лаконичное, образное и мудрое изречение, созданное народом на основе жизненного опыта, содержащее нравоучение» [3. С.456].

П.У.Бакиров предлагает следующее определение пословицы: “Пословица – это структурно и семантически законченное лаконичное народное изречение в клишированной парадигматической форме, имеющее образно-поэтический, аллегорический и назидательный характер” [4. С.27].

В последнее время поднимается вопрос о применении современных методов и приёмов преподавания родного языка в общеобразовательной школе, академических лицеях, колледжах и вузе. Современная практика показывает, использование пословиц и поговорок как прием в обучении родному языку является одним из наиболее лучших способов сделать проводимые занятия богатыми содержанием, интересными для учащихся, способствующими лучшему запоминанию предлагаемого материала.

Узбекские пословицы можно использовать при изучении всех ярусов языка – начиная с фонетики, кончая синтаксисом.

На занятиях по фонетике пословицы помогают отрабатывать труднопроизносимые звуки: *Аҳмоқ ҳориганини билмас, кўса – қариганини; Ёмон сўз – бош қозиги, яхши сўз – жон озиги; Камбахал сахий бўлар, бой – бахил.*

Можно дать понятия: а) **об аллитерации** – повторении одиноковых согласных звуков в пословицах (*Беўйлов бола – бошингга бало; Қиз бор – қирғиз қовоқли, қиз бор – қарчигай қанотли; Болам – болим, болам боласи – жоним;*); *Тиллага ўч аёл қоқилар, тилла бойлик учун тақилар*);

б) **об ассонансе** – повторении одиноковых гласных звуков в паремиях (*От олсанг, ориқдан ол, қиз олсанг, валлочдан ол; Югуриқдан югуриқ тугилар, сулувдан – сулув; Бақ-бақ этган такани ёмғир ёққанда кўр, шақ-шақ этган келинни сигир соққанда кўр*);

в) о **консонансе (диссонансе)** – рифме, основанной только на повторении согласных звуков в пословице:

Ёмон ўгил боққунча, этагингни қоқ,

Ёмон қизни боққунча, дўппингни қоқ.

Ёмон отни мингандан

Яёв юрган яхшироқ,

Ёмон хотин олгандан

Бўйдоқ ютган яхшироқ.

г) о **редифе**. Один из широкораспространенных видов тавтологии, встречающейся в восточной, в том числе узбекской, поэтической

литературе, называется редифом. Редиф – это повторение слов, словосочетаний после рифмованных лексем в конце полустишия или бейта. Редиф встречается и в пословицах:

Хотин олмай, қайин ол,

Борур жойга тайин ол;

*Яхши ўғилдан раҳмат **етар**,*

*Ёмон ўғилдан лаънат **етар**.*

Пословицы можно использовать при изучении любой темы по синтаксису:

а) при изучении повествовательного предложения: *Ёмон арава йўл бузар, ёмон дўст – оила; Сувсиз ҳаёт бўлмас, вафосиз – оила; Абжир бўлса фарзандинг, чўлдан нон терар, ялқов бўлса фарзандинг, ердан дон термас; Айинлининг боласи қаргани тилини билар.*

б) при изучении вопросительного предложения: *Бир бош ҳар ерга сигар, икки бош қаерга сигар? Бешикдаги боланинг бек бўлишини ким билар? Етим қизга елпигич чикора? Томирингни мақтама, ёмон чиқса қайтасан?*

в) при изучении побудительного предложения: *Болам одам бўлсин десанг, ёшликдан одоб бер (совет, наставление); Болани – бошдан, қизни ёшдан ўргат (приказ, призыв); Болам севсин десанг, боласини сев (совет, заботливость); Етимни йиғлатма (приказ); Болани ёшдан ўргат, отни – бошдан (совет, приглашение).*

Использование пословиц на занятиях родного языка позволяет решать ряд дидактических задач. С их помощью расширяется кругозор учащихся, активизируются их мыслительные способности, формируются определенные морально-нравственные качества, так как пословицы считаются «моральным кодексом». Они воспитывают в духе любви к Родине, родному языку, уважительного отношения к культуре, духовным традициям своего народа.

Использованная литература

1. Хатамов Н.Т., Сарымсаков Б.И. Русско-узбекский словарь литературоведческих терминов. – Ташкент: Ўқитувчи, 1979. – 366 с.

2. Ўзбек миллий энциклопедияси. 6-жилд. Мирий – Пархиш. Таҳрир хайъати А.Абдувоҳитов, А.Азизхўжаев, И.Аминов, Т.Даминов ва б. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси Давлат илмий нашриёти, 2003. –704 б.

3. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Икки томли / З.М.Маъруфов таҳрири остида. – М.: Русский язык, 1981. Т.1. – 631б.

4. Бакиров П.У. Семантика и структура номинацентрических пословиц (на материале русского, узбекского и казахского языков). – Ташкент: Изд-во “Фан” Академии наук Республики Узбекистан”. 2006. – 297 с.

THE DEFINITIONS OF “PROVERB” IN DIFFERENT COUNTRIES

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdievna

Teacher of English Language and Literature Department of the Termez State University, Uzbekistan

email: zayniddin.tersu@mail.ru

Annotation: The article is devoted to the definitions of “proverb” in different countries. In addition, the means of proverbs were investigated in different languages.

Keywords: proverbs, linguistics, philosophy, literal, metaphoric, sayings.

Аннотация: Статья посвящена определению «пословицы» в разных странах. Кроме того, средства пословиц были исследованы на разных языках.

Ключевые слова: пословицы, лингвистика, философия, буквальное, метафорическое, изречения.

Андатпа: Мақала эртүрлі елдердегі «мақал-мәтелдердің» анықтамаларына арналған. Сонымен қатар мақал-мәтелдердің құралдары эртүрлі тілдерде зерттелді.

Кілт сөздер: мақал-мәтелдер, тіл білімі, философия, сөзбе-сөз, метафоралық, нақыл сөздер.

It is difficult to give one definition to the word “proverb”. A seminal proverb scholar Archer Taylor quotes that: “The definition of a proverb is too difficult to repay the undertaking... An incommunicable quality tells us this sentence is proverbial and that one is not. Hence no definition will enable us to identify positively a sentence as proverbial”[1]. Another common definition is from Lord John Russell (c. 1850) “A proverb is the wit of one, and the wisdom of many”.

More constructively, German professor Miederhas proposed the following definition, “A proverb is a short, generally known sentence of the folk which contains wisdom, truth, morals, and traditional views in a metaphorical, fixed, and memorable form and which is handed down from generation to generation”[2]

Norrick[3] created a table of distinctive features to distinguish proverbs from idioms, clichés, etc. Prahlad distinguishes proverbs from some other, closely related types of sayings, “True proverbs must further be distinguished from other types of

proverbial speech, e.g. proverbial phrases, Wellerisms, maxims, quotations, and proverbial comparisons”[4].

Based on Persian proverbs, Zolfaghari and Ameri propose the following definition: "A proverb is a short sentence, which is well-known and at times rhythmic, including advice, sage themes and ethnic experiences, comprising simile, metaphor or irony which is well-known among people for its fluent wording, clarity of expression, simplicity, expansiveness and generality and is used either with or without change"[5].

The Uzbek proverb scholar T.Mirzayev proposes that, “A proverb which is appeared as a peculiar event of linguistics, philosophy and creative works, but is a wide expressively genre. Each of them with an astonishing power, show the smoothness of our language, the refinement of the speech, perceptivity and the logic of our thoughts. And this drop of creature is as the picture of our nation’s long years living experiments and the mode of life”[6].

In other languages and cultures, the definition of “proverb” also differs from English. In the Chumburung language of Ghana, "*añase* are literal proverb and *akpare* are metaphoric ones”.

Among the Bini of Nigeria, there are three words that are used to translate "proverb": *ere*, *ivbe*, and *itan*. The first relates to historical events, the second relates to current events, and the third was “linguistic ornamentation in formal discourse”.

Among the Balochi of Pakistan and Afghanistan, there is a word *batal* for ordinary proverbs and *bassittuks* for "proverbs with background stories".

There are many sayings in English that are commonly referred to as “proverbs”, such as weather sayings. Alan Dundes, however, rejects including such sayings among truly proverbs: “Are weather proverbs proverbs? I would say emphatically 'No!' [7]. The definition of “proverb” has also changed over the years. For example, the following was labeled “A Yorkshire proverb” in 1883, but would not be categorized as a proverb by most today, “as throng as Throp's wife when she hanged herself with a dish-cloth”[8].The changing of the definition of "proverb" is also noted in Turkish[9].

All of this makes it difficult to come up with a definition of "proverb" that is universally applicable, which brings us back to Taylor's observation, "An incommunicable quality tells us this sentence is proverbial and that one is not."

Adabiyotlar:

1.Archer Taylor. 1931. The Proverb. Cambridge, MA: Harvard University Press.

2.Wolfgang Mieder. 1993. General thoughts on the nature of the proverb. Oxford University Press.

3.Neil Norrick. 1985. How Proverbs Mean: Semantic Studies in English Proverbs. Amsterdam. Mouton.

4.Sw. AnandPrahlađ. 1996. African-American Proverbs in Context. Jackson: University Press of Missisipi.

5. Hassan Zolfaghari and Hayat Ameri. «Persian Proverbs. Definitions and Characteristics». Journal of Islamic and Human Advanced Research. 2(2012) 93-108.
6. T. Mirzayev. O'zbek xalq maqollari. T., "Sharq" nashriyoti. 2005.
7. Alan Dundes. 1984. Proverbium. Knoxville: University of Tennessee Press.
8. A Yorkshire proverb. 1883. The Academy. July 14. No. 584. P.30
9. Ezgi Ulusoy Aranyosi. 2010. Milli Folklor. International and Quarterly Journal of Cultural Studies.

PROVERBS AS THE CULTURAL MIRROR OF ETHNICITY

Ruziyev Khusniddin Bahritdinovich

Teacher of English Language and Literature Department of the Termez State University, Uzbekistan

email: zayniddin.tersu@mail.ru

Annotation: The article is devoted to the proverbs as the cultural mirror of ethnicity. In addition, the proverbs analyzes and presents equivalent examples in two languages (English and Uzbek) based on a comparative typological analysis.

Keywords: proverbs, culture, cross-cultural communication, social situations, ethnicity.

Аннотация: Статя посвящена пословицам как культурному зеркалу этничности. Кроме того, пословицы анализируют и представляют эквивалентные примеры на двух языках (английском и узбекском) на основе сравнительного типологического анализа.

Ключевые слова: пословицы, культура, межкультурное общение, социальные ситуации, этничность.

Аңдатпа: Мақал этникалық мәдениеттің айнасы ретінде мақал-мәтелдерге арналған. Сонымен қатар, мақал-мәтелдер салыстырмалы типологиялық талдау негізінде екі тілде (ағылшын және өзбек) баламалы мысалдарды талдайды және ұсынады.

Кілт сөздер: мақал-мәтелдер, мәдениет, мәдениетаралық коммуникация, әлеуметтік жағдайлар, этникалық ерекшелік.

Over the last few decades very often one comes across to the role of culture in teaching foreign languages. One of the reasons for this may be that English is increasingly taught for communication in international context. Acquisition a foreign language is naturally connected with the introducing and development of intercultural competence. No one is going to argue that English is used today predominantly for intercultural communication. Good knowledge of culture of those with whom we are in contact will help to avoid the communication breakdown. According to J.C. Richard, John Platt, and Heidi Platt cross-cultural communication is an exchange of ideas, information between persons from different cultural backgrounds. There are often more problems in cross-cultural communication than in communication between people of the same cultural background. Each participant may interpret the other's speech according to his or her own cultural conventions and expectations. If the cultural conventions of the speakers are widely different, misinterpretations and misunderstandings can easily arise, even resulting in a total breakdown of communication (1993). Mutual understanding between communication participants

may be reached by the use of codeswitching and idiomatic expression which signals cultural identity.

Proverbs are of special interest to the students which are involved in foreign language and culture because they tend to retain archaic elements of language and reflect popular attitudes that have persisted throughout the centuries. Proverbs reveal interesting stratifications of both language development and the historical experience of the people. Julia M. Dobson states that proverbs can be good conversation starters in advanced level foreign language classes, discussing them in terms of their popular wisdom, historical significance and asking the students to find proverbs expressing similar or opposite thought in their own language. “After students quote and describe their proverbs, you may lead the group in a conversation about cultural values that are reflected in the English and native language versions. Students usually like cross-culture exercises of this sort and are thus motivated to use their English in class discussion” (2012)

Proverbs and sayings express the culture, the way of life of any nation of any ethnic group, since each culture has its own outlook, its own point of view on life. By means of proverbs and sayings the basics of the culture are passed from generation to generation, which is also well-known. A foreign language learner will have to learn the traditions of people whose language he/she learns. Understanding proverbs and sayings of the people whose language one learns first of all will help the language learners to get acquainted with the life – style of them and at the same time this will help them to get acquainted with the words which are used to express the way of life of people which will give the opportunity for students to know the words and expressions that will help them to be able to explain to foreigners their own culture, their own way of life, their distinctive features. At the same time the language learners will have good opportunity to find out that all cultures contain some contradictions and all the cultures are constantly changing, since there`s nothing in the world which is said to be eternal.

It would be more useful for students and maybe for teachers too to conduct observations of multiple social situations through a descriptive approach to proverbs and sayings in order to understand cultural aspects through them

When selecting proverbs and sayings it would be good to give preference to the ones which are found in both mother tongue of students and in the target language and after their analysis to get down to the ones which are culturally and linguistically diverse.

Here are some examples of American and Uzbek proverbs:

English	Uzbek
Love is blind	Севгининг кўзи кўр
Never put off till tomorrow what you can do today	Бугунги ишни эртага қўйма
All things come to him who waits	Сабрнинг таги олтин
A man`s home is his castle	Ўз уйим, ўлан тўшагим
Make it short and sweet	Кўп гап эшакка юк
Better late than never	Ҳечдан кўра кеч

Where there`s a will, there`s a way	Хоҳиш бўлса, ечими топилади.
Don`t count your chickens until they are hatched.	Жўжани кузда сана.

Proverbs may be said to be observations of multiple social situations through a descriptive approach in order to understand how social hierarchy emerges in diverse social contexts and interpersonal relationships in multifaceted ways. One cannot but agree with the following widespread opinion that nothing ever becomes real till it is experienced. Even a proverb is not a proverb till the life has illustrated it and proved in the real life situations.

After discussing the proverbs and sayings mentioned above the teacher may get down to the ones which are not found in the native language of students. Such proverbs must be explained properly since they illustrate the culture and traditions of the speakers of a target language. One of the widespread such American proverbs is “Live and let live” which means Do not be judgmental. Do not try to control or punish other people. You live as you like and let others live as they like. Another example “God helps those who help themselves” means that God blesses people who work hard. Stan

Nussbaum (1998) argues that it may also mean that “God doesn`t really help anyone. Your success depends on you, not God”. Either way, the proverb points to the same commandment, “Whether you believe in God or not, work as hard as you can”. It is better to be independent than to depend on other people. One more very useful saying in the United States: “Early to bed and early to rise makes a man healthy, wealthy and wise”. Punctuality is important, if one wants to succeed, he/she will have to wake up early at dawn and start working, the more you work, the more you achieve, the more you gain. Oil and water don`t mix. No news is good news.

There are Uzbek proverbs which are not found in the United States or in other countries like:

“Сичқон сиғмас инига, ғалвир боғлар думига”, “Қўшнинг тинг, сен тинч”.
“Онангни отанга бепардоз кўрсатма”,

Since synonymic proverbs to the mentioned ones do not exist in the target language, the teacher or teacher trainer will have to explain them properly to language learners.

Today the most important task of foreign language educational institutions is not only to train an international level teachers of foreign languages but modern specialists who are able to bring up our youth with high oriental spirituality and with independent way of thinking, with well-developed knowledge in different directions including their respect for national and international human values and formation of ideological, cultural and religious immunity. Proverbs may be one of the sources to achieve this goal.

Discussion the aspects of culture that underlie the English or other foreign languages is one

of the most productive activities in teaching foreign languages. There's no doubt that students are eager to be fascinated by the way in which their culture is similar to or different from the target language, besides that, this topic is very stimulus for conversation, debates and discussions, which will help to develop communicative competence of our language learners.

Any language, its system, its vocabulary, grammatical structure correlates with the culture, traditions of native speakers, since any language reflects the worldview of the people and vice-versa, the world-view of language speakers are formed by the help, by the participation of language, since our language ability develops in the context of our language traditions. The total sum of the linguistic picture of the world, culture stereotypes shape individuals into one community. Thus, the mentality of a nation which may be said to be the most important aspect of linguistic thinking is reflected in the lexical-semantic and grammatical system of language. Therefore, acquisition process of target language becomes difficult for language learners since the world-view and cultural background of them are different. This means that in teaching and learning foreign languages the pronunciation system, the vocabulary, and the grammar is not enough. We'll have to keep in mind that teaching materials and teaching process should incorporate the cultural, traditional aspects of the ethnicity whose language we teach and learn. It is this interconnection that made the linguists and philosophers to start lingua-conceptual analysis, identification and description of the basic categories of cognitive linguistics, theoretical substantiation of cognitive models, cognitive approach to the interpretation of texts. Today it is the only way of proper understanding of language messages. One of the simplest ways to come to that is proper understanding of proverbs and sayings in which the worldview of an ethnic group is concentrated.

At the end of my presentation I'd like to emphasize that this topic is one of the most difficult ones. Approaches mentioned above maybe highly controversial and does not give answers to all the questions. No one can claim to know everything in the world. My attempt here was to point out the importance of cross-cultural aspects which in teaching foreign languages is quite important since we shall not be able to achieve the aim put forward by the Decrees of our government to train teachers to teach our youth to be competent in communication. The stake-holders and I'm sure that all those teachers and teacher-trainers want to improve the students' language skills which is a pivotal means for honing the students' open-mindedness, and to give them real opportunities to be exposed to foreign cultures and to be able to know the language means to compare foreign cultures with their own. Proverbs may provide extra skills to improve the students' knowledge of English to use language freely, not only as a linguistic, but as a cultural, intellectual, social and psychological medium of expression, i.e. as a creative producers of language they learn.

References:

1. Julia M. Dobson. Effective techniques for English Conversation Groups. USIA, 2012

2. Richards, J.C., Platt J., Platt H. Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics. Longman Group UK Limited, 1992
3. Kubota, R. 2004. The Politics of Cultural Difference in Second Language Education.
4. Ariza, E.N.2006. What Every Classroom Teacher Needs to Know about the Linguistically, Culturally and Ethnically Diverse Student. Boston, Mass.: Pearson Education, Inc.
5. Kumaravadivelu, B. 2002. Problematizing Cultural Stereotypes. TESOL Quarterly.

INVESTIGATION OF PECULIARITIES OF PROVERBS AND THEIR CULTURAL HERITAGE

Narmuratov Zayniddin Radjabovich

Teacher of English Language and Literature Department of the Termez State University, Uzbekistan

email: zayniddin.tersu@mail.ru

Annotation: The article is devoted to the current problem of paremiology, ie the study of proverbs and sayings as a cultural heritage. In addition, the proverbs analyzes and presents equivalent examples in three languages (English, Russian, and Uzbek) based on a comparative typological analysis.

Keywords: paremia, phrase, system, semantics, unity, communication, analysis, feature, definition, logic, language.

Аннотация: Стаття посвящена актуальній проблемі пареміології, т.е. вивченню прислів'їв і поговорок як культурного насліддя. Крім того, прислів'я аналізує і представляє еквівалентні приклади на трьох мовах (англійському, російському і узбецькому) на основі порівняльного типологічного аналізу.

Ключевые слова: паремия, фраза, система, семантика, единство, общение, анализ, характеристика, определение, логика, язык.

Аңдатпа: Мақала пареміологияның қазіргі проблемасына, яғни мақал-мәтелдерді мәдени мұра ретінде зерттеуге арналған. Сонымен қатар, мақал-мәтелдер салыстырмалы типологиялық талдау негізінде үш тілде (ағылшынша, орысша және өзбекше) талдау жасайды және баламалы мысалдарды ұсынады.

Кілт сөздер: паремия, фразеологизмдер, жүйе, семантика, бірлік, байланыс, талдау, ерекшелік, анықтау, логика, тіл.

The paremiological richness of a language includes thousands of proverbs. Language is the mirror of national culture, the treasure that preserves it. The nature of the place where each nation lives, which reflects the economic system, oral art, literature, art, customs of the people, is passed down from generation to generation in all layers of the national cultural semantics of the language, both in lexicon and grammar. even in phonetics. But national-cultural semantics is also evident in the moving units of language. Such language units are proverbs. For example: *No herb will cure love, (muhabbatga davo yo 'q)*. It's no good to cry over spilt milk (o 'tgan ishga salovot). As you sow, shall you mow (ekkaningni o'rasan)

The word paremiology is derived from the Greek words *paromia* (wisdom) and *logos* (science), a science that studies the system of wise sayings in a particular language, such as proverbs, parables, and aphorisms. Thus, paremiology is a concise and simple, concise and concise, which reflects the observations of the laws of the universe, the conclusions drawn on the basis of life experiences, the attitude of the people to society, mood, ethical and aesthetic feelings, positive qualities, verbally transmitted from generation to generation. learns wise sayings such as proverbs, parables, aphorisms that emerge as meaningful, logical generalizations. In paremiology, the smallest unit that expresses an idea is called a *paremia*. Since parems are the product of folklore, they are the object of study of literary science, as many of these wise phrases are more poetic, parallelism is similar to the form of anaphora, rhyme, *alleteraisya*, and in them, artistic imagery tools such as metaphor, comparison, irony, pitching, cutting will be used. For example:

When hell freezes (tuyaning dumi yerga tekkanda); Nothing is stolen without hands (qo'li qing'irning dili qing'ir). The devil is good to his own (qar'ga qarg'aning ko'zinicho'qimas).

Premies are also the object of study of linguistics because they consist of words that are made up of words and express a particular idea, because although they are similar to ordinary sentences in that they are formed from words, their content, structure, tone, etc. has its own peculiarities in terms of grammatical features. It is difficult to determine when the *Paremians* appeared, but it is clear that many of them were created in very ancient times and coexisted with the people who created them. Not all wise sayings become popular, only wise sayings that reflect the aspirations, desires, lives and thoughts of the majority of the people in society become popular, passed down from generation to generation, and become *paremies*. *Nothing seek nothing find (harakatda barakat); Nothing can be done without hope (noumid - shayton); Another kettle of fish (o'zganing tilla qozonidan o'zingning mis qozoning yaxshi)*. Proverbs suggests or denies something:

Like mother like daughter (Onasini ko'rib qizini ol); Look before you leap, strike while the iron is hot (Temirni qizig'ida bos).

Each *paremia* is born, lives and is consumed as a product of a certain period [2, p.19]. *Parems* are polished over time, polished, molded, and used as a ready-made language unit.

Words in a language are made up of different sounds and express the same concept. This concept is also present in many languages of the world; For example:

man, bread, water, wife and others.

The concepts expressed by these words are present in all languages, but are pronounced with a different sound complex. This means that the inside of a word is common to most languages in the world, and the outside of a word is represented by sounds, which is a characteristic of each language. Such general and specific phenomena are characteristic of *paremias*, the stable wise expressions of language. For example, *paremia*, which means that you can find anywhere by questioning, is expressed in different words in different nations: the Russians say "Yazik do Kieva

dovedyot," the French say "qu'ilangue a, a Rome va," and the Uzbeks say "So ' he found Mecca by asking "[3, p. 15]. Or Uzbeks and Tajiks say "Silence is a sign of consent," while the British say "Silence gives consent." Thus, the idea expressed through these paremias is its inner side, and the words it expresses are its outer side [1, p.12].

It follows that the inequality of paremia internally also depends on the living conditions of these peoples, for all peoples love their homeland, and the working people everywhere hate laziness, hate cowards, o ' they express these feelings in short, concise paremias.

No seek no find. (Izlamagan topmaydi); Actions speak louder than words (Gap bilguncha ish bil); Better late than never (Hechdan ko 'ra kech yaxshi).

In short, just as the object of study of paremiology is very wide, so are the types of paremiology. It is difficult to think of all of them, and this scientific article discusses some of the paremiological units: the types of proverbs, and their specific features.

References

1.Каримов Б.А. Паремийная единица в словарном ракурсе на материале толковых словарей русского и английского языков: Автореф. дисс... канд. филол. наук. – Ташкент: УзГУМЯ, 2003. – 21 с.

2.Пермяков Г. Л. Грамматика пословичной мудрости. Пословицы и поговорки народов востока. – Москва,1979. – С.7-68.

3.Садриддинова М.З. Лексика узбекских пословиц и поговорок: Автореф. дисс... канд. филол. наук. – Ташкент: ИЯЛ,1985. – 20 с.

УДК 378.14

СОВРЕМЕННЫЕ СТРАТЕГИИ ОЦЕНИВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Курманалиев Н.Р.

*Казахский университет международных отношений и мировых языков
им. Абылай хана, г.Алматы, Республика Казахстан*

nurbolat_capt@mail.ru

Андатпа: Мақалада шет тілін оқытын жалпы орта білім беретін мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын бағалау ерекшеліктерін талдауы ұсынылған. Қазіргі мектепте шет тілін оқыту қашықтықтан оқыту технологияларын қолдануды көздейді. Мұғалімдер білім алушылармен қарым-қатынасты ұйымдастырудың түрлі тәсілдерін қолданады. Оқушылармен кері байланыс орнату – бұл оқытудың маңызды бағыт. Табысты өзара іс-әрекет үшін мұғалім қолданатын критерийлер маңызды. Бағалаудың инновациялық

әдістерін қолдану оқытудың табыстылығының факторы болуы мүмкін, өйткені табысқа жету жағдайы, даму үшін орта пайда болады.

Кілтті сөздер: шет тілі, оқыту, функционалдық сауаттылық, қашықтықтан оқыту, бағалау стратегиясы, бағалау критерийлері, Б. Блум таксономиясы.

Abstract: The article offers an analysis of the features of assessing the functional literacy of secondary school students who study a foreign language. Learning a foreign language in a modern school involves the use of distance learning technologies. Teachers use a variety of ways to organize interaction with students. Establishing feedback with students is an important aspect of teaching. The criteria that the teacher uses are important for successful interaction. The use of innovative assessment methods can also be a factor in the success of training, as it creates a situation of success, an environment for development.

Keywords: foreign language, training, functional literacy, distance learning, evaluation strategies, evaluation criteria, B. Bloom's taxonomy.

Изыскания в области дистанционного обучения языкам в настоящее время являются важным направлением научных исследований в области преподавания языков, причем траектории интересов фокусируются в нескольких областях. В первую очередь, это методология и инструменты организации дистанционного обучения. Следующее направление связано с поиском оптимальных стратегий преподавания, которые ориентированны на теорию и практику преподавания, внедрение инноваций. В рамках своих исследовательских задач теории и практики дистанционного обучения языку разрабатывают системы заданий для обучающихся, внедряют мультимодальные учебные среды, в которых учитываются навыки всех видов речевой деятельности. На наш взгляд, самая важная сторона дистанционного обучения – это развитие аффективного опыта учащихся, который формирует позитивное отношение к изучению иностранного языка. В связи с этим, контроль и оценивание деятельности учащихся в процессе обучения – один из важнейших аспектов организации дистанционного обучения.

Анализируя работы современных исследователей Григоренко С.Е., Сагалаевой И.В., Фисуновой Н.В., Дмитриева Е.И., Ямских Т.Н., которые изучают дистанционные технологии обучения иностранному языку, мы отмечаем, что по большей части, эти труды посвящены внедрению дистанционного обучения в высшей школе [1, 2, 3].

В рамках нашего исследования нам представляется интересной статья Adair-Hauck В., Willingham-McLain L., Earnest-Youngs В., которые реализовывали проект по оценке программ интеграции изучения языка и современных технологий. Их исследование, кроме результатов обученности, также включает в себя результаты, касающиеся эмоций, мотивации, восприятия процесса обучения учащимися при достижении целей обучения языку, которые они ставят перед собой. Авторы подчеркивают важность обратной связи, сложность психологического обоснования деятельности учащихся в условиях дистанционного обучения [4]. Поддерживая идею важности понимания психологических основ оценивания, высказанную авторами, мы не обнаружили в этой статье, как и в других исследованиях обоснование критериев, на основе которых оценивание проводится.

Многие современные оценочные системы основаны на таксономии Б.Блума. Таксономия навыков мышления высшего порядка приобрела устойчивый высокий статус среди педагогов во всем мире. Это одна из тех базовых систем, к которой учителя относятся с уважением. Тем не менее, система далека от совершенства, и, существуют серьезные проблемы, подрывающие ее обоснованность, как в связи с теоретическими предпосылками, так и с её практической реализацией при планировании учебных программ, оценке школьных успехов в условиях дистанционного образования. Таксономия образовательных целей – это классификация образовательных целей. В системе образования Казахстана она начинает использоваться в связи с модернизацией содержания образования. Педагогами разрабатываются образовательные программы, которые ориентированы на учет требований этой таксономии.

В преподавании английского языка использование этой таксономии, на наш взгляд, иногда бывает затруднительным. Сама таксономия, которая разрабатывалась в середине двадцатого века, направлена на уточнение педагогических целей. Б.Блум разделил цели образования на три области: когнитивную (требования к освоению содержания предмета), психомоторную (развитие двигательной, нервно-мышечной деятельности) и аффективную (эмоционально-ценностная область, отношение к изучаемому) [5]. Таксономия часто использовалась для оценки эффективности преподавания и того, насколько эффективно учащиеся приобретают навыки мышления более высокого порядка.

Проблемы возникают при анализе значимости той или иной цели. Сложно согласится с более высоким положением одного уровня по отношению к другому, тогда как значимость достижения целей этого уровня не может быть более низкой, чем другая. Рассмотрим, каким образом, уровни характеризуются.

Оценка: вынесение суждений на основе критериев и стандартов путем проверки и критики. Критика, рекомендации и отчеты – это некоторые из продуктов, которые могут быть созданы для демонстрации процессов оценки. В общеобразовательной школе учащихся практически не обучают этому.

Синтез: объединение элементов в единое или функциональное целое; реорганизация элементов в новый шаблон или структуру путем объединения, планирования или интеграции. Синтез требует, чтобы пользователи, в нашем случае учитель и ученик, соединяли части по-новому или интегрировали части во что-то новое и отличное от предыдущей формы или самого продукта.

Анализ: разбивка материала или концепции на части, определение того, как эти части взаимосвязаны друг с другом или с общей структурой, целью. Умственные действия, включенные в эту функцию, позволяют дифференцировать, организовывать и атрибутировать, а также различать компоненты или части.

В современном изучении языка все три уровня в равной степени требуют глубины обработки, и процессы, лежащие в основе этих трех когнитивных

навыков, часто разворачиваются одновременно и синергетически в нашем сознании. Подумайте о процессе написания аргументированного эссе на иностранном языке: генерирует ли идеи по конкретному вопросу, теме более высокий навык, чем оценка степени их актуальности для данного вопроса, темы, а также их соответствия задаче и аудитории? Эти два уровня так тесно переплетены, что их сложно разделить. Довольно сложно определить, какой из них более познавательный, чем другой, особенно для уроков иностранного языка, где оценивание точности грамматики, лексического и социолингвистического уровней чрезвычайно сложны.

Давайте рассмотрим, например, задачу определения значения из текста, содержащего значительное количество существительных, глаголов, прилагательных и дискурсивных маркеров, незнакомых учащемуся. Задача требует, чтобы читатель изучал, как каждое слово относится к другому синтаксически и семантически, то есть с точки зрения значения. Каждый раз, когда делается вывод о значении каждого незнакомого слова, учащийся будет создавать значение, следовательно, правильность каждого вывода должна быть оценена. При этом надо учитывать суммативную сторону оценивания. Это подводит нас к проблеме использования таксономии Б.Блума в иноязычном образовании: неправильное толкование или непонимание истинной природы изучения языка и когнитивных механизмов, которые регулируют его на различных уровнях развития. В ходе дистанционного формата взаимодействия с обучающимися, когда мы были вынуждены перейти на онлайн-обучение в связи с распространением пандемии, выяснилось, что это достаточно сложно для педагогов, которые не были подготовлены ни психологически, ни технически к тому, чтобы предоставить ученику выбор в стратегиях обмена мнениями с другими учениками, во взаимодействии с педагогом. И тогда креативность как свойство, поддерживающее высшие уровни иерархии Б.Блума, должно тоже выступать как критерий для оценивания.

В процессе преподавания иностранного языка одни учителя делают упор на следование стандартам обучения, и тогда для них самым важным становится выполнение заданий в рамках учебной программы. Стандартизированные задания, тесты – это все, что могут предложить учителя этого типа. Другие учителя ориентируются на творческие возможности учеников, их креативные качества. Они предлагают интересные задания. Ошибка, которую часто делают учителя иностранного языка этой группы, заключается в том, что они приравнивают творческий подход к изучению языка к тому, чтобы заставить учащихся создать цифровой артефакт, кроссворд или игру для изучения языка. Однако эта деятельность связана с творчеством и никак влияет на навыки и умения, которые способствует развитию функциональной грамотности школьников.

Другая важная проблема в организации оценивания связана с тем, как происходит изучение иностранного языка в условиях дистанционного образования. Опыт массового перехода на онлайн-обучение показывает, что учителям и ученикам довольно сложно использовать знакомые методы

взаимодействия, обмена. Оценивание является способом взаимодействия, особенно во времена реформирования образования. Современные нормативные школьные документы предписывают проведение суммативного и формативного оценивания, эти способы влияют на развитие функциональной грамотности. Обучение иностранному языку осуществляется в соответствии с уровневой моделью изучения языков CEFR («Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment» - «Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка»), обеспечивающей единство, преемственность и непрерывность их изучения на всех ступенях общей образовательной системы [6]. Так, например, в основе критериев, которые предлагаются в инструктивно-методическом письме по организации учебного процесса в 2019-2020 г. лежит понимание оценивания как процесса стимулирования и мотивации к учению через самооценивание, взаимное оценивание. Все эти способы направлены не только на решение задач контроля, но и для развития способностей к рефлексии и критического мышления. Методы и приемы, которые можно использовать для привлечения учащихся в процесс оценивания, могут быть адаптированы к потребностям учеников разного возраста и к разным учебным ситуациям и имеют универсальный характер. Какие трудности могут возникать в процессе оценивания функциональной грамотности? В самооценивании возникают ситуации, в которых ученики завышают или занижают свою оценку. В работе, которая предусматривает взаимное оценивание также приходится сталкиваться с необъективностью оценки: ученики могут завысить или понизить оценку в зависимости от симпатий к тому или иному однокласснику, но постоянная и регулярная работа помогает привести все оценки к единому «знаменателю».

Таким образом, из вышесказанного следует, что, несмотря на существующие трудности и недостатки при организации контроля и оценивания в обучении иностранному языку, дистанционное обучение имеет много преимуществ в том, что оно стирает пространственные барьеры, позволяет изучать язык вместе с его носителями из разных стран. Учащиеся становятся более мотивированными, так как виртуальная среда для них не является враждебной. При грамотной организации процесса дистанционного обучения иностранному языку, главным из направлений которого является оценивание, ученик лучше усваивает язык, позитивно настроен на его использование.

Список использованной литературы:

1. Григоренко С.Е., Сагалаева И.В., Фисунова Н.В. Online-занятие как одна из форм дистанционного обучения иностранному языку в ВУЗе // Современные проблемы науки и образования. – 2018. – № 5. – С. 15-22.
2. Дмитриева Е.И. О перспективах и возможностях дистанционного обучения иностранным языкам с использованием компьютерных телекоммуникационных сетей // Иностранные языки в школе. – 1997. – №2. – С. 11-15.

3. Ямских Т.Н. Методика дистанционного обучения иноязычному информативному чтению: английский язык, неязыковой вуз. – М., 2004. – 200 с.
4. Adair-Hauck B., Willingham-McLain L., Earnest-Youngs B. Evaluating the integration of technology and second language learning. // CALICO Journal. – 1999. – 17 (2). – С. 269–306.
5. Bloom B. Taxonomy of educational objectives: The Classification of Educational Goals. – DAVID McKAY COMPANY, INC. 1956. – 216 с.
6. Об особенностях организации учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2019-2020 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Нур-Султан: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2019. – 476 с.

УДК 378.147

ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Еркибаева Г. Г.

*Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмета Ясави,
г.Туркестан, Республика Казахстан*

Аннотация. В статье поднимается проблема внедрения в современный образовательный процесс высшей школы дистанционных технологий обучения. В связи с чем, автор показывает как прогрессивные, привлекательные стороны дистанционного обучения, так и поднимает вопросы, волнующие педагогическую общественность: качество образования, перспективы развития и границы применения дистанционных технологий в подготовке будущих педагогов. Раскрываются условия, позволяющие снизить некоторые риски, с которыми неминуемо сталкивается дистанционный образовательный процесс.

Ключевые слова: дистанционное образование, технологии дистанционного обучения, профессиональная подготовка, педагогическое образование, качество подготовки педагога

Annotation. The article raises the problem of introducing distance learning technologies into the modern educational process of higher education. In this connection, the author shows how a progressive, attractive side of distance learning, and raises issues of concern to the educational community: quality education, development prospects and limits of application of remote technologies in training future teachers. The conditions that allow to reduce some of the risks that the remote educational process inevitably faces are disclosed.

Keywords: distance education, distance learning technologies, professional training, teacher education, quality of teacher training.

С развитием технологии образ жизни и действия человека сталкиваются с глобальными изменениями. Люди могут быстро получить полезную информацию через компьютерную систему. Социальная, глобальная, культурная, образовательная конкурентоспособность изменилась под влиянием технологии. Следовательно, эти изменения также влияют на стиль обучения, продолжительность и методику преподавания.

Технические достижения в области информационных технологий и возросшие образовательные потребности человечества привели на рубеже тысячелетий к поиску принципиально новых способов получения образования.

Значительным достижением учебно-воспитательного процесса современной образовательной организации стало внедрение дистанционных технологий обучения, которые успешно приживаются в высшей школе. Применение высоких технологий несет много прогрессивного и передового в учебный процесс ВУЗа:

- повышение мобильности студента,
- возможность обучаться студентам из различных уголков нашей необъятной страны в престижных вузах,
- самая оптимальная форма получения образования людьми с ограниченными возможностями здоровья,
- уникальная возможность обучения для работающих студентов,
- экономия материальных средств, в частности, аренда помещений, оплата коммунальных услуг, зарплата работникам ВУЗа и пр.

Для дистанционного обучения характерны все присущие учебному процессу компоненты системы обучения: смысл, цели, содержание, организационные формы, средства обучения, система контроля и оценки результатов.

В связи с появлением методов, основанных на современных информационных технологиях, в сфере образования происходят существенные изменения в преподавательской деятельности, месте и роли преподавателя в учебном процессе, его основных функциях. В качестве первостепенных, А.В. Соловов выделяет следующие четыре основные функции:

- *организаторская*: организует учебную деятельность, рабочее пространство студента;
- *информационная*: заботится об усвоении студентами определенного теоретического содержания, представленного в материалах курсов;
- *коммуникативная*: обеспечивает общение студентов;
- *развивающая*: активизирует познавательную деятельность студентов, способствует их личностному развитию [1, с. 55].

Таким образом, тьютор помогает обучающемуся дидактически правильно организовать процесс обучения; мотивирует на эффективное усвоение знаний, умений и навыков; разрабатывает программно-методическое обеспечение; организует и управляет учебным процессом; консультирует обучающихся; контролирует выполнение индивидуальных планов обучения; создает благоприятные для обучения организационно-психологические условия, облегчающие и содействующие эффективному процессу самообразования взрослой личности [2, с.146].

Наглядной демонстрацией позитивного опыта использования дистанционных технологий в образовательных организациях Казахстана является современная ситуация, сложившаяся в стране, в связи с вынужденной самоизоляцией по COVID-19.

Как показывает практика, применение дистанционных технологий в учебном процессе высшей школы не всегда может гарантировать высокое качество усвоения студентом как теоретических знаний, так и практических

умений для своей будущей профессии. Студент дистанционного обучения все-таки в большей мере самостоятельно добывает знания из Сети Интернет и его работы не лишены заимствований. Поскольку личный контакт с преподавателем у студента практически отсутствует, возможности вовремя отследить правильность и прочность усвоения знаний не существует, следовательно, и гарантии качества профессиональной подготовки будущих специалистов сомнительные.

Для студентов (особенно младших курсов) авторитет преподавателя и его воспитательное влияние на формирующийся облик будущего специалиста весьма велик. Обучающиеся «на дистанте» студенты лишены возможности регулярного общения с преподавателем, отсутствует личный контакт с педагогом, который имеет высокий воспитательный потенциал. Вебинары и «встречи» студентов с преподавателем через скайп, ZOOM и другие доступные средства, вряд ли могут повысить воспитательный потенциал такого педагогического процесса и тем более обеспечить формирование необходимых компетенций у будущего специалиста.

Система контроля за усвоением учебного материала студентом включает и регулярный оперативный контроль на семинарских и практических занятиях, и «контрольные точки», и модульно-рейтинговую систему обучения, а также сессионный итоговый контроль. Контроль знаний студента, обучающегося «на дистанте» ограничивается, преимущественно, письменными работами-ответами (зачастую скачанными из Интернет-ресурсов) не только в ходе текущего контроля, но и на итоговом – зачетах и экзаменах. Такие ответы не могут адекватно отразить степень и качество усвоенного учебного материала. Проведение экзамена в «прямом эфире» (в режиме «он-лайн») также ставит под сомнение объективность оценки знаний студента. Тесты, которые могут решить эту проблему, не всегда применимы особенно к учебным дисциплинам описательного характера (к примеру, «Русский язык», «Методика преподавания русского языка», «Методология и методы педагогического исследования по русскому языку и литературе» и др.). Проверяющие задания и тесты для дистанционного обучения должны регулярно обновляться, поскольку через 2-3 сессии они уже не актуальны.

Интеллектуальный труд преподавателя ВУЗа становится интенсивнее и максимально растягивается во времени суток: нередко проверку контрольных работ студентов ему приходится осуществлять в очень сжатые сроки и чаще всего после интенсивной дневной учебной нагрузки, т.е., вечерами или даже ночами. Необходимо отметить также, что запланированное время учебной нагрузки преподавателя на проверку письменных работ студентов несоизмеримо с тем временем, которое уходит у него на проверку письменных работ студентов: реально уходит значительно больше времени, чем стоит в нагрузке преподавателя.

При этом следует учесть, что преподаватель современного ВУЗа не только проводит занятия со студентами, а значит, регулярно готовится к ним, он также выполняет научно-исследовательскую работу (публикации, участие в

конференциях и пр.), кроме учебных занятий он еще работает с текстами выпускных квалификационных работ, исследований магистров, которые также приходят по его электронной почте. Такая интенсификация его труда приведет или к быстрому профессиональному выгоранию, или повлияет на качество его преподавательского труда не в лучшую сторону.

Очень трудно оценить качество практической подготовки будущего специалиста, обучающегося с применением дистанционных технологий. Отчет по практике, к примеру, который присылает студент, формально отвечает требованиям, однако полной уверенности в том, что все написанное в нем, действительно, имело место, нет. Преподаватель не может лично убедиться в качестве выполненной студентом работы, а значит, уровень практической подготовки будущего специалиста весьма сомнителен. Следовательно, и оценка, выставляемая за практику студента, зачастую формальная. Всё выше сказанное приводит к мысли о том, что профессиональная подготовка студентов с применением дистанционных образовательных технологий не может в полной мере гарантировать выполнения требуемого Государственными образовательными стандартами качества.

Однако, решить все эти проблемы и обеспечить эффективность профессиональной подготовки будущих специалистов с использованием дистанционных технологий можно, если более рационально подойти к организации дистанционного обучения и реализации его потенциала. Например, использовать дистанционные образовательные технологии в подготовке только тех специалистов, обучение которых возможно без непосредственного контакта с преподавателем. Чаще всего – это уже работающие специалисты, с огромным опытом практической работы по своей специальности, как правило, их принимают на заочную форму обучения, в данном случае применение дистанционных технологий обучения будет целесообразным. Между тем, студентов заочной формы обучения, не имеющих опыта работы в данной профессии, или работающих в другой сфере профессиональной деятельности (таких студентов в современных ВУЗах обучается немало) не следует полностью погружать в процесс обучения с применением дистанционных технологий: качество такой подготовки будет весьма сомнительным.

Более интенсивно применять в ВУЗе дистанционные образовательные технологии можно в обучении тех студентов, которым по объективным причинам затруднительно посещать занятия, к примеру, лица с ограниченными возможностями здоровья, студенты, которые вынуждены уходить в академический отпуск и пр. Однако, следует учесть и тот факт, что дистанционное обучение не всегда может быть применимо к профессиональной подготовке специалиста. Абсолютно абсурдной выглядит профессиональная подготовка медицинского работника с применением дистанционных технологий обучения, или будущего музыканта. Подготовка будущего педагога или психолога также требует непосредственного участия преподавателей ВУЗа, особенно на младших курсах. На старших курсах выборочно можно

преподавать некоторые учебные дисциплины (или отдельные темы) дистанционно, установив для студентов консультационные дни для прямого контакта с преподавателями.

У современных студентов существует мнение о дистанционном обучении, как способе получения образования без особого труда. Необходимо изменить такую установку: обучение с применением дистанционных технологий должно стать не способом «легкого обучения», а поощрением тех студентов, которые хорошо проявили себя в образовательном процессе и добились значительных результатов, но по определенным причинам не могут регулярно посещать учебные занятия, например, работающие студенты очной формы обучения, или студентки, имеющие грудных детей. Такое доверие позволит повысить ответственность студентов в получении качественной профессиональной подготовки.

Необходимо повысить требования к качеству выполняемых студентами письменных работ, в частности, ввести обязательную проверку текстов через систему «Антиплагиат» до того, как работы будут переданы на проверку преподавателю. Этот своеобразный «фильтр-контроль» позволит освободить преподавателя от изнурительных повторных проверок студенческих работ. Как показывает опыт, «скачанные» работы студентов – не редкость в педагогической практике преподавателя, и зачастую такая работа студенту возвращается. Повторное чтение студенческих работ опять же требует дополнительного времени, следовательно, необходимо увеличить объем часовой нагрузки преподавателю, работающему с применением дистанционных технологий, включив время на проверку письменных работ, на подготовку к занятиям через использование скайпа, ZOOMa, или на работу в вебинарах. Студенты, обучающиеся с использованием дистанционных образовательных технологий, обязаны посещать установленное число учебных часов, особенно практических занятий в соответствии с индивидуальным графиком, оптимальным для студента (возможно, посещение консультаций, встреч с преподавателями, присутствие на отдельных занятиях по курсу, выборочное посещение преподавателем практики студентов и пр.).

Безусловно, внедряемая во все сферы нашей жизни цифровизация связывает будущее современного высшего образования с применением дистанционных обучающих технологий, которые имеют немало преимуществ. Однако, внедрять их в массовую практику надо весьма осторожно, не навредив качеству профессиональной подготовки специалиста.

Литература

1. Соловов, А.В. Электронное обучение: проблематика, дидактика, технология. Самара: Новая техника, 2006.
2. Громова, Т. Подготовка преподавателя к дистанционному обучению / Т. Громова // Народное образование. – 2006. – №5.

УДК 37.013

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ РУКОВОДИТЕЛЯ, В УСЛОВИЯХ СЕТЕВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА СУБЪЕКТОВ ОБРАЗОВАНИЯ

Горбунова Е.В.

Оренбургский государственный университет,

Россия, г. Оренбург.

Gorbunowa-Elena.VC@yandex.ru

Аннотация. В статье рассмотрена актуальность проблемы повышения компетентности современного руководителя образовательной организации, в условиях сетевого общества. А также приведены примеры инструментов, способствующих повышению эффективности в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: менеджер, IT-технологии, рациональные управленческие решения, аналитическое мышление, тайм-менеджмент, инновационный режим развития, качества управляющего, маркетинговая деятельность, мессенджеры, курсы повышения квалификации.

Abstract. The article considers the relevance of the problem of improving the competence of the modern head of an educational organization in a network society. It also provides examples of tools that help improve efficiency in professional activities.

Рис. 1 - Сетевое общество.

Информационный взрыв повлечёт за собой глобальный цифровой прогресс в социо-технической среде общества. В связи с этим возникает необходимость в руководителе, способном и готовом к реализации учебного процесса в интерактивном взаимодействии с субъектами образования, при условии повышения качества образования за счёт внедрения новых информационно-коммуникационных технологий профильного и дистанционного обучения, как в реальном, так и в виртуальном пространстве (online).

Развитие различных организационных, информационных, деятельностных технологий, а также развитие современного сетевого общества и привели к осознанию того, что требуется регулярная модернизация, обновление содержания, методов и форм образования, обеспечив его качество и эффективность. В стремительно изменяющихся условиях взаимодействия

сетевого общества, обучение необходимо предоставлять в сотрудничестве, осуществляя интернет-поддержку.

Перечисленные выше технологические факторы задают вектор развития новой парадигмы образования и педагогических методов в образовании. Этот вектор направлен на новую планировку учебных пространств и обогащение ролевой функции руководителя образования.

Для развития инновационной деятельности в образовательном учреждении необходимо грамотное, умелое владение руководителем новыми современными технологиями в своей работе. Такой фактор, как уровень профессионализма управленческих кадров очень сильно влияют на то, насколько эффективно и слаженно будут проходить рабочие процессы в организации.

Для создания в школе комфортных условий обучения, управляющему необходимы знания педагогики, психологии, различных методик, технологий, умение разбираться в людях и их знаниях. При этом в задачи руководителей и управленцев образовательных учреждений войдут не только организация учебного процесса, но и внедрение новых принципов финансирования и самостоятельного управления. Для того чтобы руководителю принимать наиболее выгодные и рациональные решения, необходимо научиться учитывать мнения специалистов в разных областях, или самому быть компетентным в различных вопросах управления. Следовательно, кроме интеллекта, для руководителя являются необходимыми специальные, в сфере деятельности, умения и знания, а также компетентность и уровень информированности. Для того чтобы руководство было эффективным, управление должно быть компетентным не только в своей профессии, но и с обязательным владением современными IT-технологиями на соответствующем уровне, чего требует цифровое время. Руководитель, владеющий помимо профессиональных знаний юридическими и экономическими знаниями, будет превосходным менеджером в управляемой им организации.

Руководители образовательных организаций должны быть грамотными менеджерами, которые выполняют разнообразные управленческие роли в зависимости от характера деятельности.

Таблица 1 - Управленческие роли в деятельности руководителя.

Область деятельности руководителя-менеджера.	Управленческие роли.
- межличностная	<i>глава, лидер, связующее звено</i>
- информационная	<i>получатель, распространитель, представитель</i>
- область принятия решений	<i>инициатор, устранил проблем, распределитель ресурсов, ведущий переговоры.</i>

Наиболее критической частью менеджерской деятельности является та, которая имеет дело с принятием решения. Умение устранять проблемы, то есть принимать решения в непредсказуемой ситуации, реагировать на события, осуществлять коррекцию планов является высшим менеджерским искусством [5].

В современном образовании необходим руководитель, способный мыслить и действовать на уровне глобальных цифровых перемен и предвидящий запросы социума в далёком будущем, главным для которого – это ясное видение конечных – целей, понимание масштабности и глубины задач, стоящих перед современным сетевым обществом, правильно определить приоритеты и способы выразить их, сформулировать и спрогнозировать результат. Социальное будущее личности определяется через проектное целеполагание, предусматривающее наличие инновационной способности, развитие которой обеспечивает инновационное обучение, реализуемое через использование современных IT-технологий.

Особо важным является требование к руководителю, это конкретность и своевременность. Это связано с тем, что он должен уметь планировать так, чтобы не перегружать незначительными задачами, видя проблему целиком и уметь быстро изменять векторы работы коллектива.

Эффективный руководитель современного образования решает главную задачу – обеспечить опережающий характер образования: ставить сегодня те задачи, которые станут важными завтра, а главное, уметь находить пути их решения.

Смысл управления заключается в своевременном принятии руководителем наиболее эффективных решений тех или иных задач в каждой конкретной ситуации, умении увидеть и оценить изменения, происходящие в учебно-воспитательном процессе, прогнозировании путей его развития, устранении причин обнаруженных проблем и недостатков. Управлять на научной основе менеджеру даёт возможность *аналитический подход* к управлению [2]. Инструментом обнаружения и оконтуривания проблемы является анализ, поэтому наличие аналитического склада мышления у руководителя просто необходимость. Аналитическая деятельность руководителя образовательной организации направлена на выявление проблем, постановку задач и решение задач. Только в ходе анализа деятельности организации выявляются противоречия между требуемым и достигнутым, планируемым и осуществлённым. Очевидно, повышение аналитической культуры управления – объективная необходимость существования, развития образовательной системы и является актуальной проблемой для большинства руководителей. Существует несколько методик анализа (методика Ю.А.Конаржевского [2], П.И.Третьякова [6], А.А.Коростелева - ТАРРОС «Landrail») [3]. Современный руководитель должен в совершенстве владеть методами педагогического анализа, которые помогут ему в работе. Умение видеть проблему и задачи, которые нужно решить, есть основное качество аналитического мышления руководителя. И здесь является важным создать систему, включающую: проблему, подпроблемы, задачи, конкретные задания и средства, с помощью которых можно их решить.

Следует отметить, что по мере того как повышается уровень управления растут требования к психологическим качествам руководителя. Этими качествами являются целеустремлённость, умение настоять на своём, чувство

ответственности, способность мыслить на перспективу. Также руководитель должен быть способен активизировать других людей к деятельности, уметь заражать их своей энергией, волей, уверенностью в своих силах. Если руководитель плохой, то работа похожа больше на трудовую повинность, чем на творческий процесс. Руководитель как организатор обязан заботиться о роли учителя в своём коллективе, должен способствовать повышению квалификации педагогов, создавать условия для раскрытия их творческого потенциала.

Эффективность работы образовательной организации также зависит от стиля управления коллективом и от личных качеств руководителя.

Самые значимые качества, результативного управляющего:

- компетентность;
- коммуникабельность, или способность устанавливать контакты;
- внимательность по отношению к подчинённым;
- смелость в принятии решений;
- способность творчески решать проблемы.

Последнее качество является значимым, поскольку руководитель, не способный творчески решать проблемы, лишён способности вывести организацию в передовые. Такой руководитель уповает на счастливый случай или благоприятное стечение обстоятельств, что является препятствием на пути развития организации [1].

Таким образом, важной частью искусства управления людьми является умение творчески решать возникающие проблемы. Реалии современного менеджмента таковы, что данное умение – серьёзная проблема для руководства образовательных организаций.

От управленческой компетентности руководителя, его способности создать команду единомышленников и перевести учреждение на работу в инновационном режиме развития зависит динамика ожидаемых преобразований.

Закономерности управления педагогическим коллективом:

- 1) *Гуманистичность;*
- 2) *Демократичность;*
- 3) *Аналитичность;*
- 4) *Целенаправленность;*
- 5) *Вооружённость аппарата управления умением осуществлять разнообразные виды управленческой деятельности.*

Неумение же руководителя анализировать, приводит к авторитаризму, необъективным выводам, поверхностной и неквалифицированной оценке труда педагога, не реализации поставленных целей и задач перед педагогическим коллективом.

В условиях жёсткой конкурентной борьбы в сфере образовательных услуг, управленческие ситуации чрезвычайно динамичны, требуют очень активной мыслительной работы в условиях постоянного дефицита времени. Решения руководители должны принимать с молниеносной скоростью, если

оно будет принято с опозданием, то это уже не будет управленческим инсайтом.

Современный руководитель должен владеть техниками тайм-менеджмента («SMART», Хронометраж, SWOT-анализ) и уметь пользоваться Матрицей Эйзенхауэра, используя в своей работе сервисы с помощниками планирования, например такие, как: Google Keep; Maniac Time; Leader Task; Microsoft Outlook; Microsoft OneNote; Мини-план и Remember the Milk.

Вследствие развития интернет-технологий, необходимо учитывать роль маркетинга, в частности ИМС (интегрированные маркетинговые технологии). На сегодняшний день эффективные коммуникации с потребителями образовательных услуг посредством IT технологий значительно возросли и стали основой успеха любой современной образовательной организации.

Важность стратегического подхода к организации маркетинговой деятельности в образовательной организации неоспорима, именно стратегия маркетинга позволяет объединить условно разрозненные элементы предложения ценности для целевой аудитории рынка и предоставить организации возможности реализации своего потенциала. Поэтому овладение знаниями в области DIGITAL-маркетинга, PR-компаний, Marketing Mix-a, только положительно повлияет на стратегию развития образовательной организации.

Удовлетворение гносеологической (познавательной) и коммуникативной потребности «сетевых личностей» в современном обществе происходит как в социальных вебгруппах, так и в популярных мессенджерах, поэтому быть уверенным пользователем - WhatsApp, Viber, Instagram, Skype, VK, ZOOM, актуально на сегодняшний день, как никогда.

Руководители всех уровней всегда должны быть готовы, при необходимости, осваивать новое, доучиваться – независимо от того, какого уровня профессионального развития они уже достигли.

Существующие ИКТ технологии призваны помочь современному руководителю качественно и результативно вести профессиональную деятельность и мастерски управлять педагогическим коллективом. По выбору современной технологии руководитель сам вправе решать, но стоит признать необходимость обладания определенными навыками для применения этих методов управления в своей работе. Поэтому в системе управления образованием необходимо контролировать уровень компетентности руководителей, и проводить курсы повышения квалификации руководителей с применением интерактивных и инновационных технологий.

Очень важно на данном этапе симбиоза сетевого обучения с традиционным «учительско-центрированным» найти такую грань, за которой, оно не сможет выйти в противоречие с традиционной системой обучения. Ведь личного времени на удовлетворение познавательной или коммуникативной потребности при (предметном – в содержательном отношении и классно-урочном – в организационном отношении) образовании затрачивается гораздо больше, чем при обучении online. Ожидаемо можно встретить сопротивление

обучающихся, вплоть до отказа в сотрудничестве с педагогом, что повлечёт риск разрушения традиционного образования.

Владение техниками управления временем в деятельности руководителей – также немаловажно и на этом стоит поставить акцент. Грамотная рационализация сэкономит невозобновимый ресурс и позволит руководителю эффективнее решать все рабочие задачи.

Образовательной организацией должны управлять грамотные во всех областях профессионалы, которые готовы постоянно следить за новшествами не только в сфере образования, но и за инновациями во всех сферах жизни. Необходимо осваивать эти инновации и успешно работать с ними на практике, исключая сопротивления сотрудников.

Таким образом, современный руководитель при контактировании с сетевым обществом развивает свои профессиональные качества, и это происходит совместно с обогащением старых способностей и возникновением новых компетенций.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Акофф Р. Искусство решения проблем: Пер. с англ. – М.: Мир, 1982. – 224с.
2. Конаржевский, Ю.А. Менеджмент и внутришкольное управление. / - М.6 Центр «Педагогический поиск», 2000. – 224 с.
3. Коростелев А.А. Аналитическая деятельность: планово-организационное содержание на основе ТАРРОС «Landrail» // Вестник гуманитарного института ТГУ.2012.№ 2. С.54-59.
4. Конаржевский Ю.А. Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса и управление школой. – М.: Педагогика, 18-986. – 144 с.
5. Mintzberg Henry. The Nature of Managerial Work. - Harpercollins College Div, 1973. - 298 p.
6. Третьяков П.И. Управление школой по результатам: практика педагогического менеджмента. – М.: Новая школа, 1997. – 288 с.

ЭОЖ 373.2:811.111

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҚОЛДАНУ

Қыяқбаева Ұ.Қ., Нургазиева А.Е.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ.,

Қазақстан Республикасы

kyakbaeva@mail.ru

Аннотация: Мақалада мектеп жасына дейінгі балаларға ағылшын тілін үйрету жұмысын ойдағыдай жүргізу үшін балалардың жас ерекшеліктері мен жеке ерекшеліктерін, әрқайсысының зейін, қабылдау, еске сақтау, ойлау, қиялдау ерекшеліктерін, сезім, ерік, пен жеке дарындылық қасиеттерін жақсы білудің қажеттілігіне баса назар аударылады. Қай жастағы бала болмасын зейіні тұрақсыз, олардың кейбірінің сабақ үстінде әсерленуі күшті,

ой бөлісу қабілеті тіпті жоқ десе де болады, сондықтан тілінің жекелеген сөздеріне қатысты тірек сызбаларды дұрыс іріктеу, олардың әрбірін мәніне қарата балаларға ажырата қолдануды әдетке айналдыру тиісті нәтижеге қол жеткізеді. Әңгіме оқығанда, тақпақ жаттағанда әрдайым қолданылып келген сызбаларды баланың өздері танып, зейінін тұрақтандыруы, олардың тіл үйренуге деген құлшыныстарын арттыра түседі.

Кілт сөздер: мектеп жасына дейінгі балалар, үштұғырлы, зейін, қабылдау, еске сақтау, ойлау, қиял, мнемотехникалық әдіс

Abstract: The article focuses on the need for successful work on learning English for preschool children, a good knowledge of age characteristics and individual characteristics of children, features of attention, perception, memory, thinking, imagination, feelings, will and individual gifts. At any age, the child is not shy of attention, some of them have a strong impression in the lesson, do not have the ability to share a thought, so the right choice of reference drawings regarding individual words of the language, turning each of them into a habit of distinguishing children related to their meaning. When talking, memorizing poems, we always used schemes that the child himself learned and set up attention, increase their desire to learn the language.

Keywords: preschool children, trilingualism, attention, perception, memory, thinking, imagination, mnemonic approach

Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда.

Тұңғыш президент Нұрсұлтан Назарбаев көптілді білімді дамытуға назар аударып «Еліміздің маңызды құндылықтарының бірі және басты артықшылығы – көпұлттылық пен көптілділік» деп атап көрсеткені белгілі. Тұңғыш Президент жүктеген тапсырмаларға сәйкес, Тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2012 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы мен «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени бағдарламасында, Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында, 2020 жылға қарай «Барша қазақстандықтар қазақ тілін, орыс тілін 95% және 25% – ағылшын тілін меңгеруі тиіс» делінген [1,2 , 3].

«Тілдердің үштұғырлығының» өзектілігі практикалық маңыздылығымен де себепші. Мектеп жасына дейінгі балалар алған білімдерін мектепте оқыған кезде де қолдана алады. Мектепке алғашқы барған кезде балалардың ең бастысы — екінші тілді ары қарай үйренуге қызығушылықтары қалыптасуы, белгілі білім көлемі жинақталуы тиіс.

Әлемде қанша ұлт, нәсіл болса, соларды бір-бірінен даралап тұратын басты бойтұмары – туған тілі. «Әр халықтың ана тілі – білімнің кілті», -деп Ахмет Жұбанов тілдің адамзат өміріндегі маңызын аша түскен. «Адамзаттың Айтматовы» атанған, әлем әдебиетіндегі көрнекті жазушы Шыңғыс Айтматовтың мына бір пікірі: «Тіл – халықтың автопортреті. Әр тіл - өз орнында ұлы, әр тіл - бүкіл адамзат қазынасының ортақ палитрасындағы өз өрнегімен қымбат», -деп ана тілінің ұлылығын дәлелдей түседі

. Ана тілінің құдіреті жайлы қаншама ойшыл-ғалымдар, ақын-жазушылар құнды пікірлер қалдырды. Шынында да «қазақ тілі – біздің рухани негізіміз». «Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде. Қазақ тілі 2025 жылға қарай өмірдің барлық саласында үстемдік етіп, кез-келген ортада күнделікті қатынас тіліне айналады. Осылай тәуелсіздігіміз бүкіл ұлтты ұйымдастыратын ең басты құндылығымыз – туған тіліміздің мерейін үстем ете түседі».

Педагог, психологтар мен әдіскерлердің басым көпшілігі балаларға үштұғырлы тілдерді мектепке дейінгі ерте жастан бастап үйрету – ең оңтайлы шешім деген ұстанымда. Себебі, мектеп жасына дейінгі кезең – тұлғаның негізгі қасиеттерінің қалыптасатын, дене дамуының, эмоционалды, ақыл-ой негіздерінің қалыптасатын кезеңі болып саналады.

Мектеп жасына дейінгі кезең тілдерді үйренуге ең қолайлы кезең екендігін, бала жетерлік зейін қоюға, логикалық ойлауға қабілетті екендігін, балада жетерлікті ес көлемі бар екендігін есепке ала отырып, үш тілде оқытуды мектепке дейінгі ерте жастан бастау қажеттілігі туындайды. Бұл тілдерді ары қарай үйренуде сөздердің лексикалық қорын құруға мүмкіндік береді.

Ағылшын тіліне оқыту жұмысын ойдағыдай жүргізу үшін балалардың жас ерекшеліктері мен жеке ерекшеліктерін, әрқайсысының зейін, қабылдау, еске сақтау, ойлау, қиялдау ерекшеліктерін, сезім, ерік, пен жеке дарындылық қасиеттерін жақсы біліп алу керек. Қай жастағы бала болмасын зейіні тұрақсыз, олардың кейбірінің сабақ үстінде әсерленуі күшті, ой бөлісу қабілеті тіпті жоқ десе де болады, сондықтан тілінің жекелеген сөздеріне қатысты тірек сөзбаларды дұрыс іріктеу, олардың әрбірін мәніне қарата балаларға ажырата қолдануды әдетке айналдыру тиісті нәтижеге қол жеткізеді. Әңгіме оқығанда, тақпақ жаттағанда әрдайым қолданылып келген сөзбаларды баланың өздері танып, зейінін тұрақтандыруы, олардың тіл үйренуге деген құлшыныстарын арттыра түседі.

Естиярлар мен ересек балалар топтарында тірек-сөзбалармен қатар үйретіліп отырған шығарма сөздеріне, персонаждарына қатысты бояуы қанық тартымды салынған суреттер беріледі.

Үштілділікті оқыту барысында мнемотехникалық әдісі балалардың сөз материалын есте сақтауда қалдыру үшін қолайлы. Сонымен қатар дыбыстық және көру қабілеттері де дамиды. Мектепке дейінгілердің жас ерекшеліктеріне қараса, осындай қорытындыға келуге болады, сөйлейтін суреттерді пайдалану әңгіме құрастырғанда, өлең, логоритмикалық жаттауда жеңілдетеді және есте сақтау процесін тездетеді. Есте сақтаумен жұмыс әдістерін қалыптастырады. Сөйлейтін суреттер, сипаттау сөзбалары қызығушылық тудырады және проблеманы шешуге көмектеседі. Баланың тілін дамыту үшін ересек тобындағы балалар шағын әңгіме құрастырады, өлеңдер, логоритмикалық жаттығулар жаттайды. Әңгіме сипаттағанда, өлең, логоритмикалық жаттығулар жаттағанда сөзбалар қолданған қолайлы.

Мнемотехникалық әдістің міндеті: шет тіліне тән дыбыстардың дұрыс айтылуын жаттықтыруы, сөз қорының байытуы, белсенуі мен бекітуі, сөйлеудің грамматикалық дұрыстығын жүзеге асыруы және тілдің дамуы. Заман талабына сай мнемотехникада ақпараттық технологияны тәжірибеге енгізу негізінде «бейне көрсетілім» әдісі, интерактивті – мультимедиялық әдістерді қолданудың пайдасы зор.

Интерактивтік жаттығулар-балаларға жаттағуларды дұрыс жасауға және өзін-өзі тексеруге қажетті құрал.

Үштілді меңгерту барысында сөздік жұмыстың алар орны ерекше. Сөздік жұмысы – тіл дамытудың іргетасы, баланың жаңа сөздер үйренуде, бұрын білетін немесе түсінбейтін сөздердің мағынасын анықтауда маңызы зор. Сондай-ақ сөздік жұмысы сөйлем құрауға материал береді, сөздерді байланыстырып сөйлеуге, әңгіме айтуға көмектеседі.

Әдіскер ғалымдар М.Т.Баранов, А.Р.Прудникова жаттығу әдісінің маңыздылығын «Сөздік және лексикалық жаттығуларды бір-бірімен айыру қиыншылық тудырады, олар тығыз байланысты. Өйткені екеуінің де негізі – сөзбен жұмыс жасау» – дей келіп, сөздік жұмыстарға тілді сезіну мен сөзді дұрыс түсінуі, орынды қолдана білуі, сөз тіркестерін жасау, сөйлем құрау, мазмұндама, шығарма жазуды жатқызады [4].

Сөздік жұмысының ерекшелігі: тіл дамытудың басқа түрлері сияқты оқу-тәрбие жұмысының барлық салаларында жүргізіледі. Өлең, әңгіме, мысал, мақал-мәтелдер т.б білу арқылы баланың тілі дамиды. Балалар сөзді ұғу арқылы сөйлеу үстінде тілін дамытады. Ал, сөздік жұмысы баланың ойын дамытумен тығыз байланысты. Тілді, оның грамматикалық құрылысын меңгеру балаларға өз пікірлерін айтуға, сұрауға, қорытынды жасауға, заттар мен құбылыстар арасындағы алуан түрлі байланыстарды аңғара білуге мүмкіндік береді.

Сонымен бірге сөздік жұмысы сөз арқылы баланы дәл ойлауға үйретеді, оның творчестволық қабілетін арттыруға, сөйлеудің мазмұны мен формасының бірлігін қамтамасыз етуге бағытталады. «Сөз байлығы – қоғамның байлығы және сол сияқты әр адамның байлығы. Сондықтан балаларғы сөздік жұмысын жүргізудің маңызы зор.

Сөз байлығының аздығы балалардың өз ойын ауызша, дәл, жүйелі жеткізуіне қиындық келтіреді. Сондықтан іс-әрекет кезінде сөздік жұмысын дұрыс ұйымдастырудың мәні зор.

Біріншіден, ол баланың сөз байлығын молайтып кеңітсе, екіншіден үйренген сөздерін қатесіз, сауатты жазуға бейімдейді де, ал үшіншіден сөзді үйрену арқылы бала тіл нормасымен сөйлеп үйренеді.

Сөздік жұмысы кезінде мынадай міндеттерді орындауды қажет етеді:

1. Балалардың сөздігін байыту, яғни белгілі бір сөздердің мағынасын түсіндіру, жаңа сөздер үйрету.

2. Белгілі және жаңа сөздерді қолдану, пайдалану аумағын, көлемін көбейту, үйренген сөздермен салыстыру арқылы жаңа контекстке пайдалану.

3. Сөздің стилистикалық ролін және лексикалық категориясын бақылау арқылы үйрету.

4. Байланыстырып сөйлеуге көркем сөздерді пайдалану, оның грамматикалық тұлғаларын аңғарту, өмірмен байланысты жүргізу.

5. Синоним, антоним, көп мағыналы сөздерге талдау жасау, астарлы сөздердің мағынасын нақтылау.

6. Мектепке дейінгі балалардың сөйлеу қорына әдеби тілге жатпайтын сөздерді ендірмеу, артық сөздерді қолданбауға үйрету, сөздерді дұрыс айтуға қол жеткізу.

7.Сөз байланыстарын қолдануға мүмкіндік жасау, яғни әрбір бала сөйлегенде, сөйлем құрағанда мүмкіндігінше жаңа сөз қосып отыру.

Ұйымдастырылған оқу іс-әрекетін жүргізу формасы топтармен жұмыс болып табылады. Топтағы балалар саны 8-12 адамнан аспауы керек. Тілдердің үштұғырлылығын дамыту бойынша ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті 4-5 жастағы балалар үшін аптасына бір рет өткізіледі, ұзақтығы 20-25 минутты құрайды, ал 5-6 жастағы балалар үшін аптасына екі рет, ұзақтығы 25-30 минут. Тілдердің үштұғырлылығын дамыту бойынша ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде алған білімдері күнделікті өмірдің барлық режимдік сәттерінде бекітіледі: сәлемдескенде, киінгенде және шешінгенде, тамақтанғанда, ұйқыға дайындалғанда, ойын және серуен кезінде.

Ұйымдастырылған оқу іс-әрекетіне жалпы дайындық талаптары: жалпы уақыттың 5-10 минуты үш тілде жалпы дамытушы лексикалық формаларды жүргізуге арналады: (дене шынықтыру минуты, санамақтар, дидактикалық ойындар, фонетикалық жаттығулар, тақпақтардың үлгілері, ұйқастыру). Тілді үйретуде балалар мүмкіншілігін төмендегідей анықтауға болады.

Жұмыстың нәтижесі балалармен тілдік қатынас дағдыларын меңгеру Европа Кеңесі талаптары бойынша шетел тілдерін меңгеру деңгейінде ұсынылады:

Түсіну – «Мен жеке таныс сөздерді және асықпай дәл айтылған қарапайым тіркестерді күнделікті өмірдегі мен, менің жанұям, жақын қоршағандар туралы айтылғандарды түсінемін».

Тыңдау – «Мен таныс аттарды, сөздерді сонымен бірге хабарламадағы, плакаттағы, каталогтағы жай сөйлемдерді түсінемін».

Айту – «Мен егер әңгімелесушім менің өтінішім бойынша өзінің айтқандарын қайталаса немесе менің айтатынымды қалыпқа түсіріп отырса диалогқа қатыса аламын».

Диалог – «Мен қарапайым сұрақтар қоя аламын және мені қызықтыратын және белгілі тақырыптар аясында оларға жауап бере аламын».

Монолог – «Мен қарапайым тіркестер мен сөйлемдерді қолданып мекен-жайым туралы және өзім білетін адамдар туралы айтып бере аламын» [5].

Сөздік қорын дамыту бойынша жұмыс мына бағыттарда жүргізіледі:

- белсенді және пассивті сөздік қорын байыту;
- сөздікті бекіту мен нақтылау;
- сөздікті белсендіру;

Ал сөздік жұмысының мазмұнын күрделілендіру келесі бағыттардан тұрады:

- заттар мен құбылыстар тұтастай қабылдаумен бірге сөздікті меңгеру;
- заттар мен құбылыстардың қасиеттерін, бөлшектерін, олардың қатынастарын білдіретін сөздерді түсіну арқылы сөздіктің өсуі. Бұл үдеріс қабылдауға, талдау мен салыстыру сияқты ойлау операцияларға қабілеттілікті қажет етеді;

- қарапайым түсініктерді білдіретін сөздерді лексикаға кіргізу. Заттар

мен құбылыстарды маңызды белгілері бойынша жалпылау іскерлігін қалыптастыру.

Тілдердің үштұғырлығы бойынша бағдарламаға қоршаған орта жайлы түсініктерді келесі тараулар арқылы енгізу керек:

- жеке-тұрмыстық;
- қоғамдық өмірдің құбылыстары;
- туған елі (Қазақстан) және тілдердің үш тұғырлығы құрамына кіретін елдер (Ресей, Ұлыбритания) туралы білім;
- адамдардың еңбегі және кейбір еңбек әрекеттерін орындау үшін қолданатын құралдар;
- адамдардың жылжу құралдары, көліктер мен байланыс түрлері;
- табиғаттың өмірі (табиғи құбылыстар мен маусымдық өзгерістер туралы білім).

Балалардың сөздігін үш тілде дамытуда жеке - тұрмыстық бағдарға кіретін лексикалық материал ерекше орын алуда. Ол жеке гигиена үшін заттар туралы білімі, жайларды безендіруі, жиһаз, тұрмыстық техника. Ересек топ балалары өз туыстарының өмірі туралы, олардың есімдері туралы мәлімет алуы тиіс. Отбасының өмірі, ата-анасының еңбегі туралы білуі тиіс. Балалар балабақша жайларында еркін бағдарлануы, өзінің мекен-жайын, жасын білулері тиіс.

Сөздікті байыту бойынша жүргізілетін жұмыста әр түрлі заттарды, ойыншықтарды, заттық және сюжеттік суреттерді қарау бойынша жұмыс ерекше орын алады. 5-6 жаста белсенді сөздік қорының мазмұны баланың айналадағы адамдармен сөйлеу қарым-қатынасы үшін қажет сөздерді жинақтауға бағытталады.

Қорыта айтқанда, күннен күнге қарқынды дамып келе жатқан Қазақстанның көптілді, көпмәдениетті қоғамында, сонымен қатар, басқа елдің азаматтарымен тіл табысып, табысты қарым-қатынаста бола білген адамды толығымен қалыптасқан коммуникативті тұлға ретінде қарастыруға болады. Осыған орай білім беру жүйесіндегі педагогтарға қойылатын басты талаптардың бірі — өмірден өз орнын таңдай алатын, өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстап, кез-келген ортаға тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласынан білімі мен білігін көрсете алатын, өз ойы мен пікірін айта білетін мәдениетті, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу. Көптілді мемлекеттер арасында әлеуметтік-мәдени қатынастар жасай алатын, түрлі елдердің мәдениеті, әдебиеті, тарихымен танысып, қажетін пайдалана отырып, өзінің елі мен мәдениетін басқаларға таныта алатын, санатты да саналы, көп мәдениетті тұлғаны қалыптастыру – өмір талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тілдерді қолдану мен дамытудың 2011-2012 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана. 2011
2. «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени бағдарламасы. – Астана. 2007

3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында. – Астана. 2011
4. Бахталиева Е.Ю. Развитие речи детей. – Москва: Изд. Просвещение, 1981.– 187 с.
5. «Изучаем английский язык». Учебное пособие «Алматыкітап» руководитель изд.проекта Э.Баталова

МЕКТЕПТІҢ БАСТАУЫШ САТЫСЫНДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мұсабек Наргиз Дарханқызы

*Қорқыт Ата атындағы ҚМУ, «Педагогика және оқыту әдістемесі»
кафедрасының магистранты
Қызылорда, Қазақстан Республикасы
nonalek@mail.ru*

Ғылыми жетекшісі: Ф.ғ.к. Ерназарова Гульбаршын Шаршыбековна

Аннотация: В статье рассматриваются педагогические особенности инклюзивного образования на начальной ступени обучения в школе.

Ключевые слова: специфика, сложность., инклюзия, инклюзивное образование, начальная школа

Annotation: The article considers the pedagogical features of inclusive education at the beginning of schooling.

Keywords: specificity, complexity., Inclusion, inclusive education, primary school

Білім беру саласындағы негізгі халықаралық құжаттарға сәйкес Қазақстан Республикасының заңнамасында даму мүмкіндіктері шектеулі балалар үшін білім алуға тең құқықтар қағидаты көзделген. 2011 – 2020 жылға арналған Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламасында инклюзивті оқыту білім жүйесін дамытудың ең бір өзекті мәселелер қатарынан орын алып отыр. Бағдарламада мүмкіндігі шектеулі балалардың санының ұлғайғандығы, 2002 жылы олардың саны 120 мың құраса, 2009 жылы 149 246 мыңды құрағаны, олардың 38% -ы ғана арнайы білім беру бағдарламаларымен қамтылғаны жазылған. Алға қойған мақсаттарға жету үшін міндеттерді орындау қажеттілігі қатарында жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті білім беруді жетілдіру көрсетілген. Сондай-ақ барлық өңірлерде ерте жастағы балаларға түзету- педагогикалық қолдау көрсету үшін және инклюзивті білім беру кабинеттері құрылатыны, мектептер үлесі жалпы санына 10 % - тен 70 % -ға дейін артатыны көрсетілген [1].

Яғни заңнамаға сәйкес мүмкіндігі шектеулі балаларға тең дәрежеде білім беру үшін педагогтың аса шеберлігі, сабақ жүргізу ерекшелігі басты назарда.

Бұл жайлы Ресей ғалымдары әлемдегі бар жаңалық, бар білім бастауындағы жаңашыл идеялар мұғалімнен бастау алады деп түсіндіреді.

Ресейдің жаңғыруы мұғалімнен басталады. Мұғалім неден басталады? Педагог неден басталады? Әрине, кез келген мамандық таңдаудан басталады. Өз таңдауын табу және түсіну-бұл адам өмірінің мәні. Тәрбиеші, мұғалім ретінде басқа адамды табу, түсіну, үйрету және оқыту керек [2].

Яғни мамандықты таңдаған соң оның қиындығымен қызығы да бірге жүреді. Әсіресе инклюзивті білім беруде педагогикалық қиындықтар кездесері анық. Оны әрбір педагог мамандығын сүйіп, балалармен жұмыс жасауда бар күш жігерін жұмсау арқылы жеңе алады.

Бұл ретте педагог мамандарына қойылатын талаптар белгілі. Мұғалім ең алдымен балаларды жақсы көруі керек. Ал "балаларды жақсы көру" дегеніміз олармен қарым-қатынас сізге қызықты болуына жағдай туғызуыңыз қажет, олардың ойлары сізге ойға сыйымсыз болып көрінбеуін қадағалап, олардың істері керісінше сізді шын жүректен алаңдатуын сезінуіңіз керек, ал бірлесіп ойын ойнау, олармен әңгіме құру бұл оларға және сізге рахат сыйлайтынына сенімді болуыңыз қажет.

Мұғалімдер инклюзивті білім беруді іске асыруда басты рөл атқарады. Қазіргі уақытта инклюзивті білім берудің жетістік деңгейі мұғалімнің "әмбебаптығына" байланысты екені анық. Сәйкесінше, балаларды инклюзивті топтармен жұмыс істеуге мұғалімдерді тиімді дайындау мәселелері ерекше өзектілікке ие болды.

Педагог мамандығы күрделі және қызықты. Мұғалім жетістігінің негізі деп, оның рухани байлығы мен жанының жомарттығы сезімнің тәрбиелілігі мен жалпы эмоциялық мәдениеттің жоғары деңгейі, педагогикалық құбылыстың мәніне терең бойлай білу болып табылады деп есептейді есептейді В. А. Сухомлинский [3;123–124].

Педагогикалық ерекшеліктің негізін балаларға деген сүйіспеншілік құрайды. Бұл негізгі сапа мұғалімнің кәсіби-педагогикалық бағытын сипаттайтын көптеген кәсіби маңызды қасиеттерді мақсатты түрде өзін-өзі дамытудың алғышарты болып табылады. Осындай қасиеттердің ішінде педагогикалық борыш пен жауапкершілікті де атап өтуге болады. Педагогикалық борыш сезімін басшылыққа ала отырып, мұғалім өз құқықтары мен құзыреттілігінде балалар мен ересектерге көмек көрсетуге асығады, сабақ барысындағы қиындықтарына аса көңіл бөлуге, оларды шешуге жағдай жасауға қол ұшын созады.

Білім беру барысындағы қиындықтар деп нені атауға болады? Біріншіден, инклюзивті білім беруде білім алушылар, қалыпты оқушылардан ершеленетіні айтпасада белгілі, бұл қиындықтың бір ұшы, ал екіншіден, өткізілетін сабақтың түсіндірілу барысы, оны баланың қабылдауы тағы екінші ұшы деп қарастыруға болады. Бұл ретте педагогтың шыдамдылығы нағыз шындалатын, өз мамандығына деген адалдығын көрсететін шақ іске қосылады. Яғни, педагогикалық ерекшелік-осы қиындықтарды жеңумен, оған тойтарыс берумен ерекшеленеді.

Көптеген педагогтар аталған қиындықтарды көріп отыр, бұл ретте кейбірі оларды шығармашылықпен, жүйелі түрде еңсеруге дайын екендерін іс жүзінде көрсете де алады.

Инклюзивті білім беру қағидаттарында жұмыс тәжірибесі бар мұғалімдер келесі тәсілдерді әзірледі:

- 1) мүгедек балаларды " сыныптағы кез келген басқа балалар ретінде қабылдауға»;
- 2) әртүрлі міндеттер қоюмен, оларды сол белсенділікке қосу;
- 3) оқушыларды топтық жұмыс формасына және топтық тапсырманы шешуге қатыстыру;
- 4) оқытудың белсенді әдістерін қолдану – манипуляциялар, ойындар, жобалар, зертханалар, далалық зерттеулер [4;28].

Жоғарыда келтірілген тәсілдер педагогтың қиындықты шешуге, оны еңсеруге мүмкіндік береді. Яғни білім беруді жеңілдетуді жүзеге асырады. Бұл мамандықты таңдауға жүрексінетін, қиындықтан қашқақтайтындар үшін де арнайы инклюзивті білім алған мамандар ұсыныстар қарастырған. Педагогтардың әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға дайындығы елдегі негізгі мәселе болып отыр. Жалпы мектеп мұғалімдерінің ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс істеуге дайын еместігі, инклюзивті орта жұмысында педагогтардың кәсіби құзыреттілігінің жеткіліксіздігі, мұғалімдердің психологиялық кедергілері мен кәсіби стереотиптерінің болуы байқалады. Мамандар бұл проблеманы шешу үшін біліктілікті арттыру бағдарламалары, магистратура мен бакалавриат бағдарламалары, шығармашылық шеберханалар, тәжірибе алмасу бағдарламалары, педагог мамандарға жағдай жасалынады деп болжауда. Бүгінде елімізде педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыру стратегиясы өзгерді. Білім деңгейін арттыру педагогтың өз қалауында, қажеттілігі негізінде жатыр.

Шетелдік зерттеушілер психологиялық қиындықтарды еңсеріп, кәсіби сұрақтарға жауап бере отырып, инклюзивті тәжірибесінен өткен Мұғалімнің педагогикалық ойлауының өзгеруі туралы айтады. Процесс бірнеше кезеңнен тұрады: белсенді қабылдауға пассивті қабылдау жолымен айқын немесе жасырын қарсыласудан. "Бастамаларды" бастан кешкен сезімдер туралы канадалық зерттеушілер мен теоретиктер Марша Форест пен Джек Попойнттың білімін қамтиды. Біреу мектеп қызметкерлерінің қандай сезімдерді сезінетіндерін талқылаған кезде, енгізу идеясын іске асыруға кірісе отырып, олардың қай елде жұмыс істегендігі, әрқашан өздері білетін күшті сезімдердің қорқынышы болғаны анықталуда [4;29].

Бұл қорқынышты жеңу педагог маманның құзыреттілінде. Өз қорқынышыңды жеңу, ол ойындағы сұрақтарға жауап берумен айқындалады.

"Мен мұны істей аламын ба?" Біз жұмысты жоғалтудан қорықпаймыз. Жауапкершіліктен қорқамыз. "Мен тәуекелге барғым келмейді. Егер Мен осы баланы қоссам, жағдайды толық бақыламаймын. Мен басқалардан (оқушылардың, ата-аналардың, педагогтардың) көмек сұрауым керек болады,

яғни менің барлық сұрақтарға мүлдем жауап жоқ екенін мойындауым керек " [5].

Міне, педагогтардың ең алғашқы психологиялық қорқынышы осы сұрақтарға келіп тіреледі. Алайда «көз қорқақ-қол батырдың» кейпі, осы тұста нағыз керек дүние. Мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытуды қоғамның өзі қорқышынты етіп отыр, ал шын мәнінде қорқыныштың өткеніқашан, алда тек педагог мамандардың жауапкершілігі мен шеберлігі көрініс табатын, еңбегі айқындалатын сәт.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1.Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы. ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы: 2010 жылғы 7 желтоқсан№1118 //http://online.zakon.kz/

2.Лукьянова А.В. «ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ИНКЛЮЗИВНОЙ КУЛЬТУРЫ И ПРАКТИКИ» Сборник материалов IV Международной научно-практической конференции Москва 21–23 июня 2017 года

3. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: В 3-х т. М.: Педагогика, 1981г..123–124стр.

4.С.В. Алёхина «Инклюзивное образование: история и современность» 28,29стр, 2013ж, Москва Педагогический университет, «Первое сентября»

5.Борисова Н.В., Прушинский С.А. Инклюзивное образование: право, принципы, практика. М.: Перспектива. 2009.

ӘОЖ 37:002

ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗІНДЕ АРАЛАС ОҚИТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Парпиева Х.А.

*«Шаш-төбе» жалпы орта мектебі,
Кентау қ., Түркістан облысы, Қазақстан Республикасы
Asan.xayatxan@gmail.com*

Аннотация: Данная статья рассматривает вопросы цифровой эпохи, являющийся обновленной версией информационных технологий, которая с неизбежностью делает актуальным вопрос совершенствования образовательной системы. Наступление технологической революции требует таких же изменений образовательных технологий, в число которых входит технология смешанного обучения.

Ключевые слова: цифровизация, смешанное обучение, цифровые технологии, виртуальное обучение.

Abstract: This article considers the issues of the digital age, which is an updated version of information technology, which inevitably makes the issue of improving the educational system relevant. The onset of the technological revolution requires the same changes in educational technology, which include blended learning.

Keywords: digitalization, blended learning, digital technology, virtual learning.

Жаһандану және жаңа технологиялардың қарқынды дамуы дәуірінде адам капиталына қойылатын талаптар өзгерді. Бүгінгі таңда сапалы білім - бұл жетістікке жету жолы және экономикалық дамудың негізгі құралы. Отандық білім беру жүйесінің үздік дәстүрлерін сақтай отырып, Қазақстан дамыған елдер қатарындағы өз орнынан сүрінбей, тек алға қарай ұмтылу керек. Қазіргі таңда жаңа және прогрессивті, өскелең ұрпақ тәрбиелеудің негізгі үміті мұғалімдерде.

Цифрлық технологиясыз әлемді елестету мүмкін емес. Бүгінде біздердің әрқайсымыз өмірді едәуір жеңілдететін гаджеттерді қолданамыз. Цифрландыру бағдарламасы өміріміздің барлық салаларын қамтып отыр. Солардың ең бастысы бұл білім беру саласы.

Заманауи білім беру жүйесі қалыпты, жақсы, негізгі білім беріп қана қоймай, жаңашыл, сындарлы, шығармашыл оқушыларды дайындауыды қажет етеді және соны көздейді. Бұл мақсатқа жетудегі әдістердің бірі аралас оқыту. Аралас оқытудың модельдері, түрлері мен артықшылықтары Қазақстан Республикасының білім жүйесінің барлық бөліктерінде зерттеліп, енгізілуі керек [1].

Мұндай жағдайда білім беру жүйесі өмір бойы білім берудің заманауи технологияларын игеру мен уақытылы енгізу үшін кезек күттірмейтін міндет болып табылады. Мұнда аралас оқыту технологиясы цифрландыру немесе цифрландыру құралы ретінде бірінші орынға шығады. Заманауи адамды цифрлық дағдылармен жабдықтау өте маңызды, әсіресе мұндай дағдыларға деген сұраныс күннен-күнге артып келе жатқан мамандықтардың саны көбейгендіктен.

Аралас оқыту (Blended Learning) - бұл білім, яғни оқушы немесе студент онлайн режимінде білім алауын көздейді және білім беру концепциясы дербес немесе мұғаліммен бірге ұйымдастырылады. Бұл тәсіл материалды оқу уақытын, орнын, қарқыны мен тәсілін бақылауға мүмкіндік береді [2].

Аралас оқытудың құрамдас бөліктері - бұл сыныптық оқыту, қашықтықтан оқыту және онлайн оқыту. Аралас оқытудың белсенді дамуына ықпал ететін ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың мүмкіндіктері толығымен онлайн режимінде өткізілгеннен гөрі тиімді болады. Мұны ғылыми зерттеулер дәлелдейді.

Аралас оқыту принциптерін педагогикалық практикада қолдану мұғалімге келесі мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік береді:

- оқушының жеке қажеттіліктерін, сондай-ақ оқу материалының қарқыны мен ырғағын ескере отырып, білімнің қол жетімділігі мен икемділігін арттыру арқылы оқушылардың білім алу мүмкіндіктерін кеңейту;

- оқушының белсенді позициясын қалыптастыруды ынталандыру: оның мотивациясын, тәуелсіздігін, әлеуметтік белсенділігін арттыру, оның ішінде оқу материалын, рефлексия мен интроспекцияны дамыту және нәтижесінде оқу процесінің тиімділігін арттыру;

- мұғалімнің стилін өзгерту: тек қана мұғалім тарапынан белсенділік көрсетпей, интерактивті қарым-қатынасқа көшу, бұл оқушылардың жеке білімін қалыптастыруға ықпал етеді;

- оқушы өзінің оқу мақсаттарын, оған деген қажеттіліктерін, қызығушылықтары мен қабілеттерін ескере отырып, өз бетінше анықтаған кезде, оқу процесін жекелендіріп, дараландырады, ал мұғалім көмекші және тәлімгер рөлін атқарады [3].

Әрбір әдіс сияқты аралас оқытудыңда артықшылықтары мен кемшіліктері бар.

Артықшылығы, әдетте, оқушының оқу процесін өз бетінше жоспарлауы, өз іс-әрекетін қорытынды нәтижеге баса назар аударуы; ол белгілі бір шешімдер қабылдайды, ақпараттық кеңістіктегі жұмыс көлемін анықтайды, зерттеу жұмыстарын жүргізеді және ақпаратты таңдайды, ақпараттық технологияларды қолдану арқылы қызмет нәтижелерін ұсынады.

Мұғалім үшін де бірнеше артықшылығы бар. Атап айтқанда, қазір бір мұғалім бір уақытта көптеген адамдарды оқыта алады. Сонымен қатар, заманауи аралас оқыту жүйелерінде оқушының өзіндік жұмысын бақылау әдістері мұғалімдерге өз бетінше жұмыс істеген адамдардан сұрақтар қоюға мүмкіндік береді. Өйткені, студенттер жиі өз бетінше шешуге тырыспаған сұрақтармен келеді. Бұған бақылау тапсырмаларын тексеру де кіреді (аралас оқыту кезінде тексеру автоматты түрде тестілеу жүйелерімен жүзеге асырылуы мүмкін) [4].

Аралас оқытудың айтарлықтай кемшіліктеріне қарамастан, заманауи технологияларды енгізуге және қолдануға мүдделі білім беру жүйесінің барлық бөліктерінде кездесетін кемшіліктері бар.

Бұл біркелкі емес ІТ сауаттылық, технологияға тәуелділік, Интернеттің жоқтығы, онлайн режимінің тұрақтылығы және шексіз тарифтер, технологиялық білімнің жеткіліксіздігі және т.б.

Қазақстанда мектеп білімін цифрландыру - оны реформалаудың жетекші бағыттарының бірі. Болашақ мектептерінің көрінісі көбінесе барлық пәндердің бұлтқа негізделген оқыту жүйесіне біртіндеп ауысуымен байланысты. Интернеттегі оқулықтар мен виртуалды зертханалар, ашық білім мазмұны, әр оқушыға икемді және жеке көзқарас тудыруына мүмкіндік береді. Оқушылар онлайн режимінде үй тапсырмаларын бірге орындай алады. Мектеп кітапханалары ақпараттық және компьютерлік орталықтарға айналды. Барлық оқу процесі әр оқушының жеке ІD на байланысты болады, ол мұғалімдерге бағалар қоюға және рейтингтер қалыптастыруға мүмкіндік береді [5].

Blended Learning-бағдарламасын жасаудың бес қадамын қарастырайық.

1. Мақсатты анықтау.
2. Бағдарламалық қамтамаға ресурстар, материалдар табу, оқу бағдарламаларын жасау.
3. Blended Learning моделін таңдау.
4. Бағдарлама құру.

5. Онлайн сабақ беруге үйрету. Ережелер қою.[6]

Қорытындылай келе, білім беру жүйесін цифрландыру аясында қабылданған шаралардың мазмұны жағынан да, білім берудегі ұйымдастырушылық процестерді жеделдететін, жетілдіретін жаңа озық технологияларды қолдануға бағытталғанын атап өтуге болады. Бұл процестерді белсенді түрде жүзеге асырып қана қоймай, сонымен бірге қоғамда жаңа технологиялық және әлеуметтік өзгерістер пайда болған сайын жақсарту қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Цифровизация как путь к успеху // Казахстанская правда. – 2017. – 14 сент.
2. <https://sites.google.com/a/schoolru/blendedlearning/>
3. <https://www.ispring.ru/elearning-insights/chto-takoe-smeshannoe-obuchenie/>
4. <https://www.ispring.ru/elearning-insights/chto-takoe-smeshannoe-obuchenie/>
5. <http://www.kisi.kz/index.php/ru/69-stati/nurgalieva-madina-maratovna/152-tsifrovizatsiya-v->
6. Костина Е.В. Модель смешанного обучения (Blended Learning) и ее использование в преподавании иностранных языков//Известия высших учебных заведений. Серия: Гуманитарные науки. 2010. Т. 1. № 2. С. 141-1

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МІНЕЗ ҚҰРЫЛЫМЫ МЕН ҚАСИЕТТЕРІНІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Б.Ж.Бекжанова

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті
PhD доктор*

Ж.Е.Сұлтанғазы

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті
ПМНО-19-1м оқу тобының магистранты*

Аннотация. В статье рассматриваются особенности развития структуры и качеств поведения учащихся начальных классов. Характеризуется связь между поведением и учебно-деятельностным поведением учащихся начальных классов.

Ключевые слова: поведение, ученик начальной школы, познавательные процессы

Abstract. The article discusses the features of the development of the structure and qualities of behavior of primary school students. The relationship between behavior and educational and activity behavior of primary school students is characterized.

Keywords: behavior, primary school student, cognitive processes

Еліміздің экономикалық, саяси-мәдени дамуына үлес қосатын, әлеуметтік өркениетке көтерілетін, парасатты, денсаулығы мықты азаматын тәрбиелеу – ұстаздар қауымының, мектеп ұжымының бүгінгі таңдағы мерейлі міндеті.

Бастауыш мектеп оқушыларының жасы 6-7 ден 9-10-ға дейінгі уақытты камтиды. Бұл кезеңде организмнің белсенді анатомиялық - физиологиялық дамуы жүзеге асады. 6-7 жасқа қарай жүйке жүйесі процестерінің жылдамдығы артады, қозу және тежелу процестері теңеседі, дегенмен қозу процесі басымдау болады. Екінші сигналдық жүйенің функционалдық маңызы жоғарылайды, сөз

ересек адамдарға ұқсап жалпылама маңызда қалыптаса бастайды. Жалпы алғанда 7-10 жасар балалардың нерв жүйесі процестерінің негізгі ерекшеліктері кейбір сипаттамаларына қарағанда ересек адамдарға жақындайды. Соған қарамастан кейбір балаларда бұл ерекшеліктер әлі де тұрақсыз, сондықтан физиологтар бастауыш мектеп балаларының жүйке жүйе типі туралы шартты түрде ғана айтуға болады деп есептейді.

Мінездің құрылымын талдап қарағанда, оның объективтік шындыққа қатысының мазмұны бірінші орынға қойылуға тиіс. Қоғамдық әсерді бейнелейтін мінездің мазмұны жеке тұлғаның өмірлік бағыттылығын құрайды, демек, оның материалдық және рухани қажеттіліктері, қызығулары, мұраттары және әлеуметтік ұстанымдары. Жеке тұлғаның бағыттылығы адамның мақсаттарын, өмірлік жоспарын, оның өмірлік белсенділігінің дәрежесін анықтайды.

Мінездің физиологиялық негіздерін дұрыс түсіну үшін И.П. Павловтың жоғары жүйке қызметі туралы еңбектеріне, ерекше жүйке жүйесі қасиеттері және типтері туралы іліміне ерекше мән беру қажет [1]. Осындай физиологиялық негіздерінің бірі - динамикалық стереотип. Динамикалық стереотип дегеніміз шартты тітіркендіргіштердің қайталанып отыратын жүйесіне жауап ретінде ұйымдасқан шартты рефлекс жүйесі.

Қ.Б.Жарықбаев адам мінезінің құрылымы әрқилы қасиеттер жиынтығынан тұрады. Дегенмен, кейбір мінез ерекшеліктері бір-біріне тәуелді, өзара байланысты болып келеді. Міне, мінездегі осындай әр түрлі қасиеттерден құрылған біртұтас бірлікті мінез құрылымы дейді. Ал мінездегі өзара байланысты психикалық қасиеттердің жүйесі симптомкомплекс не факторлар деп те аталады [2].

Мінездің табиғи және әлеуметтік жағы. Мінез туыстан пайда болмаса да, жүйке жүйесінің, адамның табиғи жағының ерекшелігі мінез көріністерінде, оның жекеленген бітімнің қалыптасуында байқалып отырады. Жүйке үрдістерінің тең не тең еместігі, шапшаңдығы не баяулығы, күштілігі мен әлсіздігі – бұлардың бәрі адамның іс - әрекетіне, мінез – құлқына, оның реакцияларына түрліше рең береді. Мәселен, екі адамның наным – сенімі бірдей болғанымен, оның бірі – қызба, шапшаң және албырт, ал екіншісі – байсалды, парасатты болуы ықтимал.

Жүйке жүйесінің типінен басқа мінезге ағзаның басқа да ерекшеліктері: жүрек, қан тамырлары, ас қорыту, эндокрин жүйелері де әсер етеді. Осы айтылған жүйелер қызметінің бұзылуы адам мінезінің күрт өзгеруіне соғатыны байқалған. Сондай - ақ орныққан мінез бітімі де адамның табиғи қасиеттеріне ықпал жасап отырады. Мәселен, мінез туыстан берілген қасиеттердің бірін тұмшалап, екіншісін күшейте түсуі, жаңа рефлекс байланыстарының жасалу және нығаяуы есебінен үшіншісін тежеуі мүмкін. Әр адамның мінезінен тұрақты қасиеттердің бірлігін іздестіруіміз қажет. Мінездің негізі, оның бас желісі біртіндеп қалыптасады, өмір барысында ол нығаяды да сол адамның типтік ерекшелігіне айналады, ол мінездің нақты көріністері белгілі жағдайларда қарым – қатынас ықпалы мен өзгеріске түсетін болады. Оңашада,

адам өзімен - өзі болған шақта азды – көпті ақ жарқынданады немесе тұйықтана түседі, батылдық не батылсыздық, табандылық не солқылдақтық байқатады.

Мінез – құлықтың көзге түсерліктей өзгеруі психикада уақытша жағдайларға байланысты. Көңілді адам - мазасыз, жабығулы, байсалды адам – күйгелек т.б жағдайларға түсуі мүмкін. Адам қартайған кезде де мінезде кейбір өзгерістер байқалады. Сөйтіп, мінезді тұтастай алып қарағанда ол әлеуметтік ортадан алынған әсерлердің өзіндік интеграциясы болып табылады. Табиғи – ғылыми тұрғыдан алсақ, мінез жүйке жүйесі типтері бітімі мен ми қыртысында орныққаны белгілі, уақытша жүйке байланыстарының қорытпасы іспеттес нәрсе. Бір қарағанда адам мінез – құлқында нақты жағдайларға тәуелсіз, сыртқы әсерлерсіз себепсіз туа қалатындай құбылыстар, сайып келгенде бір кезде құралған жинақталған тәжірибе мен өмірлік әсерлердің көрінісі болып шыға келеді.

Мінез - өмірлік әсерлердің күрделі жиынтығының бейнесі бола отырып, жеке адамның сыртқы орта мен белсенді қарым – қатынасы ретінде қалыптасады. Сыртқы ортамен өз ағзасының заңдарын білетін адам – тұрмыс жағдайын және мінез – құлқын өзгерте алады. Ол сыртқы жағдайдың қолайсыз теріс әсерлерін жеңіп, қоғамдық алға басу қозғалыстың алғы саптағы күрескерлерінің қатарына қосыла алады.

И.П. Павлов гештальт – психологтарды қатты сынға ала отырып, мінездің тұтас құрылым екендігіне ешкім күмән келтірмейді, ал бұл жүйені бөлшектеуге ешкім де кедергі жасамайды деген еді [1.,176]. Ол тұтас жүйедегі жекеленген бөліктердің әр түрлі мағынасы бар: біреулері алға шықса, екіншілері бүркемеленеді, үшіншілері кейінге шегіншектеп тұрады деп көрсетті. «Егер сіз жекеленген бітістерді түгелдей оқшау деп түсінсеңіз, онда сіз адам мінезін тани алмайсыз, сондықтан бітістердің жүйесін алып, осы жүйені талдап көру қажет, бұлардың қайсысы ең алдымен көзге түседі, қайсысы еміс – еміс көрінеді, таптырмай қояды т.б»

Біз қалыптасқан мінез құрылымынан, ең алдымен, оның екі жағын – мазмұны мен түрін ерекшелеуіміз керек. Бұл екеуі бір – бірінен бөлектенбейтін, органикалық бірліктегі құбылыс болып табылады.

Л.С. Рубинштейн зерттеулерінде жеке адамның мінез құрылымын талдағанда оның объективтік шындыққа жетекші жағы ретінде алға қойылуы тиіс. Қоғамдық әсерлер мен ықпалды бейнелейтін мінез мазмұны жеке адамның өмір бағытын, яғни оның материалдық және рухани қажеттерін, мүддесін, мұраттары мен әлеуметтік бағдарын құрайды. Жеке адамның бағыты – мақсатты, адамның өмірлік жоспарын оның белсенділік деңгейін анықтайды. Мінез мазмұны белгілі бір өзіндік дара қатардан байқалады, ол адамның талғампаздық белсенділігін көрсетеді [3].

Бастауыш сынып оқушаларының негізгі таным процестері: қабылдау, зейін, ойлау, сөйлеу, қиял, есте сақтау. Мектепке келгеннен кейін көптеген өзгерістерге ұшырайды. Осыған орай, біз талдауды ең алдымен қабылдаудан бастаймыз. Жеті жаста баланың қабылдауы едәуір қалыптасып қалады. Жалпы

алғанда, кіші оқушыға не қызықты, не қажетті екеніне мән беріп, қабылдауға икемдеу келеді. Мысалы: балаларға берілген текст әртүрлі бояумен жазылса, осының өзі оқуға кедергі жасайды. Себебі, бала оқудың орнына бояуға қызығып, алаңдайды. Кіші оқушыға әсіресе кеңістік пен уақытты қабылдау қиынға соғады. Сабақтың үстінде оқушы бір пәннің қабылдау міндеттерін алып, ал одан кейін оны кең түрде тұжырымдамайды. Егер қабылдау кезінде баланың ойланып, нені негізге алатынын 2 –ші дәрежедегі қасиет екенін ажыратады. Бастауыш сыныптағы оқушының зейіні де қабылдау сияқты ең алдымен терең дамыған. Зейін ерікті, еріксіз болып бөлінеді. Бала не қызық екеніне мән беретініне оның еріксіз зейіні алғашқы кезде ерікті зейінінен басым келеді. Оның еріксіз зейіні әсем бояулармен, сөздермен өзіне тартқыш келетіне байланысты мұғалім мүмкіндігінше сабақты қызықтыруға тиісті. Бастауыш сынып оқушыларының зейін көлемі және бір мезгілде бірнеше іске зейін бөле алуының үлкен маңызы бар.

Мектепке келген бала көбінесе сырттай ашық және эмоционалды жағдайларды, суреттеулерді дәл есте сақтайды. Оқушылар күн режимін, мінез – құлық ережелерін, үй тапсырмаларын арнайы есте сақтауы тиіс. Мысалы: бірінші сынып оқушысы текстті бір қарайды, танысқаннан кейін жаттап алдым деп ойлайды. Есте сақтаудың екі формасы бар: ерікті және еріксіз.

Бастауыш сынып кезеңі – мектеп өмірінің басы. Бұл жаста оқу әрекеті бала үшін бастау болып табылады.

Мінез – адам өмірін бейнелей отырып, сонымен бірге өмір салтына ықпал жасайды. Табанды, қажырлы қайратты кісі қандай кедергіні болса да жеңіп, өзінің көздеген мақсатына жете алады, осы жолда өз еңбегін, тұрмысын тиімді етіп ұйымдастырады, барлық мүмкіндіктерді жете пайдаланады. Осындай мінезді адам қоғамға аса пайдалы болады, өйткені ол алда тұрған қоғамдық міндеттерді шешуде белсенділік қабілет көрсетеді. Мінез адамның жеке өзі үшін ғана емес қоғам үшін де қажет. Ұжымдық өмір мен ондағы тіршілік әсіресе жұмыстағы әр адамның көңіл – күйі осы адамдардың мінез бітімімен де сабақтасып жатады.

Кейбір балалардың мінез – құлқына, тұрмыс жағдайына зерттеу жүргізбей-ақ ұрысып әртүрлі шаралар қолданып жатамыз. Бірақ одан жақсы нәтижеге қол жеткізген емеспіз. Баланың әрбір ісіне ескерту жасап, кемшілігіне төзе бергенше, бір мақтаумен жазалау әдістерін қолдану керек. Тек өзімнің айтқаным болсын дейтін өр көкірек, өзімшіл, қыңыр – қырсық мінезді балаларды сабақта, сабақтан тыс уақыттарда да болса да жолдастары арасында айтып, ұялтып, қателігін өзіне мойындатқан жөн.

Бала дамуының қай бағытын қай кезеңін алсақ та ең басты рольді отбасы атқаратыны анық. Отбасылық тәрбиенің басты міндеттері: бала денсаулығына қамқорлық; оқуына көмек, жетекшілік; еңбек тәрбиесі, мамандық таңдауға көмек; жеке тұлғаны әлеуметтендруге көмек; адамгершілікке тәрбиелеу. Бұл міндеттерді шешу үшін мектеп ұжымының, әр мұғалімнің ізденісі арқылы барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа тәжірибеге, жаңа қарым-қатынасты өтеу қажеттігі туындайды. Сондықтан да

әр мектеп ұжымы өз іс-әрекетінде қажетті өзгерістерді, әртүрлі тәжірибелер жөніндегі мағұлматтарды, жаңа әдіс-тәсілдерді дер кезінде қабылдап, дұрыс пайдалана білуі керек.

Оқу үдерісінің дамуы үшін оқушы бойында міндетті түрде талаптың болуы шарт. Талап, құлшыныс болмаған жерде оқу іс-әрекеті дами алмайды. Талап әдетте көру және есту анализаторларынан, сондай – ақ нерв жүйелерінің типологиялық қасиеттерінен құралады. 1- 2-ші сигнал жүйелерінің арақатынастары мен даму деңгейін де талапқа жатқызуға болады. 1-ші сигналдық жүйеге - түйсік, қабылдау, елес, ал 2-ге шындықтың ұғым болып қалыптасуы жатады. Сол үшін ашылмай бұйығы жатқан мол мүмкіндіктерді дер кезінде ашып, дұрыс жолға бағыттай білу керек. Сайып келгенде, бұл бәрімізден де аса үлкен жауапкершілікті, сезімталдылықты, ыждағаттылықты талап етері сөзсіз.

Оқу іс-әрекетімен мінез-құлық арасындағы өзара байланысты ескеру де өте маңызды. Сондықтан ең бастысы оқу іс-әрекеті жоғары болуы үшін ақыл – ой деңгейі де биік болуға тиісті. Бала интеллектуалдылығы биіктеген сайын мінез-құлықтың дамуы да жоғарылай түспек. Осы тұрғыда Л.С. Выготский былай деді: «Оқу - ойлауды бала санасының ортасына қарай жылжытатын Д.Б. Эльконин, В.В. Давыдов және олардың әріптестерінің жұмыстарының арқасында бұл жастағы балалардың таным мүмкіндіктері мол екендігі, оларда ойлаудың теориялық формаларының негізін дамытуға болатындығы дәлелденді [4].

Бастауыш сынып балаларының өмірінде ерекше роль атқаратын - алғашқы мұғалім, ал бұл кезеңнің аяғына қарай құрдастарының пікірі маңызды бола бастайды, бала жолдастарының ортасында абыройлы болғысы келеді. Бастауыш сынып өмірінде оқу іс-әрекетімен қоса, ойын әлі де маңызды орын алады, әсіресе ережелі ойындар, драматизация ойындары.

Психолог баланың мектепке дайындығын анықтау барысында мұны не үшін істеп отырғанын нақты сезінуі керек. Баланың сабақтағы іс-әрекетін ұйымдастыруларда - оларды мадақтауға, ескертуге қалай қарайтындығын оқып, үйрену де маңызды роль атқарады. Бұл туралы Н. Костикованың зерттеулерінде қызықты көрсетілген. Психологиялық дайындықты анықтау үшін, оның барлық жақтарына диагностика жүргізу керек: ақыл-ой жайындығы, ерік-жігер дайындығы, мотивациялық айындық және баладағы мұғалімге, ересектерге деген қарым-қатынастың дұрыс қалыптасуы [5].

Мінез-құлық ережелері мен саналы тәртіпке тәрбиелеуде мыналарды ескеру қажет:

I. Бастауыш сынып оқушыларының жүйке әрекетінде көру процесі жетілу процесінен әлдеқайда басым болады. Олардың мінез-құлқының ұнамды дағдылары мен әдеттерін тәрбиелеуге неғұрлым қолайлы. Мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру және бекіту әдістерінің жүйесін анықтау үшін мұғалім олардың сипаты мен көлемін егжей-тегжейлі ойластырады.

II. Бастауыш сынып оқушыларының ерікті зейінінің тұрақсыздығын, олардың импульсивтігін ескере отырып, мұғалім бала-ның мінез-құлқына

талапты шамалап та және анықтап дәл қоюы және оны әлсін-әлсін баланың есіне салып отыруы, түсіндіруі, көрсетіп беруі, мақұлдайтынын немесе пікірлесетінін білдіріп отыруы қажет.

III. Бастауыш сынып оқушылары тым ширақ, жігерлі. Бірақ олар бір текті сабақтардан тез шаршайды. Олардың бұл ерекшеліктері мұғалімнен іс-әрекеттің түрлері мен әдістерін өзгертіп отыруды, оқыту мен тәрбиелеудің түрліше әдістерін алмастырып қолдануды талап етеді. Бірінші сынып оқушылары әңгімені ойша құруға, жаттығуды үнсіз орындауға әлі төселмеген. Сол себепті олар күбірлеп сөйлеп, кейбір ойын қозғалысын қолымен көрсетіп отырады. Кіші мектеп балаларының ойлау бейнелігін ескере отырып, тәрбиеде балаларға жанды да нақты мысалдарды, көрнекілікті және басқа құралдарды қолдануға тура келеді. Бастауыш сынып оқушыларының әсерлі еліктегіштігін ескеріп, мұғалім оларға талапты ұлғайтумен бірге мадақтау тәсілдерін де жиі қолданып отырған жөн. Шолжаң да қыңыржаң, қиқар мінезді балалармен жүргізілетін жұмыста мұғалім өзін бір қалыпта, бірақ табандылық мен талап қойғыштық дәрежеде ұстауы керек. Ұялшақ балаларды қоғамдық өмірге бірте-бірте араластыруға тура келеді. Жай басар, аңғал оқушылармен жұмыс жүргізгенде дағдыландыру әдістерін қолданған жөн.

Тәртіптілік мінездің маңызды сипаты болып табылады, ол адамның жеке басының басқа да қасиеттерімен тығыз байланысты, әсіресе балаларды ұстамдылыққа тәрбиелеудің үлкен маңызы бар. Мәдениетті қылық дағдысы мен әдетін тәрбиелеу. Саналы тәртіпке тәрбиелеу мінез-құлық дағдылары мен әдеттерін қалыптастырумен тығыз байланысты. Тәртіпті оқушы адамға сезімталдықпен қарайды, қоғамдағы қабылданған моральдық нормаларды сақтайды. Сондықтан да оны мінез-құлық мәдениетіне үйрету оқай. Ерке де салдыр-салақ балаға оны үйрету қиын. Балаларды жас кезінен жақсы әдет-қылыққа дағдыландыру оларды адамдарға жақсылық жасауға үйрету, үй тұрмысындағы жоғары мәдениетке деген сүйіспеншілік дарыту өте маңызды.

Мінез-құлық мәдениеті - ол өзін қоғамдық ортада ұстай білу және әдептілік ережелерін сақтай білу ғана емес. Ол баланы, үлкендерді сыйлаудан, жоғары адамгершіліктен, ұжымда өмір сүріп еңбек ете білуінен көрінеді. Кейде ұнамды нылықтар көрер көз үшін ғана жасалады. Сыртқы мәдениеті адамның мінез-құлық пен сыртқы бейнесінен көрінсе, ішкі мәдениеті адамның білімінен, нанымынан, жеке басының мүддесін қоғам мүддесімен ұштастыра білуінен тұрады. Адамның қоғамда сыйлы болуы және бағалануы ішкі мәдениетіне байланысты.

Сондықтан мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеу адамның моральдық бейнесін қалыптастырумен бірге адамгершілік, азаматтық, ұжымшылдық, достық жолдастық рухында тәрбиелеуге, тәртіпке және ұйымдастыруға үйретумен тығыз байланысты. Мәдениетті мінез-құлық ережелерін түсіндіру. Бастауыш сыныптардың өзінде-ақ мектептегі және үйдегі, көшедегі және қоғамдық орындардағы, мінез-құлық ережелерінің негізі үйретіле бастайды. Бірақ мінез-құлық мәдениеті жөніндегі білім бірте-бірте кеңейеді.

Қорыта айтқанда бастауыш сынып оқушылары мінез-құлық мәдениетінің жаңа ережелерін меңгеріп, олардың қоғамдық өмірдегі мағынасын түсініп, жүзеге асыруға үйренеді. Мінез-құлық дағдысы мен әдетін қалыптастыруда сан түрлі жаттығулар аса қажет.. Мәдениетті мінез-құлық дағдысымен әдетін тәрбиелеуді қамтамасыз етеміз..

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. И.П. Павлов. Общие типы высшей нервной деятельности животных и человека. Москва: Директ-Медиа, 2008. С-50.
2. Қ.Б.Жарықбаев. Психология.Энциклопедиялық сөздік. Алматы,2011ж. - 624б.
- 3.Л.С. Рубинштейн. Избранные философско-психологические труды. – М., 1997. – 463 с.
4. Д.Б. Эльконин, В.В. Давыдов. Структура учебной деятельности. – М.,2007. -325 с.
5. Н. Костикова. Творчество с малышами. – М.,2010. -255 с.

УДК 378

АКМЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В УСЛОВИЯХ МАГИСТРАТУРЫ

Бекжанова Б. Ж.

*Қызылординский государственный университет имени Коркыт Ата.
г.Қызылорда. Республика Казахстан*

Аннотация

Рассмотрена акмеология как наука, изучающая достижения высокого уровня профессионализма личностью. Раскрыта сущность педагогической акмеологии. Определены методологические подходы к исследованию акмеологической подготовки магистров. Изучены акмеологические факторы, которые способствуют формированию профессиональной компетентности обучающихся в магистратуре.

Ключевые слова: педагогическая акмеология, акмеологический подход, профессиональная компетентность, профессиональное развитие, акмеологические факторы.

Annotation. Acmeology is considered as a science that studies the achievements of a high level of professionalism by a person. The essence of pedagogical acmeology is revealed. The methodological approaches to the study of acmeological training of masters have been determined. The acmeological factors that contribute to the formation of professional competence of students in the magistracy have been studied.

Key words: pedagogical acmeology, acmeological approach, professional competence, professional development, acmeological factors.

Республика Казахстан вступила в новое качество жизни общества, для которого необходим человеческий капитал рыночного содержания. Изменения в системе общественных отношений воздействуют на образование и требуют адекватного ответа на реалии нового исторического этапа. Это определяет поиск и реализацию новых подходов к профессиональной подготовке, содержание которой было бы направлено в первую очередь на

формирование личности, готовой эффективно действовать в постоянно меняющихся социально-экономических условиях, личности творческой, профессионально мобильной, способной к постоянному профессиональному саморазвитию и самосовершенствованию.

Трехступенчатое высшее образование в Казахстане (бакалавриат-магистратура – докторантура) на послевузовском этапе предполагает специализированную подготовку магистров и докторов PhD, способных к исследованию психолого-педагогических проблем системы образования, к педагогической и научной деятельности в высших учебных заведениях. Магистр педагогики должен быть подготовлен к решению профессионально-образовательных задач, соответствующих его степени (квалификации), что предполагает: освоение методологии педагогической науки и навыков самостоятельной научно-исследовательской и педагогической деятельности, требующих широкого образования в соответствующем направлении; владения умениями формулировать и решать задачи, возникающие в ходе профессиональной деятельности, обрабатывать полученные результаты, анализировать и осмысливать их с учетом имеющихся данных и т.д.

По Европейским рамкам квалификаций высшего образования («Дублинские дескрипторы») магистрант характеризуется как, умеющий демонстрировать глубокие современные знания в специализированной области/дисциплине: знание новейших теорий, их интерпретаций, методов и способов, критически оценивать и интерпретировать новейшие достижения теории и практики, владеть методами проведения самостоятельных исследований и интерпретации их результатов, вносить собственный оригинальный вклад в развитие данной области (диссертация), демонстрировать оригинальность и творчество при осуществлении деятельности в конкретной области.

Очевидно, что такие требования для профессионалов выдвигает акмеология. В русскоязычном контексте есть много исследований, в которых анализируются проблемы акмеологического подхода в различных сферах деятельности: достижения профессионализма (А.А.Бодалев, 1998; А.К. Маркова. 1996; А.А. Деркач, 2004); гуманитарно - технологического развития государственных служащих (А.С. Гусева, А.А. Деркач, 1997); деятельности преподавателя (Н.В. Кузьмина, 1990), эффективного воинского труда (Л. Г. Лаптев, 1998), тренинга (А.П.Ситников, 1996); учителя адаптивной школы (Л. В. Антропова, 2004); нового качества образования (В. Н. Максимова, 2004); развития компетентности учителя (О.А. Козырева, 2006) и т.д. Но пока нет исследований, как акмеологические основы могут содействовать при подготовке научно педагогических кадров в условиях магистратуры.

Мы считаем, что реализация акмеологического аспекта в современной системе послевузовского образования будет стимулировать реализацию творческого потенциала, выявлению и плодотворному использованию личностных ресурсов для достижения успеха в профессиональной деятельности будущего педагога.

Сказанное обуславливает высокую степень актуальности проблемы создания акмеологически ориентированной системы подготовки будущего педагога и предопределяет выбор темы нашего исследования «*Акмеологические аспекты подготовки научно-педагогических кадров на этапе послевузовского образования*».

Цель исследования заключается в теоретико-методологическом обосновании акмеологической подготовки научно-педагогических кадров.

Объект исследования – процесс обучения в магистратуре.

Задачи исследования:

- раскрыть акмеологию как науку, изучающую достижения личностью уровня высокого профессионализма;
- раскрыть сущность педагогической акмеологии;
- определить методологические подходы к исследованию акмеологической подготовки магистров;
- выявить акмеологические факторы, способствующие формированию профессиональной компетентности магистрантов.

Методы исследования: системный, отбор материалов по проблеме исследования, аналитический анализ научной литературы, формулирование заключения. *Акмеология наука о развитии профессионала*

Акмеологические идеи о развитии личности высказывались многими философами древности. К примеру, базовое акмеологическое понятие о самореализации творческого потенциала личности тесно связано в смысловом отношении с понятием «самодвижения», введенного еще Платоном. А само понятие «акмеология» (от греческого **акме** – вершина, пик, рассвет) впервые было введено Н.А. Рыбниковым в 1928 году для обозначения особого раздела возрастной психологии-психологии зрелости и взрослости [1, С.6, 2, С.28]

Этот термин появился в период бурного интеллектуального и социального поиска 20-х годов, когда возникли такие научные отрасли как эврилогия (П.Энгельмейер) [22], эргонология (В.Н.Мясищев) [9], рефлексология (В.М.Бехтерев) [16, 494 с. – С.340].

В середине XX века — Б. Г. Ананьев определил место акмеологии в системе наук о человеке, а в 90-е гг. создана (А. А. Деркач и А. А. Бодалев) первая кафедра акмеологии и психологии профессиональной деятельности в Российской академии государственной службы при Президенте Российской Федерации. После двух лет в Санкт-Петербурге создана (Н. В. Кузьмина, А. А. Деркач, А. М. Зимичев) научно-общественная организация «Академия акмеологических наук». В 1995 г. учреждена (А. М. Зимичева) Санкт-Петербургская акмеологическая академия, ныне — Санкт-Петербургский институт психологии и акмеологии.

Согласно паспорту специальности ВАК, акмеология, как интегративная наука, относится одновременно к педагогической и психологической отраслям наук, и выражает современный взгляд на развитие человека. По словам Б.Г. Ананьева, акмеология направлена на системное исследование человека как

индивида, личности, субъекта деятельности, индивидуальности, его самореализации в поступках и продуктах творчества.

Объектом акмеологии является развивающаяся личность на ступени зрелости. *Предметом* в широком понимании – *объективные и субъективные факторы*, содействующие или препятствующие прогрессивному развитию зрелой личности, те *условия*, при которых взрослый человек может достичь самого высокого уровня продуктивности в своей профессиональной деятельности, творчестве, отношениях, развитии.

Греки словом «акме» называли период возраста в человеческой жизни, когда появляется зрелость всего, на что способен данный человек, когда развернулись, расцвели и на вершине своих способностей находятся его силы» [11, С.11].

Так как по словам А.А. Деркач (2004), *акме* – это многомерное состояние человека, которое хотя и охватывает значительный по временной протяженности этап его жизни, но всегда реально показывает, насколько он состоялся как гражданин, как профессионал – деятель. [9].

«Акмеология как наука имеет свою систему понятий, которых нет ни в психологии, ни в педагогике. Такими базовыми понятиями, которыми оперирует акмеология, являются: зрелость, профессиональная деятельность, вершины мастерства, профессионализм» [19].

«Акмеология – это наука о закономерностях, условиях, факторах и стимулах, содействующих или препятствующих самореализации творческих потенциалов зрелых людей в процессе самодвижения к вершинам профессионализма и продуктивности созидательной деятельности, воплощаемой в социально-значимых продуктах культуры, искусства, литературы, науки, техники, образования, а также в самом человеке» [11, С.12].

«Акмеология – это наука, возникшая на стыке естественных, общественных, гуманитарных и технических дисциплин и изучающая феноменологию, закономерности и механизмы развития человека на ступени его зрелости и, особенно, при достижении им наиболее высокого уровня в этом развитии» [6, С.5].

«Акмеология – это новая область научных знаний в системе наук о человеке, исследуя фундаментальные закономерности созидания и самосозидания в человеке продуктивного профессионала» [12, С. 184].

«Акмеология – это интегративная наука, изучающая закономерности, пути, средства, условия достижения вершин творческого потенциала человека и способы его самореализации в созидательной деятельности на этапе зрелости» [21, С. 5].

«Акмеология – это наука, изучающая феноменологию, закономерности и механизмы осуществления потенциала человека как вида, индивида, личности, субъекта деятельности (в том числе совокупного, группового), индивидуальности при достижении им наиболее высокого уровня, вершины своего развития на различных его этапах» [8, С.26]. «Акмеология – это как наука имеет свою систему понятий, которых нет ни в психологии, ни в педагогике. Такими базовыми

понятиями, которыми оперирует акмеология, являются: зрелость, профессиональная деятельность, вершины мастерства, профессионализм» [19, С.174]. «Акмеология – это новая область научных знаний в системе наук о человеке. Предметом ее исследований являются закономерности, факторы и условия самореализации творческого потенциала человека на пути к высшим достижениям жизни и деятельности, профессиональной и непрофессиональной» [13, С.3].

На основе анализа генезиса акмеологии, собственной практике, в акмеологии можно выделить следующие *методологические принципы* [15]:

-принцип вершинности (акмеология исследует закономерности достижения вершины во всех видах индивидуальной деятельности);

-принцип целостности (акмеология синтезирует себе знания, полученные в различных научных областях);

-принцип историзма (акмеология выявляет акмеологичность на различных исторических этапах);

-принцип многосторонности (акмеология изучает достижение человеком вершин в различных областях деятельности, что и составляет его акме);

-принцип развития (акмеология изучает процесс саморазвития человека как самореализацию его творческого потенциала);

-принцип интегративности (акмеология выступает как интегративная наука).

Степень профессиональной зрелости человека и так называемая вершина этой зрелости (акме) - это полифункциональное состояние человека, которое не возникает неожиданно и сразу. На него «работает» вся предшествующая жизнь индивида, в том числе и глубоко научно обоснованное, проверенное на эффективность профессиональное образование. Именно оно в итоге определяет, с каким запасом подойдет выпускник профессиональной школы к ступени своей деятельностной зрелости, какие ценностные ориентации и отношения составляют ядро его личности и какие способности, а также какой запас знаний, умений и навыков будут характеризовать его как субъекта-творца, субъекта-профессионала.

Высокий профессионализм и творческое мастерство специалистов – один из важнейших собственно человеческих ресурсов, который становится фактором оптимального решения насущных глобально-кризисных проблем. В этом социокультурном контексте особое значение приобретает новая наука акмеология. Ибо именно она изучает закономерности и технологии развития профессионализма и творчества как акме-форм оптимального осуществления всевозможных видов профессиональной деятельности.

Как полагает выше упомянуты С.Д. Пожарский (2002), на данном этапе развития акмеологии можно говорить о следующей классификации этой науки [15]:

- классическая акмеология (рассмотрение человека с точки зрения развития его психики в период зрелости),

-фундаментальная (базовая) акмеология (рассмотрение человека как целостную систему),

-прикладная (отраслевая) акмеология (рассмотрение человека через призму определенных проблем специальных знаний).

Методологический статус современной акмеологии. В развитии акмеологии выделяют четыре основных этапа [9, с.93]:

- латентный - незаметное и постепенное складывание исторических, культурологических, социальных, философских, научных, педагогических, практических предпосылок выделения в научном познании акмеологической сферы человековедения;

- номинационный - осознание социальной потребности в таком роде знания;

- инкубационный - возникновение концептуальной идеи о необходимости оформления исследований акмеологической проблематики и выдвижения программы развёртывания акмеологии в качестве особой дисциплины;

- институциональный - создание социальных структур: акмеологических кафедр и факультетов, лабораторий в вузах и Международной академии акмеологических наук.

В методологическом плане акмеология является комплексной наукой фундаментально-прикладного характера. Фундаментальность определяется познанием закономерностей сферы реальности, не изучаемой другими науками. Прикладной характер акмеологии проявляется в практически ориентированных акмеологических технологиях.

Основополагающими категориями акмеологии на настоящем этапе ее развития являются: профессионализм, мастерство, компетентность, творчество, креативность, творческий потенциал, профессионал, профессиональное развитие.

Сущность педагогической акмеологии.

История акмеологии показывает, что педагогика занимает особое место в развитии акмеологии, ибо «реальное конструирование акмеологии как дисциплинарной области началось со времени зарождения педагогической акмеологии. <...> на первом этапе становления объектом акмеологии был главным образом профессионализм деятельности учителей» [17, С.18]. Но скоро выяснилось, что проблемы профессионального, личностного, субъектного и индивидуального становления человека охватывает собой не только работу педагога. Начались исследования и формировались новые формы акмеологии, развивалось и понятие педагогической акмеологии. Самое общее определение опирается на то, что педагогическая акмеология – это наука о путях достижения профессионализма и компетентности в труде педагога. Но такое определение не удовлетворяет многих исследователей. Дело в том, что педагогическая акмеология «предметно, объектно и субъектно шире, чем наука о путях достижения профессионализма в труде педагога» [17, С.24].

Иначе говоря, в педагогическом труде участвуют и обучающиеся, субъекты педагогического воздействия, которые нормы поведения и

деятельности себе только сами задают. Мало того, при взаимовлиянии надо учесть не только физические, психические, но и духовные свойства личности, которые помогают осознать, для чего надо развиваться. Только «позитивная направленность развития человека как личности, субъекта и индивидуальности и должна стать основным показателем педагогической акмеологии» [17, С.35]. Потому педагогическая акмеология определяется как *наука "о закономерностях и путях предельно возможного раскрытия человеком своих потенций и достижения на этой основе наиболее оптимальных результатов в своём прогрессивном позитивном развитии как личности, субъекта, индивида и индивидуальности - как целостного многомерного человека – в условиях специально организованного образовательного процесса»* [17, С.36]. Иными словами, по мнению В.Н. Максимовой (2004), акмеология есть наука о качестве человека и о качестве жизни, а акмеологический подход к образованию становится особенно актуальным и в связи с обострением проблемы качества современной школы. Следовательно и основополагающие категории педагогической акмеологии принимают новые аспекты, истоки которых кроются в педагогическом процессе, который строится на субъект-субъектное взаимодействие.

Анализируя данные определения «педагогической акмеологии» ***мы характеризуем свою трактовку:*** педагогическая акмеология изучает человека как личность, субъекта деятельности, индивида, его индивидуальные особенности, в целом как целостного многомерного человека с интеллектуальным потенциалом, рассматривает закономерности и пути раскрытия его потенциала на основе изучения достигнутых им результатов.

Профессионализм - самая широкая по ***содержанию*** категория акмеологии. Тем более трудно определить профессионализм педагога. Под ним принято понимать интегральную характеристику деловых и личностных качеств специалистов, отражающую уровень знаний, умений и навыков, опыта, достаточных для осуществления определенного рода деятельности, которая связана с принятием решений. Профессионально компетентный педагог – это *овладевший* профессиональными знаниями и умениями; *способный* не только проектировать свою деятельность, но и *управлять* педагогическим процессом, чутко реагируя на любые изменения образовательного процесса специалист. По мнению Н.В. Кузминой (1990), профессионализм деятельности педагога состоит в том, что педагог владеет искусством формировать у учащихся готовность к продуктивному решению задач, умеет средствами своего учебного предмета развивать личность учащихся, готов использовать всех своих внутренних ресурсов (подлинной педагогической направленности, педагогических способностей, самообучении и др.) для развития личности обучающихся и их подготовки к успешному вхождению в следующие педагогические системы. Обобщено говоря, в целом профессионализм педагога определяется тем, что он знает, как учить и воспитывать, как переводить учащихся из одного состояния обученности, образованности, воспитанности в другое, причем делать это быстрыми и экономичными способами.

Очень сложным феноменом является и *педагогическое творчество*. Однозначного определения сущности этого понятия в научных трудах мы не находим. С.Л. Рубинштейн характеризует творчество как «деятельность человека, созидающего новые материальные и духовные ценности, обладающие общественной значимостью» [18].

По определению В.И. Андреева (1988), определяя творчество как вид человеческой деятельности, имеет ряд признаков, характеризующих ее как целостный процесс [4]:

- наличие противоречия проблемной ситуации или творческой задачи;
- социальная и личная значимость и прогрессивность, которая вносит вклад в развитие общества и личности (антисоциальная деятельность, даже в ее самой изобретательной форме, — это не творчество, а варварство);
- наличие объективных (социальных, материальных) предпосылок, условий для творчества;
- наличие субъективных (личностных качеств — знания, умений, особенно положительной мотивации, творческих способностей личности) предпосылок для творчества;
- новизна и оригинальность процесса или результата.

Креативность – творческие возможности (способности) человека, которые могут проявляться в мышлении чувствах, общении, отдельных видах деятельности, характеризовать личность в целом и/или ее отдельные стороны, продукты деятельности, процесс их создания. «Креативность (П. Торренс) – процесс появления чувственности к проблемам, к дефекту или дисгармонии имеющихся знаний, определение этих проблем, поиска их решений, выдвижение гипотез, проверок, изменений и перепроверок гипотез, и наконец, формирование и сообщение результата решения» [20].

Кроме того, развитие креативности способствует становлению творческой зрелости специалиста в процессе самоактуализации личности и достижению им личностной, профессиональной и духовной вершин (акме). При высоком уровне самоактуализации креативной личности творческая зрелость специалиста является более устойчивой, продуктивной и продолжительной в жизненной реальности, является созидательным источником творческой зрелости [7].

Творческий потенциал определяется как интеллектуально-творческая предпосылка к творческой деятельности (Д.Б. Богоявленская), как дар, имеющийся у каждого человека, как интегральное динамичное личностное образование (А.И.Савенков), как родовое свойство человека, как способность к продуцированию нового (А.И. Санникова). С точки зрения А.М. Матюшкина, творческий потенциал представляет собой интегративное личностное свойство, выражающееся в отношении человека к творчеству. В.И. Андреев, Е.В.Бондаревская, Я.А. Пономарев, А.В. Хуторской признают, что развитию творческого потенциала способствует активность личности, которая представлена интеллектуальной, субъектной и другими видами. А по мнению

С. Д. Пожарского (2002), глобальное акме (вершина самоорганизации) как индивидуума, так и социума, заключается в превращении всего человечества в духовную творческую общность людей.

В чем же заключается новизна творчества педагога? В.А. Кан-Калик и Н.Д. Никандров рассматривают педагогическое творчество как «сложнейшее преобразование человеком человека» [10].

Профессиональная компетентность (от лат. «competens» – «соответствующий», «способный», «обладающий компетенцией», «сведущий») педагога рассматривается как высокий уровень его подготовленности, обусловленный знанием стратегии продуктивной педагогической деятельности, взаимодействующих в ней структурных компонентов и критериев для измерения степени ее продуктивности.

Профессиональная компетентность – важная составляющая и показатель высокого уровня профессионализма. Профессиональная компетентность проявляется в успешном решении определенного класса профессиональных задач, что лежит в основе различных видов компетентности (социально-перцептивная, коммуникативная, организационная и т.д.) [3, С.47-48].

При использовании понятия «профессиональные компетенции» нами признается целесообразным подход, согласно которому «профессиональные компетенции» есть овладение комплексом продуктивных технологий профессиональной деятельности на основании обладания профессионально важными личностными качествами, обеспечивающими способности личности к осуществлению продуктивной профессиональной деятельности и стремление к профессиональному самосовершенствованию. Профессиональная компетентность является обобщающей психологической и акмеологической категорией.

Магистерский уровень образования предполагает формирование у обучающихся совокупности различных видов компетентности: социальной, социально-психологической, коммуникативной, концептуальной, профессиональной. Образовательный процесс в магистратуре связан с проблемами компетенции – блока вопросов, которые будущему магистру предстоит решать функционально и отвечать за их решения. Компетенция как способность к интеграции знаний, умений и способов их применения в условиях изменяющихся требований внешней сферы, включает: набор схожих знаний, умений и отношений, установок, необходимых для успешного выполнения работы.

Профессиональное развитие – процесс появления качественных прогрессивных изменений психики и личности человека труда в ходе овладения им профессией и выполнения профессиональной деятельности, тесно связано с личностным становлением субъекта труда, то опережая, то блокируя его [3, С.105-106].

Профессиональное развитие – это процесс, в результате которого человеку удается сохранить качество и уровень своих профессиональных

навыков и умений в течение всей своей жизни. Другими словами, недостаточно стать профессионалом один раз. Чтобы оставаться профессионалом, необходимо постоянное профессиональное развитие личности, которое должно быть не обязанностью или формальностью, а образом мышления, полезной привычкой. С точки зрения общественных интересов, профессиональное развитие человека можно также рассматривать как один из пунктов кодекса профессиональной этики: человек, не работающий над собой, не может быть признан профессионалом, так как главный признак профессиональной деятельности – опора на научные знания.

Акмеология изучает пути оптимизации профессионального развития, разрабатывает способы стимулирования человека как субъекта своего профессионального саморазвития, активизируя приемы его наиболее полной самореализации, достижения вершин профессионализма [3, С.105-106].

Методологические подходы к исследованию акмеологической подготовки магистров

Анализ научной литературы, собственная практика показывает, что при исследовании акмеологии подготовки научно-педагогических кадров в условиях магистратуры целесообразно опираться на нижеследующие методологические подходы:

- *системного подхода*, рассматривающего все компоненты педагогической системы в тесной взаимосвязи друг с другом; (целей, задач, содержания, принципов, форм, методов обучения магистрантов) (В.В.Краевский, Г.П.Щедровицкий, Э.Г.Юдин и др.);

- *субъектного подхода*: системообразующим фактором акмеологической системы является личность будущего специалиста, которая есть субъект непосредственного самосовершенствования и совершенствования, опосредованного собственной деятельностью и акмеологическими технологиями (Б.Г.Ананьев, А.А.Деркач, Н.В.Кузьмина, С.Л. Рубинштейн, и др.);

- *компетентностного подхода*, предполагающего формирование компетенций будущего специалиста и являющегося базовым с точки зрения определения качества подготовки специалиста в образовательной среде магистратуры (И.А.Зимняя, Дж.Равен, А.В. Хуторской, и др.);

- *деятельностного подхода*, утверждающего деятельность как об основе, средстве и главном условии развития и формирования личности, ориентирующего личность на организацию творческого труда как наиболее эффективное преобразование окружающего мира; позволяющего определить наиболее оптимальные условия развития личности в процессе деятельности (С. Л. Рубинштейн, А. Н. Леонтьев, А. В. Брушлинский и др.);

- *культурологического подхода*, рассматривающего связь человека с культурой как системой ценностей и представляющего собой развитие самого человека, становление его как творческой личности и субъекта культуры (В. Л. Сластенин, Е. В. Бондаревская, Н. Д. Никандров, и др.).

В качестве интегрирующего по отношению к остальным методологическим подходам выступает *собственно акмеологический подход*, ориентирующий на формирование у будущего специалиста установки на наивысшие достижения, на наиболее полную самореализацию в процессе обучения на этапе послевузовского образования (Б.Г.Ананьев, А.А.Бодалев, А.А.Деркач, Н.В.Кузьмина, Н.А.Рыбников).

Акмеологический подход - осуществление «комплексного исследования и восстановление целостности субъекта, проходящего ступень зрелости, когда его индивидуальные, личностные и субъектно-деятельностные характеристики изучаются в единстве, во всех взаимосвязях и опосредованиях, для того, чтобы содействовать его достижению высших уровней, на которые может подняться каждый» [2, С.51]. Акмеологический подход является базисным обобщающим понятием, выступающим как совокупность принципов, приемов и методов, позволяющих решать акмеологические проблемы.

Акмеологические факторы, способствующие формированию профессиональной компетентности магистрантов

В результате исследования научной литературы и собственной практики установлены *акмеологические факторы, способствующие формированию профессиональной компетентности обучающихся в магистратуре* [3, 161 с.].

Объективные факторы: системное обеспечение качества подготовки специалистов; профессиональная направленность организации творческой самостоятельной работы; использование инновационных технологий; создание условий, обеспечивающих формирование профессиональной компетентности у магистрантов.

Субъективно-объективные факторы: организация работы в команде; отношения в учебной группе и производственных коллективах; организация групповой деятельности магистрантов, способствующая развитию социальных мотивов деятельности и умения работы в команде.

Субъективные факторы: творческие способности; гибкость и оперативность мышления; системность и развитость профессиональных умений; развитость системы профессионально-значимых качеств (изобретательность, организаторские способности, работа в команде, сознательность, ответственность, доброжелательность, лояльность, толерантность и др.); инновационная направленность и открытость опыту, любознательность; широта кругозора; умение формировать команды; ориентация на качество и результат; направленность личности на дело и общение; выраженная мотивация достижения, познавательные и социальные мотивы; стремление к углублению и расширению профессиональных знаний, умений, способствующих повышению творческой отдачи на фоне совершенствования личностных качеств.

Исследование проблем акмеологии профессионального образования является актуальным, требующим выявления, обоснования теоретического аппарата акмеологии профессионального образования, совершенствования

профессиональной компетентности специалистов профессионального образования, учитывающего интегративный характер педагогики.

Новая парадигма, возникнув как на стыке наук общественных, технических, гуманитарных и естественных, акмеология решает задачи выявления оптимальных факторов и условий, которые позволяют взрослому человеку состояться как индивиду, личности и субъекту деятельности, т.е. достичь своего «акме» (прежде всего в профессиональной деятельности). Развитие акмеологии обусловлено необходимостью изучения целостного образа человека, включая исследование процесса формирования, становления и закономерностей развития человека на этапе его взрослости, учитывая особенности его личной истории на предшествующих возрастных стадиях.

Педагогическая акмеология нами определяется как наука о закономерностях и путях предельно возможного раскрытия человеком своих потенций и достижения на этой основе наиболее оптимальных результатов в своем прогрессивном позитивном развитии как личности, субъекта, индивида и индивидуальности, как целостного многомерного человека в условиях специально организованного образовательного процесса. Она значима для повышения качества образования и открывает перспективу создания новой модели профессиональной подготовки будущих педагогов и направлена на решение проблемы развития человеческого капитала.

Литература:

1. Деркач А.А., Зазыкин В. Акмеология: Учебное пособие /. Спб.: Питер, 2003. 256 с. – С.6
2. Акмеологические проблемы подготовки преподавателей. Под редакцией Н.В.Кузьминой, Е.С.Гуртовой. Москва-Шуя, 1998 – С.28
3. Акмеологический словарь / Под общ. ред. А.А. Деркача. – М.: Изд-во РАГС, 2004. – 161 с.- С.47-48
4. Андреев В.И. Эвристика для творческого саморазвития. Казань -1994 - 247 с.
5. Большой психологический словарь. Сост. Мещеряков Б., Зинченко В. Олма-пресс. 2004
6. Бодалев А.А., Вершина в развитии взрослого человека. Характеристики и условия достижения. М., 1998 – С.5
7. Вишнякова Х.Ф. Кретивная акмеология. Докторская диссертация. Москва 1996.
8. Гагин Ю.А. Концептуальный словарь-справочник по педагогической акмеологии. Учебное пособие. СПб.: СПбГУПМ, Балт. пед. академия, 2000 – С.26
9. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионализма Москва-Воронеж, 2004. -750 с.
10. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. М.: Педагогика, 1990.-140с.

11. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования. М., 2001 – С.11
12. Кузьмина Н.В. Акмеология 2000. Методические и методологические проблемы. / Под редакцией Н.В. Кузьминой, А.М. Зимичева. СПб.: СПбАА, 2000 – С. 184
13. Кузьмина-Гаршина Н.В., Лунева Л.Ф. Проблемы воспитания учащейся молодежи: Российская конференция с международным участием: Тезисы докладов и сообщений. / Под ред. Н.А. Лобанова - СПб. - Черкесск: изд. Акме - Петербург, 1995 – С.3].
14. Мясищев В.Н. Психология отношений: Под редакцией А.А.Бодалева. М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж:НПО<МОД ЭК>, 1995. -356с..
15. Пожарский С. Д. Синергетическая акмеология. Докторская диссертация. Санкт - Петербург, 2002.
16. Психология. Словарь / Под. Общ. Ред. А.В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. И доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с. –С.340
17. Педагогическая акмеология: коллективная монография/ под. ред. О. Б.Акимовой; ФГАОЫ БПО <<Рос.гос. проф. - пед. ун-т>>, Екатеринбург, 2012. 251 с.
18. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. М.: Педагогика, 1986. -245 с.
19. Тарасова В.Н. Акмеология. Научная сессия. / Под редакцией Н.В. Кузьминой-Гаршиной, А.М. Зимичева. СПб.: СПбАА, 1997 – С.174
20. Torrance, E.P. Tests of Creative Thinking. — Scholastic Testing Service, Inc., 1974.
21. Хозяинов Г.И. Греческо-русский словарь. М; ГЛК Ю.А.Шичалина, 1991 – С. 5
22. Энгельмейер П.К. Теория творчества. СПб. -1971. - 178 с.

Развитие цифровых моделей корпоративного управления

Карманова Жанат Муамедовна

*магистрант программы MBA al-Farabi Business Shool
КАЗНУ им.Аль-Фараби*

Аннотация: Цель исследования – определить основные проблемы цифровизации корпоративного управления в Казахстане и пути их решения. Научная новизна работы заключается в подходе к решению проблемы через цифровизацию корпоративного управления. В результате был определен эффективный метод решения проблем в корпоративном управлении.

Ключевые слова: менеджмент, образовательные учреждения, высшие образовательные заведения, корпоративное управление.

Abstract: The purpose of the study is to identify the main problems of corporate governance in Kazakhstan and ways to solve them. The scientific novelty of the work lies in the approach to solving the problem through the digitalization of corporate governance. As a result, an effective method for solving problems in corporate governance was determined.

Keywords: management, educational institutions, higher educational institutions, corporate governance.

Введение

Преследуя в своих целях повышение эффективности деятельности, привлечения инвестиций, выполнения юридических и социальных обязательств, доступности и качества услуг за счет конкуренции в Казахстане осуществлен переход отдельных отраслей на принципы корпоративного управления, таких как АО «Казахстан инжиниринг», АО «Инвестиционный фонд Казахстана», АО «КазТрансГаз», АО «Самрук-Энерго», Республиканский центр развития здравоохранения, Государственное учреждение "Национальный Банк Республики Казахстан", Акционерное общество «Банк Развития Казахстана», АО «НУХ КазАгро» и огромное количество других примеров в разных сферах бизнеса и государственных учреждений.

В государственной программе развития образования РК на 2011-2020г были выделены основные направления совершенствования менеджмента образования

- внедрение принципов корпоративного управления;
- совершенствование системы мониторинга за развитием образования;
- формирование системы ГЧП;
- создание национальной образовательной статистики. [8]

Проблематика

Однако наряду с этим различные Казахстанские компании и государственные организации перешедшие на корпоративное управление сталкиваются с проблемами в коммерческом подкупе при закупках, высоких наценках и нерыночному ценообразованию, краже заказов конкурентами через инсайдерские утечки, хищению и продаже клиентских баз и ценной коммерческой информации конкурентам, в государственных учреждениях сталкиваются с коррупционными правонарушениями и лоббированием личных интересов[1].

Необходимо учитывать, что Республика Казахстан занимает 113 место из 180 стран в международном рейтинге по индексу восприятия коррупции Международной неправительственной организации «Transparency International»[2].

Учитывая объект диссертационного исследования, нами проведен анализ деятельности высших учебных заведений.

В 2019 году из пяти высших учебных заведений Казахстана, где студенты чаще всего отмечали факты коррупции, 3 вуза находятся в системе корпоративного управления, это Атырауский университет нефти и газа, Карагандинский государственный медицинский университет и Западно-Казахстанский государственный медицинский университет имени Оспанова[3].

В 2020 году из рейтинга 3 самых коррумпированных высших учебных заведений Казахстана, 2 вуза в системе корпоративного управления, это Медицинский университет «Астана» и Казахская академия спорта и туризма (Алматы)[4].

Вышеуказанные факты наглядно показывают недостатки текущей системы корпоративного управления в сфере образования Казахстана, и особой уязвимости перед человеческим фактором и коррупцией.

В пособии ТОО «Институт директоров» одной из проблем корпоративного управления в Казахстане обозначается так же слабая или нетипичная роль традиционных «внешних» механизмов корпоративного управления[5].

Секретариат ООН, обобщив опыт разных стран, включил в понятие коррупции следующие основные элементы:

- хищения, присвоение государственной собственности должностными лицами;
- злоупотребление служебным положением для получения неоправданных личных выгод (льгот, преимуществ);
- конфликт между общественным долгом и личной корыстью[6].

Гипотеза

Основными факторами данных элементов является некомпетентность управления организации, заключающегося во включении в состав управления или персонала родственников или знакомых – человеческий фактор и закрытость происходящих в организации процессов для мониторинга [2].

Решение

В целях исключения подобных фактов в зарубежных компаниях используются софтверные решения (средства информатизации) предназначенные для обезличивания кадровых решений, а так же прозрачная система для постоянного мониторинга процессов организации, такие как ERP система[2].

ERP (англ. Enterprise Resource Planning, планирование ресурсов предприятия) — организационная стратегия интеграции производства и операций, управления трудовыми ресурсами, финансового менеджмента и управления активами, ориентированная на непрерывную балансировку и оптимизацию ресурсов предприятия посредством специализированного интегрированного пакета прикладного программного обеспечения, обеспечивающего общую модель данных и процессов для всех сфер деятельности

В качестве характеристической особенности ERP-стратегии отмечается принципиальный подход к использованию единой транзакционной системы для подавляющего большинства операций и бизнес-процессов организации, вне зависимости от функциональной и территориальной разобщённости мест их возникновения и прохождения, обязательность сведения всех операций в

единую базу для последующей обработки и получения в реальном времени сбалансированных планов.

Тиражируемость, то есть возможность применить один и тот же программный пакет для разных организаций (возможно, с разными настройками и расширениями), фигурирует как одно из обязательных условий ERP-системы.

Необходимость всеобъемлющего применения ERP-системы в территориально-распределённых организациях требует поддержки в единой системе множества валют и языков. Более того, необходимость поддерживать несколько организационных единиц (несколько юридических лиц, несколько предприятий), несколько различных планов счетов, учётных политик, различных схем налогообложения в едином экземпляре системы оказывается необходимым условием для применения в холдингах, транснациональных корпорациях.

Применимость в различных отраслях накладывает на ERP-системы, с одной стороны, требования к универсальности, с другой стороны — поддержку расширяемости отраслевой спецификой. Основные крупные системы включают готовые специализированные модули и расширения для различных отраслей (известны специализированные решения в рамках ERP-систем для машиностроительных и обрабатывающих производств, предприятий добывающей промышленности, розничной торговли, дистрибуции, банков, финансовых организаций и страховых компаний, предприятий электросвязи, энергетики, организаций сектора государственного управления, сферы образования, медицины и других отраслей)[7].

Модульность ERP-систем позволяет строить решения на основе нескольких ERP-систем, основные группы модулей: финансы, персонал, операции.

Финансовые модули, прежде всего, главная книга, многими практиками считаются центральными компонентами ERP-системы, а формирование финансовой отчётности средствами ERP-системы считается одним из фактически обязательных условий для положительных результатов процедуры due diligence (оценка инвестиционных рисков, независимую оценку объекта инвестирования, всестороннее исследование деятельности организации, комплексную проверку её финансового состояния и положения на рынке.

-бухгалтерские: главная книга, счета к получению (дебиторы), счета к оплате (кредиторы), консолидация;

-учётно-управленческие, контроллинговые: учёт затрат и доходов по местам возникновения, по продуктам, по проектам, калькуляция себестоимости;

-казначейские: управление ликвидностью, управление движением денежных средств (включая банковские счета и кассу), взаимодействие с банками, управление долгом и заимствованиями;

-финансово-управленческие: управление основными средствами, инвестиционный менеджмент, финансовый контроль и управление рисками.

Таким образом, этот модуль может служить средством предотвращения хищения активов организации, так как весь учет будет находиться на непредвзятом лице, не имеющем личных интересов.

Группа модулей персонала. Одним из принципиальных отличий ERP как стратегии от использования отдельных приложений для MRP II и автоматизации расчёта зарплаты было представление о тесной интеграции информации о трудовых ресурсах для возможности оперативного планирования и управления операциями с учётом информации о доступности персонала, возможности точно рассчитывать затраты по местам возникновения и продуктам в согласовании с информацией о компенсации задействованного персонала.

В начале 2000-х годов ведущие поставщики продвигали представление о необходимости управления персоналом как человеческим капиталом организации (соответственно, введя в употребление аббревиатуру HCM — англ. human capital management), и в рамках реализации этой концепции нарастили функциональные возможности модулей управления персоналом в части возможности ведения информации о профессиональных навыках, планирования обучения, карьеры сотрудников и обеспечив применимость информации, обрабатываемой в этих модулях, для целей стратегического управления организацией, расчёта ключевых показателей эффективности, финансового менеджмента.

Среди модулей управления персоналом в ERP-системах 2000-х годов: кадровый учёт, учёт рабочего времени (табельный учёт), управление нарядами на работы, командировками, расчёт производительности трудовых ресурсов, управление оплатой труда, премиями, компенсациями и расчёт заработной платы, пенсионный учёт, оценка персонала, управление квалификацией (профессиональными навыками, обучением), подбор персонала.

Данный модуль может самостоятельно организует весь спектр работы с персоналом учитывая интересы компании - исключая человеческий фактор, а так же факты коррупции при распределении премий, компенсаций, пенсии, отпусков и т.д.

Модули операционного блока покрывают деятельность организации по созданию продуктов и услуг и необходимые функции по обеспечению этих процессов. Если кадровые и финансовые модули достаточно универсальны для различных организаций, то многие операционные модули более специфичны для различных отраслей, так как подходы к преобразованию ресурсов в разных отраслях существенно отличаются. В большинстве систем сформировались следующие группы операционных модулей:

Логистические: снабжение, управление взаимоотношениями с поставщиками, управление цепочками поставок и транспортировкой, управление запасами, складами, инвентаризацией;

Производственные: управление спецификациями (англ. Bill of materials; в дискретных производствах) и рецептурами (в процессных производствах (англ. Process manufacturing; в химических, металлургических, пищевых и ряде

других), производственное планирование, учёт продукции, управление производственными программами;

Обеспечивающие: управление техническим обслуживанием и ремонтами оборудования, планирование мощностей, управление транспортом;

Сбытовые: ценообразование, обработка и конфигурирование заказов, продажи, послепродажное обслуживание.

Данные модули позволяют осуществлять полный контроль и мониторинг за всей деятельностью происходящей в организации, тем самым обеспечивает прозрачность процессов.

Цифровизация корпоративного управления позволяет производить постоянный аудит активов организации, тем самым предотвращая возможности хищения активов организации, исключает человеческий фактор при кадровой политике и обеспечивает полную прозрачность для мониторинга всех выполняемых процессов, тем самым закрывает элементы коррупции указанные выше.

Вывод

Цифровизация корпоративного управления в Республике Казахстан как в сферах большого и среднего бизнеса, так и в государственных сферах является предметом строгой необходимости, так как имеет за собой влияние на экономику страны в целом.

Список использованной литературы

1. Индекс коррупции в Республике Казахстан по состоянию на 2019 год <https://www.transparency.org/en/countries/kazakhstan>
2. Проблемы корпоративного управления в Казахстане <https://kursiv.kz/news/kompanii-i-rynki/2016-08/problemy-korporativnogo-upravleniya-v-kazakhstane>
3. Рейтинг коррумпированных вузов составили в Казахстане https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/rejting-korrumpirovannyih-vuzov-sostavili-v-kazakhstane-382971/
4. Коррупция в вузах: более 2 тысяч студентов признались во взяточничестве <https://strategy2050.kz/ru/news/korrupsiya-v-vuzakh-bolee-2-tysyach-studentov-priznalis-vo-vzyatochnichestve/>
5. Корпоративное управление: Казахстанский контекст. Учебное пособие. Под общей редакцией Филина С.А. – Алматы, 2009.
6. Некоторые аспекты решения проблем коррупционных правонарушений в образовательной сфере на примере Казахстана и России <https://articlekz.com/article/19022>
7. ERP система <https://ru.wikipedia.org/wiki/ERP>
8. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 г. – Астана: Акорда, 2010г.

«ИНТЕЛЛЕКТ» ҰҒЫМЫНА КОНТЕНТ-ТАЛДАУ

Нурсейтова А.Д.

*Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті,
Семей қ., Қазақстан Республикасы*

Аннотация: В данной статье представлены результаты контент-анализа понятия «интеллект». Были проанализированы работы психологов и педагогов в области исследования интеллекта. В результате анализа было определено, что интеллект является основой умственной деятельности и способность мыслить в условиях эмоционального стресса.

Ключевые слова: интеллект, интеллектуальное развитие, обучающиеся.

Abstract: this article presents the results of content analysis of the concept of «intelligence». The work of psychologists and teachers in the field of intelligence research was analyzed. As a result of the analysis, it was determined that intelligence is the basis of mental activity and the ability to think under emotional stress.

Keywords: intelligence, intellectual development, students.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Бес институционалдық реформаны іске асырудағы 100 нақты қадам» атты Ұлт жоспарында индустриялық-инновациялық экономикаға қабілетті Қазақстанды құру үшін қойылған кезеңдермен жүзеге асырылатын міндеттерін орындау барысында жеке шығармашылықты, жоғары білікті адам ресурстарын нығайту талап етіледі [1]. Осы тұрғыда «Интеллектуалды ұлт - 2020» ұлттық жобаның негізгі мақсаты да қазақстандықтарды жаңа жағдайға тәрбиелеу мен адам капиталын байыту негізінде, мемлекетті бәсекеге қабілетті Қазақстанға айналдыру болып табылады [2].

Осы орайда негізгі ұғым болып табылатын «интеллект» терминіне контент-талдау жүргізілді.

«Интеллект» термині ғылыми әдебиеттерде, сөздіктерде кеңінен таралған. Интеллект ұғымы даралық айырмашылығымен ерекшеленеді және ес, ой ұғымдарымен тікелей байланыста қолданылады.

Г. Азимов пен А.И. Щукинаның пікірінше интеллект – барлық танымдық қабілетті біріктіретін, қиындықтың шешімі мен танымындағы жалпы адами қабілет: сезіну, қабылдау, жады (ес) көрініс, ойлау, бейнелеу [3].

Д. Векслер өз еңбектерінде интеллект ол адамның қоршаған ортаға бейімделу қабілеті: «өмірлік жағдайды жақсы ойластыру, ойланып жасай алатындай жаһандық қабілет деп сипаттайды. Интеллекттің екі саласын анықтады: вербалдық интеллект және іс-әрекеттік интеллект [4].

Р. Солсо бойынша интеллект - ойластырылған тәсілдегі білімді қолдануда ойлар мен объектілер арасындағы байланыс пен абстрактілі түсінік және нақты түсінік үшін білімді қолдану мен бейнелеу, қабылдау мүмкіндігі [5].

Э. Торндайк шынайы өлшемдерге жақсы жауап беру мүмкіндігін интеллект деп көрсетті [6].

Р. Кеттел және Дж. Хорн еңбектерінде интеллекттің екі кешені анықталған: «флюидты» және «кристалденген». «Флюидты» кешен адами іс-әрекет өзінің шегіне жеткен уақыттан бастап барлық саласында пайда болады және ақыл-ойдың тұқым қуалаушылығымен айқындалады. «Кристалденген» кешен интеллекттің шынайы көлеміндегі дағдыларды құрылымдайды.

Ж. Пиаже бойынша интеллект- бірыңғай тұтас құрылым мен тұрақтылық, назар аударарлық белгілер, бірегей құрылымдалу іс-әрекеті болатындай ішкі пәннің қызметіндегі өндірістік, арнайы іс-әрекеттік объект пен субъект арасындағы ерекше өзара байланыс формасы [7].

Х.Г. Мельхорн бойынша тұлғаның ойлау үдерістерінің сапасы мен деңгейін сипаттайтын қабілеттерінің жиынтығы интеллект делінген [8].

Дж. Томпсон интеллектіні келесідей сипаттаған «мінез-құлқында көрініс табатын есептеу мен қысқарту абстрактілі түсінігінің сипаттамасы» [9].

Р. Питнер: интеллект - нерв жүйесіндегі өзгерістердің негізгі қабілеті.

Интеллект - тәжірибе негізінде оқу мен жылдам үйрену, күрделі ойларды түсіну, абстрактілі ойлау, мәселені шешу, жоспарлау, қорытынды жасау мүмкіндігі, жалпы ақыл-ой қабілеті.

Интеллект күрделі біріктірілген білім беру әртүрлі танымдық үдерістер мен іс-әрекеттерді (ойлау, жады, көңіл) және олардың байланысын қамтиды.

Т.Б. Кенжебаеваның «Болашақ мұғалімдердің зияткерлік әлеуетін дамыту» атты зерттеуінде «интеллект – интегралды және жоғары деңгейде дифференциялайтын қабілет ретінде, біртұтас құндылықтарды тудыратын операциялардың жиынтығы, субъект пен объект арасындағы өзара әрекеттестіктің ерекше формасы және адамның ойлау-танымдық қабілеттерінің жаңа, саналы, сапасы» тұрғысынан қарастырылады [10].

Жанқұл Т.Қ. пікірінше интеллект - адамның ақыл-ой бастамасы мен эмоцияналдық күйзелісі бірлестігіндегі ойлау мүмкіндігі [11].

Философиялық, психологиялық-педагогикалық еңбектердегі түсініктерді жинақтап, қорыту негізінде С.И. Ожегов «интеллект» түсінігіне мынадай анықтама береді: «интеллект дегеніміз адамның ақыл-ой бастамасындағы ойлау мүмкіндігі» [12].

Сондай-ақ, М.А. Холодная интеллект түсінігін «жеке тұлғаның субъективті мүмкіндігін қамтамасыз ететін «ішкі» жүйе» тұрғысынан негіздейді. Мұндай теориядағы интеллекттің негізгі мәні – «әлемдегі білім объектісін қабылдауға байланысты болатын бейнелеу ерекшелігін құрастыру» болса, онда интеллект тиімді қабылдаудың мүмкіндігін қамтамасыз ететін ментальдық (ақыл-ой) тәжірибені жеке ұйымдастыру формасындағы ақыл-парасат тұрғысынан негізделеді [13].

Жоғарыда интеллект ұғымына берілген анықтамалар бір-біріне қайшы келмейді, көп жақты теорияларды да білдірмейді, керісінше әрбір анықтама интеллект ұғымының әр қырын ашып, бірін-бірі толықтыра түседі.

Ғалымдардың жалпыға ортақ қабылданған көзқарастарында интеллект екі құрылымға бөлінеді. Вербальды интеллект – білімнің артықшылығына қол жеткізудегі логикалық тірек формаларын жүзеге асыратын біріктірілген білім

беру іс-әрекеті. Вербальды емес интеллект – кеңістік және көру бейнесіндегі көрнекіліктік – іс-әрекеттік ойлауды дамытуына байланысты біріктірілген білім беру іс-әрекеті.

Интеллект ұғымын жан-жақты қарастырған ғалымдардың бірі Г. Айзенк. Ол шет елдік психологияда интеллекттің үш түрлі бағытта қарастырылғанын көрсетеді:

– биологиялық интеллект (Ф. Гальтон, К. Спирман, К. Берт) генетикалық фактордағы маңызды рөл ойнайтын табиғи іс-әрекет пен құрылымның негізгі байланысындағы танымдық мінез-құлықтың басты биохимиялық және гормоналдық, нейрологиялық, физиологиялық іс-әрекетін құрайды;

– психометриялық интеллект IQ тесті арқылы өлшенетін биологиялық интеллект (70%) және факторлардың құралдарын (мәдени факторлар, білім беру мен әлеуметтік-экономикалық бедел) құрайтын 30% табысты анықтамаға қатысты болып келеді;

– әлеуметтік интеллект IQ тестінің деңгейі арқылы анықталатын басқа да факторлардағы тұлғаның әлеуметтік бейімделу үшін IQ тестін тұтастай қолданудан тұрады [14].

Сонымен «интеллект» ұғымын талдау барысында интеллектіні ақыл-ой бастамасы және эмоцияналдық күйзелісі бірлестігіндегі ойлау мүмкіндігі деген тұжырымдама жасаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1 Программа «100 конкретных шагов» Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева // Казахстанская правда от 6 мая 2015, №80.

2 Қазақстан Республикасының Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Интеллектуалды ұлт - 2020». - Астана, 2014.

3 Азимов Э.Г., Шукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). - М.: Издательство ИКАР, 2009.

4 Kaplan, R.M. & Saccuzzo O.P. Psychological testing: Principles, applications, and issues (7 ed.), (pp. 250). - Belmont, CA: Wadsworth, 2009.

5 Солсо Р.Л. Когнитивная психология. - М.: Тривола, 1996.

6 Торндайк Э. Бихевиоризм: Принципы обучения, основанные на психологии; Уотсон Дж. Б. Психология как наука о поведении. – М., 1988.

7 Рубинштейн С.Л. Психология индивидуальных различий. - М.: ЧеРо, 2000. - 776 с.

8 Rob Ford Madox Ford and the Misfit Moderns: Edwardian Fiction and the First World War. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012.

9 Люсин Д.В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн // «Психологическая диагностика». - 2006. - № 4. - С. 3-22.

10 Кенжебаева Т.Б. Болашақ мұғалімдердің зияткерлік әлеуетін дамыту: филос. док. ... PhD: 6D010300. - Алматы, 2014. - 165 б.

11 Әбдіғапбарова Ұ. Жанқұл Т.Қ. Қазақ халқы музыкалық шығармашылығының мазмұны мен тәлімдік мәні // «Қазақстан Республикасының әлемдік кеңістіктегі білім мен ғылымның даму тарихы және

заманауи тенденциялары» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. - Алматы, 2016. - С. 428-432.

12 Ожегов С.И. Словарь русского языка / под. Ред. Н.Ю. Швецовой. - М.: Рус.яз., 1990. - 917 с.

13 Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. - 2-е изд., доп. и перераб. - СПб.: Питер, 2002. - 272 с.

14 Айзенк Г., Вильсон Г. Как измерить личность / пер. с англ. - М.: Когито-центр, 2000. - 256 с.

ӘОЖ 159.95

ЖАСТАРДЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ДАМУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Нурсейтова А.Д.

*Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті,
Семей қ., Қазақстан Республикасы*

Аннотация: В данной статье проанализированы особенности и пути интеллектуального развития молодежи. В ходе анализа психолого-педагогических исследований определены особенности интеллектуального развития студенческой молодежи.

Ключевые слова: интеллект, интеллектуальное развитие, молодежь, студенты.

Abstract: this article analyzes the features and ways of intellectual development of young people. During the analysis of psychological and pedagogical research, the features of intellectual development of students are determined.

Keywords: intelligence, intellectual development, youth, students.

Жастардың даму мәселесін зерттеу барысында тұлғаның біртұтас дамуын есте сақтау қажет. Осыған байланысты оның біртұтастығы мен тұрақтылығын қамтамасыз етуде тұлғаның интеллектуалдық даму құрылымының өзара байланысын ескерген жөн.

Л.М. Митина, В.В. Сериков және т.б. ғалымдар тұлғалық мәселені объективті негіздеуде оны қоршаған әлемдегі өзара байланыстың белсенділігінен туындайтын жаңа бейнедегі психологиялық адам тұрғысынан қарастырған [1-2].

Жастардың даралығы қарым-қатынас жасау мен қызметі жағынан (оқу-кәсіби және ғылыми) мінез-құлқының ерекшелігіндегі өнімнің жас шамасына сәйкес келетін әлеуетті жүзеге асырудағы қызметін орындау, тұлғалық және кәсіби қалыптасу үдерісіндегі белгіленген ерекшеліктер (жеке тұлға, адам және субъектінің іс-әрекеті) біріктірілген үдеріс тұрғысынан қарастырылуы тиістігіне мән береміз.

Барлық белгіленген категориялар (жеке тұлға, субъектінің іс-әрекеті, тұлғалық, даралық) бір-бірімен тығыз байланысқан. Біздің көзқарасымыз бойынша, жоғары оқу орны оқу-тәрбиелік үдерісінде ұлттық музыка құралдарының барлық қаруын қолдана отырып тұлғаны интеллектуалды дамыту аталған категориялардың бірыңғай тұтастықта дамуын қамтамасыз етеді.

Э.Г. Гельфман, М.А. Холодная және т.б. ғалымдар тұлғаның құрылымындағы интеллектті дамытуды қарастыра отырып оның өзектілігін тұлғалық танымдық тәжірибені арттыру, өмірде болып жатқан танымдық байланыстардың «ашықтық» кешеніне жауап беретін әлемдегі даралық мүмкіндігін анықтау деп есептейді. Авторлар тұлғаның танымдық тәжірибесін оның санасындағы объективті қызметті қабылдау ерекшелігі мен әлемдегі адамның танымдық байланысының алдын алу үшін жекелеген танымдық тәжірибедегі құрылым мен құрамның ерекшелігіндегі «интеллектуалдық іс-әрекетті нақты құрамда негіздеу және әлемдегі адамның танымдық байланысындағы нақты психикалық білім берудің жүйесі негізіндегі психикалық күй» ретінде анықтайды [3].

Ақыл-ой қабілеті ең алдымен ерікті және эмоционалдық ерекшеліктегі сананың теориялық танымы мен адамның тәжірибелік қызметіндегі мүмкіндігі тұрғысынан анықталады. Адамның интеллектісі үшін ең маңыздысы - қоршаған ортадағы болмыс пен пәндік байланыстағы бейнені көрсететін шығармашылық түрленудегі іс-әрекеттің мүмкіндігін қамту. Кейбір белсенділік түрлері мен өзін-өзі басқарудағы түбегейлі нерв қызметінің жоғары құрамы жалпы ақыл-ой қабілетіндегі жағдайды құрылымдау қажеттігі тұрғысынан сипатталады [4].

Психологтар ұзақ жылдар бойы жалпы ақыл-ой қабілетінің құрамын анықтаумен айналысты. Яғни, Н.Д. Левитовтың пайымдауынша, жалпы ақыл-ой қабілеті ең алдымен тапқырлық (ақыл-ойдың жылдам бағытталуы), байыптылық, сыншылдық түсінігін қамтиды. Жоғарыда көрсетілгендерді ескере отырып ақыл-ой дамуының мазмұндық өлшемдерін (белгілік, көрсеткіштік) қарастыру қажеттігі туындайды. Ең маңызды жалпы өлшемдерді Н.Д. Левитов негіздеген. Оның ойынша, ақыл-ойдың дамуы келесі көрсеткіштер арқылы ерекшеленеді:

- дербес ойлау;
- оқу материалдарын жылдам және нақты меңгеру;
- стандартты емес тапсырмалардың шешімін табуда ақыл-ой бағытының жылдамдығы (тапқырлық);
- зерттеліп жатқан болмысқа терең ену (маңыздының маңызды еместен ажырата алу қабілеті);
- негізсіз жағдайдағы байланыстың жоқтығы, сыни ойлау [5].

Н.А. Менчинский өзінің серіктес топтарымен ақыл-ой дамуының мәселесі жөнінде табысты зерттеулер жүргізді. Оның жасаған ережесіндегі ақыл-ойдың дамуы екі категория болып табылады делінген. Осындай байланыста мынадай ойлау қызметінің ерекшелігін қарастырады:

- 1) меңгеру жылдамдығы (немесе, тиісті бәсеңдік);
- 2) ойлау үдерісінің иілгіштігі (жеңілдік немесе тиісті жұмысты орналастыру қиындығы, өзгеріп жатқан жағдайға бейімделу);
- 3) ойлаудың кешеніндегі оқшаулану мен көрнекіліктің тығыз байланысы (немесе, тиісті бытыраңқылық);
- 4) аналитикалық-синтетикалық іс-әрекеттің әр түрлі деңгейі [6].

П.П. Блонский біріншіден, білімнің жинақталу қоры болуы тиістігін негіздеген «Білімінің жоқтығынан талқылай алмайды, білім мен тәжірибесі терең болса, талқылау да көп болады» дейді, яғни білім ойлау үшін қажет. Екіншіден, ақыл-ойдың даму ерекшелігі үшін жинақталған білімнің көмегімен алынатын ақыл-ой операциялары маңызды. Демек, ақыл-ой дамуының басты ерекшелігі интеллектуалды ақыл-ойға қатысты берік орнатылған ақыл-ойдың тәсілдері мен өңделген, ерекше жинақталған қор болып табылады. Басқаша сөзбен айтқанда, ақыл-ойдың даму ерекшелігі санадағы бейнелеу мен бейнеде өтетін деңгейден көрінеді.

Е.Н. Кабанова-Меллер ақыл-ойдың негізгі өлшемдеріне бір объектінің басқа объектіге ауысуы тұрғысынан ақыл-ой іс-әрекетінің тәсілдерін белсенді және кең түрде ауыстыру, сондай-ақ ақыл-ойдың жоғары деңгейіндегі пән аралық жалпылама ақыл-ойдың тәсілдеріндегі даму байланысының мүмкіндіктерін кең түрде бір пәннен басқа пәнге көшіру қажеттігін негіздейді. Ғалымдар білім алушылардың ақыл-ой операцияларындағы әртүрлі көзқарастарын сараптап және зерттей келе, аналитикалық-синтетикалық іс-әрекеттің деңгейін анықтайтын өнімді ойлаудың деңгейін белгіледі. Мұндай деңгейдің негізіне мынадай ерекшеліктер жатады:

- талдау мен сараптаудың арасындағы байланыс,
- осындай үдерістің көмегімен жүзеге асатын құралдар,
- сараптау мен талдаудың толық деңгейі [7].

Осыған байланысты авторлар әр түрлі білім беру саласындағы тапсырмалардың немесе мектеп пәндеріндегі белгілі бір типтегі тапсырмалардың шешімін табу үшін арнайы жасалған операциялар жүйесін зерттеген [8].

Л.В. Занковтың көзқарасы бойынша тұлғаның ақыл-ойын дамыту барысында оның өзінің табиғатына сәйкес іс-әрекетін қалыптастыруға арналған тәсілдерді бір жүйеге түсіру қажет [9]. Мысал ретінде, автор мектеп оқушылары бір сабақта бақылауды сараптаса, басқа сабақта жалпылама белгілерді анықтайтыны жөнінде айтады. Ақыл-ойдың даму қарқыны туралы ақыл-ой іс-әрекетінің әртүрлі ерекшелігіндегі қабілеттің аналитикалық-синтетикалық қызметіндегі бірыңғай жүйесін біріктіреді деп айтуға болады.

Д.Б. Эльконин білім алушының ақыл-ой дамуының басты өлшемдері қатарында оқу іс-әрекетін дұрыс ұйымдастыруды атайды. Олардың қатарында – тапсырмаларды дұрыс беру, құралдарды таңдау, өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі тексеру, оқу іс-әрекетінің белгілік жоспары мен тиісті пәнді тиімді меңгеру және т.б. жатады. [10].

Осы тұрғыдан Н.А. Менчинскийдің зертханасында жүргізілген З.И. Калмыковтың жобасы ерекше қызығушылық тудырады. Біріншіден, жылжу қарқынын – жекелеген жұмыс қарқынындағы көрсеткішпен шатастыруға болмайды. Жұмыстың жылдамдығы мен жалпылама жылдамдық

– екі бөлек нәрсе. Жай жұмыс істеп, жылдам жалпылауға, және керісінше істеуге болады. Жылжу қарқыны жалпылауды құрылымдау үшін қажетті бір типтік жаттығулардың санын анықтау қажет.

Кейбір авторлар тұлғаның интеллектуалды дамуына әсер ететін психикалық үдерістің ерекшелігі эмоция мен ерікке байланысты екендігін негіздейді. Біз белгілеген мәліметті қолдай отырып ұлттық музыка арқылы интеллектуалды дамытудың тұлғалық білім беру жүйесінің эмоционалды-сезімдік және еріктік сала бойынша қарастыру мүмкін емес екендігін білеміз.

Оқу-тәрбиелік үдерісте студенттердің субъектілік орнын қамтамасыз ету оқу танымдық іс-әрекеттің субъектісі тұрғысынан педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттерін интеллектуалды дамытудың жолдарын ұйымдастыру болып табылады.

Жанқұл Т.Қ. пікірі бойынша қазақ ұлттық музыкасы арқылы педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттерін интеллектуалды дамытуда оларды жүзеге асырудың жауапкершілігін түсіне отырып әрбір топтың кәсіби даярлығына қатысты жалпы шығармашылық ойлардың бірлестігіндегі студенттер мен оқытушылардың шығармашылық өзара іс-әрекетін тығыз байланыста жүзеге асырылады [11].

Жастарды кәсіби даярлау үдерісіндегі тұлғалық тәсіл мынадай шарттарды ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылады: студенттердің тұлғалық шығармашылық әлеуетін дербес жүзеге асыруға мүмкіндік жасайтын ойын қызметі, диалог, студенттер мен оқытушылардың өзара тығыз әрекеттестігін жүзеге асыруда білім беру үдерісінің субъектілік іс-әрекетін ұйымдастыру; рефлексиялық нәтиже үшін өзінің іс-әрекеттік құралдарын таңдау, тұтас оқу-шығармашылық іс-әрекетіндегі ынтаны түсіну мүмкіндігі, оқу-тәрбиелік үдерісте студенттердің субъектілік орнын қамтамасыз ету.

Студент жастарды жеке іс-әрекетке қатыстыру тиісті алға қойылған мақсатқа жету үшін белгілі бір міндеттерді орындауды ұйымдастыру ұсынылады.

Тәжірибелік сабақтарда студент өзіндік жұмыстың біліміне, әдістемелік кеңесіне деген бағыттылық алады. Бұл жерде студенттің шығармашылық жұмысы басталады – оның өзіндік сұрақтары, өзіндік санасы, ол өзі белгілі бір қорытынды шығарады. Сондай-ақ, өзін-өзі жетілдіруде тұлғаның қажеттілігін қанағаттандыру үшін мүмкіндіктер құрылады. Осы үдеріс кезінде адамның қабілеті шығармашылық орындауға айналады, ал шығармашылық қызметтің тәсілі болып өзіндік іс-әрекеті қалыптасады. Тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыру әрдайым өзіндік іс-әрекеттің ерекшелігі мен шығармашылықтың нәтижесінің ерекшелігі болып табылады. Өзін-өзі жүзеге асырудың қажеттілікті ерекшелігі қажеттілікті қанағаттандыруды «түсірмей», еңсермей, жаңа сапалық деңгейдің қажеттілігін талап етеді [12]. Қажеттілік динамикасы негізгі ерекшеліктің жоғары деңгейіне көшудің тұжырымдамалық белсенділігін көрсетеді.

Д.Н. Узнадзенің пікірінше, егер қажеттілік белгілі бір орта жағдайындағы мүмкіндікті қанағаттандыратын қажеттіліктен тыс болса, онда ол орта субъектіні іс-әрекетке ынталандырмайды. Ортада қажеттілікті қанағаттандыратын құрал болмайынша, субъект іс-әрекетке түспейді [13].

Бұған жоғары оқу орындарының ішінде жүргізілетін аудиториядан тыс іс-әрекеттер (факультативтік, үйірме, музыкалық пәндердің жұмысы, әртүрлі

сайыстар, шығармашылық іс-шаралар және т.б.); үлкен қалаларда ұйымдастырылатын шығармашылық іс-шаралар (әртүрлі мерекелер, фестивальдар, қала күні және т.б.) жатады.

Жоғарғы оқу орындарының студенттерін интеллектуалды дамытудың біртұтас үдерісінде аудиториядан тыс шығармашылық жұмыстар барысында студенттердің тұлғалық мәнділік шығармашылығына деген қажеттілікті дамыту керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1 Митина Л.М. Психологическое сопровождение выбора профессии. - М., 2008.

2 Сериков В.В. Личностно-ориентированное образование // Педагогика, 1994. - №5. - С. 16-21.

3 Gelfman E., Kholodnaya. M. The role of ways of information coding in students' intellectual development // In.: Inge Schwank (Ed.). European Research in Mathematics Education. Proceedings of the First Conference of the European Society for Research in Mathematics Education. Publishing House: Forschungsinstitut fur Mathematik didaktik. – Osnabrueck, 1999. - Vol. 2. - P. 38-48.

4 Лейтес Н.С. Умственные способности и возраст. – М.: Изд-во: Педагогика, 1971. – 385 с.

5 Левитов Н.Д. О психических состояниях человека. - М.: Просвещение, 1999. - 195 с.

6 Менчинская Н.А. Психологические проблемы неуспеваемости школьников. - М.: Педагогика, 1971. - 272 с.

7 Блонский П.П. Избранные психологические произведения. - М., 1964. - 313 с.

8 Кабанова-Меллер Е.Н. Психология формирования знаний и навыков у школьников. - М., 1962. - 268 с.

9 Занков Л.В. Беседы с учителями. - М., 1991.

10 Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. - М.: Знание, 1974. - 63 с.

11 Әбдіғапбарова Ұ. Жанқұл Т.Қ. Қазақ халқы музыкалық шығармашылығының мазмұны мен тәлімдік мәні // «Қазақстан Республикасының әлемдік кеңістіктегі білім мен ғылымның даму тарихы және заманауи тенденциялары» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. - Алматы, 2016. - С. 428-432.

12 Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы. - М., 1999.

13 Узнадзе Д.Н. Теория установки. – М.: Воронеж, 1997.

ӘОЖ 316.37

«ӘЛЕУМЕТТІК ТАБЫСТЫЛЫҚ» ҰҒЫМЫНА КОНТЕНТ-ТАЛДАУ

Нұралина С.Е.

Аннотация: В данной статье представлены результаты контент-анализа понятий «успешность» и «социальная успешность». Были проанализированы работы психологов и педагогов в области исследования социальной успешности.

Ключевые слова: будущие педагоги, успешность, социальная успешность.

Abstract: this article presents the results of content analysis of the concepts of «success» and «social success». The work of psychologists and teachers in the field of social success research was analyzed.

Keywords: future teachers, success, social success.

Бүгінде мамандардың пікірінше, білім беру саласындағы іс-әрекет бағдарының бірі мемлекетті трансформациялық дағдарыстан шығаруға қабілетті «табыс үшін білім» парадигмасы болып табылады. Демек «табыс үшін білім» парадигмасының ерекше өзектілігі педагогикалық кадрларды дайындау контексінде басымдылыққа ие, себебі табысты емес тұлға табысты тұлғаны тәрбиелей алмайтыны заңдылық. Бұл ұстаным кәсіби дайындау үрдісінде элеуметтік-педагогикалық білім ретінде маңызды.

Осыны ескере отырып, студенттерді болашақ маман ретінде даярлау үрдісі оларды іс-әрекетке өзін-өзі таныту құралы ретінде табыстылыққа жетуге дайындауда тек кәсіби ғана емес, тұлғалық дайындығын қалыптастыруға бағдарлануы тиіс. Осындай іс-әрекеттік сипаттағы тұлғалық жаңа түзіліс ЖОО-да студенттің нақты негізгі, жүйелі, тұтас кіріктірілген кәсіби білімді, білік пен дағдыны меңгеруіне, құзыреттілігі мен тұлғалық сапасын қалыптастыруға мүмкіндік туғызады. Осыдан болашақ мұғалімдердің элеуметтік табыстылығын дамыту мәселесінің өзектілігі арта түседі.

Осы орайда «элеуметтік табыстылық» ұғымының мәні мен мазмұнын ашу мақсатында ғылыми философиялық, педагогикалық, психологиялық әдебиеттерге жан-жақты талдау жасалынды.

Әлеуметтік табыстылық күрделі құбылыс, сондықтан мазмұны жағынан бірін-бірі толықтыратын «табыстылық» ұғымының негізін құрайтын «табыс» ұғымы алдымен қарастырылады.

Тарихқа көз жіберсек, ежелгі мәдениеттің негізгі белгілерінің бірі ретінде сол кезеңдегі педагогикалық ойлар, тәрбие мен оқытудың дәстүрлі жолдары элеуметтік табыстылықтың пайда болуының алғышарттары болып табылады.

Негізінен «табыс» категориясы ғылыми білімнің пайда болуынан бастау алады. Ғылыми әдебиеттердің талдауы көрсеткендей, «табыс» бір мағыналы емес, күрделі және әртүрлі түсіндірмесі бар ұғым.

Дәстүрлі тұрғыдан «табыс - кез келген үрдістің табысты аяқталуы» дегенді білдіреді.

С.И. Ожегов сөздігінде «табыс» ұғымына қазіргі заманғы жағдайға сәйкес мағынада біршама нақты анықтама берілген: 1. Қандайда бір жетістікке жетудегі сәттілік; 2. Қоғамның мойындауы; 3. Қоғамдық мәнділік; жұмыстағы, оқу-танымдық іс-әрекеттегі жақсы нәтижелер және т.б. [1].

В.И. Дальдің сөздігінде «табыс - қандайда бір іс-әрекеттегі бәсекелестік, сәттілік, сәтті қатынас, қажеттілігіне жету» деп тарихи лексикалық мәнде бейнеленеді [2].

Осы сөздіктерде берілген анықтамаларды салыстыратын болсақ, «қандайда бір жетістікке жетудегі сәттілік» деген түсінік барлығына да ортақ мәнде қолданылады. Демек қызметін табыспен, сәттілікпен алып жүретін адам табысты болып табылады.

Философиялық және әлеуметтану ғылымдары зерттеулерінде «табыс - тұлғалық және іскерлік жоспарда өзінің өмірін ұйымдастырудың қолайлы әдісіне жету» - деп анықталады.

Сонымен бірге философиялық аспектіде, табыс: бақыттың ерекше түрі; сәттілік формасы; адам іс-әрекетінің сипаттамасы; адамның әлеуметтік мәртебесі мен өмірінің материалдық деңгейі; тұлғаның өзін-өзі таныту формасы деп те анықталады.

Педагогикалық аспектіде, табыс - тұлғаның қазіргі заманғы қоғамдық нормалар, құндылықтар, дәстүрлер жүйесін меңгеру деңгейін көрсететін әлеуметтік сапасы, нысанға алынған жетістіктердің жоғары нәтижесі болып табылады (Ш.А. Амонашвили, В.Ю. Питюков, В.А. Сухомлинский, В.Ф. Шаталов, С.Н. Лысенкова және т.б.).

Әлеуметтік-психологиялық аспектіде, табыс - жеке тұлға іс-әрекетінің нәтижесі мен одан қоршаған адамдардың күтетіні арасындағы үйлесімді арақатынасы немесе қоршаған адамдар мен тұлғаның іс-әрекеттерінің нәтижелері арасындағы оңтайлы қатынас деп сипатталады.

Психологиялық аспектіде, табыс - бұл жеке тұлғаның көздеген нәтижесінің ойдағыдан немесе тіпті күткенінен де асып түсетіндіктен қуаныш, шаттық, қанағаттану сезімдерін бастан кешіруі. Осы күйдің негізінде тұрақты сезімдері, қызметтің жаңа әлдеқайда күштірек себептері қалыптасуы мүмкін, соған байланысты тұлғаның өзін-өзі бағалау, өзін-өзі қадірлеу деңгейі де өзгереді. Демек табыс - іс-әрекеттегі жоғары нәтижеге жетуден алатын қуаныш пен қанағаттану (С.Л. Рубинштейн, В.К. Вилюнас, Н.Л. Белопольская, Е.В. Коротаева, Е.А. Никитин [3-6] және т.б.).

Табыс философиялық-психологиялық тәсілде «даралық экзистенциалдық сыртқы жағдай» [7], мәдени-антропологиялық тәсіл тұрғысынан «индивидтің мәртебелік жетістігі, мәдениет құндылығы» деп [8], ал әлеуметтік тұрғыдан «индивид-индивид» координаттарында түсіндіріледі [9].

Р.Л. Мирцхулаева табысқа жетумен байланысты әсерленушілік түрлерін бөліп көрсетті. Оның ішінде мақтанышты «табыс күш-жігер мен қабілеттердің нәтижесі болған кезде пайда болатын» сезімге жатқызады. Бұл сезімді ол таңдау жағдайына жауап ретіндегі реакция деп санайды. Ризашылық сезім ретінде «табысқа жеткені үшін басқаларға борышты болған кезде» пайда болады. Егер «басына түскен сәтсіздік субъектінің талпыну деңгейіне сәйкес келмесе» ұят пайда болады. Қобалжушылық «табысқа немесе ұшыраған сәтсіздікке қатысты айқын емес көзқарасты түспалдайды» [10].

Сонымен бірге «тұлғалық табыс» және «әлеуметтік табыс», оның ішінде

«кәсіби табыс» ұғымдарын да ажырату керек. «Кәсіби табыс» болашақ сынып мұғалімдерінің өз іс-әрекетін іштей бағалауы ғана емес, оның айналдағылар тарапынан (әріптес, басшы, т.б. контрагенттер) сырттай бағалануы.

Психологиялық-педагогикалық зерттеулерде әлеуметтік табыстылық акмеология контекстінде кәсіби іс-әрекет жетістігі ретінде қарастырылады (А.А. Деркач, А.К. Маркова).

Табысты нәтижеге қол жеткізу, әсіресе мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің сапасын жетілдіру мәселесінің ерте заманғы педагогикада көрініс тапқанын көрсетеді.

Н.А. Аминов қазіргі заманғы табысты мұғалім типінің төмендегідей сипаттамасын ұсынады: «Бұл бала тұлғасын эмоциялық және әлеуметтік факторларға сүйене отырып дамытуға талпынатын мұғалім. Оған оқытудың еркіндік әдебі, жеке дара тәсілі, адал және достық мінезі тән. Табысты мұғалім креативті педагог (шығармашылыққа аса бейім), өмір сүру салты тұрғысынан мұндай мұғалімдер тіршіліктің сан алуан саласында жан-жақты, қызығушылығы мен құмарлығы кең» [11].

Жоғарыдағы ғалымдар еңбектеріне жасалған талдау әлеуметтік табыстылықты бірлескен іс-әрекет нәтижесінің интегралдық сипаттамасы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Осыдан табыстылық алға қойған мақсаттарға қол жеткізуде жоғары нәтижені қамтамасыз ететін сипаттамаларды, сонымен бірге кәсіби әлеуметтенудің нәтижелігі индивидтің тұлғалық қасиеттеріне де байланысты екендігін атап көрсетуге мүмкіндік береді. Оны кейбір ғалымдардың көзқарастары дәлелдей түседі. Мысалы, адамға әрекеттің тәсілдерін меңгеруі қандай да бір табыстылықты қамтамасыз ете отырып, дара табыстан тұрақты табысқа көшуге мүмкіндік береді (А. Мальц, А.М. Федосеева) [12].

Әлеуметтік табысты студенттің әрекеті нәтижелілікпен, өзін-өзі дамытумен, саналылықпен, әлеуметтік-мәдени құндылықтарға бағдарлануымен, жақсы көңіл-күймен, тұлғалық қанағаттанушылықпен, тұрақты әлеуметтік өзара қарым-қатынастармен сипатталады (О.Ю. Клочкова, 2003) [13].

С.А. Артемьев, С.А. Багрецов көзқарастары бойынша кәсіби әлеуметтену төрт субъектінің, атап айтқанда, тұлға, еңбек ұжымы, қоғам, маман өзара әрекеттестігінде табысты болады. Осы субъектілердің әрқайсысы жағдаятқа байланысты әсер етеді [14].

Г.В. Турецкая әлеуметтік табыстылықты әлеуметтік ортадағы өзінің алатын орнына салыстырмалы тұрғыдан қанағаттануымен байланысты тұлғаның қасиеттерінің жиынтығы, сонымен бірге адамның сол әлеуметтік ортаға ықпалдасуының нәтижесі ретінде қарастырады [15].

Педагогикада табыстылық уақытқа байланысты іс-әрекеттер нәтижесінің сапалы сипаттамасы ретінде қарастырылып, адамның табыстылығы іс-әрекеттің сан алуан түрінде, оның ішінде әлеуметтік іс-әрекетте ерекше көрініс табады.

Осыған байланысты болашақ мамандарға кәсіби білім беруде осы іс-

әрекеттік бағытқа көп көңіл бөлініп, қазіргі кезде «табысты іс-әрекет», «іс-әрекет табыстылығы», «табысты кәсіби іс-әрекет» ұғымдары терен зерттелуде. Себебі, кез келген іс-әрекет нәтижесі табысты да, табыссыз да болуы мүмкін. Болашақ мұғалім ретінде студенттің табысты кәсіби іс-әрекетке даярлықтарын қалыптастыру және әлеуметтік табыстылығын дамыту бүгінгі өзекті мәселенің бірі.

Ғалымдардың пікірінше, адам әлеуметтік рөлді қаншалықты игеруіне, әлеуметтік іс-әрекетке қаншалықты қосылуына байланысты өмір бойына тұлға болып қалыптасып дамиды. Әртүрлі мәселені тиімді, дұрыс шеше алатын, еңбек іс-әрекетіне және танымдық іс-әрекетке қабілетті, кәсіби білімді тұлға қашанда қоғам талаптарының сұраныстарына ие мамандар болмақ. Әрбір тұлға тек өзінің белсенді іс-әрекеті арқылы ғана дами алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Ожегов С.И. Словарь русского языка - М.: Русский язык, 1991. - 917 с.
- 2 Даль В.И. Толковый словарь. - М.: Русс. яз., 1991. -Т. 4. - 2007с.
- 3 Вилюнас В.К. Психология эмоций. Тексты / Под ред. В. К. Вилюнаса, Ю. Б. Гиппенрейтер. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. - 288 с
- 4 Белопольская Н.Л. Учебная мотивация детей с задержкой психического развития в условиях психического насыщения // Дефектология. 1995. - №1.
- 5 Коротаева Е.В. Ситуация успеха: психолого-педагогические механизмы и этапы организации// Директор школы, 2002. - №2. - С.38-44.
- 6 Никитина Е.А. Искусственный интеллект: философия, методология, инновации //Философские проблемы информационных технологий и киберпространства. - 2014. - №2. - С. 108-122
- 7 Аристотель. Сочинения. В 4-х т. - М.: Мысль. 1976. - Т. 1. - 550с.
- 8 Монтень М. Опыты: в 3-х кн. Кн. 3. - М.: Голос, 1992. - 416с.
- 9 Платон. Сочинения. В 4-х т. - М., 1965. - 564с.
- 10 Мирцхулаева Р. Л. Воздействие эмоциональной ситуации оценки на эффект эмоциональной установки: дис. канд. психол. наук.-Тбилиси, 1986. - 126 с.
- 11 Аминов Б.Г. Задатки, способности и одаренность учителя// Мир психологии. - М., 1997. - №2.
- 12 Федосеева А., А.М.Мальц Проблемы жизненной успешности и пути ее исследования//Человек в контексте эпохи: мат-лы регион. Науч. Конференции, посвященной 85-летию М.Е.Бударина (30 ноября 2005г.)/Отв. ред. И.И.Крот. - Омск: ОмГПУ, 2005. - С. 235-240.
- 13 Клочкова О.Ю. Модель успеха как фактор профессионального выбора (на примере студентов Московских педагогических вузов): автореф. дис. ... канд. социологич. наук. - М., 2003. -24с.
- 14 Артемьев С.А., С.А.Багрецов и др. //Проблемы психологии и эргономики. - 2002. - Вып. 4. -С. 52-55.
- 15 Турецкая Г.В. Страх успеха: психологическое исследование феномена// Психологический журнал. - 1998. -Т. 19. -№1. -С. 16-37.

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ТАБЫСТЫЛЫҒЫН ДАМУЫ МӘСЕЛЕСІ

Нұралина С.Е.

*Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті,
Семей қ., Қазақстан Республикасы*

Аннотация: В данной статье были проанализированы проблемы развития социальной успешности будущих педагогов. На основе теоретического анализа психолого-педагогических исследований были определены особенности развития социальной успешности будущих педагогов.

Ключевые слова: будущие педагоги, успешность, социальная успешность.

Abstract: This article analyzes the problems of developing the social success of future teachers. Based on the theoretical analysis of psychological and pedagogical research, the features of the development of social success of future teachers were determined.

Keywords: future teachers, success, social success.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті мұғалім әрекетінің табыстылығы мен тиімділігін анықтау, оны қамтамасыз ететін құралдар мен әдістерді таңдау, әдістемесін дайындау болып табылады. Әсіресе тұлғалық-тұрақты және кәсіби өзін іс жүзінде көрсете алатын мұғалімнің қалыптасу үрдісінің оңтайлы тәсілдерін дайындау, оның тұлғасының табыстылығын дамыту заңдылықтарын айқындау мәселесі өзекті.

Табыстылық феномені - барлық құбылыстар секілді адамзат қоғамында пайда болған, оның даму кезеңдерінде ғалымдарды толғандырған маңызды мәселенің бірі. Тарихқа көз жүгіртсек, табыс, табыстылық және әлеуметтік табыстылық туралы идеялар сонау ежелгі грек философы Аристотель еңбектерінен бастау алып, одан кейінгі орта ғасыр ойшылдары Әл-Фараби және т.б. ғұламалардың еңбектерінде жалғасын тапқанын көреміз.

О.Н. Родина кәсіби іс-әрекет табыстылығының сыртқы (әріптестері мен басқа да адамдардың кәсіби шеберлігіне берген оң бағасы, кәсіби шеберлігін бағыттаушы) және ішкі (өз іс-әрекетінің табыстылығын өзіндік бағалау) өлшемдерін бөліп көрсете отырып, ішкі бағалаудың кәсіби іс-әрекеттің нәтижелілік, жұмысқа белсенділік және әріптестерімен дұрыс қарым-қатынасы, ғылымның дамуына үлес қосуы, субъектінің іс-әрекеттегі сұраныстарын қанағаттандыру, еңбегі үшін марапаттау сапаларына байланыстылығын ерекше атап көрсетеді [1].

А. Бандура [2], т.б. ғалымдар табыстылықты табысқа жетудің нәтижесінде немесе үміттенуінде пайда болатын күй ретінде қарастырды. Бірқатар ғалымдар өз зерттеулерінде (Н.В. Кузьмина, А.К. Маркова, Л.М. Митина т.б.) педагогикалық іс-әрекет табыстылығы педагогикалық қабілетті дамытуды анықтайтынына назар аударды.

А.К. Маркова «педагогикалық іс-әрекет табыстылығын зерттей отырып, педагог үшін жағымды өзін-өзі бағалауды қалыптастыру маңызды болып саналады, одан мұғалімде өзін жағымды қабылдау пайда болады, өзіне деген

сенімділігі артады, өзінің мамандығына және жұмысының тиімділігіне қанағаттанады» - деп есептейді [3].

Л.М. Митина мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің табыстылығын оның «Ментұжырымдамасы» мен өзіндік сана-сезімінің даму деңгейімен байланыстырады. Ол мұғалімнің табысты тұлғасын дамытуды біліктілік деңгейін көтеру және педагогикалық бағыттылық құрылымын жетілдіру үрдісі ретінде қарастырады, құзыреттілік, эмоциялық икемділік арқылы өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру қажеттілігін мұғалімнің саналы түсінуі керек деп санайды. Тұлғаның табыстылығын дамытудың негізгі факторы тұлғаның ішкі ортасы, оның белсенділігі мен өзін-өзі танытуы деп тұжырымдайды [4].

Е.В. Ерофеева мұғалімнің кәсіби табыстылығын «жағымды педагогикалық нәтижеге алып келетін кәсіби іс-әрекетті орындау» ретінде зерттей отырып, «табыста бір жағынан, субъективті талап, жағымды эмоция және адамның мүмкіндіктері (субъективті құрылымы), екінші жағынан, оның жетістіктері (объективті құрылымы), сонымен қатар нақты жетістікке жетудегі іс-әрекеттер жүйесі (аралық, объективті-субъективті құрылымы) көрініс табуы тиіс» - деп санайды [5].

С.А. Дружилов тұлғалық және кәсіби өмірлік табыс деп бөліп көрсете отырып, субъектілік пен отбасылық жайлылықты сезінумен байланысты тұлғалық жетілу деңгейін, екіншіден, шығармашылық өзіндік ерекшеліктің нәтижесі және оның іс-әрекетінің өнімін, үшіншіден, тұлғалық пен кәсіби табысты оңтайлы үйлестірудің қажеттілігін дәлелдейді. Оның көзқарасынша, кәсіби табыстылыққа жету кәсіби құзыреттіліктің қажетті деңгейін қамтамасыз етумен байланысты [6].

Н.А. Аминов қазіргі заманғы табысты мұғалім типінің төмендегідей сипаттамасын ұсынады: «Бұл бала тұлғасын эмоциялық және әлеуметтік факторларға сүйене отырып дамытуға талпынатын мұғалім. Оған оқытудың еркіндік әдебі, жеке дара тәсілі, адал және достық мінезі тән». Табысты мұғалім креативті педагог (шығармашылыққа аса бейім), өмір сүру салты тұрғысынан мұндай мұғалімдер тіршіліктің сан алуан саласында жан-жақты, қызығушылығы мен құмарлығы кең [7].

А.Н. Тесленко әлеуметтік табыстылықты дамытудың негізгі өлшемдерін бөліп көрсетеді: әлеуметтік мақұлданған жетістік, әлеуметтік белсенділік және табысты жағдаяттағы іс-әрекетті реттеу ерекшелігі. Педагогикалық мағынада табыстылық жағдаяты - бұл нақты өлшем (әлеуметтік маңызды нәтижеге жету, белсенділік (шығармашылық, ерік-жігер, қатынас) бойынша бағаланатын, педагогпен дайындалған стратегия мен тактика [8].

Ғалымдар зерттеулерінде әлеуметтік табыстылық адамның қоғамдық ортадағы орнына қатысты қанағаттанушылығымен және оның объективті сипатымен байланысты адамның белгілі бір күйі ретінде қарастырылады.

Ресейлік педагогтар табысты жеке тұлғаның күш-жігерінің нәтижесі деп түсіндіреді. Мысалы, Г.Ю. Ксензова «тұлғаның жеке табысын дербес сапа стандарты ретінде қарастырып, табысқа жетуге деген мотивация адамның өз еңбегі нәтижесінің жоғары бағасын алуға, әрекет етуге, өзін нығайтуға талабын

тудырады» - деп тұжырымдайды [9].

В.Ю. Питюковтың көзқарасынша, «табыс» ұғымы «белгілі бір жетістіктерге жетудің жақсы нәтижесі» - деп түсіндіріледі. Ол табыс мүлдем күтпеген жағдай болуы мүмкін, сондықтан жолының болуы, біреудің бақытты жұлдызы деген ойлардың айтылуы кездейсоқтық емес деп санайды [10].

Н.Е. Щуркова табысты оқу еңбегі барысындағы жеке жетістіктерді субъективті бағалау ретінде қарастырып, алайда «табыс туралы сөз қозғағанда біз, мысалы, емтиханда түскен ең оңай билет сияқты сәттілік немесе бақытты жағдайдан гөрі белгіленген мақсатқа жетудегі жақсы нәтижелілікті ескереміз» - деп түсіндіреді [11].

Ресейлік психолог И.Л. Финько табысқа әсер ететін факторлардың ішінде «жастардың өздерінің табысқа жету қабілеттіліктеріне сенуі бірінші орында тұрады, бірақ өзгелердің көмегі, мәселенің күрделілігі, сәттілік және жолының болуыда сондай маңызды» - деп есептейді [12].

В.В. Славнов болашақ маманның кәсіби іс-әрекет табыстылығы мәселесін екі өзара байланысты контексте қарастырады: кәсіби жарамдылық өлшемі және кәсіби өсу болашағы. Кәсібилік субъектінің кәсіби іс-әрекетінің операциялық және мотивациялық саласы тұрғысынан қарастыруды ұсынады. Операциялық жағы тұлғалық кәсіби маңызды қасиеттерді еңгізеді және мотивациялық саланың кәсіби өсу үшін маңызды мәнін анықтайды. Оның пікірінше, мотивациялық саланың даму дәрежесі кәсіби өсу перспективасын айқындайды [13].

О.И. Якутина «табыс» феноменінің көпмәнділігін және көпфакторлығын төмендегідей тұжырымдайды: а) табыс ұғымын абстрактылы түсіну және оның нақты мәнін толықтыру; б) табыстың жеке дара - тұлғалық эспозициядағы көпмаңыздылығы мен әлеуметтік мәнін ерекше қырынан ашу; в) қоғамдық тұрмыстың сан алуан саласындағы, адам әрекеті түрлеріндегі ерекшеліктерін білу; г) табыс факторларының көп мағыналылығына қарай жағымды мақсаттарды көрсететін құралдары мен әдістерін таңдау; д) табыстың көпфакторлы ерекшеліктерін әлеуметтену мен бейімделу секілді маңызды әлеуметтік үрдістермен сипаттау; е) табыстың көпқырлығын табыс формуласы мен түрлері арқылы айқындау; ж) табыстың көпмәнді қырын әлеуметтік символдармен мақұлдау және тану; з) табыстың көпмағыналылығын оған тән плюралистікпен (салыстырмалық, жарыстыру, бәсекелестік) сипаттау [14].

Біз қарастырып отырған маманның кәсіби еңбекте шыңға жету, әлеуметтік тұрғыда табысты болу мәселесі адамның жеке дара қасиеттерімен байланыста қарастырылады. Бұл ретте адам философиясының бастаушысы, негізін салушысы Сократтың ойынша, белгілі бір асыл қасиет туралы білім жинаған адам сол қасиетке жете алады, бәрі адамның өзіне байланысты, адам тәнін емес, рухын, жанын шыңдауға үнемі ұмтылуы тиіс, себебі, жаны бақытқа бөленген адам ғана бақытты деген пікір білдірсе, Аристотельдің ойынша, рахатқа бөлену - болмыстың жетілгендігі мен әдемілік болса, адам үшін бұл жетілгендік – өзінің адам ретіндегі іс-әрекетінің, қызметінің жетілгендігі. Ақыл-ой әрекеті дәл осындай адамды биікке бастайтын, оны рахат сезімге

бөлейтін асыл қасиет болады,яғни адамүшін рахат – асыл қасиетке жетуде. Біздің ойымызша кәсіп иесінің еңбекте биіктерге жетуі оны өмірдің ләззатын сезіну, қанағаттану сияқты сезімдерге бөлейді. Сондықтан да жоғарыда келтірілген ойлар педагогикадағы адамтану, оны жетілдірудегі тұлғаның күрделі әрі қызықты, шым-шытырығы мол ішкі әлеміне, рухани жан-дүниесіне үңіле білу арқылы оқыту мен тәрбиелеуде табысты болуға қол жеткізетін мұғалімдер үшін аса маңызды пікірлер деп қорытындылаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Родина О.Н. Предпосылки успеха в труде психолога. //Вестник МГУ (психология). - 2000. - №4. - С. 55-64.

2 Бандура А. Теория социального научения. СПб.: Изд-во «Евразия», 2000. – 322 с.

3 Маркова А.К. Психология профессионализма. - М.: Междунар. Гуманит. Фонд «Знание», 1996.

4 Митина Л.М. Формирование профессионального самосознания личности учителя// Вопросы психологии, 1990. - №3. - С.58-63.

5 Ерофеева Е.В. Факторы профессионально-педагогической успешности: автореф. дис.... канд педа. наук. Саратов, 2001.

6 Дружилов С.А. Психология профессионализма: Инженерно-психологический подход. - Харьков: Издательский дом «Гуманитарный центр», 2011. – 296 с.

7 Аминов Б.Г. Задатки, способности и одаренность учителя. /Мир психологии. - М., 1997.

8 Тесленко А.Н. Педагогика. -Астана, 2010. – 465 с.

9 Ксензова Г.Ю. Создание ситуации успеха учителя // Открытая школа. - 2007. - №1. - С. 31-34.

10 Питюков В.Ю. Основы педагогической технологии: учебно-практическое пособие. - 2-е издание испр. и доп.; гл. 3. Создание ситуации успеха и неуспеха. - М.: Гном-Пресс, Моск. Городское пед. общ-во,1999.-192 с.

11 Шуркова Н.Е. Практикум по педагогической технологии. - М.: Пед. общ-во России, 1998. - 250 с.

12 Финько И. Л. Психолого-педагогические показатели результативности образовательного процесса: Метод. пособие. - Ульяновск: ИПК ПРО, 2000. – 108 с.

13 Славнов С.В. Структурно-динамические характеристики образа успешного профессионала //Психология, 2003. - Т. 24. №1. -С. 82-90.

14 Якутина О.И. Социальные практики успеха: дискурс повседневности и социально-философское понятие автореф. дисс.... д-ра филос. наук: 09.00.11 - Краснодар, 2011. - 47с.

ОҚУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЖАҢА ФОРМАСЫНЫҢ БІРІ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Омарова Д.Т.

*№ 211 А.Байтұрсынов атындағы орта мектебі,
Қызылорда қаласы, Қазақстан Республикасы
domarova75@mail.ru*

Аннотация: в статье рассмотрена технология дистанционного обучения в повышении уровня образования учеников с помощью создания единой информационной системы образования.

Ключевые слова: дистанционное обучение, Онлайн, Оффлайн, Вебинар, "E-learning"

Abstract: in the article reviewed issues of the creation of a unified information system of education improve education students through distance learning technology.

Keywords: controlled from distance educating, On-line, Of-line, Webinar, "E-learning"

Бүгінгі әлем дамуының жаңа ұстанымдары білім беру жүйесінен күн сайынғы экономикалық, әлеуметтік және мәдени өзгерістерге мейлінше бейімделуді талап етеді. Әлем қазіргі күні «білім қоғамын» және «білім экономикасын» құру бағытында. Бұл ауқымды мәселе туралы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев жолдауында былай деген: «Біз білім беруді жалғастыруды одан әрі жалғастыруға тиіспіз.Сапалы білім беру Қазақстанның индустрияландырылуының және инновациялық дамуының негізіне айналуы тиіс». Сондықтан өз шәкірттеріне сапалы нәтижелі білім беруді мақсат еткен әр ұстаз өз тәжірибесін жаңашылдық арнасына бағыттап, әр әдісін тиімді қолдануы шарт.

Қазіргі уақытта ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың заманауи талаптарға сай дамуы білімді бағалау және пайдалану жүйесін уақытылы өзгертіп отыруды талап етеді. Осыған байланысты оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер, технологиялар білім беру талаптарына байланысты жаңартылып отырады. Сапалы терең білімді меңгеруге талпынған өскелең ұрпақтың жеткілікті дәрежеде сандық сауаттылығы бар, себебі олар өмір жағдайлары барысында жаңа технологияның барлық мүмкіндіктерін пайдаланады. Сол мүмкіндіктерді нәтижелі қолдану мұғалімнің біліктілігіне, біліміне, тәжірибесіне байланысты.

Кәсіби дамуға ұмтылатын бәсекеге қабілетті маман өзінің негізгі қызметінен үзілмей жаңа білім алу жолдарын іздестіреді. Ал қазіргі таңда білім жүйесіне қойылатын талаптардың өсуіне байланысты оқытудың жаңа формалары мен әдістерін іздестіреді, білім беруге жаңа технологиялар енгізеді. Оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа формасының бірі – қашықтықтан оқыту технологиялары арқылы оқыту. Сонымен қашықтықтан оқыту дегеніміз не?

Қашықтықтан оқыту дегеніміз — мұғалім мен оқушы арасында қандай да қашықтықта интернет ресурстарының сүйемелдеуімен өтілетін оқытудың формасы, яғни интернет желілерінің көмегімен белгілі бір арақашықтықта оқыту.

ҚО ұйымдастырудың 3 түрлі формасы бар: онлайн (синхрондық) және оффлайн (асинхрондық), және кең таралған үшінші түрі вебинар.

Онлайн режимдегі оқыту дегеніміз – интернет ресурстарының көмегімен ағымдағы уақытта белгілі бір қашықтықта мұғалім экранын көру арқылы оқытуды ұйымдастыру формасы.

Оффлайн режимдегі оқыту дегеніміз - интернет ресурстарының көмегімен (электрондық пошта) мұғалім мен оқушы арасындағы ақпарат алмасуды қамтасыз етуге мүмкіндік беретін оқытудың формасы.

Вебинар дегеніміз – интернет желілерінің көмегімен семинарлар мен тренингер өткізу формасы.

Коронавирус (COVID-19) ауруының пандемиясына байланысты жарияланған карантинге орай еліміз қашықтықтан білім алу жүйесіне көшті. Белең алған жағдайға байланысты біз бұл жүйемен бір-ақ күнде бетпе-бет келдік. Әрине, туындаған мәселелер баршылық. Атап айтатын болсақ, барлық оқушылардың бірдей интернет желісіне қосыла алмауы. Алыс шалғай ауылдардың өзін айтпағанда, қала іргесіндегі ауылдарда интернет желісі нашар немесе ұстамайды. Ал интернет ұстаса, қолдарында пайдаланатын құрылғылары болмады. Осындай келеңсіз жағдайларды шешіп, үздіксіз білім беруді қамтамсыз ету үшін барлық мүмкіндік жасалды

Білім және ғылым министрлігі қашықтан оқытудың төрт түрін бекітті. Сабақтар екі республикалық арнадан көрсетілді әрі радиобайланыс пен интернет арқылы таратылды. Телеарна, интернет не радиодан білім алуға мүмкіндігі жоқ оқушылар пошта арқылы сабақ оқыды. Бірінші бағыт — телеарналар мен телесабақтар арқылы оқыту. Оқытудың екінші бағыты радиобайланыс арқылы жүзеге асты. Оқытуды жалғастыру үшін пошта да іске қосылды. Қашықтан оқытудың төртінші түрі — интернет жүйелер мен интернет-платформалар арқылы жұмыс істеу болды.

Осындай сан қырлы, әрі күрделі мәселелерді жүзеге асыруда оқытушының атқарар рөлі орасан. Оған әрі ауыр, әрі жауапты міндет жүгі жүктеледі: ол оқу бағдарламасының құрылымын дайындап, оны қашықтықтан білім беру жүйесімен астастырып бейімдейді, оқу үрдісінің барысын қадағалап, тапсырмаларды орындау барысында, өз бетімен бақылау-пысықтау жұмыстарын орындау жөнінде ұсыныстар береді. Бұл ретте қашықтықтан оқыту жүйесінің әдістерінде көрсетілгеніндей, көңіл-күй, психологиялық қарым-қатынас бой көрсетеді. Қашықтықтан оқыту тәсілі бойынша жұмыс істейтін оқытушы оқытудың жаңа технологиясын, оқытудың компьютерлі және тораптық жүйелерін жетік біліп, олармен іс жүргізу ісін орындау шарт.

Қашықтықтан оқыту тәсілімен оқытатын оқытушыларға және осы істе мүдделі басқа да адамдарға бірнеше талаптар қойылады:

- Оқытушы компьютермен жоғары дәрежеде сауатты жұмыс істей білуі қажет.
- Қашықтықтан оқытудағы мақсаттары мен міндеттері, оның алдағы уақытта ақпараттық технология және коммуникация құралдарының негізінде дамуы туралы білуі қажет.
- Қашықтықтан оқыту технологиясын жетік білетін, білім саласындағы қызметкерлерді, оқушыларды таныстыра білуі қажет.

- Оқытушының ақпараттық құралдармен жұмыс істеуге іс жүзінде дағдылануы қажет.
- Оқытудың телекоммуникациялық құралдарын қолдану ісіне дағдылануын қалыптастыру, атап айтқанда: тұтынушылар арасында ақпараттар алмастыру және ақпараттық жүйелердегі ресурстарды пайдалануға дағдылануын қалыптастыруы қажет.
- Жинақталған түрде оқу бағдарламасын құрайтын белгілі бір тәртіптегі модульдік курстардың әдістемелерін баяндай және курстарды өткізуді ұйымдастыра білуі қажет.
- Оқу үрдісін қашықтықтан оқыту шеңберінде жүргізу ісіне жан-жақты даярлау, қашықтықтан оқыту жүйесі бойынша сабақ өткізу үрдісінде үйлестіруші болуы қажет.

Бүгінгі таңда ақпараттық қамтамасыз ету жүйесіне баса мән бермейінше, білім берудің ақпараттық технологияларын, дәлірек айтқанда, электрондық оқулық және бейнефильмдерді, басқа да электрондық басылымдарды қашықтықтан оқытудың спутниктік арнасы арқылы ендірмейінше, кез келген әлеуметтік-экономикалық саланың алға басуы мүмкін емес.

Қашықтықтан оқыту мектептерде Республика, облыс, қала және мектеп кеңістігінде кең қолданыс табуда. Мектеп көлемінде айтатын болсақ, «Интернет күнделікті» алуға болады. Бұл жаңашылдық екі – үш жыл көлемінде өз жұмысын атқарып келуде. Бұл инновациялық әдіс арқылы ата – аналар балаларының білім үлгірімін, ал оқушылар үй жұмысын уақытында біліп отырады. Мұндай әдіс арқылы мектеп пен ата – аналар қауымы арасындағы байланыстың одан сайын нығаюына үлкен септігін береді. Оқытылатын пәндерден қашықтық олимпиадалар Қазақстандық интернет олимпиадалар («КИО») өтеді. Мұндай интернет олимпиадалар оқушылардың үлкен қызығушылығын танытады. Тапсырмалары қызықты, сан алуан және олимпиаданың ең тиімді жері – оқушылар өздерінің білім деңгейлерінің көрсеткішін бірден білулері болып табылады.

Аталған олимпиадалар сайыс түрінде берілсе де, оқушыларды оқытады деп айтуға болады. Өйткені, оқушылар сабақ барысында алған білімдерін шындайды, тексереді, салыстырады. Оқушыларға арналған олимпиадалардан басқа, мұғалімдерге арналған онлайн жүйесінде өтетін сан алуан семинарлар, конференциялар, сабақтар ұйымдастырылады. Қарқынды түрде қолданыс тауып жүрген ол – республика, облыс көлемінде ата – аналар қауымына арналған жиналыстар. Ата – аналар жиналыстары облыс т.б. қарым – қатынастарды нығайта, бекіте түсуде.

Оқу процесін сапалы ұйымдастырудың келесі түрі - «E-learning». E-Learning – бұл оқу үрдісін ұйымдастырудағы халықаралық стандарттар мен принциптерін қолдайтын, барлық заманауи талаптарға сәйкес келетін, электронды және қашықтықтан оқыту. Оқытудың аталмыш жүйесі білім беру саласын түбегейлі өзгертеді. Яғни, мұғалім мен оқушының арасындағы байланыс өзгереді. Қазіргі таңда E-learning электронды білім беру көп елдердің білім жүйесіне қарқынды енгізіліп отырған оқытудың озық формаларының бірі

болып келе жатыр. Қазақстан Республикасында электронды оқыту білім жүйесінің инновациялық дамуының басты бағыттарының бірі болып есептеледі. Әлемдік тәжірибелердің көрсеткіштері бойынша e-learning жүйесі білім беруді модернизациялаудың басты құралдарының бірі екендігін айқындайды. Электронды білім беру кең ауқымды жобасының жүзеге асуы Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінің ақпараттандыру мақсатына үлкен жол ашпақ.

E-learning технологиялары оқу үрдісіне келесі мүмкіндіктер береді:

- Берілген материалды меңгеруге жағдай жасау үшін өте қолайлы және ыңғайлы;
- Оқу материалын меңгеруде қиындық деңгейін, уақытын және көлемін таңдаудағы жекешілдік.

E-learning-тің басқа технологиясы – бұл мұғалімнің оқу сайты. Мұғалімнің оқу сайттарының ресурстары (бейнелекциялар, тест жұмыстар, практикалық тапсырмалар, форумдағы дискуссиялар, есептер шығару практикумдары, компаниялардың оқу-жаттығу жұмыстары) оқушыларға ыңғайлы уақытта керекті тақырыбымен өз бабымен жұмыстануға мүмкіндік береді. Сандық білім беру контентін электронды оқулықтар, компьютерлік ойындар, виртуалды жаттығу әдістері, ғылыми - әдістемелік зерттеулер құрайды.

Осылайша, e-learning технологиясы – бұл оқыту ортасы, оның көмегімен оқу үрдісін жекелеуге болады, оқытудың жылдамдығын таңдауға болады (ақпаратты қабылдаған кезде). Оқушы өзіндік жұмысты дербес компьютердің, ноутбуктың, ұялы телефонның көмегімен ұйымдастыра алады. Оқушылардың өзіндік жұмыстарының көлемін көбейту оқу үрдісін ақпараттық технологиялардың арқасында нығайтуға мүмкіндік береді.

Оқушы автоматтандырылған жүйеде өзінің жеке портфолиосын, күнтізбесін, күнделігін жүргізеді. Ал мұғалім күнтізбелік-тақырыптық жоспары бар электрондық дәптерді, сынып журналын, хабарландыру қызметін (алда болатын жоспарлы және жоспардан тыс жиналыстар мен кездесулер туралы оқушылардың ата-аналарына e-mail немесе sms-хабарламалар, есептелік және т.б. жіберу) толтыратын болады. Ата-аналар қауымы тәрбие мәселелері бойынша кеңестер алу, сондай-ақ қашықтықтан баласының сапалы орта білім алуы мен жетістіктері туралы ақпараттық хабарлама алу мүмкіндігіне ие болады. Сонымен бірге осы бағдарламаның артықшылығы – қосымша ақпараттар арқылы мектептің порталын /сайтын/ ашып, мектептің тарихы, оқушы, мұғалім рейтингісі, құрмет тақтасы, ҰТБ-ға дайындығы, қашықтықтан оқыту курстары, ата-аналар комитеті, сынып жетекшілігі, т.б. мәліметтерді автоматты түрде енгізуге болатындығы.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев жолдауында айтқандай: «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет».

Сондықтан, қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс – тәжірибесіне, мектеп өміріне енуде.

Әдебиеттер тізімі:

1. Білім беру ұйымдарына электрондық оқыту жүйесін енгізу жағдайында педагогтардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру әдістемесі / Ахметова Г.К., Караев Ж.А., Мухамбетжанова С.Т. // Алматы: АҚ «ҰБАО «Өрлеу», 2013.
2. Қазақстан және ТМД елдеріндегі білім беруді акпараттандырудың IV Халықаралық форумының ғылыми мақалалар жинағы (18-19 бет.38-39 бет. 118-119 бет. 460-461 бет)
3. Журнал «Мектеп» № 11(6 бет)
4. Журнал «Информатика негіздері» № 1 – 2010 ж (11-14 б)

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ ҰҒЫМЫ

Омарова Л.Т.

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті,
Қызылорда қаласы, Қазақстан Республикасы*
lazzat-79@bk.ru

Аннотация: в статье рассматриваются понятия толерантности в образовании и развития толерантности у личности. Показана роль толерантности в педагогике.

Ключевые слова: толерантность, личность, терпение, выдержка, культура.

Abstract: the article discusses the concepts of tolerance in education and the development of tolerance in individuals. The role of tolerance in pedagogy is shown.

Keywords: tolerance, personality, patience, endurance, culture.

Адамзат дамуының әрбір кезеңінде белгілі бір қажеттіліктер мен құндылықтардың туындайтыны сөзсіз. Ол адамның мәдени-рухани болмысына едәуір ықпал етеді.

Қай кезеңде де өзекті болған сондай қажеттіліктердің бірі – толеранттылық. Толеранттық ұғымының мәні өте тереңде жатыр. Толеранттылық ұғымы Антика дәуірінде бастау алғаны белгілі. Антика ойшылдары адам бойындағы толеранттылықтың (төзімділіктің) рөлін сол кезден-ақ айқындаған.

Ежелгі грек ойшылдары Сократ пен Платон: «Төзімділік деген интеллектуалды аскетизм және адамдардың рухани және әлеуметтік бірігуінің алғы шарты» деп қарастырған.[1]

Философиялық сөздіктерде: «толеранттылық»-басқа көзқарастарға төзімділік білдіріп, өзінің көзқарастары мен позицияларына берік болу деп түсіндіріледі. Толеранттылық-түрлі көзқарастарға, моральдық құндылықтар мен әдеттерге деген төзімділік.

«Төзімділік» ұғымы қазақ тілінде шыдамдылық, байсалдылық, келісімге келу, сабыр деген мағынамен тұспа-тұс келеді. Қазақ ауыз әдебиетінің жанрларында қазақ халқына тән шыдамдылық, төзімділік, сабырлылық сақтау қасиеттерінің бар екені байқалады. Мысалы, «Сабыр түбі – сары алтын», «Төзімді тілегеніне жетеді», «Еңбек шыққан жерден төзімділік те шығады».

Қазақ философиясында белгілі ғалым, академик Ә.Н.Нысанбаев «толеранттылық – өзге мәдениеттің өзіндік құндылықтарын мойындау ғана емес, бұл – өзара келісім мен құрметтің ең жоғарғы деңгейі, диалогқа түсушілердің рухани байлығының өсуінің кепілі» деп жазады. Ғалым «Қазақстан халқының рухани – құндылықтық әлемі» атты кітабында «қазақ халқы тәубесі бар, төзімді, даналыққа құштар, философ халық» дейді [2].

Белгілі ғалым, философ Ғарифолла Есім: «Қазақ даласында қалыптасқан толеранттылық сана-сезім мен мәдениетіміздің үлкен деңгейге шыққандығын көрсетеді. Егер біздің ата-бабаларымыз толерантты болмаса басқа ұлттың өкілдері Қазақстанға не үшін келеді? Бұл біздің жоғары мәдениетіміздің белгісі, бейбіт халық екенімізді көрсетеді» деген болатын [3].

Сондай-ақ, толеранттылық ұғымына педагогика ғылымы тұрғысынан түсініктеме беруде Г.Д.Дмитриев, А.В.Логинов, А.С.Меньшиков, В.В.Самсонов, М.Б.Хомяков, Дж.Грей, БМ.Маравер, Б.Берри, М.Уолцер, т.б. тарапынан үлкен қадамдар жасалды.

Бұл термин батыста ертерек қолданыла бастады, оның себебін демократиялық үрдістердің онда бұрын жүргенінен көруге болады. Мәселен, толеранттылықтың шығу тегі жөнінде қалыптасқан дәстүрлі теорияны, оның алғаш пайдаланылуын Дж.Локктың «Діни төзімділік туралы жолдау», Дж.Ст.Миллдің «Бостандық туралы» трактаттарынан көруге болады.

Ж.Ж.Руссо баланың тұлғалық дамуына оған еркіндік бере отырып мән беруге шақырды. Оның пікірінше, тәрбиенің негізгі міндеттерінің бірі-тәрбиешінің жанама және тактикалық басшылығымен ізгі пікірлер мен ерікті тәрбиелеу арқылы ізгілікке тәрбиелеу болып табылады.

Кеңестік педагогиканың өкілі В.А.Сухомлинский педагогтарға: «Әлемнің ең ұлы құндылықтарының бірі –Адам, сіздердің қолдарыңызда!». Сондықтан педагог дамушы адамға ізгі қатынаста болуы, оның кемшіліктеріне төзімді бола білуі керек. Өзінің «Рождение гражданина» еңбегінде ол тәрбиеленушілердің этикасы мәселесін қарастыра отырып жамандыққа төзбеушілікке үндейді.

Сондай-ақ, В.А.Сухомлинский еңбектерінде жас ұрпақты шыдамдылыққа тәрбиелеу және оны түсіне білу мәселесі қарастырылған. Ол шыдамдылықты - адамгершілік тәрбиесі арқылы көрініс табатын тұлғаның рухани-мәдениетінің маңызды элементі деп таниды. Оның ойынша, әрбір тұлға ең бірінші қарттарға, жалғыз басты және науқас адамдарға қатысты шыдамдылық көрсетуге үйренуі қажет. Бірақ оның пікірінше, шектен шыққан мейірімділік пен шыдамдылық бәрін де кешіруге әкеп соқтыруы мүмкін, сондықтан мұндай жағдайға жол бермеу керек деп есептейді. В.А.Сухомлинский пікірінен байқайтынымыз, тұлғаның адамгершілік, ізгілік

касеиттеріне тәрбиеленуі оның толеранттылық мәдениетінің дамыуына зор ықпал ететіндігі.

Қазіргі педагогикалық ғылымда толеранттылық идеялары Ш.А.Амонашвили, В.С.Ильин, С.И.Лысенкова, В.Ф. Шаталов, т.б. еңбектерінде кездеседі. Мысалы, Ш.А.Амонашвили оқыту мен тәрбиелеуді басқаруда келесі ережелерді сақтау керектігіне тоқталды: әр баланы тұлға ретінде қабылдау, тәрбие және оқыту процесінде оған құрметпен қарау, балалардың мүмкіндіктеріне сай оқыту және тәрбие процесін ұйымдастыру, олардың дара ерекшеліктерін есепке алу, ынтымақтастық, бірге даму және біріккен шығармашылық атмосферасын бірге құру, т.б.

Жалпы алғанда, толеранттылық негізі – өзінің «басқаға, бөтенге» қатынасын мәдени реттеу болып табылады. Бұл күнделікті тұрмыстық деңгейден кәсіби қарым-қатынас деңгейіне дейінгі аралықта көрініс табатын жағдай.

«Толеранттылық»- бұл халықаралық термин екені белгілі. Қазақ халқында, бұл, мазмұн-мағынасы кең төзімділік деген сөздің баламасы. Тұңғыш Елбасы Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқына арнаған Жолдауларында маңызды мәселенің бірі болды. Қазақ елі үшін басты құндылық – ұлтаралық татулықты сақтау, олардың бірін-бірі түсіну, құрметтеу және азаматтық келісімді орнату.

Қазіргі жаһандану жағдайында өзінің ерекшеліктерін сезіне отырып, басқалармен тең дәрежеде, сыйластықта өмір сүре алатын тұлға тәрбиелеу өзекті мәселелердің біріне айналып отыр. Бұл істе жетістікке жету үшін ең алдымен педагог мамандарды даярлауға жаңа көзқараспен қарау, оның толеранттылығын дамыту қажет.

Оқу- тәрбие үдерісінде болашақ педагогтардың өз халқының және өзгенің атақ-абыройына құрметпен қарау сезімін қалыптастыру - өзекті мәселелердің бірі.

Білім беру үдерісінде толеранттылықты дамыту дегеніміз – педагогтың оны қалыптастыруға қажет жағдайларды жасауы. Осы жерде “педагогикалық толеранттылық” түсінігі шығады. Бұл дегеніміз – педагогикалық іс-әрекет жүргізу барысында толеранттылық өзара әрекет ету және толеранттылық ұстаным іскерліктері мен дағдыларын меңгеру. Мұндай ұғым П. Ф. Комогоровтың зерттеу жұмысында берілген. Онда Толеранттылық педагогикасының негізгі міндеттері көрсетілген:

- оқыту арқылы толеранттылық туралы білімдер қалыптастыру; басқалармен толеранттылық өзара әрекет етудің іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыру;
- білім алушының жеке құндылықтар жүйесінде толеранттылықты маңызды құндылық ретінде қалыптастыру және осы негізде толеранттылықты мінез-құлық түрткілері мен толеранттылық ұстанымы ретінде қалыптастыру болып табылады[4].

Педагогикалық тұрғыда толеранттылықты – төзімділік, шыдамдылық, ымыраластық, байсалдылық, кісілік, ізгілік, кемелін таңдау, келісімін табу деген мағына береді деген қорытындыға келсек, ал осы сапаларды адамгершілік құндылықтар ретінде қарастырсақ, өзге ұлттың тілін біліп, мәдениетін, ділін, нанымын оқып үйреніп дүниетанымымыз кеңісе, оны өз мәдениетімізбен

салыстыра отырып, артықшылығы мен кемшілігін ұғынуымыз тұлғалық дамуымыздың көрсеткіші ретінде толеранттылықты адамгершілік, мәдени, рухани құндылықтардың құрамдас бөлігі тұрғысында қабылдай аламыз

Педагогикада шыдамдылық пен төзімділікті қалыптастыру бала өмірінің алғашқы кезеңінен жүзеге асады. Адамның рухани мәдени дамуында ұрпақтан – ұрпаққа жалғасқан, дамыған біздің адамгершілік қасиетіміз болып есептеледі.

XVII ғасырдағы француз жазушысы Вольтер: «сіздің пікіріңіз маған жат, бірақ сізге оны жақтау үшін мен өмірімді құрбан етуге дайынмын», - деген [5]. Ол – толеранттылықтың басты қағидасы. Бұл адамдар арасында өзара сыйластықты, мейірбандықты білдіреді.

Жалпы тәрбие жүйесінде адами құндылықтар қатынасында толеранттылық факторы тұлға мәдениетімен байланысты қарастырылады. Әлеуметтік толеранттылық өзгелердің көзқарасына түсіністікпен қарап, өзгелерді, олардың мәдениетін сыйлауды білдіреді. Толеранттық қатынас адамның құқықтарын, еркіндікті және қауіпсіздікті қамсыздандыратын әлеуметтік құндылық болып табылады.

Педагогикалық лексиконға толеранттылық ұғымы бергін келе ене бастады. Өйткені қазіргі таңда отбасылық, ұлтаралық, халықаралық келісім осы ұғымға тікелей қатысты екені белгілі. Ал, толеранттылықты ұрпақ бойына сіңіру–тәрбиенің еншісінде. Тәрбие беру ісі педагогикалық қызметтегі – мұғалім, оқушы, ата-ана мен мектеп арасындағы қарым – қатынас болып табылады.

Расында, тұлға бойында толеранттық қалыптастыру, дамыту жұмыстары отбасынан басталып, бастауыш мектеп, орта буын, жоғары сынып оқушыларын, орта және ЖОО білім алушыларын толық қамтуы керек. Толеранттылыққа тәрбиелеу ең бірінші отбасынан басталады. Отбасы жас ұрпақты жеке тұлға ретінде қалыптастырудың қайнар бастауы. Бала үшін отбасы бір жағынан – тіршілік қоршауы болса, екінші жағынан – тәрбиелік орта.

Отбасы балаға адамдармен өзара әрекеттесуге қатысты маңызды тәжірибе береді, мұнда ол қарым-қатынас жасауға, басқаларды тыңдауға және олардың көзқарастарын сыйлауға, әрекеттеріне шыдамдылықпен қарауға үйренеді. Ата-ана – толеранттылықтың үлгісі бола білу керек. Толерантты мінез-құлықтың тәжірибесін меңгеру кезінде ата-ана мен туыстардың берген үлгілері ерекше мәнге ие.

Отбасындағы қарым-қатынастың дұрыс болып қалыптаспауы мұғалімдерді де, ата-аналарды да ойландыратын ортақ мәселелер. Педагог ата-ананы қайта тәрбиелей алмайды, бірақ ата-анамен бала арасындағы өзара қатынасқа әсер ете алады және арнайы жұмыс негізінде баланың өзгелерге деген қатынасын түзете алады, яғни тұлғаның толеранттығын дамыта алады.

Толеранттылық тұлғада білім алу барысында өзінен-өзі қалыптасады деп есептеуге болмайды. Толеранттылық құндылық бағыттарының негізінде сана-сезімді тәрбиелеп, адамның эмоциялық өрісін дамытқан кезде ғана іске аспақ.

Әрбір тұлға азамат ретінде өзін қоршаған қоғамда өмір сүреді. Ол қоғамда өзіне тән қарым-қатынастар болады, соған сай толеранттылыққа, өзара адами сыйластықты сақтай білуге тәрбиеленуі керек. Ондай қасиеттерді баланың бойына сіңіретін алдымен отбасы десек, одан кейін үздіксіз білім беру ұйымдары.

Толеранттық көзқарасты дұрыс қалыптастыруда білім беру ұйымдарының міндеті ауқымды. Балабақша, мектеп, орта және ЖОО – білім және тәрбие үдерісін қамтамасыз ететін, рухани және интеллектуалдық қатынастарды, мәдениетті тарату орталығы.

Қоғамда ізгілендіру негізінде білім беру мәселесімен айналыса отырып, жас ұрпаққа толерантты тәрбие беру жұмыстарын қарқынды жүргізу қажет.

Қазақстандық білім беру жүйесінде – толеранттылықты дамыту мақсатында қазақ халқының мәдениеті мен дәстүрінің құндылықтарын барынша игеру, жаһандану кезеңіндегі жастарға білім беру мен тәрбие берудегі басты бағыттардың бірі болуы керек.

Бұл үшін толеранттылыққа тәрбиелеуде педагогтың біліктілігі, білім беру ісі мен тәрбие ісі үздіксіз, сабақтастық принциптерге сәйкес жүйелі, сатылы әрі кешенді түрде жалғасын табуы тиіс.

Толерантты тұлға - бұл өзінің және өзгенің мәдениетіне құрметпен қарайтын, ұлттық намысы бар тұлға.

Толеранттылық - адамзат қоғамы эволюциясындағы аксиологиялық құндылық. Оның бүгінгі таңдағы маңызы мен тәрбиелік мәні өте зор.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Шаяхметова М. /Толеранттылықты қалыптастырудың кейбір педагогикалық мәселелері //Ұлт тағлымы – 2008.- N2.23-26 бет.
2. Жусанбаева Г. / Толеранттылық - өзара сыйласымдықты қалыптастыру құралы// Воспитание школьника=Оқушы тәрбиесі. - 2012. - № 10. - С. 2-5
3. Абдрасилов Т. К., М. Т. Тулеев / Толеранттылық түсінігі. // Молодой ученый. — 2018. — № 5.1 (191.1). 1-2 б.
4. Комогоров П.Ф. Формирование толерантности в межличностных отношениях студентов вуза / П. Ф. Комогоров. - Автореф. ... канд. пед. наук.- Курган, 2000. -24с.
5. Сағалиева Ж.К. Жастарды толеранттылық құндылық негізінде тәрбиелеу. «Сейфуллин оқулары – 9: жоғарғы білім және ғылым дамуындағы жаңа бағыт» атты Республикалық ғылыми-теориялық конференция материалдары, 2013.

THE COMMUNICATIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE SKILLS

Nematov R. J., Akhmedov O. S.

*THE UZBEKISTAN STATE UNIVERSITY OF WORLD LANGUAGES
REPUBLIC OF UZBEKISTAN*

Annotation. This research aims to conduct experiments with English language teacher and students who are studying English as a FLT on how well CLT works while teaching. Furthermore, the research reveals the effectiveness of using communicative methods with surveys' results.

Abstrac. Communicative methods of language teaching has a long history in the English language teaching across the globe. This teaching approach puts pressure on increasing learners' communicative skills via communication with authentic language. This way of teaching has great potential in enhancing English among all learners. Thus, the article intends to investigate the teachers' pedagogical approaches in implementing CLT in the classroom practices. The study will provide the strategies, resources, methods and techniques employed by the teachers to naturalise students' oral speech. The findings of this article also contribute to the body of knowledge about Communicative Language Teaching. So as to collect relevant information, I use some questionnaire, surveys and experiments conducted in a public school (Khatyrchi region, Navoi, Uzbekistan) and conducted by researchers. According to the results, most of the students find CLT useful to improve their language capabilities.

Keywords: communicative language teaching (CLT), communicative skills, oral teaching, strategies, pedagogical knowledge, observation, experiment, survey.

Introduction

Teaching a certain language itself requires teachers to have better understanding of the language aspects as well as some pedagogical knowledge. It is core aspect that language instructors should know well what they teach and how they teach during the classes. Additionally, obtaining sufficient pedagogical knowledge works well in terms of managing the class, motivating learners, reacting to them and interaction. Admittedly, while learning a foreign language, teachers physical existence plays an important role to make sure that students are learning properly. In order to train learners to be good users of language there are different types of methods that are being employed by educators to teach students English either as a second or foreign language. Having said that, all of them don't work well and in this case, teachers have to differentiate the most lustrous approaches from others. To take into example one of the studies conducted by Calle, Calle, Argudo, Moscoso, Smith, and Cabrera (2012) reveals that the strategies used by English teachers are based upon traditional methods that do not focus on the Communicative Language Teaching approach as it is established by the Ministry of Education and Culture of Ecuador. That's why with a wrong approach, the teachers in Ecuador didn't reach the communicative competence.

On the other hand, after Ministry of Higher Education in Malaysia acknowledge the importance of the English language in the competitive job markets in 2011, the topics are more focused in a communicative way, reflecting the needs of the industries thus makes it more potential to address the communicative needs of the learners. Therefore, the suggested approach in the curriculum is Communicative Language Teaching (CLT) and now we can see how this approach is working well with Malaysian people.

Methodology

As communicative teaching, I intend to use case study methods that will assist me to reach the outcome of the article. I research using a mixed method

approach including experimental method, interviews and observation method. When it comes to CLT, I investigated it using natural experiment. For instance, I organised a group of learners (volunteers at a public school 24, Khatyrchi district, Navoi, Uzbekistan) and put them in the experiment to know how they were learning English language through communication. As a supplementary method, I used observation, interviewing or surveying. Observation is very direct method for collecting data and best for the study of human behavior to pick a language up. Plus, the data collected is very accurate in nature and also considered very reliable. That's why I chose it. Moreover, by observing learners, I experienced the real situation how effectively it was going. I obtained what I want in research by face to face interviewing or surveying the participants.

I know that using experimental and observations method aid in achieving the objectives of the research since the methods have control over wide variables as well as humans perform in this experiment, anyway. Experiments typically yield quantitative data, as they are concerned with measuring things and this above will be truly beneficial to collect enough data in terms of doing well planned research. Furthermore, observation is a very important part of research as it lets me see the results of the experiment, even if they are not the results we expect. Plus, it enables to see unexpected novel things that might stimulate my curiosity, leading to new experiments.

Result

The methods help me gather and analyse enough information, identify possible research problems concerning the communicative language teaching skills. The findings of the study would yield to two contributions. Firstly, the findings provide about to what extent teachers use CLT and their opinion in the implementation of CLT approach in the teaching and learning processes. Secondly, the findings will add to the existing body of knowledge about English language at school 24, in Navoi region. This in turn will provide opportunity to see the strengths and weaknesses in CLT.

Finding 1: How often teachers use CLT and their opinion about using it from volunteers took part in this surveys. According to the survey below, most teachers use them regularly and their opinions about it are positive (they claim that CLT is a way not only to engage pupils to the lesson but also to teach them to speak fluently in English)

	Participants	Frequency of using CLT in a weekly basis	Opinion
	Lobar Khaydarova	always	positive
	Dilafruz Kholikulova	not often	good
	Khurriyat Kuchkarova	often	positive
	Shakhzoda Rakhimova	according to the theme	neutral
	Surayyo Bozorova	almost all lessons	positive
	Makhfuza	sometimes	good

Finding 2: Existing body of the knowledge of school pupils on English. The data was collected from grading tables and interview with pupils.

Participants	Marks(ter m 2, in percentage)	Opinion (using CLT)	Desired style to learn English
Pupil 1	80%	positive	role-plays
Pupil 2	78%	good	audio-visual
Pupil 3	89%	positive	conversati on
Pupil 4	85%	positive	hands-on activities
Pupil 5	91%	positive	action games
Pupil 6	77%	good	reading activities
Pupil 7	72%	positive	interactive games
Pupil 8	68%	positive	discussion
Pupil 9	81%	neutral	grammar, vocabs

Discussion

The results conducted reveals that most of the teacher who participated in the survey are finding the usage of CLT positive and they try to take advantage of CLT to reach the communicative language competence almost every lesson. Moreover, they claim that teaching English is better organized rather than other languages like russian. The teachers link the reason for it with the fact that teaching English is based on communicative approach whereas teaching Russian focuses on more theoretical and literature part of language. The opinions of the pupils is also positive and they admit that it is useful for them to learn English easily through communicative and interactive games. While using interactive games such as role-play, hands-on, working in a group, They use the language more orally and as a result, their capabilities of oral speech get better step by step.

Conclusion

In conclusion, the effectiveness of CLT in English language teaching depends upon the teachers' better understanding on CLT and frequency of using it. The methods and techniques applied in the classroom and the materials used in the activities influence the outcome of the lesson, indeed. The findings also highlight CLT that found from the observations, can contribute towards the improvement of English communication skills among language learners. The article named "The Use of the Communicative Language Teaching Approach to Improve Students' Oral

Skills" by Vanessa Toro (Private Technical University of Loja, Ecuador) also states that it is necessary to use ICT more often and incorporate more strategies to help students develop communicative competence and enhance their active participation in oral activities.

References

1. Calle, A., Calle, S., Argudo, J., Moscoso, E., Smith, A., & Cabrera, P. (2012). English teachers and their teaching practice: A case study of the tax colleges of the city of Cuenca, Ecuador. *Maskana*, 3 (2), 1-17
2. Azina Ismail. (2011). Graduates' characteristics and unemployment: a case study among Malaysian graduates. *International Journal of Business and Social Science*, 2(16), 94-102.
3. "Communicative Language Teaching (CLT) in Malaysian context: its' implementation in selected community colleges". Siti Martini Mustaphaa, Ros Aizan Yahayab Faculty of Education, Universiti Teknologi MARA, Shah Alam, 40200 Selangor, Malaysia (2013).: Elsevier Ltd.
4. "The Use of the Communicative Language Teaching Approach to Improve Students' Oral Skills" by Vanessa Toro, Gina Camacho-Minuche, Eliana Pinza-Tapia & Fabian.: Canadian Center of Science and Education. Dec 14, 2018.
5. "Use of communicative methods to enhance professional language learning" by Svetlana Toropoviene. *Theory and Practice*.: 2017/3 (18)

СЕМАНТИКА РУССКИХ ПОСЛОВИЦ

Сапарова Нуржамал Бегайдаровна

кандидат педагогических наук,

ст.преподаватель кафедры современного

русского языка УзГУМЯ, Узбекистан, г.Ташкент

Аннотация. В статье представлены доказательные материалы, иллюстрирующие семантическое содержание русских пословиц.

Ключевые слова: пословица, русские пословицы, семантика, семантическая структура пословицы

Annotation. The article presents evidence illustrating the semantic content of Russian proverbs.

Key words: proverb, Russian proverbs, semantics, semantic structure of the proverb

В течение длительного времени в науке о языке предложение рассматривалось как основная коммуникативно-структурная единица синтаксиса. Лишь в последние десятилетия языковеды обратились к изучению синтаксических единиц, более протяженным, чем предложение. Возникла лингвистика текста, оперирующая такими понятиями, как сверхфразовое единство, сложное синтаксическое целое, абзац и др.

Было установлено, что предложение само по себе далеко не всегда является законченным в содержательном плане, что передаваемая им информация недостаточна для целей коммуникации.

Вместе с тем было замечено, что текст характеризуется не только исчерпанностью информации, но и определённой структурой, располагающей средствами связи между отдельными компонентами сверхфразовых единств. Сверхфразовое единство включает в себя несколько (как минимум два) предложений.

Особое положение занимает пословица. По полноте содержания, по информативной исчерпанности пословица представляет собой текст, не нуждающийся в распространении другими коммуникативными единицами. По своему строению пословица представляет собой предложение, содержащее одну или две предикативных единицы.

Пословицам посвящено много работ. Пословицы исследуются с точки зрения философии, языкознания, семиотики, этнографии, фольклора и т. д. Иначе говоря, пословица – многоаспектное явление. Поэтому адекватное определение пословице дать нелегко. С нашей точки зрения, наиболее удачное определение пословицы дал английский паремиолог Н. Барли: (Пословица - это общепринятое стандартное высказывание относительно моральных или категориальных императивов в клишированной метафорической парадигматической форме, анализирующее фундаментальные логические отношения) (Барли 1984, с.133).

Прокомментируем отдельные компоненты этого определения.

Пословица- это общепринятое высказывание. Пословица существует в языке издавна, она понятна всем членам языкового коллектива. Если некоторые фразеологизмы, афоризмы, библейские изречения из-за сложности своей семантики могут оказаться недоступными для части населения, то пословица имеет всенародное распространение.

Пословица- это стандартное высказывание. Подобно устойчивым выражением (фразеологизмам) пословица функционирует в речи как готовая единица, как единое структурное и семантическое целое. Этим свойством она отличается от свободных словосочетаний и предложений, которые каждый раз создаются вновь в процессе коммуникации. При различии коммуникативных пословица воспроизводится без структурных изменений. Это свойство пословицы обозначают термином клишированность.

В пословице содержится моральный или категориальный императив. Одним из фундаментальных содержательных признаков пословицы является заключенная в ней нравоучительно. Этот признак отличает пословицу от других паремий. Пословица содержит ненавязчивый совет, рекомендацию или побуждение к действию, выраженное в метаморфической форме. Например: Ученье – свет , не ученье –тьма. В этом высказывании содержится оценка двух противоположных явлений, а также открыто не выраженный призыв к ученью (ведь учение оценивается положительно).

Призыв к действию содержится также в пословице: Любишь кататься – люби саночки возить. Глубинный смысл этой пословицы таков (если хочешь, чтобы тебе было хорошо, чтобы тебе что-то доставляло удовольствие, сам для этого применяй определенные усилия).

Более определенные советы, явные совершать или не совершать действие нередко содержат пословицы с отрицанием, например: Не спеши языком – торопись делом; Не хвали сам себя, пусть другие похвалят тебя; Не плюй в колодец, пригодится воды напиться; С сильным не борись, с богатым не судись; Не в свои сани не садись и др. т.п .

Пословица- это метафорическое высказывание.

Поверхностная лексико – семантическая структура пословицы почти никогда не совпадает с её глубинным смыслом.

Так, пословица Нет дыма без огня обозначает причинно – следственные отношения: одно явление представляет собой причину, а другое – следствие, причём эти явления бывают самого разнообразного характера, как и ситуации, связанные с этими явлениями. Например, работнику предприятия объявили выговор (следствие)за плохую работу (причина); гражданина вызвали в милицию (следствие) за какой-то проступок (причина); у человека высокая температура (следствие), потому что он простудился (причина).

Если предложение Нет дыма без огня содержит обычную констатацию того факта, что дым возможен лишь при наличии огня, то оно не является пословицей. Именно метафоричность делает это предложение пословицей.

Аналогичные соотношения наблюдаются между предложением Куй железо, пока горячо и пословицей Куй железо , пока горячо. В первом случае перед нами высказывание инструктивного характера, во втором - пословица с глубинным смыслом: «всё делай вовремя, пока для этого есть подходящие условия». Количество таких примеров очень велико, ср. ещё: Гусь свинье не товарищ. Овчинка выделки не стоит. Одна паршивая овца все стадо портит. С паршивой овцы хоть шерсти клок и т.д.

Пословица характеризуется синтагматическими и парадигматическими отношениями .

Пословица, как и любая языковая единица, имеет протяженность во времени (в устной речи) и в пространстве (в письменной речи). Она сочетается с другими языковыми единицами в пределах предложения (чаще всего в составе прямой или косвенной речи) или в составе так называемых велеризмов, часто вызывающих комический эффект, например : - Недаром говорится, что дело мастера боится; - Пить так пить, сказал котёнок, когда его несли топить.

К синтагматическому аспекту пословицы прямое отношение имеет дистрибуция – окружение других языковых единиц, однопорядковых пословицей (предложений). Как правило, содержание пословичного выражения и окружающих его высказываний согласовано с общей семантикой текста.

Парадигматические отношения обычных предложений и пословичных высказываний - явления разного порядка. Под парадигмой предложения понимается совокупность его вариантов временного и модального характера например; Светило солнце – Светит солнце - будет светить солнце – Пусть светит солнце – Светило бы солнце.

Метафоричность пословицы чаще всего делает невозможным наличие таких вариантов, ср. Слово – серебро, молчание – золото – Слово было серебром, молчание было золотом – Слово будет серебром, молчание будет золотом - Слово было бы серебром, молчание будет золотом – Было молчание серебром, было бы молчание золотом. Для пословиц, как и для других устойчивых выражений, более характерна лексическая парадигматика, в первую очередь наличие отношений синонимии и антонимии .

Пословицы могут быть синонимичными, то есть передавать один и тот же глубинный смысл, например; Игра не стоит свеч – Овчинка не стоит выделки (это дело не принесёт никакой пользы, его не нужно выполнять) ; На безрыбье и рак рыба – На безлюдье и Фома дворянин (при отсутствии чего-то ценного приходится довольствоваться малым). Анатомические отношения существуют, например, между пословицами Чужой хлеб горек – завидливому и свой хлеб не сладок: Человек человеку – волк –Человек человеку – друг, товарищ и брат.

Пословица выражает фундаментальные логические отношения .

В последнее время исследователи отказываются от упрощенных утверждений о том, что пословицы отражают жизненный опыт народа, его мудрость и т.п. Пословицы стали рассматриваться как знаки жизненных ситуаций. Сама ситуация относится к пословичным изречениям как инвариант к своим вариантам (Пермяков , 1979. с . 17) .

Пословицы выражают логические отношения между предметами и явлениями действительности, сущностные характеристики объектов.

Приведем лишь некоторые примеры.

Единство противоположностей : Нет худо без добра; И на солнце есть пятна;

Конь на четырех ногах, да спотыкается.

Причинно- следственные отношения: Нет дыма без огня; Нет розы без шипов.

Отношения тождества: Ученье - свет, не ученье - тьма; Свой глаз - алмаз.

Отношения отрицательного тождества: Голод –не тетка; Жизнь прожить – не поле перейти; Хозяйство вести –не рукавом трясти.

Таким образом, пословицы представляют собой действенное средство познания картины мира, передачу национального менталитета, они служат для человека ориентиром в самых сложных жизненных ситуациях, являются объектом и предметом лингвистических и лингводидактических исследований.

Литература

1. Барли Н. Структурный подход к пословице и максиме. Паремнологические исследования - И:Вост. Лит ., 1984 127- 149 с.

2. Пермяков Г .Л . Пословицы и поговорки народов Востока. М: Вост.лит ., 1979.,671с .
3. Словарь русских пословиц и поговорок М: Советская энциклопедия, 1967 535 с.

3 СЕКЦИЯ. ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

СЕКЦИЯ 3. ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

УДК 377.02

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Гайнеев Э.Р.

Ульяновский государственный педагогический университет

им. И.Н. Ульянова,

г. Ульяновск, Россия

gajneev.eduard@yandex.ru

Аннотация: связанный с известными событиями переход к дистанционному обучению оказался внезапным, обозначил ряд проблем и потребовал оперативного поиска форм, средств и методов обучения в новых условиях, особенно, при организации различных видов практик и выполнении практических работ для формирования практически освоенного опыта деятельности. В данной статье представлен опыт организации практических занятий при подготовке будущих педагогов практического обучения – учителей технологии и мастеров производственного обучения, в подготовке которых значителен объем практического обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, практическое обучение, практикум, моделирование процесса подготовки, творческий проект, мотивация, самоконтроль.

Abstract: the transition to distance learning related to known events was sudden, identified a number of problems and required prompt search for forms, means and methods of learning in the new environment, especially when organizing various types of practices and performing practical work to form a practically mastered experience of activity. This article presents the experience of organizing practical classes in the preparation of future teachers of practical training - teachers of technology and masters of industrial training, in the preparation of which a significant amount of practical training is provided.

Keywords: distance learning, practical training, workshop, simulation of the preparation process, creative project, motivation, self-control.

Аннотация: байланысты белгілі оқиғаларға көшу қашықтықтан оқыту болды кенеттен, бірқатар проблемалар талап еткен жедел іздеу нысандарды, құралдарды және оқыту әдістерін жаңа жағдайында, әсіресе, ұйымдастыру кезінде әр түрлі тәжірибе және орындау практикалық жұмыстарды қалыптастыру үшін іс жүзінде меңгерілген тәжірибені қызметі. Бұл мақалада болашақ Практикалық оқыту педагогтарын – технология мұғалімдері мен өндірістік оқыту шеберлерін даярлау кезінде практикалық сабақтарды ұйымдастыру тәжірибесі ұсынылған.

Түйінді сөздер: қашықтықтан оқыту, Практикалық оқыту, практикум, дайындық процесін модельдеу, шығармашылық жоба, мотивация, өзін-өзі бақылау.

Третий месяц идет как вся сфера образования во многих странах, в том числе и в России, неожиданно перешла на дистанционный формат обучения,

который на неопределенный период времени полностью заменил собой привычное всем нам традиционное обучение и поставил перед всеми сторонами дистанционного процесса обучения (педагоги, обучающиеся и их родители, управленцы и др.) ряд острых проблем медико-психологического, методико-технологического, организационно-правового, социокультурного, материально-технического характера.

Дистанционное обучение в Российской Федерации предусматривает две формы организации - дистанционное обучение и электронное обучение - и регулируется Федеральным законом (273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» от 29 декабря 2012 г). Однако таких понятий как «дистанционное обучения», «дистанционное образование», «электронное обучение», «электронное образование» в этом законе нет, а используется словосочетание «дистанционные образовательные технологии» [3].

В дистанционном обучении предусмотрено прямое взаимодействие педагога и учащихся посредством телекоммуникационных сетей, а электронное обучение предполагает использование информационных технологий и баз данных. В соответствии с этим законом образовательное учреждение разрабатывает учебный план, составляет расписание, осуществляет контроль, регламентирует порядок оказания учебно-методической помощи и проведения тестирований по всем учебным дисциплинам, обеспечивает учет результатов учебного процесса в электронном формате.

Дистанционное обучение в большой современной педагогической энциклопедии определяется как «форма обучения на расстоянии, котором «доставка» учебного материала и учебное взаимодействие педагога и обучающегося обеспечивается с помощью современных технических средств (телевидение, радио, компьютерная сеть») [4; 142].

В дистанционном обучении есть свои «плюсы» и «минусы», о которых много написано, однако такой вид (средство) обучения до известных событий был лишь *средством*, сопровождающим основные формы обучения. Но как *форма* обучения использовался, как правило, в инклюзивном образовании (обучение лиц с ограниченными возможностями здоровья), а также и в системе повышения квалификации, подготовки и переподготовки кадров.

Дистанционное обучение также открыло новые возможности для получения образования лицам, совмещающим работу и обучение; расширил возможности обучения в престижных, центральных, зарубежных вузах для человека, проживающего в отдаленных регионах, в сельской местности.

Дистанционное обучение способствует системному повышению квалификации и освоению необходимых компетенций.

Ну и наконец, такой вид обучения также и открывает значительные возможности для ... получения вожделенного диплома об образовании, где первым и наиболее важным «дидактическим» условием успешности становится ...своевременная...оплата такого «обучения».

Однако, при всех положительных аспектах, дистанционное обучение имеет ряд недостатков, противоречий, особенно остро проявившихся при полной замене им обучения традиционного.

К основным, на наш взгляд, недостаткам дистанционного обучения, можно отнести следующее:

1. Главным недостатком полного и массового перехода на дистанционное обучение, на наш взгляд, стал значительный перегруз обучающихся и педагогических работников, связанный с взаимодействием с компьютером, не соответствующий требованиям СанПИН (табл.1).

Таблица 1 – Время работы за компьютером и с интерактивной доской (требования СанПИН)

Контингент	Продолжительность работы
1 класс	10 минут
2-5 класс	15 минут
6-7 класс	20 минут
8-9 класс	25 минут
10-11 класс	30 минут на первом часу учебных занятий 20 минут – на втором
Преподаватели	4 часа в день

При этом следует иметь в виду также и то, что современные дети и во внеурочное время слишком много времени посвящают компьютерам, ноутбукам, гаджетам. А с учетом дистанционной нагрузки (ежедневно по 5-8 часов, а то и более, занятий), получится, что дети, буквально, с утра и до поздней ночи будут взаимодействовать с компьютером, перекрывая все допустимые нормы взаимодействия с компьютером.

С переходом на дистанционное обучение появляются такие проблемы как:

- социализации учащихся, отсутствие эмоциональной составляющей, «живого» взаимодействия педагога и обучающихся;
- неиспользование коллективных форм обучения;
- контроль над самостоятельной работой учащихся, необходимость внутренней мотивации, дисциплинированности, самоконтроля и др.);
- Сложности в освоении таких учебных предметов как физкультура, технология, практические работы, различные виды практик и др.
- необходимость наличия технической оснащённости, причем, приобретать компьютер необходимо на каждого ребенка в семье, поскольку занятия проводятся, как правило, в одно и то же время.
- Особенно остро ощутили всю сложность проведения «дистанционных» занятий, сложность проведения практических (производственных) занятий педагоги в системе подготовки квалифицированных рабочих кадров (среднее профессиональное образование – СПО).

В связи с этим, при проведении, например, занятий практического обучения «Практикум в учебных мастерских» было решено выдавать

обучающимся самостоятельное задание в виде выполнения творческого проекта.

В выборе темы проекта не было жестких ограничений: каждый студент выбирал изделие, исходя из собственных предпочтений и возможностей.

Подготовка творческого проекта осуществлялась по классической последовательности, однако, в процессе его выполнения необходимо было предложить собственные рационализаторские решения, идеи [2; 26].

Именно поэтому данные проекты были обозначены как «творческие».

Этапы проектирования:

I. Подготовительный:

1. Актуальность проблемы.
2. Цель проекта.
3. Обоснование выбора темы проекта.
4. Задачи.
5. Требования к изделию.
6. Разработка идеи.
7. Поиск лучшей идеи
8. Исследование.

II. Технологический:

10. Используемые материалы.
11. Инструменты и оборудование.
12. Организация рабочего места, правила безопасной работы.
13. Технология изготовления изделия «Светильник под старину».
14. Снятие мерок.
15. Построение чертежа.
16. Технологическая карта.
17. Экономический расчет.
18. Экологичность.
19. Разработка рационализаторских предложений.
20. Оценка выполненной работы.

III. Заключительный этап

21. Выводы.
22. Реклама.
23. Список литературы.
24. Защита проекта.

Проектная творческая деятельность в условиях дистанционного обучения способствует повышению мотивации в обучении, самоконтролю в собственной деятельности, воспитанию чувства товарищества, а также и более тесному и полезному взаимодействию педагогов, обучающихся, родителей, поскольку в

ходе выполнения такого рода заданий постоянно возникают проблемы, вопросы и требуется помощь старших. В этом, в определенной степени, проявляются и элементы дуального взаимодействия, поскольку работающие на предприятиях некоторые родители консультируются у своих специалистов по выполнению проекта [5; 20].

Научно-технический прогресс остановить невозможно, и еще несколько лет назад учеными был констатирован факт перехода человечества к четвертой промышленной революции (Industrie 4.0), что по прогнозам приведет к значительному понижению ценности низко- и среднеквалифицированного труда и особой востребованности рабочих высокой квалификации.

Достоинства научно-технического прогресса в целом, и автоматизации мы ощутили также и на бытовом уровне: вспомним, сколько пожаров случилось из-за забытых, не выключенных чайников, утюгов, кипятильников. Сейчас этого не случается, поскольку такие электроприборы оснащаются специальными терморегуляторами, исключающими возможность возгорания.

Даже на бытовом уровне мы почувствовали то положительное, что с цифровизацией, автоматизацией, компьютеризацией приходит в нашу повседневную реальность и уже становится привычным и удобным. Например, в поездке на машине по незнакомому городу, вместо того, чтобы периодически останавливаться и уточнять местонахождение необходимого нам объекта, мы включаем навигатор, и спокойно следуем указаниям оператора. Или. В последнее время все меньше на дорогах становится инспекторов ГИБДД, функции которых успешно выполняют автоматические камеры, фиксирующие нарушителей. Причем, камера объективна и для нее нет «неприкасаемых».

Достоинства научно-технического прогресса в целом, и автоматизации мы ощутили также и на бытовом уровне: вспомним, сколько пожаров случилось из-за забытых, не выключенных чайников, утюгов, кипятильников. Сейчас этого не случается, поскольку такие электроприборы оснащаются специальными терморегуляторами, исключающими возможность возгорания.

Также появилось много разновидностей, так называемых автоматических комплексных приборов «умный дом», значительно повышающих безопасность, способствующих экономии ресурсов, электроэнергии и способствующих более комфортному проживанию человека в таких условиях.

Таким образом, дистанционное обучение значительно уступает традиционному образованию, имеет свои достоинства и недостатки, но в настоящее время становится реальностью и требует научных исследований, научно-методического обеспечения данного процесса, разработки форм, средств и методов для повышения качества такого обучения, а также и эффективных технологий проведения практических занятий.

Литература

1. Безрукова, В.С. Педагогика. [Текст] : Учеб. для инжен.-пед. спец. / В.С. Безрукова. – Екатеринбург. Обл. ин-т развития регионального образования. – Екатеринбург: Изд-во Свердл. инж.–пед. ин-та, 1993. – 320 с.

2. Гайнеев Э.Р. Формирование творческо-конструкторского потенциала обучающихся во взаимодействии с базовым предприятием / Э.Р.Гайнеев // Среднее профессиональное образование.–2008.–№ 4.–С. 26-28.
3. [Закон 273-ФЗ.рф "Об образовании в РФ". - URL: \[//.assessor.ru\]\(http://.assessor.ru\)](#) [zakon/273-fz-zakon-ob-obrazovanii...](#)[Электронный ресурс] – URL: Электрон. данные (дата обращения 19.04.2019).
4. Педагогика. Большая современная энциклопедия / сост. Е.С.Рапацевич – М. : Современное слово, 2005. - 720 с.
5. Gayneev, E.R. Dual interaction of social partners in creative training of the modern worker Modern European Researches. / E.R.Gayneev // Republik Österreich, Salzburg, 2016.–№3.–Р. 50-54.

УДК 378.14

«Instagram – онлайн площадка, прямой эфир и краткое история»

Кунеев Муса Сансвайұлы

*Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті,
БҚО, Орал қаласы, Қазақстан Республикасы.*

Musa.kuneev@mail.ru

Аннотация. Онлайн площадки и прямые эфиры в настоящее время используются очень часто. Во время пандемии COVID-19, завоевавшей мир, люди онлайн меняли друг с другом различные конференции, встречи, уроки обучения, все работы. Именно в этот момент люди в процессе работы проводили встречи, конференции, занятия с помощью онлайн-площадок ZOOM, SKYPE, WebEX. Facebook, Instagram, Facebook, WhatsApp, социальные сети, работающие для всех людей Земли (Instagram, VK, Facebook, WhatsApp) обновили все прямые эфиры. Эта статья дополняет современными изменениями, анализируя историю онлайн площадок и прямых эфиров. Показано разнообразное использование Онлайн площадок и прямых эфиров, особенно-семинар, конференция, организация дистанционного обучения и неформальное образование.

Ключивые слова: Онлайн площадка, прямой эфир, социальные сети, Inctagram, Facebook.

Annotation. Online platforms and live broadcasts are currently used very often. During the COVID-19 pandemic that conquered the world, people online changed various conferences, meetings, training lessons, all works with each other. It was at this moment that people in the process of work held meetings, conferences, classes using the online platforms ZOOM, SKYPE, WebEX. Facebook, Instagram, Facebook, WhatsApp, social networks working for all people on Earth (Instagram, VK, Facebook, WhatsApp) have updated all live broadcasts. This article complements the modern changes, analyzing the history of online platforms and live broadcasts. Shown are the various uses of Online platforms and live broadcasts, especially a seminar, conference, organization of distance learning and non-formal education.

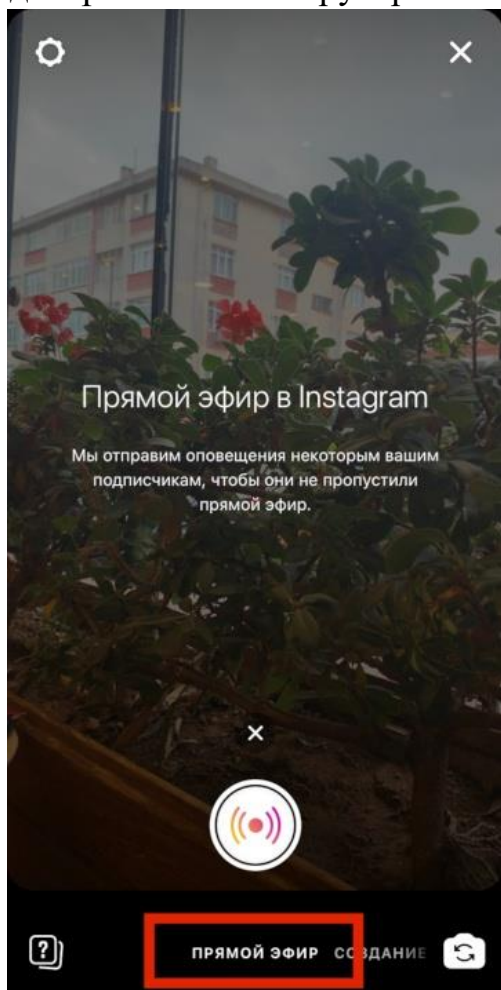
Key words: Online platform, live broadcast, social networks, Inctagram, Facebook.

Тікелей эфир (тікелей трансляция) (ағылш. Live, Live television) - бұл бірінші дубльден эфирге жазу орнынан теледидар немесе радио сигналын тікелей тарату процесі, яғни сигналды нақты уақытта тарату. Тікелей эфирдің ерекшелігі алынатын және бірден жіберілетін деректерді редакциялаудың мүмкін еместігі болып табылады, бұл күтпеген оқиғаны таратудың белгілі бір ықтималдығын жоққа шығармайды.

Қазіргі заманда барша Әлемге тараған әлеуметтік желіліер олар: Facebook, Instagram, WhatsApp. Бұл қосымшалардың рейтингі пандемия кезінде күрт артты. Өйткені адамға қолайлы өзгерістерді енгізді. Ендігі кезекте 500 млн белсенді оқырманы бар әлеуметтік желіні талдап кетейік.

Instagram. Instagram-да "тікелей эфир" 2016 жылы пайда болды. Осы уақыт ішінде күн сайынғы көрулер саны 70% - ға жетті. Демек инстаграм алаңында бар адамдардың 70 пайызы тікелей эфирге қосылады немесе өздері ашады. Соңғы жаңалықтардың бірі ол, Instagram

пайдаланушыларға тікелей IGTV-да өздерінің дайын тікелей трансляцияларын жүктеуге мүмкіндік беретін түймені сынай бастады. IGTV бейне қосымшасы-Android Және iOS смартфондарына арналған Instagram жеке бейне-қосымшасы. Жақында компания өз IGTV бағдарламасының дизайнын өзгертті, пайдаланушылар бейне алмасу платформасында түрлі мазмұнды таба алады. Енді компания осы жаңартуды пайдаланады және оған көбірек мүмкіндіктер қосады. Instagram-да кез келген тікелей эфир 24 сағат ішінде көруге болады. Жаңа функция пайда болған кезде, дәлірек айтқанда, пайдаланушылар бұл бейнелерді ұзақ сақтай алады. Осылайша, сіздің "тікелей эфир" Instagram-да аяқталады, ол IGTV-да сақталады «сақтау» батырмасы арқылы.

Instagram IGTV трансляцияларын жүктеуге мүмкіндік береді, түйме IGTV жүктеуді жеңілдетеді, бұл тек көрермендерге ғана емес, пайда әкеледі. Instagram тікелей эфирдерін сақтаудың жаңа функциясы басқа пайдаланушыларға бұл бейнелерді кез келген уақытта қарауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, бір жерде сақталған онлайн хабарларды оңай алуға болады. Instagram үшін бұл бейне қолданбаның мазмұнын жылдам толтырудың тамаша әдісі.

Фотосуреттерді бөлісу үшін қосымшаның тағы бір ерекшелігі-веб-шолғыш арқылы тірі бейнені көру және түсініктеме беру мүмкіндігі. Instagram пайдаланушылар Instagram сайты арқылы тірі бейнені көре немесе түсіндіре алмады. Ал өткен аптада компания сервисті компьютер арқылы пайдалану үшін бірден екі үлкен жаңарту шығарды. Бірінші Instagram браузерлерге Direct қосты, ал екіншісі-енді браузерде Instagram тікелей эфирін көруге болады. Instagram Live браузер арқылы көру мүмкіндігімен, көрсеткіш үлкен болады. Ал бұл IGTV-ге байланыстыра отырып, жаңа контент жасаушыларын тартады көрудің өсуін күтеміз. Бұл қадамдар Instagram TikTok және YouTube-пен жаңа деңгейде бәсекелесуге мүмкіндік береді.

Төртінші өнеркәсіптік революцияға жеткен қоғам, қазіргі кезде барша жұмысын онлайн алаңдар арқылы жүзеге асыруда, ал әлеуметтік желілер бұл

жұысты тез әрі ыңғайлы түрде үйлестіреді. Соның ішінде Инстаграм заманауи талаптарға сай өзгертіліп, жаңарып отырған бірден-бір әлеуметтік желі. Бәрімізге мәлім соңғы уақыттарда түрлі сала мамандары өз жұмыстарын Инстаграм арқылы жарнамалауда, демек бұл алаң арқылы бизнес саласыда дамып жатыр. Әсіресе шағын, орта бизнестер кең ауқымда дамып жатыр. Сондықтан осы 2-3 жылда Инстаграм арқылы еліміздің экономикасын көтеруге өз үлесімізді қоса аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Книга «Проведения эффективных вебинаров от А до Я»
https://virtualroom.ru/mail/effective_webinar
2. Пластун Н.А. Использование вебинаров в учебном процессе
3. Полезные статьи <https://webinar.ru/articles/>
4. <https://www.yandex.kz/search/?text=%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%20GoToMeeting&lr=10305&clid=2274395>
5. <https://esquire.kz/online-education/>
6. https://egov.kz/cms/ru/articles/distance_learning
7. «Как зарабатывать в Instagram», Дарья Манелова
8. «Администратор Instagram. Руководство по заработку», Дмитрий Кудряшов, Евгений Козлов
9. «Сила Instagram. Простой путь к миллиону подписчиков», Петр Плосков

УДК 373

**ОПЫТ ТРАНСЛЯЦИИ И РАСПРОСТРАНЕНИЯ
ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОПЫТА
СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОЙ ШКОЛЫ В ОРГАНИЗАЦИИ
ОБРАЗОВАНИЯ РАЙОНА**

Осипенко А.М.

*Государственное учреждение «Школа-лицей № 8 для одаренных
детей» города Павлодара, г.Павлодар, Республика Казахстан*
alya.osipenko.75@mail.ru

Андатпа: баяндамада мамандандырылған мектептің аудандық білім беру ұйымдарына озық педагогикалық тәжірибе тарату мен өзара әрекеттесуінің механизмдері көрсетілген. Белгіленген жоспарды іске асыру қорытындысы бойынша SWOT-талдау өткізіліп, ынтымақтастықтың мықты және осал жерлерін анықталып, сондай-ақ лицей мен ауылдық мектептердің кәсіптік өзара әрекеттесуін бұдан әрі

жетілдіру жолдары белгіленді. Мақала бірінші кезекте білім беру ұйымдарының басшылары мен әдіскерлері үшін қызықты болуда.

Кілтті сөздер: аудандық мектептер, өзара әрекеттесу, кәсіптік қолдау, ынтымақтастық, озық тәжірибе, практикалық көмек, мобильді педагог.

Abstract: In this report the best pedagogical practice of the specialized school with its submission and distribution to education institutions is represented. In addition, the ways of co-operation can be found here as well. According to the results of the outlined plan, the SWOT-analysis has been realized. This fact provides the opportunity to reveal the strong and weak points of the co-operation and to identify the ways of further improvement of professional collaboration among the lyceum and coachee rural schools. This article must be interested for heads and supervisors of education organizations in particular.

Keywords: rural schools, collaboration, professional support, co-operation, innovate experience, practical help, mobile teacher.

В эпоху масштабных и ускоряющихся технологических изменений, персонализации образовательных и карьерных траекторий, перехода от иерархических моделей управления к сетевым, наступления эры «цифровой педагогики» инновационным службам специализированных школ необходимо пересмотреть методы и формы трансляции и распространения передового педагогического опыта.

Сегодня, когда сообщества и практики становятся пространством саморазвития, возрождается наставничество, наиболее актуальными становятся сотрудничество и эффективная работа в команде.

Руководствуясь поручением Президента Республики Казахстан в Послании народу Казахстана от 2 сентября 2019 года, поднявшего остро назревшую проблему разрыва качества среднего образования между городскими и сельскими школами, в ГУ «Школа-лицей № 8 для одаренных детей» города Павлодара был разработан проект «Мобильный педагог – в действии».

Проект «Мобильный педагог – в действии» - это четко разработанный алгоритм и план работы о взаимодействии и профессиональной поддержке специализированной школы-лицея № 8 и школ Железинского района.

Цель проекта – оказание практической помощи сельским учителям в комплексном решении задач по повышению качества образования в условиях внедрения обновленного содержания образования. В течение 2010-2020 учебного года взаимодействие специализированной школы и сельских школ осуществлялось на основании приказа управления образования Павлодарской области «О взаимодействии и профессиональной поддержке» и заключенного двухстороннего соглашения о педагогической поддержке в вопросах обучения и воспитания обучающихся и управления образовательным процессом.

Работа с методическим отделом Железинского района была выстроена на основе четкого алгоритма: экспресс-опрос педагогов Железинского района – план работы – отработка алгоритма слаженных действий по актуальным вопросам сотрудничества – отбор адекватных

методов приемов, форм взаимодействия - постоянная обратная связь координаторов.

Сотрудничество началось с подписания руководителями обеих сторон двухстороннего соглашения о профессиональном взаимодействии и совместного обсуждения плана дальнейших действий. Проведена экспресс-анкета «Выявление запросов педагогического коллектива подшефной школы», результаты которой нацелили инновационную службу лицея на эффективное взаимодействие и выявили направления, по которым подшефным школам требуется методическая помощь. Для оперативной связи использовалась популярная бесплатная система мгновенного обмена текстовыми сообщениями для мобильных платформ WhatsApp. Созданы чаты координаторов, педагогов по учебным дисциплинам, психологов.

Запросы курируемой стороны были проанализированы, классифицированы и подведены под эффективную формулу сотрудничества: запрос – цель – содержание - форма – результат, принятую коллегиально. Затем стороны приступили к выявлению приоритетных запросов и потребностей. Системный характер взаимодействия отражен в данной таблице.

В соответствии с годовым планом сотрудничества на 2019-2020 учебный год, с учетом сроков, важности и актуальности мероприятий плана для учителей районов, были освещены следующие вопросы:

- качество учебного процесса (этапы урока с обновленным содержанием образования; итоговая аттестация; подготовка олимпийского резерва; система работы лицея по научно-исследовательской деятельности; подготовка к ЕНТ);

- вовлечение в олимпиадное движение (олимпиада по программированию и турнир по математике им.В.П.Никитенко);

- система работы по управлению инновационным исследовательским пространством лицея (серия семинаров, доклады учителей лицея);

- система работы Попечительского совета лицея.

В первом полугодии были организованы два педагогических десанта на базе школы-лицея № 8. Проведено 7 мастер-классов по подготовке к итоговой аттестации и к областной олимпиаде по математике, физике, географии, информатике, казахскому языку, экскурсии по лицее с посещением школьных музеев – виртуального музея «Семь граней Великой степи», музея лицейских артефактов. Педагоги лицея поделились опытом создания школьных музеев. Учащиеся Железинского района приглашены участвовать в ежегодной олимпиаде в лицее.

В связи с переходом школ Республики Казахстан на обучение в дистанционном режиме, в план совместной работы по взаимодействию и сотрудничеству были внесены существенные корректировки.

Запланированы вебинары, семинары, онлайн-консультирование по запросам подшефной школы: работа над школьными проектами совместно с научными работниками ПГПУ, разработка авторской программы, деятельность психологической службы в дистанционном режиме, профориентационная выставка, организация групповой работы в сервисе Zoom, знакомство с [earningApps.org](https://earningapps.org), актуальные вопросы разработки проблематики национально-патриотической идеи «Мәңгілік Ел», пути эффективного построения системы заданий, направленных на повышение активности и самостоятельности учащихся в условиях дистанционного обучения и т.д.

После двух недель слаженной работы и качественной обратной связи повысился уровень профессионального мастерства учителей лицея при подаче учебного материала в дистант-форме и педагогов школ Железинского района.

Всего за апрель-май 2020 года было проведено 23 онлайн-вебинара. В совместную деятельность по трансляции опыта были вовлечены ведущие педагоги-мастера и педагоги-исследователи лицея всех востребованных учебных дисциплин (математика, физика, география, казахский язык, русский язык, предметы начальной школы).

Еженедельно велось консультирование по работе над научными проектами учителей Железинского района. Научные сотрудники Павлодарского государственного университета и Павлодарского государственного университета организовали и провели для подшефных школ 5 вебинаров. Создан чат «Помощь в работе над научными проектами учащихся и педагогов». Так проведены:

- видеоконференция для педагогов лицея № 8 и наших коллег из Железинского района. Аудитория – учителя математики, физики. Модератор – Куанышева Р. С., заместитель декана по научной работе, ст.преподаватель кафедры «Информационные технологии». Консультанты – Нурумжанова К.А., доцент педагогических наук, профессор кафедры «Физика и приборостроение». Учителя получили методические рекомендации по разработке исследовательской части, задали вопросы по проектам, которые разрабатывают вместе с учащимися;

- Zoom-семинар для учителей казахского языка и литературы школы-лицея № 8 и педагогов Железинского района по работе над научными проектами. Ведущая семинара – Капасова Б.К., кандидат филологических наук, профессор кафедры Казахской филологии ПГУ имени С. Торайгырова. Круг обсуждаемых вопросов - актуальные темы научных проектов по казахскому языку и литературе, методы и приемы, адекватные теме исследования, структура исследовательской части работы.

В формате Zoom школьными психологами активно велась работа по вопросам: «Система работы психологической службы школы-лицея № 8 в

дистанционном режиме», «Из опыта работы учителя-психолога. Создание авторской программы». Создан чат взаимопомощи.

Для обучения педагогов Железинского района был приглашен старший менеджер филиала ЦПМ в г.Павлодара, который обучил, организовать формативное и суммативное оценивание в Googleforms.

Педагоги школы-лицея № 8 делились опытом по созданию видеоуроков для учителей.

Для заместителей директора по воспитательной работе школ Железинского района был проведен онлайн-семинар «Современные воспитательные технологии по организации воспитательного процесса в учебном заведении». В сотрудничество был вовлечен библиотекарь лицея.

С 11 по 23 мая педагогами лицея прошла серия вебинаров по организации системы работы и подготовке к ЕНТ (система работы лицея № 8 по подготовке к ЕНТ; система работы учителя-предметника по трем обязательным предметам; система работы по двум профильным предметам).

По итогам работы был проведен SWOT-анализ, который позволил выявить сильные и слабые стороны сотрудничества и профессионального взаимодействия.

<p style="text-align: center;">Сильные стороны</p> <p>1.Возможность трансляции и распространения передового педагогического опыта, самообучение самих транслирующих.</p> <p>2. Разработка методического обеспечения учебных предметов (серии видеоуроков, виртуальные сборники публикаций).</p> <p>3.Организация сетевого системного взаимодействия по всем направлениям УВП.</p>	<p style="text-align: center;">Слабые стороны</p> <p>Отсутствие:</p> <ul style="list-style-type: none"> - правового механизма реализации соглашения; - финансирования для реализации соглашения; - системы поощрения извне организаторов и участников процесса трансляции педагогического опыта; - стабильной и быстрой интернет-связи в районе; достаточного уровня информационной культуры педагогов
<p style="text-align: center;">Возможности</p> <p>1.Улучшение качественных показателей подшефных школ.</p> <p>2.Совместная подготовка и выпуск учебников, в том числе виртуальных, а также учебных и методических пособий и указаний и инструкций.</p>	<p style="text-align: center;">Угрозы</p> <p>1.Незащищенность участников взаимодействия в правовом отношении.</p> <p>2.Спад творческой активности, эмоциональное выгорание педагогов– участников процесса .</p>

<p>3. Совместное участие в онлайн-конференциях, семинарах, конкурсах и других научных мероприятиях учителей и учеников лицея с одной стороны и учителей и учеников подшефных школ, - с другой.</p>	<p>3. Нарушение системности во взаимодействии с районными школами.</p>
--	--

Опыт взаимодействия с подшефными школами Железинского района был представлен на областном совещании руководителей школ Павлодарской области. На рассмотрение руководства управления Павлодарской области вынесены следующие предложения:

Предусмотреть:

- в квалификационных характеристиках как один из показателей при аттестации педагогов владение информационной культурой и работу по трансляции передового педагогического опыта в онлайн/оффлайн-форматах;

- на базе филиала акционерного общества «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» «Институт повышения квалификации педагогических работников по Павлодарской области» систему курсовой подготовки педагогических кадров в области дистанционного образования и развития ИКТ-навыков.

УДК 378.147

РАЗВИТИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАНИИ

Утегалиева Н.Х.

*Западно-Казахстанский аграрно-технический университет им. Жангир хана,
г. Уральск, Республика Казахстан
utegalieva.2013@mail.ru*

Аннотация: В статье рассматриваются основные компоненты цифровых технологий в образовании, а также цифровые процессы организации учебного процесса. Проанализированы направления государственной программы «Цифровой Казахстан» по формированию и развитию цифровой образовательной среды, включая критерии эффективности формирования цифровой образовательной среды.

Ключевые слова: цифровое образование, реализация государственной программы «Цифровой Казахстан», дистанционное обучение.

Аннотация: Мақалада білім берудегі цифрлық технологиялардың негізгі компоненттері, сонымен қатар оқу процесін ұйымдастырудың цифрлық процестері қарастырылған. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының цифрлық білім беру ортасын қалыптастыру және дамыту бағыттары, оның ішінде цифрлық білім беру ортасын қалыптастыру тиімділігінің өлшемдері талданады.

Түйін сөздер: сандық білім беру, «Сандық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру, қашықтықтан оқыту.

Abstract: The article considers the main components of digital technologies in education, as well as digital processes of educational process organization. The directions of the state program "Digital Kazakhstan" on the formation and development of the digital educational environment, including the criteria for the effectiveness of the formation of the digital educational environment, are analyzed.

Keywords: digital education, implementation of the state program "Digital Kazakhstan", distance learning.

В современных условиях важным направлением государственной политики выступает развитие цифровизации всех сфер жизнедеятельности общества. Цифровизация профессионального образования и обучения – это применение новых инновационных образовательных технологий, построенных на алгоритмах, при реализации которых обеспечивается высокая эффективность образовательного процесса с применением программного обеспечения. Цифровое образование – процесс организации взаимодействия между преподавателями и студентами при движении от цели к результату в цифровой образовательной среде, основными средствами которой являются цифровые технологии, цифровые инструменты как результаты учебной деятельности в цифровом формате. Термин «цифровое образование» можно заменить другим научным термином: «цифровые технологии в образовании».

Базовыми элементами цифровых технологий в профессиональном образовании являются: цифровые процессы организации учебного процесса, цифровые технологии контроля знаний, навыков, умений, профессиональных общеобразовательных компетенций студентов. Сущность цифровых технологий в образовании – это комплекс методов, способов и средств, обеспечивающих обработку, передачу и отображение информации, направленных на повышение эффективности учебного процесса. Цифровые образовательные технологии – это основанная на методах кодировки и передачи информации система, которая позволяет совершать множество различных задач за короткие промежутки времени. Под дистанционными образовательными технологиями понимаются технологии, реализуемые с применением информационных технологий при опосредованном или не полностью опосредованном взаимодействии студентов и преподавателей [2].

Внедрение в традиционный образовательный процесс технологий дистанционного обучения активно ведется всеми вузами мира на протяжении последних десятилетий. Список вузов, предлагающих получить диплом посредством удаленного и гибкого обучения, пополняется с каждым годом. В учебный процесс вузов внедрены прогрессивные технологии и системы обучения, в том числе дистанционное образование.

В соответствии с ключевыми направлениями реализации государственной программы «Цифровой Казахстан» образовательный цикл Западно-Казахстанского аграрно-технического университета имени Жангир хана находится в фазе активной трансформации, применяя современные технологии и инновационные решения.

Материально-техническая база университета позволяет вести подготовку по образовательным программам на высоком уровне. ИОЦ приступила к

созданию электронного каталога и библиографических баз данных. Используется современное программное обеспечение АБИС ИРБИС 64, версия 2014.1 для соответствия библиографического описания международным стандартам. Разработаны системы межсессионного тестирования и анкетирования студентов университета, внедрена система для дистанционного обучения Moodle, электронная почта между подразделениями университета, доска объявлений и многое другое. Справочно-поисковая система ИОЦ ЗКАТУ имени Жангир хана предоставляет читателям для работы электронный каталог и библиографические базы данных

Выбор правильной стратегической политики университета позволил ЗКАТУ оперативно перейти на дистанционное обучение с момента ввода карантинных мер в стране. Дистанционное обучение способствует профессиональному росту педагогов по двум направлениям: получение практического опыта и разработка цифровых учебных материалов.

Студентам и преподавателям дается возможность поддержки непрерывной совместной работы по решениям дистанционного обучения, предоставления доступа к цифровым образовательным ресурсам, отслеживанию хода обучения экспертами, проверяющими органами, руководством вуза. На регулярной основе проводятся встречи со студентами и сотрудниками университета, созданы call-центры по направлениям деятельности вуза. В режиме ограничительных мер университет провел открытые вебинары по вопросам поступления в университет для школ и колледжей, а также оказывает на постоянной основе консультации. Разработаны видеоинструкции по применению программных решений по дистанционному обучению.

Государственная программа «Цифровой Казахстан» – это важная комплексная программа, которая нацелена на повышение уровня жизни каждого жителя страны за счет использования цифровых технологий. Основными целями Программы стали ускорение темпов развития экономики Республики Казахстан и улучшение качества жизни населения, а также создание условий для перехода экономики на принципиально новую траекторию – цифровую экономику будущего.

Реализация госпрограммы будет проводиться в период 2018-2022 годов в пяти ключевых направлениях. Первое направление «Цифровизация отраслей экономики» – преобразование традиционных отраслей экономики РК с использованием прорывных технологий и возможностей, которые повысят производительность труда и приведут к росту капитализации. Второе направление «Переход на цифровое государство» – преобразование инфраструктуры государства для предоставления услуг населению и бизнесу, предвосхищая их потребности. Третье направление «Реализация цифрового Шелкового пути» – развитие высокоскоростной и защищенной инфраструктуры передачи, хранения и обработки данных. Четвертое направление «Развитие человеческого капитала» – преобразования, охватывающие создание креативного общества и переход к новым реалиям –

экономике знаний. Пятое направление «Создание инновационной экосистемы» - это создание условий для развития технологического предпринимательства с устойчивыми связями между бизнесом, научной сферой и государством, а также внедрения инноваций в производство [1].

Все мероприятия и проекты, реализованные в рамках программы «Цифровой Казахстан», помогут повысить эффективность и прозрачность государственного управления, обеспечить занятость населения, повысить качество образования и здравоохранения, а также улучшить инвестиционный климат, повысить производительность труда и рост доли малого и среднего бизнеса.

Список использованной литературы

1. Государственная программа «Цифровой Казахстан» с изменениями, внесенными постановлением Правительства РК от 20.12.2019 № 949.

2. Авадаева И.В. Методологические основы формирования современной цифровой образовательной среды / И.В. Авадаева, Нижний Новгород, 2018. – 175 с.

УДК 37.01+37.02

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОГРАММЫ MINECRAFT EDUCATION В ПРОЦЕССЕ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ ДЕТЯМ С ДЕТСКИМ ЦЕРЕБРАЛЬНЫМ ПАРАЛИЧЕМ

Коротоножкин А. С.

*Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова,
г. Киев, Республика Украина*

Афузова А. В.

*Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова,
г. Киев, Республика Украина*

Аннотация: на примере использования программы Minecraft Education показаны возможности диагностической и коррекционно-развивающей работы с детьми младшего школьного возраста, которые имеют нарушения опорно-двигательного аппарата.

Ключевые слова: компьютерные технологии, дети младшего школьного возраста, дидактическая идея.

Abstract: using the Minecraft Education program as an example, the possibilities of diagnostic and correctional development work with children of primary school age who have disorders of the musculoskeletal system are shown.

Key words: computer technology, primary school children, didactic idea.

Одной из наиболее устойчивой тенденцией развития современного образовательного процесса выступает использование современных информационных технологий. Применение игровых технологий в образовательном процессе было предметом изучения как отечественной педагогики и психологии (Л. Выготский, А. Леонтьев, Д. Эльконин, Н. Аникеева, Н. Богомолова, А. Добрынская, В. Пономарев, Е. Соколов, С. Шмаков и др.), так и зарубежной науки (Johan Huizinga, Donald Clark, Bernard Suites, Randall Fujimoto, Lee Sheldon, Gabe Zichermann, Kevin Werbach, Michael Barber и др.). Итогом исследований стало появление таких направлений в науке, как игровые образовательные технологии в отечественной педагогике и едьютейнмент (геймификация) – в зарубежной педагогике [1].

Современный процесс обучения характеризуется все более широким применением в нем компьютерных технологий. Основной принцип геймификации, с программной точки зрения, – это обеспечение получения постоянной обратной связи от пользователя, что обеспечивает возможность динамической корректировки его поведения.

Нужно помнить, что геймификация и использование компьютерных технологий в коррекции не должны отводить слушателя в сторону от запланированного результата – они должны помогать достичь его. Нам нужно осознать, что главная цель применения компьютерных технологий и виртуальной реальности в специальной психологии – изменение поведения человека или аудитории в целом, то есть геймификация нужна не для развлечений, а для повышения эффективности коррекционного и учебного процесса [2].

Дети с церебральным параличом – это особая категория детей, у которых отмечается сложная структура дефекта, что включает в себя двигательные, психические и речевые нарушения различной степени выраженности. Патология двигательного анализатора в сочетании с различными сенсорными расстройствами и нарушениями системы межанализаторных взаимосвязей у детей с церебральным параличом обуславливает нарушение различных видов

перцептивных действий (слушание, ощупывание и др.), нарушение восприятия пространства и времени [3]. С нарушением зрительно-пространственной ориентировки связано нарушение конструктивного праксиса. Ребенок не воспринимает пространственные взаимоотношения, что затрудняет формирование конструктивной деятельности – конструирование целостных фигур из палочек, сборка, разборка предметов или рисунков. Одна из задач коррекции таких детей состоит в увеличении двигательного опыта ребенка, формирование на этой основе представлений о схеме тела, свою позицию среди окружающих предметов, формирование представлений об основных направлениях в пространстве, отношении между предметами, а также изменения и изменчивость пространственных отношений и т.д. [4].

В течении длительного времени ученые осуществляют поиск новых методов и программ коррекции, как, например, влияние игровой формы занятий на физическое и психическое состояние детей (Т. Висковатова, Е. Вильчковский, В. Грицюк, С. Демчук, А. Куц) система многоцелевого тестирования лиц с ограниченными функциями (Ли Ён Сан) социальная интеграция и социализация детей, подростков с церебральным параличом в общество (Л. Шипицина). При коррекции пространственного гнозиса у детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата с использованием компьютерных технологий необходимо учитывать, что обучение должно быть направлено на приобретение детьми необходимого практического чувственного опыта, формирование на этой основе способов восприятия, моделирования, преобразования пространственных отношений с учетом потребностей деятельности детей – то есть, главной целью подобных занятий должно быть объединение классических методик на восприятие с использованием реального стимульного материала с методиками, что включают использование компьютерных технологий и виртуальной 3D-реальности.

Необходимости внедрения в коррекционный процесс элементов игры подтверждают участники конференции BETT 2017: 1) KYOCERA Document

Solutions; 2) Google; 3) ASUS; 4) Acer; 5) Mojang (Microsoft); 6) RadiX LTD; 7) Belkin; 8) Albion Computers Plc [5].

Как отмечают разработчики, MinecraftEDU – это открытая, учебно-развивающая платформа, что способствует развитию творчества, формирования навыков коллаборации, умений ставить задачи и находить пути их решения, а также предоставляет широкие возможности для игрового обучения. Анализируя контентное содержание этой платформы заметим, что оригинальная игра Minecraft позволяет игрокам конструировать 3D-миры из характерных для этой игры кубов, благодаря которым она стала всемирно известной. До того, как появилась образовательная версия MinecraftEDU, учебные программы этой игры позволяли учиться информатике (computer science), физике и математике. Теперь имеется настройка программного обеспечения для коррекционных занятий всех модальностей и занятий практически с любого предмета. Более 7000 школ в 40 странах мира используют MinecraftEDU для преподавания детям любых дисциплин, от истории до искусства [6].

Проведенный анализ зарубежного опыта использования указанного ресурса в проектной деятельности, дает основания утверждать, что «Minecraft: Education Edition» представляет собой общую универсальную образовательную платформу, которую психологи и педагоги могут использовать в различных сферах с целью развития и формирования навыков XXI века, в частности цифровой грамотности, развития различных психических процессов, изобретательного и креативного мышления, производительности действий и эффективного общения субъектов образовательного процесса [7]. Главная дидактическая идея этого ресурса заключается в возможности осуществления проектной деятельности, моделирования и построения своего продукта. Детям также нужно проявлять поисковую активную и изучать виртуальный мир самостоятельно, что приближает ее к тем интеллектуальным вызовам, ожидающих их в будущем [8]. Исходя из возможностей, которые предоставляет

образовательная версия MinecraftEDU, считаем целесообразным ее применение в коррекции детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: [учебн. пос.] / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. К. Петров ; [под ред. Е. С. Полат]. – М. : Издательский центр «Академия», 1999. – 224 с.
2. Ariffin M. M. Evaluating Game-based Learning Effectiveness in Higher Education / M. M. Ariffin, A. Oxley, S. Sulaiman // Procedia – Social and Behavioral Sciences. – 2014. – Vol. 123. – P. 20-27.
3. Шипицина Л. М. Детский церебральный паралич / Л. М. Шипицына, И. И. Мамайчук. – СПб.: Дидактика Плюс, 2001. – 272 с.
4. Демчук С. Соціальна інтеграція неповносправних школярів із церебральним паралічем засобами фізичного виховання / С. Демчук, А. Куц. – Львів: Українські технології, 2003. – 148 с.
5. ВЕТТ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: bettshow.com
6. Minecraft Education Edition [Электронный ресурс]. – Режим доступа: education.minecraft.net/get-started/download
7. Minecraft: Education Edition [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://education.minecraft.net/>
8. Minecraft [Электронный ресурс]. – Режим доступа: minecraft.net

УДК 378.147.091.33:615.1

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ФАРМАКОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19.

<https://orcid.org/0000-0002-0553-2650>

Гнатенко Тамара Степанівна

Черкасская медицинская академия, Черкассы, Украина.

e-mail: toma1301@ukr.net

Аннотация. В статье раскрыта суть интерактивных методов обучения, способствующих оптимизации учебного процесса. Охарактеризованы основные инновационные методы, применяемые для формирования профессиональной успешности в фармацевтической деятельности.

Ключевые слова: фармацевтическая отрасль, междисциплинарный подход, образовательная деятельность, профильные дисциплины, мотивация, информационные системы, дистанционное обучение, фармакология, организационно-методическое сопровождение, лекарственная форма, интеграция, самосовершенствования.

Abstract: The article reveals the essence of interactive teaching methods that contribute to the optimization of the educational process. The main innovative methods used to form professional success in pharmaceutical activities are described.

Keywords: pharmaceutical industry, interdisciplinary approach, educational activities, specialized disciplines, motivation, information systems, distance learning, pharmacology, organizational and methodological support, dosage form, integration, self-improvement.

Развитие украинского медицинского образования, конечным результатом которого является подготовка высоко-квалифицированного медицинского работника, который бы соответствовал современному уровню развития медицинской отрасли и требованиям общества, основывается на внедрении качественно новой методологии организации учебного процесса по европейскому образцу: в основу его концептуальных основ положено европейские тенденции и национальную стратегию.

Развитие современной системы образования требует от педагогической науки и практики изучения и внедрения новых методов обучения и воспитания молодежи на основе компетентного подхода. Инновационное обучение ориентировано на формирование готовности личности к динамическим изменениям в социуме, учитывая развитие способностей к творчеству, различных форм мышления, а также способности к сотрудничеству с другими людьми.

В педагогической практике реализуется современная образовательная субъект - субъектная парадигма (когда и преподаватель, и студент выступают равноправными партнерами учебного процесса). Целью интерактивного процесса является изменение и улучшение моделей поведения его участников. Интерактивность в обучении – способность к взаимодействию в режиме беседы, диалога, действия.

Анализ последних исследований и публикаций позволяет отметить, что проблеме использования инновационных форм организации обучения в высшей школе, в частности медицинской, как в Украине, так и за рубежом посвятили свои научные исследования отечественные ученые и педагоги [1, 2–5].

В отличие от активных методов обучения, в основе которых лежит односторонняя коммуникация, интерактивные методы ориентированы на реализацию познавательных интересов и потребностей личности, их основой является принцип многосторонней коммуникации. Целью интерактивного обучения является создание комфортных условий обучения, при которых каждый студент должен чувствовать свою успешность и интеллектуальную состоятельность. Интерактивное обучение способствует формированию профессиональных умений и навыков медицинского (фармацевтического) работника, воспитанию у него гуманистических ценностей, способствует созданию атмосферы взаимодействия, сотрудничества. В контексте гуманистической образовательной парадигмы принципиально другой видится и позиция преподавателя, которому принадлежит быть не средством, а определяющим фактором учебного процесса, организатором, помощником и

консультантом, одним из источников информации – субъектом обучения на путях познания. Кроме этих ролей, педагог выступает также фасилитатором (от англ. – облегчать), который предусматривает (по К. Роджерсу) поддержку, помощь и одновременно стимулирование процесса развития и саморазвития личности студента – свободного в своем выборе, принятии решений, который пытается проявлять активность, самостоятельность и ответственность, способность свободно двигаться по пути своего личностного роста.

Основными чертами интерактивной технологии (по Д. Колби), которую можно определить как «обучение через опыт», являются: переживания участниками конкретного опыта, его осмысление; рефлексия («пропуска» через себя) применение знания на практике.

Целью интерактивной технологии является создание условий для учебного взаимодействия студентов, получение ими в сотрудничестве коллективного интеллектуального продукта (знания) и соответствующего опыта познавательной деятельности.

Общим признаком этой инновационной модели обучения является наличие следующих принципов интеракции: многосторонняя коммуникация; взаимодействие и взаимообучения студентов; кооперированная учебная деятельность с соответствующими изменениями в роли и функциях как студентов, так и преподавателя.

Цель статьи – определить эффективность внедрения и использования интерактивных технологий в фармацевтической деятельности с учетом требований современности.

Сегодня развитие фармацевтической отрасли требует более качественной подготовки специалистов и более глубокого изучения предметов с использованием современных интерактивных методов обучения, предполагающие организацию и развитие делового общения преподавателя и студента. Применение этих методов возможно как во время аудиторных занятий (лекция, практическое, лабораторное и семинарское занятие), так и при выполнении индивидуальной самостоятельной работы студентов (рефераты, курсовые и дипломные работы).

Активное общение студентов в процессе обучения позволяет совместно решать поставленные задачи, устанавливать тесную связь теории с практикой, находить правильные компромиссные решения в нестандартных ситуациях.

Интерактивность – это способность взаимодействовать или находиться в режиме диалога с кем-либо (человеком) или даже с чем-либо (например, компьютером). Интерактивное обучение – это особая, специальная форма организации познавательной деятельности.

Вспышка пандемии COVID-19 в Украине способствовала переходу всех учреждений высшего образования на дистанционное обучение.

Персональный компьютер и Интернет стали неотъемлемыми составляющими профессионального образования.

Компьютеризация образования уже давно стала крупномасштабной инновацией, которая пришла в учебные заведения. В настоящее время большое

количество научных исследований посвящено повышению качества образования и внедрению в образовательный процесс новых информационно-компьютерных технологий.

Интерактивные методы обучения, основанные на новейших информационно-компьютерных технологиях, не только побуждают студентов УВО к творческой поисковой деятельности, способствуют их профессиональному становлению, дают возможность развития их личности, но и создают условия для формирования необходимых качеств для взаимодействия в современном обществе. Главную роль в этом процессе играют дистанционные методы обучения, основанные на современных компьютерных технологиях и не имеют равных по степени мобильности, объемом наглядных отраслей знаний, контингентом студентов.

Исследуя трактовки дефиниции «дистанционное обучение», можно обнаружить несколько взаимодополняющих определений:

– дистанционное обучение – это форма образования, которая прежде всего базируется на принципах самостоятельного обучения и дает возможность поддерживать диалог с преподавателем с помощью средств телекоммуникации, несмотря на удаленность от преподавателя не только в пространстве, но и во времени;

– дистанционное обучение – это форма образования, которая благодаря информационным технологиям дает возможность студентам не только вести самостоятельную работу по усвоению учебного материала, но и оценивать знания и навыки, полученные в процессе обучения;

– дистанционное обучение – это новая перспективная форма заочного обучения с использованием новейших информационных технологий;

– дистанционное обучение – это совокупность технологий, обеспечивающих интерактивное взаимодействие слушателей (студентов) и преподавателей в процессе обучения.

Итак, можно утверждать, что дистанционное обучение – это одна из форм непрерывного образования, которая призвана реализовать права человека на образование и получение информации, а также это получение знаний и умений благодаря связи информации и обучения, включая все технологии и другие формы обучения на расстоянии. Это форма образования, которая строится на использовании среды передачи информации (информационно-коммуникационные сети, телевидение, почта, радио) и методов обучения, которые зависят от технической среды обмена информацией.

Занятия в рамках дистанционного обучения с использованием компьютерных телекоммуникаций можно организовать по разным формам.

Таким образом, научно-педагогический коллектив Черкасской медицинской академии при подготовке специалистов отрасли знаний 22 «Здравоохранение», специальности 226 Фармация предложил использование следующих форм: Google формы, платформа Moodle, чат занятия, скайп-лекции, вебинары и вайбер чат .

Так, по опыту преподавания фармакологии, хочу отметить следующее: фармакология – дисциплина профессионально-практического цикла, которая связывает все фармацевтические дисциплины с теоретической и практической медициной. Главная задача фармакологии – научить студентов ориентироваться в различных лекарственных средствах для лечения и профилактики заболеваний.

Фармакология – достаточно мобильная наука, которую нельзя изучить «один раз и на всю жизнь»: постоянно на фармацевтическом рынке появляются новые лекарственные препараты, меняется ассортимент лекарственных средств, поэтому основным заданием дисциплины является подготовка будущего фармацевта (провизора) к информационной работе по вопросам рационального применения лекарств.

Традиционно изучение лекарственных средств осуществляется по определенному алгоритму: международные непатентованные названия; торговые названия; фармакологическая группа; механизм действия; фармакодинамика (фармакологические эффекты) показания к применению и условия рационального применения; побочные эффекты; противопоказания; форма выпуска препарата, изучаются вопросы взаимозаменяемости лекарственных средств безрецептурного отпуска и элементы фармацевтической опеки. Основными педагогическими методами при проведении практического занятия традиционно были объяснительно-иллюстративный и репродуктивный.

Но, в период дистанционного обучения, активно использую в своей работе платформу Moodle (учебные материалы помещаю на платформе, откуда через личный доступ студенты получают задания и через электронные средства коммуникации предоставляют мне обратную связь в виде выполненных заданий) и Google формы, которые являются эффективными при оценке знаний студентов в виде тестового контроля.

В этом направлении компьютерный тестовый контроль знаний помогает решить проблемы качественного оценивания знаний студентов, ведь все студенты находятся в равных условиях и тем самым достигается максимальная объективность контроля, практически исключена возможность пользования литературными источниками, поскольку созданы индивидуальные задания для каждого студента и установлены ограничения времени ответа [7].

Использование интерактивных методов обучения ведет к определенным изменениям в построении и структуре занятий. Занятия становятся более насыщенными и интересными. Интерактивные технологии обучения способствуют активному взаимодействию студентов между собой и с преподавателем. При этом интерактивные технологии обучения основываются на прямом взаимодействии студентов с учебной средой. Именно это и лежит в основе осуществления дистанционного обучения.

Использование интерактивных методов обучения в образовательном процессе способствует обеспечению целостности развития личности студента.

Итак, в дистанционном обучении не используют традиционных информационных технологий, таких как печатные издания, а во время учебы

нет контакта преподавателя со слушателем. Это ошибочное впечатление. Безусловно, стремительное развитие информационно-компьютерных технологий свидетельствует о значительном росте дистанционного образования. Но использование интерактивных технологий обучения тесно связано с традиционными технологиями. Причем симбиоз различных интерактивных технологий обучения позволяет обеспечить высокую интерактивность процесса обучения, организовать коллективную работу.

Наиболее удачную формулировку дистанционного обучения, на мой взгляд, предоставил А.А. Андреев, который предложил определить дистанционное обучение как «... синтетическую, интегральную, гуманистическую форму обучения, основанную на использовании широкого спектра традиционных и новых информационных технологий и их технических средств, которую используют для доставки учебного материала, его самостоятельного изучения, организации диалогового обмена между преподавателем и учеником, когда процесс обучения не критичен к их расположению в пространстве и времени, а также к конкретной образовательного учреждения» [7].

Несмотря на то, что дистанционное обучение является инвариантным относительно пространства и времени, существуют также некоторые ограничения на подготовку специалистов определенных специальностей по этой форме образования. И здесь нельзя не согласиться с трактовкой С.А. Сыроевой: «... поскольку основу учебного процесса в дистанционном обучении составляет интенсивная, целенаправленная и контролируемая самостоятельная работа ученика, которую он может выполнять в удобном месте, в удобное время, по конкретной договоренности с педагогом относительно контактов, то данная форма обучения имеет исключительное значение для получения человеком второго образования, переквалификации, повышения и углубления уже имеющейся квалификации» [8].

Дистанционные технологии получения образования можно рассматривать как «естественный этап эволюции системы образования от классического университета к виртуальному, то есть как движение от доски и мела к компьютерным учебным программам, как движение от книжной библиотеки к электронной, движение от учебной аудитории к виртуальной аудитории какого либо масштаба ...» [9].

Все эти процессы позволяют сосуществовать в пределах одной системы образования различным образовательным технологиям.

Дистанционное обучение можно рассматривать как форму образования XXI века, к которой при развитии и модернизации стремятся все известные на сегодня формы обучения.

Таким образом, интерактивные педагогические технологии предоставляют следующие возможности профессиональной подготовки в системе высшего профессионального фармацевтического образования:

- способствуют повышению качества обучения;

- підвищують мотивацію студентів к формуванню практичних умінь і навчків;
- являються формою активного, достатньо ефективного, обчучення;
- являються формою активного контролю усвоєння оточеного матеріала;
- реалізують в учебном процесі вищої школи інтеграцію фармацевтичного обчучення, науки і практичної фармації;
- забезпечують благоприємні умовия для професіонального становлення.

Вывод: Итак, внедрение в образовательный процесс интерактивных технологий повышает мотивацию обучения и познавательную активность студентов, постоянно поддерживает преподавателя в состоянии творческого поиска дидактических новаций. Интерактивная деятельность на практических занятиях по фармакологии предполагает организацию и развитие диалогового общения, которое ведет к взаимопониманию, взаимодействию, к совместному решению общих и профессиональных задач. Интерактив исключает доминирование как одного выступающего, так и одного мнения над другим. В ходе диалогового обучения студенты учатся критически мыслить, решать сложные проблемы на основе анализа обстоятельств и соответствующей информации, взвешивать альтернативные мнения, принимать продуманные решения, участвовать в дискуссиях, общаться с другими людьми.

Список литературы

1. Дичківська, І.М. (2004). Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав. 351 с.
2. Пометун, О.І. (2002). Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: метод. посіб. Київ: А.П.Н. 136 с.
3. Подковко Х.В. (2011). Компетенції як складові компоненти розробки національної рамки кваліфікацій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*, 90, 168–170.
4. Кліщ, Г.І. (2014). Форми організації і навчання у медичних університетах Австрії. *Медична освіта*, 4, 56–59
5. Максименко, С.Д., Філоненко, М.М. (2014). Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. Київ: Центр учебової літератури. 288 с.
6. Філоненко, М.М. (2008). Психологія спілкування: підручник. Київ: Центр учебової літератури. 224 с.
7. Андреев, А.А. (1998). Введение в дистанционное обучение. *Компьютеры в учебном процессе*, 2, 25–68.
8. Сисоєва, С.О. (2003). Проблеми дистанційного навчання: педагогічний аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. журнал*, 3–4.
9. Домрачев, В.Г. (2004). Дистанционное обучение: возможности и перспективы. *Высшее образование в России*, 3, 79–87.

10. Суровцева, Р.Ф. (2001). Проблема інноваційної діяльності в педагогічній теорії та практиці. *Наука і освіта*, 6, 116–120.

УДК 378

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИСТАНЦИОННЫХ ПЛАТФОРМ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Деревянко Денис Вячеславович

*аспирант, кафедра педагогических наук, образовательного и
социокультурного менеджмента,*

Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого

ул. Дашкевича, 24, г. Черкассы, 18000, Украина

e-mail: denisderevyanko28.04@gmail.com

ORCID 0000-0002-8086-951X

Аннотация. В статье рассмотрены и проанализированы виды дистанционных платформ, которые могут быть применены для дистанционного обучения студентов педагогических вузов с целью организации их индивидуальной работы. Определены основные преимущества и недостатки каждого программного обеспечения. Более подробно автор останавливается на системах управления обучением в электронных информационно-образовательных средах, таких как MOODLE, система ATutor, система Claroline, система Dokeos, система LAMS, способствуют развитию профессиональных качеств будущих педагогов.

Ключевые слова: дистанционный курс, дистанционное обучение, программное обеспечение, дистанционные платформы. онлайн-образование, онлайн-курсы

Annotation. The article examines and analyzes the types of distance platforms that can be used for distance learning of students of pedagogical universities in order to organize their individual work. The main advantages and disadvantages of each software are determined. The author dwells in more detail on learning management systems in electronic information and educational environments, such as MOODLE, ATutor system, Claroline system, Dokeos system, LAMS system, which contribute to the development of professional qualities of future teachers.

Key words: distance course, distance learning, software, remote platforms. online education, online courses

Актуальность. Традиционные методы обучения могут оставаться неспособными удовлетворить растущие требования к образованию из-за того, что их реализация зависит от времени, места и личности слушателя. В то же время, обучающие программы в образовательном онлайн-среде предлагают важные преимущества для удовлетворения растущих потребностей в образовании и стали более популярными.

Профессионально-педагогическая подготовка будущих учителей младших классов должна соответствовать информационному, социокультурному и технологическому развитию общества с учетом компетентного подхода, который предоставляет возможность органично совместить прогностическую систему обучения и рынок труда, повысить конкурентоспособность

выпускника и обеспечить студенческую мобильность. В процессе подготовки будущих учителей к профессиональной деятельности нужно придерживаться единства теоретической и практической подготовки [1] с учетом современных образовательных тенденций.

Использование различных дистанционных платформ в образовательном процессе обеспечивает максимальную эффективность процесса обучения, поскольку позволяет достичь более полной реализации образовательного стандарта по конкретной дисциплине, поддерживать личностно-ориентированные стратегии обучения в соответствии с потребностями учащихся, развивать мышление и творческие способности, управлять познавательной деятельностью студентов в информационно-коммуникационной среде, оценить уровень обученности в конкретной предметной области, а также провести сбор, анализ и оценку результатов обучения и при необходимости осуществить коррекционные действия.

Анализ психолого-педагогической литературы убедительно показывает, что во многих исследованиях зарубежных и украинских авторов подчеркивается растущая роль технологий и средств дистанционного обучения.

Вопросы дистанционного образования лежали в плоскости исследований таких ученых, как D. Vouhnik [1], N. Savus [2], В. Быков [3], А. Колесников [4], В. Кухаренко [5], С. Шаран [6] и др. Проблемы применения дистанционных технологий в образовательном процессе уже исследовались отечественными учеными. Так в трудах А. Андреева, Н. Бугайчук, А. Калиненко, А. Колгатіна, В. Кухаренко, Л. Люлькун и других (2013), Бы. Демиди, С. Колчан и И. Копыл (2011), К. Радченко, А. Петрука и Г. Змиевского (2017), В. Пономаренко (2010), В. Рябова (2014), Л. Славинської (2010), А. Тарасова, Ю. Дьячкової и П. Сагайды (2015) освещаются различные аспекты внедрения информационных технологий дистанционного обучения в высших учебных заведениях Украины. Раскрывается порядок работы в системе дистанционного обучения Moodle (Анисимов, 2008; Степанов, Борозенец и Бурдаев, 2015).

Цель статьи: определить преимущества онлайн-платформ в процессе подготовки будущих учителей начальных классов.

Изложение материала. Разработка и внедрение инновационных подходов, основанных на использовании мощных возможностей информационно-коммуникационных технологий, в частности Интернета, стали одним из приоритетных направлений модернизации содержания образования. Сейчас можно увидеть появление разнообразного открытого контента для учебной деятельности, который выложен в открытом доступе для каждого пользователя, который хочет повысить собственную конкурентоспособность.

Так, использование дистанционной формы обучения дает возможность облегчить путь овладения необходимым учебным материалом при условии соблюдения ряда обще дидактических принципов, которые в определенной степени модифицировались в соответствии к современным условиям [2, с. 100]:

- принцип креативности в познавательной деятельности;

- принцип соответствия фундаментальности обучения познавательным потребностям человека, который учится;
- принцип свободного выбора информации, которая получается путем определенной деятельности;
- принцип индивидуальной учебной траектории студента;
- принцип идентификации;
- принцип интерактивности;
- принцип начальных знаний;
- принцип педагогической целесообразности применения средств информационных технологий.

Сейчас для организации обучения в ЗВО используются различные платформы, которые реализуют дистанционные технологии обучения: Moodle, Claroline, Joomla, ATutor, SharePointLMS, Live@EDU, eFront, Coursera, Udacity, SAKAI, DOKEOS, LAMS, OLAT, OpenACS, ILIAS, LRN, COSE, ELEDGE, edX. и др. Мы рассмотрим некоторые из них.

Как отмечает Е. Сардалова, укрїнська онлайн-образование начало развиваться в 2014 г., когда почти одновременно запустились три онлайн-платформы: ВУМ Online, EdEra и Prometheus [3].

Свою миссию ВУМ видит в том, чтобы развивать гражданское общество Украины через неформальное образование, мерезування общин, развитие гражданских компетенций и реализацию проектов социального действия.

EdEra позиционирует себя как школа для учителей и других категорий молодежи и взрослых. Согласно статистике на платформе размещено 24 курсы, зарегистрировано более 280 000 слушателей. Кроме онлайн -курсов для педагогов, спросом пользуются курсы по экономике и проверки информации.

Одним из наиболее популярных оказался курс украинского языка, который изначально разрабатывали для школьников. На него зарегистрировалось около 30 тысяч пользователей, из которых только 50% – школьники. Под каждой лекцией гиперссылки, с помощью которого можно перейти к учебного содержания, который состоит из пятнадцати разделов. В этом разделе можно найти все необходимые для прочтения произведения, а также дополнительную информацию, которая поможет лучше понять определенную тему. Изучение онлайн курса «Украинский язык», расположенного на онлайн платформе EdEra, рассчитано на 6 недель по пять академических часов, каждый из которых содержит определенное количество лекций семинаров, домашних заданий. После прохождения курса в течение двух недель необходимо сдать промежуточный экзамен в виде тестов, где правильным является только один ответ, который оценивается по одному баллу за правильно выполненное задание.

Кроме онлайн-курсов, студия онлайн-образования EdEra также имеет страницу с интерактивными учебниками, где, по словам соучредителя и руководителя проекта.Филиппова, в течение месяца бывает около 600-700 тысяч человек [3; 4].

Статистика Prometheus показывает более 100 курсов и 700 тысяч слушателей.

Пользователи Prometheus чаще всего слушают курсы английского языка, основ программирования и медиаграмотности. Эта платформа также не осталась в стороне от тенденции обучать педагогов. По словам соосновательницы и координатора проекта. Примаченко, учителя на сайте могут пройти курс по критическому мышлению, медийной грамотности, сейчас в разработке курс булінгу (противодействия школьном травле).

Платформа массовых открытых онлайн-курсов Prometheus, основанная в 2014 г., является одним из крупнейших в Украине проектов бесплатного образования для всех, кто желает учиться. Миссия проекта – сделать лучшие курсы от ведущих преподавателей, университетов и организаций мира доступными для всех. В течение последних лет были созданы разнообразные электронные средства учебного назначения [5].

Недавностью творениями также есть платформы, которые придут на помощь учителям и ученикам так:

«Ukrainian English Language Teacher Learning Platform». Онлайн-платформа для повышения квалификации учителей английского языка. Платформа помогает учителям материалами для профессионального роста, повышения результативности, новейшие знания и методы преподавания. Улучшает возможности для того, чтобы сделать уроки более интересными для детей и более продуктивными [6].

Образовательный проект «Урок» - это сайт с вебинарами, конференциями, конкурсами и журналом для педагогов, всеукраинской олимпиадой, материалами для внеклассной работы и проведения уроков. За прохождение курсов или конкурсов ученики будущие учителя и уже педагогические работники с опытом получают свидетельства и знаки отличия. В поиске можно найти нужный материал по учебнику, предметом или классом .

Портал непрерывного обучения СуХаРи. Здесь собрана информация и сравнение всех курсов и школ: от занятий английским языком или курсов QA (тестирование) и обучение 1с [6, с. 126]. В основном, большинство курсов и тренингов дают базу или помогают углубить знания. Все курсы, статьи и события отмечены тегами, что означает разделение по уровням: Су - для начинающих, Ха - для тех, кто хочет углубить знания, Ри - для тренеров и преподавателей.

Вебинары с mozaBook и mozaWeb от EdPro. Лекции с начальным и расширенным курсом по изучению программы mozaBook в постоянном доступе на сайте. Раз в 3 месяца проходит Вебинар, где можно к каждому видео выполнять домашнее задание и получить Сертификат. Обучение подходит как учителям, которые активно пользуются программой, так и тем, кто еще не работал с ней. Различные уровни курса позволят обеим категориям взять для себя максимум пользы.

Основным средством обеспечения учебного процесса по дистанционной форме обучения будущих педагогов остается система управления обучением

Moodle, которая дополняется другими возможностями, которые предоставляют информационно-коммуникационные технологии.

Под системой Moodle понимается бесплатная динамическая учебная среда, использующая объектно-ориентированную технологию работы со структурными элементами курса (модулями); позволяет управлять и организовывать учебный процесс с помощью ИКТ-технологий, в частности сети Интернет [7, с. 94]. Она реализована в виде веб-приложения, ее интерфейсная часть переведена более чем на 50 языков. Система учитывает достижения современной педагогики и позволяет создавать единое учебное пространство для обучающихся и преподавателей.

Система учитывает достижения современной педагогики и позволяет создавать единое учебное пространство для обучающихся и преподавателей. Мощная функциональность и открытый исходный код позволяют конфигурировать на ее основе среду обучения, которое максимально удовлетворяет индивидуальные требования, как преподавателя, так и студента.

Особенностей и характеристик LMS Moodle следует отнести такие:

- возможности для самостоятельного обучения при условии регистрации на нужном курсе;
- поддержка стандарта электронного обучения E-learning 2.0 [8, с. 99];
- эффективная он-лайн взаимодействие между преподавателями и студентами на уровне обмена документами, мнениями, выставления оценок, проверки заданий и прочее [9, с. 59];
- мультязычный интерфейс, который насчитывает 70 языков [9, с. 44];
- мощные средства отображения результатов учебной деятельности студентов;
- возможность для оперативного обновления содержательного наполнения курса [10, с. 218].

Благодаря встроенным и внешним сервисам и модулям, а также технологии WYSIWYG среда Moodle является простым в использовании и администрировании, создании курса преподавателем и его наполнении учебным контентом, редактировании интерфейса [10, с. 217] и тому подобное. Следует добавить, что при наполнении курса можно использовать учебный материал в различных форматах (текстовом, видео - и звуковом формате, графическом).

Система MOODLE является украиноязычной, что является очень важным при выборе платформы дистанционного обучения. Для того чтобы определиться с программным обеспечением необходимо обратить внимание на такие характеристики как удобство использования, надежность в эксплуатации, модульность, обеспеченность доступа и стоимость программного обеспечения.

Систему MOODLE можно использовать также на мобильных устройствах и интегрировать с облачными сервисами, а именно: Google Apps for Education и microsoft Office 365, используя при этом мобильную версию MOODLE Mobile [11]. Считаю необходимым отметить, кардинальные сдвиги, связанные с стремительным развитием мобильных технологий сегодня, становятся общей

тенденцией жизни человека в информационном обществе и предоставляют возможность учиться в любом месте и в любое время.

ILIAS идеально подходит для университетов, так как предлагает множество функций, которые могут помочь образовательным учреждениям для поддержки электронного обучения, сотрудничества в интерактивном режиме, оценки для студентов и ее можно использовать как полноценную платформу для электронного обучения, поскольку есть возможность общения внутри команды и передача, хранение всех документов. Система бесплатна для всех организаций, занимающихся электронным обучением, независимо от количества пользователей [12]. Можно даже интегрировать сообщения, новости и социальных программ / плагинов для дальнейшего расширения функциональности системы управления обучением, а также настроить комплексную систему для онлайн-курса и управления группой. Данной программой можно воспользоваться в демо-версии [12].

ILIAS позволяет не только создавать простые текстовые на основе форумов и страниц, но и делает возможной интеграцию веб-сервисов. Это означает, что можно что-то скачать видео с YouTube на Google Maps для учебных целей. В заключение можно отметить, что продукты iSpring является отличным решением для разработчиков презентаций и электронных курсов. В основе лежит программа PowerPoint, и тем самым расширяет горизонты ее возможностей.

Claroline – это платформа которая позволяет преподавателю создавать онлайн -курсы и управлять процессом обучения на основе веб – технологий. Claroline переведена на 35 языков и имеет много пользователей по всему миру. Claroline используется не только школами и университетами, но также и тренинговыми центрами, ассоциациями и компаниями.

Курс содержит инструменты, которые позволяют преподавателю: написать описание курса; опубликовать документы в любом формате (текст, PDF, HTML, видео); администрировать публичные и приватные форумы; разрабатывать пути обучения; объединять студентов в группы; подготовить для студентов онлайн задание; управлять повесткой дня с задачами и сроками выполнения; публиковать анонсы (так же и по электронной почте); вывешивать онлайн информацию о текущих задачах; просматривать статистику активности пользователей; использовать технологию wiki для совместного написания документов.

Dokeos – платформа построения сайтов дистанционного обучения [12], переведена на 38 языков и имеет много пользователей по всему миру. Система сочетает в себе функции: создания и поддержки онлайн курсов; учет и контроль успеваемости; средства общения с учащимися; инструмент документов PowerPoint и HTML – файлы; инструмент тестов; форум; улучшенное администрирование и управление контентом.

ATutor является системой управления обучения, а именно Web-based Learning Content Management System (LCMS). Преподаватели, используя

данную платформу, могут организовывать различные курсы обучения, а студенты имеют адаптивную и простую среду обучения.

В новых версиях ATutor являются следующие элементы: поддержка мобильных платформ и планшетов (iPhone OS, Blackberry, Android); - интегрирована фотогалерея (создание собственных альбомов, а также возможность поделиться рисунками с другими учениками); новые функции работы с медиа (FlowPlayer, Vimeo, YouTube); гибкий дизайн; конвертация пакетов и резервных копий (конвертация происходит автоматически при импорте старых файлов); гаджет «Новости» на странице «Мои курсы» (последние события, которые происходили на курсе).

Что касается администратора системы, то ему тоже будет легко в управлении поскольку доступность исходного кода и открытые инструменты, применяемые для построения сервера курсов, позволяют в случае особой необходимости внести какие-либо серьезные изменения. Также есть средства обмена сообщениями. Особое внимание уделяется и безопасности. С помощью дополнительных модулей можно увеличить функциональность. Можно говорить и о различных инструментах оценки, резервное копирование файлов, ведение статистики и возможность интеграции опросов [13].

Выводы. Проведенный анализ дает основания утверждать, что использование онлайн-обучения с помощью дистанционных платформ позволяет учитывать временные и территориальные ограничения. Обычно онлайн-обучение проводится с использованием нескольких средств общения одновременно, что позволяет студенту не только хорошо осваивать учебный материал, но и знакомиться в образовательном процессе с новейшими достижениями и разработками в соответствующих областях знаний.

Внедрение программно-технологического сопровождения будущего педагога в образовательном процессе - очень перспективное направление в модернизации системы высшего педагогического образования, что способствует развитию профессиональных качеств будущих учителей.

Список литературы:

1. Радченко, К.А., Змиевский, Г.А. и Петрук, А.В. (2017). Разработка и внедрение дистанционных учебных курсов с тактических дисциплин в высшем военном учебном заведении. *Проблемы инженерно-педагогического образования*, 54–55.
2. Баличевцева, И.В. (2019). Перспективы внедрения дистанционного обучения на факультете последипломного образования. *Проблемы высшей школы*, 4, 131–134.
3. Сардалова, Е. (2018). Онлайн-курсы в Украине учат учить, общаться и быть гражданами. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/online-osvita-v-ukraini/29672247.html>
4. EdEra – студия онлайн-образования. (2019). Официальный сайт. URL: <https://www.ed-era.com/about/>

5. Ващенко, Л.И. (2019). Дисимінація дистанційних форм обучения в неформальном образовании молодежи и взрослых. *Образование взрослых: теория, опыт, перспективы*, 1, 78–89.
6. Адаменко, А.В. (2014). Сравнительная характеристика «массовых открытых» и «традиционных» дистанционных курсов сквозь призму опыта участника. *Новейшие компьютерные технологии*, 12, 100–110
7. Шаров, С. (2019). Использование онлайн платформы Edera для профессиональной подготовки будущих учителей украинского языка и литературы. *Педагогические науки: теория, история, инновационные технологии*, 2, 119–128
8. Коваль Т.И., Аврамчук А.М. (2016). Использование системы Moodle для создания мультимедийных электронных образовательных ресурсов по языковым дисциплинам: зарубежный и отечественный опыт. *Педагогический процесс: теория и практика*, 2(53), 93–99. doi: <https://doi.org/10.28925/2078-1687.2016.2.9399>
9. Мишишен, А.В. (2011). Moodle как система дистанционного управления обучением при повышении квалификации. *Вестник последипломного образования*, 5, 96–105.
10. Коваль, Т.И. (2013). Использование современных электронных учебных платформ в подготовке специалистов с высшим образованием. *Иностранные языки*, 1, 43–44.
11. Huang, C.C. et al. (2013). An empirical analysis of the antecedents and performance consequences of using the Moodle platform. *International Journal of Information and Education Technology*, 3(2), 217–221. doi: <https://doi.org/10.7763/IJET.2013.V3.267>.
12. Франчук, В.М. Использование web-ориентированных компьютерных систем в образовательном учреждении. URL: <http://vfranchuk.ii.npu.edu.ua/images/files/statty/65.pdf>
13. Claroline. Votre Learning Management System. URL: <https://claroline.net/>
14. ATutor Learning Management System. URL: <https://atutor.github.io/>

УДК 378.147.091.33:615.1

**ОТБОР ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН КАК ОСНОВЫ
ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОГО ПОДХОДА
ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ФАРМАЦЕВТОВ**

ORCID 0000-0002-6526-6104

Лысенко Наталья Викторовна

Черкасская медицинская академия, Черкассы, Украина.

e-mail: Nataliaa.ya@ukr.net

Аннотация. Раскрыто значение профессиональных дисциплин при подготовке студентов специальности Фармация. Охарактеризованы особенности организации образовательного процесса специалистов фармацевтической отрасли в контексте междисциплинарного, технологического и компетентностного подходов. Обоснована необходимость привлечения в состав профессиональных дисциплин ИКТ, менеджмента и маркетинга в фармации, фармацевтической опеки, этики и деонтологии в фармации при подготовке будущих специалистов практической фармации.

Ключевые слова: фармация, фармацевтическая отрасль, междисциплинарный подход, профессиональные дисциплины, ИКТ, компетентности, дистанционное образование, мобильность, конкурентоспособность.

Abstract: The importance of professional disciplines in the preparation of students of the specialty Pharmacy is disclosed. The characteristics of the organization of the educational process of pharmaceutical industry specialists in the context of multidisciplinary, technological and competency-based approaches are described. The necessity of involving ICT, management and marketing in pharmacy, pharmaceutical care, ethics and deontology in pharmacy as part of professional disciplines is justified in preparing future specialists in practical pharmacy.

Keywords: pharmacy, pharmaceutical industry, interdisciplinary approach, professional disciplines, ICT, competencies, distance education, mobility, competitiveness.

Качество профессионального образования – это многогранное понятие, включающее в широком смысле ее соответствие образовательным стандартам, образовательным программам. Образовательные программы содержат: перечень компетенций выпускника, нормативное содержание подготовки соискателей высшего образования, сформулированного в терминах результатов обучения; определены требования к наличию внутреннего обеспечения качества высшего образования. Под этим можно понимать все факторы, ресурсы, инструментарий, позволяющие подготовить компетентного конкурентоспособного специалиста.

Одновременно с этим, образовательный процесс – динамичный, характерно тенденции достижения стандартов международного уровня, непрерывности образования в течение всей жизни, переход от предметного к межпредметному обучению на основе компетентностного подхода, обеспечивающего мобильность будущего специалиста, его конкурентоспособность на рынке труда.

Фармацевтическая отрасль, учитывая прогнозы необходимых услуг фармацевтов будущего, особенно нуждается в высококвалифицированных, компетентных специалистах, обладающих смежными специальностями, способные: к самостоятельным действиям, осмысленного анализа и коррекции своей деятельности, самообразования и самосовершенствования; свободно анализировать и использовать в профессиональной деятельности постоянно растущие объемы информации.

Цель статьи – проанализировать научные и методические источники по вопросам формирования междисциплинарного подхода к профессиональной подготовке студентов ВМУЗ в период дистанционного обучения; определить основные факторы влияния на отбор профессиональных дисциплин, как основы, для формирования междисциплинарного подхода при подготовке будущих

фармацевтов при этом избежать основных проблем, возникающих в процессе внедрении дистанционной формы обучения.

Междисциплинарный подход к подготовке фармацевтических работников в процессе преподавания профессиональных дисциплин вызывает необходимость ухода от твердых традиционных схем в процессе обучения.

По мнению академика С.А. Сысоевой «... междисциплинарный подход не ограничивает знания, а создает условия для реализации связей между различными науками, способными обеспечить при изучении объекта исследования необходимые и достаточные знания, сосредотачиваясь при этом на собственном предмете в целостном явлении (объекте исследования). Междисциплинарный подход решает существующие в предметной системе обучения противоречия между разрозненным усвоением знаний и необходимостью их синтеза, целостного и комплексного применения на практике, в деятельности и жизни человека»[1].

Профессор А.М. Колот считает, что для комплексной характеристики категории междисциплинарности ее надо рассматривать как минимум с разных позиций, среди которых по внедрению междисциплинарного подхода к процессу профессиональной подготовки будущих специалистов, целесообразно выделить следующие:

- междисциплинарность – это возможность обнаружить, распознать, принять то, что было скрытым в недрах отдельно взятой науки при использовании методов и инструментария других наук;

- междисциплинарность – в широком, функциональном ее понимании – это синергия различных наук, предусматривает развитие интеграционных процессов, растущую взаимодействие методов, инструментария для получения нового научного знания (Колот А. М., 2014, с. 76).

На практике, считает А.М. Колот, междисциплинарный подход может реализовываться по двум основным форматами, сценариями или подходами.

При первом, наиболее распространенного, междисциплинарность образно говоря приводит «мосты» между разными науками (дисциплинам), неформально объединяет их, не нарушая их самостоятельности, уникальности, своеобразия.

Во втором формате междисциплинарность предстает как реальный инструмент объединения наук (дисциплин), появления интегрированных продуктов, проектов, междисциплинарных объектов исследования, дальнейшее освоение которых принципиально важно и для науки, и для образования. [2].

Оба упомянутых выше форматы напрямую совпадают с потребностями методики преподавания и подбора профессиональных дисциплин, как основы, при формировании междисциплинарного подхода в подготовке будущих фармацевтов. Сегодня действительно нужно проложить «мосты» с такими дисциплинами как ИКТ, менеджмент и маркетинг в фармации.

Во-первых: результатом междисциплинарного подхода к подготовке специалистов в процессе изучения профессиональных дисциплин является высококвалифицированный выпускник своего дела, для которого решение

ситуационных задач в повседневной практической жизни происходит на основании комплексного подхода, а именно использование знаний и практических навыков основных базовых дисциплин, которым на сегодня остаются организация и экономика фармации, аптечная технология лекарств, фармакология, фармакогнозия, фармацевтическая химия. Отпуская из аптеки рецептурные или безрецептурные лекарственные средства фармацевт должен: провести контроль правильности оформления лекарственной формы в рецепте; при необходимости осуществить замену препарата в соответствии с требованиями действующего законодательства; осуществить визуальный контроль качества; контроль при отпуске; осуществить все этапы фармацевтической опеки – это перечень теоретических знаний и практических навыков которым учат студентов комплексно все упомянутые профессиональные дисциплины.

Во-вторых: профессиональная подготовка будущих фармацевтов должна быть направлена на формирование способности успешно действовать на основе практического опыта, применять знания при решении задач профессионального характера, умение анализировать, предвидеть последствия своей профессиональной деятельности, ведь она очень специфична. Требуется не только высокой профессиональной компетенции, ответственности, так и имеет большое психологическое напряжение. В аптеку приходят люди, озабоченные своими проблемами, они чувствуя боль или иные аспекты болезни, многие из них переживают тревогу за здоровье своих близких. Все это накладывает отпечаток на состояние их психики и поведения. Поэтому высокая миссия современного фармацевта заключается в умении поддержать больного морально и духовно, не оставлять без внимания его запросы, заботиться о каждом человеке, что обратился за помощью в аптеку [3].

Болезнь, как известно, даже очень сильного и здравомыслящего человека превращает в слабого и беспомощного. В глазах такого человека фармацевт является носителем силы, бодрости, уверенности в выздоровлении. Именно от того, насколько фармацевт сможет убедительно и доступно донести до пациента информацию о действиях и противопоказаниях лекарственных препаратов, в значительной степени будет зависеть качество и эффективность процесса лечения. Вера пациента в успех лечения достаточно часто является важнее лекарства [4].

Студенты, как будущие менеджеры должны понимать, что в современных условиях, когда общение людей становится все более интенсивным и напряженным, возникает необходимость в овладении современными умениями и навыками по предупреждению и разрешению конфликтов, а также пониманию структуры и динамики проблем, овладении механизмов прогнозирования серьезных социальных потрясений, снижения их остроты, изменения окраски постоянно-возникающих противоречий между людьми, от чего зависит успех всего дела [5].

Поэтому такие дисциплины как основы менеджмента и маркетинга в фармации, фармацевтическая этика и деонтология – это сопутствующие

дисциплин и основные помощники, для профессиональных дисциплин, в процессе междисциплинарного подхода к профессиональной подготовке будущих фармацевтов и формирования профессиональной компетентности выпускников ВМУЗ.

В-третьих: одновременно изучать ИКТ на уровне с профессиональными дисциплинами является потребностью сегодняшнего дня. В условиях глобализации и стремительного развития информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в странах мира, включая технологические подходы к обучению дистанционно, синтез знаний на разных уровнях междисциплинарной интеграции, поиск в сети Интернет мультимедийных учебно-методических материалов, использование инновационных методов и средств обучения – это единственное и правильное решение. Технологически программные требования к организации междисциплинарного исследования мультимедийных электронных образовательных ресурсов обучения на специальности Фармация предусматривают использование в образовательном процессе будущими выпускниками облачных технологий и сервисов (Office Web Apps, Google Docs, Google Drive), программных средств создания презентаций (PowerPoint, Google Presentations, Prezi, SlideRocket), автоматизированных систем статистической обработки данных (пакетов Microsoft Excel, SPSS, Statistica), системных платформ дистанционного обучения (Moodle, LearningSpace и др.), Веб 2-технологий [6].

Оба упомянутых выше формата А.М. Колот на прямую совпадают с потребностями методики преподавания и подбора профессиональных дисциплин, как основы при формировании междисциплинарного подхода в подготовке будущих фармацевтов.

По мнению С.А. Сысоевой, междисциплинарные исследования – это исследования, которые предусматривают взаимодействие различных отраслей научного знания в изучении одного и того же объекта сложной реализации [7].

Поэтому выбор дополнительных помощников для профессиональных дисциплин не является завершённой работой. Весь этот процесс требует кропотливой работы всего коллектива учебного заведения, так как работа в режиме дистанционного обучения, требует изменений, быстрых и непопулярных. Прежде всего: планирование учебно-методической работы; анализ учебных программ; составление рабочих программ и тематических планов. И этот процесс, на сегодня, не может быть индивидуальным (единоличным) решением ведущего преподавателя по данной дисциплине. Это должен быть комплексный подход всех участников учебного процесса, а именно кафедры или цикловой комиссии, с учетом пожеланий и потребностей каждой профессиональной дисциплины, как по тематике, так и по количеству часов соответственно. Исключить из общего объёма материала темы, повторяющиеся в других дисциплинах, это даст возможность использовать дополнительный материал для работы со студентами. Четко определиться с тематикой самостоятельной аудиторной и внеаудиторной работ, групповых проектов и презентаций.

Дистанционное образование в Украине приближено к нашему потребителю и является более демократичной, органично сочетая в себе смешанные технологии открытого образования. С помощью современных информационных технологий обеспечивается передача знаний и предоставляется доступ к разнообразной учебной информации гораздо быстрее в традиционных средствах обучения. Новейшие информационные технологии обеспечивают активное привлечение студентов в учебный процесс.

Вместе с тем следует отметить, что при комплексном подходе к преподаванию профессиональных дисциплин, путем внедрения междисциплинарного подхода, основными проблемами дистанционной формы обучения являются: контроль за наличием знаний студентов; оценка качества предоставляемых образовательных услуг; объективность оценки знаний студентов; выполнения определенных работ, связанных с подготовкой учебных online курсов; покупкой необходимого программного обеспечения; созданием собственной ИТ-инфраструктуры.

Но, несмотря на все недостатки, внедрение дистанционного образования может сделать обучение не тщательно распланированной процедурой, а увлекательным познавательным процессом, в формировании которого студент сам может принимать активное участие, а новейшие образовательные информационные технологии, с учетом междисциплинарного подхода, дают возможность значительно повысить эффективность и качество обучения.

Вывод. Подводя итоги можно сказать, что одним из приоритетных направлений подготовки студентов специальности Фармация остается междисциплинарный подход, который на данный момент нуждается в обновлении, совершенствовании и внедрении к использованию в комплексе с сопутствующими дисциплинами: ИКТ, менеджмент и маркетинг в фармации, основы этики и деонтологии в фармации. С одной стороны интерактивные возможности дистанционного обучения позволяют наладить и стимулировать обратную связь, обеспечить диалог и постоянную поддержку, которые невозможны в большинстве традиционных систем обучения. С другой – психологические аспекты, используемые в современной модели обучения, или другими словами, «высокая пятерка»: совершенство; коммуникативность; уверенность; креативность и любознательность; настойчивость, как никогда целесообразны в практической деятельности выпускника специальности Фармация [8].

Список литературы

1. Сисоєва, С.О. (2015). Дискусійні аспекти наукового тезаурусу нового закону України «Про вищу освіту». *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 1–2, 42–43.
2. Колот, А.М. (2014). Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності. *Соціальна економіка*, 1–2, 76–83. URL: <http://www.ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/5927/1/mij.pdf>

3. Горелова, Л.Е. (2002). Высокая миссия фармацевта. *Российский медицинский журнал*, 10(6).
4. Консультация пациента в аптеке (2004). *Провизор*, 9, 3–5.
5. Громовик, Б.П., Гасюк, Г.Д., Левицька, О.Р. (2004). Фармацевтичний маркетинг: теоретичні та прикладні засади. Вінниця: Нова книга. 464 с.
6. Ognevyuk, V., Sysoieva, S. (2015). Training of educational experts in Ukraine: experimental interdisciplinary program. *The advanced science journal*, 6, 98–103. Doi: 10.15550/ASJ.2015.06.098.
7. Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти (2014): роб. навч. прогр. для спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» (освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»). Київ: Київський університет імені Б. Грінченка. 56 с.
8. Якса, Н.В. (2014). Андрагогічна модель навчання. *Андрагогічний вісник: Наукове електронне педагогічне видання*, 5, 47–52.

РОЛЬ СРЕДСТВ НОВЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ

Жусипбек Б.К.

*Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата,
г.Кызылорда, РК.*

botik_80@mail.ru

Аннотация: информатизация образования — процесс обеспечения сферы образования методологией и практикой разработки и оптимального использования современных или, как их принято называть, новых информационных технологий.

Ключевые слова: информатизация, информационные технологии

Abstract: Informatization of education is the process of providing the education sector with methodology and practice for the development and optimal use of modern or, as they are commonly called, new information technologies.

Keywords: informatization, information technology

Современный период развития цивилизованного общества характеризует процесс информатизации. Информатизация общества — это глобальный социальный процесс, особенность которого состоит в том, что доминирующим видом деятельности в сфере общественного производства является сбор, накопление, продуцирование, обработка, хранение, передача и использование информации, осуществляемые на основе современных средств микропроцессорной и вычислительной техники, а также на базе разнообразных средств информационного обмена. Информатизация общества обеспечивает:

- активное использование постоянно расширяющегося интеллектуального потенциала общества, сконцентрированного в печатном фонде, и научной, производственной и других видах деятельности его членов,

- интеграцию информационных технологий с научными, производственными, инициирующую развитие всех сфер общественного производства, интеллектуализацию трудовой деятельности;
- высокий уровень информационного обслуживания, доступность любого члена общества к источникам достоверной информации, визуализацию представляемой информации, существенность используемых данных.

Применение открытых информационных систем, рассчитанных на использование всего массива информации, доступной в данный момент обществу в определенной его сфере, позволяет усовершенствовать механизмы управления общественным устройством, способствует гуманизации и демократизации общества, повышает уровень благосостояния его членов. Процессы, происходящие в связи с информатизацией общества, способствуют не только ускорению научно—технического прогресса, интеллектуализации всех видов человеческой деятельности, но и созданию качественно новой информационной среды социума, обеспечивающей развитие творческого потенциала индивида.

Одним из приоритетных направлений процесса информатизации современного общества является информатизация образования — процесс обеспечения сферы образования методологией и практикой разработки и оптимального использования современных или, как их принято называть, новых информационных технологий (НИТ), ориентированных на реализацию психолого—педагогических целей обучения, воспитания. Этот процесс инициирует:

- совершенствование механизмов управления системой образования на основе использования автоматизированных банков данных научно—педагогической информации, информационно-методических материалов, а также коммуникационных сетей;
- совершенствование методологии и стратегии отбора содержания, методов и организационных форм обучения, воспитания, соответствующих задачам развития личности обучаемого в современных условиях информатизации общества;
- создание методических систем обучения, ориентированных на развитие интеллектуального потенциала обучаемого, на формирование умений самостоятельно приобретать знания, осуществлять информационно—учебную, экспериментально — исследовательскую деятельность, разнообразные виды самостоятельной деятельности по обработке информации;
- создание и использование компьютерных тестирующих, диагностирующих методик контроля и оценки уровня знаний обучаемых.

Информатизация образования как процесс интеллектуализации деятельности обучающего и обучаемого, развивающийся на основе реализации возможностей средств новых информационных технологий, поддерживает

интеграционные тенденции процесса познания закономерностей предметных областей и окружающей среды (социальной, экологической, информационной и др.), сочетая их с преимуществами индивидуализации и дифференциации обучения, обеспечивая тем самым синергизм педагогического воздействия.

Ускорение научно-технического прогресса, основанное на внедрении в производство гибких автоматизированных систем, микропроцессорных средств и устройств программного управления, роботов и обрабатывающих центров, поставило перед современной педагогической наукой важную задачу — воспитать и подготовить подрастающее поколение, способное активно включиться в качественно новый этап развития современного общества, связанный с информатизацией. Решение вышеназванной задачи — выполнение социального заказа общества — коренным образом зависит как от технической оснащенности учебных заведений электронно-вычислительной техникой с соответствующим периферийным оборудованием, учебным, демонстрационным оборудованием, функционирующим на базе СНИТ, так и от готовности обучаемых к восприятию постоянно возрастающего потока информации, в том числе и учебной.

Повсеместное использование информационных ресурсов, являющихся продуктом интеллектуальной деятельности наиболее квалифицированной части трудоспособного населения общества, определяет необходимость подготовки в подрастающем поколении творчески активного резерва. По этой причине становится актуальной разработка определенных методических подходов к использованию СНИТ для реализации идей развивающего обучения, развития личности обучаемого. В частности, для развития творческого потенциала индивида, формирования у обучаемого умения осуществлять прогнозирование результатов своей деятельности, разрабатывать стратегию поиска путей и методов решения задач — как учебных, так и практических.

Не менее важна задача обеспечения психолого-педагогическими и методическими разработками, направленными на выявление оптимальных условий использования СНИТ в целях интенсификации учебного процесса, повышения его эффективности и качества.

Актуальность вышперечисленного определяется не только социальным заказом, но и потребностями индивида к самоопределению и самовыражению в условиях современного общества этана информатизации.

Особого внимания заслуживает описание уникальных возможностей СНИТ, реализация которых создает предпосылки для небывалой в истории педагогики интенсификации образовательного процесса, а также создания методик, ориентированных на развитие личности обучаемого. Перечислим эти возможности:

- незамедлительная обратная связь между пользователем и СНИТ;

- компьютерная визуализация учебной информации об объектах или закономерностях процессов, явлений, как реально протекающих, так и "виртуальных";

- архивное хранение достаточно больших объемов информации с возможностью ее передачи, а также легкого доступа и обращения пользователя к центральному банку данных;

- автоматизация процессов вычислительной информационно—поисковой деятельности, а также обработки результатов учебного эксперимента с возможностью многократного повторения фрагмента или самого эксперимента;

- автоматизация процессов информационно-методического обеспечения, организационного управления учебной деятельностью и контроля за результатами усвоения.

Реализация вышеперечисленных возможностей СНИТ позволяет организовать такие виды деятельности как.

- регистрация, сбор, накопление, хранение, обработка информации об изучаемых объектах, явлениях, процессах, в том числе реально протекающих, и передача достаточно больших объемов информации, представленной в различных формах;

- интерактивный диалог — взаимодействие пользователя с программной (программно—аппаратной) системой, характеризующееся в отличие от диалогового, предполагающего обмен текстовыми командами (запросами) и ответами (приглашениями), реализацией более развитых средств ведения диалога (например, возможность задавать вопросы в произвольной форме, с использованием "ключевого" слова, в форме с ограниченным набором символов); при этом обеспечивается возможность выбора вариантов содержания учебного материала, режима работы;

- управление реальными объектами (например, учебными роботами, имитирующими промышленные устройства или механизмы);

- управление отображением на экране моделей различных объектов, явлений, процессов, в том числе и реально протекающих;

- автоматизированный контроль (самоконтроль) результатов учебной деятельности, коррекция по результатам контроля, тренировка, тестирование.

Ввиду того что вышеперечисленные виды деятельности основаны на информационном взаимодействии между обучаемым (обучаемыми), преподавателем и средствами новых информационных технологий и вместе с тем направлены на достижение учебных целей, назовем ее информационно-учебной деятельностью.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Современные информационные технологии в образовании / И. Роберт / Школа-Пресс / 1994
2. Автоматизированные информационные технологии в экономике / М. И. Семенов и др. / Финансы и статистика / 2000
3. Пошагаем по Интернет / On-Line учебник под руководством С. В. Кучерявского

НЕКОТОРЫЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОПРОСОВ МЕДИАЦИИ

Капас А.К.

*Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г.
Алматы, Республика Казахстан*
Kapasova_94@mail.ru

Аннотация. В данной статье будет рассмотрено понятие медиации, её применение в правовой сфере и краткое описание её целей, задач и сферы применения. Так же будут рассмотрены примеры использования данной техники примирения в образовательных учреждениях других стран, на основе которых можно говорить о действенности данных методов разрешения конфликтов.

Ключевые слова: медиация, высшее учебное заведение.

Abstract. This article will discuss the concept of mediation, its application in the legal sphere and a brief description of its goals, objectives and scope. Examples of the use of this technique of reconciliation in educational institutions of other countries will also be considered, on the basis of which we can talk about the effectiveness of these methods of conflict resolution.

Key words: mediation, higher academic institution.

Түйіндеме. Бұл мақалада медиация ұғымы, оның құқықтық салада қолданылуы және оның мақсаттары, міндеттері мен қолданылу аясының қысқаша сипаттамасы қарастырылады. Сондай-ақ басқа елдердің білім беру мекемелерінде осы татуласу техникасын пайдалану мысалдары қаралады және олардың негізінде қақтығыстарды шешудің осы әдістерінің пәрменділігі туралы айтылады.

Кілт сөздер: медиация, жоғары оқу орны.

Конфликтные ситуации как явление свойственное любой культуре всегда возникали в обществе и продолжают возникать. Таким образом К. Ковач интерпретирует конфликт как имеющиеся у людей разногласия или потребности, приводящие к возникновению напряжения между лицами, представляющими конфликтующие стороны. [1]

Введение

В современных государствах существуют способы урегулирования подобных ситуаций. Изначально любые конфликты входили в компетенцию судебной системы, где проходил процесс суда, на котором конфликт решался лишь в пользу одной из сторон. Данная система может являться не всегда самой выгодной как со стороны самой судебной системы с силу её загруженности, так и несопоставимо по глобальности конфликта и затратам ресурсов в ходе

судебного разбирательства. К примеру семейные или трудовые правоотношения не всегда требуют судебного разбирательства в силу мало значимости конфликта, так это добавляет лишь нагрузку на судебную систему, и решает конфликт преимущественно в пользу одной из сторон, что не может удовлетворить обе стороны и конфликт в таком случае не разрешается в положительном аспекте для всех его участников. В таком случае альтернативным способом урегулирования конфликтов выступает медиация.

Цель работы: рассмотреть понятие медиации и теоретическое применение её методов для разрешения конфликтов в высших учебных заведениях.

В Республике Казахстан медиация, как способ урегулирования конфликтов появилась сравнительно недавно, с момента появления закона “О медиации”. Он был принят от 28 января 2011 года, и способствует регулированию общественных отношений в сфере медиации, ее принципы и процедуру проведения, а также статуса медиатора [2]. Данный закон описывает рамки и процесс проведения медиации, обозначая ее цели, принципы, а также описывая понятия, входящие в состав закона.

Медиация в своем понятии считается формой разрешения конфликта посредством привлечения третьей, независимой стороны. Целями медиации выступают: достижение компромисса или общего решения конфликта обеими сторонами, что гарантирует удовлетворение интересов обеих сторон и их мирное расхождение или дальнейшее сосуществование; или снижение уровня конфликтности между сторонами, что приводит к меньшей агрессивности и более конструктивным взаимоотношениям в будущем между теми же сторонами конфликта.

Принципы, соблюдаемые в обязательном порядке, на протяжении всего процесса медиации являются мерами, обеспечивающими оптимальные возможности для решения проблемы или конфликта. Всего выделяется пять основных принципа:

1. Принцип добровольности;
2. Принцип равноправия конфликтующих сторон;
3. Принцип независимости медиатора;
4. Принцип недопустимости вмешательства в процедуру медиации;
5. Принцип конфиденциальности [2].

Добровольность обеспечивает право обеих сторон отказаться от процедуры медиации или её отдельных стадий. Это право сохраняется за сторонами конфликта вплоть до конца процесса медиации, так же стороны имеют право по собственному желанию выйти из конфликта (спора) и прекратить процедуру медиации на любой из её стадий. Так же это позволяет каждой стороне абсолютно самостоятельно распоряжаться своими процессуальными и материальными правами по своему усмотрению.

Принцип равноправия обеспечивает обеим сторонам равные права во время примирения (решения конфликта). Стороны в праве сами выбрать медиатора, установить рамки или процесс, по которому будет проходить медиация, так же самостоятельно определить свою позицию в рамках данного

процесса, способы и условия отстаивания данной позиции, а также в равной степени имеют право оценить приемлемость условий, представляемых друг другу. Обе стороны так же несут равные обязанности во время процедуры медиации.

Медиатор – лицо или группа лиц, избираемая в качестве третьей стороны, не имеющей предрасположенности импонировать в конфликте одной из конфликтующих сторон. Данное условие обеспечивает незаинтересованность медиатора в решении конфликта в пользу одной из сторон, что делает процедуру более объективной. Медиатор не имеет права предлагать или настаивать на собственных вариантах решения конфликта, его задача заключается в соблюдении относительной объективности в споре, а так же в настраивании обеих сторон на проведение конструктивного диалога, приводящего к снижению конфликтности или примирению сторон, вплоть до нахождения компромисса. Однако к самому решению, стороны должны прийти сами, используя свои ресурсы и полученную информацию, в ходе рассмотрения спора. Так же медиатор в праве сам выбирать способы проведения медиации, и вмешательство в его деятельность не допускается.

В процессе медиации все ее стороны (стороны конфликта и медиатор) соглашаются на неразглашение процесса медиации, его средств, способов, а так же информации, полученной в ходе примирения сторон. К. Ковач в своем труде “Медиация: краткий курс”, приводит доводы в пользу конфиденциальности и её проблематике. Таким образом приходя к выводу, что конфиденциальность обеспечивает сторонам конфликта возможность более открыто рассмотреть проблему и задействовать максимальные ресурсы и информацию, попутно снижая риски утечки информации, что способствует доверительным отношениям между сторонами медиации и позволяет медиатору более результативно вести свою деятельность. Однако так же конфиденциальность была подвергнута критике в случае исключений, которых со временем становилось больше: в примеры таких случаев входит недобросовестное участие одной из сторон в процессе медиации, когда, получив конфиденциальную информацию одна из сторон прерывает сотрудничество. Так же одна из сторон может намеренно исказить или недосказать информацию, что является снова недобросовестным использованием процесса медиации [1].

Медиацию можно рассматривать, как универсальное средство решения конфликтов внесудебной системы, направленную на соблюдение и повышение уважения к правам и свободам человека. Принятием закона о медиации, государство стимулирует проведение решения конфликтов между сторонами посредством конструктивного диалога и достижения с его помощью оптимального решения. Данная процедура так же может не требовать законодательной регламентации, в случае возникновения конфликта вне рамок правового поля, то есть, закон о медиации более широкое применение имеет в спорах о правах [3].

Медиация как процесс решения конфликтов уже зарекомендовала себя в ряде стран таким образом, во Франции, Бельгии, Италии, Испании, ФРГ и ряде Европейских стран, уже используются схожие с медиацией процессы решения конфликтов или применяется непосредственно сама медиация. Таким образом в Англии, процесс полицейского расследования вполне способен окончиться медиацией, или в Бельгии медиация является обязательной мерой решения конфликта, на уровне низового звена судебной системы [4].

Несмотря на описанную выше информацию, в высших учебных заведениях медиация не имеет должного распространения и потому не используется, или же случаи применения медиации в разрешениях конфликтов в высших учебных заведениях не регистрируются, что в свою очередь усложняет процесс изучения данной примирительной методики в ВУЗах. Так же проблема состоит в том, что еще не разработан определенный регламент применения медиации среди учащихся. Отсутствие определенных постановлений или указов в со стороны Министерства образования или других правовых органов говорит о том, что распространенность медиации несмотря на ее изучение, все еще не имеет популярного практического применения.

Что касается других сфер образования, А. Ю. Коновалов обозревает способы и виды медиации в школах разных стран, таких как США, Финляндия, Австрия, Украина. Так он описывает модели, при которых медиатором выступает специалист, имеющий информацию о структуре школьных взаимоотношений, иметь высокий уровень знаний в области медиации и постоянно пополнять багаж этих знаний, включая глубокие экспертные знания по медиации ровесников, также обладать навыками координации и располагать своими собственными методиками медиации. Так же специалист уже должен иметь опыт в разрешении конфликтов. Что уже является высокими требованиями, без учета психологической, педагогической или юридической профподготовки [5].

Среди рассмотренных методик имеются так же те, при которых круг лиц расширяется от одного лица – медиатора, до нескольких, в таких случаях идет общая школьная подготовка, при которой ученикам прививаются следующие понятия: конфликт – нормальная часть жизни, которая так же является источником знаний и навыков; поскольку конфликт неизбежен, его необходимо решить, получив при этом определенный набор знаний и опыта в “решении конфликтов”, так же важных и необходимых, как в любом изучаемом в школе предмете; в большинстве случаев, решение конфликта с помощью сверстников может оказаться таким же успешным, как и решенный конфликт взрослым специалистом; поощряется разрешение конфликта путем конструктивного диалога и сотрудничества, так же данный метод является более продуктивным для обеих сторон конфликта [5].

Техники медиации, применяемые в школах, положительно сказываются на будущем разрешении конфликтов между учащимися этих школ, так как навыки, отточенные в школе, применяются и в остальных стадиях жизни.

Вывод

На основе описанных выше данных, мы можем сказать, что в ближайшем будущем должна быть проведена работа, обобщающая знания и практику других стран по внедрению медиации в учебные заведения всех типов, и разработки регламента государственного образца, для разрешения типовых конфликтов в высших учебных заведениях. Так же необходимы исследования конфликтности учащихся высших учебных заведений, для выявления более оптимальных моделей медиации, и их будущего внедрения.

Список использованных источников:

[1] Кимберли, Ковач К. Медиация: краткий курс. изд. 2-е. - М.: Инфотропик Медиа. 2013..

[2] Закон Республики Казахстан от 28 января 2011 года № 401-IV «О медиации» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 27.12.2019 г.). Дата обращения (10.05.2020). URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30927376#pos=38;-47.

[3] Арыстанбекова Г.С. Медиация – Альтернативный Способ Урегулирования Споры // Вестник КазНПУ, 4 (серия "Юриспруденция"), 2017, 34-37.

[4] Хведелидзе, М. Ж. Медиация: общее понятие, место и роль в системе мер разрешения уголовно-правовых конфликтов (По законодательству Республики Казахстан) // Вестник КазНПУ, 2 (серия Юриспруденция), 2017.

[5] Коновалов А. Ю. Медиация в системе образования: обзор опыта разных стран (Электронный ресурс) // Психологическая наука и образование (Электронный журнал), 3, 2014. URL: Psyedu.ru.

СТУДЕНТ МЕДИАТОРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Кулжабаева С.Ф.

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университет, Алматы қ.,
Қазақстан Республикасы*
raabbx@mail.ru

Түйіндеме. Бұл мақалада «медиация» бағыты бойынша оқитын психология студенттерінің психологиялық сипаттамалары туралы негізгі пікірлер қарастырылады. Негізгі ұғымдар қарастырылатын болады: тұлғалық ерекшеліктер, нейродинамикалық ерекшеліктер және олардың стресске тұрақтылығы.

Түйін сөздер: медиация, жоғары білім, тұлға, нейродинамикалық қасиеттер, стресске тұрақтылығы.

Аннотация. В данной статье будут рассмотрены основные воззрения на психологические особенности студентов-психологов, обучающихся по направлению «медиация». В качестве основных понятий будут рассмотрены: личностные особенности, нейродинамические особенности и их стрессоустойчивость.

Ключевые слова: медиация, высшее образование, личность, нейродинамические свойства, стрессоустойчивость.

Abstract. This article will examine the basic views on the psychological characteristics of students-psychologists studying in the field of "mediation." The main concepts will be considered: personality traits, neurodynamic features and their stress resistance.

Key words: mediation, higher education, personality, neurodynamic properties, stress resistance.

Қазіргі уақытта студенттер өте маңызды және сан алуан әлеуметтік топ болып табылады. Мамандарды дамыту - мемлекетіміздің білім беру жүйесіне қойып отырған басты міндеттерінің бірі. Әр сәтті және бәсекеге қабілетті маман бір кездері студент болған. Студенттермен жұмыс істеудің психологиялық-педагогикалық әдістерін қолдану мұғалімдер мен студенттер арасында перспективті және тиімді қарым-қатынас құрудың маңызды негізі болып табылады. Әр оқушы өз мамандықтарын таңдайды, тұлғаның бірқатар ерекшеліктеріне, көзқарастарына, әлеуетті перспективаларына және басқа да көптеген факторларға сүйенеді [1]. Осы тұжырымға сүйене отырып, бір мамандық бойынша оқуды бастау және бастау кезінде студенттің ондағы оқытудың бастапқы параметрлері бар деп айтуға болады.

Нәтижесінде оқу әрекеті оқушының жеке басының дамуына әсер етуі мүмкін. Оқу процесінің өзі оқушының жеке басына тікелей әсер ететін жеке тұлғада қажетті кәсіби дағдылар мен күзиреттіліктерді тәрбиелеу және қалыптастыру үшін күрделенеді [2].

Студент-медиатордың жеке басын қарастыру үшін алдымен оның мінез-құлқын реттеудің ең негізгі компонентін - жүйке процестерінің нейродинамикалық ерекшеліктерін зерттеу керек. Нейродинамикалық белгілердің өзі жүйке жүйесінің негізі болып табылады, олар жүйке жүйесінің қасиеттері туралы әдеттегі түсініктен өзгеше ауырлығы: жүйке жүйесінің қасиеттері, И.П. Павловтың пікірінше, ауырлық дәрежесі болған немесе жоқ. Бұл түсінік И.П.Павловтың жүйке жүйесінің типтерін жіктеуде айқын көрінеді, онда ол күш-әлсіздік, жылдамдық-теңгерімсіздік, қозғалғыштық-жүйке жүйесінің қасиеттерінің инерттілігін ажыратады. Бұл жіктеудің ерекшелігі - ондағы қатаңдықтың болмауы. Бұл тұжырымдаманы кейінірек Б.М.Тепловы, В.Д.Небилицын жасаған [3].

Нерв жүйесіндегі процестердің нейродинамикалық ерекшеліктері туралы тұжырымдамаға сәйкес белгілі бір стереотип қалыптасты, оған сәйкес психологқа күшті жүйке жүйесі қажет. Бұл әсіресе психологиялық мамандарға қатысты, олардың қызметі қайшылықты жағдайлар мен құқық саласында. біздің жағдайда медиаторлар. Мұндай көзқарасты қалыптастырудың негізі - әлсіз жүйке жүйесінің жоғары трансцендентті тежелуге төтеп бере алмауы және тез шаршай бастауы, адамды әрекетке толықтай қатысу мүмкіндігінен айыруы. Бұл көрініс қате деп санауға болады. Шынында да, жүйке процестерінің күші дененің энергетикалық потенциалын анықтайды, оның шоғырланудың төтенше мүмкіндіктерін көрсетеді, бірақ медиатордың кәсіби қызметі нейродинамикалық ерекшеліктері маңызды рөл атқармайтын күрделі құрылымдық құбылыс болып табылады. Бұл деректерді Б.М. Теплов та

растайды, ол нейродинамикалық ерекшеліктер іс-әрекеттің стиліне әсер ететінін дәлелдеді, бірақ ешқандай жағдайда оның сәттілігі [4].

Демек, нейродинамикалық ерекшеліктер студент-медиатордың болашақ кәсіби қызметіне әсер етуі мүмкін, бірақ бұл әсер өзіндік жұмыс стилін таңдау саласында пайда болады және спектакльдің сәттілігіне әсер етпейді.

Нейродинамикалық ерекшеліктермен қатар медиатордың кәсіби қызметі үшін маңызды жеке қасиеттер де ерекшеленеді. Осылардың ішінен мыналарды бөліп көрсетуге болады: жанжалсыз, қарым-қатынас, стреске төзімділік, ойлау икемділігі және басқалары.

Жеке қасиеттер шынымен кәсіби қызметте маңызды рөлге ие. Жеке қасиеттер клиенттермен өзара іс-қимылдың ерекшеліктерін, әсіресе даудамайларды, коммуникативті стильдерді шешуді және басқаларын анықтай алады. Кәсіби қызмет үшін маңызды жеке қасиеттер құрылымында олар әсіресе қабілеттерін, ынтасы мен сипатын ажыратады [1].

Қабілеттер кез-келген қызметтің маңызды құрамдас бөлігі, оның сәттілігін анықтайды. Мүмкіндіктер - бұл бастапқыда берілген нәрсе ғана емес, сонымен бірге бағыттаушы әрекеттің, қаптаманың дамуы. Оқушылардың қабілеттерін дамыту көбінесе білімнің жемісі. Жоғары оқу орнында тұлғалық қабілеттерін дамыту да міндетті бола бастайды [5].

Тұлғалық қабілеттер қызметтің барлық саласында көрсетіледі. Медиация процесі - бұл белгілі бір қабілеттерді қажет ететін кезеңдердің өте күрделі жиынтығы. Мысал келесі қадамдарға сәйкес келтірілуі мүмкін (қадамдар ретсіз және тек мысал ретінде қолданылады):

1) Дайындық кезеңі. Медиацияның дайындық кезеңінде өзінің ұйымдастырушылық қабілеттерін көрсету қажет.

2) Алғы сөз. Бұл кезеңде медиатор тұлғасының коммуникативті қабілеттері, оның қатысушылары үшін медиация процесінің атмосферасын құру және өзін маман ретінде ұсыну қабілеттері бірінші орынға шығады.

3) Ұсыныстар әзірлеу. Бұл жағдайда медиатор өзінің белгілі көшбасшылығын, ұйымдастырушылық, коммуникативті тұлғалық қасиеттерін көрсетуге міндетті. Сонымен қатар, ол тікелей процеске қатыса отырып, ойлаудың аналитикалық және синтездейтін жақтарын көрсетеді [6].

Көріп отырғанымыздай, медиатордың қабілетіне қойылатын талаптар әртүрлі және медиация процесіне қатысушылардың жеке ерекшеліктеріне байланысты өзгеруі мүмкін.

Стреске қарсы тұру - медиатордың және кез-келген басқа пәнге бағытталған кәсіптің негізгі қасиеттерінің бірі.

Г.Селье күйзеліс кезеңін кезең-кезеңмен жіктеуді ұсынды. Ол стресстің үш кезеңін анықтады: мазасыздық фазасы, қарсылық фазасы және сарқылу фазасы.

Мазасыздық кезеңі - стресстің алғашқы реакциясы. Дененің ресурстарын жұмылдыру бар, және адам фазаға ат берген аландаушылықты сезінеді.

Қарсылық фазасы денені стресстен қорғаудың ең жоғары деңгейімен сипатталады. Жұмсалған ресурстар стрессті басу немесе жою үшін

лақтырылады. Егер бұл кезең тым ұзаққа созылса немесе стресс болса дененің тым көп ресурстарын жинауға мәжбүр етеді, келесі кезең басталады. Сарқылу фазасы. Осы кезде орган стресстен арылту үшін тым көп ресурстар жұмсады, енді оған қажетті ресурстар болмады. Дәл осы жерде жалпы бейімделу синдромының айқын көріністері (асқазан жарасы, тимустың төмендеуі, бүйрек үсті безінің ұлғаюы) туады [7].

Жалпы міндет - бұл стресс реакциясын қарсылық фазасында ұстап тұру. Егер біз стресстің дамуына және оның созылмалы негізге өтуіне мүмкіндік берсек, онда бұл жеке адамға жағымсыз синдромдардың жиынтығымен бірге жүруі мүмкін: жиі ситуациялық мазасызданудан бастап, оның психикалық үйлесімділігінің бұзылуымен аяқталатын және аурудың ықтимал қаупі бар [8].

Қорытындылай келе, күйзеліссіз өмір сүру мүмкін емес, бірақ оны басқарудың басты буыны болып табылады. Шамадан тыс күйзеліс сізді қабілетсіз етеді. Сіздің күйзеліске тұрақтылығыңыз жеке басқа барлық белгілердің көрінісіне әсер етеді. Себебі стресске төзімділік - маңызды факторлардың бірі. Стресске қарсы тұрақтылықты дамыту медиаторлардың студенттерін оқытудағы басым бағыттардың бірі болуы керек. Сондай-ақ адамға стресске қарсы тұруға көмектесетін немесе стресстік жағдайды уақытша жеңуге көмектесетін көптеген жаттығулар бар. Мысал: таңертеңгілік жаттығулар, медитация, мақсатты тиімді қою және т.б. [9]

Қорытындылар:

Медитация студенттері өте күрделі жаттығулардан өтеді. Олардың кәсіби қызметінің ерекшеліктері оларға қойылатын талаптардың жоғары деңгейіне негізделген. Олардың ішінде жауапкершілік, коммуникативтілік, ойлау икемділігі және т.б. сияқты кәсіби жеке қасиеттер ерекшеленеді. Адамның стресске төзімділігі де өте маңызды. Стресстің әлсіз қарсыласуы, қаншалықты дамығанына қарамастан, бүкіл адамға зиян тигізуі мүмкін. Бұл бар проблемаларды күшейтіп қана қоймайды, сонымен қатар басқалар қабылдаған теріс имиджді тудырады, бұл тұлғааралық қатынастардың бұзылуына әкеледі. Сондықтан студенттерде стресске қарсы тұрақтылықты дамыту олардың болашақ сәтті кәсіби қызметінің маңызды факторы болып табылады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Ильин Е.П. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень. - СПб.: Питер, 2011, 380 стр.
2. Педагогическая психология. Учебное пособие. // Под ред. Орлова А., Регуш Л. - СПб.: Питер, 2016, 416 стр.
3. Ильин Е.П. Психология индивидуальных различий. -СПб.: Питер, 2011, 1270 стр.
4. Теплов Б.М. Избранные труды. 2 том. - М.: Педагогика, 1985
5. Волкова Е.В. Психология специальных способностей: дифференциально-интеграционный подход. М., 2011.

6. Сералиева А.М. Основы медиации. Учебное пособие. - Алматы: Альманах, 2017, 133 стр.
7. Селье Г. Стресс без дистресса – М.: «Прогресс», 1982.
8. Александровский Ю.А. Предболезненные состояния и пограничные психические расстройства (этиология, патогенез, специфические и неспецифические симптомы, терапия). – М.: Литтера, 2010
9. Щербатых Ю.В. «Психология стресса». М., 2005

SRSTI 070'76.1,539

PROBLEMS AND QUESTIONS OF THE DIGITAL TELEVISION USE

S.Zh. Mukhametkaliyeva

*Master of Social Welfare, senior lecturer, Humanitarian-law faculty
Journalism and Translation Major department, Turan University.*

PhD student, Al-Farabi Kazakh National University.

Almaty city, Republic of Kazakhstan

s.mukhametkaliyeva@turan-edu.kz

Abstract: In this article, the author notes that all over the world, especially in still developing and backward countries, the first and most important task to be solved with the transition to numbers should be the elimination of the information inequality between the periphery and the center, between large cities and remote villages. The relevance of the article is that the author identifies the main directions and the solution of problems and issues related to digital broadcasting.

Key words: digital broadcasting, digital divide, broadcasting.

Аңдатпа: Бұл мақалада автор бүкіл әлемде, әсіресе дамып келе жатқан және артта қалған елдерде, сандарға көшу арқылы шешілетін бірінші және ең маңызды міндет шеткі және орталық арасындағы, ірі қалалар мен алыстағы ауылдар арасындағы ақпараттық теңсіздікті жою болып табылады. Бұл теңсіздік халықаралық құжаттарда «цифрлық бөліну» деп аталады. Мақала өзекті болып табылады, ол автордың негізгі бағыттарын айқындайды және цифрлық ТВ және радиохабарларға қатысты мәселелер мен мәселелерді шешеді.

Түйін сөздер: сандық хабар тарату, сандық бөлу, хабар тарату.

Аннотация: В данной статье автор отмечает, что во всем мире, особенно в еще развивающихся и отсталых странах первой и важнейшей задачей, решаемой с переходом на цифру, должна стать ликвидация информационного неравенства между периферией и центром, между крупными городами и отдалёнными селами. Это неравенство называется в международных документах «цифровым разрывом». Актуальность статьи в том, что автор выделяет основные направления и решение проблем и вопросов связанные с цифровым телерадиовещанием.

Ключевые слова: цифровое вещание, цифровой разрыв, телерадиовещание.

The issues of transition to digital TV and radio broadcasting in Kazakhstan have been under the discussion since 1997. Undoubtedly, this innovation will change the quality of the rendered information services and lead to increase of competitiveness of domestic television. Numerous international conferences were organized by the

government in Astana to solve this problem. One of the conferences was named «Introduction and development of prospective radio communication and digital broadcasting technologies is the basis for the further development of the Kazakh telecommunication market».

Ways, possibilities and the need for the transition of television and radio broadcasting to digital format were being discussed at the conference. During the meeting, the Chairman of the Information Committee of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan Nukezhanov Ye.B. stated the advantages of digital broadcasting and mentioned the prospects for its realization in Kazakhstan: «Today television in our country is broadcast in the analogue format. Broadcasting one television channel requires one radio channel with the width of 8 MHz. When introducing digital television, one such channel can broadcast from 8 to 20 television programs, which means saving radio frequency spectrum.

Besides, each TV and radio company will not need to install its own transmitting equipment. One transmitter can be installed to broadcast all our channels, which are now transmitted in the analogue format, and it will be run by one operator. Less frequencies will be needed and as a result television and radio companies will cut their expenses. Companies will not need to buy a new transmitter to switch to the new format. They will not need to provide the population with devices that receive a digital signal (settopbox) as well. These issues will be dealt with by one company that will be engaged in the digital networking. In addition, the introduction of digital television will lead to 25% increase of coverage range at the same time saving the signal power. Consequently, the quality will be much better as well» [1].

Digitalization i.e. the transition to «digital broadcasting» is actually linked to ensuring the **constitutional right of citizens to get information**.

The social importance of the transition to the «digital broadcasting» is very big. Moreover, the nationwide frequency resource for any country is as important as , for example, oil and gas or gold , and it is required to use it for the benefit of the country and its people. In the whole world, especially in developing and backward countries, the first and prior task to be solved with the transition to digital broadcasting should be the **elimination of the information inequality** between the periphery and the center, between big cities and far-flung villages. This inequality is defined as «digital divide» in international documents.

Digitalization covers not only television and radio broadcasting, but the entire telecommunication system. Both telecommunications and broadcasting are very important for any country. Television is a source of socially important information, absolutely necessary for any government to influence citizens' worldlook and necessary for all citizens to make important and decisions for democratic self-government. [2, p.18].

The vast majority of the population watches TV, telecommunications offer useful services and are represented as a very profitable and efficient business.

The transition to digital broadcasting is not only a technical, but also a major social, cultural, economic and political issue. The processes related to the transition to digital broadcasting are reminiscent of the same processes that were once

observed during the transition from black and white broadcasting to color broadcasting. At the same time it was said that «Even if we broadcast in a color format, the people do not have a sufficient number of color television sets». Now they say that «There are not enough digital televisions». It was also said that if people buy color TVs, there are a few color films and programs. Now the same things are said about the lack of digital TV channels and their products.

Today we understand the importance of the revolutionary decision to start using color broadcasting. Similarly, the transition to digital broadcasting requires political will and effort. It is necessary and inevitable. The whole world is switching to «digital broadcasting» and falling behind in this issue is detrimental for the development of any country. Once, the Uzbek writer Abdullah Kahhar joked about this: «If the whole city has a clock five minutes slow, and only your clock runs well, then what is the use of your clock - after all, everyone lives according to different dimensions?» [3, p.18]. Thus, it is necessary to keep the pace with the whole world and be grossed in the trend towards digitalization.

Digital broadcasting will allow to increase the number of television and radio programs throughout the territory of any country, while significantly reducing power consumption for their transmission. The world is changing. Developed countries are at the final stage of their transition to digital television broadcasting. This approach can significantly improve the quality of provided television broadcast services and increase the number of television programs received by the public within the available frequency resource.

The development of digital television broadcasting will dramatically increase the number of available programs, eliminate imbalances in the coverage of multi-program TV broadcasting for the population, provide guaranteed equal access of all citizens the country to information resources, improve the quality of the image and sound of television programs. The introduction of the digital television broadcasting system is linked to the need to provide the population with information resources by reforming the network of TV broadcasting into a modern, sustainably functioning and having the potential for self-development field of economy in market conditions. Digital television broadcasting will also provide a more efficient use of the radio frequency resource, the increase in the number of programs broadcast on the air, the introduction of interactive broadcasting, and the provision of additional services to the public.

The advantages of digital television.

1. Digital television is a new way of encoding and transmitting a signal. The sound and picture received from the TV channel are turned into bits of information and sent via satellite, air, telephone line or cable. Then, using a digital set-top box, this signal is decoded and again turns into an image and sound. Here the problem of signal quality is solved once and for all: the picture is either seen or not. And its **quality will always be consistently high.**

2. **Television digital channels have much more bandwidth than analogue ones.** Each such channel has about ten of them and as a result there will be eight to ten programs, which means that every viewer has a wide choice from hundreds of

programs. Digital television will give impetus to the development of new markets for services and a new round of marketing campaign channels. For example, in addition to increasing the number of programs, viewers will have the opportunity to watch films «on request», favorite programs at any convenient time, use high-speed Internet, order goods by means of electronic stores on TV, etc. And those who manage to prepare better for the transition to digital broadcasting will get not only high ratings, but also money.

3. High-quality transmission of image and sound - clear image, the absence of noise and interference inherent in television.

Possibilities to use different screen formats and images. For example, widescreen 16:9 format and HD (High Definition).

4. Great saving of frequency spectrum: in the frequency spectrum of one analogue TV channel, a single digital transmitter (DVB-T) can be used to broadcast simultaneously up to 12 different digital TV channels and various additional information and services (electronic program guide (EPG), supertext, Internet, electronic mail, multimedia applications, radio, etc.) [4, p.57].

5. Receiving programs on mobile objects, for instance from vehicles is possible.

6. Modern Digital Broadcasting provides the viewer with the opportunity to **watch foreign TV channels**, which up to now were only available to subscribers of cable and satellite operators. To watch these channels, one should enter into an agreement with the operator of Digital Broadcasting, similar to the agreement with a cable or satellite television operator and pay a monthly fee.

7. Digital TV also involves operational interactivity (feedback from the viewer), which includes marketing and sociological polls, voting in contests, educational programs, new, qualitatively different level of TV sales, etc. However, such analysts, as Cnews.ru indicated, for example, that a full transition to digital television broadcasting in Russia will require at least 12-14 years and replacing all the television receivers people have today. Noteworthy is the fact that the transition to digital broadcasting is intended to positively influence the process of licensing broadcasting.

Accordingly, the transition to digital broadcasting is a natural process for the development of television. Despite all the advantages of digital terrestrial broadcasting and the desire to keep up with others, it is impossible to switch over from «analogue» to «digital» broadcasting overnight. This is a complex process, not only from a technical and economic point of view, but also from the point of view of public opinion. It is a process that requires reasonable approaches and tactically right decisions. In the near future, almost all developed countries will switch to digital television broadcasting, and they have developed corresponding concepts for switching television broadcasting to digital standards. The issues of transition to digital broadcasting are dealt with worldwide. **International treaties are being adopted** . The World Summit on the Information Society (WSIS), the Tunis phase, at its annual plenary meeting on March 19, 2018 adopted the following Document (WSIS-05 / TUNIS / DOC / 7).

Countries of Central Asia attended the meeting. As it was noted in this document: «**We, the representatives of the peoples of the world**, have gathered in Geneva to reiterate unconditional support for the Declaration of Principles and the Action Plan. **We reaffirm** our commitment and determination to build a people-centered, inclusive and development-oriented information society based on the purposes and principles of the Charter of the United Nations, international law and the principle of multilateral relations, fully respecting and supporting the Universal Declaration of Human Rights, so that people around the world can create information and knowledge, have access to them, use them and share them in order to reach their full potential and to implement the internationally agreed development goals and objectives in the field of development, including the Millennium Development Goals, the Millennium Development Goals».

The «Tunis Commitment» says: **We recognize** that freedom of expression and the free flow of information, ideas, and knowledge, are essential for the Information Society and beneficial to development...

We reaffirm the commitments made in Geneva and build on them by focusing on financial mechanisms for bridging the “digital divide”, on Internet governance and related issues, as well as on follow-up and implementation as referenced in the Tunis Agenda for the Information Society.

We reaffirm our resolution in the quest to ensure that everyone can benefit from the opportunities that ICTs can offer, by recalling that governments, as well as private sector, civil society and the United Nations and other international organizations [5].

The transition to digital television broadcasting is an objective reality of the society and modern technologies development. Digital Broadcasting is television of a new generation that offers more features (more channels, better image and sound quality, an electronic program guide that is displayed on the screen at the touch of a button (EPG - Electronic Program Guide), a choice of subtitle language and many other innovations).

In contrast to analogue television, where a certain image and sound are broadcast, in Digital Broadcasting all the signals from the studio to the viewer are in encoding. Due to this, Digital Broadcasting is more flexible and has a number of important advantages over analogue television.

REFERENCES

1. Nukezhanov, Ye. Forum of regional media, held within the framework of the media week “Astana Media Week”
<https://www.youtube.com/watch?v=ZvMaZKSAM8I>
2. Syzdykov, D. (2010). The introduction of digital television in Kazakhstan scheduled for early 2011. Kazinform.
3. Kakhhar, A. (1987). Tales of the past: stories and novelettes: translated from Uzbek, compiled by K. Kakhkharov. Fiction, 317.
4. Watkinson, J. (2015). Engineers guide to digital compression. Plc Snell and Wilkins, 64.

5. World Summit on the Information Society Forum 2018 (ITU headquarter, Geneva, March 19-23, 2018) <https://www.itu.int/net4/wsis/forum/2018/Pages/Register#intro>

USING PROVERBS IN TEACHING VOCABULARY

Таджиева Мастура Файзуллаевна
Termez state university, Termez, Uzbekistan
tadjieva.mastura@mail.ru

Abstract: This paper deals with using proverbs in teaching and learning English and how teachers can make use of proverbs to keep the students interested in learning English. Basically, proverbs reflect human experience across cultures and languages, which contain folk wisdom tested throughout the time. In relation to language teaching, they can be used to teach vocabulary. Introducing a foreign culture and values can be carried out through the use of proverbs. Teachers can use different vocabulary activities through proverbs in teaching process. Looking for similarities and differences in proverbs from two different cultures may trigger students' curiosity to learn further.

Keywords: proverbs, vocabulary activity, English teaching

Аннотация: В этой статье рассматривается использование пословиц в преподавании и изучении английского языка, а также то, как учителя могут использовать пословицы, чтобы заинтересовать учащихся в изучении английского языка. По сути, пословицы отражают человеческий опыт в разных культурах и языках, которые содержат народную мудрость, проверенную на протяжении времени. Что касается обучения языку, их можно использовать для обучения лексике. Знакомство с чужой культурой и ценностями можно осуществить с помощью пословиц. Учителя могут использовать различные словарные упражнения с помощью пословиц в процессе обучения. Поиск сходств и различий в пословицах двух разных культур может вызвать у студентов любопытство к дальнейшему изучению.

Ключевые слова: пословицы, словарная деятельность, обучение английскому языку.

Teaching vocabulary is one of the most discussed parts of teaching English as a foreign language. Vocabulary can be defined as " words we must know to communicate effectively; words in speaking (expressive vocabulary) and words in listening (receptive vocabulary)" [3].

When the teaching and learning process takes place, teachers may have problems of how to teach students in order to gain satisfying results. The teacher should find out the appropriate techniques to implement in classes. A good teacher can prepare various and up-to-date techniques. Teachers need to be able to find the materials and make them interested and happy in the teaching and learning process in the classroom.

Teaching vocabulary through using proverbs can be an effective technique. Webster defines a proverb as a short, traditional saying that expresses some obvious truth or similar experiences. Proverbs have been used as teaching tools for centuries to teach moral values and social skills. Proverbs are concise, easy to remember and useful in every situation in life due to their content of everyday experiences. It is a short, generally known sentence of the folk which contains wisdom, truth, morals, and traditional views in fixed, metaphorical, and retainable forms which are handed down from generation to generation [2].

Writers and poets use proverbs in their works, which gives them impressive power. If we carefully study the works of Yusuf Khos Khojib, Ahmad Yassawi, Lutfi, Alisher Navoi, Bobur, Nodira, Furkat, Chulpan, Abdullah Kodiriy, Gafur Gulam and many others, we can feel the attractiveness of the proverbs. Proverbs are often used in fiction, poetry, poems, stories, and novels.

A proverb is usually recognized by the fixed, often short form and contains frequently used vocabulary, and therefore is quite easy to memorize. As teaching aids, English proverbs are expected to improve learners' vocabulary learning. In this research, the use of proverbs to present vocabulary is introduced. When we look back on our lives, it's often the things we enjoyed doing most that come to mind first. It is important to motivate our students by making vocabulary learning and new word acquisition, fun and enjoyable.

As proverbs are the sentences which contain vocabulary with meaning, form and function, they are considered one of the most effective materials to teach vocabulary. Adnan Zaid explains: "Proverbs contain a truth in few words that relate to everyday life having a universal value, and they can be remembered easily. Considering the good values of proverbs, a teacher may use proverbs to teach English as a foreign language as a lead-in activity prior to teaching language skills. It is a good way to consolidate the learning of vocabulary, grammar, sentence patterns, moral values, and the like".[1]

Here are some techniques of teaching vocabulary through proverbs. We took some commonly used proverbs as an example to implement in these techniques.

1. CLASSIFYING

An apple a day keeps the doctor away. (meaning: Eating an apple a day will keep you healthy.)

An empty vessel makes the most noise. (meaning: Foolish or stupid people are the most talkative)

Keep your mouth shut and your eyes open. (meaning: Speak only when necessary and remain alert and observant at all times.)

1. Provide students with a number of proverbs.
2. Ask students to read the given proverbs and find all the nouns in them.
3. In groups, students decide how they will classify these items, e.g. human / non-human; animate / inanimate; positive / negative / neutral or whatever they decide.
4. Variation: you can do the same with verbs or adjectives (adverbs are rarer and more difficult).

2. PICTONARY

Every cloud has a silver lining. (meaning: Every bad or negative situation can result in some benefit to you)

You can't make an omelette without breaking eggs. (meaning: It is hard to achieve something important without causing unpleasant effects.)

The grass is greener on the other side of the fence. (meaning: People are never satisfied with their own situation; they always think others have it better.)

1. A pupil draws a picture which represents or gives the meaning of a phrase or word in the proverb.

2. The other pupils need to guess which learned proverb it is. The "artist" cannot use words in the picture and can only answer yes or no to questions.

3. The picture can be embellished as the guessing continues until the word/words are said.

3. RECALL AND SHARE

A bird in the hand is worth two in the bush. (meaning: Things we already have are more valuable than what we hope to get.)

An ounce of protection is worth a pound of cure. (meaning: A little precaution before a crisis hits is better than lot of firefighting afterwards)

It's no use crying over spilt milk. (meaning: There is no point in staying upset over a mistake because you can't undo what has happened.)

1. Write all the items you want to review scattered on the board. They should be taken from proverbs.

2. Tell students to 'photograph' them in their minds (they aren't allowed to write them down) and try to memorize them.

3. Erase or hide the items.

4. Give students time to write down as many as they can remember on their own.

5. Then get students to find out the proverbs which the words are taken from and tell them to share with classmates.

6. Finally show the proverbs on the board.

4. GUESS THE MEANING OF A WORD

Don't count your chickens before they're hatched. (meaning: Don't make plans based on future events that may not happen at all.)

One man's junk is another man's treasure. (meaning: What may seem to be junk to one person maybe valuable to another.)

A drowning man will clutch at a straw. (meaning: When someone is in a difficult situation, s/he will take any available opportunity to improve it.)

1. Prepare a proverb with some new vocabulary in it.

2. Tell students to read the proverb and copy onto a separate piece of paper those words they don't understand.

3. Next to each item they have copied, students write more or less the 'sort of thing' they think the item means (they can do this in L1).

4. Only when students have finished writing their guesses may they go to the dictionary and check out the answers.

5. Verify the answers they have found in full class, and compare these with their guesses.

6. Show them how their guesses narrowed down the possibilities when they were looking up the word, thus speeding up the looking-up process and making it more likely that they would find the right word.

In conclusion we may say that proverbs are the basic textbooks and rules of the school of life. This should not be forgotten and should be used in practice. Every child should keep proverbs not only in his mind, but also in his heart. That is why it is important for us to remember proverbs and explain their essence. Using proverbs in

teaching English can be one of the effective ways especially in teaching vocabulary as a proverb is usually recognized by the fixed, often short form and contains frequently used vocabulary, and therefore is quite easy to memorize.

References

1. Adnan Zaid. 2016. Using Proverbs as a Lead-in Activity in Teaching English as a Foreign Language. *International Journal on Studies in English Language and Literature*. 4(10), 2. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.20431/2347-3134.0410001>.

2. Mieder, W. (1985). Popular views of the proverb. *Proverbium*, 2, 109-143

3. Neuman, S. B., & Dwyer, J. (2009). Missing in action: Vocabulary instruction in pre-k. *The Reading Teacher*, 62(5), 384-392.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ КАК УСЛОВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ФГОС.

Жайлаубаева Г. М.

Оренбургский государственный университет, Оренбург, РФ
gulnara.zhailaubaeva@yandex.ru

Аннотация: Информатизация – это глобальный социальный процесс, особенность которого состоит в том, что доминирующим видом деятельности в сфере общественного производства является сбор, скопление, обработка, сбережение, предоставление и внедрение информации. Одним из приоритетных направлений процесса информатизации современного общества является информатизация образования – процесс обеспечения сферы образования методологией и практикой разработки, и оптимального использования современных информационных технологий, ориентированных на реализацию психолого-педагогических целей обучения и воспитания. Информатизация школьного образования открывает педагогам новые возможности. Следовательно, творческим педагогам, стремящимся идти в ногу со временем, необходимо изучать возможности использования и внедрения новых ИКТ в свою педагогическую деятельность, быть для ребенка проводником в мир новых технологий, формировать основы информационной культуры его личности.

Ключевые слова: Информатизация, образование, функции, среда, образовательный процесс, общеобразовательное учреждение.

Abstract: Informatization is a global social process, the peculiarity of which is that the dominant activity in the sphere of social production is the collection, accumulation, processing, storage, transmission and use of information. One of the priority directions of Informatization process of modern society is the Informatization of education – the process of providing education methodology and practice of development, and optimal use of modern information technology, focused on the implementation of psycho-pedagogical purposes of training and education. Informatization of school education opens up new opportunities for teachers. Therefore, creative teachers who strive to keep up with the times need to study the possibilities of using and implementing new ICTs in their teaching activities, be a guide for the child to the world of new technologies, and form the basis of the information culture of their personality.

Keywords: Informatization, education, functions, environment, educational process, General education institution.

Развитие современного общества неразрывно связано с научно-техническим прогрессом. Информатизация – это глобальный социальный процесс, особенность которого состоит в том, что доминирующим видом деятельности в сфере общественного производства является сбор, скопление, обработка, сбережение, предоставление и внедрение информации.

Одним из приоритетных направлений процесса информатизации современного общества является информатизация образования – процесс обеспечения сферы образования методологией и практикой разработки, и оптимального использования современных информационных технологий, ориентированных на реализацию психолого-педагогических целей обучения и воспитания. Данное направление развития образовательной отрасли, как подчеркивается в государственных документах, признается важнейшим национальным приоритетом.

Система образования предъявляет свежие запросы к воспитанию и обучению подрастающего поколения, внедрению свежих раскладов, которые обязаны содействовать не подмене классических способов, а расширению их вероятностей. Все обширнее имеет место быть роль информационных технологий не лишь только в системе школьного, но и дошкольного образования.

Информационные технологии важно расширяют способности опекунов, воспитателей, они готовы увеличить эффективность взаимодействия педагогического коллектива и опекунов при обучении и воспитании подростков. Информатизация школьного образования – это полный, разносторонний, ресурсоемкий процесс, в котором принимают участие и малыши, и преподаватели, и власть ОУ. Это и создание единственного информационного образовательного места ОУ; и внедрение информационных технологий в воспитательно-образовательном процессе; и разработка встроенных занятий; и проектная деятельность; и интенсивное внедрение сети Онлайн в образовании.

Информатизация школьного образования раскрывает воспитателям свежие способности для широкого внедрения в педагогическую практику свежих методических разработок, нацеленных на интенсификацию и реализацию инноваторских мыслях воспитательно-образовательного процесса. Значит, креативным воспитателям, стремящимся подходить в ногу со периодом, нужно исследовать способности применения и внедрения свежих ИКТ в собственную педагогическую работа, быть для малыша проводником в вселенная свежих технологий, создавать почвы информационной культуры его личности.

Информационно-образовательная среда образовательного учреждения — это место сетевого взаимодействия всех членов учебного процесса, в котором случается становление ребенка-школьника.

Ключевой целью внедрения информационных технологий в воспитание, считается создание единственного информационно-образовательного места образовательного учреждения. Целое информационно-образовательное место детского сада – это совокупность надлежащих компонент:

– информационных ресурсов, содержащих данные и сведения, зафиксированные на носителях информации.

– организационных структур, обеспечивающих функционирование и развитие единого информационного пространства, т. е. обеспечивающих все информационные процессы.

– программно-технических средств и организационно-нормативных документов.

Единое информационно-образовательное пространство школы – это система, в которой задействованы и на информационном уровне связаны все участники образовательного процесса. В информационно-образовательной среде выделяют следующие основные функции – управленческую, воспитательную, информационную, методическую, коммуникационную, техническую.

Управленческая функция. Деятельность руководителя образовательным учреждением требует от него решения поставленных временем задач, постоянного анализа текущего состояния дел. Следовательно, вся управленческая деятельность связана с информацией, информационными процессами. Использование технических средств и компьютеров существенно сокращает сроки сбора и обработки информации, повышает оперативность и качество принимаемых управленческих решений.

Воспитательная функция. Так как человек живет и работает в обществе, то необходимо предоставить воспитанникам возможности поиска своего пути во взрослом мире. Не менее важно – подготовить его к пониманию необходимости управления изменениями в окружающем мире. Для поддержки воспитательной функции дошкольное образовательное учреждение должно быть обеспечено разнообразными возможностями общения, в том числе локальной сетью и выходом в Интернет. Сетевые технологии помогают сформировать инициативную, творческую личность, успешную не только в электронно-информационной среде, но и в обычной жизни.

Информационная функция. Информационная функция единого информационно-образовательного пространства школы предполагает: создание банка педагогической информации; формирование программно-методического фонда; формирование фонда компьютерных программ; формирование фонда медиатеки; создание банка информации о здоровье воспитанников.

Методическая функция. Методическая функция предполагает: разработку методических материалов для поддержки учебно-воспитательного процесса; создание информационно-педагогических модулей на различных носителях; разработку педагогических проектов с использованием ИКТ.

Коммуникационная функция. Большое значение в настоящее время имеет формирование у воспитанников коммуникативной культуры, которая

поможет им общаться и выполнять совместную работу, устанавливать психологический контакт с другими людьми. В основе коммуникации лежат общепринятые нравственные требования к общению: вежливость, корректность, тактичность, скромность, точность, предупредительность, которые особенно важны для успеха совместной работы. Работая вместе, участвуя в критическом обсуждении идей других людей, дети переходят на более глубокие уровни понимания проблемы, осваивают приемы рефлексии.

В реальное время огромную роль не лишь только в передаче инфы, но и в общении играют сетевые технологии. Организация локальной сети и внедрение вероятностей Онлайн считаются неотклонимыми компонентами модели информационно-образовательной среды. Локальная сеть образовательного учреждения разрешает вместе применить совместные аппаратные способы и информационную систему учреждения, воплотить в жизнь оперативный замен данными. Спасибо сетевым связям складываются свежие общественные объединения. Преподаватели делают сетевые общества, работающие над коллективными планами. Свежая среда, в базе которой лежит коллективная познавательная, творческая и учебная работа, обучает мыслить заного, воспитывает толерантность и критичное и мышление.

Техническая функция. Для создания единого информационного пространства необходимо: создание рабочих мест, оснащенных современным мультимедийным оборудованием; организация локальной сети; доступ к Интернету с любого компьютера; создание системы технического обслуживания, ремонта и модернизации средств вычислительной и мультимедийной техники.

Любое образовательное учреждение надлежит владеть личную модель информатизации, своеобразную (авторскую) информационно-образовательную среду в образовательно-информационном месте ареала, владеть коллектив, владеющий информационной культурой и обладающий информационными технологиями изучения.

Проблема поиска решений эффективной информатизации системы образования и её компонентов является актуальной как на социальном, так и на научно-практическом уровнях.

Список литературы:

1. Волошина, О. В. Развитие пространственных представлений на занятиях информатики / О. В. Волошина // Информатика – 2006. – №19.
2. Горвиц, Ю. М. Новые информационные технологии. / Ю. М. Горвиц, А. А. Чайнова, Н. Н. Поддъяков. – М., 1998.
3. Комарова, Т. С. Информационно-коммуникационные технологии / Т. С. Комарова – М., 2011.
4. Цветкова, М. С. Информационная активность педагогов: методическое пособие / М. С. Цветкова – М., 2010.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНФОРМАЦИОННО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

Наурызбаева Г.К.

*Казахский Национальный Университет им. аль-Фараби, г. Алматы,
Республика Казахстан,*

N.G.K@mail.ru

Мажитова Л.Х.

*Алматинский Университет Энергетики и Связи им. Гумарбека Даукеева,
г. Алматы, Республика Казахстан*

Аңдатпа: Бұл жұмыста ақпаратты іс-әрекетті оқытудың негіздері, жоғары оқу орындарында жаратылыстану пәндерін оқытудағы ақпаратты ортаның алатын орны және оны ұйымдастыру жолдары қарастырылады. Дидактикалық үрдісті басқарудың екі жолы қарастырылатын ақпаратты іс-әрекетті оқытудың жаңа технологиясы жасалып, моделі ұсынылады.

Түйін сөздер: оқыту, ақпарат, іс-әрекет, инженер, бакалавр

Abstract: This article considers the basics of teaching information activities, the role of the information environment in teaching natural sciences at the university and the methods of its organization. Developed and proposed new technology and model of training on the basis of information, in which two methods of didactic process management are considered.

Keywords: training, information, activity, engineer, bachelor

Научить учиться, а именно усваивать и должным образом перерабатывать информацию - главный тезис информационно-деятельностного подхода к обучению. Такой подход является методологической установкой, в соответствии с которой все психические процессы рассматриваются как сложная система процессов переработки информации, которые могут осуществляться как последовательно, так и параллельно. В отношении системный и деятельностный подходы легко можно выделить две тенденции в организации образовательного процесса: тенденция ставить логику информации в центр внимания и организовывать образовательный процесс как развертывание информации; и тенденция ставить в центр внимания логику деятельности и организовывать образовательный процесс как развертывание логики деятельности. Информатизация образования предъявляет новые требования к методическим и организационным аспектам использования в обучении информационных технологий.

В диссертационном исследовании [1] информационно-деятельностная основа процесса обучения теоретической информатике обеспечивается за счет следующих положений:

- формирование тезауруса фундаментальных понятий теоретической информатике осуществляется в процессе специально организованной информационно-познавательной деятельности;

- логика развертывания информационно-познавательной деятельности в процессе обучения теоретической информатике взаимообусловлена структурой, содержанием и логикой развертывания учебной информации;

фундаментальные методы информатики (системный подход, информационное моделирование, методы оценки информации, информационный поиск и другие) становятся методами информационно-познавательной деятельности студента.

Тимиргалиева Т.К. определяет понятие информационно-деятельностного обучения химии на старшей ступени общеобразовательной школы как способа организации совместной учебной деятельности учителя и учащихся [2].

Таким образом, понятие «информационно-деятельностное обучение» прочно вошло в теорию и практику педагогики высшей школы, однако не все ещё понимают его сущность, связывая его только с технологиями обучения (в основном - компьютерными). В нашей работе мы постараемся раскрыть основные черты информационно-деятельностного обучения и то, как они нашли своё отражение в совершенствовании модели обучения физике во втузе.

Понятие *обучение* многозначно. В результате усилий философов, психологов и педагогов сложились определенные представления и концепции, отражающие сущность и взаимосвязь основных понятий теории обучения (С.И. Архангельский, Ю.К. Бабанский, В.П. Беспалько, С.А. Шапоринский и другие). Чаще всего об *обучении* говорят как о совокупности последовательных взаимосвязанных действий педагога и руководимых им учащихся, направленных на развитие и формирование личности учащегося через овладение системой знаний, умений, навыков. Обучение исходит из возрастных возможностей, из результатов физического и духовного развития, но всегда должно опережать уровень достигнутого развития, стимулировать его. Несомненно, что эту функцию может выполнять только такое обучение, в котором не стихийно, а систематически и направленно функционируют элементы, обеспечивающие достижение целей обучения. Именно поэтому, наиболее плодотворной для решения задач нашего исследования является концепция, рассматривающая обучение и воспитание человека как систему управления, функционирующую по определенным законам (Н.Ф. Талызина, Е.И. Машбиц). В рамках указанной концепции обучение рассматривается как сложная динамическая система, основными компонентами которой выступают деятельность обучающего (преподавателя) и обучаемых (студентов). Отношения между ними представляют собой особый вид взаимодействия – управление.

Термин «управление» в педагогике отражает проникновение идей кибернетики в эту отрасль практики. Как известно, кибернетика открыла для исследования точными (математическими и естественнонаучными) методами и средствами сферу процессов управления и хранения информации в самых различных по своей природе системах. С позиций кибернетического подхода процесс обучения рассматривается как сложная динамическая система управления. Применительно к обучению в вузе управление иногда трактуется как «целенаправленное, систематическое воздействие преподавателя на коллектив студентов и отдельного студента для достижения заданных результатов обучения». Иными словами, субъектом управления выступает обучающий (преподаватель), а объектом управления, соответственно, -

обучаемый. В этой связи, отмечает Н.Ф. Талызина, необходимо помнить, что учебная деятельность – это, прежде всего деятельность самой личности, осуществляющей и регулирующей ее. Преподаватели создают лишь предпосылки, условия для деятельности, но действуют конкретные личности – студенты, имеющие свои цели и критерии оценки.

В этой связи, первое и основное, в информационно-деятельностном обучении - это развитие способностей личности на основе образования и самообразования. Основная цель модернизации модели и конструировании технологии её реализации - создание специальной обучающей среды, обладающей структурной и содержательной целостностью, стимулирующей личностный рост студента и формирующей знания и умения, обеспечивающие выполнение функциональных обязанностей в будущей профессиональной деятельности в избранном направлении.

Информационно-деятельностное обучение (ИДО) призвано обеспечить фундаментальность и реалистичность подготовки. Фундаментальность основывается, прежде всего, на целостном представлении о современной естественнонаучной картине мира. Обучение физике (как и другим дисциплинам) должно быть фундаментальным в том смысле, что оно должно выстраивать для студента способ дальнейшего самообразования.

В контексте уже сказанного становится ясным, что наполнение обучающей среды конкретным информационным содержанием - одна из важнейших задач педагогов. Недопустимо создание некоего «усеченного курса физики». Отбор материала, его структурирование должно осуществляться в единстве содержательной и процессуальной его сторон согласно иерархически выстроенным целям обучения. Реализация такого обучения связана с построением и внедрением модели подготовки на основе идеи сближения приведения в соответствие учебной деятельности студентов с их будущей профессиональной, путем организации профессионально направленного обучения на младших курсах втуза.

Реализация ИДО потребовала от нас создания адекватной целям и содержанию обучения, технологии, т.е. научно обоснованного конструирования всего учебного процесса с помощью методов, средств, приемов, дидактических материалов, связанных с повышением качества инженерного образования.

В технологии ИДО физике основное внимание концентрируется на системной организации учебного процесса, который, как известно, состоит из трех взаимосвязанных компонентов: мотивационного, собственно познавательной деятельности студентов и организационного обеспечения ИДО физике в виде иерархической структуры. Первый уровень этого обеспечения - создание общего представления о целях данного учебного материала, объеме аудиторной и внеаудиторной работы, формах и сроках контрольных мероприятий, предъявляется студенту в виде специальных элементов модульной программы курса, графика учебного процесса на семестр. Второй уровень - предоставление учебного материала, предлагаемого студенту в структурированном виде и раскрываемого в содержании лекций, учебников и

учебных пособий. Третий уровень организационного и учебно-методического обеспечения учебного процесса - предоставление комплекта пособий и руководств, раскрывающих перед студентом технологию овладения элементами знаний (методические указания к практическим, лабораторным работам, расчетно-графическим заданиям, заданиям к СРСП и др.)

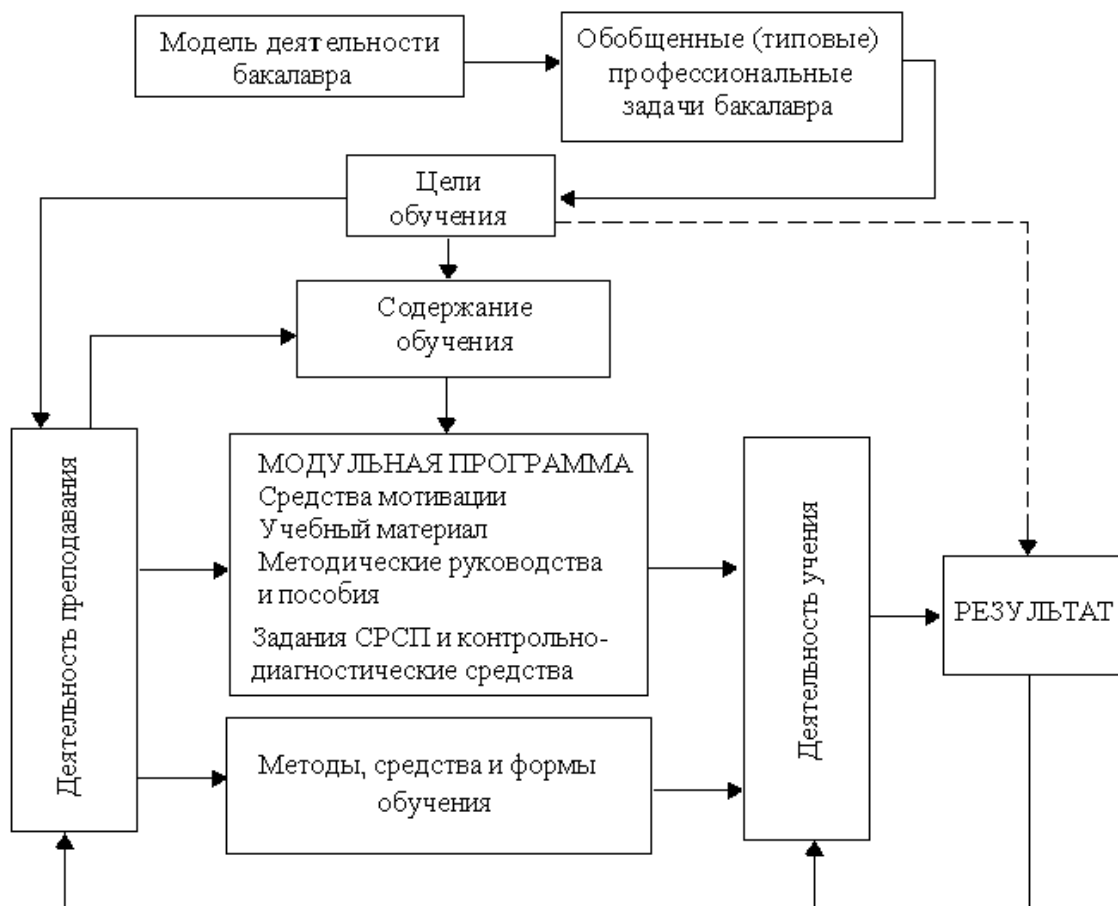

Рисунок 1 – Модель связей компонентов технологии ИДО

Главным системообразующим фактором новой технологии ИДО физике служат цели обучения, определенные на основе разработанных моделей деятельности бакалавра по трем направлениям подготовки и сформулированные на языке типовых задач дисциплины на кафедре космической инженерии АУЭС. Это позволило в нашей модели подготовки определить ее содержание и структуру, выявить такие виды учебной деятельности, которые с самого начала включают в себя заданную систему знаний и обеспечивают их применение в заранее предусмотренных пределах.

В технологии ИДО мы выделяем две линии управления дидактическим процессом. Первая заключается в самой логике формировании содержания обучения, содержания и структуры учебной деятельности студентов. Вторая - в слежении, корректировке и контроле процесса усвоения. При этом организация учебного процесса в ИДО предполагает постепенный переход от «жесткого» управления обучением к «гибкому» - с опорой на развитие элементов самостоятельности, самоуправления и контроля. Этому способствует

использование в ИДО физике широкого спектра современных методов, форм и средств обучения.

Таким образом, описанную технологию учебного процесса ИДО физике, можно представить в виде следующей модели (рисунок 1).

С другой стороны, информационно-деятельностное обучение - это использование новейших информационных технологий в целостном дидактическом комплексе информационного обеспечения учебной дисциплины. В это связи, информационно-деятельностная модель обучения физике во втузе включает в себя своего рода информационную сферу - методически структурированную информацию, представляемую в виде системы взаимосвязанных и взаимообусловленных пособий и других средств учебной деятельности (модульные программы, электронные лекции, различного рода методические указания и т.д.). В новых условиях увеличения объёма и усиления роли самостоятельной работы студентов в учебном процессе только методически структурированная информация может быть воспринята студентами и усвоена на должном уровне. Для системного усвоения материала студенту (даже при наличии огромного желания) необходимы месяцы работы, и только квалифицированный преподаватель, знакомый с психологическими особенностями учебной деятельности и владеющий методикой преподавания, может помочь студенту сэкономить время, преобразуя профессиональные знания педагогов в учебные.

Качество подготовки по дисциплине, таким образом, выражается через совокупность существенных признаков, связанных с удовлетворением потребностей студентов в методически структурированной учебной информации. Эффективной формой представления учебной информации по дисциплине может стать электронная информационная модель, которая способна достаточно полно отразить содержание подготовки в рамках конкретной дисциплины. Эта модель должна содержать текст и гипертекст, структурированный учебный материал, систему контрольных тестов (для самоконтроля), учебно-методических пособий и указаний. Массив информации, организованный в виде модели, позволит студенту легко ориентироваться в учебном материале и быстро находить необходимый материал.

Список литературы:

1. Киргизова Е.В. Методика обучения студентов теоретической информатике на информационно-деятельностной основе. Вестник ОГУ, 2011г.
2. Тимиргалиева Т.К. Методика информационно-деятельностного обучения химии на старшей ступени общеобразовательной школы. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. М. 2013.

УДК 378.14

ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В УЧРЕЖДЕНИИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Куцаева Е.С.

Оренбургский Государственный Университет, г. Оренбург Россия

kucaeva-elizabet@bk.ru

Аннотация: В данной статье описываются особенности формирования цифровой образовательной среды в учреждении дополнительного образования в теоретическом аспекте. В данной статье описаны основные составляющие цифровой образовательной среды, дается характеристика ее формирования в учреждении дополнительного образования.

Ключевые слова: формирование, образовательная среда, цифровая образовательная среда, учреждение дополнительного образования.

Abstract: This article describes the peculiarities of the formation of the digital educational environment in the institution of additional education in the theoretical aspect. This article describes the main components of the digital educational environment and describes its formation in the institution of additional education.

Keywords: formation, educational environment, digital educational environment, establishment of additional education.

Аннотация: Бұл мақалада сипатталады қалыптастыру ерекшеліктері цифрлық білім беру ортасын құру қосымша білім беру теориялық аспектіде. Бұл мақалада сандық білім беру ортасының негізгі құрамдастары сипатталған, қосымша білім беру мекемесінде оның қалыптасуына сипаттама берілед.

Түйінді сөздер: қалыптастыру, білім беру ортасы, сандық білім беру ортасы, қосымша білім беру мекемесі

Объективные потребности развития современного общества обусловили создание и применение в системе образования различных средств обучения. В связи с компьютеризацией педагогического процесса, появилась возможность широко и без особых затруднений использовать в учреждениях дополнительного образования (далее – УДО) цифровую образовательную среду. Современные кабинеты, оборудованные компьютером, мультимедийным проектором, интерактивной доской, обеспечивают благоприятное применение в процессе обучения в УДО данную среду [3].

Цифровая образовательная среда способствует пониманию и усвоению воспитанниками УДО главного, существенного в содержании материала, выявлению причинно-следственных связей, формированию знаний об имеющихся закономерностях [2].

В последние годы очень быстро развиваются информационно-вычислительная и телекоммуникационная техника, и информатизация образования. Претендентами на коренное преобразование образовательного процесса являются разнообразная компьютерная, информационная техника и технологии [1].

В информационной технологии предметом и результатом является информация, инструментом же выступает компьютер. Именно этим данная технология отличается от традиционных образовательных технологий. В

условиях информационных образовательных технологий при организации информационных процессов, предполагают выделение следующих базовых процессов: передача, обработка, организация хранения и накопления данных, формализация и автоматизация знаний. Все это приводит к появлению совершенно новых средств обучения и к формированию цифровой образовательной среды [2].

Выделяют следующие *новые* средства обучения в рамках формирования цифровой образовательной среды:

- обучающие компьютерные программы, которые включают в себя электронные учебники, тренажеры, лабораторные практикумы, тестовые системы;
- мультимедийные технологии, которые основаны на использовании персональных компьютеров, видеотехники, накопителей на оптических дисках;
- базы данных, распределенные по отраслям знаний;
- интеллектуальные и обучающие экспертные системы, которые используются в различных предметных областях;
- средства телекоммуникации, которые включают в себя электронную почту, телеконференции, локальные и региональные сети связи, сети обмена данными и т. д.;
- электронные библиотеки.

С более подробной классификацией программно-аппаратных комплексов в образовании и развитием инфраструктуры и телекоммуникаций сферы образования можно ознакомиться в концепции информатизации сферы образования Российской Федерации.

Информационно-компьютерные средства в рамках формирования цифровой образовательной среды действительно способны обеспечить повышение эффективности педагогической деятельности. Они могут не только внести существенные преобразования в само понимание категории «цифровая образовательная среда» применительно к процессу обучения в УДО, но и значительно повлиять на цели, содержание, организационные формы, методы обучения, воспитания и развития, обучающихся в учебных заведениях любого уровня и профиля [5].

Цифровая образовательная среда – совокупность средств обучения, которые получили широкое распространение в учебном процессе в УДО. Они включают в себя экранные и звуковые пособия, которые предназначены для подачи зрительной и слуховой информации (см. рис. 1).

Рисунок 1 – Цифровая образовательная среда [1]

Существует классификация по Ляхвицкому, которая подразделяет компоненты цифровой образовательной среды в УДО на:

- визуальные (зрительные) средства (видеограммы) – рисунки, таблицы, схемы, репродукции с произведений живописи, фотографии;
- аудитивные (слуховые) средства (фонограммы) – грамзапись, магнитопись, радиопередачи;
- собственно аудиовизуальные (зрительно-слуховые) средства (видеофонограммы) – художественные, документальные и учебные фильмы.

В иную классификация компонентов цифровой образовательной среды входят экранные, звуковые и экранно-звуковые средства. Данную классификацию выдвинул И.А. Зельманов.

Дидактические особенности компонентов цифровой образовательной среды:

- высокая информационная насыщенность;
- рациональное преподнесение учебной информации;
- демонстрация изучаемых явлений в развитии, динамике;
- реальность отображения действительности.

Применение компонентов цифровой образовательной среды способствует реализации следующих дидактических принципов в УДО: принцип целенаправленности; принцип связи с окружающим миром; принцип наглядности; положительный эмоциональный фон педагогического процесса [3].

Благодаря яркости, выразительности и информативной ценности зрительно-слуховых образов, воссоздающих ситуации общения и окружающую действительность, компоненты цифровой образовательной среды являются

благоприятным источником для повышения качества обучения в УДО. К примеру, при использовании звуковых кинофильмов, телепередач, видеозаписей – в создании звукозрительного образа участвуют изображение, звучащее и написанное слово, шумы, а чаще всего и цвет.

Единство данных выразительных возможностей, делает их сильнейшим средством обучения и воспитания. При этом при использовании компонентов цифровой образовательной среды успешно реализуются дидактический принцип наглядности, возможность индивидуализации обучения и одновременно массового охвата обучающихся, повышается мотивация в познавательной деятельности [1].

Интернет с его большими информационными и дидактическими возможностями в рамках формирования цифровой образовательной среды в УДО способен принести неоценимую помощь в обучении:

- в самостоятельной познавательной деятельности обучающихся (поиск информации; изучение, устроение пробелов в знаниях, умениях, навыках; подготовка к сдаче экзамена);

- в учебной деятельности в процессе дистанционного обучения в УДО;

- в учебно-воспитательном процессе УДО.

Далее рассмотрим комплекс педагогических требований к организации цифровой образовательной среды в УДО.

Формирование цифровой образовательной среды в УДО является неотъемлемой составляющей. В первую очередь это связано с тем, что цифровая образовательная среда несет в себе высокую информационную насыщенность, наглядно демонстрирует явления, процессы окружающего мира в динамике, и в точности передают действительность.

В связи с развитием информационно-коммуникативных технологий появляется все больше детей визуалов. Визуалы – дети, которые воспринимают мир через зрительный канал, образы. Им нравятся богатые зрительные ряды, в частности кино, живопись. Также учеными отмечается, что 90% всей информации, которую обрабатывает мозг человека – это визуальные данные. Из вышеперечисленного следует, что формирование цифровой образовательной среды в УДО необходимо в настоящее время [2].

Успешное формирование цифровой образовательной среды в УДО зависит от двух аспектов: технического и методического.

К первому аспекту относится техническое оснащение кабинета. В кабинете должен быть персональный компьютер или ноутбук, мультимедийный проектор и экран, либо интерактивная доска. Для звукового сопровождения необходимы звуковые колонки.

Методическая часть вопроса, заключается в целесообразности применения того или иного компонента цифровой образовательной среды в УДО. На занятии педагог должен подобрать необходимые средства компьютерной наглядности и задания к ним. Для этого следуют создать собственную видеотеку, в которой компоненты цифровой образовательной среды рассортированы по изучаемым темам и присутствует банк вопросов к

ним. При выборе компонента цифровой образовательной среды, педагогу необходимо руководствоваться следующими правилами:

- содержание компонента цифровой образовательной среды должно соответствовать разделу учебной программы;
- следует четко представлять материал;
- требуется понимание место компонента цифровой образовательной среды в структуре занятия и методы работы с ним;
- реализованный компонент цифровой образовательной среды он должен обладать достоверной и высокой информативностью.

Использование цифровой образовательной среды может осуществляться на разных этапах работы в УДО [4].

Перед началом использования цифровой образовательной среды учителю следует:

- сказать название компонента цифровой образовательной среды;
- при необходимости указать, на что следует обратить особое внимание;
- нацелить обучающихся на выполнение задания после его просмотра.

К цифровой образовательной среде обязательно должно быть задание. Например, это могут быть составленные вопросы к нему, на которые дети должны ответить после просмотра. Вопросы могут быть открытого типа, которые подразумевают в получение широкого, а точнее развернутого ответа. Также могут присутствовать и уточняющие вопросы с целью конкретизации.

Таким образом, формирование цифровой образовательной среды положительно сказывается на организации всего процесса обучения в УДО, придает ему большую четкость и целенаправленность.

Список литературы:

1. Андреев А. А. Компьютерные и телекоммуникационные технологии в сфере образования / Информационные технологии. – 2016. – № 4. – С. 154-168.
2. Артемова О.Г., Мальцева Н.А. Проблемы использования дистанционного обучения // Современные образовательные технологии и методы их внедрения в систему обучения: Материалы научно-методической конференции. – Вязьма: ВФ ГОУ МГИУ, 2011. – 282 с.
3. Горбунова Л.И., Субботина Е.А. Использование информационных технологий в процессе обучения // Молодой ученый. – 2013. – №4. – С. 544-547.
4. Романова С.М. Система дистанционного обучения как средство информационно-коммуникационных технологий в образовательном процессе // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2013. – Т. 4. – С. 271–275.

УДК 378.14

ЦИФРОВОЕ ОБЩЕСТВО - ЦИФРОВОЕ ОБРАЗОВАНИЕ, ПРОБЛЕМЫ, ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Кучеренко К.А.

*Оренбургский государственный университет, г. Оренбург, Российская
Федерация*
subaru678@rambler.ru

Аннотация: В статье рассматривается цифровое общество совместно с цифровым образованием, проблемы цифрового поколения, которые мы можем частично предотвратить, занимаясь со своими детьми.

Ключевые слова: цифровое общество, цифровое образование, гаджеты, перспективы, проблемы, цифровое поколение

Abstract: The article examines digital society in conjunction with digital education, a digital generation that we can partially change by engaging with our children.

Keywords: digital society, digital education, gadgets, perspectives, challenges, digital generation.

XXI - это век передовых технологий, век изменений, которые затронули все сферы жизнедеятельности, включая образование. Поменялось абсолютно всё, вместе и с самим человеком. Казалось бы, цифровые технологии немного «облегчили» жизнь людей, должно было появиться намного больше свободного времени, и мы могли потратить его на своих детей, семьи и так далее, но в реалиях всё это совсем не так.

По мере того, как всё новые и новые гаджеты стали в прямом смысле слова неотъемлемой частью жизни людей, сами люди незаметно для себя так же стали частью гаджетов. Высвобождая свое время, мы сразу же его заменяем тем же, но в другом варианте, одни социальные сети меняются на другие, статьи, новости, краткие высказывания появляются на экранах и нам становится интересно «быстренько» прочитать и развить свой кругозор.

Рассмотрим пример, захвативший весь мир с начала 2020 года, а Россию с середины марта – время карантина, связанное с пандемией вируса. Вузы, школы, различные сферы деятельности, казалось бы, должны были прекратить на время свою деятельность, а они наоборот, продолжали работу в бесперебойном режиме, режиме онлайн – веб камеры, Twitter, Facebook, Vk, Viber, WhatsApp были рядом всегда и постоянно. И сразу появляется вопрос: «Добро ли это цифровое общество и цифровое образование или зло?».

На мой взгляд, однозначного ответа нет. Цифровое общество - это параметр цивилизованности общества, имея гаджет и способность пользоваться им – мы автоматически становимся цивилизованными и соответствуем нынешнему времени. Можно быть развитым во всем, имея доступ к интернету, можно связаться с любой точкой мира – всё это, безусловно, положительно, но есть и отрицательные моменты.

Пользуясь услугами цифрового общества, мы совсем перестали пользоваться тем, что на протяжении длительного времени наши предки готовили для нас – это, разумеется, книги, наша история.

Востребованность в библиотеках, залах для чтения осталась лишь у наших дедов, лишь они, не имея новых телефонов с планшетами, отправляются

в библиотеку за чем – то новеньким для них, и лишь они имеют достаточно времени на их прочтение.

Нашим детям совершенно, порой не интересна детская книжка, для них более подходящий вариант – «смартфончик с ютуб каналом», тяжело объяснить, что читать необходимо, что усидчивость формируется именно с детских лет с чтения книг. И моментами даже понимаешь, что вряд ли получится посадить за чтение, ну или хотя бы слушание этого чтения, молодое поколение и заинтересовать, а когда это получается - наступает безусловная радость. А порой понимаешь, что если поставишь «Стоп» на использование интернета ребенку, то прервешь его «развитие» в нынешнем времени, и вроде, уже и нельзя так делать, ведь современная молодежь идет « в ногу со временем», это ведь их время и их некий уровень.

Но так же присутствует некий реальный риск деградации речи, а вместе с ней в совокупности и мышления, так как именно оно совершается в речи, которая в цифровом обучении сводится до нажатия пользователем на клавиатуры компьютера. По мнению большинства исследователей, у детей цифрового поколения мысли фрагментарны, а суждения поверхностны. Грамотность деток цифрового поколения просто пугает. Если ученик или обучающийся вуза не имеет развитой практики живого общения, формирования и формулирования мысли в речи, у него, как показывают психологические исследования, мышление не формируется [1].

В цифровом образовании речь совсем не идет о воспитании учеников, тогда как вместе с обучением они должны составлять две стороны одной «медали» – образования. Воспитание предполагает «социальную ситуацию развития» (Л.С. Выготский), общение и межличностное взаимодействие субъектов образовательного процесса, эмоционально-ценностное отношение к ситуациям нравственного выбора, проживание и переживание ими этих ситуаций на основе знания принятых в обществе моральных норм [2].

Присутствует целый ряд особенностей представителей «цифрового поколения»:

- детки порой чуть ли не с самого рождения общаются с внешним миром преимущественно через экраны мобильных телефонов и дисплеи компьютеров;
- подрастающему поколению трудно заводить друзей в реальном мире;
- виртуальное общение берёт преимущество над личным;
- дети быстрее вступают в контакт онлайн, но реальные дружеские связи для них проблематичны;
- при цифровом общении цифровой язык заменяет детям привычный для предыдущего поколения нормальный обычный текст;
- ученикам намного привычнее читать и просматривать короткометражные новости, чем какую-нибудь статью;
- день за днём ученики имеют способность просмотреть огромное количество экранов, поэтому у них растёт скорость восприятия информации, но они с трудом удерживают внимание на одном предмете;

- авторитет родителей учеников уменьшается в пользу всеохватывающего Интернета, в принципе, можно обойтись и без родителей;

- психологическая дистанция между ребёнком и родителем имеет свойство увеличиваться, а вместе с этим страдает процесс передачи опыта от родителей к детям.

Дети вечерами «зависают» с гаджетами в руках, теряя зрение, теряя чувство принадлежности к реальному миру и отсутствие положительных эмоциональных контактов в семье и избыток информации приводят к нарушениям развития нервной системы: а отсюда как следствие - дети легко возбудимы, впечатлительны, непоседливы, менее послушны им присуще «витание в фантазиях», им с трудом удаётся отделить грани виртуальных героев от реальных; основная причина оторванности от реальности – навязчивая массовая культура.

Почти всю информацию дети нового поколения принимают из Всемирной Сети, что придает им уверенности в своих взглядах, которые порой не всегда правильны. Ученики этого поколения ориентированы лишь на потребление и более индивидуалистичны, чем ученики предыдущего поколения; они нетерпеливы и сосредоточены в основном на краткосрочных целях, при этом менее амбициозны.

Смысл жизни любого человека – это передача своего жизненного опыта, передача своей истории и всего того, что он знает и к чему причастен.

Как было сказано в фильме Владимира Меньшова в 1979 «Москва слезам не верит»: «Ничего не будет. Ни театра, ни кино, ни книг, ни газет». И, действительно, этот фильм оказался частично верным, когда речь велась про грядущую значимость телевидения.

Цифровое общество – это реалия сегодняшнего времени, а как это общество передастся новому цифровому поколению напрямую зависит от нас, от того, как мы всё сможем передать, а отсюда следствием будут просматриваться перспективы дальнейшего развития в целом.

Список использованной литературы:

1. Вербицкий А.А. Воспитание в современной образовательной парадигме // Педагогика. – 2016. – № 3. – С. 3-16.
2. Вербицкий А.А. Теория и технологии контекстного образования. Учебное пособие. – М., МПГУ, 2017.

УДК378

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Землина Е.М.

Аннотация: в статье рассматривается применение технологий дистанционного образования в процессе подготовки студентов к предпринимательской деятельности на примере ФГАОУ ВО «Южный федеральный университет».

Ключевые слова: дистанционное образование, предпринимательская деятельность, акселерационная программа, стартап.

Abstract: The article discusses the use of distance education technologies in the process of preparing students for entrepreneurial activity on the example of the Southern Federal University.

Keywords: distance education, entrepreneurial activity, acceleration program, startup.

Стремительное включение инноваций во все сферы жизни общества обуславливает необходимость совершенствования знаний, умений, навыков и компетенций, а также овладение новыми видами деятельности в смежных отраслях экономики. Плавный переход общества в цифровую эпоху невозможен без соответствующих трансформаций в системе образования. Информатизация образования создала базу для перехода на новый уровень. Цифровизация позволяет спроектировать образовательный процесс и подготовить специалистов, востребованных современными работодателями, а также реализовать непрерывное образование кадров с помощью электронного обучения. Цифровые технологии позволяют сформировать доступную для образования среду – обучение в удобный период времени, возможность проектировать индивидуальные образовательные маршруты, создавать новые электронные ресурсы [1; С. 107-113]. В связи с этим реализация образовательного процесса определяет реализацию инновационных подходов и форм работы с обучающимися. Современный педагог должен обладать цифровой грамотностью, способностью создавать и применять контент посредством цифровых технологий, включая навыки компьютерного программирования, поиска, обмена информацией, коммуникацию.

Одним из ключевых направлений федерального проекта «Кадры для цифровой экономики», утверждённого Правительством Российской Федерации является обеспечение цифровой экономики компетентными кадрами. Для реализации поставленной задачи необходимо «совершенствование программ профессионального образования, а также создание новых форматов обучения для удовлетворения потребности в новых специалистах. Для развития предпринимательских и бизнес-компетенций населения предусмотрено нормативно закрепить право использования стартапа, созданного студентом, в качестве выпускной квалификационной работы, а также обеспечить развитие сети школьных и студенческих бизнес-инкубаторов, акселераторов в различных городах России» [2].

Приоритетный проект в области образования «Современная цифровая образовательная среда» включает в себя «создание условий для системного повышения качества, расширения возможностей непрерывного образования». Реализация проекта осуществляется при помощи создания цифрового

образовательного пространства, доступности онлайн-обучения, возможности организации смешанного обучения и выстраивания индивидуального маршрута. Положения проекта необходимо «модернизировать систему образования и профессиональной подготовки, привести образовательные программы в соответствие с нуждами цифровой экономики, широко внедрить цифровые инструменты учебной деятельности и целостно включить их в информационную среду, обеспечить возможность обучения граждан по индивидуальному учебному плану в течение всей жизни — в любое время и в любом месте» [3; С. 121]. Система образования должна обеспечивать обществу уверенный переход в цифровую эпоху, ориентированную на рост производительности, новые типы труда, потребности человека, что возможно посредством включения в образовательный процесс всех слоев населения, выстраивания индивидуальных маршрутов обучения, управления собственными результатами обучения, виртуальную и дополненную реальность [11, с. 248]. В образовании цифровизация направлена на обеспечение непрерывности процесса обучения – life-long-learning — обучение в течение жизни, а также его индивидуализации на основе advanced-learning technologies — технологий продвинутого обучения.

Несмотря на значительные достижения отечественной высшей школы, глобальная конкуренция ставит новые конкретные задачи в области предпринимательского образования и подготовки предпринимателей-инноваторов нового технологического поколения. В ФГАОУ ВО «Южный федеральный университет» большое внимание уделяют формированию готовности студентов к предпринимательской деятельности. На базе университета реализуются программы акселерации и преакселерации, позволяющие в короткие сроки пройти путь от идеи до стартапа, а также сформировать предпринимательские компетенции. В программах акселерации и преакселерации большое внимание уделяют развитию hard и soft skills. В рамках программы студенты работают с социальными и инновационными проектами: учатся оценивать и проектировать наукоёмкие, творческие стартапы и научные разработки для их рыночной реализации. Среди форм педагогической деятельности максимально используют: лекции, практические занятия, мастер-классы, тренинги, консультации и работа с наставниками, вебинары, и инновационные – дизайн- и проектные сессии, хакатоны, деловые игры, и многое другое. В университете создана электронная информационно-образовательная среда, благодаря которой происходит постоянный обмен опытом, формирование новых компетенций, получение консультационной и экспертной оценки, а у сотрудников и обучающихся открыт бесплатный доступ к полнофункциональной версии офисного пакета Microsoft Office – каждый пользователь имеет право установить пакет на пять компьютеров и/или мобильных устройств под управлением Windows, MacOS, Android, iOS, даже находясь вне пространства университета (например, пребывание в других городах и т.д.). Большое количество мероприятий (порядка 40-%, а в некоторых случаях и 100%) акселерационных и преакселерационных программ проходят в

дистанционном формате. Подобная организация образовательного процесса позволяет привлекать на образовательные события представителей различных крупных топовых компаний со всей страны, а также и международного уровня. Многие мероприятия проводятся в синхронном и асинхронном режиме, что достаточно удобно и позволяет работать в режиме повышенной интенсивности. Говоря о наполнении и форматах занятий в рамках программ, то результатом их реализации является то, что идеи переходят в стартапы, а последние становятся жизнеспособными. Происходит личностное развитие всех участников – стимулирование креативности, формирование управленческих качеств, развитие предпринимательского мышления и многое другое. На демонстрационных днях студенты защищают свои бизнес-планы и проекты перед экспертами. Здесь есть возможность кроме рекомендаций найти потенциальных инвесторов и попасть в команды топовых компаний. Некоторые резиденты акселераторов продолжают работать над своими проектами и идут в акселераторы партнёров, кто-то открывает своё дело ещё будучи студентом.

Литература:

1. Никулина Т.В., Стариченко Е.Б. Информатизация и цифровизация образования: понятия, технологии, управление // Педагогическое образование в России // Издательство: Уральский государственный педагогический университет (Екатеринбург) №8. – 2018. – С. 107-113

2. "Паспорт национальной программы "Цифровая экономика Российской Федерации" (утв. президиумом Совета при Президенте РФ по стратегическому развитию и национальным проектам, протокол от 24.12.2018 N 16)

<http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=319432&fld=134&dst=100581,0&rnd=0.10549949168954509#07577292136642195>

3. Паспорт приоритетного проекта "Современная цифровая образовательная среда в Российской Федерации" (утв. президиумом Совета при Президенте Российской Федерации по стратегическому развитию и приоритетным проектам, протокол от 25 октября 2016 г. N 9) (с изменениями и дополнениями) <https://base.garant.ru/71677640/>

ӘОЖ 82

ӘЛ – ФАРАБИ ІЛІМІНІҢ ҮНДЕСТІГІ

Абдуллина Ардақ Амирхановна

Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты,

Арқалық қаласы, Қазақстан Республикасы

ardak.abdullina@mail.ru

Аннотация. Мақалада қазақ даласының көрнекті ғалымдарының бірі, жерлесіміз Әбу Насыр әл - Фараби туралы баяндалады. Бұл мақалада ұлы ғалым Әл - Фарабидің

философиялық, логикалық, педагогикалық, музыкалық, эстетикалық, жаратылыстану ғылымдары саласындағы еңбектері талқыланады.

Кілт сөздер. Ұлы ғалым, еңбектер, трактаттар, философиялық, логикалық, дыбыстар, гуманистік, үйлесімділік.

Abstract. The article tells about one of the outstanding scientists of the Kazakh steppe, our compatriot Abu Nasyr al-Farabi. This article will discuss the work of the great scientist Al-Farabi in the field of philosophical, logical, pedagogical, musical, aesthetic, natural sciences.

Keywords. Great scientist, work, treatise, philosophical, logical, sounds, notes, humanist, harmony.

Қазақ даласынан шыққан ғұламалардың бірі, барша жұртқа есімі танымал жерлесіміз Әбу Насыр Әл-Фараби.

Оның толық есіміне қосылған «Тархан» сөз тіркесіне қарағанда Әл-Фараби түркі тайпасының дәулетті ортасынан шықса керек. Әл-Фараби 870 жылы Арыс өзінің Сырға құятын сағасына таяу жердегі Фараб қаласында дүниеге келеді. Оның толық аты - жөні Әбу Насыр Мұхаммед ибн Узлағ ибн Тархан Әл - Фараби.

Демек, әкесі Ұзлағ, арғы атасы Тархан. Отырарды арабтар Фараб деп атаған. Сол бойынша ұлы ұстаз Әл - Фараби аталған. Отырар қаласы IX ғасырда тарихи қатынастар мен ірі мәдениет орталығы болған. Бұған Отырар кітапханасының бүгінге дейін жеткен даңқы дәлел болғандай. 1218 жылы моңғолдар қаланы қиратады. «Отырар апаты» осылайша орнайды.

Қазақ даласындағы бірден - бір мәдени орталық сол кезде жалғыз Отырар қаласы ғана емес-ті. Археологиялық жазбалар анықтап отырғандай, басқа да Тараз, Сауран, Сығанақ, Түркістан, Мерке, Испиджаб сынды ірі мәдени орталықтардың болғаны анықталып отыр. Өркенді мәдениет, қол өнерімен қатар, түркі тілдес халықтардың жазуы да болған. Жоғарыда аталған қалалардан шыққан Әбу Насыр Әл - Фараби, Исхақ Әл - Отари, Исмаил әл Шәуһари, Жемал әл - Туркестани, әл-Сығанақи, әл Қыпшақи, Қадырғали Жалаири сияқты ғалымдардың еңбектері бізге белгілі болып отыр.

Солардың ішінде аты жалпы әлемге танымал Әл - Фараби орны ерекше болмақ.

Әл - Фараби Аристотельден кейінгі «Екінші ұстаз» атанған ғалым. Ол ерте дүние ғалым ойшылдары Аристотельдің, Платонның, гректің басқа да философтарының еңбектерін түпнұсқадан оқып, танысқан деген дерек бар. Дүниедегі құбылыстарды білуге құштар Әл - Фараби жас шағында-ақ, өз заманындағы әлемнің іргелі орталықтары Хорасанда, Бағдадта, Шамда, Әлепода, Мысырда болады. Өз өмірінің көп жылдарын араб халифатының саяси және мәдени орталығы болған. Көп ізденіспен білімін толықтырады. Ғалымдармен байланыс жасайды. Шынайы болмысты танып, білуге ұмтылған Әл-Фараби ізденісіне қарсылар да табылады. Ақыры ол Бағдадтан кетіп тынады.

Әл-Фараби Хорасан қаласына орын тебеді. Өмірінің соңғы жылдарын Шам қаласында өткізеді. Әл-Фараби деректер бойынша сексенге қараған жасыда 950 жылы Шам (Дамаск) қаласында дүние салады.

Әл-Фараби шығармалары ежелден-ақ барша жұртқа танымал болған әрі философиялық және ғылыми ойдың дамуына өзіндік үлесін қосып келеді. Әл-Фараби ғұмыр кешкен заман «Мұсылман ренессансы» аталатын ғылым мен ойдың өркендеу заманына тұспа-тұс келеді. Өз заманының үздік ойшылы танылған Әл-Фараби Аристотель ді қатты құрметтеп, бас исе керек. Әл-Фараби ғұлама ғалымдар Аристотель мен Әл-Киндидің ізін қуып, философия мен ғылымның барлық салалары бойынша көптеген еңбек жазады, бұл еңбектері жоғары бағаланады да.

Әл-Фараби философия саласы бойынша грек ойшылы Аристотельдің «Категориялар», «Метофизика», «Риторика», «Поэтика» және бірінші, екінші – «Аналитика», «Топика» мен «Софистика» сынды негізгі еңбектеріне түсініктемелер жазады. Осынау Әл-Фараби жазған түсініктемелер арқылы ғана Аристотель еңбектерінің ойын ұғып, мәнін түсінуге болады. Кейін мұндай түсініктемелерді Фарабидің ізін қуушы атақты ғалым Әбу Әли Ибн-Сина да жазады. Грек ойшылы Аристотельдің шығармаларын араб тіліне аударып, түсінуді қиын ой тіркестерін жетілдірген Фарабидің бұл еңбегі бірінші ұстазға деген үлкен адамгершілік, азаматтық құрмет деп бағаланады. Сондықтан да Шығыс ойшылдары Әл - Фарабиді «Ал муаллим ассани» - екінші ұстаз деп таныған.

Әл - Фараби ғылымның философиялық - логикалық ірге тасын дұрыстап, қайта қалап шыққан ғалым. Өз тарапынан Әл - Фараби «Ғылымдардың шығуы», «Ғылымдардың энциклопедиясы немесе тізбегі», «Кемеңгерлік меруерті», «Ізгі қала тұрғындарының көзқарасы», «Музыканың үлкен кітабы», «Философияны үйрену үшін қажетті шарттар жайлы трактат», «Ақылдың мәні туралы», «Әлеуметтік - этникалық трактаттар», «Философиялық трактаттар» сияқты көптеген философиялық еңбектер жазады. Сондай - ақ ол метофизика, тіл ғылымы, логика, психология, география, этика ғылымдары саласы бойынша мәні зор еңбектер жазған.

Әл - Фараби осы еңбектері арқылы өнер-білімнің өз дәуірі бойынша энциклопедиясын жасап кеткен ғалым. Оның зер салмаған бірде-бір ғылым саласы болмаған.

Ғылым мен білімге деген құштарлығы Әл - Фараби қаламынан «Философияны үйрену үшін қажетті шарттар туралы трактаттарды» тудырды. Ғұламаның ойынша ғылымды игеру үшін ең алдымен жан тазалығы, ар тазалығы қажет, өз халқыңды сүйе білуің жөн. Осынау шарттар орындалар болса, адамдар философияны үйрене алады.

Қазақ домбырасын дүниеге әкелгенде ұл бабамыз Әбу Насыр Әл-Фараби деген сөз бар. Ол сондай-ақ, дыбыстарды тұңғыш рет қағаз бетіне түсіріп, нотаны пайдаланған. Өзінің «Музыканың үлкен кітабы» еңбегінде музыка теориясын ғана сөз етіп қоймай, дыбыс әлемінің басқа да қырларына жан-жақты тоқталады. Әл-Фарабидің өзі де музыка аспаптарында шебер ойнаған.

Табиғаттану ғылымының шығу себептері жайлы Әл-Фарабидің «Ғылымдардың шығуы туралы» деген еңбегінде жүйелі әңгімеленеді.

Жаратылыстану ғылымының қалай шыққанын және қалай дами бастағанын сипаттайды.

Әл-Фараби математиканы да ден қоя зерттеп, «Эвклидке түсініктеме», «Геометриялық трактат», «Птоломейдің «Алмагестіне» түсініктеме», «Музынканың ұлы кітабы» атты еңбектер жазған.

Өз заманындағы химиялық білім саласын зерттеген «Әлхимия өнерінің қажеттігі туралы» деген де еңбек жазады. Әл-Фараби ғаламдық астрономия ғылымы саласында да үлкен еңбек қалдырған.

Медицина жөнінде Әл-Фараби «Жануарлар ағзалары жайлы» атты еңбек жазған. Еңбектің басты ой қорытындысы – медицина ғылымының алғы міндеттеріне тоқталу болған.

Этикалық, эстетикалық мәселелерге көп көңіл бөліп, осы салада педагогикалық алғаш жүйе жасаған Әл-Фараби болса керек. Әл-Фараби өзінің «Риторика», «Поэзия өнері туралы», «Бақытқа жол сілтеу туралы» трактаттарында көркемдік, бақыт, мейірбандық, білім жүйелерін салалап, негіздейді. Гуманист ғалым жан иесі – адамды құрметтеу, қастерлеу қажеттігін жазады. Ол адам ойы мен ақылы, білімінің биік мәнін дәріптейді, рухани жан дүниесін жетілдіре түсуге үндейді. Әл-Фараби бұл ойын – «Бақытқа жету жолын сілтеу» трактатында жетілдіре түседі. Бақытқа жету үшін адам өзін-өзі жетілдіріп, қиын жолдан өту қажеттігін айтады. Дүниені танып, білу арқылы адам рухани жағынан үнемі өзін-өзі жетілдіріп отыруға тиіс, тек ақиқатты білу арқылы ғана олар бақытқа жетеді деп ой түйіндейді ғұлама.

Адам мен қоғамның ара қатынасы Әл-Фарабидің «Фусул алмадани» (Мемлекеттік қайраткердің нақыл сөздері) трактатында талқыланады. «Азаматтық саясат» атты трактатында қоғамдық мәселелерді талдайды. «Нақыл сөздерінде» ол бұл талдауын отбасынан, үйден бастайды. Еңбекте адамның өз басының мүдделеріне бағындыру туралы пікір айтылады.

Ұлы ғұлама Әбу Насыр Әл-Фарабидің философиялық, логикалық, әлеуметтік - этикалық, эстетикалық, теориялық, жаратылыстану салаларындағы ғылыми ойлары бүгінгі заман тыныс - тіршілігімен де үндеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтама.- Алматы: Аруна – Ltd, 2010
2. Отырар. Энциклопедия.-Алматы: Арыс, 2005
3. Қазақ халқының философиялық мұрасы.-Астана:Аударма, 2005

УДК 37.013

ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ КАК КОМПОНЕНТА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЫ

Кунисова Л.В.

*Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования
«Оренбургский государственный университет», Россия
lyudmila_kirdyashova@mail.ru*

Аннотация: Одним из направлений развития инновационного процесса образования являются цифровые технологии. В статье рассмотрены ключевые аспекты развития цифровой образовательной среды в малокомплектной сельской школе. Рассматривается роль учителя, выступающего в роли тьютора.

Ключевые слова: цифровизация, инновации, сельский педагог, сельская школа.

Abstract: One of the directions of development of the innovative educational process is digital technology. The article discusses the key aspects of the development of a digital educational environment in a small rural school. The role of a teacher acting as a tutor is considered.

Keywords: digitalization, innovation, rural teacher, rural school.

XXI век – век больших обновлений в образовании России - стране, которая занимает огромную территорию с многонациональным, имеющим различные национально-этнические традиции населением. Эти обновления являются одной из самых актуальных проблем. На примере сельской школы, можно увидеть, как ярко выражены проблемы современного образования.

Так сложилось, что школа на селе больше, чем школа. Поэтому к реформам в сельской школе необходимо подходить по-особому.

Вызывает тревогу современное состояние сельской школы. Особенно типичным для такой школы становится несоответствие функционирующих моделей образования нынешним условиям их детальной реализации. Опыт советских учителей в сложившихся условиях не всегда дает нужный результат. Сложившиеся социальные условия первого полугодия 2020 года изменили направление развития детей и подростков, а именно:

- снизился потенциал социализации из-за ограничения свободного общения;

- наблюдается сужение социального пространства для самодеятельности.

Именно здесь возникает противоречие, так как именно сельская школа должна быть образовательной, воспитательной и социально системой, вдохновляющей детей на развитие.

Главной особенностью развития сельской школы принято считать наличие инновационных процессов в образовании и воспитании, желание педагогов реформировать образовательное учреждение и весь педагогический процесс в целом[1].

На нынешнем этапе развития образования, сельская школа не сможет гармонично функционировать без введения новшеств, без грамотного инновационного развития.

Словосочетание «инновационное развитие в образовании» принято понимать под целенаправленными нововведениями, благодаря которым, школа добьется высоких и стабильных результатов в своей деятельности. и тут на помощь школам приходит государство.

На нынешнем этапе развития образования в России и в рамках реализации федерального проекта «Современная школа» национального проекта «Образование» направленного на реализацию программ цифрового, естественнонаучного, технического и гуманитарного профилей. Все нововведения в процесс образования на сегодняшний день необходимы, чтобы современный педагог мог учиться мыслить по-новому и принимать во внимание в своей работе постоянно меняющийся цифровой формат. В этой цифровой среде учитель должен владеть профессиональными компетенциями и функциями, позволяющими ему создавать собственную образовательную среду, для осуществления социальной коммуникации с детьми и их законными представителями[2].

Созданная цифровая образовательная среда и реализация принципов «цифровой школы» направлены на формирование у школьников УУД в «цифровом мире»: обучение обработке и анализу данных, элементам программирования, коммуникациям в соцсетях, работе с электронными источниками информации, составление личной базы знаний и, самое главное, — умение создавать цифровые проекты для своей будущей профессии. Учащиеся 1-11 классов сельской школы работают в цифровой среде на уроках по предметам учебного плана и внеурочной деятельности на платформах «Учи.ру», «ЯКласс», «РЭШ», «Решу ОГЭ, ЕГЭ» и др.

На современном этапе развития российского образования необходимость окончательной цифровизации системы школьного образования в стране к 2025 году рассматривается как важнейшая задача в рамках реализации государственной стратегии цифровизации российской экономики. Главными особенностями новой цифровой российской школы, которая должна быть создана к 2025 году, будет являться ее инновационность и многофункциональность, которые позволят сделать процесс обучения российских школьников из сельской местности намного удобнее и эффективнее как для самих школьников, так и для преподавателей.

На современном этапе цифровизации сельской школы становится понятно, что это приводит к изменению традиционных форм уроков, изменилась и роль учителя, получившего возможность создать собственный образовательный контент и личный профессиональный профиль. Все это привело к тому, что учитель перестал быть простым транслятором знаний. Отвечающим за дисциплину. Он становится руководителем, наставником, который ориентирует обучающихся в рамках нового цифрового образовательного пространства[3].

В заключении хочется отметить, что именно при увеличении роли школьного информационного пространства в процессе образования, а так же усиление демократических отношений в российской сельской школе, именно

тогда и будет иметь место долгое и плодотворное развитие цифровой российской школы на многие годы вперед.

Список использованных источников:

1. Асмолов Г.А. Российская школа и информационные технологии: взгляд в следующее десятилетие / А.Г. Асмолов, А.Л. Семенов, А.Ю. Уваров. М.: Изд-во «НексПринт», 2010. – 84 с.

2. Конопатова Н.К. Проблема оценки качества школьной информационно-образовательной среды // Информационные технологии для новой школы. Мат-ры конференции. Том 2. – СПб.: ГБОУ ДПО ЦПКС СПб «региональный центр оценки качества образования и информационных технологий», 2013. – с. 28-31.

3. Солдатова Г.У. Цифровая компетентность подростков и родителей. Результаты всероссийского исследования / Г.У. Солдатова, Т.А. Нестик, Е.И. Рассказова. Е.Ю. Зотова. – М.: Фонд Развития Интернет, 2013. – 144 с

ӘОЖ 001.97

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫНДА БАЛАБАҚША МЕН БАСТАУЫШ СЫНЫПТЫҢ ПӘНДЕР САБАҚТАСТЫҒЫ

Құлдан Ш.С.

*«Белтірік» МДҰ меңгерушісі, директор
Ақтөбе қаласы, Қазақстан Республикасы*

Аннотация. В учебниках, разработанных по обновленной программе, задания не ограничиваются только прочтением текста и изложением его содержания, но и способностью самостоятельно определять причины, делать прогнозы и самооценку, знать порядок поиска информации из источников, отвечающих на вопросы, различать плохие и скромные. При инсценировке сказки выявление настроения персонажей, разбор ролей вызывает интерес у учащихся. С учетом данных изменений, внесенных в образовательный процесс начальной школы по обновленной образовательной программе, важнейшей задачей является установление преемственности между детским садом и начальной школой. Первый путь установления преемственности-преемственность предметов. Отделы образования в сфере образования в детских садах совмещаются с образовательными дисциплинами начальной школы по некоторым особенностям.

Ключевые слова: обновленный, детский сад, активный, общество, школа, общение.

Annotation. In textbooks developed according to the updated program, tasks are not limited only to reading the text and presenting its content, but also the ability to independently determine the reasons, make predictions and self-assessment, know the order of searching for information from sources that answer questions, and distinguish between bad and modest. When dramatizing a fairy tale, identifying the mood of the characters and analyzing the roles arouses students' interest.

Taking into account these changes made to the educational process of primary schools under the updated educational program, the most important task is to establish continuity between kindergarten and primary school. The first way to establish continuity is through the succession of objects. Departments of education in the field of education in kindergartens are combined with the educational disciplines of primary schools for some features.

Keywords: updated, kindergarten, active, society, school, communication.

Мектепке дейінгі білім берудің жаңартылған мазмұнын іске асыру барысында балаларда мектепалды даярлық сыныбы (тобы) түлегінің моделін сомдайтын мынадай дағдылар қалыптасады: дене бітімі дамыған; білуге құмар; белсенді; эмоциялық елгезек; үлкендермен және құрдастарымен қарым-қатынас жасау құралдары мен өзара іс-қимыл тәсілдерін меңгерген; өзі, отбасы, қоғам (жақын әлеумет), мемлекет (елі), әлем және табиғат туралы алғашқы түсініктері бар; мектепте оқуға қажетті біліктер мен дағдыларды игерген [1, 46].

Психологиялық-педагогикалық жағдайларға қойылатын талаптар: тәрбиелік, дамытушылық және білімдік мақсаттары мен міндеттерінің бірлігін қамтамасыз етуі тиіс; білім беру процесі перспективалық жоспарлау негізінде ортақ тақырыптарға сәйкес білім беру салаларын кіріктіру принциптерін ескере отырып құрылады; балаларға шамадан тыс жүктеме жүктеуге болмайды, нақты жүктемемен қамтамасыз ету; тәрбиеленушілерде түрлі іс-әрекеттерге қатысуға деген ынта қалыптасады; Үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын игеру және балалармен түзету жұмысын жүргізу бойынша диагностика уақытында жүргізіледі.

Мектепалды даярлық сыныптарының (топтарының) педагог қызметкерлері білім беру процесін ұйымдастыру төмендегі құжаттарды басшылыққа алады:

перспективалық жоспарлау; циклограмма; мониторинг. Педагог перспективалық жоспардың негізінде ортақ тақырыптарға сәйкес бір аптаға циклограмма жасайды.

Ұйымдастырылған оқу қызметтері перспективалық жоспар мен үлгілік оқу жоспарына сәйкес іске асырылады. Нұсқаулықта мектепалды даярлық сыныптарының (топтарының) педагогтеріне білім беру әрекетін жоспарлы және жүйелі түрде ұйымдастыруға мүмкіндік беретін перспективалық ортақ жоспарлау ұсынылған. Перспективалық жоспар білім беру салалары бойынша ортақ тақырыптар арқылы балалардың күтілетін нәтижелерге жететін көрсеткіштері оқу жылының әрбір айына жасалады.

Кесте 1 – Перспективалық жоспар білім беру салалары бойынша ортақ тақырыптар .

№	Айлар	Ортақ тақырыптар
1	Қыркүйек	«Балабақша»
2	Қазан	«Менің отбасым»
3	Қараша	«Дені саудың жаны сау»
4	Желтоқсан	«Менің Қазақстаным»
5	Қаңтар	«Табиғат әлемі»
6	Ақпан	«Бізді қоршаған әлем»
7	Наурыз	«Салт-дәстүр мен фольклор»
8	Сәуір	«Біз – еңбекқор баламыз»
9	Мамыр	«Әрқашан күн сөнбесін»

Кіріктіру принципіне сәйкес бір саланың білім беру әрекеті барысында басқа білім беру салаларының міндеттерін бір мезгілде шешу қажет. «Денсаулық» білім беру саласының міндеттерін іске асыру кезінде бір мезгілде «Әлеумет», «Таным», «Коммуникация» білім беру салаларына қатысты дағдылары қалыптасады. Білім беру салалары мазмұнын кіріктіру балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес олардың міндеттерін біріктіру әдістерімен жүзеге асырылады. Берілген «ортақ тақырыптар» арқылы даярлық топ балаларын бастауыш мектептің білім беру бағдарламасына бейімдеуге болады. Бастауыш мектептің білім беру үдерісіне сипаттама беріп өтсек, бастауыш білім берудің мақсаты: кең ауқымды дағдылардың негіздерін меңгерген оқушы тұлғасының үйлесімді қалыптасып дамуына қолайлы білім беру ортасын құру [2, 246].

Жаңартылған білім берудің бір бағыты біліми өнімнің түйінді ұстанымдары оқу жоспарында «спиральді» тәсілмен берілген. Қарапайымнан күрделіге қарай, бірте-бірте білім, білік пен дағдылары кеңейтіліп қалыптасады. Оқу мақсаттары оқушылардың зерттеу дағдыларын, қарапайым бақылауға тәжірибе арқылы білімі қалыптасуына, алған білімін қайта өмірде қолдана білуіне бағытталған.

Жаңартылған оқу бағдарламаларында оқушылардың бойында қалыптастыруға қажетті құндылықтар мен дағдылар анықталған. Арнайы дағдылар: сын тұрғысынан ойлау; білімді шығармашылық тұрғыда қолдана білу қабілеті; проблемаларды шешу қабілеті; ғылыми-зерттеу дағдылары; қарым-қатынас дағдылары; жеке және топпен жұмыс істей білу қабілеті; акт саласындағы дағдылар.

Бағдарлама бойынша бастауыш сыныптың білім беру бағдарламасының құрылымы алты негізгі пәндерді қамтиды: қазақ тілі; сауат ашу; әдебиеттік оқу; математика; жаратылыстану; дүниетану. Осы пәндердің әрқайсысын оқыту бірнеше бөлімдер арқылы ұйымдастырылған. Кейбір бөлімдер әрбір пәнді зерделеу кезеңдерін көрсететін болса, ал кейбір бөлімдер тек қана 1-сыныпта, 2-сыныптан 4-сыныпқа дейін немесе 1-сыныптан 4-сыныпқа дейін оқытылады.

Кесте 1 – Тілдік дағдылар

Дағдылар тобы	Сипаттама
Тыңдалым	Оқу бағдарламасының мақсатына сәйкес әр түрлі тыңдалым стратегиясының пайдалана отырып, әр түрлі тыңдалым түпнұсқасының және түрінің мазмұнын түсіну
Оқылым	Оқу бағдарламасының мақсатына сәйкес оқылымның әр түрлі стратегиясын пайдалана отырып, оқу үшін әр түрлі мәтіндер түрінің мазмұнын түсіну
Жазылым	Оқу бағдарламасының мақсатына сәйкес бөлшектеріне және оқиғаларына көңіл бөліп, әр түрлі жазбаша мәтіндерді жасау
Айтылым	Оқу бағдарламасының мақсатына сәйкес ресми,

Ұзақ мерзімді жоспар:- оқу мақсаттарын ортақ тақырыптық бөлімдерге топтастырады;алдыңғы жұмыспен, оқу мақсаттарымен өзара байланыс орнатуға және оқытудың одан кейінгі жолдарын белгілеуге мүмкіндік береді;бөлімдер арасындағы теңестірілген және басқарылатын байланысты орнатуды қамтамасыз етеді

Орта мерзімді жоспар:- педагогқа өз сабақтарын жоспарлауға қажетгі бөліктерді ұсынады;сабақ беруде әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолданудағы мүмкіндік жолдарын анықтайды;оқытудың кіріспе, дамыту мен бекіту тәсілдерін және негізгі ресурстарын ұсынады;бағалаудың мүмкіндіктерін анықтайды[3,56б.].

Қысқа мерзімді жоспар:- оқытуды ұйымдастырудың үдерісін: жаппай оқыту, топтық, жұптық жұмыс,жеке жұмысты анықтайды; оқытудың әр түрлі тәсілдерін ұсынады

- бағалауды ұйымдастыруға мүмкіндік туғызады және баланың оқу мақсатына жетуі туралы кері байланысын ұсынады.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының тағы бір ерекшелігі – пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру мақсатында ортақ тақырыптардың берілуі.Ортақ тақырыптарды берудегі мақсат–білімденушінің функционалдық сауаттылығын қалыптастыру.Әр пәнді жеке оқыту маңызды болғанына қарамастан, пәндерді байланыстыра оқыту анағұрлым сапалы зерделеуге мүмкіндік береді. Білімденушілер ортақ тақырыптарды оқу арқылы пәндердің арасындағы байланыстарды түсінеді және бір пәннің аясында үйренген білімдерін екінші пәнге пайдалана алады немесе бір пәннің негізінде басқа пәнді оқытуды жақсарта алады. Тақырыптарды ықпалдастыру білімденуші үшін оқу үдерісін анағұрлым байланысқан және маңызды етуге бағытталған. Жаңа алынған білім алдыңғы басқа пәннен алынған біліммен тығыз байланыста және бұған дейін алынған ақпарат тұрғысынан қарастырылады.

Кесте 2 – Бастауыш сыныптарға арналған ортақ тақырыптар

1 – сынып	2 – сынып	3 – сынып	4 – сынып
Өзім туралы	Өзім туралы	Тірі табиғат	Менің Отаным – Қазақстан
Менің мектебім	Менің отбасым және достарым	Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен	Адами құндылықтар
Менің отбасым және достарым	Менің мектебім	Уақыт	Мәдени мұра
Бізді қоршаған әлем	Менің туған өлкем	Сәулет	Мамандықтар әлемі
Саяхат	Дені саудың – жаны сау	Өнер	Табиғи құбылыстар

Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті	Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті	Атақты тұлғалар	Қоршаған ортаны қорғау
Тағам және сусын	Қоршаған орта	Су – тіршілік көзі	Ғарышқа саяхат
Дені саудың – жаны сау	Саяхат	Демалыс мәдениеті, мерекелер	Болашаққа саяхат

Жаңартылған бағдарлама бойынша жасалған оқулықтарда берілген тапсырмалар мәтінді оқып, оның мазмұнын айтумен ғана шектелмей, мәтінге қатысты оқушының өзі сұрақтар құрастыруына, себебін анықтауына, болжам жасау мен өзіндік бағалауына, сұраққа жауап болатын ақпаратты дереккөздерден табу ретін білуіне, жаман мен жақсыны айыра білуіне жетелейді. Ертегіні сахналау барысында кейіпкерлердің көңіл-күйін анықтау, рөлге бөліп оқу оқушылардың қызығушылығын тудырады [4,276].

Жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша бастауыш мектептің білім беру үдерісіне енген аталмыш өзгерістерді ескере отырып, балабақша мен бастауыш мектеп арасындағы сабақтастықты орнату ең маңызды міндет болып табылады. Сабақтастықты орнатулың ең бірінші жолы – пәндердің сабақтастығы. Балабақшадағы білім беру салаларындағы білім беру бөлімдері бастауыш мектептің білім беру пәндерімен кейбірт ерекшеліктері бойынша сабақтасып жатады. Төмендегі кестеде балабақша мен бастауыш сыныптың пәндерінің сабақтастығы көрсетілген

Кесте 3 – Балабақша мен бастауыш сыныптың пәндерінің сабақтастығы

Мектепке дейінгі білім		Бастауыш білім	
Білім беру салалары	Бөлімдер	Білім беру салалары	Пәндер
Денсаулық	Дене шынықтыру	Дене шынықтыру	Дене шынықтыру
	Қауіпсіз мінез-құлық негіздері		
Коммуникация	Сөйлеуді дамыту	Тіл және әдебиет	Сауат ашу
	Көркем әдебиет		Қазақ тілі
	Сауат ашу негіздері		Әдебиеттік оқу
	Қазақ, орыс, шет тілдерінің бірі;		Қазақ тілі
	Драма		Орыс тілі
			Ағылшын тілі
	Қарапайым		Жаратылыстану

Таным	математикалық ұғымдарды қалыптастыру, бөбек жасы топтарында (1 жастан 3 жасқа дейін)-сенсорика	Жаратылыстану	
	Құрастыру		
	Жаратылыстану		
Әлеумет	Өзін-өзі тану	Адам және қоғам	Өзін-өзі тану
	Қоршаған ортамен танысу		Дүниетану
	Экология негіздері		
Шығармашылық	Сурет салу	Өнер	Бейнелеу өнері
	Мүсіндеу		Еңбекке баулу
	Апликация		Музыка
	Музыка		

Әдебиеттер:

- 1 Жұмабекова Ф.Н. «Мектепке дейінгі білім мазмұнын жаңартудың педагогикалық негіздері». Арнайы курс бағдарламасы // «Мастер ПО» –Астана, 2012ж,
- 2 Жұмабекова Ф.Н. «Мектепке дейінгі білім мазмұнын жаңартудың педагогикалық негіздері». Арнайы курс бағдарламасы // «Мастер ПО» –Астана, 2012ж,
- 3 Әлмағамбетова Қ.Ж «Жаңартылған оқу бағдарламасының ерекшеліктері». //Бастауыш мектеп, 2017ж. №9.
- 4 Садыққызы С. Жаңартылған бағдарлама бойынша бастауыш сыныпта оқытудың ерекшеліктері //Қазақсан мектебі, 2018ж №1

ӘОЖ 028.18

ЖАҢАРТЫЛҒАН ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ БАСЫМДЫҚТАРЫ

Сагиева Д.Т.

*32 мектеп-гимназияның бастауыш сынып мұғалімі
Ақтөбе қаласы, Қазақстан Республикасы*

Аннотация. Обучение не является даром учителей к ученикам, эти компетенции требуют активного участия учащихся в учебном процессе для получения образования. Учителя должны, в свою очередь, обратить внимание на развитие учебных умений учащихся, а не на свои уроки. В этой связи критериальное оценивание является одним из способов установления взаимопонимания и коллективных отношений между учащимися,

устранения недоверия и повышения возможностей учащихся. Качественное образование-непрерывный процесс обучения и воспитания. В настоящее время целью образования является формирование разносторонней, образованной, склонной к существованию личности, обладающей своеобразным умством, высокой нравственностью, способностью. Мы должны уделять особое внимание тому, что раньше учащиеся были только слушателями, исполнителями, а нынешний ученик-личностью, которая сама ищет образование.

Ключевые слова: обновление, компетентность, учитель, школа, подход, образование, навыки.

Summary. Learning is not a gift from teachers to students, these competencies require active participation of students in the learning process to get an education. Teachers should, in turn, pay attention to the development of students' learning skills, not to their lessons. In this regard, criteria-based assessment is one of the ways to establish mutual understanding and collective relations between students, eliminate distrust and improve the capabilities of students. Quality education is a continuous process of learning and education. Currently, the goal of education is to form a versatile, educated, inclined to exist personality with a unique mind, high morals, ability. We must pay special attention to the fact that previously students were only listeners, performers, and the current student is a person who is looking for education.

Keywords: renewal, competence, teacher, school, approach, education, skills.

Бүгінгі таңда Қазақстанда білім берудің деңгейі мен сапасына жаңа талаптар қойылып отыр. Қазақстан Республикасында соңғы жылдары білім беру саласындағы жүргізіліп жатқан реформалар еліміздегі білім беру сапасының әлемдік деңгейге сәйкес келуін қамтамасыз ету, сол арқылы әлемдік сұранысқа жауап бере алатын мамандарды даярлау және бәсекеге қабілетті білім беру болып табылады. Елбасы Н.Ә.Назарбаев қазақстандық мұғалімдердің кәсіби даму саласындағы жаңа көзқарасы олардың педагогикалық өміріндегі қосымша оң өзгерістер енгізуге мүмкіндік беруде.

Оқыту мұғалімдердің оқушыларға жасаған сыйы емес, бұл күзиреттіліктер білім алу үшін оқушылардың өздері де оқу үдерісіне белсенді қатысуын талап етеді. Мұғалімдер, өз кезегінде, өзінің сабақ беруіне емес, оқушылардың оқу ептілігін дамытуға назар аударуы тиіс. Осы орайда оқушылар арасында өзара түсіністік және ұжымдық қарым-қатынасты орнатып, оқушылардың сенімсіздіктерін жойып, мүмкіндіктерін арттыруға жол ашатын бірден бір тәсіл критериалды бағалау болып табылады.

Сапалы білім беру – оқыту мен тәрбиелеудің үздіксіз үдерісі. Қазіргі кезде білім берудегі мақсат – жан-жақты, білімді, өмір сүруге бейім өзіндік ойталғамы бар, адамгершілігі жоғары, қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру. Бұрын оқытуда оқушылар тек қана тыңдаушы, орындаушы болып келсе, ал қазіргі оқушы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек. Бүгінгі білім беруде оқушыны білімділік, іскерлік, шығармашылық әдістерге баулудың жолдарын іздестіре отырып, мұғалім - шәкірт арасында руани және сезім бірлестігін айқындайды. Қазіргі кезде оған жететін жаңа педагогикалық технологиялар да баршылық.

Табысты болу үшін оқушыларға білім қаншалықты қажет болса, дағды да соншалықты қажет деген ойлапрудың жақтастары көбейіп келеді. Бұл оқушылардың ақпаратты есте сақтап, алған білімдерін ұғынуын, түсінуін және әртүрлі салада қолдана білуін талап етеді. Алған білімді күнделікті өмірде

қолдану оқушыларға «XXI ғасыр дағдысы» деп жиі айтылып жүрген кең ауқымды құзіреттілікті меңгеруге мүмкіндік береді.

Жаңартылған оқу бағдарламаларында оқушылардың бойында қалыптастыру қажет келесі құндылықтар мен дағдылар анықталған.

1-кесте. Құндылықтар мен дағдылар

Құндылықтар	Дағдылар
шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау; қарым-қатынас жасау қабілеті; өзгелердің мәдениетіне және көзқарастарына құрметпен қарау; жауапкершілік; денсаулық, достық және айналадағыларға қамқорлық көрсету; өмір бойы оқуға дайын болу	сын тұрғысынан ойлау; білімді шығармашылық тұрғыда қолдана білу қабілеті; проблемаларды шешу қабілеті; ғылыми-зерттеу дағдылары; қарым-қатынас дағдылары; жеке және топпен жұмыс істемей білу қабілеті; АКТ саласындағы дағдылар

Пән бойынша білім, дағдылар мен құзіреттіліктерді анықтайтын оқу бағдарламаларын әзірлеу барысында жоғарыда келтірілген құндылықтар мен дағдылар ескерілген. Мұны жалпы білім беру бағдарламаларының негізінде әзірленген және осы құндылықтар мен дағдылардың барлығы қарастырылған.

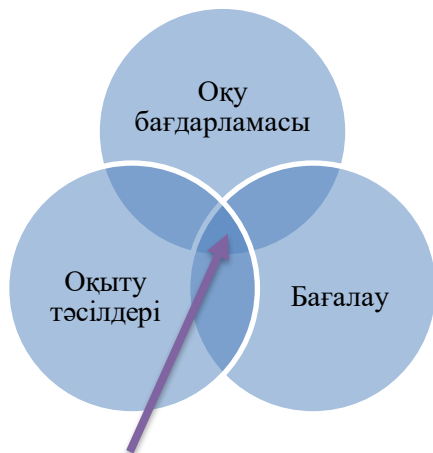
Жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұндық ерекшеліктері:

- пән мазмұнын жобалаудың спиральділік ұстанымы, яғни білім мен біліктерді арттыруда оқу материалын тігінен, сондай-ақ көлденеңінен біртіндеп кеңейту (білімді тақырыптар бойынша және сыныптар бойынша күрделендіру)
- таным заңдылығы мен пәндік амал-тәсілдердің неғұрлым маңызды түрлері бойынша ойлау дағдыларының деңгейлеріне негізделген Блум таксономиясы бойынша оқу мақсаттарының иерархиясы;
- білім беру деңгейлері және тұтас оқыту курсы бойынша педагогикалық мақсаттардың пәнішілік байланыстарын барынша ескеруге мүмкіндік беруі;
- бір білім саласы пәндері арасында, сондай-ақ пәнаралық байланысты жүзеге асыру барысында «ортақ тақырыптардың» болуы;
- бөлімдер мен ұсынылған тақырыптар мазмұнының уақыт талабына сай болуы, әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына назар аудару;
- оқу үдерісін ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді жоспар түрінде технологияландыру болып табылады.

Оқу бағдарламасының үйлесімділігі

Жоғары көрсеткіштерге жеткен білім беру жүйелерін талдау оқу бағдарламасының «үйлесімділігі» бүкіл елдегі білім беру стандарттарын жетілдіру үшін аса маңызды болып табылатынын көрсетіп отыр. Оқу бағдарламасын жаңарту тұрғысынан «үйлесімділік» оқу бағдарламасы қалай қабылданып, қалай іс жүзінде орындалатынына қатысы бар барлық

компоненттер бірлесіп әрекет етіп, бір-бірін толықтырып, нығайтады дегенді білдіреді. Демек, оқу бағдарламасының мазмұны, педагогикалық тәсілдер және бағалау тәсілдері бір мақсатқа жұмылдырылуы тиіс. мұны төмендегі сызбадан көруге болады.

Үйлесім: оқушылардың табысын арттырады

1-сурет. Оқу бағдарламасының үйлесімділігі

Үйлесімділік оқу бағдарламасы мен бағалау модельдері әзірленетін жүйе деңгейінде ғана емес, әр сыныпта, әр сабақта қолданылады. Мұғалімдер өздерінің оқыту қызметі оқу бағдарламасының іске асырылуына қолдау көрсететініне, ал бағалау оқушыларға қажетті ақпаратты жеткізуге және олардың жетістіктеріне қолдау көрсетуге көмектесетініне сенімді болуы керек. Бұл мұғалімдердің тиімді оқытудың түйінді үш компоненті – оқу бағдарламасы, педагогикалық тәсілдер мен бағалау жүйесінің оқушылар үшін бірлесіп қалай тиімді қолданылатынын толық түйсінуінің маңызды болып табылатынына назар аудартады. Жан-жақты және үйлестірілген оқу бағдарламасын жоспарлау, ұйымдастыру және басқару – оқушылар үлегрімінің жоғары болуының негізгі тетігі. Оқу бағдарламасы оқушыларға бірқатар теориялық, тәжірибелік, шығармашылық және әлеуметтік дағдыларды меңгеруге, сондай-ақ негізгі дағдыларды жетілдіруге мүмкіндік береді.

Спиральді оқу бағдарламасы

Джером Брунердің жұмысына негізделген спиральді оқу бағдарламасының негізгі ерекшеліктері:

- оқушы мектепте оқыған кезде тақырыпты немесе пәнді бірнеше рет қайталап оқиды;
- әрбір қайталап оқыған сайын тақырыптың немесе пәннің күрделілігі арта түседі;
- жаңа білім алдыңғы біліммен тығыз байланысты және бұған дейін алынған ақпарат тұрғысынан қарастырылады.

Спиральді оқу бағдарламасын жақтаушылар оның төмендегідей басымдықтарына назар аударады:

- оқушы пәнді қайталап оқыған сайын ақпарат толықтырылып бекітіліп отырады;

-спиральді оқу бағдарламасы қарапайым идеялардан анағұрлым күрделі идеяларға қисынды жолмен ауысуға мүмкіндік береді;

Орта білім мазмұнын жаңарту аясында әзірленген оқу бағдарламалары оқушылардың бір сыныптан екінші сыныпқа өтуі кезінде білімі мен дағдылары қайталаны, одан әрі дамытылып отыратын спиральді оқу бағдарламасы моделіне негізделген. Оқу үдерісінің алған ілгерілеуі айқын көрінуі үшін, оқу мақсаттары өзара тоғысқан бөлімдер мен бөлімшелерге топтастырылған. Оқушылардың сыныптан сыныпқа көшу барысында алға ілгерлеуіне орай, олар өздерінің дағдыларды меңгеріп, түсінуіне анағұрлым сенімді бола түседі.

Әдебиеттер:

1. «Педагогикалық диалог» (ақпараттық-әдістемелік журнал), №2 (8), 2014.
2. Жексенбаева У.Б. «Компетентностно ориентированное образование в современной школе» - Алматы; 2009 г.
3. Жайтапова А.А., Рудик Г.А., Белошниченко Е.В., Сатывалдиева А.С. «XXI ғасыр педагогикасы мектеп табалдырығында» (ақпараттық әдістемелік дайджест), -Алматы, 2009.
4. Көкіжанова Г.К. Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау білім сапасын басқарудағы негізгі критерий. Педагогика, 2009.

FTAMP: 15.21.51

ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНДЕ ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРДІҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІ

Паттал Ақнұр Жарқынбекқызы

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті,
Қызылорда қ., Қазақстан Республикасы*

Аннотация: В статье рассматривается развитие творческих способностей студентов посредством интерактивных методов в воспитательном процессе вуза. Опираясь на исследования зарубежных, советских и отечественных ученых, была определена важность развития творческих способностей студентов в воспитательном процессе вуза посредством интерактивных методов. Также были проанализированы творческие способности студентов, показаны особенности их познавательных процессов. Доказана необходимость учета категорий и критериев особенностей творческих способностей.

Ключевые слова: способность, творческая способность, личность, интерактивные методы, воспитание.

Abstract: The article deals with the development of creative abilities of students through interactive methods in the educational process of the University. Based on the research of foreign, Soviet and domestic scientists, the importance of developing students' creative abilities in the educational process of the University through interactive methods was determined. The creative abilities of students were also analyzed, and the features of their cognitive processes were shown. The necessity of taking into account the categories and criteria of creative abilities features is proved.

Keywords: ability, creativity, personality, interactive methods, education.

Қазіргі кезде мамандық атаулының барлығы бейімділікті, ептілікті, шапшаңдықты, ерекше ой қызметін, мол шығармашылық мүмкіндікті қажет етеді.

Еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуының стратегиялық бағыттарына сәйкес білім беру жүйесін дамыта отырып, әлемдік білім кеңістігіне ықпалдастырудағы негізгі бағдар — адамды қоғамның ең маңызды құндылығы ретінде танып, оның рухани жан дүниесінің дамуына, көзқарастары мен шығармашылық әлеуетінің, танымдық біліктілігі мен мәдени құндылықтарының жоғары деңгейде дамуына, жеке тұлғасының қалыптасуына жағдай жасау.

«Креатив» ұғымын қарастыру барысында сан алуан ғылыми зерттеулердің бір-екеуіне ғана тоқталу мүмкін емес. Аталған ұғымның өзі адамның жеке қасиеті ретінде ХІХ ғасырдың 30-жылдары мен ХХ ғасырдың 60-жылдарынан бері кең ауқымда зерттелініп келеді. Мәселен, көп зерттеулерде креативтілік адамның жеке қасиеті ретінде, мінез бітістері мен жалпы қабілеттермен теңдестіріледі.

Атақты ғалымдар М.С.Бернштейн, Е.Б.Евладов, Я.А.Понамарев, С.П.Торренс, К.Д.Роджерстер креативтілікті жеке тұлғаның өмір ағымында, жүре байқалатын ерекше қасиеті немесе жеке адамның мінез-құлқы сипаттамасы ретінде қарастырады. [1].

Ал, Д.Б.Богоявленская, А.В.Брушлинский, О.К.Тихомиров «креатив» және «шығармашылық потенциал» ұғымдарын бір-бірінен бөлмей, оларды шығармашылық әрекетке бағытталған интеллектуалды-шығармашылық алғы шарттары ретінде қарастырады.

Л.Терстоунның зерттеулерінде креативті қабілеттер интеллектуалды қабілеттермен пара-пар еместігі айтылып, креативтіліктің мынадай көріністерін ұсынады:

1. Қабылдау жылдамдығы, идеяларды жүйелей алу.
2. Танымдық белсенділіктің интеллектуалды факторлары (зейін концентрациясы, креативтілік т.б.).
3. Жаңа идеяларға сезімталдық.
4. Сананың ерекше күйі [2].

Шығармашылық қабілет проблеманың қиял мен фантазия, елестету арқылы вариациялары көп шешімдерін келтіруді меңзейді.

Тәрбиелеу - шәкірттерді осындай қабілет түрлеріне ынталандыруы керек, олар әр сабақта қандай да болмасын тапсырманы орындағанда оны жекелей және бірлесе отырып, жан-жақты қарастырып, ой елегінен өткізіп, туындаған ойлары мен түсініктерін ортаға салып, талқылап, пікірлесуі қажет. Қабілет дегеніміз мәселе жайында өзіңе сұрақтар қойып, соларға жауап іздену, жекелей және бірлесе ой қозғау.

Таным әрекеттерін ұйымдастырудың арнаулы әдістемесі ретінде интербелсенді оқу/оқыту білім игеру процесіне қатысушылардың (үйренуші мен үйренушілердің) тиімді қарым-қатынасына негізделеді.

Ағылшын тілінен келген «*interactiv*» сөзі де осы ұғымды білдіреді: «*inter*» дегеніміз «*өзара*» мағынасында, ал «*act*» - «*әрекет жасау*» дегенді білдіреді, яғни *интербелсенді әдістер* - үйренуші мен үйренушілердің өзара әрекеттесуін оқу/оқытудың негізі деп танитын және сондай қатынасқа жағдай жасайтын әдістер.

Басқаша айтқанда, «интербелсенді» дегеніміз біреумен қоян-қолтық қарым-қатынаста болу, онымен бірлесе әрекет жасау, диалог құру. Ал «интербелсенді оқу» дегеніміз өзара қарым-қатынасқа (коммуникацияға) негізделген оқу/оқыту, диалог арқылы үйрену/үйрету, яғни «үйретуші – үйренуші», «үйренуші – үйренуші», «үйренуші - өзімен өзі» форматтарында жасаған қарым-қатынас («әңгіме», «сұхбат», «пікірлесу», «бірлескен әрекеттер»).

Интербелсенді әдістер тәрбие процесін келесідей ұйымдастыруға ынталы:

1. Барлық үйренушілерге бірлескен таным процесіне белсенді араласуға мүмкіндік жасау.
2. Әрбір үйренушінің өзінің үйренгені мен өз білімі туралы түсініктерін ортаға салып, бірлесе талқылап, олар туралы ой толғауына мүмкіндік жасау.

Интербелсенді әдістер – әрекетпен және әрекет арқылы оқу/оқыту, ал мұндай ұстаным қомақты нәтижелерге жеткізетін ең тиімді жүйе деп есептелінеді, өйткені адамның жадында бірінші мезетте тек өзінің әрекеттері мен өз қолымен жасағаны ғана қалады. Кезінде көне қытай ғұламасы Конфуций (Кун-цзы) былай деген екен: «*Маған айтып берсең – ұмытып қаламын, көрсетсең – есте сақтармын, ал өзіме жасатсаң – үйренемін!*».

Сол себепті де интербелсенді оқу/оқыту үйренушілердің оқу процесіндегі белсенді әрекеттерін үйренудің негізгі құралдары мен тәсілдері ретінде таниды. Сондықтан да интербелсенді әдістер тәрбие процесінің тиімділігі мен нәтижелігін үйренушілердің есте сақтау дәрежесімен өлшемей, олардың әрекеттерімен бағалайды, тек әрекет арқылы ғана үйрену ықтимал деген қағида ұстанады. [3].

Интербелсенді әдістер студенттің өз тәжірибесі және өзге де студенттердің тәжірибесі тұрғысынан жасаған белсенді қарым-қатынасқа негізделеді. Ал үйренушілердің тәжірибесі дегеніміз олардың өзіндік пікірлері мен көзқарастары, ойлары мен идеялары, тұжырымдары мен қорытындылары, дәлелдері мен уәждері деп айтуға тұрарлық. Студенттер таным процесінде бір-бірімен осы тәжірибесімен бөліседі, міне осындай байланыста, қарым-қатынаста жаңа білім құрастырылып, саналы түрде игеріледі.

Интербелсенді әдістерде білім алушылар келесідей білім, білік, дағды, машықтарға үйренеді:

- терең ойлану, жеке рефлексиялық қабілеттерді дамыту; өз идеялары мен әрекеттерін талдау және оларға баға беру;
- ақпаратты өздігімен түсініп, оны таразылап, екшеп, оның ішінен керектісін таңдап алу; ақпаратты жан-жақты талдау;

- өздігімен жаңа түсінік пен білім құрастыру; оқу барысында жеке басының құндылықтары мен сенімдерін қалыптастырып, белсенді өмірлік позиция (көзқарас, дүниетаным) ұстану;
- пікірталастарға қатысып, өз ойы мен пікірін дәлелдеу; басқа да балама пікірлерді ескеру;
- шешім қабылдау және қиын мәселелерді шешу; ортақ жұмысқа жұмыла білу;
- басқалармен тиімді қарым-қатынас құру, өзара әрекеттесу;
- үйренушілер ұжымына ортақ бірлесе жұмыс жасаудың рухани және моральдік ережелерді қабылдау; студенттік топты ұжым ретінде қабылдау.

Бұл біліктер тұлғаның тұрақты қасиеттеріне айналып, тек студенттік аудиторияда орын алып қана қоймай, сонымен бірге өмірдің басқа да жақтарынан тиянақты түрде көрінеді. «Оқудың/оқытудың басты мақсаты – тұлға қалыптастыру» деген қағиданы растайтын ұстаным.

Шығармашылық мәселені белгілі тәсілдермен шешуге болмайтын жағдайда туындайды. Шығармашылық, яғни жаңа тапқыр шешім қабылдауға әкелетін әрекет, — әр түрлі деңгейде, бірнеше кезеңдерден тұратын күрделі психологиялық үдеріс. Осы мәселені зерттеген ғалымдар педагогикалық шығармашылық төмендегідей кезеңдерден тұратынын анықтаған:

- педагогикалық ойдың пайда болуы; түпкі ойды талдау; педагогикалық ойды әрекетке айналдыру; шығармашылықтың нәтижесін талдап бағалау (В.А.Кан-Калик, Н.Д.Никандров);
- жаңалықты көру; педагогикалық өнертапқыштық, құрастыру; жетілдіру (В.И.Загвязинский). [4].

Бұл кезеңдерде қызығушылық, интеллект, қажетті білімді тез арада меңгере білу, байқампаздық, ойлау операцияларын іске қоса алу, тапқырлық, энтузиазм, табандылық, еркіндік пен өзіне деген сенушілік сияқты тірек сапалардың болуы шығармашылық әрекетті нәтижелі етеді.

Қазіргі уақытта шығармашылықтың ең маңызды анықтамасына келесі жатады: «Шығармашылық — индивид пен оның мәдениетіне маңыздылықпен жаңашылдық әкелетін іс-әрекет». Өте жиі шығармашылық түсінігі «креативтілік» түсінігімен ауыстырылады. Қазіргі күні өндірісте, әлеуметтік қызмет, білім беру мекемелерінде және басқа да әлеуметтік институттарда жауапты кәсіпқойлар ғана емес, сонымен қатар креативті потенциалды мамандар қажет. Ғылыми және арнайы әдебиеттерді талдасақ, «креативті тұлға», «креативті ойлау», «креативті маман» деген сияқты жаңа терминдердің пайда болғанын көруге болады. Оқыту мен тәрбиелеу процесінде болашақ маман креативтілігін дамытудың қажеттілігі қоғам талабынан туындайды.

П.Торренс интерактивті әдістер арқылы креативтілік ойлауды ынталандыруда мұғалімнің басшылыққа алатын бес принципін бөліп көрсетеді: керемет төтен сұрақтарға зейін қою; айрықша идеяларға құрметпен қарау; идеяларының құнды екендігін көрсету; өз беттерінше оқуға жағдай жасау; баға қойылмайтын тәжірибелер мен оқуға уақыт беру. [5].

Жоғарғы мектепте интерактивті әдістер арқылы студенттердің креативтілігін арттыру оқытудың жоғарғы курстарында қолданған тиімді,

себебі студенттерде алғашқы бірнеше жыл ішінде игерген кәсіби білімдер негізінің болуы педагогикалық үрдістің креативтік құрамдас бөлігінің қызмет етуі үшін қажетті шарт болып табылады. Сондықтан креативтілікті дамыту болашақ маманның кәсіби дамуының жоғарғы сатысы ретінде қарастырылады.

Болашақ мамандарды тәрбиелеу әсіресе жоғары курстарда проективті іс-әрекет қағидалармен сәйкес құрылуы тиіс. Тәрбиелеудің мұндай ұйымдастырылуымен студенттер тұлғасының неғұрлым толық өзіндік ұйымдастыруының алғы шарттарын жасайтын өзіндік құрылым мен ұйымдасу іскерліктерін дамытуға себепші болады.

Біздің ойымыз бойынша, тұлғаның креативтілік қасиеттері маманның кәсіби және әлеуметтік құзыреттілігіне жинақталуы керек. Сонымен қатар өзіндік дамудағы қасиеттер ескерілуі тиіс.

Осылайша, педагогикалық процесте инновациялық әдістерді пайдалану арқылы креативтілікті дамыту мақсатты ұйғарымдардың, оқытушы қызметі мен студент қызметінің, сонымен қатар «оқытушы-студент» қатынасының өзгеруін қарастырады:

1. Мақсатты ұйғарымы. Білім беру процесінің мақсаты оқушыны дамыту, студентті ғылымға, зерттеу жасауға, өзін-өзі дамытуға мүдделі субъектіге айналдыратын оқу қызметін қалыптастыру болып табылады. Кез келген білімнің шегі оның өз қызметінің нәтижесі болмақ. Білім беру процесі барысындағы оқытушы — студент арасындағы диалог, алға қойылған мақсаттарға қол жеткізудің қажетті шарты болады.
2. Оқытушының қызметі. Оқытушы оқушылардың бірлесіп жасап жатқан жұмыстарына сүйене отырып, өз бетінше ізденуді жүргізетін оқу қызметін ұйымдастырушы болады. Оқытушының функциясы — түсіндіру, мәселені жеткізу, алайда оқушы негізгі тұлға — қызмет субъектісі.
3. Оқушының қызметі. Оқушы қызмет субъектісі болып табылады. Қызмет ету студенттің өзінен басталуы қажет. Бұл орайда проблемалық-ізденушілік және жобалық оқыту тәсілдерін пайдаланған жөн.
4. Бұған дейін ескерткеніміздей, «оқытушы-студент» қарым-қатынасы субъектілі-субъективті болып қалыптасады. Оқытушы оқушының рефлекстік ойлау жүйесін және өз пікірін қалыптастыру мақсатымен оның жеке мүмкіндіктерін дамыту үшін жағдай жасай отырып, студенттің жұмысын ұйымдастырады. [6].

Жоғарыда айтылғандарды былай қорытындылауға болады: болашақ педагогтардың интербелсенді әдістер арқылы шығармашылық қабілетін дамыту кәсіби білім берудің негізінде жатқан жалпы әдіснамалық ұстанымдарды және педагогикалық шеберліктің мазмұнын, формасын, әдістерін, құралдарын анықтайтын арнайы әдіснамалық ұстанымдарды талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. А.Р.Ерментаева. Жоғары мектеп психологиясы: оқулық, –Алматы, 2012.

2. А.Әлімов. Интербелсенді әдістерді жоғарғы оқу орындарында қолдану: оқу құралы, –Алматы, 2009.
2. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения, или как интересно преподавать: учебное пособие: 4-е изд., доп. –Алматы, 2010.
3. Кенжебаева Қ.С. Болашақ педогогтардың әлеуметтік интеллектісінің даму ерекшеліктері ҚазҰПУ Хабаршысы– Алматы, 2016.
4. Шерьязданова Х.Т., және т.б. Қарым-қатынас психологиясы. – Алматы: Қаз. мемл.қыз.пед.университеті, 2012.
5. Гилфорд Дж. Структурная модель интеллекта // Психология мышления / Под. ред. А.М. Матюшкина. М.: Прогресс, 1965. – 56 с.
6. Абульханова К.А. Психология и сознание личности (проблемы методологии, теории и исследования реальной личности): Избранные психологические труды. – М.: Московский психолого- социальный институт, 1999.

ӘОЖ 373

АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМУ

Жайлауова Ж.К., Жайлауова Г.К.

№130 Абай атындағы орта мектептің бастауыш сынып мұғалімдері

Қызылорда облысы, Сырдария ауданы

Қазақстан Республикасы

zhailauova.66@mail.ru

zhailauova.g.@mail.ru

Аннотация: Статья посвящена проблеме развития познавательных интересов младших школьников посредством информационно-коммуникационных технологий. Рассмотрены возможности использования информационно-коммуникационных технологий на конкретных этапах урока в начальной школе.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, младшие школьники, познавательный интерес, информационная культура, групповая работа.

Abstract: The article is devoted to the problem of developing the cognitive interests of primary school children through information and communication technologies. The possibilities of using information and communication technologies at specific stages of the lesson in primary school are considered.

Keywords: information and communication technologies, primary school children, cognitive interest, information culture, group work.

Қазіргі таңда ақпараттық технологиялар адам өміріне тереңірек енуде, ал ақпараттық құзыреттілік оның білімділігінің деңгейін анықтап отыр. Сондықтан ақпараттық мәдениетті бастауыш сыныптан бастап дамыту қажет, себебі бастауыш мектеп – білім берудің негізі.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияны бастауыш сынып мұғалімінің жұмысына ендіру оқыту сапасын жақсартуға, білім берудің шамаға

лайықтылығын арттыруға, ақпараттық кеңістікте бағдарланатын тұлғаның дамуын қамтамасыз етуге ықпал жасайды[1].

Танымдық қызығушылық – бұл тұлғаның таным процесіне таңдамалы бағыттылығы; оның таңдамалы сипаты білімдердің белгілі бір пәндік саласында көрініс береді. Бұл бағыттылық танымға тұрақты ұмтылыспен, жаңа, неғұрлым толық және терең білімдермен сипатталады[2, 3].

Ақпараттық-коммуникациялық технологияны сабақтың жекелеген кезеңдерінде қолдануға болады:

- білімді бекіту және бақылау үшін, жеке дара және топтық жұмысты, сыныптан тыс жұмысты және ата-аналармен жұмысты ұйымдастыру үшін;
- математика сабағында компьютер және интерактивті тақтаның көмегімен жылжымалы көрнекіліктің аздығы проблемасын шешуге болады. Монитор экранында бастауыш сынып оқушылары сандық қатынастар мен сандардың құрамын оқып үйренеді.
- әдебиеттік оқу сабағында олардың мазмұнына аудио және видео құралдарды ендіруді ұсынамыз. Әдебиеттік оқу сабағында компьютерлік технологияларды пайдалану балаларда оқуға қызығушылық қтынасты қалыптастыруға мүмкіндік береді, оқушылардың шығармашылық және интеллектуалдық әлеуетін арттырады. Шығармашылық тапсырмалар танымдық қызығушылықты дамытуға және өтілген материалды игеруге ықпал етеді.

Сыныптан тыс сабақтарды өткізу де оңай болды. Бұрын қажетті кітапты кітапханадан табу мүмкін болмай жатса, АКТ пайдаланудың қазіргі жағдайлары білім алушыларға қажетті шығарманы интернеттен табуға мүмкіндік береді, көптеген оқушыларда электронды кітаптар бар.

Компьютердің пайда болуымен байланысты балалар жазушыларының портреттерін көрсету және олардың өмірбаяндарымен таныстыру проблема болмай қалды.3-4-сыныптарда балалардың өздері сабаққа қажетті ақпаратты интернеттен қуана да қызыға табады.

- көркем еңбек сабағында мұражайларға виртуалды саяхаттар жасауға болады. Халық шығармашылығына байланысты тақырыптарды өту барысында икомпьютерлік технологиялардың пайдасы зор.

- ақпараттық технологиялар тұрғысынан алғанда дүниетану сабақтары нәтижелі болады. Бастауыш сынып оқушылары үшін бағдарлама бойынша өтілетін қоршаған ортаның көптеген бейнелері таныс емес. АКТ көмегімен біздің оқулыққа қосымша ретінде бай иллюстративті материал іріктеп алуға мүмкіндігіміз бар.

- музыка сабақтарында компьютерлік технологияларды жиі пайдаланамыз.Білім алушылар мектеп бағдарламасы бойынша музыкалық шығармаларды тыңдай алады, композиторлардың өмірбаянымен неғұрлым толық таныса алады, концерт залдарына виртуалды саяхат жасай алады, музыкалық аспаптардың дыбысын тыңдай алады.

3-4-сыныптарда оқушылар компьютердің мүмкіндіктерін пайдалана отырып, композиторлардың шығармашылығы жайлы кішігірім хабарламалар дайындайды.

- қазақ тілі сабақтарында «Орфографиялық минуттар», «Көркем жазу минуттары» және т.б. дидактикалық ойын-тренажёрларды, сөздікпен жұмыс, жаңа ұғымдарды қалыптастыру барысында сызба, кесте, сурет, анимация, видеоүзінділер пайдалануға болады.

- бастауыш мектепте ақпараттық-коммуникациялық технологияларды денешынықтыру минуттарын өткізуде міндетті түрде пайдаланған дұрыс. Балаларға музыка әуенімен презентациялар, түрлі қимылдар жасау ұнайды. Бұл олардың көңіл-күйін көтереді, демалуға көмектеседі[1].

Компьютер оқыту үдерісін жетілдіру үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді: мазмұнды, әдістерді және ұйымдастыру формаларын жетілдіру. Бастауыш мектептегі сабақтарда АКТ пайдалану нәтижесінде мұғалім оқытудың түсіндірмелі – иллюстративтік тәсілінен әрекеттік тәсіліне өтеді. Оқушы оқу әрекетінің белсенді субъектісіне айналады. Бұл оқушылардың білімдерді саналы игеруіне ықпал етеді.

Сабақта АКТ пайдалану танымдық әрекеттің белсендірудің төмендегі негізгі принциптерін толық көлемде жүзеге асыруға мүмкіндік береді:

- бағыттардың теңдігі принципі;
- сенімділік принципі;
- кері байланыс принципі;
- зерттеушілік бағытты ұстану принципі[1].

АКТ ендіру төмендегі принциптер бойынша жүзеге асырылады: сабаққа презентациялар жасау; интернет ресурстарымен жұмыс; дайын оқытушы бағдарламаларды пайдалану; жеке авторлық бағдарламаларды жасау және пайдалану.

Бастауыш мектепте оқушының қабілетін дамыту көптеген факторларға, әсіресе оның қабылдауы үшін оқу материалы қаншалықты көрнекі және ыңғайлы екеніне де байланысты. Презентация – көрнекіліктің, танымдық белсенділікті дамытудың керемет құралы. Мультимедиялық презентацияларды пайдалану сабақтарды барынша қызықты етеді, қабылдау процесіне көруді ғана емес, сонымен қатар естуді, эмоцияларды, қиялды ендіреді, оқушылардың оқып үйреніп отырған материалға тереңірек бойлауына көмектеседі, оқыту үдерісін іш пыстырарлық етпейді. Компьютердің көмегімен оқушылар сабақта видеоүзінділер, табиғат және қоршаған өмір жайлы фильмдер түрінде көрнекі ақпарат алады. Сабақтарға деген төмен танымдық қызығушылық оқу материалының дамытушылық және тәрбиелеушілік рөлін төмендетеді[3].

Сонымен, бастауыш мектептегі түрлі пәндерде АКТ пайдалану тәжірибесіне талдау жасай отырып, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану:

- а) оқытудың ұнамды мотивациясын қамтамасыз етеді; ә) сабақтарды жоғары эстетикалық және эмоционалдық деңгейде өткізуге (музыка, анимация) мүмкіндік береді; б) оқытудың жоғары деңгейде саралауды қамтамасыз етуге ; в) сабақта орындалатын жұмыс көлемін 1,5 – 2 есе арттыруға; г) білімді бақылауды жетілдіруге; ғ) оқу үдерісін, сабақты тиімді ұйымдастыруға; д) зерттеу әрекетінің дағдыларын қалыптастыруға; е) түрлі анықтамалық

жүйелерге, электронды кітапханаларға, басқа да ақпараттық ресурстарға рұқсат беруді қамтамасыз ететініне көз жеткіздік.

Әдебиеттер:

1. Захарова Н.И. Внедрение информационных технологий в учебный процесс. – //Начальная школа. - №1. - 2008.-С.5-9
2. Лозовая В.И. Целостный подход к формированию познавательной активности.- М.: Просвещение, 1990. - 38 с.
3. Морозова Н.Г. Учителю о познавательном интересе. - М.: Знание, 2009. —246 с.

THE ANALYSIS OF CONNOTATIVE MEANINGS OF UZBEK AND ENGLISH ANIMAL IDIOMS

Gerasimova Svetlana Sergeyevna

svetlana88814@yahoo.com

Termez State University, Foreign philology faculty

Abstract: This article discusses the importance of connotative meanings in learning of English and Uzbek animal idioms and analyses them according to these countries' culture.

Key words: animal idioms, connotations, direct meanings, culture, idiomatic expressions.

Аннотация: В этой статье обсуждается важность коннотативных значений в изучении английского и узбекского животных идиом и анализирует их в соответствии с культурой этих стран.

Ключевые слова: идиомы животных, коннотации, прямые значения, культура, идиоматические выражения.

Аңдатпа: Бұл мақалада ағылшын және өзбек жануарларының идиомаларын үйренудегі коннотациялық мағыналардың маңыздылығы талқыланады және оларды осы елдердің мәдениетіне сәйкес талдайды.

Кілт сөздер: жануарлардың идиомалары, коннотациялары, тікелей мағыналары, мәдениеті, идиомалық тіркестер.

As we might have known together, that in grammar and lexicology, idioms are phrases or terms that have their own unique meanings. We cannot infer the meaning of these terms based on each of their components. The phrases constitute figurative significance which is known through common use. Idioms are fun, interesting, colorful and fascinating aspect of the language. Our language will sound more natural and it will increase rapidly when we can understand idioms and use them confidently and successfully. We will be able to understand more of what we read and hear too. One of the main problem students have with idioms is that it is often impossible to guess the meaning of an idiom from the words it contains.

In addition idioms are a special kind of speech form that is particular in meaning, grammatical structure and usage. Idiomatic expressions are even difficult for English native speakers because their meanings cannot be determined through an analysis of their individual words. Unlike literal language, it is impossible to explain the idiom from the literal meaning of the individual words. Thus, idioms are difficult to understand and acquire, because they are a combination of two or more words,

which function as a unit of meaning. They usually involve either metaphorical or figurative meanings that can be understood in certain cultural contexts and must not be taken literally.

Almost all languages are very rich in use idioms. Idioms are used in formal style and in slang. At the same time they can appear in every sphere of our life in poetry, literature, music, media, and in Bible. Therefore it is necessary to define and learn English and Uzbek idioms. J. Seidl McMordiew in her book *English Idioms and How to Use Them* (1983) provides a definition for the idiom: “we can say that an idiom is a number of words which, taken together, mean something different from the individual words of the idiom when they stand alone”. (McMordiew, 1983, p.4)

In English and Uzbek languages, there are many idioms that are related to animals. Throughout history, man and animals have made close relationship; consequently, animals have been employed in all cultures to reflect the nature of humanity. It is very simple for us to observe and recognize the characteristics of animals; meanwhile, the characteristics of human are more difficult to explain. Animals are familiar creatures that can project people’s emotion and attitudes towards them. Furthermore, animals can be used to explain about deep dimension of human feelings and ideas. In addition, animals can also reflect intellectual image of the society; the social dimension can be reflected by animal sphere. This can be showed when we read fable story for example. However, in addition to fables, many other literary genres use animals to describe the meaning.

The notion of animal idioms can be limited into segregation, reflecting the good or bad association. In this case, we are talking about connotation and denotation also. For that reason, it is important also to explain about connotation, as Toan (2012: 3) states that connotation refers to a commonly understood subjective cultural and emotional association that some word or phrase carries, in addition the word’s or phrase’s explicit or literal meaning, which is its denotation. A connotation is frequently described as either positive or negative, with regards to its pleasing or displeasing emotional connection. In other words, we can say that connotation refers to the association that are connected to a certain word or the emotional suggestions related to that word. The connotative meanings of a word exist together with the denotative meanings. Connotation is created when we mean something else, something that might be initially hidden. The connotative of a word is based on implication, or shared emotional association with a word. *Greasy* is a completely innocent word; some things, like car engines, need to be greasy. But *greasy* contains negative association for most people, whether they are talking about food or about people. Often there are many words that denote approximately the same thing, but their connotations are very different. For another example we can look up once again to the word *snake*. The denotation of this word is an elongate, legless and carnivorous reptile. But, the connotations for the word *snake* could include or it is the symbol of evil and danger.

Wolf

In English and Uzbek cultures, people believe that *wolf* has a cunning, greedy and cruel nature and use to compare *wolf* to greedy, murderous people. In these

countries, idiom stating *wolf in sheep's clothing* (волк в овечьей шкуре, qo'yu kiyimidagi bo'ri) is used to cynically imply who looks nice but is ruthless in fact. Wolf is a symbol for companion and guardian. In a positive light they are a symbol of loyal, faithful, honesty and willing to fight injustice.

Donkey

Like wolf, donkey is seen by people of English, and Uzbek as animal that is stubborn, stupid and inflexible. English people even consider donkey as a obstinate animal. So, when we compare donkey with a person, it means that this person is lazy, stubborn or inflexible. Uzbek people have idiom for donkey, which is *eshakday qaysar* (*stubborn as a mule, упрямый как осел*) which means a person who is obstinate like a mule or donkey.

Monkey

This animal has also same connotation for English and Uzbek people which is used to describe someone as naughty. English have an idiom *like a monkey on a stick* (*как обезьяна на палке*) which means a person who is unable or unwilling to stay quite because of boring

Lamb

Lamb is a good case in point. Lamb can stand for tameness and obedience. *Like a lamb* (*как ягненок*) means doing something obediently while expression like *qo'zichoqdek* is also available in Uzbek. In addition to the connotation of "tameness", lamb bears important religious connotations the follower of the God and the vulnerable. But to a language that was not affected so much by Christianity.

Parrot

It is universally known that parrot is good at imitating human language or blindly repeat what people uttered. Consequently, it is used to refer to a person without his own opinion in English and Uzbek, which can be proved by Uzbek idiom *to'tiqushdek takrorlamoq* (*parrot-fashion, как nonyzaй*) and the verbalized "parrot"

Pig

In British and Russian culture, pig and is a big animal that can be considered as symbol of wealth but they are kinds of lazy animal which can be seen from the way they walk which is very slowly. As we compare a person who is fat and lazy like a *As fat as a pig* (*толстый как свинья, Cho'chqadek/buqadek semiz*). The pig is a symbol of sloth (laziness) and greed in ancient Christian symbolism. Uzbekistan as other Moslem countries in the world, forbids its people to consume the meat of pig as explained in the holy Quran. Muslims and Islamic cultures view the pig as unclean and they are forbidden to eat pork.

Bird

Birds are winged animals who love to fly freely wherever they like without anyone blocking or banning. That is why, in English, Russian and Uzbek culture birds serve as a symbol of freedom. We can see from the examples *free as bird* (*свободен как птица, qushdek erkin*) Opposed to this idiom is *like a bird in a cage* (*как птица в клетке, qafasdagi qushdek*), which means to live bounded or freedom is lost. Birds are also the symbol of peace

Some animals in English and Uzbek idioms show an amazing similarity or similar cultural metaphor. For example, the donkey is stupid and inflexible; deer is timid and meek; lambs are adorable; pig is greedy and dirty; crows are inauspicious; snails are slow; snake is diabolical.

Apart from the above examples, there are some other animals that have similar associations in both cultures: deer are meek and gentle; lambs are lovable; monkeys are naughty and playful; jackals are greedy and contemptible; horses are strong; bees are busy and diligent; foxes are sly; asses are stupid. For examples:

He's as sly as a fox. He's foxy.

My brother is as meek as a lamb when he is talking with my dad.

You ass! You stupid ass!

The movie studio saw the actress as a cash cow

The children were as busy as bees, making preparation for the festival.

So I could kill two birds with one stone: give myself the fun of the checkout challenge and set up a peaceful, relaxed evening at home

From the contexts we can identify that the cultural connotation for these idioms are the same and use the same animal images for both in English and Uzbek also.

In summary, this paper argued that the connotative meanings always come through from any kind of countries' cultural background that it can be historical, geographical, religious or other sphere. So learning idiomatic expressions are not only helpful in learning languages but also can give opportunity to identify our spiritual world and other countries people's life and culture.

References

1. Leaney, Cindy., 2005 *IN THE KNOW Understanding and Using Idioms*. Cambridge University Press . www.cambridge.org
2. McMordiew, J. S., 1983. *English Idioms and How to Use Them*. Moscow: Vyschaja shkola.
3. Rahmatullayev. Shavkat., 1978. *O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. Uzbek Phraseological Explanation Dictionary. Tashkent – O'qituvchi Nashriyoti.*
4. Siefring, Judith, 2004. *Oxford Dictionary of Idioms*. Oxford University Press Second Edition
5. Toan, Nguyen, Quoc, 2012. *A Contrastive Study of Connotation of the Vietnamese Zodiac Animals in English and Vietnamese Idioms and Proverbs*, A Thesis, University of Danang.
6. Walter, Elizabeth, 2002. *Cambridge International Dictionary of Idioms* . Cambridge University Press. Fifth printing.

ACHIEVEMENTS AND DEFICIENCIES IN THE FIELD OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION.

Samiev Asroridin Sayfiddinovich.

Samieva Surayyo Oripovna.

Teachers of Termez State University.

Annotation :This article discusses the work done, achievements and shortcomings in the spiritual and moral education of a harmoniously developed generation, and the use of scientific works of our great engineers and thinkers in solving the problems in the field of education as a result of the development of science and technology. and ideas for its solution.

Keywords: Etiquette, ethics, muhaddith, hadith, education, upbringing, globalization, national upbringing, national heritage.

Аннотация: В данной статье рассматриваются проделанная работа, достижения и недостатки в духовно-нравственном воспитании гармонично развитого поколения, а также использование научных трудов наших великих инженеров и мыслителей для решения проблем в области образования в результате развитие науки и техники. и идеи по ее решению.

Ключевые слова: этикет, этика, мухаддит, хадис, образование, воспитание, глобализация, национальное воспитание, национальное наследие.

Андатпа: Бўл мақалада ўйлесимди дамыған ұрпақты рухани-адамгершілік тәрбиелеудегі жетістіктер мен кемшіліктер, сондай-ақ ұлы инженерлер мен ойшылдардың ғылыми еңбектерін білім беру саласындағы мәселелерді шешуде пайдалану туралы айтылады. ҒЫЛЫМ мен техниканың дамуы. және оны шешу идеялары.

Кілт сөздер: этикет, этика, мухаддис, хадис, білім, тәрбие, жаһандану, ұлттық тәрбие, ұлттық мұра.

During the 28 years of independence, the Republic of Uzbekistan has made great strides in the economic, spiritual, educational and political spheres, especially in recent years. The idea of deepening and implementing the concept of civil society development has achieved great success on the path of socio-economic, spiritual and cultural development and has attracted the attention of the world community. Because the Uzbek people have a history of statehood, thousands of years of culture, enlightenment and deep spirituality and morality, and for thousands of years they have been serving the world science and civilization.

Children born in Uzbekistan and brought up by Uzbek mothers: Imam al-Bukhari, Imam at-Termizi, Al-Hakim at-Termizi, Al-Beruni, Al-Farghani, Najmiddin Kubro, Bahauddin Naqshband, and hundreds of other well-known scholars and scholars The world has contributed to the development of science.

Amir Temur and Zahiruddin Muhammad Babur left an indelible mark on the pages of history with their justice, courage and bravery in governing the country. The whole world is studying the management tactics and strategies of these great commanders.

Therefore, from the very first days of independence, great attention has been paid to the restoration of national education, national heritage and values.

Thanks to the efforts and initiatives of the first President of the Republic of Uzbekistan Islam Karimov, our monuments of spiritual heritage, cultural riches, ancient historical monuments, ruined shrines have been restored and are being restored. Much attention was paid to the national consciousness, national ideology and national upbringing. The subjects of Ethics, Fundamentals of Spirituality, Religion, The Idea of National Independence and Fundamentals of Spirituality in schools, the idea of National Independence in higher education, the history of Uzbek folk pedagogy, the history of Uzbekistan and other national heritage are separate

subjects. And how many articles and books have been published and defended in this field, how many dissertations have been defended and how many scientific researches have been carried out by our scientists in this field.

Today's socio-economic, political, spiritual processes, the attention of the President of the Republic Sh.M.Mirziyoev and our government to the understanding of spiritual and moral competence, first of all, for the development of the country, socio-economic development, national unity and diversity is an important factor. Our state in all spheres; has achieved unprecedented success in economics, politics, international relations and other areas.

However, scientific and technological progress, which is developing very rapidly, has a negative impact on the spiritual and moral education of the younger generation. Parents and teachers face daily contradictions and problems in the educational process. The reason for this is that any negative or positive event that takes place in one part of the world as a result of globalization and the rapid pace of movement in the modern information space, quickly enters the homes of each of us. As a result, the widespread philosophy of egocentrism and immorality in the guise of freedom in the Western world under the slogan "European culture" and "free life" is incompatible with the national traditions, customs, human beliefs and shame of all peoples and nations. free girls ”, the lowest sign of immorality, the marriage of same-sex couples, the inhumane behavior that is a sign of primitive society for us, can be seen as an example to the whole world and can be influenced by the example of the world's youth. As a result, the whole society is alarmed by the appearance on the streets of girls dressed in half-torn men's clothes, dyed their hair yellow and braided in their ears.

These events in the West are spreading around the world through spiritual and moral attitudes against our religion and culture, the media (movies, various pornographic images and advertisements, the Internet and mobile phones). This popular culture, which has dominated the world, is destroying our national traditions and values, which are based on the ideas of the sacred Islamic religion for thousands of years. The basic concepts that reflect the human face, such as shame, modesty, modesty, and honor, have become commonplace. The sanctity of the family and the child, the duty and responsibility of men in the family, the responsibility and obedience of women in the family, and the duty of children to their parents are denied and forgotten. As a result, immorality, adultery, juvenile delinquency, family breakdown, child orphanhood, declining male status in society, women's refusal to have children, and the desire to live freely are on the rise. Because one of the most important characteristics that distinguishes human beings from animals is their intellect. The Prophet Muhammad (peace and blessings of Allaah be upon him) said: “Parents cannot inherit a good inheritance from their children except manners and morals.” Truly, man is beautiful in manners and morals.

The spiritual and moral upbringing of the younger generation is declining day by day. Citizens and politicians of European and American countries are making very wise use of the progress of science and technology for their own benefit. They are trying to take advantage of this unprecedented development and mix their culture

with the culture of other nations. The European and American countries have been achieving in a very short time what the Communist Party of the former USSR has not been able to achieve, which has struggled for 70 years to eradicate our culture, spirituality, national and religious traditions.

As a result, national customs and values based on thousands of years of sacred Islamic ideas have been replaced by a "new culture and morality" based on personal interests, pleasures, pleasures, and a "common belief" and common belief. It is worrying that they are spreading all over the world - humanism, willpower, modesty and anxiety are the basis of their way of life.

herefore, in educational institutions, from the primary grades of general secondary schools to the subjects of Ethics, Reading, Fundamentals of Spirituality, The Idea of National Independence, History of World Religions, from Academic Lyceums, Vocational Colleges and Higher Education Institutions to Philosophy, Logic, Ethics, Aesthetics, Psychology, Our new organization of teaching social sciences and humanities such as pedagogy, basics of spirituality, political science, its content is a part of our national heritage of spiritual and moral education with thousands of years of history, the ethics of our hadith scholars Imam al-Bukhari, Imam at-Termizi, Al Hakim at-Termizi. with the teachings of our great thinkers Al Khorezmi, Al Fergani, Yusuf Khas Hajib, Farobi, Ibn Sino, Ahmad Yugnaki, Ahmad Yassavi, Amir Temur, Mirzo Ulugbek, Alisher Navoi, Muhammad Zahiriddin Babur, Abdulla Avloni, Unsurmaoli Kaykovus, Saadi Sherazi we need to enrich it and make it a perfect study. After all, the basis of socio-economic development is the rise of man and his spiritual and moral outlook, the force that saves him from inevitable destruction and leads him to victory.

References.

1. K.Hoshimov, S.Nishonova, M.Inomova, R.Hasanov, History of pedagogy. Tashkent "Teacher" 1996
- 2.Sh.Sh.Olimov. Fundamentals of spiritual and moral education, Monograph Tashkent - 2015.
3. KJ Nosirov Ideas of moral education of Central Asian thinkers in the 1X-X centuries (on the example of the works of Al-Bukhari and Al-Farobi) Dissertation, Tashkent-2000.
- 4.M.E.Pazilova Pedagogical bases of formation of student's spirituality by means of hadiths. Dissertation, Tashkent - 2004
- 5 Internet resources. .Mehrob. Uz.

УДК 7.746.11

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КАЗАХСКОГО КОВРОТКАЧЕСТВА

Касенова К.Б.

*Кызылординский государственный университет
имени Коркыт Ата, г.Кызылорда, Республика Казахстан*

katua67@mail.ru

Аннотация: В статье рассматривается актуальность исследования казахского ковроткачества, исторические и археологические источники, труды по этнографии, лингвистике, фольклору и по искусствоведению. Автор обосновывает положение о том, что исторический сложившаяся культурная общность тюркоязычных народов выражается в традиции ковроткачества и выражает идеи преемственности и что комплексное исследование формирования и развития художественных традиций казахского ковроткачества на основе архивных и полевых материалов, музейных коллекций позволит всесторонне изучить данный вид деятельности. выявить истоки ворсового ткачества, проследить пути его распро-странения и описание тех известных нам локальных вариантов, которые сложились на территории.

Ключевые слова: казахское ковроткачество, культура, семантика и символика орнаментов, фольклор, опыт народной трудовой культуры.

Аннотация: Мақалада зерттеу жұмысының өзектілігі, қазақ кілем тоқу өнерінің этнография, лингвистика, фольклор және өнертану бойынша еңбектер, тарихи және археологиялық көздері қарастырылған. Осы қызмет түрін автор, мұрағаттық және далалық материалдар, мұражай коллекциялары негізінде қазақ кілем тоқу өнерінің көркемдік дәстүрлерін қалыптастыру мен дамытуды кешенді зерттеу әдісімен жан-жақты зерттеуге мүмкіндік беретінін негіздеді.

Кілт сөздер: Қазақ кілем тоқу өнері, мәдениет, ою-өрнектердің семантикасы мен символикасы, фольклор, халықтық еңбек мәдениетінің тәжірибесі.

Annotation: The article considers the relevance of the study of Kazakh carpet weaving, historical and archaeological sources, works on Ethnography, linguistics, folklore and art history. The author substantiates the position that a comprehensive study of the formation and development of artistic traditions of Kazakh carpet weaving on the basis of archival and field materials, Museum collections will allow a comprehensive study of this type of activity.

Key words: Kazakh carpet weaving, culture, semantics and symbolism of ornaments, folklore, experience of folk labor culture.

Богатая и разнообразная культура Казахстана издревле была плодородной почвой, на которой расцветала такое уникальное ремесло как ковроткачество. Казахское традиционное ковроткачество в XIX - начале XXI века, наделенное особым этническим своеобразием, яркой художественной выразительностью, богатым духовным содержанием, нуждается во всестороннем изучении. Важным является исследование его как историко-культурный феномен, сконцентрировавший в себе разнообразные сюжеты, которые рассматриваются учеными как отражение архаических образов и архетипических представлений. Казахское ковроткачество как самобытное художественное явление, в течении многих веков было органически связано с жизнью народа, с его бытовым укладом и повседневной деятельностью, его мировосприятием и пониманием прекрасного. Традиции ковроткачества, сложившиеся в древности, дают основание говорить о культурной общности, выразившейся в ковроделии туркмен, узбеков, киргизов, таджиков, а также многих других народов, отдаленных от Казахстана во времени и пространстве. Так, техника ворсового и безворсового ковроткачества практически одина для мастеров Средней Азии, Ирана, Кавказа и Турции. Народное ковроткачество, непосредственно относясь к духовной и материальной жизни общества, имеет богатые многовековые традиции касающиеся также воспитания и обучения детей искусству, что является неотъемлемой частью национальной художественной культуры и

представляется актуальным в свете духовно-нравственного, патриотического и трудового воспитания молодежи в наши дни.

Современное искусство казахского ковроткачества имеет большое значение в качестве экономического ресурса, привлекательной инвестиционной сферы для бизнес-инициатив, а также важного инструмента для развития туристической деятельности. Таким образом, казахское ковроткачество выполняет многоцелевые социальные, культурные (культурно-просветительскую, образовательную) и экономические функции (обеспечение занятости населения, развитие туризма).

Традиционное ковроткачество казахов до настоящего времени не являлось предметом специального монографического научного изучения. Комплексное исследование формирования и развития художественных традиций казахского ковроткачества на основе архивных и полевых материалов, музейных коллекций позволит всесторонне изучить данный вид деятельности: осветить историю и социально-культурные связи казахов, их мировоззрение и ценности, нашедшие отражение в ковровых орнаментах; изучить функциональные особенности и композицию ворсовых и безворсовых ковров; раскрыть семантику орнамента и его символическое осмысление в традиционном сознании казахов; охарактеризовать значение ковровых изделий в традиционном домашнем укладе казахской семьи; описать национальные особенности обучения ковроделию; осознать богатство многовекового народного опыта и знаний в области обработки сырья, и технологии ткачества; осмыслить длительный исторический путь ковроткачества от традиционного домашнего занятия до одной из важнейших отраслей современной национальной экономики; оценить влияние традиций прошлого на современное ковроткачество и т.д.

Необходимость научного исследования казахского ковроткачества продиктована всевозрастающим интересом в обществе к традиционным ремеслам и их возрождением. Все это вместе взятое позволяет считать изучение развития традиционного казахского ковроткачества в XIX - начале XXI века – актуальной областью исследования в сфере теории и истории культуры.

Данное исследование в силу многоаспектности темы потребовало привлечения широкого круга литературы, которые включают исторические и археологические источники, труды по этнографии, лингвистике, фольклору и по искусствоведению. Так, сведения о рукотворных коврах приводятся восточными авторами эпохи средневековья. Информация о внутреннем убранстве юрты, его богатстве и украшении содержится в сочинениях бухарского историка XVI в. Фазлаллаха ибн Рузбихана Исфакхани [1]. Бухарский историк отмечал богато украшенные белые юрты знатных казахов и более простые юрты основной массы кочевников, как сложившийся тип жилища, который несет в себе черты не только материальной, но и духовной культуры казахского народа, ибо развитие прикладного искусства, в том числе ковроткачества, с давних пор было связано с существованием юрты.

Сообщения о коврах имеются в сочинениях западноевропейских, российских путешественников, краеведов, ученых-естествоиспытателей XVIII – начала XX в. Встречаются описания произведений казахского ковроткачества в источниках XVIII в., в частности – в трудах русского исследователя И.Г. Андреева [2]. В связи с организацией в 1845 г. Русского географического общества активизировалось изучение казахского края. М.Красовский [3, с. 8], М. Левшин [4], А.К. Гейнс [5] в своих трудах, посвященных культуре казахов, обращают внимание и на развитие коврового ремесла. Красильный промысел освещен в трудах П.С. Палласа [6], в сообщениях И. Краузе [7], А. Кушакевича [8], Н.И. Рычкова [9]. Помимо прочего, в трудах И.Г. Георги [10], Г.Н. Потанина [11], Р. Карутца [12] имеются зарисовки ковровых изделий, указываются аналоги ковровых изделий. Для изучения казахского ковроткачества особенно ценными являются рисунки М.И. Бродовского [13], К.М. Оберучева [14]. Исследования А.Боголюбова [15], А.А. Семенова [16], Е.Р. Шнейдера [17], В.М. Чепелева [18] примечательны тем, что в них содержатся описания техники ткачества, натуральных красителей, сырья, особенностей орнаментов ковровых изделий, в том числе и казахских. Здесь же имеются сведения, указывающие на культурные взаимосвязи ремесленных традиций. Большой интерес представляют зарисовки орнаментальных композиций войлочных и тканых ковров, выполненные акварелью с натуры С.М. Дудиным, опубликованные им в работе «Ковровые изделия Средней Азии» [19]. Здесь же автор отметил общие черты в ковровых традициях туркмен, узбеков. С.М. Дудин, помимо рисунков, выявил аналогии в ковровых традициях туркмен, узбеков. Особую ценность представляет работа А.Е. Фелькерзама «Старые ковры Средней Азии» [20]. Высоко оценив труд казахских мастериц, автор опубликовал около 20 видов казахских ковровых орнаментов, названия которых, к сожалению, в его публикации сильно искажены. Здесь же им представлены некоторые виды натуральных красителей для шерсти, описана технология ткачества различных ковров.

Ценность материалов, опубликованных до первой четверти XX века, заключается еще и в том, что в них содержатся описания уже утраченных раритетов и шедевров коврового искусства. Характеристика старинных ковровых изделий, а также описание их технико-декоративного исполнения дают возможность установить генезис тектонических, декоративных решений, а иногда и стилевых направлений. Приведенные выше публикации, основанные на эмпирических материалах, свидетельствуют о высоком уровне развития казахского коврового ремесла в XIX в.

В трудах казахстанских исследователей советского времени, в том числе ковроткачество, стала активно изучаться в основном с 1950-х гг. Среди этих работ отметим работу Э.А. Масанова [21], посвященную вопросам казахского домашнего ремесла во второй половине XIX – начале XX вв. Ковровые изделия и предметы ткачества казахских мастеров воспроизведены в альбоме по казахскому прикладному искусству, составленном Т.К. Басеновым [22]. Виды и названия ковров, их классификация, особенности композиции ковров

отдельных регионов Казахстана, определение термина «қалы, кілем» отражены в книге «Культура казахского ремесла» У. Джанибекова [23]. А. Тажимуратов в книге-альбоме «Шебердің қолы ортақ» [24] описывает собранные им в экспедициях некоторые виды ткацких станков и приспособлений, приводит краткие биографии народных мастеров, в том числе ковровых ткачих. Отдельные виды ковровых изделий Южного Казахстана с краткой характеристикой локальных признаков приведены в научной статье Х. Аргынбаева [25]. В красочно иллюстрированной книге – альбоме «Казахское народное прикладное искусство» А.Х. Маргулана [26] большой интерес представляют историография и исторический обзор древнего и средневекового искусства. Им же описаны виды и особенности техники изготовления ковровых изделий, орнаментаций, цветовое решение. Даны определения терминам «орда кілем», «кілем». Древнее искусство казахов и различные виды декоративно-прикладного искусства, в том числе и ковровое ремесло, в краткой форме рассмотрены С.Касимановым [27]. Внутреннее убранство юрты, предметы ткачества, виды ковровых изделий и их особенности, техника и технология ткачества, композиция ковров и локальное производство ковровых изделий, процесс взаимовлияния и взаимообогащения культур представлены в иллюстрированном альбоме «Казахские домашние художественные ремесла» М.С. Муканова [28].

Исследованию орнамента, а именно его истории, генезису и эволюции, посвящены труды К. Ибраевой [29], М.Ш. Омирбековой [30], А. Нурпеисова [31]. В работе А.А. Шевцовой [32] рассматривается казахский народный орнамент XIX – начала XX столетий: орнаментальные комплексы, районирование орнаментации и орнаментальных сюжетов, связь орнаментальных форм с хозяйственным укладом и системой жизнеобеспечения народа.

Ценные сведения были заимствованы из фольклорных источников. В народных казахских сказках, танцах, пословицах и поговорках нередко встречаются высказывания, посвященные искусству ковроткачества, орнаментам и его значениям, другим характеристикам изделий и т.п. Сказки, пословицы, поговорки о народном искусстве исследованы в трудах казахских просветителей.

Особое значение для настоящего исследования имеют археологические материалы, позволяющие проследить развитие ковроткачества на территории Казахстана. Определенные сведения представлены в изобразительных материалах: рисунках, фотографиях, картинах, благодаря которым можно получить наглядное представление о старинных изделиях, а именно их форме, орнаменте, цветовом решении, хотя в большинстве случаев их художественные особенности трудно различимы.

Важнейшим источником послужили музейные собрания, формировавшиеся с XIX в. Были изучены коллекции казахских ковровых изделий из музеев Алматы: Центральный государственный музей Республики Казахстан, Государственный музей искусства им. А.Кастеева, а также собрания

областных историко-краеведческих музеев г. Кызылорды и Южного Казахстана.

В работе использованы материалы, полученные во время полевых работ, проводившихся по программам: «Возрождение ручного ковроткачества в Аральском регионе» (1998-2004 гг. Кызылординская обл.) и «Развитие ремесел и возрождение народных художественных промыслов в Казахстане» (2006-2012 гг.) на протяжении почти двух десятилетий, в ходе командировок в районы Казахстана в соответствии с тематикой научно-исследовательских направлений, осуществляемых в Казахстане на основе Законов Республики Казахстан «О культуре»; «Об охране и использовании объектов историко-культурного наследия»; «О ратификации Конвенции об охране нематериального культурного наследия». В числе полученных материалов – сообщения мастеров и старожил из аулов различных областей Казахстана, записи бесед с народными мастерами, фотофиксация процесса производства ковровых изделий: технологических приемов, обработки сырья, окрашивания пряжи, ткачества и т.п.

Изучение данной темы осложняется тем, что значительная часть старинных ковров не сохранилась, во многом утрачено первоначальное смысловое значение многих символов и знаков в орнаментах. Поэтому сохранение уцелевших предметов коврового искусства, их анализ и обобщение полученного материала представляется важнейшей задачей настоящего исследования.

Таким образом, анализ выявленных публикаций показывает, что казахское ковроткачество до настоящего времени не являлось объектом самостоятельного комплексного научного изучения, за исключением нескольких специальных работ, посвященных ковровому искусству XIX – XX вв. среднеазиатского региона. Как исторический источник традиционное казахское декоративно-прикладное искусство, каким является ковроткачество, стало рассматриваться только в последнее время. Обнаруживается проблемная ситуация, состоящая в том, что необходимо всесторонне исследовать и изучить казахское ковроткачество, как историко-культурный феномен, в котором отражаются эстетические и культурные ценности и мировоззрение, преемственность традиции и взаимосвязи народов, многовековой народный опыт и знаний для возрождения и сохранения историко-культурного наследия народа.

Изучение поставленной проблемы происходило на основе соответствующих принципов: историзма, позволившего проследить эволюцию формирования и развития казахского ковроткачества в XIX – начале XXI века и динамику его развития с историко-культурным фоном эпохи; объективности, ориентированный на существование взаимосвязей в историческом процессе, пространственных и временных корреляций, функциональных зависимостей; целостности, согласно которому, исследование проходило в единстве материального и духовного; научной достоверности, обеспечивающей

доказуемость и логическую обоснованность представленной информации; сопоставимости историко-культурных феноменов и системности.

Вышеназванные интегральные методы установки были реализованы на основе применения классических и современных общенаучных методов исследования: проблемно-хронологического, посредством которого предмет исследования рассматривался в динамике его развития; историко-сравнительного, позволившего выявить особенности казахского ковроткачества путем сопоставления художественных традиций ковроткачества других народов; историко-системного, обеспечивающего возможность интегрировать предмет анализа в общий контекст развития и формирования казахского ковроткачества в XIX – начале XXI в.; художественно-технического, способствовавшего установить классификацию и функцию ковров и ковровых изделий казахов на основе артефактов XIX – конца XXI в.; семантического и семиотического, позволившего выявить генезис и развитие ковровых орнаментов, символическую сущность национальных орнаментов и цвета, причины их возникновения и закрепления в ковровой композиции; методы полевой этнографии – это фиксация устных сообщений, осуществление видеозаписи, фотографирования, аудиозаписи с лицами имеющими отношение к рассматриваемой проблеме; картографический метод, посредством которого исследуется распространение ковров.

Имеющиеся материалы позволили показать сложный и многогранный путь развития этого вида художественного творчества, его генезис и эволюцию, а также особенности его функционирования с начала XIX века до начала XXI в., включая и современный этап, характеризующийся возрождением традиционных национальных ремесел и промыслов Казахстана. Данные материалы при эффективном использовании в учебном процессе студентов будут способствовать расширению их знаний о культуре казахского ковроткачества развитию профессиональной компетенции. Эти материалы посредством создания контента с помощью цифровых ресурсов можно использовать как на лекционных, так и на практических занятиях в условиях любого формата организации образовательного процесса обучения, как традиционной, так и онлайн-формата.

Литература:

1. Фазаллах ибн Рузбихан, Исфакхани. Михман-наме-йи Бухара (Записки бухарского гостя) / Рузбихан Исфакхани ибн Фазаллах . – М.: Наука, 1976.– 400 с.
2. Андреев, И. Г. Описание средней орды киргиз-кайсаков / И. Г. Андреев. – Алматы: Гылым, 1998. – 280 с.
3. Маргулан, А. Х. Казахское народное прикладное искусство / А. Х. Маргулан. – Алма - Ата: Өнер, 1986. – Т.1. – 256 с.
4. Левшин, А. И. Описание Киргиз – Казачьих или Киргиз – Кайсацких орд и степей / А. И. Левшин. – Алматы: Санат, 1996. – 656 с.
5. Гейнс, А. К. Киргизская степная газета / А. К. Гейнс. – Омск, 1897. – №8.

6. Паллас, П. С. Петра Симона Палласа путешествие по разным провинциям Российского государства / П. С. Паллас. – СПб., 1773. – Ч. I. – 786 с.
7. Краузе, И. О. О красительном искусстве туземных жителей Туркестанского края / И. О. Краузе // Русский Туркестан. – М., 1872. – Вып. II. – С. 206-213.
8. Кушакевич, А. Заметки о туземных красильных веществах / А. Кушакевич // Туркестанские ведомости. – Ташкент, 1872. – № 32.
9. Рычков, П. И. Топография Оренбургская / П. И. Рычков. – СПб.: Императорская Академия наук, 1762. – Ч. I. – 331 с.
10. Георги, И. Г. Описание всех обитающих в Российском государстве народов и их жительство, обрядов, обыкновений одежд, жилищ, упражнений, забав, вероисповеданий и других достопамятностей / И. Г. Георги. – СПб., 1799. – Т. II. – 178 с.
11. Потанин, Г. Н. Очерки Северо-Западной Монголии / Г. Н. Потанин // Материалы этнографические. – СПб., 1883. – Вып. IV. – Ч. II. – 267 с.
12. Карутц, Р. Среди киргизов и туркмен на Мангышлаке / Р. Карутц; пер. Е. Петри. – СПб., 1910. – 188 с.
13. Бродовский, М. И. Технические производства в Туркестанском крае / М. И. Бродовский. – СПб., 1875. – 114 с.
14. Оберучев, К. М. Изучение кустарных промыслов Туркестанского края: записки Русского технического общества / К. М. Оберучев. – СПб., 1894. – № 10. – С. 22-32.
15. Боголюбов, А. А. Ковровые изделия Средней Азии из собрания, составленного А. А. Боголюбовым / А. А. Боголюбов. – СПб.: Экспедиция заготовления госбумаг. 1908. – Вып. 1-2. – 66 с.
16. Семенов, А. А. Ковры русского Туркестана: по поводу издания «Ковровые изделия Средней Азии из собрания, составленного А. А. Боголюбовым» / А. А. Семенов // Этнографическое Обозрение. – СПб., 1977. – № 1-2. – С. 137-179.
17. Шнейдер, Е. Р. Казахская орнаментика / Е. Р. Шнейдер; под ред. С. И. Руденко // Казаки: антропологические очерки. – Л., 1927. – С. 135-171.
18. Колмогоров, Г. О промышленности и торговле в киргизских степях Сибирского ведомства / Г. О. Колмогоров // Вестник Русского географического общества. – 1855. – Кн. 1. – 38 с.
19. Дудин, С. М. Ковровые изделия Средней Азии / С. М. Дудин // Сборник МАЭ. – 1928. – Т. 7. – С. 71-167.
20. Фелькерзам, А. Е. Старые ковры Средней Азии / А. Е. Фелькерзам // Старые годы. – СПб.: П. П. Вейнеръ, 1914. – Окт.-дек. – С. 24-113.
21. Масанов, Э. А. Из истории ремесла казахов (Вторая половина XIX – начале XX вв.) / Э. А. Масанов // Сов. этнография. – 1958. – № 5. – С. 30-49.
22. Басенов, Т. К. Прикладное искусство Казахстана / Т. К. Басенов. – Алма-Ата, 1958. – 269 с.

23. Джанибеков, У. Культура казахского ремесла / У. Джанибеков. – Алма-Ата: Онер, 1982. – 144 с.
24. Тәжімұратов, Ә. Шебердің қолы ортақ / Ә. Тәжімұратов. – Алматы: Қазақстан, 1977. – 146 б.
25. Арғынбаев, Х. 1958 жылы Оңтүстік Қазақстан облысында ұйымдастырылған этнографиялық экспедициясының қорытындысы / Х. Арғынбаев, И. В. Захарова // ТИИАЭ АН КазССР. – Алматы, 1961. – Т. 12. – Б. 92-118.
26. Маргулан, А. Х. Казахское народное прикладное искусство / А. Х. Маргулан. – Алма - Ата: Онер, 1986. – Т. 1. – 256 с.
27. Қасиманов, С. Қазақ қолөнері / С. Қасиманов. – Алматы: Қазақстан, 1996. – 240 б.
28. Муканов, М. С. Казахские домашние художественные ремесла / М. С. Муканов. – Алма-Ата: Казахстан, 1979. – 120 с.
29. Ибраева, К. Казахский орнамент / К. Ибраева. – Алматы: Онер, 1976. – 84 с.
30. Өмірбекова, М. Ш. Қазақтың ою – өрнектері: энциклопедия / М. Ш. Өмірбекова. – Алматы: Алматы кітап ААҚ, 2003. – 284 б.
31. Нұрпейісов, Ә. Қазақ халқының ою – өрнегі = Орнамент казахского народа: альбом / Ә. Нұрпейісов. – Алматы: Онер, 2002. – 160 б.
32. Шевцова, А. А. Казахский народный орнамент как этнографический источник: автореф. дис... канд. ист. наук: 07.00.00 / А. А. Шевцова. – М., 2004. – 24 с.

УДК 37.01.11

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ ТУРАЛЫ БЕЛГІЛІ ҒАЛЫМДАРДЫҢ ОЙ- ШІКІРЛЕРІ

Асанова Г.

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, Қызылорда қ.,
Қазақстан Республикасы
gulmira_asanova_2016*

Аннотация: В статье рассматривается умозаключения великих педагогов-просветителей. Автор обосновывает положение о том, что комплексное исследование формирования экологического воспитания и развития экологической культуры личности является предметом обсуждения и в настоящее время.

Ключевые слова: экология, экологическое воспитание, экологическая культура, формирование, развитие, личность

Abstrakt. The article examines the conclusions of the great educators and educators. The author substantiates the proposition that a comprehensive study of the formation of environmental education and the development of an individual's environmental culture is a subject of discussion at the present time.

Key words: ecology, ecological education, ecological culture, formation, development, personality

Бүгінгі күні еліміздің бәсекеге қабілетті елу ел қатарына еніп, әлемдік деңгейге сай келу үшін өндірістің, ғылым мен техниканың дамуы қажет екені анық. Бұл мақсатқа, міндетке жету үшін табиғаттың сан түрлі салаларын шаруашылыққа қарқынды пайдалану қажет. Дегенмен, өндірістің дамуы табиғи ресурстарды азайтып қана қоймай, қоршаған ортаның ластану проблемасын тудырып отырады. Ғылыми-техникалық прогрестің жедел даму барысында қоғам мен табиғаттың қарым-қатынас мәселесіндегі күрделі шиеленістерді дұрыс шеше білу бүкіл жер шарының болашағын, әрбір азаматтың өмірін сақтауға мүмкіндік береді. Өйткені, өндірістің дамуы табиғи қорлардың дағдарысқа ұшырауына, қоршаған табиғи ортаның ластануына себепші болып, жаңа дағдарыстардың туындауына ұйытқы болды.

Жалпы адамзаттық құндылықтың маңызын түсінетін, ақыл-ойы дамыған, саналы, білімді, экологиялық мәдениетті тұлғаны қалыптастыру жаңа ғасырдың күн тәртібіндегі басты мәселелерінің бірі болып келеді. Қоршаған ортаны қорғаудың қажеттігі, тіршілік үшін қаншалықты маңызды екенін бүгінде өмір тәжірибесінде күнделікті байқалып отыр. Қоршаған ортаны немқұрайлы қарауды болдырмаудың жолы- мектеп жасына дейінгі кезеңнен бастап балада, болашақ қоғам мүшесінде экологиялық мәдениет негіздерін қалыптастыру, табиғатты аялауға, қорғауға тәрбиелеу қажеттігі туындайды. Қазақстан Республикасы тұрақты дамудың жаңа жолына түскен кезеңде жас ұрпақты ізгілікке, эстетикаға, отан сүйгіштікке баулитын экологиялық білім мен тәрбие берудің маңызы арта түсуде. Себебі, «табиғат- қоғам- адам» жүйесіндегі қарым-қатынастардың шиеленісуі жылдан-жылға күшейіп, экологиялық зардаптар тіршілікке қауіп төндіріп отыр. Осыған байланысты Қазақстан Республикасы Президентінің бұйрығымен «Білім туралы» Заңы (2007), «Айналадағы ортаны қорғау туралы» Заңы (1997), «Қазақстан Республикасы стратегиялық тұрақты даму жолына арналған 2030 бағдарламасы» (1998), «Қазақстан Республикасы экологиялық білім мен тәрбие берудің ұлттық стратегиясы» (1998), «Экологиялық білім бағдарламасы» (1999), «Қазақстан Республикасы 2004-2015 жылдарға арналған экологиялық қауіпсіздікті сақтау тұжырымдамасы» (2004) және т.б. құжаттар қабылданды.

Ғылыми-техникалық прогрестің өркендеуі, адамдардың шаруашылық іс-әрекетінің дамуы артып, өндірістің өсуіне қарай табиғаттан алынатын шикізат пен өндіріс қалдықтарының көлемі артып, айналадағы ортаны бүлдіруде. Қазіргі кезде табиғат пен адам арасындағы қарым-қатынасты дұрыс жолға қойып, табиғат байлықтарын көздің қарашығындай сақтап, оны үнемдеп пайдаланудың болашақ үшін маңызы зор.

Өйткені табиғатты аялау, соның негізінде имандылыққа, ізгілікке баулу бала тәрбиесіндегі ұлттық тамырдан нәр алады, яғни, экологиялық ой-тұжырымдар баланың қоршаған табиғат ортасымен және өмір сүріп отырған қоғамындағы қалыптасқан ғылыми ұғым түсініктерімен байланыстырса, соғұрлым өз туған жерін, елін қорғауға тәрбиелейді. Табиғат арқылы балалардың имандылық сезімдерінің алғашқы нышандарын қалыптастыру жайлы Я.А.Коменский [1] ескерткенде болатын.

Экологиялық тәрбие беру проблемасын зерттеуде педагогика кеменгерлерінің прогресшіл ой-пікірлерін танып-білудің орны ерекше. Педагог ғалымдар Ж.Ж.Руссо[2], Г.Песталоцци[3], А.Дистервег[4] баланың табиғатпен қатынасын қалыптастыру арқылы білім беру, тәрбиелеу, дүниетанымын орнықтыру заңдылықтарын негіздеді.

Баланы жастайынан «табиғат сезіміне» тәрбиелеу туралы айта отырып, оның адамгершілік, эстетикалық дамуындағы табиғаттың мән-маңызын ашты. Ж.Ж.Руссо [2]. балалардың кәдімгі табиғи тәлім-тәрбиесін табиғатпен тығыз жүргізуді насихаттады, оның пайымдауынша, табиғатқа деген қамқорлыққа, жанашырлыққа тәрбиелеу баланың қабілет-дарынының іштей жетілуімен, әсіресе біздің қоршаған ортаны, табиғатты қабылдап, танитын сезім мүшелерінің көмегімен жүзеге асады.

Сондай-ақ, балабақшадағы экологиялық тәрбие беру мәселесін зерттеуде педагогика ғылымының негізін қалаушы ғалымдардың ой-тұжырымдарына назар аударсақ Я.А.Коменский өнегелі, дұрыс тәрбие барлық жағынан табиғатпен ұштасып жатуы керек деген ойды қуаттайды. Осылайша, ол адамды табиғаттың бір бөлшегі деп санап, өз еңбектерінде табиғат пен бала тәрбиесі арасындағы ортақ заңдылықтарды тұжырымдап көрсетуге әрекет жасайды. [1]

Ал, И.Г.Песталоцци тәлім-тәрбиенің табиғатпен үндестігі туралы айтқанда, қоршаған дүниені танып-білуі арқылы баланың барлық табиғи қабілет-дарынының, күш-қуатының жетіліп, дамуын меңзеген болатын. Сол себепті де ол табиғатпен үндестікті тәрбие жұмысының негізгі принципі, өзегі деп есептеді. [3]

И.Г.Песталоцци балаға білім берудің табиғи жолы - сезімдік қабылдауға жол ашу екендігін айта келіп, оның барысында қолданылатын көрнекі құралдар мен бақылау әдістеріне баса назар аударған болатын. Сонан бері қаншама уақыт өтсе де, білім беру саласында бұл әдістер өз мән-мағынасын жойған емес.

"Тәрбиенің табиғатпен ұштасуы дегеніміз - тәрбие жұмысының барысында адамның өзінің табиғи дамып-жетілуін бақылауы болып табылады", - деген болатын А.Дистервег [4].

Табиғатты эстетикалық тәрбие құралы ретінде танып, бағалауда орыс педагогы К.Д.Ушинский адам мен табиғат арасындағы қарым- қатынасты педагогикалық аспектіде қарастырып бұл жөнінде, табиғат даусын ата-аналар да, тәрбиешілер, заң шығарушылар да аяғына дейін тыңдауы тиіс. Табиғатпен егесу жақсы емес... адамға тек оның бұл заңдылықтарын білу және олардың күшін пайдалану, ғана қалады», - деген пікір білдірді [5].

Сондай-ақ, К.Д.Ушинский табиғаттың тәрбиелік күшіне берік сене отырып, оны ой ұрығы, «ұлы тәрбиеші» деп атады. Ушинский жұртты баланың табиғатпен етене жақын өсуіне кең көлемде мән беруге үндеді. Ол: "Педагогикада табиғаттың тәрбиелік ықпалы болар-болмас дәрежеде ғана бағаланғаны таң қаларлық нәрсе", - деп қапалаңды [5].

Орта ғасырларда /IX-XV ғғ./ қазақ топырағынан шыққан Әл-Фараби, Ж.Баласағұн, Қожа Ахмет Иассауи, М.Қашқари, С. Бақырғани тәрізді ғұлама ойшылдардың тіл ғылымы, логика, психология, география, этика, табиғат құбылыстары жайында жазған еңбектерінің кейінгі ұрпақ үшін тәрбиелік те, тағылымдық та мәні ерекше.

Шығыстың екінші ұстазы атанған ғұлама ғалым Әл-Фарабидің қазақ жерінде дүниеге келіп, артына ұлан-ғайыр мол мұра қалдырғанын бүгінгі ұрпақ, зор мақтаныш тұтады. Соның бірі — адамды оқу-білім, тәлім-тәрбие, ізгілік сияқты қасиеттерге тәрбиелеу үшін оны қоршаған дүниені, табиғат құбылыстарын танып-білуге баулу керектігі жайындағы пайымдаулары. Ол бала тәрбиесінің ұлттық тамырдан нәр алып, өз заманының таным-түсініктерімен байытылып, жаңғыруын заңды құбылыс деп танып, педагогикалық ілімдегі тәлім-тәрбие, білім беру мәселелерін философиялық ой-тұжырымдармен байланыстыра түсіндіреді [6].

Ғалым философияны меңгерудегі алғышарт - адамның жан, ар тазалығы, әдет тәрбиелілігі деп көрсетеді. Олай болса, қазақ даласында педагогикалық ой-пікірдің философиялық тұрғыда дамуының тұңғыш бастауы, қайнар көзі Әл-Фараби мұралары деп білеміз.

Ал, М.Қашқаридың үлкен философиялық, этикалық ой-тұжырымды, білімділікті негізгі арқау еткен өлең-жырларында табиғат көріністері жиі бейнеленіп, адам мен табиғат арасындағы ара қатынас сөз болады [7].

Асан Қайғы, Ақтамберді, Қазтуған, Бұқар, Махамбет, Базар және т.б. ақын-жыраулар шығармаларындағы салт-сана, болмыс, адамның еліне, жеріне деген қарым-қатынасы табиғат жайындағы ой-түйіндерімен астасып жатады.

Жаратылыстың сұлу көріністері, жыл мезгілдеріндегі жағымды құбылыстар арқылы жас ұрпақты тәрбиелеуге қазақ халқының ағартушылары Ш.Уәлиханов, Ы.Алтынсарин, Абай өз еңбектерінде көп көңіл бөліп, табиғатқа қамқорлықтың ұлттық тәлім-тәрбиеден бастау алатынына үлкен мән берді[8].

Туған өлкенің сұлу табиғаты, адамдардың табиғат аясындағы еңбегі, оған деген көзқарасы, адам мен табиғат арасындағы қарым-қатынасы ағартушы-ғалымдарды да ерекше толғандырды. Көрнекті ағартушыларымыз Шоқан Уәлиханов қоршаған ортаның тылсым сырларына түсіну, оны өз шығармаларын жазуда арқау етті. Табиғатқа, қоршаған ортаға өз көзқарастарын көрсете келіп, адамның табиғатқа қатысты іс-әрекетінің жақсы жақтарын жастарға үлгі етіп, қолайсыз жақтарынан сақтандырды[9].

Ағартушы-ғалым Ш.Уәлиханов Қазақстан табиғатын суреттеп, зерттеп қана қоймай, оның әсем көріністерін қылқалам арқылы үлкен шеберлікпен өрнектей де білген. Шоқан бүкіл тіршілікті қоршаған орта ерекшелігіне байланыстыра, салыстыра суреттейді. Табиғат құбылысы арқылы дүние сырын, тіршілік пен тұрмыс мәнін, адамның табиғат аясындағы орнын айқындай түседі. Оның табиғатты, тіршілікті дұрыс қарастырып, байланыстыра, сабақтастыра ой топшылауын орта туралы көзқарас қалыптастырудың негізі деп тануға болады[9].

Қазақ топырағында ағартушылық идея туын алғашқылардың бірі болып көтерген Ш.Уәлиханов халқымыздың дүниетанымына, психологиялық ерекшеліктеріне үлкен мән берген. Көркем очерк түрінде жазылған «Құлжа сапарының күнделігі», «Қашқария сапарының күнделігі» тәрізді жол жазбалары психологиялық тұрғыдан озық дүниелер саналады. Ғалым еңбектеріне белгілі акедемик Әлкей Марғұлан: «Табиғатты көз алдына әкеліп, кісіні қызықтыратындай бейнелеп жазу, бұларды сол өңірдегі халық өмірімен, жеке адамдардың қайталанбас өзіндік психологиялық ерекшелігімен байланыстыру шеберлігі жағынан Шоқан күнделіктері құнды еңбектер қатарында», - деп баға берді[9,23].

Сондай-ақ, философиядағы ең негізгі маңызды мәселе адамның қоршаған дүниеге қарым-қатынасы дейтін болсақ, Шоқан бұл мәселенің маңызды екенін сонау ХІХ ғасырдың орта кезінде-ақ айтып кеткен болатын. «Қазақтардағы шамандықтың қалдығы», атты еңбегінде табиғат пен адам, өмір мен өлім әрқашан да түпсіз сырға толы ғажайып таңданудың пәні болды,- деп атап көрсетті ғалым[9, 23].

Көрнекті ағартушы Ы.Алтынсарин ағарту және қоғам мәселелерін талқылауға арнаған шығармаларында дүниеге өзіндік көзқараспен қарайды. Тәрбие жөніндегі көзқарасын «ақыл-кеңесті алмасаң, анау тұрған қисық ағаш ұқсап өсесің», - деп түйіндеп, жастарды ата-атаның ақыл-кеңесін, ғибрат сөздерін көңілге түйуге шақырады[10].

Өзінің бүкіл өмірін халықтың көзін ашып, көкірегін оятуға арнаған Ы.Алтынсарин шығармалары жастарды әсемдікке, адамгершілікке, табиғатты аялай білуге баулиды, сұлу табиғатты қоршаған ортаны бақылай біліп, оның сырын меңгерген адамның кез-келген қиындықты жеңетінін көрсетеді. Бұл орайда Ыбырайдың балаларға арнаған "Бір уыс мақта", "Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш", "Таза бұлақ" шығармаларын ерекше атап айтуға болады, Мәселен; "Бір уыс мақта" мысал әңгімесін қарастырайық. Әкесінің шапанын жамап отырып, қалған мақта қиқымын терезеден лақтырып жіберген немересіне әжесі: "Балам дүниедегі жаратылған жанды-жансыздың ешқайсысының да керексіз болып, жерде қалатыны болмайды" - деп ақыл айтады. Осылайша сөйлесіп, терезеден қарап отырса, манағы мақтаны жел көтеріп ұшырады. Мұны көрген бір торғай қуып барып, мақтаны тұмсығына тістеп алып ұшып кетеді. Кішкене торғайдың бұл қылығына таң қалған немересіне әжесі: "Көрдің бе балам, күн айналмай, манағы айтқан сөздің келгенін. Ол кішкентай мақтаны торғай ұясына төсеп, жас балапандарына мамық етеді" - дейді[10;112].

Ал, "Таза бұлақ" шығармасының да, балаларға үйретер өнегесі, берер тағылымы мол. Үш жолаушы жүріп келе жатып, суы салқын, әдемі, таза бұлақ басындакездесіп қалып, бұлақ қасындағы тасқа ойылып жазылған "Ей, жолаушы, болсаң, осы бұлақтай бол" - деген сөйлемді оқиды да, өз ойларын ортаға салады. [10]

Осылайша Ы.Алтынсарин шығармаларында ұлттық тәлім-тәрбиені терең түсіне білуге, елін, жерін сүйуге табиғат байлығын ұқыпты пайдалана

білуге тәрбиелеу мақсатындағы өнегелі үрдістерді арқау етіп, жас ұрпақтың бойына осы қасиеттерді дарытуды мақсат етеді.

Ұлы Абайдың тәрбиелік тағылымы мол өлеңдері мен қара сөздерінің мән-мағынасы уақыт өткен сайын тереңдеп, табиғат пен өмір құбылыстарын түсіндіруде соны қырынан таныла түсуде. Абайдың көптеген өлеңдері қоршаған ортаны табиғаттың сұлулығын,оның сырын танып-білуге бағытталған. Әр жыл мезгіліне арналған "Жаз", "Күз" өлеңдерінің мақсаты - табиғат-адам-қоғам арасындағы бірлік пен сабақтастықты жырлау, сол арқылы адамдарға жақсылық пен жарасымдылықтың, үндестік пек үйлесімділіктің өнегесін уағыздау болып табылады. Абайдың өнер-білімге, еңбекке табиғи сұлулықты дұрыс қабылдай білуге үндейтін шығармалары жастар үшін үлгі-өнеге көзі іспеттес [8].

Абай бала мінезінің қалыптасуы жөргектен басталатынын айта келіп, бала психологиясының басты ерекшелігі білуге құштарлық деп есептейді. Өсе, ержете келе, тәрбие құралдары арқылы бала жанына жақсылық ұрықтарын егіп, игі сезімдерге, адамгершілікке тәрбиелеуге болады, ал, бала мінезін қалыптастыруда ата-анасының, ұстаздарының, достарының үлгі-өнегелері мен тәрбиенің маңызы зор деп түйіндейді.

Ағартушы-ғалым қазақ даласындағы оқу, мектеп ісі ғылыми негізде құрылып, оқу-білімнің, табиғаттың сырларын ашуға бағытталуын, сөйтіп, туған халқының алдыңғы қатарлы мәдениетті елдермен терезесі тең болуын көздеді. Ұлы Абайдың талантты шәкірті, артына мол мәдени мұра қалдырған Ш.Құдайбердиев әрі ақын, әрі аудармашы, философ, әрі тарихшы болды. Ақынның, дүниенің ішкі сырын білу жөніндегі философиялық таным көзқарасы «Анық пен танық» атты еңбегінде терең сипатталған. Ол: Жан сезіп, құлақ естіп, көзбен кермек, Мұрын - иіс, тіл дәмнен хабар бермек. Бесеуінен мидағы ой хабар алып, жақсы, жаман әр істі сол тексермек,- деп, адамның таным қабілеті мен творчестволық ойлау жүйесінің бірлігін сипаттайды [10,28].

Адамның қоршаған дүниені ұғынып-түсінуі, дүниетанымының жетілуі оның сана-сезімінің, өзіне, өзге адамдарға және дүниеге кезқарасының қапыптасуымен тығыз байланысты екендігін баяндайды..

Біз бәріміз де табиғатты қорғауда, сақтауда және оны дұрыс пайдалануда ұрпақтың алдында, тарих алдында жауаптымыз. Міне, осы тұрғыдан барлық жастарға экологиялық білім және тербие беру мақсаты, мазмұны анық және нақты көрсетілуі керек.

Қорыта, пайымдаймыз, қазіргі уақытта ағартушы ғалым-педагогтардың ой-пікірлеріне сүйеніп экологиялық тәрбиенің негізгі мақсаттарына мән беру керек. Атап көрсетсек, төмендегідей:

1. Экологиялық нормалардың, ережелердің қажеттілігін жастардың мінез-құлқында тәрбиелеу.

2. Қоршаған ортаға жауапсыздықпен қараушыларға жол бермеу.

3.Балалардың бойында экологиялық тәрбие беру арқылы рухани жандүнесін дамыту:

а) тұлғаның мінез-құлқында;

ә) қоғамдық пайдалы еңбек және еңбек тәрбиесі арқылы айналадағы табиғатты қорғауда, күтуде және жақсартуда;

б) экологиялық білімді насихаттауда;

в) ең алғашқы кәсіби еңбекте.

Экологиялық тәрбие еңбек тәрбиесімен байланысты. Өйткені өндірістік іс-әрекеттің барысында адам қоршаған ортаға тікелей әсер етеді.

Әдебиеттер:

1. Коменский Я.А. Избр.пед. соч.–М.: Педагогика, 1974. –Т.2. – 364 с.
2. Руссо Ж.Ж. Педагогические сочинения – М.1981
3. Ротенберг В. А. Педагогическая деятельность И. Г. Песталоцци // Советская педагогика. 1952. № 3; Tröhler D. J. H. Pestalozzi. Bern, 2008.
4. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. – М.,1956.- 374 с.
5. Ушинский К.Д. Сочинения: В 11 т. М.:,1950. - Т.10.- 509 с.
6. Әл-Фараби. Избранные трактаты. - Алматы: Ғылым, 1994. - 446с.
7. http://ru.wikipedia.org/wiki/Махмуд_ал-Кашгари
8. Абай. Шығармаларының 2 томдық жинағы. – Алматы: Жазушы, 1995. – 335б.
9. Шоқан Уәлиханов - шығыстанушы, *Р.Б.Сүлейменов, В.А.Моисеев*, "Ғылым" баспасы, Алматы, 1985
- 10.Алтынсарин Ы. Таңдамалы педагогикалық мұралар. – Алматы: Рауан, 1991. – 200 б.
11. «Қазақстан- 2050» Стратегиясы Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» ҚР Президенті Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. – Астана, 2012

ӘОЖ 37.01.02.3

Интерактивті оқыту технологиясы – жеке тұлғаны дамытуға бағытталған оқыту

Баймаганбетова Г.К., Ниязбаева Г.К.

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Қызылорда қ., Қазақстан Республикасы

gulzhauhar_75@mail.ru

Аннотация. В статье представлены материалы о структуре, содержании интерактивной технологии обучения, доказывається ее инновационность и актуальность в современном образовании, делается вывод о том, что данная технология направлена на развитие личностных качеств обучающегося.

Ключевые слова: технология, интерактивная технология, личность, развитие, инновационный процесс

Abstrakt. The article presents materials on the structure, content of interactive teaching technology, proves its innovativeness and relevance in modern education, concludes that this technology is aimed at developing the student's personal qualities.

Key words: technology, interactive technology, personality, development, innovation process

Әлемдік өркениеттен өз орнын тауып, жақандану ағысына енген еліміздің алдында тұрған міндеттердің бастысы – білім беру жүйесін жетілдіру, келер ұрпаққа заман талабына сай сапалы инновациялық білім беру. Қазіргі кездегі білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың басты ұстанымы заман талабына сай инновациялық оқыту технологиялары мен оқытудың әр түрлі техникалық құралдарын қолдану арқылы келер ұрпаққа сапалы білім беру [1]. Адамның үнемі ізденіске, жаңалыққа ұмтылуы ол физиологиялық құбылыс, ал заманауи технологиялардың қоғамымыздың түрлі салаларында орын алып, дамуы бүгінгі күннің талабы. Мемлекеттіміздің болашағы – бүгінгі мектеп оқушылары. Оларға бірдей талап қойып, олардың табиғи қабілеттерін, нақты мүмкіндіктерін анықтап, соған негіздеп оқыту – біздің негізгі мәселеміз. Инновациялық үрдістің негізгі – жаңалықтары қалыптастыру, қолдану, жүзеге асырудың тұтастық қызметі. Оқушылардың ой -өрісін, дүниетанымын, сана-сезімін дамытады.

XXI ғасыр – озық технологиялар ғасыры. Сондықтан, білім беру жүйесінде жаңа технологияларды тиімді пайдалану заман талабы. Білім берудің жүйесінің қай саласы болмасын осы технологияларды кеңінен қолдануда көптеген сапалы нәтижелерге жетуде. Осы мақсатта еліміздің болашағы үшін осы мүмкіндікті қалай пайдалану, қоғамды ақпараттандыруды қолға алуда. Мақсатқа жетуде ғылым мен техниканың қазіргі замандағы озық үлгілерін пайдаланып, әлемдік ақпараттық кеңістікте әр түрлі деңгейдегі ақпараттарды қажетіне жарата білу керек. Білім берудің жүйесінің негізі – мектеп болғандақтан, мектепте жаңа технологияларды кеңінен пайдаланудың маңызы ерекше. Сол себепті еліміздің барлық білім беру ошақтары қазіргі озық технологиялармен жабдықталып, мультимедиялық кабинеттер ашылды. Ең алдымен технология туралы жалпы мәліметті қарастырайық.

Білім беру саласының барлық жағына жаңаша көзқарас, жаңаша қарым-қатынас (жаңа базистік оқу жоспарына көшу, білім мазмұнын жетілдіру, оқу әдістемелік кешендерге көшу, т.б.), жаңаша ойлау қалыптасуда. Қазір дәстүрлі білім беруде студенттерге тек пәндік білім, білік, дағдылардың белгілі жиынтығын меңгеруге ғана бағытталып, олардың жеке басының дамуына, тұлға ретінде қалыптасуына көңіл бөліп отыр.

Республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу тәрбиесі үдерісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр: білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, басқаша қарым-қатынас, өзгеше менталитет пайда болуда[2].

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік адамгершілік,

рухани, азаматтық және де басқа көптеген адами келбеттің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үдерісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Бұл технологияның өзін мұғалім түрліше (орташа дәрежеде, ұқыпты, дәл нұсқау бойынша немесе шығармашылықпен) іске асыру мүмкін. Бұл жерде технологияны жүзеге асырушының тұлғалық компоненті, белгілі бір ерекшеліктері елеулі түрде әсер етеді, сонымен бірге студенттің әрекеті – оның қабылдауы, ынтасы, құштарлығы негізгі рөл атқарады.

Бүгінгі оқыту жүйесінде әртүрлі жаңа технологиялар пайдалану тәжірибелерге еніп, нәтижелер беруде. Әсіресе, технологиялық бірліктердің арнайы жүйесі, олар педагогикалық нәтижеге бағытталған және оқытудың жаңа технологияларын мемлекеттік стандартқа және білімдік өзгерістерге қарай топтастыруға болады.

Педагогикалық технология негізінде оқу циклін қайта жаңарту идеясы алынған.

Оның мазмұнына:

- 1) оқытудың жалпы мақсатын қою;
- 2) жалпы құрылған мақсатты нақтыландыруға көшу;
- 3) студенттердің білім деңгейін алдын ала (диагностикалық) бағалау;
- 4) оқу әрекеттерінің жиынтығы (бұл кезде жедел кері байланыс негізінде түзету жүргізілуі тиіс);
- 5) нәтижені бағалау енеді.

Жаңа оқыту технологиясы, тұлғаның танымдық қабілеттерін және танымдық үрдістерді: яғни, жадының (ес) алуан түрлерін – есту, көру, қимыл және т.б. ойлауды, ынтаны, қабылдау қабілетін арнайы жасалған оқу және танымдық жағдайлар ар-қылы дамытуға, сондай-ақ тұлғаның қауіпсіздігін, өзін-өзі өзектілендіру, өзін-өзі бекіту, қарым-қатынас, ойын, танымдық және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыруға, белсенді сөздік қорын (ауызша және жазбаша тілінде) дамытуға бағытталуы Интерактивті оқытудың басты мақсаты – білім алушыларды өз бетінше ой қорытып, жауап таба білуге үйрету. Еліміз дамудың демократикалық жолын таңдап алған қазіргі заманда жастарды өз бетінше шешім таба білуге үйрету заңды құбылыс. Бұл күнделікті аудиториядағы жұмыстарға да қатысты: бала сабақ кезінде мейлінше белсенділік танытуы тиіс. Осындай, білім алушылардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік жасайтын әдістемелік амалды интерактивті деп атайды.

Интерактивті әдіс кезінде:

-сабақ үстінде білім алушылар мен мұғалімдер арасында тығыз қарым-қатынас орнайды;

-ондай қарым-қатынас білім алушылар әлдебір мәселені тал-қылап, соның шешімін табуға тырысқан кезде қалыптасады;

-онда білім алушылардың жауабынан гөрі мәселенің шешімін табуға талпынғаны маңызды болады.

Себебі интерактивті оқытудың басты мақсатының өзі сол - білім алушыларды өз бетінше ой қорытып, жауап табуға үйрету. Интерактивті

әдістеме өзара қарым-қатынастың мол ауқымын қамтиды. Мұнда балалардың бұған дейін алған өмірлік тәжірибелері білім берудің негізгі көзі болып табылады. Бұл әдісте білім алушы мыналармен қарым-қатынасқа түседі:

- 1) мұғаліммен (сұраққа жауап берген кезде);
- 2) өзге балалармен (қосақталып жұмыс істеген кезде);
- 3) шағын топтармен (топпен жұмыс істеген кезде);
- 4) белгілі бір топпен, аудиториямен (сауалнама алғанда)
- 5) кейбір техника түрлерімен (компьютермен интернетке шыққанда т.б.).

Интерактивті әдістің ерекшелігі – бала өзгелермен араласу барысында ашыла түседі, көбірек оқып, тәжірибе жинай білуі керек. Тәжірибе интеллектуалдық тәуелсіздіктің негізі болып табылады және барлық өркениетті азаматтың қажетті құралы десек те болады. Интерактивті әдістеме білім алушылардың мынадай мақсаттарына жетуге мүмкіндік береді:

1) олар мол мағлұмат алып, өздері айтқан пікірге логикалық түсініктеме беруге жол ашады;

2) өз пікірлерін терең ойланып айта алатын болады;

3) мәселені талқылаған кезде бұған дейін алған, тәжірибеде жинақтаған білім қорын пайдалана алады;

4) бір-бірінен жаңа мағлұматтар ала отырып, білімін толықтыра алады;

5) шындыққа көз жетуі үшін дәлел іздеп, ойын анықтап көрсете алады;

Интерактивті әдісте таным қабілеттерінің мынадай түрлері қолданылады:

1) фактілерді еске алу;

2) ойлану;

3) алған білімін жаңа жағдайға пайдалану;

4) талдап, синтездеп үйрену (бір ортақ шешімге жету үшін, барлық идеяларды біріктіру);

5) баға беру (сапасын анықтау).

Бұл әдіс осылай жастарды жеке тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына жол ашады. Бұл ретте ең алдымен оқытудың формалары мен түрлерін, әдістерін түрлендіріп, жаңартып отыру, білім беру ісін технологияландыру (озық техникаларды мысалы: ғаламторды, интерактивті тақтаны, электронды оқулықтарды т.б. пайдалану) керек. Ең бастысы білім алушыларды оқу әрекетінің субъектісі ретінде дамуын қамтамасыз ету керек. Олардың оқу әрекеттерін ынталандыруда барлығының көзқарастарына көңіл бөлу керек, пікірлеріне шынайы қызығушылық танытып, келісуі оларды белгілі бір шешім қабылдауға мәжбүрлемеу, пікірлерін сынауға, жоққа шығаруға, кемсітуге жол бермеу керек.

Интерактивті әдіс кезінде мыналар ескерілуі керек:

- тұлғаның еркіндігі мен құқықтары сақталуы керек;

- тұлғаның өзін көрсете алуына жағдай жасау керек;

- оған өзіндік даралығын көрсетуге мүмкіндік жасау керек;

- педагогикалық қолдау көрсету.

Бұл мақсатқа жетудің тиімді жолының бірі – сабақта оқытудың интерактивті әдісін қолдану болып табылады.

Сонымен, интерактивті оқыту технологиясы – бұл коллективтік, өзін-өзі толықтыратын, барлық қатысушылардың өзара әрекетіне негізделген процесс.

Интерактивтік оқыту технологиясы:

1. жұптасып жұмыс істеу;
2. ротациялық (ауыспалы) үштік;
3. карусель;
4. шағын топтармен жұмыс;
5. рөлдік (іскерлік) ойын;
6. дискуссия;
7. дебат т.б.

Интерактивтік оқыту – бұл ең алдымен студент пен мұғалімнің қарым-қатынасы тікелей жүзеге асатын сұқбаттасып оқыту болып табылады. Интерактивтік оқыту – бұл танымдық әрекеттің арнайы ұйымдастыру формасы. Ол толық айқындалған және мақсатын алдын ала болжауға болатын оқыту түрі. Сабақтағы интерактивтік әрекет өзара түсіністікке, өзара әрекетке, қатысушылардың әрқайсысына қажет міндетті бірлесіп шешуге алып келетін – ұйымдастыру және қарым-қатынас жасауды дамытуды ұсынады. Интерактивтік оқыту технологиясы деп нәтижесінде оқу әрекеті барысында олардың өзара мотивациялық, интеллектуалдық, эмоционалдық және басқа да жақтарынан жетістіктерге жетуді сезіну ситуациясын тудыра алатын, студентке педагогикалық әсерлі танымдық қарым-қатынас құруға кепілдік беретін, мұғалім мен студенттің іс-әрекетін оқу ойындары түрінде ұйымдастыру тәсілдерін айтамыз.

Оқытудың интерактивті әдістерінің артықшылығы мынадай:

- тұлғаның қызығушылығын туғызады;
- әрқайсысының оқу процесіне қатысу белсенділігін кеңейтеді;
- әрбір тұлғаның сезіміне назар аударады;
- оқу материалдарын тиімді меңгеруге бейімдейді;
- тұлғаға көпжоспарлы әрекет етуге әсер етеді;
- тұлғаның пікірлері мен қарым-қатынастарын қалыптастырады;
- мінез-құлықтың өзгеруіне көмектеседі.

Интерактивті әдіс әр адамды білім алудың барлық кезеңдерінде белсенді жағдайға қояды, білім алу үрдісін мәнді етеді. Қорыта айтқанда, әр технологияны қолдану арқылы белгілі бір жетістіктерге жете аламыз. Болашақ ұрпақтың жеке тұлға болып қалыптасуында білім беру жүйесін ізгілендіру, инновациялық үрдісте тиімді қолдану қазіргі заман талабы.

Егер де сабақ үстінде оқушылар мен мұғалімдердің арасында тығыз қарым-қатынас байқалса бұлайша оқытуды біз интерактивті деп атаймыз. Әдетте мұндай қарым-қатынас оқушылар әлдебір мәселені талқылап, соның шешімін табуға тырысқан кезде байқалады. Бұл жерде оқушылардың жауаптарынан гөрі мәселенің шешімін табуға талпынғаны маңыздырақ. Себебі, интерактивті оқытудың басты мақсатының өзі - сол оқушыларды өз бетінше ой қорытып, жауап таратуға үйрету.

Интерактивті әдістеме өзара қарым-қатынастың мол ауқымын қамтиды.

Оқу процесінің барысында оқушылар мыналармен қарым-қатынасқа түседі:

1. Мұғаліммен (оқушылар мұғалімнің сұрағына жауап берген кезде);
2. Шақырылған адамдармен (немесе топ оқушыларының өздері әлдебір ұйымдар мен адамдарға баруы мүмкін);
3. Өзге оқушылармен (бірігіп жұмыс істеу барысында);
4. Шағын топтармен (3-5 оқушымен);
5. Оқушылардың үлкен тобымен (көбіне пікірталас, топ болып әлдебір мәселені талқылау барысында);
6. Оқушылардың тобымен және халықпен (топ әлеуметтік сауалнама жүргізеді);
7. Кейбір техника түрлерімен (мысалға компьютермен).

Топтың сандық құрамы оқудың немесе өзара қарым-қатынастың сапасын айқындамайды. «Өзара қарым-қатынас» әдісінің ерекшелігі- оқушы өзгелермен араласу барысында ашыла түсетін болады.

Интерактивті әдістер тіркесін оқушылардың өзара әрекет етуіне жағдай жасайтын әдістер деп түсінуге болады. Сондықтан олар сабақта ынтымақтастық педагогикасының жүзеге асуына, бірлесіп әрекет етуіне, сабақта жайлы да жағымды психологиялық жағдай орнауына мүмкіндік жасайды.

Интерактивті әдістерді қолдануда мұғалім кейбір ережелерді естен шығармағаны абзал:

1. Сынып оқушыларының барлығын сабаққа түгел қатыстырып, белсенділігін арттыру;
2. Оқушыларды психологиялық тұрғыдан дайындау, мадақтау;
3. Сыныптың гигиеналық талапқа сай болуын қадағалау;
4. Әрбір оқушының өз пікірін, көзқарасын білдіріп, дәлелдеп беруіне мүмкіндік беру;
5. Оқушылардың топтық жұмысын жүйелі ұйымдастыру.

Қорыта айтқанда, ХХІ ғасыр - жеке тұлғаны қалыптастыру, ізгілендіру, дамыту ғасыры. Олай болса, мұғалімдердің алдында тұрған бірден-бір мақсат-оқушылар алған білімдерін пайдаға асырып, өзара әрекет ете алатын, ұлттық құндылықтарды меңгерген жеке тұлға тәрбиелеу;

Интерактивті әдіс сыныптағы тыныштықты бұзады, ол тәртіпсіздікке алып барады деген пікір айтылады. Интерактивті әдістің дәстүрлі әдістен ерекшелігі – оқушыны қозғалысқа түсіру. Бүгінгі таңда басты мәселе де бәсекелестікке қабілетті ұрпақ тәрбиелеу. Қоғамның әрбір даму кезеңі ең алдымен сол қоғамға сәйкес жаңа адамды қалыптастыруды көздейтіні - ешқашан маңызын жоймайтын тарихи құбылыс. Ұлы педагог М.Жұмабаев[3] «Баланы тәрбиелі қылу - тұрмыс майданында ақылмен, әдіспен күресе білетін адам шығару деген сөз. Қалса өзін, асса барлық адам баласын әділ жолмен өрге сүйрейтін ер шығару деген сөз. Тұрмыста түйінді мәселелерді тез шеше білетін, тұрмыстың тұңғыық теңізін қажыр-қайратымен шеше білетін, адалдық жолға

құрбан бола білетін, қысқасы, адамзат дүниесінің керек бір мүшесі бола алатын, төрт жағы түгел адам етіп шығару. Баланы мұндай адам ету үшін тәрбиеші бар күшін, бар білімін жұмсап жалықпай, шаршамай үйрете білуі керек» - деген болатын.

Интерактивті оқыту әдістері тұлғааралық қарым – қатынасқа негізделе отырып, «жеке тұлғаны дамытуға бағытталады» қазіргі білім беру парадигмасын қанағаттандырады. Сонымен бірге, сапалы білім алудың алғышарттары болып табылатын таным белсенділігі мен ізденіс дербестігін .

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы –Астана, 2010
- 2.Әлімов А.Қ. Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. – Алматы: «Жедел басу баспаханасы», 2009. – 328 б.
- 3.Кошенова Р.Н. Педагогические взгляды М. Жумабаева“, Алматы, 1995
- 4.Жанпейісова М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. /Аударған Д.А.Қайшыбекова/. - Алматы, 2002. - 180 б.
- 5.Мирсеитова С.С. Становление и развитие философии учителя: гуманистическая парадигма. – Алматы: Верена, 2008. - 260 с.

УДК 37.01.02

Особенности формирования эмоционально-нравственной отзывчивости младших школьников на основе средств музыкально-педагогических технологий

Тобагабылова А. Ж.

*Международный казахско-турецкий университет им.А.Ясави,
г.Туркестан, Республика Казахстан*

Андатпа. Мақалада музыкалық-педагогикалық технологиялар негізінде бастауыш сынып оқушыларының эмоционалды-адамгершілік сезімдерін қалыптастыру мен дамытудың ерекшеліктері көрсетілген.

Түйінді сөздер: эмоция, эмоционалды және моральдық жауаптылық, кіші студенттер, педагогикалық технологиялар, әдіс, музыкалық және педагогикалық технологиялар

Abstrakt. The article reveals the features of the formation and development of emotional and moral responsiveness of primary schoolchildren based on the means of musical and pedagogical technologies.

Key words: emotion, emotional and moral responsiveness, younger students, pedagogical technologies, method, musical and pedagogical technologies

В мировой и отечественной педагогической культуре развивается гуманистически ориентированное научно-педагогическое сознание, которое направляет современное образование на обновление[1]. Сегодня казахстанская система образования находится в стадии динамичного обновления. Система образования в республике развивается в направлениях повышения её дифференцированности, вариативности, интегрированности образовательных

программ, гуманизации и гуманитаризации образования. Для Казахстана в русле современных образовательных идей перспективно рассмотрение так называемой личностно ориентированной парадигмы образования, предполагающей продуктивное развитие обучающегося, повышение возможностей формирования личности, ее адаптации в современном динамичном обществе. Безусловно, гуманистическая направленность образования проявляется в ориентации на «личностно-ориентированную» модель взаимодействия, на развитие личности ребёнка, его музыкальности и творческого потенциала. Музыкальность представляет собой комплекс способностей, необходимых для занятий музыкальной деятельностью. Ее характерным признаком является эмоциональная отзывчивость на музыку, переживание ее содержания. Поэтому с первых занятий эмоциональную и слуховую стороны музыкальности необходимо активизировать в единстве.

В литературе, раскрывающей проблемы детской психологии и педагогики, отзывчивость рассматривается авторами, как правило, с позиций нравственного воспитания, очень часто понимается как эмоциональная отзывчивость. Эмоциональная отзывчивость – это способность человека к сопереживанию и сочувствию другим людям, к пониманию их внутренних состояний. Русский педагог В.А. Сухомлинский утверждал, что эмоциональная отзывчивость на состояние других людей составляет едва ли не самое драгоценное достояние человека[2]. Эмоциональная отзывчивость на музыку – это способность чувствовать характер, настроение музыкального произведения, способность к переживанию в форме музыкальных образов, способность к творческому воображению. Ученый Н.А.Ветлугина рассматривает эмоциональную отзывчивость на музыку не только как важнейший компонент структуры музыкальности, но и как одну из задач воспитания эстетического отношения детей к музыке[3]. Эмоциональная отзывчивость младшего школьника на музыку - это качество личности, которое проявляется в способности к эстетическому переживанию; в экспрессивном выражении эмоций; в творческом восприятии музыки. Развивая эмоциональную отзывчивость, необходимо стремиться к тому, чтобы общение с искусством вызывало у ребят чувство радости, удовлетворения, а формирование навыков и умений способствовало проявлению их активности и самостоятельности. Воздействуя, музыка способна волновать, радовать, вызывать к себе интерес. Ученые (Ф.Е. Василюк) определяют переживание «как любое испытываемое субъектом эмоционально окрашенное состояние и явление действительности, непосредственно представленное в его сознании и выступающее для него как событие его собственной жизни» [4, с. 109]. Учитель создает все условия для проявления эмоциональной отзывчивости учащихся на музыку. Ему необходимо начинать урок с создания в классе эмоциональной атмосферы. Поэтому создание эмоциональной атмосферы для проявления эмоциональной отзывчивости на музыку является одним из важных условий формирования эмоциональной отзывчивости у младших школьников на музыку. Желание высказать свои мысли и чувства не может появиться у ребят, если нет интереса

к уроку и к музыке вообще. Учитель должен создать атмосферу доверия, доброжелательности - беседы и дискуссии по инициативе самих ребят возникают на уроках тогда, когда у них пробуждается желание высказаться, когда они чувствуют необходимость общения с учителем. Атмосфера урока музыки - это искренность общения, это открытие себя, постижение жизни, погружение в смысловые глубины музыкальных звуков. Сухомлинский В.А. утверждает, что «толкование музыкального произведения, особенно неизвестного детям, требует большого такта и высокой педагогической культуры. Нельзя забывать, что язык музыки - это язык чувств; даже народная песня с бесхитростными, порой элементарно простыми словами воспринимается как художественное произведение только благодаря мелодии» [2, с.197]. На наш взгляд, учитель музыки должен быть выразительным во всех своих проявлениях, находить форму выражения, переживаемых им чувств, эмоций, и как результат - дети, не боящиеся определять словами, выразительными движениями, то, что трудно, а порой неуловимо в произведении искусства - его красоту и тонкость его образов. Отсюда задача учителя заключается в создании микроклимата и условий для развития эмоциональной отзывчивости учащихся на музыку. Важны на уроке музыки также оптимизм и доброта по отношению к учащимся. Если учитель доброжелателен и готов помочь ученику, то те требования, которые учитель выдвигает перед учениками, не разъединяют, а объединяют учителя и ученика, превращая все виды совместной деятельности в «восхождение на гору». Как говорят, надо «делать» своё настроение и быть приветливым. Приветливость как черта характера сохраняет учителю резервы душевных сил, обеспечивает оптимистическую трезвость, доброжелательность в тоне, поведении и взгляде.

Немаловажную роль созданию доброжелательной атмосферы способствует создание ситуаций успеха. Поощряя, учитель помогает испытать переживание радости, что придает детям уверенность в преодолении трудностей, помогает поднять эмоциональный тонус в работе над музыкальным произведением. Выразительная, эмоциональная форма изложения позволяет учителю скрывать принуждение, делает учеников инициативными добровольными соучастниками событий на уроке. Подбадривание и положительная оценка помогают создать обстановку раскованности, непринужденности, которая необходима для формирования эмоциональной отзывчивости.

Элементы сценического мастерства, артистизма способствуют проявлению яркости и эмоциональности в исполнительской музыкальной деятельности, вдохновенности речи, выразительности мимики, пластики.

Использование методов и приемов, влияющих на развитие эмоциональной отзывчивости младших школьников является одним из ведущих педагогических условий. Использование на уроке музыки разнообразных наглядных средств: иллюстрации, репродукции картин, созвучные теме, образному содержанию музыкальных произведений, способствуют созданию определенного настроения, пробуждению у детей

эмоциональной отзывчивости, необходимых для восприятия музыки. Обращаясь на уроке к другим видам искусства, учитель должен помнить, что перед ним произведения, имеющие свой язык и свои возможности, поэтому их использование требует особого мастерства, искусствоведческих знаний и высокой культуры. Обозначим несколько методов, способствующих развитию данного качества у школьников.

Метод эмоционального воздействия заключается в умении учителя выражать свое отношение к музыкальному произведению образным словом, мимикой, жестами. Голос учителя может окрашиваться в зависимости от характера, настроения музыки: тепло, ласково и нежно рассказывает о колыбельной; торжественно, с суровым и мужественными интонациями - о патриотической песне. Использование метода эмоционального воздействия определяет успех музыкальной деятельности учащихся, формирует эмоциональную отзывчивость у младших школьников.

Для развития эмоциональной отзывчивости используется *метод сравнения*, который предполагает анализ и сравнение контрастных музыкальных произведений. Сравнивая произведения, учащиеся ощущают их различие, осознают особенности каждого жанра, обращают внимание на движение мелодии в каждом. В качестве объектов сравнения могут выступать музыкальные явления разного уровня: высота звуков, регистры, различные размеры, лады, длительности, жанры, формы, тембры, разные трактовки одного произведения и т.д. Выполнение различных заданий позволяет им ощутить выразительность используемых композитором выразительных средств, способствует формированию эмоциональных впечатлений, представлений о музыкальных жанрах, а постепенное сравнение менее контрастных произведений - развитию более тонкого восприятия музыки.

Применение *словесных методов* (рассказ, беседа, объяснение) помогают раскрыть содержание произведений, подготавливают осознанное их исполнение, направляют эмоциональные переживания учащихся. С помощью слова учитель может вызвать в сознании детей яркие образы картины прошлого, настоящего и будущего. Слово активизирует воображение, память, чувства учащихся. Использование словесных методов зависит от возрастных особенностей учащихся, их музыкальной подготовки, а также от своеобразия музыкального произведения. Рассказ учителя используется для того, чтобы настроить учащихся на восприятие музыкального произведения, сообщения интересных сведений из жизни композитора, событий, связанных с его творчеством. Важно найти образные сравнения, яркие выражения, объясняющие глубину или разнообразие человеческих чувств, переданных в произведении. Созданию эмоционального настроения способствуют умело подобранные отрывки из литературных произведений. Необходимо отметить, что в педагогической практике повсеместно наблюдается обилие слов и недостаточная их выразительность и точность, очень редки случаи недосказанности на уроке музыки.

Характерным и адекватным эстетической сущности музыкального искусства является *метод побуждения к сопереживанию*, который способствует развитию эмоциональной отзывчивости младших школьников на музыку. Его содержание - побуждать детей сочувствовать не только тем, кого он видит, но и тем, кого представляют в воображении. Эти особенности проявления сочувствия, сострадания, эмпатии обеспечивают содержательную основу данного метода. Учителю необходимо актуализировать чувственный опыт учащихся, обращаясь к их личным переживаниям "Что ты почувствовал?", "Как ты ощутил?", "Было ли так с тобой?", "В чём тебе это помогло разобраться?", "А как бы ты поступил?" и т.д. Только сопереживая, младший школьник постигает явления социальной жизни, величие труда, красоту природы, произведений искусства.

Метод эмоциональной драматургии активизирует эмоциональную отзывчивость учащихся на музыку, а также способствует созданию увлеченности и живого интереса к музыкальному искусству. В содержание урока музыки входят произведения, различные по характеру, настроению. Продумывая эмоциональный рисунок урока, переход от одного произведения к другому, учитель стремится поддержать необходимый эмоциональный настрой, найти приемы переключения внимания учащихся. На основе принципов эмоционального контраста или последовательного обогащения и развития одного эмоционального тона решается задача соотнесения предлагаемого в программе варианта построения урока с конкретными условиями, уровне музыкального и общего развития учащихся, определяется наилучшая последовательность форм и видов музыкальных занятий в условиях данного класса.

Таким образом, учитель, гибко используя различные методы, ведет учащихся по пути самостоятельных эстетических открытий, способствуя развитию эмоциональной отзывчивости младших школьников на музыку.

Развивая эмоциональную отзывчивость учащихся на музыку, учитель на уроках музыки полноправно участвует в процессе формирования эмоционально-образной сферы личности. Развитие эмоциональной отзывчивости учащихся на музыку было и остается одной из актуальных задач музыкального воспитания. Но как же развивать эмоциональную отзывчивость? Ответы на некоторые эти вопросы, можно найти, прочитав следующие рекомендации:

1. Учителю необходимо начинать урок с создания в классе эмоциональной атмосферы. Атмосфера урока музыки - это искренность общения, это открытие себя, постижение жизни, погружение в смысловые глубины музыкальных звуков.

2. Используйте методы и приемы, влияющие на развитие эмоциональной отзывчивости младших школьников.

3. Уметь выражать свое отношение к музыкальному произведению образным словом, мимикой, жестами.

4. Учитель должен уметь проводить анализ и сравнение контрастных музыкальных произведений. Сравнивая произведения или разные этапы музыкального произведения, учащиеся ощущают их различие или находят общие свойства, осознают особенности каждого жанра, обращают внимание на движение мелодии в каждом.

5. Необходимо раскрыть содержание произведений, подготовить осознанное их исполнение, направить эмоциональные переживания учащихся. С помощью слова учитель может вызвать в сознании детей яркие образы картины прошлого, настоящего и будущего. Слово активизирует воображение, память, чувства учащихся.

6. Можно использовать метод побуждения к сопереживанию. Его содержание - побуждать детей сочувствовать не только тем, кого он видит, но и тем, кого представляют в воображении. Эти особенности проявления сочувствия, сострадания, эмпатии обеспечивают содержательную основу данного метода.

7. С помощью метода эмоциональной драматургии создать увлеченность и живой интерес к музыкальному искусству. В содержание урока музыки входят произведения, различные по характеру, настроению. Продумывая эмоциональный рисунок урока, переход от одного произведения к другому, учитель стремится поддержать необходимый эмоциональный настрой, использовать приемы переключения внимания учащихся.

8. Организуя пространство взаимодействия учителя с детьми, наполните ее необходимыми атрибутами для создания разнообразных образов и развития игровых позиций.

9. Создавайте музыкально-игровые ситуации, включающие творческие задания для проявления эмоциональной отзывчивости младших школьников. Игровые ситуации можно создавать во всех видах музыкальной деятельности. Игры с речью, артикуляционные игры, игры, игры-загадки, ритмические игры.

10. Организовывайте театрализованные игры на занятиях, художественную деятельность (музыкальную, изобразительную, литературную).

11. Используйте групповую форму работы. Оптимальное количество человек в группе – 5-6.

12. Не заставляйте учеников играть. В театрализованную игру приглашаются только желающие. Задача учителя – заинтересовать ребенка.

13. При проведении занятий следует исключить замечания и разделение детей на хороших и плохих игроков.

Литература:

1. Амонашвили, Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. / Ш.А. Амонашвили - Минск: Университетское изд. - 1990. - 560 с.

2. Сухомлинский В.А.. Избранные труды. В 4 кн. Кн. 1: Проблемы педагогики /В.А.Сухомлинский - М.: Дрофа, 2005. - 638 с.

3. Зими́на, А. Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста. Учебник для Вузов. - М.: Владос, 2000.- 304 с.
4. Волчегорская Е.А. Развитие творческого воображения школьников на уроках музыки // Начальная школа, 2005, № 9. с. 38.
5. Зимняя, И.А. Педагогическая психология. [Текст] - М.: Логос, 2000. - 384с.
6. Минаева В.М. Развитие эмоций дошкольников. Занятия. Игры. Пособие для практических работников. – М.: АРКТИ, 2000,
7. Осеннева М.С., Безбородова Л.А. Методика музыкального воспитания младших школьников: Учебное пособие для студентов начального факультета педвузов. – М.: Изд. Центр «Академия», 2001, 368 с.
8. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. – М.: 1998.
9. Ульянова Н.С. Развитие эмоциональной культуры младших школьников // Искусство и образование, № 5, 2005, с. 29

УДК 378.01

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Майгельдиева Ш.М., Усенова Г.С.

*Кызылординский государственный университет им.Коркыт Ата,
г.Кызылорда, Республика Казахстан*

sharban56@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада авторлар ақпараттандыру процесінің қоғамдағы өзектілігі мен маңыздылығын ашып, студенттердің ақпараттық мәдениетін қалыптастыруда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың тәрбиелік мүмкіндіктерін дәлелдейді.

Түйінді сөздер: ақпараттық, техносфера, тәрбиелік мүмкіндіктері, ақпараттық технологиялар, ақпараттық мәдениет

Abstrakt. In the article, the authors reveal the relevance and importance of the informatization process in society and prove the educational capabilities of information and communication technologies in the formation of students' information culture.

Key words: information, technosphere, educational opportunities, information technology, information culture

Сегодня, когда в меняющейся техносфере быстро складывается новая информационная среда обитания человека, «учить и учиться в среде XXI века» считается важнейшим требованием, предъявляемым к образовательному процессу современного вуза. С ОДНОЙ СТОРОНЫ, компьютерные коммуникации формируют новое поле информационной культуры. С ДРУГОЙ СТОРОНЫ, процесс информатизации связан не только с совокупностью современных технологических средств работы с информацией, но и со значительными преобразованиями в образе жизнедеятельности и психологии человека, **МЫ НАБЛЮДАЕМ** трансформацию мышления, воображения, коммуникативных навыков, моральных ориентиров.

Общеизвестно, сущность информатизации образования заключается в широком смысле в использовании инновационных информационных технологий для реализации образовательных и воспитательных целей образования. Прежде чем рассмотреть сущность информационных технологий и проанализировать их воспитательный потенциал, **ПОДЧЕРКНЕМ, ЧТО сегодня целью воспитательного процесса, реализуемого в современном вузе, является воспитание** свободной, талантливой, физически здоровой личности, обогащенной научными знаниями, готовой к созидательной профессиональной деятельности, которая достигается через формирование у обучающихся нравственного отношения к окружающим людям и осознание ценности человеческой жизни, через формирование у них культуры интеллектуального развития и совершенствования, а также культуры сохранения собственного здоровья.

Для реализации указанной цели целесообразным является применение информационных технологий, обладающих высоким воспитательным потенциалом.

В современных научных исследованиях выделяются **три основных вида** информационно-коммуникационных технологий:

- собственно компьютерные технологии;
- мультимедийные технологии;
- телекоммуникационные технологии (сетевые технологии, Интернет-технологии).

Рассмотрим **ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ** возможности каждого вида. **Компьютерные технологии** – это такие информационные технологии, которые основаны на работе с текстовыми и графическими редакторами, электронными таблицами и базами данных.

Компьютерные технологии позволяют достичь высоких воспитательных результатов в различных направлениях работы.

Так, например, одной из тенденций современности является вытеснение компьютером книги, которая являлась в течение длительного времени основным источником информации и формирования грамотности. Соответственно в роли указанного средства сегодня выступает компьютер, который в свою очередь больше привлекает молодежь. **ПРЕПОДАВАТЕЛЬ** путем организации работы посредством компьютерных технологий обращает внимание студентов к книге (в виде электронных текстов), тем самым формируя практическую грамотность, которая является неотъемлемой частью процесса воспитания, проявлением уважения к языку (родному и неродному) и литературе, и, следовательно, непременным условием воспитания патриотизма.

Применение компьютерных технологий позволяет воспитывать личность и формировать направленность обучающихся на приобретение знаний.

Высоким воспитательным потенциалом обладают **компьютерные дидактические игры**. Учеными доказано, что к преимуществам компьютерных дидактических игр перед традиционными формами обучения и воспитания относятся:

- активизация мыслительной деятельности обучающихся;
- глубинное запоминание получаемой информации;
- формирование организованности действий и коммуникативных качеств обучающихся;
- развитие положительной мотивации учения;
- развитие стремления стать успешным, значимым.

Все мы знаем, что игра сопровождается увлеченностью, интересом, поэтому активизирует и развивает способности, стойкий интерес к учебному предмету, снижает уровень тревожности, вырабатывает целеустремленность в выполнении поставленной цели.

Применение компьютерных технологий позволяет реализовывать проектную деятельность обучающихся, в ходе которой могут реализовываться различные направления воспитания, как:

- экологическое воспитание;
- эстетическое воспитание;
- воспитание толерантности обучающихся;
- формирование компонентов общей культуры личности;
- формирование основ правовой культуры;
- формирование культуры здорового образа жизни и т.д.

Анализируя значение компьютерных технологий для реализации воспитательного воздействия на обучающихся, заключим, что компьютерные технологии дают возможность педагогам оперативно диагностировать уровень сформированности когнитивного компонента определенного личностного качества сразу у большой группы обучающихся, проводить статистическую обработку данных, отслеживать динамику их воспитанности на протяжении всего воспитательного процесса.

Компьютерные технологии являются основой для использования **мультимедийных и телекоммуникационных технологий.**

Мультимедийные технологии представляют собой сочетание специальных аппаратных средств и программного обеспечения, что позволяет качественно воспринимать, обрабатывать и предоставлять разнообразную информацию. **Эти технологии**, обеспечивая богатство содержания и формы, сочетание различных видов текстовой, графической, речевой, музыкальной, видео-, фото- информации и разнообразие способов их извлечения, **формируют** мультимедийное восприятие мира. Использование мультимедийных технологий открывает новые возможности в организации учебного процесса, а также в развитии познавательных, творческих способностей обучающихся. Так, например, в контексте эстетического воспитания эффективными являются не только собственно компьютерные технологии, но и мультимедийные, позволяющие посещать обучающимся виртуальные музеи и художественные галереи, просматривать видео концертов классической музыки, постановок театра и оперы, совершать просмотр обучающихся и документальных фильмов. Применение элементов мультимедийных технологий в образовательном процессе способствует тому,

что обучающийся запоминает символы, музыку, оформление. Музыка в сочетании с картинками вызывает у него определенные чувства, эмоции, возникают чувственные ассоциации. Таким образом, он может познать и понять тему технологии не только на обыденном уровне, но и на чувственном. А ведь именно на чувствах зиждется этика и эстетика.

Обобщая вышесказанное, подчеркнем, что мультимедийные технологии позволяют совмещать различные средства отображения информации (текст, звук, неподвижные изображения, видео и анимацию), что повышает уровень наглядности воспитательного процесса, вызывает у обучающихся интерес к обсуждаемой проблеме, создает дополнительную мотивацию для осознания ими презентуемой информации.

Телекоммуникационные технологии – это технологии передачи и получения информации посредством локальных и глобальных компьютерных сетей. К данным технологиям относятся интернет-блоги, сервисы Web 2.0, социальные сети, телекоммуникационные проекты. Обратимся к рассмотрению их воспитательных возможностей. Технологии сервиса Веб 2.0, блоги, wiki, социальные сети предоставляют обучающимся студентам благодаря Интернету не только размещать различную информацию и общаться, но и создавать и работать в совместных Интернет-проектах, развивать и пополнять сайты, порталы, образовательные сети личными информационными ресурсами. В рамках такой деятельности формируются навыки и культура межличностного общения, толерантность, умения вести диалог и отстаивать собственную точку зрения, получать, воспринимать и распространять информацию, обладающую воспитательным потенциалом.

Сегодня особую значимость приобретают телекоммуникационные проекты в контексте решения приоритетных задач современного воспитания, к которым отнесем:

- содействие самоопределению, самореализации и самосовершенствованию обучающихся;
- формирование умений обучающихся гибко адаптироваться в жизненных ситуациях информационного общества, самостоятельно и критически мыслить;
- развитие способностей генерировать новые идеи, творчески мыслить;
- формирование умения грамотно работать с информацией;
- развитие способности осуществлять коммуникацию, сотрудничество и сотворчество в социуме.

В современных педагогических исследованиях телекоммуникационные проекты являются одной из актуальных тем. На основе анализа данных исследований можем говорить о том, что современной наукой доказан и обоснован высокий воспитательный потенциал указанных проектов. Под термином «телекоммуникационный проект», вслед за учеными Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркиной, Е.Бидайбековым, А.Альшанской, Б.Садыковым ИМ, будем понимать **совместную познавательную, исследовательскую, творческую или игровую деятельность обучающихся-партнеров, организуемую с**

помощью применения средств компьютерной телекоммуникации, которая обладает общей проблемой, целью, методами, способами деятельности, направленными на достижение общего конечного результата деятельности.

В рамках образовательного процесса могут реализовываться телекоммуникационные проекты культурологического, искусствоведческого, историко-географического, этнографического, социального, а также духовно-нравственного, экологического, профориентационного, экономического и политико-правового содержания, оказывающие воздействие на соответствующие направления воспитательной работы.

Результатом внедрения информационных технологий в систему воспитательной работы университета является, наряду с вышеизложенным, также **формирование компонентов информационной культуры обучающихся студентов**, что является одной из важнейших научно-методических проблем современности.

Актуальность формирования информационной культуры молодого поколения вызвана осознанием не только преимуществ, но и негативных влияний современных информационных ресурсов (компьютерная зависимость)..

Сегодня мы имеем дело с новой реальностью, в которой технологии не столько упрощают быт и нашу жизнь, сколько разрывают устоявшиеся практики и социальные связи. В эпоху постинформационного развития те, кто успешен сейчас, завтра будут становиться еще успешнее. Поэтому **современный студент – будущий специалист должен уметь ориентироваться в потоках информации, выделять объективно полезную, достоверную информацию, применять ее с пользой для саморазвития и самосовершенствования.**

Резюмируя вышеизложенное, сделаем **следующие выводы** о том, что в период информатизации общества и системы образования необходимым условием реализации учебной и воспитательной деятельности является анализ, отбор и применение информационных технологий, содержащих высокий воспитательный потенциал.

И во-вторых, информационные технологии могут применяться в образовательных учреждениях различных ступеней при реализации всех направлений воспитательной работы, а также с целью реализации деятельности, направленной на формирование информационной культуры обучающихся.

